

ikindi
yağmurları

M. Fethullah Gülen

5

İKİNDİ
YAĞMURLARI

KIRIK TESTİ - 5

M. Fethullah Gülen

İKİNDİ
YAĞMURLARI

KIRIK TESTİ - 5

M. Fethullah Gülen

İkinci Yağmurları

Kırık Testi - 5

Copyright © Nil Yayınları, 2011

*Bu eserin tüm yayın hakları Işık Yayıncılık Ticaret A.Ş.'ne aittir.
Eserde yer alan metin ve resimlerin, Işık Yayıncılık Ticaret A.Ş.'nin önceden
yazılı izni olmaksızın, elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt
sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.*

ISBN

978-975-315-339-3

Yayın Numarası

287

Çağlayan A. Ş.

TS EN ISO 9001:2000

Ser No: 300-01

Sarıç Yolu Üzeri No: 7 Gaziemir / İZMİR

Tel: (0232) 274 22 15

Şubat 2011

Genel Dağıtım

Gökkuşuğu Pazarlama ve Dağıtım

Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31

Tek-Er İş Merkezi Mahmutbey/İSTANBUL

Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Nil Yayınları

Bulgurlu Mahallesi Bağcılar Caddesi No:1

Üsküdar/İSTANBUL

Tel: (0216) 522 11 44 Faks: (0216) 522 11 78

www.nil.com.tr

İçindekiler

Önsöz Yerine.....	13
Affet ki Affedilesin!..	21
En Amansız Düşman.....	22
Mü'mindeki Kâfir Sıfatı.....	23
Afv u Safh.....	24
İstemez misiniz Allah da sizi affetsin!.....	26
Hakkımı Helal Ettim.....	28
Allah Düşmanını Affedemezsin!.....	30
Belh'i Unutmak Gerek!.....	31
Türkçe ve Gökteki Mahkeme.....	33
Gökteki Mahkeme.....	35
Derisi Yüzülen Türkçemiz.....	36
Öyle Deme, Böyle De!.....	38
Güzel Konuşma.....	40
Çocuklarınıza Şiir Öğretin.....	41
Büyü Nasıl Bozulur?.....	43
Tarihte Büyü ve Büyücülük.....	44
Hârut ve Mârut.....	45
Müslümanlar ve Büyü.....	46

Büyü Küfre Götürür.....	48
Papaz Büyüsü.....	50
Üfürükçüler Arasında Mekik.....	51
Şâfi ve Müessir-i Hakikî O'dur!.....	54
Edep ve Nezaket Medeniyeti.....	57
Peygamberâne Edep.....	58
Kur'ân'ın Mucizesi Bir Cemaat.....	60
Edep ya Hû!.....	62
Saygı Anlayışımıza Ters Tavırlar.....	65
Gazeteciler ve Yazarlar da Edepli Olmalı.....	66
Bir İman Abidesi.....	69
Bir İnsanı Tanıma Vesileleri.....	70
Bir Dava Adamı.....	71
İdam Sehпасı da Olsa!.....	73
Sema Ağlıyordu.....	74
Onları Anlamadılar.....	75
Hasbî Ruhlar ve Maaş.....	77
Dini Hizmetler ve Ücret.....	79
O Bütün Hizmetlerde En Öndeydi.....	81
Peygamberlerin Yolu.....	83
Ücret Çeşitleri.....	84
Hür Yaşadım, Hür Yaşarım.....	87
Kul Oldum!.....	88
Tiryakilerin Esareti.....	89
Baş Eğmeyiz Edâniye.....	89
Bağımsız Bir Hareket.....	91
Cömertlik Abideleri.....	92
Ömür Boyu Diyet Ödememek İçin.....	94
Hürriyet ve Herkesle İrtibat.....	94
Tahdis-i Nimet ve Nankörlük.....	97
Leyl-i Yeldâdan Apaydın Bir Gündüze.....	97
Tahdis-i Nimette Ölçü.....	99

Şirk İhtimaline Karşı Yükselt Sesini!.....	101
“Bu uğursuz gecenin yok mu sabâhı?”	102
Sırlarınızı koruyun!.....	104
Bozuk Kalblerin Hırılıtları.....	107
Peygamber Mirası.....	107
Su-i Zan ve Tecessüs.....	109
Kur’ân Talebesine Yakışır mı?.....	110
Gıybeteye Karşı Tavrı.....	113
En Büyük Kahramanlık.....	115
Meleklerin Tesbîhi.....	117
Tesbîh.....	118
Sübbüh.....	119
Kuddûs.....	121
Her Şeyin Rabb’i.....	123
Gönlün Sesi.....	125
İsyân Ahlâkı ya da İradenin Davası.....	127
İradenin Zaferi.....	128
Küfrün Sebeplerine İsyân.....	130
Fütüvvet Ruhlu Yiğitler.....	131
İsyân Ahlâkı Değil İnat Ahlâksızlığı.....	133
Çocuklarına Ne Bıraktın?.....	137
Sağ Yoldaki Zahirî Meşakkat.....	137
Dinin Emirleri Objektiftir.....	139
Zengin Vârisler.....	141
Sika ve İsar Ufkunun Kahramanları.....	142
“Anam!”	144
Vermeye Doymayanlar.....	145
Bu Devrin Sıddıkları.....	147
Demokrasi Yokuşu.....	149
Çeşit Çeşit Demokrasi.....	150
Manâ Boyutlu Demokrasi.....	151

Demokrasi Kültürü.....	153
Türkiye Demokrasi Yokuşunda.....	155
“Sen kim oluyorsun?”.....	156
Usulsüzlük ve Rölantide Geçen Seneler.....	158
Demokrasi Kültüründen Mahrumiyet ve Bitmeyen Yokuşlar.....	160
Kirli Zihinler ve Dağınık Kalbler.....	163
Şeytanî Oklar.....	163
Dahilden Kaynaklanan Zihin Kirliliği.....	165
Zihin Kirliliğinin Vartaları.....	166
Hayâllere de “Esağfirullah”.....	167
Biri Mübalağa Diğeri İftira!.....	169
Fezâil-i İnsaniyenin İki Kanadı.....	169
Derinleşme ama değişmeme.....	170
Örnekleri Kendinden Bir Hareket.....	173
Biri Mübalağa Diğeri İftira!.....	174
Vazifeye Devam.....	176
Bizim Kızıllemamız.....	178
Ciddiyetin ve Mizahın Bizcesi.....	179
Biri Var!.....	180
Sahabe Efendilerimizin Ciddiyeti.....	182
Dava Adamı Ciddî Olur.....	184
İslâm’da Mizah.....	186
Öyle Bir Sultan.....	187
Devlet Düzeni ve Derin Devlet ya da İşte Sezar, İşte Siz!.....	189
Devletin Değişmez Vasıfları.....	190
İdeal Demokrasiye Doğru.....	190
Devletin Lâikliği.....	192
Devletin Sosyal Oluşu.....	194
Hukuk Devleti.....	194
İhkâk-ı Hak Mücadelesi.....	196
Devlet de Hukuka Aykırı Davranamaz.....	197

Derin Devlet.....	198
Bugün “Yeşil”, Yarın “Kızıl” ...	199
Kim İşlerse İşlesin Cinayet Cinayettir.....	200
Yine O Uğursuz Dügme....	201
İşte Sezar, İşte Siz!.....	202
Terör Kanunu ve Yorumlar	203
Cepheleşmeye Meydan Verilmemeli.....	204
Cennet Yolunun Burakları.....	205
Tergîb ve Terhîbe Birer Misal	206
Münebbihât.....	207
Selâm Olsun!.....	208
Bonjur, Bonsuvar.....	210
Sofranızı Herkese Açın	211
Sıla-i Rahim.....	213
Bağlar Bozuldu.....	215
Sessiz Çılgınlıklarıyla Geceler.....	216
Tenhalarda Gözyaşı.....	218
En Güzel İstikbal.....	219
Tatlı Dil ve Firavunlar.....	221
Tatlı Dil ve Yumuşak Üslup.....	222
Hazreti Harun’un Beraberliği.....	224
Sihirbazlarla Müsabaka.....	226
Kendi Değerlerinize Güveniyorsanız.....	227
Zorbalığın Simgesi: Firavun.....	229
Soylular ve Köleler.....	230
Firavun’un Halefleri.....	232
Kimsezi Çocuklar ve Evlât Edinme.....	235
Yarayı Kanatan Sebep.....	237
Çocuğun İlacı Şefkattir	238
Çocuk Arzusu.....	240
Sağlam Karakter Sıcak Yuvayı Bulunca.....	241
Mevâlî.....	243

Evlât Edinme ve Süt Hısımlığı.....	243
Ateşle Oynama!.....	245
Ödenmemiş Haklarla Öteye Gitmemeli.....	246
Gönülden Dile Hikmet Pınarı.....	249
“İkâme”nin Manâsı.....	250
Münafığa En Ağır Gelen Namaz.....	251
Erbâin ya da Çile.....	252
Hikmet Pınarları.....	253
Gönül Dili Hâl Şivesi.....	255
Maneviyâta İnanıyor muyuz?.....	256
Yegâne Gâye “O” Olmalı... ..	258
Himmet: Teveccüh, İnfak ve Gayret.....	261
Cemâli Bir Tecellî.....	262
Himmet ve Gayret Münasebeti.....	264
Himmetin İnfaka Bakan Yanı.....	265
Tek Başına Bir Millet.....	267
Çöplükler ve Gelin Odaları.....	269
İnsan Mahiyetindeki Nizâm Çekirdeği.....	270
Ailede Tertip ve Düzen.....	271
Miskinler!.....	272
İç-Dış Münasebeti.....	273
Yemekleri Siz Yapın, Bulaşıklar Bize... ..	275
Nizâm ve Göz Zevki.....	276
Sen Bahtsız Değilsin!.....	277
İnanmıyorlar Diye... ..	277
Efendimiz’in Hüznü.....	279
Ta’dil ü Takdir Ayeti.....	280
İnanıyorsan Bigâne Kalamazsın!.....	282
Peygamberler Yolu Izdırap İster.....	283
Üstünlük Tutkusu ve Cemaat Enaniyeti.....	285
Enâniyet ve Fâikiyet Mülhazası.....	286
Var mı Bu Cemaat Gibisi!.....	288

<i>İçindekiler</i>	11
İhlâsa Çağrı.....	289
Tetikte Olmalı... ..	291
Tehlike Hattında Bulunanlar	292
Keşke!.....	293
Huzur ve Bereket Mevsimi	295
Ramazan'ın Gücü ve Bereketi.....	295
Sürprizler Ayı.....	298
Vicdan Genişliğinin Duaya Yansıması.....	299
Mükâfatımız O'ndandır!	302
Seni İsterim!	305
Kültürün Tesiri.....	306
Kökü Mazide Olan Âtî.....	307
Ramazan ve Tamamiyet.....	308
Hedefin Kadar Kıymetlisin!	309
Seni İsterim!.....	310
Disiplin İnsanı ve Ramazan'ın Mirası.....	313
İbadetten Ubüdiyete.....	314
Ramazan'ın Varisi	317
Bizim Bayramımız.....	319
Gökler Ötesinin Makro Planı.....	321
Rakipsiz Yarış	325
Mahzursuz Haset: Gıpta (!).....	326
Gece Gelen Erzak Çuvalları.....	327
Hedef Sonsuzluk Şerbeti.....	328
Örnek Olmak ve Teşvik Etmek İçin	330
Bir Avuç Hurma da Olsa... ..	331
Verilen Söz Borçtur	333
İffet Âbideleri ve Hayâdan Nasipsizler.....	335
Kuvve-i Şeheviye ve İffet.....	335
Fakir Ama Afif.....	337

Meslek Ahlâkından Fikir Namusuna.....	338
Küçükken Önemsemezsen Büyüyünce Halledemezsin.....	340
Üç İffet Kahramanı.....	341
Dilin İffeti.....	342
“Hortumlama”.....	343
Yüzleşme.....	345
Karşı Kanepedeki Nefis.....	346
Muhasebede de İnsaflı Olmalı.....	348
Ey Gafil, Uyuma!.....	350
“Kulum, seni Affettim!”.....	352
Ömür Boyu Gözyaşı Cezası.....	353
Hastaya Göre Tedavi.....	355
Fâcirin Cesareti ve Müttakînin Zilleti.....	357
Mü'min, Azîz ve Yiğit İnsandır!.....	358
Beşinci Boyut.....	359
Şehâmet-i İmaniye.....	361
Fâcirin Cesareti.....	362
Müttakînin Tembellik ve Miskinliği.....	363
Takva'nın Bir Derinliği.....	364
İlahî Yardıma Çağrı Olan Acz.....	365
İlâhî Teveccüh ve Sıfatlar.....	367
Sıra Bize de Gelecek!.....	369
Râbıta-ı Mevt.....	370
Bediüzzaman'a Göre Rabıta-ı Mevt.....	371
Ölüm Ansızın Gelir.....	374
Kabir Ziyareti ve Katı Kalbler.....	375
Günah Deryasına Batmamak İçin.....	377
Karma İndeks.....	379

Önsöz Yerine

IşığI Sönmeyen Ev

Gün ikindiye kayarken bir hareketlilik başlar o di-yarda. Komşu evlerde oturanlar ve aylarca bek-ledikten sonra bir iki günlüğüne izin alabilen üç beş talihli misafir özene bezene abdest alırlar. Bir tevbe kurnasına koşuyor gibi hızlı hızlı ama bütün hata ve günahla-rının hicabıyla da mahçup, ağaçlar ortasındaki heybetli fakat sımsıcak eve yönelirler. IşığI daima yanan evlerden biridir o. Sığınanları bağrına basan, açları doyuran, yüreğI acıyanları sarıp sarmalayan ve kutlu sakinlerinin en içli iniltilerine sır arkadaşlığI yapan sımsıcak bir yuva. Batının batısında, doğunun bütün motiflerinin mümessili bir Anadolu ocağı.

İşte o evdedir Asrın Garibi, o evin bir odasında. O ev okyanu-sun ötesinde ama onun odası vallahi Erzurum'da, billahi Edirne'de, tallahi İzmir'de. O ev Amerika'da ama o oda Türkiye'de; o odanın sâkini kalben, hayâlen ve rûhen dünyanın her bucağında, bütün kalbi kırıkların yanında. Çağın güç merkezleri, kendilerine göre bir "yeni dünya" hayatı tahayyül etseler de, o ilk kez "Vira bismillah" dediğI zamanki sadelik ve duruluğunda. Bazılarını buna inandırmak ve onların boşuldukları derin suları ayağI ıslanmadan geçenle-rin de var olduğunu kendilerine anlatmak ne kadar da zor! Var mı

ki, böyle bir vazifemiz?! Fakat gönül istiyor ki, su-i zanlara ve iftiralara girmesin hiçbir mü'min kardeşimiz...

İkinci namazını haber verir bir kutlu müezzin. Saf tutar gönüllerini cilalamaya gelenler. Kestanepazarı'ndaki tahta kulübenin ikiz kardeşi o şirin odanın kapısı açılır az sonra. Sanki ötelere kapısı açılmış gibidir, meleklerle omuz omuza vermişçesine herkes birer ruhâni kesilir. Ve ağır ağır adımlarla o gelir, en öne serilmiş bahtiyar seccade onu beklemektedir.

O, her zaman milletin derdiyle iki büklümdür, ondandır yine yanaklarındaki gözyaşı izleri; o, insanlığın ızdıraplarıyla kıvrım kıvrımdır, bu sebeptendir simasındaki elem çizgileri. Namaz onun için bütün mâsivâyı arkada bırakma değildir sadece, bütün kalble Allah'a yönelmedir aynı zamanda; tekbir getirip de el bağlayınca, bu dünyadan tamamen uzaklaşır, yalnızca mü'min Miracında tüllemesi gerekenler kalır onun ufkunda.

Bütün kil ü kâllere, giybetlere, isnatlara, iftiralara, koca koca bühtanlara sırtını dönen, "Her şeyin hakikatini Sen biliyorsun Rabbim!" deyip yüzünü sadece Allah'a veren... İnsanlığın kurtuluşu için her gün biraz daha mum gibi yanıp eriyen... Barış türküleri yazarak, dostluk köprüleri kurarak herkese el uzatan ama haset ve düşmanlık oklarını neredeyse tek başına göğüsleyen... O engin gönülünden yükselir en içli niyazlar. Kimi zaman önde başlayıp saf saf yayılan hıçkırıklara en arkadakiler de ses katarlar ve bin elem bin bir emelle namazı tamamlarlar.

Çoğu zaman "Sübhâneke yâ Allah, teâleyte ya Rahman..." nakaratıyla bambaşka bir coşkuya ulaşan tesbihat da bitip "Nebe' suresi"nin verdiği müthiş haberler korku ve ümit arası duygularla hatırlandıktan sonra herkes salondaki yerini alır. Şayet, muhterem Hocamız sağlık durumu el verir de bir yarım saat konuşmaya derman bulursa, işte o an sohbet zamanıdır.

Sohbet, onun için hayat tarzıdır. Cenâb-ı Hakk'a yönlendiren yararlı konuşmalarda bulunma, söz ve düşünce ile başkalarının ufkunu açma, kendisine karşı duyulan hüsn-ü zannı gönülleri sonsuza yönlendirmede bir kredi gibi kullanma ve hep hayırhahlık mülâhazasıyla oturup-kalkma onun ömrünün özetiştir.

Zaten o ve arkadaşları için hakikate ulaştırıcı iki önemli yol vardır; bunlardan biri sohbet, diğeri de hizmettir. Hizmet, himmet

bekleyen işlere omuz verme ve millet yolunda cehd ü gayret gösterme; sohbet de, zâhir ve bâtın duygularla hakikati duyma, hissetme ve yaşama hâlidir. Sohbet, gönül kapılarını ardına kadar açarak, kalbine ilâhî vâridat ve mevhibeler yağan Hak dostunun, Hak tecellilerine açık o zengin atmosferini paylaşma ve onun “insibağ”ına erme, onun boyasıyla boyanma demektir.

Hüzün Vakti

Kaderin bir cilvesi midir bilinmez; Batının batısındaki sohbet saati ikindiden sonraya denk düşmüştür; haftasonu sabahı, Cuma namazı öncesi ya da akşam namazı sonrası değil de ikindi vaktidir burada insibağ mevsimi.

İkindi, her zaman insan gönlüne gurbet duyguları salan hazin güz mevsiminin tedailerıyla gelir.

İkindi, hüşyar ruhlara iyice yaşlanan dünyanın elden ayaktan kesilmişliğini görmenin kederini içirir.

İkindi, fitnelerin yağmur gibi yağdığı ahir zamanın dehşetli günlerini ve sarp akabelerini akla getirir.

İkindi, ufûle meyleden güneşi göstererek insana bu dünyada misafir olduğunu, her şeyin burada muvakkaten bulunduğunu ve herkesin hayat güneşinin de bir gün varıp guruba dayanacağını haber verir.

İkindi, o solmaya yüz tutan yüzüyle “yolculuk var, ölüm var, hesap var!” der, ötelere hazırlık yapmak gerektiğini bildirir.

Her ikindi, bu hüznlerin hepsiyle beraber gelir uzaktaki o eve. Sadece bunlar mı? Hayır... O an o kutlu meclisi paylaşanlar, mazhar oldukları sıhhat, selâmet ve hayırlı hizmetler gibi ilâhi nimetlere karşı gereken kulluğu ve şükürü ortaya koyamamanın hüznünü de yaşarlar. İkindi Peygamberi'nin (aleyhissalâtü vesselâm) vakt-i nübüvvetinde gelmiş olma ama O'nun zamanında bulunamama elemi de tadarlar. O'na ümmet olup O'nun saadet asrından yansıyan güzellikleri görebilmenin sevinciyle dolsalar da, İnsanlığın İftihar Tablosu'nu her istidatlı gönüle duyuramamanın kederini de yudumlarlar.

Bir de gurbetin hüznü vardır onların içini delen... Vatandan ayrılığın elemi ve sevdiklerinden uzak olmanın burukluğu vardır. Hem her ikindi bu hüznlere de gebedir.

Neyse ki, o sohbet tutkunlarındaki hüzün dostsuzluktan, sahipsizlikten, kimsesizlikten kaynaklanan ve insanı karamsarlığa, bedbinliğe, gaflete salan kederden çok başkadır; iç içe karanlıklara açılan tasadan oldukça farklıdır. Onlardaki hüzün, dostların firakından, onlara kavuşma arzusundan ve vuslatın bir gün mutlaka gerçekleşeceğine inanmanın hasil ettiği iştihakla beklemekten neş'et eden, ümitlerle bezeli bir hüzündür. Yeis yoktur o hüzünde, sevgisizlik yoktur, kimsesizlik yoktur. Sevgililer bir başka diyardadır; onlara karşı özlem vardır, hicran vardır ve daussıla vardır.

Bu hüzün aynı zamanda vazife şuuru, dava düşüncesi ve mefkûre tutkusuyla dolu insanların mavera buudlu mukaddes hüznüdür. Bir ikinci vaktinde, uzaktaki o evde Mahzun İnsan'ı dinleyenlerin kimisi arasına da olsa tökezleme utancından ve ibadet ü tâatteki eksiklik mülâhazasından kederlenir.. kimisi kalbin mâsivâyâ meyl ü muhabbetinden ve duyguların teveccühteki teklemelerinden dolayı dertlenir... Kimisi de onca nimet karşısında kulluk ritmini tutturamamış ve vazife-i ubudiyette kusur etmiş olma endişesinden hüzünlenir.

Fakat bütün bu hüzünleri unutturacak ve içlere inşirah salacak bir beklenti de mevcuttur onların gönüllerinde. Hadis-i şeriflerde anlatılır ki, melekler, sabah namazı vaktinde gökyüzüne çıkar, ikinci namazı vaktinde de yeryüzüne inerler. İnerler ve insanlar arasında dolaşır mü'min kulların güzel hallerine şahitlik ederler. Onların hüsn-ü şehadette bulunduğu sohbet ve zikir meclislerindeki herkes Allah'ın afv ü mağfiretine uğrar. Melekler, mü'minler arasında yer alan ama başka maksatlar güden bir insan hakkında "Ya Rab, falan insan onların arasına öylesine katılmıştı; onun derdi zikr ü fikir, sohbet ü muhabbet değildi!" derler. Cenâb-ı Gaffâr ü Settâr, "Benim adım için bir araya gelenler öyle bahtiyarlardır ki, onlarla oturup kalkan hiçkimse talihsiz olmaz" buyurur ve o kulu da affeder. İşte, öyle mübarek bir topluluk içinde bulunuyor olma ümidi ve bağışlanma recası bütün hüzünlerin yüzünü ağartır. Artık o hüzünler, birer kapkaranlık ve yetimâne hüzün olmaktan çıkar, Kur'ân'ın nur-eşan ve hayra açık hüznüne dönüşür.

Bu duygularla başlayan sohbet her an daha da yoğunlaşan hislerle devam eder. Çok geçmeden de o meclisi ilahî rahmet ve sekinе çepeçevre kuşatır. Önce, Muhterem Hatib'in dudaklarından dökülen hemen her cümle gaybî bir rahmet hazinesinden gönderilen

katreler gibi Rahmânî hediyeler halinde dinleyenlerin gönlüne akar. Sanki rahmet onlar için de tecessüm etmiştir; söz damlaları ve gönül nağmeleri halinde âb-ı hayat olup imdadına koşmaktadır muhtaç sinelerin. Herkes ihtiyacı olan ikazları, nasihatleri, tavsiye ve öğütleri dinliyor gibidir; oradaki her fert, içinden “Evet evet, içimi okuyor, tam bana göre konuşuyor!” demektedir. Belli ki, söylenen sözler tesadüfî değildir; belli ki dinleyenlerin kalblerini bilen Allah, denmesi gerekenleri söyletmektedir.

Aslında, ilahî rahmetin mücessem haline en güzel misal yağmurdur. Yağmursuzluk çekenler rahmeti celb etmek için dua ederler. Önce eski elbiseler giyer, başlarını öne eğerler. Yaya olarak ve mütevazı bir tavırla dua yapılacak yere giderler. Duadan önce sadakalar verir, fakirlere yardım eder, yaptıkları haksızlıklardan dolayı insanlardan helâllik diler ve Cenâb-ı Hakk’a istiğfar ederler. Evet, o sohbetinde bulunanların hali aynı yağmur duasına çıkmış kimselere benzer. En az onlar kadar hazırlık yapmışlardır bağışlanmak için, en az onlar kadar ihtiyaç hissetmektedirler ilahî rahmete ve en az onlar kadar yönelmişlerdir rahmet kapısına, gönülleri açık, boyunları bükük.

Derken, ilk rahmet katreleri meleklerin kanatlarında gelir ve ilham incileri, hakikat damlaları olarak akar dertli insanın gönlüne. Bir “yağmur musikisi” başlar o anda:

*Hep bir mûsikî ritmiyle kulaklarda çağlar,
Sanırsın gökler coşmuş da çemenlere ağlar.
Siner her yana rûhları saran bin râyiha,
Toprak hayatla tüter, çiçekler kalkar şaha...*

Yağmurun, değişik mevsimlerde farklı yerlere çeşit çeşit şekillerde yağması; bazen ince ince çiselemesi, bazen de kar ve dolu halinde düşmesi, kimi zaman toprağı sulayıp bereket kaynağı olması, kimi zaman da sele dönüşüp her şeyi yıkıp geçmesi gibi, Hatib’in sözleri de konunun ve muhatapların durumuna göre, bazen bir meltem gibi ruhları okşamakta, bazen de yıldırım ve gökgürültüsü olup kalblere ürperti salmaktadır. Muhterem Hocamız, bazen değişik tembih ve ihtarlarla gönüllere havf ve haşyet duygusu aşılamakta; bazen de iltifat ve müjdelerle kalblere reca hissi üfleemektedir. O, akla ve mantığa seslendiği aynı anda kalbe ve hissiyata da hitap etmektedir.

Özellikle muhasebe ağırlıklı sohbetlerin her cümlesi bir şimşek, bir yıldırım gibi inmektedir akıllara ve kalblere. O anlarda, onun dudaklarından etrafa yayılan her söz incisi, titretmektedir gönülleri ve yaşartmaktadır gözleri.. sanki her kelime mücessem birer rahmet katresi olup yağmur damlası gibi düşmektedir dinleyenlerin yanaklarından göğüslerine doğru. Zira, Muhasibî ile diz dize gelmişçesine hesap endişesiyle ağlayan bu insanlar, Necip Fazıl'ın,

*İçine nefis sızan ibadetlerin,
Birbiri ardınca kazasındalar.
Bir ân yabancıya kaysa gözleri,
Bir ömür gözyaşı cezasındalar.*

sözleriyle tavsif ettiği erler misali, kırk sene önce bir harama kaymışsa gözleri o nazardan dolayı da o gün bir kere daha “âh” edip inlemektedirler. Her an boyunlarını biraz daha bükmekte, mahcubiyetle bir kat daha bükülmekte ve Tahir-i Mevlevî'nin mezar taşına yazılmasını vasiyet ettiği dörtlüğün muhtevasıyla iç çekmektedirler:

*Eli boş vanılmaz vanlan yere,
Boş gelmedim yâ Râb, ben suç getirdim!
Dağlar çekemezken o ağır yükü,
İki kat sırtımda, pek güç getirdim...*

Kim bilir, bu nedamet duygusu, tevbe, inabe ve evbe gözyaşları bütün hata ve kusur izlerini de alıp götürmektedir. Nasıl ki, yağmur aynı zamanda Cenâb-ı Allah'ın “Kuddûs” ism-i şerifinin bir tecellisidir ve o değil yeryüzünü, gökleri bile kirlerinden arındıran en duru, en saf bir temizleyicidir; aynen öyle de, hata ve kusurlardan dolayı Hak rahmetinin insan gözünde damla damla olması da beşerî lekeleri söküp atmaktadır.

İkinci Yağmurları

İşte, hem ikinci hüznlerine hem de yağmur misal sohbetlere ve o sohbetlerde dökülen rahmet katreleri kadar aziz gözyaşlarına telmihte bulunmak için bu kitabın adına “İkinci Yağmurları” dedik. Bu sohbetlerde muhterem Hocamız, tefsirden hadise, hadisten fıkha, fıkihtan tarihe, ondan edebiyat, tasavvuf, felsefe, sosyoloji ve psikolojiye, hatta diğer pozitif ilimlere kadar pek çok konuda

pırlanta mahiyetinde fikirler serdetti, ölçüler verdi. Kendisine sorduğumuz sorular münasebetiyle, engin ve hazmedilmiş bir Kur'ân ve Sünnet kültürüyle, dinî, sosyal ve kültürel meseleler üzerinde tahliller yaptı.

Aslında konu ne olursa olsun, hangi soru sorulursa sorulsun bu sohbetlerde en önemli gaye, imanın mârifet ufkuna ulaştırılması, mârifetin “yakîn”in değişik mertebelerine bağlanması, Hakikat-ı Ahmediye vesayetinde kalb ve ruhun hayat mertebelerinde seyahatler gerçekleştirilmesi ve bu seyahatlerin de şuurlu temâşâ ile değerlendirilmesi idi. Böyle bir seyahat ve temâşâda gönül erlerine en çok tavsiye edilen en önemli sermaye ve azık da, zıkr ü fikir gibi kalb ve lisan amelleriyle letâifi harekete geçirmek, şevk ü şükürle de ilâhî mevhibelere karşı liyakatı ortaya koymaktı.

Yağmursuz ve susuz yıllar, felaketidir her kavmin. Kurak sema, afettir; susuz toprak, çorak. Öyle bir kuraklıkla karşı karşıya idik ki, “İkinci Yağmurlar” can oldu, kan oldu bütün dünyaya. Çünkü, “yağmur nesil” onu taşıdı bütün diyarlara... “Benim ümmetim, yağmur gibidir; başı mı, sonu mu daha hayırlıdır bilinmez!” şeklindeki Peygamber beşaretiyle serfiraz kalb erenleri dirilttiler ve diriltmektedirler ahir zamanın çölleşmiş gönüllerini; Allah'ın inayetiyle gül bahçesine çevirmektedirler en verimsiz vadileri, aynı asr-ı saadette olduğu gibi..

Bu itibarla da, “İkinci Yağmurlar” Allah'ın bambaşka bir lütfu ve ayrı bir rahmeti oldu. Hem bu lütuf ve rahmet, ne ilkbaharda görülen kırk günlük yağışlar gibi mevsimlikti ne de Necati Cumalı'nın “Kırk İkinci Yağmurlar” misali yetimâne bir hüznün içermekteydi. Hayır, bu yağmur hem kalıcıydı, hem de onun damlaları rahmânî bir hüznün yanında çok farklı bir neş'e de vermekteydi.. dinleyenlere karamsarlık değil ümit ve şevk enjekte etmekteydi.. Bu yağmurlardan nasiplelenen herkesin nefsi susuyor; ruhu, kalbi, aklı ve sırrı yüce hakikatlere yöneliyor; vicdanı asıl vatana, ebedî aleme ve uhrevî dostlara karşı iştiaqla doluyordu. Evet, bu mücessem rahmetin her katresi, insanı Cennet'e, sonsuz saadete ve Cuma yamaçlarında Cemâl-i İlahî'yi seyre sevkedenden, onlara karşı şevke getiren bir neş'e taşıyordu.

Keşke o anki atmosferi, muhterem Hocamızın sesindeki uhrevî güzelliği ve anlatışındaki insicamı aynıyla aktarmak mümkün olsaydı. Heyhat.. onları tam intikal ettirmek mümkün olmadığı gibi, sohbetleri yazı üslubuna taşırken, yeni nesillerin daha kolay anlamasını

sağlamak için bazı kelimeleri bugün kullanılan sözcüklerle açmamız ya da değiştirmemiz icap etti. Kur'an ayetlerinin, hadis-i şeriflerin, Osmanlıca, Arapça ve Farsça metinlerin sadece meallerini verip geçmemiz gerekti. Oysa, asılları o mübarek dudaklardan dökülürken ne kadar da kulağa hoş geliyor ve gönül çeliyordu. Dahası, sohbetleri yazıya geçirirken ve neşrederken sadece bizim anlayabildiğimiz kadarına yer verdiğimiz belirtmemiz icap etmektedir; zira inanıyoruz ki, şayet bu çalışma, ilim ve irfan bakımından engin ve ufuklu insanların ellerinden çıksaydı, o konuşmalarda daha pek çok hususa değinildiğini, satır aralarında daha ne nüktelerin bulunduğu görmek mümkün olurdu. Bu itibarla, bu kitapta okuyacağımız her güzellik muhterem Hocamız'dan dinleyip kaydettiğimiz ifadeler olsa da, kusurlar, bizim nâkis idrâkimize; hatalar, kavrama ve ifade-deki eksikliğimize aittir.

Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Veda Hutbesi'nde "Bu söylediklerimi duyanlar, duymayanlara ulaştırınlar. Bazen kendisine nakledilen insan, bizzat dinleyip nakledenden daha iyi anlayıp gereğini uygular" buyurmuştur. Anlatılanlardan istifade etmek de, bir yönüyle Allah'ın lütfuna vâbestedir. İşte, hüşyar gönüllere mutlaka faydalı olacağı düşüncesiyle Mayıs 2005-Ocak 2006 arasındaki sohbetleri, Kırk Testi serisinin beşinci kitabı olarak, "İkinci Yağmurları" adı altında neşre ediyoruz. Bu arada, İnternet'te www.herkul.org adresinden ulaşabileceğiniz elektronik dergimizin "Bamteli" sayfasında sesli, "Kırk Testi" bölümünde de yazılı metin olarak haftalık sohbetleri yayınlamaya devam ettiğimizi de bilgilerinize arz ederiz.

Bu vesileyle, aziz Hocamızın sağlık, sıhhat ve afiyet içinde imrâr-ı hayat etmesini ve düşünce dünyamızı, gönül âlemimizi hep aydınlatmasını Cenâb-ı Allah'tan dileniyor; takdir, tenkit ve teklifleriyle bize destek olanlara, hususiyile de kayıt, tebyiz ve tashih sırasında ihlasla çalışan Abdurrahim Özcan ve Mustafa Yılmaz Beylere ve İkinci Yağmurları'nı binlerce okuyucu ile buluşturan Yayınevine sonsuz teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Yüce Rabbimizin merhameti, Allah Rasûlü'nün ve Kur'an-ı Kerim'in şefaati ve mü'minlerin duaları ümidiyle...

Osman Şimşek

New Jersey, Şubat 2006

Affet ki Affedilesin!..

Soru: “Eledd-i hısâm” ne demektir? İman nuruyla dolu gönüllerde de kin, nefret ve düşmanlık duygularının bulunması mümkün müdür? Mü’min ahlâkında “afv u safh”ın yeri nedir?

Cevap: Dinin ruhunda sevgi vardır. Çünkü kâinat bir sevgi şii-ri olarak yaratılmış, yeryüzü de bu şiiirin kâfiyesi yapılmıştır. Tabiat kitabını iyi okuyanlar her zaman sevgi besteleri duyarlar. Mahlukâtı kuşatan bu sevgi, insanî münasebetlere de kendi boyasını çalar. Öyle ki, ulvî mahiyetini keşfedip, özüne yerleştirilen muhabbet çekirdeklerini fark eden ve Yaratıcı’sıyla olan münasebetini duyabilen bir insan, diğer insanları da Allah’ın sanatı olarak görür, çevresine alâka duyar, herkesi sever ve hatta bütün varlığı şefkatle kucaklar.

İman nuruyla aydınlanamamış bir talihsizin gönlünü ise, kin, nefret ve düşmanlık duyguları istila eder. Üstad Hazretlerinin ifadesiyle, küfür karanlığındaki bir insan, kâinatı umumî matemhâne, mevcûdatı da birbirine yabancı ve düşman varlıklar olarak görür. O, her şeyi birbirine hasım zannettiğinden dolayı, kendisi için de çeşit çeşit düşmanlar icad eder; bir savaş meydanında ve hasımlar arasındaymışçasına tedirgin yaşar ve hemen her şeye karşı teyakkuza geçer. Dolayısıyla, imandan nasipsiz insanlar, pek çoğu itibarıyla, sürekli paranoya yaşarlar. İçlerindeki endişe ve korku sebebiyle samimi olmayan tavırlara girer, ikiyezlülük yapar; kalblerinde kin ve

düşmanlık kaynadığı halde birer sevgi kahramanı gibi davranırlar. Söзlerine kendileri de inanmadıkları halde, iyilikten, yardımseverlikten ve ıslahtan öyle bahsederler ki, ağızlarından bal damlıyor gibi bir görüntü sergilerler. Söзlerinin inandırıcılığını arttırmak için de samimiyetlerine Allah'ı şahit gösterirler. Kur'ân-ı Kerim, bu tür münafıkları anlatırken, “İnsanlardan öylesi vardır ki, dünya hayatına dair söзleri senin hoşuna gider. Üstelik söзünün özüne uyduğuna Allah'ı da şahit gösterir. Halbuki gerçekte o, düşmanların en yamanıdır” (Bakara, 2/204) buyurmakta ve onları “Eledd-i hisâm” olarak tavsif etmektedir.

En Amansız Düşman

“Eledd-i hisâm”, gönlünde sevgi ve merhametin kırıntısına bile yer olmayan “en amansız düşman” demektir. Bu âyet, aynı vasıfları taşıyan münafıkların hepsine şamil olsa da, tefsir kitaplarında onun Sakîf Oğullarından Ahnes b. Şurayk hakkında indiğı nakledilmektedir. Bu münafık, Peygamber Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelmiş, Müslüman olduğunu söylemiş; muhabbetten dem vurmuş, yeminler etmiş; fakat daha huzur-u risaletpenâhiden ayrılır ayrılmaz Müslümanlara ait bir çiftliğe uğramış, ekinleri yakmış ve hayvanları telef etmiştir. İşte, mü'minlerin ekinlerine ve hayvanlarına bile tahammül edemeyen, her şeyi yakıp yıkan Ahnes ve onun gibiler hakkında Kur'ân “Eledd-i hisâm” ifadesini kullanmış; onların düşmanlıkta aşırıya giden, af ve merhametten bütün bütün nasipsiz kimseler olduklarını belirtmiştir.

İnkâr-ı uluhiyete sapanların çoğunda kalb katılığı o dereceye ulaşmıştır ki, onların affetmeleri ve bağışlamaları mümkün değildir. Onlar, dünyalarını kin, nefret ve öc alma üzerine kurmuşlardır. İğne ucu kadar da olsa hatayı mutlaka görür; asla özür kabul etmez ve sürekli öfkeyle köpürüp dururlar. Onlar adeta büsbütün enaniyet kesilmişlerdir; bencillik ruhlarına sinmiştir; dolayısıyla, her meseleyi kendilerine bağlı götürmek ister, sadece kendilerini hakiki manâda sever ve başka insanlara karşı kinle, nefretle dolu bir ömür geçirirler. İşte, kin ve düşmanlık sıfatları, hususiyile ve gerçek manâda bu iman mahrumlarının şîârıdır.

Bir de izafî olarak aynı nasipsizliği yaşayanlar vardır: Bunlar, din görünömlü bazı organizasyonlara dâhildirler; fakat ne sağlam

bir uluhiyet telakkisine, ne tutarlı bir Peygamber anlayışına ve ne de doğru bir ahiret inancına sahiptirler. Bir yönüyle, *meditasyonla* ve *yortularla* teselli olurlar; belki haftanın bazı günlerinde, ibadethâneye mukabil bir kubbe altında biraraya gelir, *musikî dinler* ve *stres atmaya çalışırlar*. Ayrıca, günümüzde sıkça gördüğümüz gibi, bazı şovmenlerin din adına konuşmalarına, –hâşâ– Allah'ı kendi hesaplarına konuşturmalarına, Hazreti Mesih'i hevâ ve heveslerinin sözcüsü yapmalarına ve yine çarpık kanaatleriyle yorumladıkları dini insanları tesir altına almak için bir vesile olarak kullanmalarına şahitlik ederler. Bazen onlarla beraber gülüp eğlenir; bazen de teessür duymuş bir insan edasıyla trans haline girmiş gibi bir hal alır ve rahatlamaya çalışırlar. Böylece, eğlenmenin ve iyi saatler geçirmenin tesellisiyle avunurlar. İşte, dine yakın görünen bu insanların ruhlarında da çoğu zaman onlardan olmayanlara karşı *kin*, *nefret* ve *gayz vardır...* sadece kendilerini ortaya koyma, kendilerini anlatma ve her meseleyi kendilerine bağlama ruh hâleti nümâyandır.

Mü'mindeki Kâfir Sıfatı

Evet, kin, nefret ve düşmanlık duyguları çoğunlukla imandan nasipsiz kimselerde; mahlukâta karşı alâka, sevgi, herkesi bağra basma, her şeyi sineye atma, affetme ve kin tutmamayı da genellikle mü'minlerde görmeye alışmışızdır. Ne var ki, bazen bunlar da yer değiştirebilirler. Bakarsınız ki, küfür içinde debelenen bazı kimseler de muhabbet ve müsamahayla dopdolu... Onlar da varlığa karşı derin bir alâka duyuyor, herkese sevgiyle yaklaşıyor ve dostluk köprüleri kurmaya çalışıyorlar. Diğer taraftan, hiç beklemediğiniz ve yakıştıramadığınız bir şekilde, bazı mü'minlerin de kin, nefret ve adaletle oturup kalktıklarını görürsünüz.

Bediüzzaman Hazretleri, her Müslümanın her vasfının Müslümanca olması icap ettiği halde bunun her vakit vaki olmadığı gibi, her kâfirin her vasfının da küfüründen neş'et etmesinin gerekmediğini beyan etmekte ve bazen mü'minde kâfir sıfatı olabileceği gibi, bazen de kâfirden mü'min sıfatı bulunabileceğini söylemektedir. Meselâ; gıybet, yalan ve iftira birer kâfir fiilidir; fakat maalesef, bazı mü'minler de bu çirkin günahlara girebilmektedirler. Aynen öyle de, kin, nefret, öc alma duygusu ve düşmanlık da kâfire ait hususiyetlerdir ve mü'minlerde bulunmaması gerekmektedir ama bazı

Müslümanlar da yakalarını bu şeytanî tuzaklara kaptırmışlardır. Bunun aksi de mümkündür; yani, imanı tatmamış bazı insanlar da vardır ki, başkalarına karşı çok saygılıdırlar; yalan söylemez, hiç kimse hakkında iftirada bulunmaz ve saygısızca davranmazlar; varlığa karşı da ciddi alâka duyarlar. Allah, Peygamber ve ahiret hesabına sağlam bir bilgileri yoktur ama bilebildikleri kadarıyla her mahluka “Yaratıcı’nın sanatı” olarak bakar ve hayranlık beslerler. Âyât-ı tekvîniyeyi çok iyi okur, kâinat kitabını anlamaya çalışır ve ciddi bir araştırma aşkıyla adeta eşyayı hallaç ederler. Bütün bunlar birer mü’min sıfatıdır ve bu sıfatlar kâfırde de olsa güzeldir, makbuldür. Haddizatında, Allah Teâlâ sıfatlara göre hüküm verir. Dolayısıyla, bu güzel sıfatlara sahip olanlar kâfir de olsalar, rakiplerine muvakkaten galebe çalar ve işlerinde muvaffak olurlar. Buna, sıfatın sıfata galebesi de denebilir; yani mü’min sıfatı kâfir sıfatına galip gelir. Demek ki, mü’minde kâfir sıfatı görmek, kâfırde de bir mü’min vasfına rastlamak her zaman mümkündür.

Afv u Safh

Bununla beraber, hakikî mü’min bir afv u safh insanıdır. Afv; hata, kusur, kabahat ve günahı bağışlamak, suç işleyeni kınamamak ve ondan dolayı cezalandırmamak demektir. Bazı ayetlerde, “afv” kelimesiyle beraber “safh” kelimesi de zikredilmiştir. “Safh” da, affetme, bağışlama ve müsâmahalı davranma manâlarına gelmektedir. Şu kadar var ki, bazı müfessirler, “afv”ı, bir hata ya da kabahattan dolayı ceza vermeme; “safh”ı da o hata ve kabahati hiç olmamış gibi sayma ve kalbde ona dair en küçük bir kırgınlık izi bırakmama olarak yorumlamışlardır. Affetmek, ilahî ahlâkın bir derinliğidir. Cenâb-ı Allah, mücrim kullarını bu dünyada hemen cezalandırmadığı gibi, şirk haricinde kalan diğer suç ve günahlarından tevbe edenleri de hesap gününde affedebilir. Biz de, amellerimizdeki eksik ve kusurlarımızı bağışlayarak günahlarımızı affetmesini Rahmeti Sonsuz’un merhametinden dileniriz. Madem kendi hesabımıza böyle bir af beklentisi içerisindeyiz ve madem “Allah’ın ahlâkıyla ahlâklanmak” önemli bir esastır; öyleyse, kusurlarının deşelenmesini istemeyen, hatalarına nazar-ı müsamaha ile bakılmasını dileyen ve ötede af fermanı almayı uman biz mü’minlerin de ilahî ahlâkın gereğini yapıp başkalarını bağışlamamız, kin ve nefret

duygularından uzak kalmamız icap eder. Nitekim, Peygamber Efendimiz (aleyhi ekmelü't-tehâyâ), “İnsanlara borç veren bir tacir vardı. Darda kalan bir müşterisini görünce adamlarına “Onun borcunu bağışlayın; belki Allah da bizi bağışlar” derdi. Bu davranışından ve recasından dolayı, Allah da onu bağışladı” buyurmuştur.

Kur’ân-ı Kerim, Müslümanları, affetmeye ve bağışlamaya teşvik etmiş ve bu teşviği geniş bir çerçevede ele almıştır. Meselâ, müminleri, kısasla alâkalı mezgularda da affetmeye özendirmiş ve “Bununla beraber kim kısas hakkını bağışlarsa, bu kendi günahlarına keffaret olur” (Mâide/45) buyurmuştur. Bir başka ayet-i kerimede, “Unutmayın ki haksızlığın karşılığı, ancak yapılan haksızlık kadar olabilir, fazlası helâl olmaz. Bununla beraber kim affeder, bağışlarsa onun mükafatı Allah’a aittir. Şu kesindir ki Allah zalimleri sevmez” (Şûrâ, 42/40) denmektedir. Ayrıca, Allah’ın engin mağfaretine ve genişliği göklerle yer kadar olan cennete davet edilen müttakilerin özellikleri sayılırken, “Onlar ki, bollukta da darlıkta da Allah yolunda harcarlar; kızdıklarında öfkelerini yutar, insanların kusurlarını affederler. Allah da böyle iyi davrananları sever” (Âl-i İmrân, 3/134) mealindeki ayetle, Allah indindeki mükafatı elde etmek için öfkesini yutan, gayz ve kine teslim olmayan, bağışlamayı tabiatının bir buudu haline getiren insanlar nazara verilmiştir. Kötülükler karşısında bile iyilikten ayrılmama ve hasımları dahi candan dost yapabilecek tavırlar içinde bulunma hedefi gösterilmiş ve denmiştir ki, “İyilikle kötülük bir olmaz. O halde sen kötülüğü en güzel tarzda uzaklaştırmaya bak. Bir de bakarsın ki seninle kendisi arasında düşmanlık olan kişi candan, sıcak bir dost oluvermiş!” (Fussilet, 41/34) Diğer bir ilahî beyanda da, “Fakat onlar ne yaparlarsa yapsınlar, sen yine de kötülüğü en iyi tarzda sav! Biz onların, senin hakkındaki asılsız iddialarını pek iyi biliriz” (Mü’minun, 23/96) demek suretiyle kabalıklar karşısında dahi ihsan şuurunun ayrılmama tavsiye edilmiştir.

Evet, kötülüğün kökünü en keskin kılıçlardan daha güzel kesecek olan şey ihsanla muamelede bulunmak; Allah’ı görüyormuşçasına ya da en azından O’nun tarafından görülüyor olma şuuruyla kötülöklere bile iyilikle karşılık vermektir. Meselâ; bir insan size, “falanın oğlu” dese ve babanızı inkâr ederek hakarete bulunsa; size düşen vazife, onun babasını en güzel yanıyla zikrederek, “Sen şerefli bir babanın oğlusun, namuslu ve çok iffetli bir annenin

çocuğusun. Seni de onlar gibi şerefli ve iffetli olarak biliyordum; nasıl oldu da ağzından böyle yakışsız bir söz çıktı, anlayamadım!” demekten öte mukabelede bulunmamaktır. Zannediyorum, sizin bu tavrınız muhatabınızı kendi saygısızlığının altında bırakacak ve meselenin büyümesine mani olacaktır. Bazen hasma karşı tebessüm etmek onu ve ondan gelebilecek zararı defetmeye kâfidir. Hazreti Bediüzzaman’ın da ifade ettiği gibi, hasmı mağlûp etmenin en kısa ve emin yolu, fenalığına karşı iyilikle mukabele etmektir. Çünkü eğer fenalıkla mukabele edilse, aradaki husumet artar. Hasımlardan biri zâhiren mağlûp bile olsa, kalben kin bağlar, adâveti devam eder. Fakat eğer iyilikle mukabele edilirse, karşıdaki de pişman olur, belki dost halini alır. Öyleyse, mü’minler “Boş sözlerle, çirkin davranışlarla karşılaştıkları zaman, izzet ve şereflerini muhafaza ederek oradan geçip giderler” (Furkan, 25/72) ve “Eğer onları affeder, kusurlarına bakmaz ve bağışlarsanız, şüphesiz ki Allah da çok bağışlayıcı ve çok merhamet edicidir” (Tegabün, 64/14) gibi Kur’an’ın kudsi düsturlarına kulak vermeli ve bu emirleri tatbik etmelidirler.

İstemez misiniz Allah da sizi affetsin!

Mevzumuzla alâkalı ayetlerden biri de İfk hadisesi üzerine nazil olmuştu. Zira Hazreti Aişe annemize iftira eden münafıkların dedikodu ve bühtanlarına kendilerini kaptıran üç Müslümandan biri, Hazreti Ebû Bekir’in yardımcılarıyla geçinen Mıstah b. Üsâse idi. Hazreti Ebû Bekir Efendimiz, kızına yapılan iftiraya karıştığı için Mıstah’a vermekte olduğu yardımı kesmiş ve artık onun ihtiyaçlarını görmeyeceğini söylemişti ki şu mealdeki ayet indirildi: “İçinizden fazilet ve imkân sahibi olanlar, akrabaya, fakirlere, Allah yolunda hicret etmiş olanlara sadaka vermeme hususunda yemin etmesinler. Affedip müsamaha göstereyinler. Siz de, Allah’ın sizi affedip müsamaha göstermesini arzu etmez misiniz? Allah gerçekten Gafurdur, Rahîmdir (çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur).” (Nur, 24/22) Bu kelâm-ı ilâhî, Ebu Bekir’in (radiyallahu anh) faziletine vurguda bulunuyor; sonra da, onu afv u safha çağırıyor; onun gibi şâni yüce, nâmı celîl, yâdı cemîl olan bir insana affetme ve bağışlamanın daha çok yakışacağını ifade ediyor ve “İstemez misiniz Allah da sizi affetsin!” cümlesiyle bir kurtuluş yolu gösteriyordu. Bu soruda çok önemli bir espri vardı. Herkes kendi kusurunun

affedilmesini ister; hatalarının hoş görülmesini ve günahlarının yarlıganmasını arzu eder. Bekler ki, kendisine nazar-ı müsamaha ile bakılsın. Diler ki, kusurları görülmesin ve ümit eder ki, ona da “Hadi geç, sen de affedildin” denilsin. Öyleyse, böyle bir af ve müsamaha bekleyen insanın aynı muameleyi başkaları için de düşünmesi gerekmez mi? Bağışlanma uman bir insanın önce başkalarını bağışlaması icap etmez mi? İşte, bu espriyi kavrayan Hazreti Ebû Bekir, “Allah’ın beni yarlıgamasını elbette arzu ederim. Vallahi, artık Mistah’tan hiçbir yardımı eksik etmeyeceğim” demiş ve onun nafakasını vermeye o günden sonra da devam etmişti.

Evet, istemez misiniz Allah da sizi affetsin? Şahsen, hem Allah’ın beni affetmesini diler, O’nun rahmetinden afv u mağfiredilenirim, hem de insanlar tarafından da bağışlanmayı isterim. Hepimiz insanız, her zaman kusurlarımız olabilir. Otururken kalkarken, yerken içerken, konuşurken hatta susarken, hal, tavır ve mimiklerimizde bile değişik kabalıklarımız bulunabilir. Arzu ederiz ki, insanlar bunları hoş görsün, affetsin ve beşerî boşluklarımıza versinler. Biz, çoğumuz itibarıyla, boşlukta yetişmiş, üst üste kopuklukların yaşadığı bir dönemin çocuklarıyız. İyi bir insanın yetişmesinin adeta imkânsız olduğu bir devirde, dikenler arasında gül cilveleri gösterme gayretleriyle büyümüş zavallıyız. İyi insan olmak için şartların hiç el vermediği zor bir dönemi idrak etmiş yarım insanlarız. Elbette kusurlarımız olacak ve çok sürçeceğiz. Sadece lisan sürçmesine maruz kalmayacağız, elimiz çarpacak, ayağımız tökezleyecek, gözümüz kayacak, kulağımız kirlenecek. Bütün bunlar karşısında çok arzu ederiz Allah bizi yarlıgasın, Resûl-ü Ekrem bağışlasın, Kirâmen Kâtibîn “Acı bunlara yâ Rabbi!” deyip hakkımızda mağfiredilesin ve mü’min kardeşlerimiz de affeylesinler. Hata ve kusurlarımızdan dolayı bizi bütün bütün kara görmesinler; meseleye imanın aydınlığında baksınlar... Baksınlar, dikkatle bir kere daha baksınlar... Arasınlar, merceklerle arasınlar ve sonra, “Evet, bu insanın sağ-solu hep karanlıkla kaplı ama bir yanında küçük bir iman ışığı var” deyip gözlerini o ışığa teksif etsinler, nazarlarını orada derinleştirsinler. O küçük parıltıyı gözlerinde büyüsünler; öyle ki, bütün karanlıkları o minnacık ışıkla boğsunlar. Zannediyorum, kendi hakkımızda böyle bir muameleyi hepimiz arzu ederiz. Öyleyse, kendimiz için istediğimiz bu müsamahayı, herkes için de arzu etmeli ve bu mevzuuda cimri davranmamalı değil miyiz?

Haddizatında, mü'minlerin ruhunda iyilik duygusu hâkimdir; dolayısıyla, onlar, güzel düşünür, iyi görür, doğru konuşur ve kötülükleri iyilikle savarlar. Hatta birilerini tutarken ve onların haklarını savunurken bile dengeyi kaçırıp meseleyi başkalarına düşmanlık şekline çevirmezler. Hiç kimseye kin ve nefret duymazlar; şahıslara değil, sadece kötü sıfat ve fiillere karşı hasmâne tavır alırlar. Onlar, nezih ve güzel ahlaklı insanlardır; nezihlere ince tavırların, hoş davranışların ve temiz sözlerin yakıştığını bilir, bütün düşüncelerini o nezâhete uygun olarak ortaya koyarlar. Kötü düşünce, çirkin söz ve kaba davranışlarla hiç kimseyi rencide etmezler. Rencide etmezler; çünkü, onlar birer afv u safh insanıdır.

Hakkımı Helal Ettim

Bediüzzaman Hazretlerinin hayatına bakarsanız, bir müddet ona talebe olma nimetini yakalamış kimselerden Üstad'ı bırakarak ayrılmış giden insanlar görürsünüz. Fakat Üstad, o insanları kötüleme manâsına gelebilecek tek kelime söylemez; siz onun sözlerinde sadece müjdeleri duyarsınız. Birisi Nur'ları yazmayı terk etse ve çekip gitse; o kat'iyen "Falan ayrıldı, gitti" demez. Eğer, o gidenlerden biri sonra tekrar dönüp gelir ve kalemini yeniden eline alırsa, işte o zaman "Şu kardeşimiz Haşir risalesini okumuş, çok beğenmiş ve on nüsha teksir etmiş; beni çok sevindirdi, adeta bütün dünyalar benim oldu; binlerce maşaallah, barekallah!" der, onu takdir ve tebçil eder. Siz de düşünmeden edemez; kendi kendinize "O ne zaman ayrılmıştı ki?" dersiniz. Negatif noktaları görme yoktur Üstad'ın hayatında; o bütün mülâhazalarını pozitif hususlara bağlamıştır. Öyle ki, gözünün menfi hadiseleri gören yanına perde çekmiştir adeta. İnsanlarda çok küçük de olsa bir parıltı aramış; karanlıklara hiç bakmamış. Bütün görüş ufku o ışıkçığa bağlamış. Sadece mü'minleri, dost ve yakınlarını değil, hasımlarını bile affetme ufkuyla yaşamış ve şu sözleriyle bize de o ufku göstermiş; "Madem ki nur-u hakikat, imana muhtaç gönüllerde tesirini yapıyor; bir Said değil, bin Said fedâ olsun. Yirmi sekiz sene çektiğim ezâ ve cefalar, mâruz kaldığım işkenceler ve katlandığım musibetler hep helâl olsun. Bana zulmedenlere, beni kasaba kasaba dolaştıranlara, hakaret edenlere, türlü türlü ithamlarla mahkûm etmek isteyenlere, zindanlarda bana yer hazırlayanlara, hepsine hakkımı helâl ettim."

Ayrıca, muhatabımız kâfir bile olsa, ona veryansın etme, sınır tanımadan saldırma ve acımasızca sövüp sayma bir ibadet ve fazilet değildir. Peygamber Efendimiz, kendisine sürekli hakaret eden ve hep saygısızlıkta bulunan Ebu Cehil hakkında bile kötü söz söylemeyi tavsiye etmemiş; meselâ, “Ebu Cehil’e on defa lanet okursanız, benim şefaati mi hak etmiş olursunuz!” gibi bir söz söylememiştir. Yani, Peygamber’e hakaret eden ve saygısız davranan insanlara bile lanet okumak ve gidip her yerde onların kötülüğünü anlatmak gibi bir ibadet olduğuna dair dinde herhangi bir kayıt göstermek mümkün değildir. Bir insan selim kalb taşıyorsa, çirkin sözler ne maksatla söylenirse söylesin onun ruhunda yara yapar. İnanmış bir gönül, fenalık hangi zaviyeden gelirse gelsin, kötü duygular ve tutkular hangi enstrümanla seslendirilirse seslendirilsin onlardan rahatsız olur ve o türlü şeylere karşı hep kapalı kalır. Kur’ân-ı Kerim’in ta’lim ettiği ahlâk çerçevesi içinde Resül-ü Ekrem Efendimiz öyle davranmıştır. Ebu Cehil öldüğü zaman, bir rivayete göre, sadece “Bu ümmetin firavunu öldü” demiş ama Mekke’nin fetihinden bir müddet sonra Müslüman olan Ebu Cehil’in oğlu Hazreti İkrime’nin de bulunduğu bir mecliste, Ebu Cehil aleyhinde bazı sözler söylenince, “Babalarımı kınamak ve haklarında kötü söz söylemek suretiyle çocuklarınızı rencide etmeyin!” buyurmuştur. Peygamber Efendimiz bu beyanıyla, hem mü’minlere lüzumsuz sözler sarfetmemeleri tembihinde bulunmuş hem de yanında babasına hakaret etmek suretiyle oğuldaki cibilli duyguları harekete geçirmeleri hususunda ashabını ikaz etmiştir.

Allah Rasûlü’nün afv u safh ve müsamahasına bir misal de Abdullah b. Ubey b. Selül’e karşı olan tavır ve davranışlarıdır. Bildiğiniz gibi, o bir münafıktı, hatta münafıkların başıydı. İfk hadisesi gibi pek çok fitnede onun parmağı vardı. Fakat oğlu Abdullah çok güzel bir mü’mindir. Bir gün bu nezih oğul, Peygamber Efendimize gelerek “Ey Allah’ın Rasûlü, kulağıma geldiğine göre, babam Abdullah b. Ubeyy’i öldürtecekmisiniz. Allah’a yemin ederim, Hazrec kabilesi içinde benden daha fazla babasına hürmet eden bir kişi yoktur. Eğer kararınızı vermişseniz, bana emredin de, onu ben öldüreyim. Çünkü korkarım ki, babamı başkası öldürürse, babamın katili halkın arasında gezerken nefsim beni rahat bırakmaz ve onu öldürmem hususunda benimle uğraşır. Böylece bir mü’mini bir kâfir yerine öldürmüş olurum ve cehenneme müstahak hale gelirim!”

demmişti. Peygamber Efendimiz de ona, “Hayır, biz babana merhamet ederiz. Bizimle beraber kaldığı müddetçe ona ihsanda bulunuruz” buyurmuştu. Ve Allah Rasûlü, Abdullah b. Ubeyy’in münafık olduğunu bildiği halde onun cenazesine iştirak etmiş; oğlu Abdullah’ın ısrarı üzerine kabri başında onun için mağfaret talebinde bulunacağı sırada “Kâfir olarak ölüp cehennemlik oldukları kendilerine belli olduktan sonra, akraba bile olsalar, müşriklerin affedilmelerini istemek, Peygamberin de, müminlerin de yapacağı bir iş değildir” (Tevbe, 9/113) mealindeki ayet-i kerime nazil olmuş ve ondan sonra Peygamber Efendimiz müşrik ve münafıkların cenaze namazlarını kılmadığı gibi onlar için istiğfarda da bulunmamıştır. Bununla beraber, o gün sırtındaki temiz gömleğini çıkarıp Abdullah b. Ubeyy’in oğluna vermiş ve “Bunu babana kefen olarak giydir” demiştir.

Allah Düşmanını Affedemezsin!

Resûl-ü Ekrem Efendimizin bu davranışında da başka bir nükte vardır: Allah Teâlâ, “Sen af ve müsamaha yolunu tut, iyiliği emret ve cahillere aldırış etme” (Araf, 7/199) gibi ayet-i kerimelerle afv u safhı emir buyurmaktadır; dolayısıyla, mü’minler, hataları büyütmemeli, elden geldiğince kusurları örtmeli ve en affedilmeyecek kabahatları bile bağışlamalıdır. Fakat hiçbir mü’min, Allah’a ait hukukun söz konusu olduğu yerde, dine ve dindara düşmanlık edenler hakkında “Ben her şeyi affettim; Allah’ım, Sen de affet” diyemez. Ömür boyu Allah’ı inkâr etmiş, dine hakarete bulunmuş, İnsanlığın İftihar Tablosu aleyhinde ağza alnamayacak sözler söylemiş, Kur’ân’a dil uzatmış bir insanın affını dilemek kimsenin haddi değildir; öyle bir istek, her şeyden önce Allah’a karşı saygısızlıktır. Bu konuda mü’minler sadece “Ben diğer hakları hak sahiplerine havale ederek kendi hakkımdan vaz geçiyorum” diyebilirler. Nitekim Allah Rasûlü de Abdullah b. Ubeyy’e karşı kendi hakkından vazgeçmiş ama onun için istiğfarda bulunmamıştır.

Affetmek, Rasûl-ü Ekrem’in (sallallahu aleyhi ve sellem) ahlâkıdır. O hayatı boyunca bu ahlâkın gereğini ortaya koymuş; Mekke’de kendisine eziyet edenleri ve Bedir, Uhud, Hendek savaşlarında Müslümanlara saldırıp onları yok etmek isteyenleri bile sonradan İslâm’a girince affetmiştir. Kur’ân-ı Kerim, Efendimizin bu güzel huyunu sena sadedinde, “İnsanlara yumuşak davranman

da Allah'ın merhametinin eseridir. Eğer katı yürekli, kaba biri olsaydın, insanlar senin etrafından dağılıverirlerdi. Öyleyse onların kusurlarını affet, onlar için mağfiret dile ve işleri onlarla müşavere et. Bir kere de azmettin mi, yalnız Allah'a tevekkül et. Allah muhakkak ki kendisine dayanıp güvenenleri sever” (Al-i İmran, 3/159) buyurmuştur.

Evet, Allah Rasûlü ve selef-i salihîn efendilerimiz afv u safh yö-rüngeli bir ömür sürmüşlerdir ama güzel ahlâklı olmak, kusurları görmemek, hataları affetmek ve insanları bağışlamak bazen çok zordur. Öyle ki, biri gelir, size arkadan bir tekme vurur. Sonra hıncını alamaz, karnınıza da bir yumruk atar. Bakar ki, siz mukabele etmiyorsunuz, bu defa da yüzünüze bir tokat aşk eder. Bütün bu saldırılara bedel, adalet ve ruhsat aynıyla karşılık vermeye müsaade ediyorken, insanın af ve müsamaha yolunu tutması ve azimeti tercih etmesi ancak kulun kendisini unutmaması, enaniyeti terk ufkunda yaşaması ve bütün ağıyar mülahazalarından kalbini arındırmış olmasıyla mümkündür.

Belh'i Unutmak Gerek!

Rivayetlere göre; İbrahim Ethem Hazretleri, Belh'de hükümdarlık sırası bekleyen bir prens iken tahtı, saltanatı ve dünyevî meşgaleleri terk ederek hakikat yolunda seyr u süluka durur; bir üstada el verir. Bir gün üstadı onu imtihan etmek için bir müridini görevlendirir. O da gider, ayağına geçirdiği mahmuz gibi bir şeyle İbrahim Ethem'in ayaklarına vurup durur. Ayaklarından kanlar akan İbrahim Ethem bize göre çok kâmilâne olan şu sözü söyler: “Dostum, biz nefis davasını Belh'te bıraktık, beyhude uğraşıyorsun.” Bu söz imtihan için gönderilen müridin de çok hoşuna gider; muhatabının kötülüğü iyilikle savma alicenaplığını takdir eder. Sonra üstadının yanına varır, olup biteni anlatır. Üstad anlatılanları dinledikten sonra hükmünü verir, “Demek ki, o hâlâ Belh'i unutmamış” der.

İşte, afv u safh yolu bazen kendini unutmayı gerektirir. Kendini unutan insan çok geniş bir alanı hatırlamış olur. Hep nefisini gören ve sürekli onu öne çıkaran kimse ise, çok büyük bir alanı nisyana mahkum eder. Kendi nefisine ve cemaat enaniyetine karşı panjurları kapatan bir insan, bütün İslâm âlemine, hatta topyekün insanlığa açılan çok geniş bir pencerenin perdelerini kaldırmış ve

mahlukâtın umumuna karşı sevgi ve alâka duyacağı bir koridora girmiş bulunur.

Hâsılı, kamil mü'minler, gönlünde merhamete yer bulunmayan ve düşmanlık duygusunu besleyip duran insanlar gibi olmamalı; Allah ahlâkıyla ahlâklanarak, Cenâb-ı Hakk'ın muamelesini esas almalıdırlar. Allah Teâlâ'nın, yılan-çıyan, arslan-kaplan, mü'min-müşrik ayrımı yapmadan bütün varlıklara rızık verdiği gibi; onlar da, Yaratan'dan ötürü, herkese ve her şeye karşı bir nevi alâka duymalıdırlar. İnsanları mahçup etmemeye azami gayret göstermeli, başkalarının en büyük hatalarına bile müsamahayla yaklaşmalı, onlardan özür beklemeden ve onların suçluluk psikolojisi içine girmelerine fırsat vermeden mümkünse maruz kaldıkları kötülöklere makul mazeretler bulmalıdırlar. Muhataplarının hatalarını yüzlerine vurarak onları utandırmamalı, suçluluk psikolojisine sürükleyerek kendilerini müdafaa etme zaafına düşürmemelidirler. Kendi hal ve davranışlarının bazı yanlış mülahazalara sebebiyet vermiş olabileceğini düşünmeli, bunu ikrar ederek muhataplarını rahatlatmalı ve ne yapıp etmeli, onları kin, nefret, adavet, gybet, iftira gibi şeytanî tuzaklardan ve bu günahlara girerek ahiretlerini kaybetme talihsizliğinden korumalıdırlar.

Türkçe ve Gökteki Mahkeme

S

oru: *Bugün hemen herkes, konuşurken ya da yazarken çok sayıda ecnebi ve uydurma kelime kullanıyor. Ayrıca, yurtdışında yaşayanların evlerinde, özellikle gençler ve çocuklar arasında yabancı dil tercih ediliyor. Bu hususu nasıl değerlendiriyorsunuz; dilimizi koruma mevzuunda neler buyurursunuz?*

Cevap: Dil, insanın eşya ve hâdiselere bakış açısını belirleyen en önemli bir unsurdur. Bir milletin dili, onun kültürüne ve değer ölçülerine bekçilik yapacak kadar güçlü değilse, o milleti teşkil eden fertlerin başka kültürlerin işgaline uğramaları ve zamanla da özlerini yitirip tamamıyla başka topluluklara benzemeleri kaçınılmaz olur. İnsan okuduğu kitaplar, zihnine yerleştirdiği bilgiler ve bildiği kelimeler vesilesiyle belli bir düşünce sistemine sahip olur. Fransızca ya da İngilizce gibi bir yabancı dile âşinâ olan kişiler, eğer ana dillerini çok iyi bilmiyorlarsa, zamanla yazılı ya da görüntülü vasıtalar sayesinde o dillerden süzülüp gelen düşüncelerin tesirine girer; Fransız ve İngilizler gibi duymaya, düşünmeye ve anlamaya başlarlar. Dolayısıyla, özümüzü muhafaza etmemizin ve kendimiz olarak kalmamızın şartlarından biri dilimizi kendine has özellikleriyle öğrenmemiz, onu düzgün kullanmamız ve korumamızdır.

Maalesef, dilimizi güzel kullanma, onun hususiyetlerini koruma ve daha çok gelişmesi, genişlemesi için çalışma mevzuunda hassas olduğumuzu söyleyemeyiz. Söyleyemeyiz; zira, öz değerlerimizin temsilcisi gibi gördüğümüz insanların bile sık sık uydurma ya da yabancı kelimeler kullandıklarına şahit oluyoruz. Meselâ, bu konuda çok dikkatli olması gereken bir insan, yerine göre “tanıtma”, “sunma”, “takdim”, “temsil”, “gösteri” ve “arz” gibi kelimelerden birini kullanabileceğine “prezantasyon” diyebiliyor. Gayet şirin ve tek hecelik “arz” kelimesiyle maksudını ifade edebileceği halde, dil zevkimiz açısından çok sevimsiz ve oldukça çirkin olan, hatta şiirde yer bulamayacak kadar kaba duran bir kelimeyi telaffuz edebiliyor. Doğrusu, dilimizde çok güzel söz ve kelimeler bulunmasına rağmen, onları terk edip, adeta kendinden kaçarak ve kendi değerlerine karşı saygısız davranarak acayip, tuhaf, yamuk-yumuk, eğri-büğrü ve bizim ağzımıza hiç yakışmayan kelimeleri kullananların hali, ruhuma çok dokunuyor. O kadar ki, öz değerlerden kaçış saydığım böyle bir tavırdan dolayı hastalandığım ve belki bir gün boyunca kendime gelemediğim zaman olmuştur.

Ayrıca, yazılan makalelerde, ilmi toplantılarda sunulan tebliğlerde ve değişik mahfillerdeki konuşmalarda sanki yabancı kelime kullanmak mecburmuş ya da bilgi seviyesi onlarla ölçülüyormuş gibi, ecnebi tabir ve terkipler kullanılıyor. Farklı olma, az bilinen veya çoğu insanların bilmediği bir sözü söyleme, başarılı ve bilgili görünme gibi saiklerle, hiç gereği olmadığı ve pek münasebetsiz kaçtığı halde, başka dillerden alınan kelimeler istimal ediliyor. Aslında, böyle bir davranışı “lüks arayışı”, “fantezi” ve “kompleks” sözleriyle tarif edebilirim. Artık dilimize mal olmuş bulunsalar bile bu kelimeler de yabancı oldukları için bunlara karşı da tavir belirlemek gerektiğini düşünüyorum. Münasebetsiz bir laf ettiğimizde “özür dilerim, affedersiniz” dediğimiz gibi, ifade darlığına düştüğümüz yerlerde bu kelimelere başvurmak mecburiyetinde kalırsak, onları da “özür dilerim, affedersiniz” zeyilleriyle ortaya koymanın daha doğru olacağını zannediyorum. Evet, o türlü farklılık arayışları ve bilgiçlik taslama tavırları olsa olsa –bağışlayın– bir “kompleks”in neticesi olabilir.

Meselenin daha da vahim bir yanı var ki; o da, bir zamanlar dilimizi, onun namus ve haysiyetine uygun olarak kullanan insanlardaki üslup değişikliği. Düne kadar gazete ve mecmualarda yazı

yazan kimseler arasında, isim tasrih etmeyeceğim, çok berrak ve saf bir dil kullanan arkadaşlar vardı. Fakat şimdilerde bakıyorum ki, onlar da aynı cereyana kapılmışlar; genel akım karşısında onlar da dilleri mevzuundaki hassasiyetlerini yitirmişler ve artık gelişigüzel bir dil kullanıyorlar.

Gökteki Mahkeme

Gazeteyi neşre başladıkları ilk dönemde, aramızdaki dostluğu değerlendirerek bazı arkadaşları ikaz etmiş ve hemen her fırsatta, dilimizi koruma konusunda hassas davranmaları gerektiğini vurgulamıştım. Hatta aradan bir iki sene geçmişti ki, bir rüya görmüş ve onun tesiriyle bir kere daha bu meseleye dikkatleri çekmiştim. Aslında o rüya esnasında uyku ile uyanıklık arası bir haldeydim. Beni, semada kurulan bir mahkemeye çağırdılar. Âli bir divan kurulmuştu; gökte yapılan o duruşmada ben sanık sandalyesine oturtulmuşum. Bir aralık mahkeme reisi olan zat, “Dilinizi berbat ettiniz; bu dili çok kötü kullanıyorsunuz” dedi. Bu sözlerle, mahkeme mevzuunun dilimizin bozulması olduğunu anlamıştım. Mahkemelerde atf-ı cürüm çok yaygındır; ben de işin içinden sıyrılmak için “Arkadaşlara defaatle söyledim; bu meselede hassasiyetle hareket ettiğim halde bazılarına laf dinletemedim. “Onlar, dilin canına okuyorlar” dedim. Evet, rüya ile hüküm verilmez, rüyalar objektif değildir; fakat onun tamamıyla boş ve manâsız olduğuna da ihtimal vermiyorum.

Nasıl manâsız ve boş olabilir ki; biz dinimizi korumanın yanı başında, dilimizi de korumak mecburiyetindeyiz. Dinî ve millî değerlerimizi dilimiz vesilesiyle tanıtıyor, dinimizi onunla anlatıyoruz. Türkçe dokuz asırdan beri bu topraklar üzerindeki halk tarafından konuşulagelen bir dildir. Bu dilde herbiri birer cevher olan oturmuş kelimeler vardır. Onlara yüklenen çok derin manâlar geçmişten geleceğe uzanan birer emanettir. Bugün konuştuğumuz dil, nesiller boyu sessiz sessiz hafızalarımıza yerleşen ve ruhlarımıza nakşedilen duygu ve düşüncelerin nakil vasıtasıdır; usta şair ve yazarların ortak gayretlerinin ürünüdür. Kim bilir bugüne kadar, nice söz üstadları, birer kuyumcu hassasiyetiyle, kelime cevherlerinden ne beyan incileri hazırlayıp bize armağan etmişlerlerdir. Neticede, yüzyıllarca süren bir cehd sayesinde inşa edilen bu söz âbideleri

çok derin manâlar kazanmıştır. Herbir kelime, bir sanat dalında, bir ilim sahasında veya teknik bir alanda özel olarak kullanılan bir terime dönüşmüştür. Meselâ, vesikalandırmak, belgeye dayandırmak, sağlamlaştırmak, yazılı hale koymak ve bir kimse hakkında “bu emindir, buna güvenilir” demek anlamlarına gelen “tevsik” kelimesi Hukuk’ta ayrı, gazetecilikte ayrı ve dini ilimlerde da daha farklı manâlar ifade etmektedir. Fakat öz lisanımızdaki bu enginliği göremeyenler ve bu derinliği nazar-ı itibara almayanlar, o olgun ve oturmuş kelimeleri kaldırıp atar ve yerlerine nesepsiz, pişmemiş, ham sözcükleri koyarlar. Onlar da Türkçe konuşuyor gibi bir hal sergilerler; fakat –maalesef– öyle yalın, belirsiz ve silik bir üslûpla konuşup yazarlar ki, onlara ait metinlerin ne dediğini anlamakta çok zorlanırsınız.

Günümüzün insanı, bu üslûpsuzluktan ve dilimizi tahrip eden uydurulmuş kelimelerden dolayı kendi değerlerinden o kadar uzaklaştı ki, bize ait düşüncelerin çok zengin ve çok olgun anlatıldığı kitaplara bile yabancı hale geldi. Bugünkü nesil bir Türkçe üstadı olan Elmalılı Hamdi Yazır’ın tefsirini bile anlayamıyor. Oysa Arapça’da dahi onunkine denk bir tefsir yazılmamıştır; Hamdi Yazır’ın, kendisinden nakillerde bulunduğu büyük müfessir Fahrüddin Razi’nin *Tefsir-i Kebir*’i bile Elmalılı’nın *Hak Dini Kur’ân Dili* adlı eserinin çapına erişemez. Fakat neslimiz o kıymetli eseri anlamaktan aciz olduğu gibi, Kâmil Miras, Ahmet Hamdi Aksekili, Babanzade Ahmed Naim, İzmirli İsmail Hakkı ve Şemsettin Günaltay gibi dil üstadlarının sözlerini ve Risale-i Nur Külliyyatı gibi eşsiz eserleri anlamaktan da uzaktır.

Derisi Yüzülen Türkçemiz

İnsanımız ana diliyle yazılanları anlayamamaktadır; çünkü dilin derisi yüzülmüştür. Cemil Meriç, Cevdet Paşa’nın eserinin sadeleştirilmesiyle alâkalı olarak, “Cevdet Paşa bir dil üstadı idi, onun kitabını sadeleştirmek suretiyle derisini yüzdü ve eseri berbat ettiler” demiştir. Evet, bizim dilimizin de derisi yüzülmüştür. Bu dille oynayanlar, yabancı kelimeleri atma ve dili sadeleştirme bahaneleriyle onu bütün bütün bozmuş ve neslimizi kültürümüzün temel kaynaklarından uzaklaştırmışlardır.

Haddizatında, bizim dilimiz derinlik ve enginliğinin yanında oldukça sade ve anlaşılır bir dildir. Belli bir dönemde belki saray çevresinde ve aydın kimseler arasında ağdalı bir üslûp kullanılmıştır ama bizim dilimiz asırlarca halkın yüzde doksan dokuzu tarafından anlaşılabilir, rahatlıkla konuşulan bir dil olagelmıştır. Hem Anadolu'da hem de Orta Asya'da herkes Yunus Emre'yi anladığı gibi Fuzulî'yi ve Seyyid Nigarî'yi de anlayabilmiş; hele halk şairleri şiirlerini herkesin bildiği sade bir ifade tarzıyla seslendirmişlerdir. Hatta o devirlerde din-diyane adına yazılan kitaplar da çok sadedir. Meselâ, Hacı Bayram Veli'nin önemli bir halifesi olan Mehmed-i Bican'ın *Muhammediye*'sinde kavranması güç tasavvufî ifadeler ve yanlış anlamalara müsait sözler vardır; fakat, onun kardeşi olan Ahmed-i Bican'ın *Ahmediye*'sine bakarsanız, onun halkın da kolayca anlayabileceği bir dil ve üslûpla yazıldığını görürsünüz.

Evet, milletimiz, asırlar boyunca kendi dilini severek kullanmış, hergün onu biraz daha geliştirip genişletmiş ve kitlelerin zevkle okuyup dinleyecekleri, merakla ona yönelecekleri bir lisan hâline getirmiştir. Bugün de bu istikametteki gayretlere ihtiyaç vardır. Günümüzde bir kere daha, dilimize ait kelimelerin derlenip toparlanması, edebî nüshaların dikkatlice değerlendirilmesi, dilin kendi ruhuna uygun iştikak yollarının gözden geçirilmesi, aynı kökten farklı kelimeler üretme usûllerinin belirlenmesi ve asırlardan beri konuşula konuşula ince farklarıyla tam belirginleşen kelimelerin, deyimlerin yaygınlaştırılması mevzularında ciddi çalışmalar yapılması gerekmektedir. Bu konuda herkes kendi üzerine düşen vazifeyi eda ederse, öyle inanıyorum ki, binlerce senelik lisanımız, kendine has kural ve kaideleriyle, kendi iç mantığıyla çağımızın sesi, soluğu olacak; fevkalâde zengin, olabildiğine yumuşak, zevkle konuşulan ve sevilerek dinlenen bir dil olma keyfiyetini yeniden yakalayacaktır.

“Acaba biz bu mevzuda gerekli olan hassasiyeti gösterdiğimiz zaman senelerin ihmali neticesinde meydana gelen kocaman eğriyi düzeltebilir miyiz?” sorusu gelebilir akıllara. Kanaatimce, bu mesele bir yönüyle ubudiyet vazifesi gibi bir meseledir. Nasıl ki, fert fert herkes kullukla mesuldür; başka insanların namaz kılmaması bizden o sorumluluğu kaldırmaz; biz kendi yaptıklarımızın mükâfatını alır, yapmadığımız şeylerden dolayı da hesaba çekiliriz. Aynen öyle de, biz dilimizi koruma ve onu düzgün kullanma hususunda önce

ferdî olarak neler yapabileceğimize bakmalı; dili bir namus gibi bilerek iffetimizi koruma hassasiyeti içinde onu korumaya gayret etmeliyiz. Ayrıca, konuşurken sun'iliğe ve tekellüfe girmemeli; fakat söyleyeceklerimizi en iyi şekilde ifade etmeye çalışmalı ve Türkçeyi çok dikkatli kullanmaya özen göstermeliyiz. Maksadımızı "İşte, şey, falan..." türünden dolgu malzemeleriyle ve el-kol hareketleriyle değil, canlı ve düzgün bir lisanla ve âdetâ bir şiiriyet içinde ifade etme cehdinde olmalıyız. Zaten, güzel ve etkili biçimde konuşma ve yazma sanatı dediğimiz edebiyat, sadece yazı yazma ve söz söyleme ustalığıyla lâf ebeliği yapma ve beğenilen sözler üretme vasıtası değildir; o, söz söylemeyi sevimli hâle getirerek, gündelik dili en temiz, en nezih, en sevimli ve kalıcı malzemeyle beslemenin, süslemenin, zenginleştirmenin de bir vesilesidir. Öyleyse, evvela tek tek herbirimiz bu mevzuda hassas olmalı, bu güzel dili her yerde ve her zaman güzel kullanmaya çalışmalıyız.

Öyle Deme, Böyle De!

Ayrıca, televizyon, gazete, radyo ve dergiler de bu istikamette kendi üzerlerine düşen sorumluluğun gereğini yerine getirmelidirler. Bunların hepsinde Türkçeyi iyi bilen, dilin inceliklerine vakıf olan insanlar bulunmalı ve onlar köşe yazılarından haberlere kadar, hatta reklam metinleri de dâhil, hemen her cümleyi dil açısından gözden geçirmelidirler. Sonra da ölçsüz sorgulamalara girmeden ve kimseyi rencide etmeden yanlışları düzeltmelidirler. Ayrıca, dilimizin güzellik ve inceliklerini göstermek için farklı yollar arayıp bulmalıdırlar. Meselâ, ayrı ayrı bölümler hâlinde Rabat'ta basılan ve cüz cüz neşredilen *Lisanu'l-Arab* adlı eserin yirmi cildi bana da gelmişti. Onda "Kul, Lâtekul – Öyle deme, böyle de" başlığı altında bir bölüm de yer alıyordu. O bölüm öyle hoşuma gitmişti ki, ondan mülhem benim gönlümde de, lügatleri önüme alıp dilimize girmiş nesepsiz kelimeleri bir bir işaretleyerek onların yerine bugüne kadar kullanılmış, pişmiş, oturmuş ve bütün incelikleriyle Türkçeye mal olmuş kelimelerin kullanılması gerektiğini gösterme arzusu hasıl olmuştu. Böyle bir çalışmayı, düne göre bugün daha geniş sahalara hitap etme imkânları bulunan gazete, dergi, televizyon ve radyo vasıtasıyla yapmak mümkündür. Televizyon ve radyoda yayınlanan

en kısa temsili oyunun senaryosu bile bu zaviyeden ele alınmalı; gösterilen dizi filmler vesilesiyle dahi dilimize hizmet etme niyeti her zaman canlı tutulmalıdır.

Diğer taraftan, tiyatro, roman ve hikâyeler de dili doğru öğretme ve onu geliştirme gayesine matuf olarak değerlendirilebilir. Tiyatro, roman ve hikâye yazarları, bu konuda daha hassas davranarak neslimizin iyi yetişmesine çok büyük katkıda bulunabilirler. Meselâ, her yazar kendi memleketine has kelime ve sözleri kullanarak onları topluma mal edebilir. Şahsen, mahalli diller ve lehçelerle alakalı sözlük çalışmalarını çok önemli, ciddi ve takdire değer gayretler olarak görüyorum. Değişik zamanlarda o tür sözlüklere de bakıyor, istifade ediyor ve orada geçen kelimelerin roman ve hikâyelerde kullanılmasının da çok faydalı olacağını düşünüyorum. Daha önce, Erzincanlı bazı insanların duygu ve düşüncelerini kendi muhitlerinde kullanılan dille seslendirdiklerine şahit olmuş ve öyle bir faaliyetin de yararlı olduğunu görmüştüm. Aslında, bu mevzuuda da herkesin kendine göre bir gayreti olmalı; herkes yazı ve konuşmalarında kendi yöresinin şirin kelimelerine de yer vermeli. Belki, önceleri maksadını başka sözcüklerle anlatırken o kelimeleri de parantez içinde göstermeli; o şekilde bir kaç defa yaptıktan sonra da sözün gelişine göre doğrudan onları kullanmalı. Zannediyorum; böylece dilimize kazandırılması gereken çok güzel kelimelerin unutulup gitmesine engel olunur ve o kelimelerin hep diri kalması sağlanır.

Burada istidrâdi olarak şu hususu da arz edeyim: Yeni bir icadın sahibine o icadın kendisine ait olduğunu ispat etmek için verilen belgeye eskilerin ifadesiyle “ihtira beratı”, günümüzde de “patent” deniyor. İşte, radyo ve televizyon gibi bazı keşifler vardır ki, onları başkaları icad etmiş ve istedikleri ismi koymuşlardır. O isimleri değiştirmenin bir manâsı yoktur; televizyon ve radyo yerinde başka isimler kullanmak doğru değildir. Meselâ, Behçet Hastalığı’nı keşfeden doktor Türk’tür ve o hastalık o doktorun adıyla anılır olmuştur. Dolayısıyla, patenti başkalarına ait olan eşya için ille de farklı isimler aramak ve onları kendi dilimize göre isimlendirmeye çalışmak yersizdir. Bu manâda, Türkçeden İngilizce ve Almanca gibi yabancı lisanlara geçen çok sayıda kelime olduğu gibi onlardan bize geçmiş bazı kelimelerin olması da gayet tabiidir.

Güzel Konuşma

Diğer taraftan, dilimizin güzel öğrenilip öğretilmesi ve korunması meselesinde hükümeti, devlet müesseselerini ve mahallî idarecileri de çok büyük vazifeler beklemektedir. Tarihî ve edebî eserler değerlendirilerek dilimize ait kelimelerin derlenip toparlanması, iştikak usûllerinin belirlenmesi, milletimize mal olan kelime ve deyimlerin yaygınlaştırılması mevzularında en önemli görev devlet müesseselerine ve Türk Dil Kurumu'na düşmektedir. Meselâ, dükkân ve işyeri levhaları ile reklâm panolarının bir denetime tabi tutulması; yabancılara ait patenti bulunmayan levhalara sınırlamalar getirilmesi, isimlerin dilimize uygun olanlar arasından belirlenmesi ve elden geldiğince ecnebî adlara izin verilmemesi bile başlıbaşına bir hizmettir.

Ayrıca, okullarda ders müfredatı hazırlanırken öğrencilerin güzel konuşma, meramını düzgün anlatma ve düşüncelerini rahat ifade edebilme gibi mevzularda da iyi yetişebilmeleri için yapılması gerekenler öncelikle ele alınmalıdır. 11-12 sene eğitim görmüş talebelerin üç cümle söylerken bile “şey, işte, yani, böyle” gibi dolgu malzemelerine sığınmaları ve dili berbat etmeleri çok elim bir hadisedir. Bu meseleyi halletmek için mekteplerde kompozisyon yazdırmak kâfi değildir; öğrencilere irticalî konuşma dersleri de vermek gerekir. Her talebe, kendisine ödev olarak verilen bir konuyu sınıfta öğretmen ve arkadaşları karşısında anlatmalı; daha sonra başka bir mevzuda yine söz alıp duygu ve düşüncelerini ifade etmeli; bir başka zaman fırsatını bulup halkın huzurunda konuşarak cesaret ve mümarese kazanmalı; nihayet okuldan mezun olurken hemen her mahfilde rahatça konuşacak seviyeyi yakalamalıdır.

Güzel Kur'an okuduğunu düşünen bir arkadaşım vardı. Kendisi farkında değildi ama kulağa daha hoş gelecek şekilde sesini ayarlamak maksadıyla iki dakika içinde belki otuz defa öksürdü. Bir gün yeni aldığım bir teyple arkadaşımın kıraatını kaydettim. Sonra da kendisine dinlettim. Hiç unutmam, kendi okuyuşunu dinleyip ikide bir öksürdüğünü fark edince kendi kendine “Hay Allah müstahakını versin!” deyivermişti. Bu usulün bugün de çok faydalı olacağına inanıyorum; öğretmenler öğrencilerinin, arkadaşlar da birbirlerinin konuşmalarını kaydedsinler; sonra konuşanlara kendi yanlışlarını görme ve düzeltme imkânı versinler. Herkesin bu

konuda bir cehd ü gayreti olsun; herkes dili güzel kullanan insanların yazılarını okusun, onlar üzerinde düşünsün, kendini biraz zorlayıp “işte, şey, falan” gibi manâsız tekrarlardan kurtulsun ve böylece ortak bir çalışmayla –Allah’ın izni ve inayetiyle– dilimiz bir kere daha ihya olsun.

Çocuklarınıza Şiir Öğretin

Mevzuumuzla alâkalı anne-babaların omuzlarına yüklenmiş mesuliyetler de vardır. Bir şiirindeki dinin ruhuna uygun olmayan sözlerinden dolayı bir valisini görevden aldığı rivayet edilen Hazreti Ömer Efendimiz , şiirin faziletli kalbi şefkatle doldurup duygulandırdığını söyleyerek, kendi dillerini sağlam öğrenmeleri ve düşüncelerini rahat ifade edebilmeleri için çocuklara şiir öğretmek gerektiğini belirtmiştir. Hafızasında binlerce beyit bulunduğu ve çok güzel konuştuğu nakledilen Hazreti Aişe validemiz de, “Çocuklarınıza şiir öğretiniz; dilleri tatlılaşır” tavsiyesinde bulunmuştur. Dolayısıyla, anne-babalar hem kendileri dili güzel kullanmalı hem de çocuklarına dinlerinin yanında dillerini de çok iyi öğretmelidirler.

Yabancı ülkelerde bulunan aileler bu hususta daha da dikkatli davranmalıdırlar. Çocuklarına hem bilgi bakımından muhtevalı hem de dil açısından düzgün kitaplar okutmalı; onların Türkçeyi sevmeleri için sözleri arasında kulağa hoş gelen atasözlerine ve şiirlere de yer vermeli; Sırlar Dünyası, Büyük Buluşma ve Beşinci Boyut gibi dilin iffetini koruma hassasiyetine sahip olan televizyon dizilerini seyretmelerini sağlamalıdırlar. Bütün bunlarla beraber, yaz tatillerinde çocuklarını Türkiye’ye göndermeli, onların nezih bir çevrede ve temiz konuşan insanlar arasında bir müddet kalıp hiç olmazsa dinleye dinleye kulak aşinalığı kazanmaları için imkânlar hazırlamalıdırlar.

Hâsılı, dilimizin geniş ve gelişmiş bir dil olması, büyük çoğunluğun, herhangi bir ifade sıkıntısına düşmeden ve dilin ruhunu yalamadan onunla kendini anlatmasına bağlıdır. Maksudı değişik ima ve işaretlere yükleyerek, her konuyu izah ve tefsir üslûbuyla, manâsız tekrarlarla ve el-kol hareketleriyle anlatmaya çalışarak dili geliştirmenin ve onu korumanın mümkün olmayacağı açıktır. Karşımızda üstesinden gelmekte çok zorlanacağımız bir iş vardır; fakat

ye'ş'e düşmemek, ümitsizlik, karamsarlık ve bedbinliğe girmek de müminler olarak bizim şiarımızdır.

Evet, ben bu konuda mahkemeye celbedildiğimi anlattım; eğer sizi de mahkemeye çağırıyorlarsa, hesabınızın öbür âleme kalmasından korkmalı ve dilinizin namusunu koruma mevzuunda çok hassas davranmalısınız ki, mahkum olmaktan kurtulasınız.

Büyü Nasıl Bozulur?

S

oru: *Bazı insanlar, en küçük musibetleri bile büyüle irtibatlandırarak kendilerine sihir yapıldığını düşünüyor ve üzerlerinde hissettikleri gizli güçlerin tesirlerinden kurtulmak için kapı kapı dolaşıp “nefesi kuvvetli” kimseler arıyorlar? Bu durumu bizim inançlarımız zaviyesinden değerlendirir misiniz?*

Cevap: Kötü niyetle ve çıkar düşüncesiyle, bazen metafizik güçleri de kullanarak, meşru olmayan yollarla insanları aldatmaya ve hatta onlara zarar vermeye yönelik gözbağcılık ve düzenbazlık şeklindeki işlere “büyü” denir. Arapçada “sihir” adı verilen büyüyü, metafiziğin fiziğe tesir etmesi ya da fizik ötesi bazı kuvvetlerin ruhu ve cesedi etkilemesi neticesinde insanın tuhaf şeyler hissetmesini, duymasını ve görmesini sağlamak şeklinde tarif edenler de olmuştur. Sihrin, maddî değil de ancak vehim ve hayal boyutunda bir etkisi olabileceği görüşünü savunanlar ise, onu, becerikli bazı kimselerin sergilediği el çabukluğu, algı yanıltması, bazı fizik kanunlarını istismar etme, uyuşturucu veya sarhoş edici maddeler içirerek bir kısım insanları etkileme ve gerçekte normal olan bir olayı olağan üstü yanları varmış gibi göstermeden ibaret saymışlardır.

Tarihte Büyü ve Büyücülük

Büyücülüğün kökü çok eskilere dayanmaktadır. Öyle ki, Hazreti İbrahim'in peygamber olarak gönderildiği Babil halkının önceleri ruhlara ve meleklerle ibadet eden, daha sonra da yıldızlara, aya, güneşe ve bunlar adına yapılmış putlara tapan kimseler olduğu rivayet edilmektedir. Günümüze kadar gelip ulaşan ve özellikle inancı zayıf kimseler arasında yaygınlaşan yıldız falına inanma ve yıldızların gücüne sığınma da onlardan kalmıştır. Kendisiyle alakalı ayet-i kerimelerde açıkça görüleceği üzere, Hazreti İbrahim, muhataplarını iknâ etmeye çalışırken sık sık ay, güneş ve yıldızlara atıfta bulunmuş; böylece o dönemde öne çıkan ve devrin insanlarınca değer verilen meseleleri de nazara vermiştir. Cinleri yardım için çağırma gücüne sahip olduklarına ve bazı gizli güçleri diledikleri gibi kullanabileceklerine inanan Babilliler, bu yönleriyle Mısır medeniyeti üzerinde de çok büyük izler bırakmışlardır.

Babil'den kalan falcılığı ve sihirbazlığı daha da ileri götüren Mısırlılar çoğu meseleleri büyüyle halletmeye çalışıyor, gözbağcılık yapıyor ve hemen her hususta illüzyona başvuruyorlardı. Eski Mısır, dünyalarını yalan üzerine bina eden gözbağcı sihirbazlarla, onları bu işe sevkeden mütekebbir Firavunların hakimiyetindeydi.

Bazı Yahudiler arasında da sihre itikat pek revaçta idi. Cin ve peri çağırma, kötü ruhları esir almak, gizli güçleri kullanarak harikalar meydana getirmek, büyü ve elfun yapmak gibi şeyler Yahudiler arasında da mevcuttu. Fakat bunların kaynağı İsrailoğulları ve Tevrat değildi. Onların batıl inançları da, tılsımlarla güç kazanmaya ve büyüden kuvvet almaya bağlı bir akım olan Kabalizm'in menşei gibi, Eski Mısır'ın putperest anlayışına ve Firavunların sihirbazlarına dayanıyor, hatta Babil'e kadar uzanan bir çizgi takip ediyordu.

Çinliler de büyüyle yakından ilgileniyorlardı. Haddizatında, eskiden iyi-kötü bütün ilimler, hep uzak doğudan geliyordu. Bundan dolayıdır ki, Peygamber Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) "İlim Çin'de bile gidip alın!" sözünü sadece ilim iştiyakına ve araştırma aşkına bağlamak doğru değildir. Gerçi, bazı muhaddisler, bu sözün, Efendimiz'e isnad edilen "uydurma" bir beyan olduğunu ve sened zincirindeki kırılmalardan dolayı hadis kabul

edilemeyeceğini vurgulamışlardır. Fakat “Bu zayıf bir hadistir” diyenler de olmuştur. Şayet, bu ifadeyi hadis kabul edersek, şöyle düşünebiliriz: Allah Rasûlü daha uzak bir yeri de işaret edebilirdi; fakat Çin’i nazara vermişti. Demek ki, belli bir dönemde eski dünya itibarıyla Çin’de ilim çok gelişmişti. İlmin gelişmesinin yanısıra efsanevî şeylere olan ilgi de artmış; sihir de yaygınlaşmıştı.

Dinler tarihine göre, tenasüh eski Mısır halkının “Hermes”ine dayanmaktadır ve Pisagor (Pythagoras) vasıtasıyla kadim Yunan’a götürülmüştür. Pisagor, ruha dair bazı düşünceleri Mısır’dan İyonya’ya taşıırken, görünmez kuvvetlere hükmetme düşüncesini de taşımış, zamanla Yunan-Roma medeniyetinde de, Şark’ta olduğu gibi, büyücülük ve falcılık rağbet bulmuştu.

Hârut ve Mârut

Rasûl-ü Ekrem Efendimiz’in muasır olan Yahudiler arasında da büyü çok yaygın idi. Onlar Hazreti Süleyman’ın –hâşâ– büyük bir sihirbaz olduğunu, hükümdarlığı sihir ile elde ettiğini, ins ü cinne de yine büyü ile hükmettiğini söylüyor; aynı yolla hem çok güçlü hâle gelebileceklerini hem de başka kavimlerin içine korku salacaklarını düşünüyorlardı. Kur’ân-ı Kerim, Hazreti Süleyman’ın bir peygamber olduğunu bildirince, onlar –hâşâ– “Muhammed Süleyman’ı peygamber sanıyor, halbuki o bir büyücüdür” demişlerdi. Cenâb-ı Hak, Bakara sure-i celîlesinin 102. ayet-i kerimesiyle onların bu iddialarına cevap vermiş ve şöyle buyurmuştu:

“Tuttular Süleyman’ın hükümranlığı hakkında şeytanların uydurdukları sözlere tâbi oldular. Hâlbuki Süleyman küfre girmemişti. Fakat asıl o şeytanlar küfre girdiler. Halka sihri ve Babil’de Hârut ve Mârut adlı iki meleğe indirilen şeyleri öğretiyorlardı. Oysa o ikisi: “Biz sırf imtihan için gönderildik, sakın kâfir olmayasınız!” demedikçe hiç kimseye (sihir yapmaya vesile olabilecek) bir şey öğretmezlerdi. İşte bunlardan koca ile karısının arasını açacak şeyler öğreniyorlardı. Allah’ın izni olmadıkça onlar bununla hiç kimseye zarar veremezlerdi. Fakat onlar kendilerine zarar getirip fayda vermeyen şeyler öğreniyorlardı. Doğrusu, büyüye müşteri olan kimse- nin âhiretten nasibi olmadığını da pek iyi biliyorlardı. Karşılığında kendi varlıklarını sattıkları şey ne kötü! Keşke bunu anlasalardı!” (Bakara, 2/102).

Bu ayet, Hârut ve Mârut kıssasının özünü ve içyüzünü de açıklamaktadır. Bazı müfessirler, onların birer melek değil sembol ve mecâzî ifade olduğunu söylediler de, genel kanaate göre, Hârut ve Mârut, Süleyman Aleyhisselam döneminde Babil’de insan şeklinde ortaya çıkan, kötülük için kullanılmaları şartıyla insanlara sihir ilmini öğreten ve insanlar için imtihan vesilesi olan iki melektir. Bu ilmi kötülük ve küfür yolunda kullanan fâsıkların aksine, Hârut ve Mârut, “Biz imtihan vesilesiyiz; biz hem kaybettiririz, hem de kazandırırız; bu öğreteceğimiz şeyler fitneye müsaittir ve kötüye kullanılması da küfürdür; aklınızı başınıza alın ve bu imtihanı kaybetmeyin” demedikçe hiç kimseye hiçbir şey öğretmiyor ve muhataplarını suistimale karşı uyarıyorlardı. Haddizatında, Merhum Hamdi Yazır’ın da dediği gibi, bu iki meleğin öğrettiği bilgiler bizatihi sihir değildi, ancak o bilgiler sihir yapmaya ve suistimal neticesinde küfre düşmeye de açtı. Nitekim söz konusu ayette “o iki meleğe indirilen şey” hakkında açıkça sihir tabiri kullanılmamış, o “şey” sihre atfedilmiştir.

Müslümanlar ve Büyü

Evet, büyü İslâm’dan önce özellikle Babil ve Mısır medeniyetinde oldukça gelişmiş; zamanla Çin ve Hindistan’da da rağbet görmüş ve inanç açısından metafizikle ilgili mülahazalara çok yatkın olan Doğu insanının eliyle iyice yaygınlaşarak Batı ülkelerine kadar ulaşmıştır. Meleklerle ve cinlere inandıkları için fizik ötesine aşına olan Müslümanlar o eski medeniyetlerle irtibata geçince büyü ile de tanışmış; tütsü, tılsım, muska ve fala bakma gibi bid’atları onlardan almışlardır.

İslâm âlimleri sihri bazı kategorilere ayırmış; yıldızların tesiri-ne dayandırılan ve “tılsım” denilen daha çok Keldânîlerin kullandığı sihirden ruh çağırma, hipnotizma ve benzeri yollarla insanlar üzerinde müessir olma şeklindeki büyüye, cinlerin gizli kuvvetlerinden yararlanılarak yapıldığı ileri sürülen ve halk arasında “cincilik” olarak bilinen sihirden el çabukluğu ile bir takım şaşırıcı oyunlar göstererek bir göz boyamadan ibaret olan “illüzyon”a, farklı farklı aletlerle yapılan büyüden çeşitli ilaçların ve kokuların kullanılmasıyla ortaya konan tuhafılıklara, İsm-i A’zam’ı bildiği iddiasıyla karşısındakileri psikolojik baskı altına almaktan insanların

gizli yanlarını bir şekilde öğrenerek onların kalblerini okumuş gibi yüzlerine söylemek şeklindeki hokkabazlığa kadar pek çok büyü ya da büyü olarak değerlendirilebilecek düzenbazlık çeşidi saymışlardır.

Ehl-i sünnet âlimlerine göre, sihir bir gerçektir ve onun bazı türlerinin fizikî dünyaya tesirleri de söz konusudur; ancak bu tesir sihirbazın değil, onun sebepleri yerine getirmesi neticesinde Allah'ın yarattığı bir tesirdir. Buhârî ve Müslim gibi sahih hadis kitaplarında, Allah Rasûlü'ne de (aleyhi ekme'lü't-tehâyâ) büyü yapıldığından bahsedilir. Mutezile âlimleri ve bazı modern yorumcular böyle bir hadiseyi kabul etmeseler de muteber kaynaklarda bu mesele anlatılmakta ve Cenâb-ı Hakk'ın bir hikmete binaen izin verdiği bu büyü sebebiyle, Peygamber Efendimiz'in "mukarrabînın yanılması" çerçevesinde bir-iki sehvi olduğu bazı Sahabiler tarafından –bir kısım küçük farklarla– rivayet edilmektedir.

Ashâb-ı kiram, nübüvvet pâyesiyile telif edemedikleri öyle bir vakayı söylemeyip gizleyebilirlerdi. Fakat Rasûl-ü Ekrem üzerinde çok kısa süreli ve küçük tesirleri görülen bu olayı nakletmede bir mahzur görmemişlerdi. O hadiseyi nakletmek suretiyle, büyü'nün, Peygamber Efendimiz üzerinde, dinin ve diyanetin ruhuna dokunmayacak şekilde, muvakkat bir tesirinin hâsıl olduğunu belirterek hem onun bir şer olduğunu göstermiş hem de öyle bir musibete maruz kalanların ne yapmaları gerektiğini talim buyurmuşlardı. Zaten, o sihirden sonra Allah Rasûlü'nde sadece bir kaç namazda "mukarrabîn sehvi" diyeceğimiz türden yanılmalar görülmüş ve bu hal uzun sürmemişti. O yanılmalar da, uhrevî düşüncelerin ve dava yörüngeli mütâlaaların bir insanı alıp bir yüce ufka taşıması ve ona bulunduğu zamanı-mekânı muvakkaten unutturması şeklinde olmuştu. Öyle ki, yüksek duygulara ve uhrevî mülahazalara bağlı o çeşit yanılmalar bizde vuku bulsa, bizim için birer fazilet vesilesi bile sayılabilir; çünkü o sehivlerin arkasında dava düşüncesi vardır.

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisine büyü yapıldığının farkına varınca dua etmiş ve Cenâb-ı Allah'tan şifa dilemişti. Çok geçmeden Hazreti Cibrîl ve Mikâil (aleyhimesselam) gelerek işin hakikatini Efendimiz'e haber vermiş; Allah Rasûlü'nden alınan bir tarak saç-sakal ile hurma çiçeği kullanılarak Lebîd İbn-i

Aşam tarafından yapılan büyüün Zervan kuyusuna atıldığını söylemişlerdi. Rasül-ü Ekrem, bazı ashâbıyla beraber o kuyuya gitmiş ve kuyuyu kapatmışlardı. Hazreti Aîşe, “Ya Rasûlallah, sihri çıkardınız mı?” diye sorunca Efendimiz, “Hayır çıkarmadım. O sihri çıkarıp çözmekle halk arasında sihrin şuyû bulmasından endişe ettim” buyurmuş; Cenâb-ı Hakk’ın, kendisine şifa verdiğini ve şifa bulmak için illâ sihri çözmek gerekmediğini belirtmişti. (Bazı rivayetlerde, Hazreti Peygamberimizin büyüü kuyudan çıkardığı ama halka teşhir etmediği de anlatılmaktadır.)

Büyü Küfre Götürür

İslâm, büyüü ve büyücülüğü kesin bir dille yasaklamıştır: Kur’ân-ı Kerim büyücülerin iflah olmayacağını belirtmiştir (Tâhâ, 20/69). “Bir düğüme üfüren sihir yapmış olur; sihir yapan da şirke girmiş sayılır” buyuran Rasûlullah Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) sihrin büyük günahlardan ve helak edici yedi cürümden biri olduğunu beyan etmiştir. Bir hadis-i şerifte eşlerin arasını açmak için efsuna başvurmanın, ipliğe okumanın ve büyü yapmanın şirk olduğunu söyleyen Peygamber Efendimiz, başka bir hadiste de, “Her kim falcıya, gaipten haber verene ve sihirbaza giderek onlardan bir şey sorar, söylediklerine inanır ve tasdik ederse küfre girmiş olur” buyurmuştur. Bu hadisleri delil olarak getiren bazı alimler, sihirbazın kâfir olduğuna hükmetmişlerdir.

Evet, göz boyama ve el çabukluğuyla insanları aldatma şeklindeki bazı türleri göz önünde bulundurulunca büyü yapan herkes hakkında “küfre girmiş olur” hükmü verilemezse de büyüün her çeşidinin haram olduğunda şüphe yoktur. Allah Rasulü’nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) büyüde bir tesir-i hakiki olduğuna inanıp Cenâb-ı Hakk’ın güç ve kuvvetini görmezlikten gelmeye, büyüü ticarî bir iş edinmeye ve insanların maneviyat boşluklarını onunla doldurmaya çalışmaya küfür nazarıyla baktığı da aşikârdır.

Hususiyle bazı çevreler, bu türlü metafizik mülahazaları dinin yerine koymaktadırlar. Yogayı, meditasyonu, illüzyonu ve fizik ötesiyle alâkalı ruhî tecrübeleri dine karşı bir alternatif olarak takdim etmektedirler. Din sayesinde ulaşılabilen huzura, saadete ve bir kısım fevkaladeliklere, bu yollarla da ulaşılabileceğini iddia ve ilan ederek, insanları dinden soğutup yogaya, meditasyona ve hiçbir

sağlam temele dayanmayan ruhî tecrübelerle sevk etmekte ve dinin yerine başka metafizik mülahazaları ikame etmeye çalışmaktadırlar. Şayet, insanların nazarında farklılık arz eden ve onlara ilk bakışta harikulâde gibi görünen bazı hal ve hareketlere ulaşabilirlerse, onlarla caka yapmakta, fevkalâdeden varlıklar gibi arz-ı endam etmekte ve –açıktan açığa söylemeseler bile– kendilerini peygamber yerine koymaktadırlar. Yogaizmden mistisizme, meditasyondan bir kısım batıl tarikatlerin ayınlerine kadar çok geniş bir alanda bu türlü sapıklıkları görmek mümkündür.

Maalesef, bizim ülkemizde o türlü inhiraflara girenlerin sayısı da az değildir. “Namaz, oruç, hac çok önemli değil, bunların hepsi şekli şeyler. Asıl mesele şudur...” diyerek fûruâta dair bir hususu öne çıkararak, dinde her meselenin kendine göre bir konumu olduğunu gözardı ederek Cenâb-ı Hakk’ın büyük gördüğünü küçük kabul eden, O’nun indinde çok küçük olan bir meseleye de aslan payı veren, dolayısıyla Allah’a karşı saygısız davranan ve ciddi bir inhiraflı yaşayan bu kimseler, insanların gönlünde din ve diyanetle doldurulabilecek boşlukları o türlü bâtil şeylerle kapatmaya çalışıyorlar. Diğer taraftan da, din ile Allah’a yaklaşabilecek, diyanetle kendi ruhî boşluklarını doldurarak tatmine ulaşabilecek ve Hak nezdinde hoşnut olunan birer kul haline gelebilecek insanları o türlü fantezilerle değişik bir âleme çekerek meşgul ediyor, Allah’tan uzaklaştırıyor ve dolayısıyla küfre giriyorlar.

Büyüyü ya da büyü kategorisine dâhil edilen el çabukluğuna dayalı bazı oyunları böyle büyük bir tahripde kullanmayanlar kâfir olmayabilir; hadis şerhlerinde görüldüğü gibi belki günah-ı kebâir işlemiş olurlar. Fakat genelde Peygamber Efendimiz büyüye ve büyüçülüğe küfür nazarıyla bakmıştır. Netice itibarıyla, sihri bazı çeşitleri insanı küfre götürüyorsa, ondan tamamen uzak durmak her zaman daha sağlam bir yoldur. Nasıl ki, giybetin bir çeşidi zinadan daha tehlikelidir... Evet, bir ferdin giybetini yapmak günahdır; fakat, bir topluluğun ya da o topluluğu temsil eden bir şahsın giybetini yapmak sıradan bir giybet gibi değildir; o zinadan daha tehlikeli ve öldürücü bir günahdır. Aynen öyle de, büyüünün bazı türleri ve onların sebep olduğu bir kısım sapık inançlar vardır ki, onlarla meşgul olmak ve onlara inanmak da küfürdür. Öyle ise, ondan bütün bütün uzak durmak gerekir. Dolayısıyla, o meseleyi ifade ederken Allah Rasûlü, hikmetle hüküm vermiş ve “Sihir küfürdür” buyurmuştur.

Papaz Büyüsü

Meseleye bu zaviyeden bakılınca görülecektir ki, kimisi büyü-yü meslek edinmiş, sihir yapıyor ve küfre giriyor; kimisi de farkına varmadan –hâşâ ve kellâ– Allah’ın gücü ve kuvveti yerine farklı güç-ler ve kuvvetler farz ediyor, büyü yaptırmak ya da bozdurmak için kapı kapı dolaşüyor ve küfürle karşı karşıya geliyor. Sanki –hâşâ– Allah onların yapacağı sihrin önünü alamazmış gibi düşünüyor. Dolayısıyla, Cenâb-ı Hakk’a teveccüh edeceğine bir büyücüden başka bir büyücüye, ondan da bir başkasına koşuyor. Böylece, kesret-i kible (aynı anda pek çok kapıya yönelme) fâsid dairesi içine düşüyor. Bir ona bir buna yöneliyor ve itikadı tamamen sarsıldığı için de hiç kimse onun derdine derman olamıyor.

İşin vahim bir yanı da, büyü vasıtasıyla insanların korkutulması ve üzerlerinde psikolojik baskı kurulmasıdır. Asırlar önce Firavunların müracaat ettiği ve Kabalistlerin de çokça kullandığı bu metotla adeta iradeler felç edilmekte; insanlar hem o türlü şeylerle oyalanarak hayır yollarından uzaklaştırılmakta hem de sömürülmektedirler. Meselâ, “papaz büyü” olarak bilinen meşhur sihir çeşidi böyle bir psikolojik silah ve propaganda vasıtasıdır. En tehlikeli büyü çeşidi olarak anlatılan, sonu gelmeyen mübalağalarla çok korkunç gösterilen ve çoğu zaman ancak bir papaz tarafından çözülebileceği iddia edilen “papaz büyü” günümüzde de cahil insanları psikolojik baskı altına alan korku faktörlerinden biridir. Dilden dile aktarılırken bir heyulaya dönüşen ve bir yönüyle “Aman o adamlarla iyi geçinin, sakın onları kızdırmayın; papaz büyü yaparlarsa bir daha kolunuzu bile kaldıramazsınız!” manâsına da gelen söylentiler sinsi bir oyunun parçasıdır. Maalesef, sayıları az da olsa, cami gölgesinde büyüyen fakat kilise çatısı altında papazdan medet uman ve ona büyü çözdürmek için sıra bekleyen kimselerin varlığı da –şerirlerin lehine– bu oyunun tuttuğunu göstermektedir.

Milletin akîdesiyle nasıl oynandığını, dinin hüviyet-i asliyesinin bozulması için ne denli gayret edildiğini ve hurafelerin ne şekilde inanç yerine konduğunu görmek için medyumlara ve onlara rağbet edenlere bakmak da yeterli olsa gerek. Öyle insanlar var ki, Allah’a, Peygamber’e, dine ve diyanete inanmıyorlar; fakat bir genel müdürlüğe gelip gelemeyeceklerini, bir koltuk kapıp kapamayacaklarını öğrenme ümidiyle medyumlara danışıyorlar. Ülkemiz ve

milletimiz için hayatî ehemmiyeti olan bir kurumun üst seviyedeki bir temsilcisi bile daha yukarıdaki bir basamağa çıkıp çıkamayacağını öğrenme niyetiyle medyumun huzuruna (!) koşuyor. Ve zannediyorum bu insanlar, hayatlarında bir kere olsun, kâinatta en büyük hakikat olan “Lâilâhe illallah Muhammedun Rasûlullah” hakikatine kendi azameti ölçüsünde inanmamışlar. Medyuma inandıkları kadar dahi Allah’a inanmamış zavallı insanlar...

Meselenin çok acı ve pek acayip bir yanı da şudur ki; bir yerde din ve diyanet kendi çerçevesinde doğru bir şekilde anlatılınca, ona “dinî propaganda” diyorlar ve mani olmaya çalışıyorlar. Fakat, medyumundan müneccimine, büyücüsünden üfürükçüsüne kadar bir sürü hilebâz için her türlü imkanı seferber ediyor; televizyon kanallarını onlara açıyor, gazete sayfalarını onların haberleriyle dolduruyor ve o türlü insanları birer meşhur yıldız haline getirerek herkesin onlara koşup müracaat etmesine zemin hazırlıyorlar.. ve böylece, koskocaman bir millet ateşe koşan pervaneler gibi kendini alevlerin içine atıyor.

Üfürükçüler Arasında Mekik

Evet, büyü bir gerçektir ama her şeyi büyüden bilmek doğru değildir. Kanaatimce, musibetleri büyüye bağlama kapılarını bikkülliyeye kapamak gerekir. Büyü yapılmış mı, yapılmamış mı? Cin çarpmış mı, çarpmamış mı? Peri musallat olmuş mu, olmamış mı? Bunlar bazı insanların başına gelmiş olabilir; biz büyüünün yapılabileceğine ve bazı kimselerin onunla imtihan olabileceğine de inanıyoruz. Fakat büyü ihtimaline karşı kapıyı ardına kadar açık tuttuğunuz zaman en küçük sıkıntının dahi büyüyle açıklandığına ve hemen büyücülere koşulduğuna da şahit oluyoruz. Öyle ki, başı ağrıyan, midesi bulanana, kendisine izdivac yolu açılmayan, eşiyile arası bozulan, anne-babasıyla geçinemeyen, çocuğuna laf dinletemeyen, işleri iyi gitmeyen ya da dengeli bir insan tavrı sergileyemeyen hemen herkes kendisine büyü yapıldığını düşünüyor ve çevrenin de tesiriyle çok geçmeden sihre maruz kaldığına gerçekten inanıyor.

Kendisine büyü yapıldığına inananların pek çoğu büyücüler arasında mekik dokuyor; bir büyücüden diğerine, ondan bir başkasına gidip duruyor. Bazen hoca kılığındaki bir düzenbaz, müşterisinin başına dolanan sihri bozamayınca, onu bir başka arkadaşına

sevk ediyor; o da başa çıkamayınca üçüncü bir büyücünün yolunu göstererek “O benden daha kuvvetli bir adam; üfürüğü öyle güçlü ki, kim için bir muska yazsa onun etrafındaki bütün cinler hemen kaçıyor!” diyor. İradesi felç edilen zavallı insan bu defa onun kapısını çalıyor. Belki muvakkaten onunla teselli oluyor. Bir-iki gün, ruh hâletinde ve psikolojisinde bir rahatlama hissediyor. Bazı ziyaretçilerine “Falan zat dua etti, anında iyileştim” deyince, bu hadiseyi biri diğerine, o da bir başkasına anlatıyor ve aslında tedavi adına hiçbir şey yapmayan hatta belki o meseleden de hiç anlamayan adam meşhur oluveriyor. Birkaç gün geçince, büyülediğini düşünen insan, kafasında canlandırdığı ve zihninde resmettiği korkuları yeniden hissetmeye başlıyor; bir kere daha ervâh-ı habisenin tesirine giriyor. Bu defa, daha güçlü bir üfürükçü bulmaya çalışıyor ve böylece bir sektör meydana geliyor; tamamen şeytanlık ağı ve tuzağı üzerine kurulmuş bu sektör sürekli besleniyor. Bir arz-talep meselesi gibi, kandırılmaya açık bazı insanlar o sektörün sermayesi oluyor ve büyülediğini düşünen bu kimseler o sektörü devamlı güçlendiriyorlar. Gayb ilmine, büyüye ve cinlerle alakalı bilgilere vakıf olduğunu iddia eden ve sözde şifa dağıtan hilekârlar da ağlarını kurarak “Nasıl olsa müşterilerimiz gelecekler” deyip bekliyorlar. Böylece, hiçbir işe yaramayan tufeyli bir güruh saf insanların sırtından geçinip gidiyor.

Bu arada, bazıları gerçekten büyüye, vesveseye ve evhâma maruz kalmış ya da habis ruhların hücumuna uğramış da olabilir. Bunlar genellikle Allah’tan uzaklaşma, Peygamber Efendimiz’e karşı mesafeli durma ve Kur’ân’dan ayrı kalma neticesinde olur. Öyleyse, çareyi yakınlaşmada ve aradaki mesafeyi daraltmada aramak gerekir. İnsan, Allah’a kurbet vesileleri kollamalı, Efendimiz’e yakın durmalı ve Kur’ân’a gönlünü açmalıdır ki, uzaklık ve yalnızlığın tehlikelerine karşı korunabilsin, vahşetini gidersin. Allah’a gönülden yönelmeli, içini O’na dökmeli ve şifayı sadece O’ndan istemelidir ki, duasına icabet edilsin. Ayrıca, bazı ağzı dualı kullar vardır; onlar yalnızca Allah rızası için dua ederler. Hastanın ismini alır, birkaç gece kalkar, secdeye kapanır ve yalvarırlar; “Bahtına düştüm Allah’ım, Şafi-i Hakiki Sen’sin. Şu kuluna şifa ihsan eyle; onu batıl peşinde koşan insanların eline düşürme; onların eline düşürüp perişan etme!” der, yakarırlar. Allah Teâlâ da murad buyurursa, şifa ihsan eder. Bu yol, enbiyâ, evliyâ ve asfiyânın yoludur; bu hak

doğrularının yolu dururken, Kur'ân ve Sünnet gibi hiç yanıltmayan müracaat kaynakları bir kenarda beklerken başka kapılara yönelmek aldanmışlıktır. Bu hidayet rehberlerine müracaat edenler bütün dertlerine derman bulabilirler. Dertlerine derman bulamaları da, sabır kalesine sığmaz, az dişlerini sıkar ve musibeti vereni bildikleri için sabrederek evliyâ, asfiyâ, ebrâr ve mukarrabîn mertebesine yükselebilirler. Belki dünya hesabına biraz sarsılırlar; fakat ahiretlerini imar etmiş olurlar.

Dolayısıyla, asıl başvurulması gereken kaynaklar Kur'ân ve Sünnet'tir. Hiç yanıltmayan rehberler İnsanlığın İftihar Tablosu ve her devirde selef-i sâlihînin cadde-i kübrâsında ve onların vaz' ettikleri metodoloji çerçevesinde hareket eden salih kullardır. Her meselede olduğu gibi metafizikle alâkalı mevzularda da bu sağlam kaynakların ve yanıltmayan rehberlerin gösterdiği çizgi takip edilmelidir.

Soru: Peygamber Efendimiz'in büyüye karşı okumuş olduğu bir dua var mıdır? Kendisine sihir yapıldığına inanan bir insan hangi duaları okumalıdır?

Cevap: Allah Rasûlü (aleyhi ekmelü't-tehâyâ) her gece yatmaya hazırlandığı zaman iki elini açarak birleştirir, İhlâs, Felâk ve Nâs sûrelerini okuyarak ellerinin içine üfler, sonra başından ve yüzünden başlayarak üç defa elinin eriştiği kadarıyla bütün vücudunu sıvazlar, ondan sonra yatar. Hazreti Aîşe validemiz, Peygamberimizin bunu her gece üç defa yaptığını rivayet etmektedir.

Rasûl-ü Ekrem Efendimiz, kendisine büyü yapıldığını farketmesi zaman da bu sureleri okuyarak Cenâb-ı Hakk'a sığınmıştı. İki elini açıp yanyana getirmiş; İhlâs, Felâk ve Nâs sûrelerini okuyarak avucuna üflemiş ve baştan ayağa kadar bütün vücudunu meshetmişti. Nakledildiğine göre, Efendimiz bunu 11 defa yapmış; her defasında adeta bir düğümün çözüldüğünü hissetmiş ve rahatlamıştı.

Dolayısıyla, o türlü bir duruma maruz kalanlar İhlâs suresini ve "Muavvizeteyn" dediğimiz Felâk ve Nâs surelerini onbirer kere okumalı ve Peygamber Efendimiz gibi yapmalıdırlar. Buna ilave olarak, Fatıha suresi, Âyete'l-Kürsî ve güvenilir dua mecmualarındaki mesnun (Allah Rasûlü'nden nakledilen) dualar da okunup onlarla Allah'tan şifa dilenebilir. Meselâ; cin çarpmasına maruz kaldığını

düşünen bir insan Fatıha suresi'ni, Bakara suresi'nin 1, 2, 3, 4, 5, 163, 164, 255, 284, 285 ve 286. ayetlerini, Âl-i İmran suresi'nin 18. ayetini, Araf Suresi'nin 54, 55 ve 56. ayetlerini, Mü'minûn suresi'nin 116, 117 ve 118. ayetlerini, Sâffât suresi'nin ilk on ayetini, Haşr suresi'nin son üç ayetini, Cin suresi'nin 3. ayeti ile İhlâs, Felâk ve Nâs surelerini okumalıdır. (Bu duanın tam metni Işık Yayınları tarafından neşredilen *Mealli Dua Mecmuası*'nın Mart-2004 baskısının 161. sayfasında mevcuttur.) Bunları, o derde dūçar olan insan kendisi okuyabileceği gibi, eşler ve ailenin diğer fertleri de birbirlerine okuyabilirler. Ayrıca, gecesı aydın, ağız dualı, hiçbir beklentisi ve iddiası olmayan samimi kimselere dua ettirme de bu hususta şıfa adına başvurulması gereken yollardan biri sayılabilir.

Şafi ve Müessir-i Hakikî O'dur!

Bu arada, bu duaları okuma kadar önemli olan bir husus da, büyüyle imtihan olan şahsın, onu Allah'ın izale edebileceğine tam inanmasıdır. Şayet insanın inancı zayıfsa, yani Allah'ın kendisine şıfa ihsan edebileceğine dair şüphesi varsa, bütün bu okumalar, yalvarmalar ve dualar şıfaya vesile olmayabilir. Fakat, Kur'an'ın bereketiyle ve sağlam bir niyetle Allah'a teveccüh edilirse o dert –inşaallah– zâil olur. Biz Allah'ın her şeye gücü yettiğine inanmıyor muyuz? Öyleyse, o belayı –hâşâ– Rabbimiz savamayacak da cinci hocalar (!) ve medyumlar mı savacak? Hayır, nâçar kaldığı yerde sadece Cenâb-ı Hakk'a teveccüh eden bir insana, Allah mutlaka bir perde açar ve onun dertlerine derman olur. Elverir ki o, başka kapılara gitmesin ve Allah'ı yegâne Müessir-i Hakiki bilerek O'na yönelsin.

Evet, “O'dur beni yaratan ve hayat imkânlarını veren, maddeten ve mânen yol gösteren. O'dur beni doyuran, O'dur beni içiren. Hastalandığımda O'dur bana şıfa veren. O'dur beni öldürecek ve sonra da diriltecek olan. Büyük hesap günü günahlarımı bağışlayacağını umduğum ulu Rabbim de yine O'dur” (Şuara, 26/78-82) diyen Hazreti İbrahim bu konuda bize ne güzel örnektir. İşte bu imanla hareket etmek lazım. Aç da kalsak susuz da, tökezlesek de düşsek de, bela ve musibetlere maruz kalsak ya da düşmanlarla karşılaşsak da, her halükarda Allah bize yeter. Allah'ın inayet ve riayetinin olduğu bir yerde, başka desteklere ihtiyaç yoktur.

Sözün özü, büyü gerçektir ama her şeyi büyüden bilmek yanlış-
tır. Büyücülerin pek çok gizli bilgilere vakıf olduğu ve tabiat üstü iş-
ler başarabildiği şeklindeki inançlar İslâm'a aykırıdır. Sihri bir sek-
tör haline getirip insanları Allah'tan ve dinden uzaklaştırmak, dinin
yerine bu türlü metafizik mülahazaları ikame etmek küfürdür. Sih-
rin haram olduğuna inanmakla birlikte, iman zaafından dolayı sihir
yapmak veya yaptırmak da büyük günahdır. Şahsî ya da ailevî bazı
arızaların arkasında gerçekten büyü olsa bile, cinci hocalara (!) git-
mek, şehir şehir, kapı kapı büyücü peşinde koşmak ve bu işin tacir-
liğini yapan hilebâzlara sermayedâr olmak büyük bir aldanmışlıktır.
Dinin yerine konmak istenen alternatiflere karşı tavır belirleme, ef-
sanelere inanmama, üsturelere karşı mü'mine yaraşır bir duruş için-
de bulunma, büyücülük ve cincilik karşısında selef-i salihinin çizgi-
sinden ayrılmama, o türlü hurafelere karşı kapıları kapayıp arkala-
rına sürgü vurma ve –Allah'a tam teveccüh etmişsek– kimsenin bi-
ze zarar veremeyeceğine kat'î surette inanma bu konuda bize düşen
vazifelerdir.

Edep ve Nezaket Medeniyeti

Soru: “Kur’ân atmosferinde edep, Hakk’tan halka uzanan çizgide seviye, vazife, misyon ve konum keyfiyetine göre kuşatıcı bir durum arz eder. Onun buyrukları ve irşatları çerçevesinde her mü’min bir edep insanıdır” buyuruyorsunuz. “Edebin kuşatıcılığı” ne demektir; birer “edep insanı” olabilmemiz için dikkat etmemiz gereken hususlar nelerdir?

Cevap: Edep; hâl, tavır ve davranış güzelliği demektir. İnsanlara iyi muamelede bulunma manâsını da ihtiva eden edep, aslında, Peygamber Efendimiz’in sünnet-i seniyyesine tabi olmak ve O’nun örnek hayatına göre bir çizgi takip etmektir.

İnsanların seviye, vazife, misyon ve konum keyfiyetlerine göre onların edep anlayışları ve davranışları da farklı farklı olur. Allah’a karşı edep, her an O’nu görüyor veya O’nun tarafından görülüyor olma mülâhazasıyla hareket etmek, sürekli O’nun hoşnutluğu peşinde bulunmak, sevme ve saygı duyma hislerini O’na yöneltmek demektir ve herkes böyle bir edeple mükelleftir. Fakat bu edep de izafîdir; sıradan bir insanınkiyle bir peygamberin edebi arasında çok fark vardır. Rasûl-ü Ekrem Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) Allah karşısındaki edebi tarife gelmeyecek kadar derindir ama O’nun Hazreti Cebrâil’in edebiyle alâkalı söyledikleri, “Cevâhir kadrini ancak cevher-füruşân olan bilir” hakikatine tam bir misaldir.

Efendimiz der ki; “Mi’rac gecesi belli bir noktada, Cebrâil aleyhisselamı eskimiş bir elbisenin perişanîyetinde gördüm. O noktaya vardığında adeta ayaklarının bağı çözülmüş; eskimiş bir elbise gibi yığılıp kalmıştı. Allah korkusu onu bu hale getirmişti. O zaman bir meleğin Cenâb-ı Hakk’ı nasıl bildiğini anladım.” İşte, Cibril-i Emin’in o hâli bir melek haşyeti ve Cenâb-ı Hakk’a karşı derin bir saygının neticesidir.

Demek ki, Allah’a karşı edep bile bir manâda herkesin kendi idrak ve ihsas ufkuna göre değişmektedir. Mesnevî’de anlatılan bir menkıbe bu idrak ve ihsas farkına güzel bir misaldir: Musa (aleyhisselam) bir gün bir çobana rastlar. Çoban, “Ey kerem sahibi Allah’ım, neredesin ki sana kul olayım; çanğını dikeyim, elbiseni yıkayayım... Yüce Rabbim sana süt ikram edeyim. Bütün keçilerim sana kurban olsun” deyip durmaktadır. Hazreti Musa, “Kiminle konuşuyorsun?” deyince, çoban “Yeri göğü yaratan Rabbimle konuşuyorum” der. Allah’a bu şekilde hitap etmenin doğru olmadığını öğrenen çoban sözlerinden dolayı çok pişman olur ve mahcubiyet içinde çeker gider. Biraz sonra Hazreti Musa’ya, “Kulumuzu bizden ayırdın. Biz söze ve dile bakmayız, gönüle ve hâle bakarız” diye vahiy gelir. Evet, onun hali, bir çobanın kendi felsefesine göre Cenâb-ı Hakk’a karşı kulluk sergilemesini, edep ve saygısını ifade etmektedir. Siz onun halini kitaplarda hiçbir yere koyamazsınız. Hiçbir kitap onun Cenâb-ı Hakk’a hitaben söylediklerini ve O’nun hakkındaki mülahazalarını bünyesinde kabul etmez. İhtimal bizim edep telakkimiz de, peygamberlerin edep anlayışıyla kıyaslanınca o çobaninkine benziyordur. Zaten, biz de onlara kıyasla o çoban gibiyiz; dolayısıyla, o mazur görüldüğü ve kendi idrak seviyesine göre değerlendirildiği gibi, biz de onca hatalarımıza rağmen mazur görülebiliriz.

Peygamberâne Edep

Peygamberler, ibadet ü taatlerinde ve diğer muamelelerinde hep edepli olmasını bilmiş, Allah’a karşı olabildiğince saygılı davranmışlardır. Geçenlerde bir makalede arz etmeye çalıştığım gibi, meselâ, Hazreti İbrahim, hastalıklarını verenin kim olduğunu bildiği halde, “Allah beni hasta eder, sonra da şifâyâb kılar” dememiş; “Hastalığımda O’dur bana şifa veren” (Şuara, 26/80) demiştir.

Neden acaba? Çünkü zahiri yüzü itibarıyla hastalığın bir çirkinliği var. Çirkin bir filî Allah'a isnâd etmek o seviyedeki bir kalbin ve o derecedeki idrak sahibinin edebine münâfidir. Dolayısıyla, Hazreti İbrahim, olumsuz gibi görülen bir şeyi Allah'a isnad etmemiş; hastalığı kendine, şifayı da Cenâb-ı Hakk'a bağlamıştır.

Denilir ki; Harun Reşid'in annesinin adı Hayruzan'dı. Hayruzan, çölde bulunan dikenli bir bitkinin adıdır. Bir şair, Halife'nin huzurunda onun ailesini meth ü senâ ederken, Hayruzan ismini hiç kullanmayıp Harun Reşid'in annesini başka kelimelerle yâd edince iltifat gömüştü. Edib orada edepli davranmış; "dikenli çöl bitkisinin oğlu" şeklindeki bir tedaiyi hasıl edebilecek olan ismi kat'iyen kullanmamıştı. Peygamberlerin her hal, tavır ve sözlerinde de bu incelik vardır. Tek bir isimle, bir sıfatla ya da bir isnadla bile olsa eksik, kusur veya çirkinlik çağrıştıracak ifadelerden uzak durmak onların edep anlayışlarının gereğidir.

Hazreti Musa, kanun, kural ve kıstas tanımayan ve ne yapacağı belli olmayan tiranlardan, onların işlerini kolaylaştırmamak için kaçmış; Mısır'dan uzaklaşarak Eyke'ye ulaşmış; genel kabule göre, Hazreti Şuayb'ın (ya da herhangi bir salih kulun) kızlarına su çekme ve hayvanları sulamada yardımcı olmuş; sonra da bir gölgeliğe sığınarak, "Rabbim! Lütfedeceğin her nimete muhtacım" (Kasas, 28/24) demiştir. Aslında onun durumu, sözlerinin kendi haline mutabık olması için, "Allah'ım, çok acıktım; canım dudağıma geldi. Ayakta duracak takatim, gidecek yerim ve sırtımı dayayacağım kimsem kalmadı. Yedir, içir, karnımı doyur ve bana bir sığınak lütfet" demesini gerektiriyordu. Fakat o böyle bir tasrihi edebe münâfi görüyor; pek çok ihtiyacı bulunan bir insan edasıyla sadece halini Allah'a arz etmekle yetiniyordu.

Biz de edepli olmaya dikkat ederiz; Rabbimize karşı mülahazalarımızı seslendirirken en uygun üslubu yakalamaya çalışırız; fakat, peygamber edebi bambaşkadır. Hatırlarsınız; bir dönemde "Yâ Kâdiya'l-hâcât ikdi havâicenâ küllehâ; yâ Dâfia'l-beliyyât ve'dfa' anne'l-belâya küllehâ – Ey ihtiyaç ve hacetleri gideren Rabbimiz, bizim bütün ihtiyaçlarımızı gider; ey belaları def' u ref' eden Sultanımız, başımıza gelmesi muhtemel bütün belaları def' eyle" şeklinde dua ediyordum. Bu duanın aslında, "küllehâ" kaydı yoktur; fakat bütün hacetlerimizi kastetmek için ben "küllehâ" da diyordum.

Daha sonra, bu kelimeyi söyleme hususunda şüpheye düştüm. Çünkü, Peygamber Efendimiz böyle bir dua yaparken, “Senin hoşnut olacağın hâcetlerimi yerine getir” diyor. İşte “Senin hoşnut olacağın” kaydı bir edep ifadesidir. Meseleyi O’nun rızasına bağlama ve “Razı olduğun hususlarda ihtiyaçlarımı gider” deme Allah’a karşı saygının gereğidir. Biz, bu mülâhazaya düşünce düşünce varırız ama Peygamberler, hususiyle de İnsanlığın İftihar Tablosu fetânet-i âzam sahibi olduklarından, düşünüp taşınmadan ne diyeceklerini bilir ve hep edep çerçevesinde kalırlar.

Allah’a karşı edepten sonra peygamberlere ve hususiyle de Peygamber Efendimiz’e (aleyhi ekmelü’t-tehâyâ) karşı edep gelir. Rasûl-ü Ekrem’e karşı edep, O’na itaatin Hakk’a itaat sayıldığı-
nın bilinmesi ve O’nun Allah’la münasebetleri örnek alınarak her konuda hedeflediği hususların takip edilmesi demektir. Çünkü, Sünnet-i Seniyye bütünüyle edeptir; Cenâb-ı Hak, edebin bütün güzelliklerini Habibinde cem’ etmiştir. O da, Bediüzzaman Hazretlerinin ifadesiyle, “Vahşi, âdetlerine mutaassıb ve inatçı insanları, kötü ahlâk ve çirkin adetlerinden uzaklaştırıp ahlâk-ı hasene ile techiz ederek bütün âleme muallim ve medenî ümeme üstad eylemiştir.”

Kur’ân’ın Mucizesi Bir Cemaat

Allah Rasûlü, edep ve saygının unutulduğu bir zaman diliminde, vahşi insanlar arasında, hatta bazı kabileler itibarıyla, kız çocuklarının diri diri kuma gömüldüğü bir coğrafyada neş’et etmiştir. O günkü insanların konuşma tarzlarına bakarsanız onların edep anlayışına dair bazı ipuçları yakalayabilirsiniz. O devirde, evlat babasına sadece ismiyle ya da künyesiyle hitap ediyordu; “Ömer” diyor, “Ebu Bekir” diyor; annesini “Ümmü Seleme” diye çağırıyordu. Öyle ki, bir bedevî Allah Rasûlü’ne ard arda sorular soruyor; sonra da pazarlık eder gibi, “Seni hak olarak gönderen Allah’a yemin olsun ki, bundan ne fazla ne de eksik yaparım” diyordu. Zülhuveysira adında birisi, o esnada mal taksiminde bulunan Resûl-ü Ekrem’e (aleyhis-selam) gelip küstahça, “Ya Muhammed, adaletli ol!” diyebiliyordu. Bu söz bizden birine söylenmiş olsaydı, ne yapardık acaba? Oysa biz, adaletsizlik etmiş de olabiliriz. Fakat dünyaya adalet getirmeye

memur edilmiş bir Peygamber o saygısızlığa maruz kalıyordu. Ne var ki, Şefkat Peygamberi, bu kabalıkların hepsini sineye çekiyor; her defasında, bir başka kaba insanın tavrıyla onuru rencide olsa da her Şeye katlanıyordu. Neden? Çünkü, bir insana ebedi saadeti kazandırma çok önemlidir; O da ümmetinin kurtuluğu için her cefaya razı oluyordu.

İşte böyle insanların oluşturduğu bir toplulmdan Sahabe Efendilerimiz gibi “Kur’ân’ın mucizesi bir cemaat” çıkmıştır. Çünkü Kur’ân onları adım adım güzel ahlâka ulaştırmış ve “Ey iman edenler: Söz ve hareketlerinizde ileri gidip de Allah’ın ve Rasûlü’nün önüne geçmeyin. Allah’a karşı gelmekten sakının. Allah her Şeyi hakkıyla iştir ve bilir. Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamberin sesinden fazla yükseltmeyin. Onunla, kendi aranızda yüksek sesle konuştuğunuz gibi konuşmayın. Yoksa siz farkında olmadan bütün emekleriniz hiçe iniverir” (Hucurât, 49/1-2) mealindeki ayetler gibi ilahi emirlerle herkesi edepli olmaya çağırımıştır.

İlk ayette yer alan “Allah Rasûlü’nün önüne geçmeyin” ifadesi, bir soru sorulduğunda, bir meselenin izahı ya da bir problemin çözülmesi istendiğinde, O varken siz söze karşmayın... Allah Teâlâ, kendi murad-ı sübhanîsini O’nunla bildirmiştir; O’nun mesajına uyma, Allah’a uyma demektir; dolayısıyla, O mesajını ortaya koyduğu zaman, siz öne geçip farklı fikir beyan etmeyin, Peygamber’e akıl vermeye kalkmayın. Bunların yanısıra yolda giderken bir izin ya da ihtiyaç olmaksızın O’nun önünde yürümeyin ve sofrada ondan önce yemeğe başlamayın, gibi manâları ihtiva etmektedir. Demek ki, Peygambere karşı edep, dolayısıyla Allah’a karşı edeptir. Çünkü O bize Allah’ı tanıtarak, ilahî mesajını bildirerek ve O’nun razı olacağı Őeyleri öğreterek yolumuzu aydınlatan ve ebedî saadet yolunu ačan Zât’tır.

İkinci ayette, “Seslerinizi Peygamberin sesinden fazla yükseltmeyin” denmektedir. Bu ayet nazil olduğunda, Sâbit ibnu Kays ibni Şemmas (radiyallahu anh) evine kapanmış, “Ben Cehennemliklerdenim” diyerek ağlamaya durmuştu. Peygamber Efendimiz, onun komşusu olan Sa’d b. Muaz’a, “Sabit ne halde, rahatsız mı?” deyince; o da gidip arkadaşının halini sormuştu. Sabit b. Kays, “Bu âyet indirilince çok korktum; ben sizin en gür seslinizim, demek ki ben Cehennemliklerdenim” cevabını vermişti. Hazreti Sa’d durumu

Peygamberimize anlatınca, Rasûlullah, “Hayır o, Cennetliklerdendir” buyurmuş, Sabit Hazretlerini yanına çağırarak ona “Sen hayır ile yaşayacak, hayır ile öleceksin” müjdesini vermişti. Sabit b. Kays Hazretlerinin sesi çok tizdi; konuştuğu zaman mikrofon kullanıyormuş gibi olurdu. Peygamber Efendimiz onun bu halinin tabii ve yaratılıştan olduğunu anlatarak onu teselli etmiş; ayette kastedilen kimselerin, Peygamber huzurunda duruşun âdâbına riayet etmeyen, kaba kaba konuşan ve sesini yükseltip bağırان insanlar olduğunu belirtmişti.

Kur’ân-ı Kerim tezgahında terbiye gören Sahabe efendilerimiz, zamanla tam bir saygı topluluğu durumunu ihraz etmiş ve halleriyle örnek olabilecek duruma gelmişlerdi. Artık, Allah Rasûlü’nün huzurunda hiçkimse sesini yükseltmiyor, herkes pesten konuşuyor ve çok edepli davranıyordu. Onlardan hiçkimse söz kendisine verilmenden konuşmuyor; birisi konuşacağı zaman da önce sesini akort ediyor, ne diyeceğini önceden belirliyor, az kelimeyle çok manâ ifade etmeye çalışıyor ve asla gereksiz konulara girmiyordu. Onlar, Peygamber Efendimiz’e yapılan bir saygısızlığın, taşkınlık sayılıp bütün iyi işleri iptal edeceğini biliyor; O’nun yanında ulu-orta konuşmanın ve bağırıp çağırmanın bütün amelleri alıp götürüleceğine inanıyor ve hepsi Sabit ibnu Kays ibni Şemmas gibi saygıyı muhafaza edeme endişesi taşıyorlardı. Ve bir gün geliyordu ki, O’nun huzurunda ne konuşma, ne yakışsız bir tavır sergileme, ne ses yükseltme ve ne de itiraz sayılabilecek bir fikir beyan etme görülüyordu. “Biz, Efendimiz’in huzurundayken başımızda kuş varmış gibi duruyor, tek kelime kaçırmamaya gayret ediyorduk” diyen Sahabe Efendilerimiz, artık Söz Sultanı’nın huzurunda, konuşmak şöyle dursun, hareket etmekten bile kaçınıyor, O’nun dudaklarından dökülen söz incilerinin bir tanesini bile zayi etmemeye ve O’nun her sözünü tam anlamaya çalışıyorlardı.

Edep ya Hû!

Kur’ân’ın edep çağrısı bizim için de geçerlidir. Rabbimiz’e, Peygamber Efendimiz’e, anne-babamıza, alimlere, Hak dostlarına, Hak yolunda olan idarecilere, bütün vatandaşlara ve hatta bir manâda bütün insanlığa karşı saygı ve edep çerçevesinde hareket etmemiz Müslüman olmamızın gereğidir. Enbiyâ-ı izamın, Ashab-ı kiramın

ve Selef-i salihinin hayatları bizim için birer edep tablosudur. Bizim de saygı duymamız ve karşılarında edep sınırlarını asla aşmamamız gereken muallimlerimiz, müşidlerimiz ve rehberlerimiz ya da şöyle böyle kendisine çok borçlu olduğumuz insanlar vardır. Onlara karşı edep de, nezdi uluhiyette sevap getirici ve Allah'ın rızasını kazandırıcı vesilelerdendir. Hele bu edebimiz Allah'tan ötürü ise, yani, mahlukâtı Allah'tan ötürü sevdiğimiz gibi insanlara karşı da Allah'tan ötürü edepli davranıyorsak, o zaman gerçekten kazanma yolunda yürüyoruz demektir.

Son cümle bana, Übeyy b. Ka'b ile İbn Abbas (Allah ikisinden de razı olsun) arasında geçen bir hâdiseyi hatırlattı. Bir gün Hazreti Übeyy ata binerken Hazreti İbn Abbas onun atının üzengisini tutar. Übeyy bin Ka'b onun bu davranışı karşısında, "Sen ne yapıyorsun! Sen ki Peygamberin amcasının oğlusun..." deyince; İbn Abbas, "Biz büyüklerimize hürmet etmekle emr olunduk" der. Bu defa Hazreti Übeyy, İbn Abbas'ın elini tutup öper; "Biz de, ehl-i beyte karşı böyle davranmakla emredildik" karşılığını verir. Onlar, bu halleriyle birer edep abidesi olduklarını ortaya koydukları gibi saygılarının Allah ve Peygamber sevgisinden kaynaklandığını da göstermişlerdir.

Her meselede olduğu gibi, edebi de insan tabiatının bir derinliği haline getirmek gerekir. İnsan işleye işleye, düşünce düşünce, üzerinde dura dura edebi tabiat haline getirebilir. Dolayısıyla birine karşı edepli davranırken riyakârlık yapmamış ve sadece karakterini sergilemiş olur. Böylece, riyadan, süm'adan ve başkalarına kendini satmaktan uzak kalır. Ayrıca, tabii olmayan şeylerde her zaman inkitâlar meydana gelebilir; sun'î davranışlar zamanla insana bâr olmaya başlar ve iradeyi zorlar. İnsan, irade gücünü her meselede ortaya koyamayabilir, her an iradenin hakkını veremeyebilir. Fakat, bir şey tabiat haline getirilirse, onun rüzgarı da arkaya alınır ve o işe inkitasız devam edilir.

Bizim terbiye sistemimizde edep herkesin tabiatının bir yanı olmuştu. Biz birbirimize hitap ederken "efendim" derdik; hatta en küçük kardeşlerimize bile "efendi" diye seslenirdik. Öyle ki, annem ve babam, belki çocukken beni isimle çağırıyorlardı ama belli bir yaştan sonra bana asla sadece adıyla hitap etmemişlerdi. Bir anne-baba, oğlu paşa da olsa, yine "Ahmet gel, Mehmet kalk" diyebilir. Fakat annem bana hep "Hacı Efendi" derdi. Kardeşlerim de

birbirlerine “Efendi” diye seslenir ve hep saygı ifade eden bir üslupla konuşurlardı.

Bizim dünyamızda, herkes muhatabını “zat-ı âliniz” sözüyle taltif ederdi; bir teklifte bulunacaksa “lutfedin” derdi. Bir büyük karşısında, tek kişi söz konusu ise, “bendeniz” ve “halâyıkınız”; birkaç kişiden bahsedilecekse “bendegân” ve “köleleriniz” denmeden söze girilmezdi. O gün herkes, dediği, ettiği ve ortaya koyduğu her şeyde gayet içten ve ince bir tavır sergiler, hep edeple otururkalkardı. Bu nezaket, o toplumda tabiat ve ahlâk haline gelmişti. Bu nazik ifade ve üslup düşünülmeden ortaya konurdu ve milli terbiyemizin gereği idi. Bu üslupta bir zorlanma, bir inkıta ve bir riya olmazdı.

Bugün de insanlığın o terbiye sistemine, o edebe ve o nezakete ihtiyacı var. “Biedeb mahrum bâşed ez lûtf-i Rab – Edepten mahrum olan Allah’ın lütfundan da mahrum olur” kaidesine mâsadak olmuş beşer öyle bir edebe muhtaç. Alabildiğine kabalaşmış, olabildiğine hoyratlaşmış, –çok afedersiniz– “lan, hişt, hey, moruk...” demekten utanmayan yırtık ağızlara edep öğretme, onları güzel konuşma usulü ve uygun hitap üslubuyla tanıştırma çok önemlidir. Bazıları “sayın, bey, efendi” gibi ifadelerin samimiyeti bozduğunu düşünürler. Şahsen ben bu düşünceye katılmıyorum; bu bir üslup meselesidir ve bizim güzel üslubumuz her zaman korunmalıdır.

Eskiden tekke ve medreselerin kapısında “Edep ya Hû” yazılıydı. Bu söz, “Ey insan edebe dikkat et!” demektir. Daha kapıdan girerken karşılaşılan böyle bir ikaz o dergahların töresiydi. Ona benzer şekilde, hemen her yerde, her durumda ve her konumda insanlara edep telkin edilirdi. O edep, Kur’ân’ın insanda görmek istediği bir özellikti. Hazreti Mevlânâ’nın, “Efendi bil ki, Allah kelâmı olan Kur’ân âyet âyet edeptir. Akıldan sordum: ‘İman nedir?’ Akıl kalb kulağına ‘iman edeptir’ dedi” sözleriyle nazara verdiği hal, tavır ve söz güzelliği idi.

Başkaları üzerinde müessir olan unsur da süslü sözler değil, insanî tavırlardır. Süslü-püslü sözlerin insanlara uzun süreli tesir ettiği çok görülmemiştir. Sadece söz tesirli olsaydı, dünya çapında en büyük edipler kitleler üzerinde müessir olur ve kalıcı tesirler icra ederlerdi. Herbiri birer sistem kurar ve ekoller oluştururlardı ki, insanlar onlardan hiç ayrılmazlardı. Puşkinizm, Dostoyevskizm,

Tolstoyizm, Balzakizm, Sartrizm gibi akımlar olurdu ve insanlar onların arkalarından giderlerdi. Fakat bazı yanlarıyla onları takdir eden ve yazdıklarını beğenen bazı insanlar vardır ama genelde onları birer kudve (rehber, önder) kabul edip arkalarında giden ve arkalarından gitmekle kurtuluþa ereceğine inanan insan neredeyse hiç yoktur. Evet, müessir olanlar, sözlerinden daha çok hal, tavır, davranış ve edepleriyle tesirli olmuşlardır.

Saygı Anlayışımıza Ters Tavırlar

Soru: *Efendim, otururken ayak ayak üstüne atma, ellerle oynayıp durma gibi alışkanlıklar edebe aykırı mıdır?*

Cevap: Bugün çok yaygın olan bazı tavır ve hareketler vardır ki, dinde bunlar mezzum sayılmış, sevimli bulunmamış ve yerilmiştir. Hatta Peygamber Efendimiz (aleyhi ekmelü't-tehâyâ) bunlardan bazılarını zikrederek, ellerini kalçaya koyma ve kolları arkaya atıp elleri sırta birleştirme gibi hareketleri kibir alameti saymıştır. Bir bacağı diğeri üzerine atmak, bir ayağı öbürünün üstüne koymak da bir kibir işareti olarak kabul edilmiştir. Ayak ayak üstüne atarak oturmak, bizim geleneğimizde ve terbiye sistemimizde hiç yoktur. Başkalarının yanında yatmak, uzun oturmak, ayaklarını uzatmak, bacak bacak üstüne atmak bizim kültürümüze uygun olmadığı gibi birine karşı yüzdeki ekşime, bakıştaki sertlik, lüzumsuz el kol hareketleri yapmak ve dudak bükme de bizim edep anlayışımıza çok terstir. Bir mü'min bu tür davranışlarla asla başkalarını hafife almalı ve o manâya gelebilecek her hareketten sakınmalıdır. Bazıları, biraz dinlenmek için ayak ayak üstüne atıyor olabilirler ama Hak dostları gece yatarken bile öyle yapmamaya çalışırlar. Bazen unutarak bir ayaklarını diğeri üzerine azıcık koyacak olsalar, hemen toparlanır, "Esağfirullah Ya Rabbi, Sen görüyorken benim böyle yapmam ayıptır" der ve kendilerine çekidüzen verirler. Fakat o tür hareketler, bazı insanlarda tabiat haline gelmişse, onlar da bir büyük tarafından ikaz edilmeli; doğrudan söylemek onları rencide edecekse, umumun içinde ve umuma hitap edilerek dolaylı yoldan onların da nasiplenmesi sağlanmalı.

Ne var ki, bu hususun da istisnaları olabilir. Meselâ, bazen

bizim devlet büyüklerimizin başka ülkelerin temsilcileriyle görüşürken bacak bacak üzerine attıklarını ve rahat oturduklarını görüyoruz. O şekilde oturmayı kaba bulsam ve tek başımayken dahi öyle oturmasam bile, ne zaman o tabloyu görsem çok hoşuma gider. Zira, mütekebbire karşı gösterilmesi gereken tavır kibir tavrıdır. Onların gurur ve kibir ifade eden hareketleri karşısında bizimkiler de ezilmeli, bilâkis onlardan da rahat olmalıdırlar. Hem tabiatında tevazu bulunan bir insanın bir mütekebbire karşı o şekilde davranması iradidir ve genel karakterini yaralayıcı bir durum değildir. Zannediyorum, muhatapları saygılı davranırsa bizimkiler de tabiatlarının gerçek rengini ortaya koyacak ve yüksek bir edeple mukabele edeceklerdir.

Hâsılı, biz nasıl bir edebî çocuklarıysak, nasıl bir edep ortamında ve nasıl bir edep kültürüyle neş’et etmişsek onu canlandırmalı ve ona göre yaşamalıyız. Bizim kendimize ait kültür kaynaklarımız vardır. O kaynaklara bağlı olarak gelişip olgunlaşmış olan edep anlayışımız da Allah’ı hoşnut edecek, Peygamberimiz’i sevindirecek ve insanlar arasında da rahatsızlığa sebebiyet vermeyecek şekilde düz çizgili bir kültürdür ve saf bir edep telakkisidir. Biz, bir edep toplumunun ve sağlam bir kültürün çocuklarıyız. Öyleyse, tavır ve davranışlarımız bu özümüzü yansıtabilecek keyfiyette olmalıdır.

Gazeteciler ve Yazarlar da Edepli Olmalı

Soru: *Bediüzzaman Hazretlerinin “Edipler edepli olmalı” sözünü nasıl anlamalıyız?*

Cevap: Bediüzzaman Hazretleri taşrayı İstanbul’a, İstanbul’u da Avrupa’ya kıyas ederek efkâr-ı umumiyeyi bataklığa sürükleyen, şahsî garazları ve intikam fikrini uyandıran, böylece haysiyet kırıcı bir neşriyatla İslâm ahlâkını sarsan bazı gazetecilere hitaben “Ey gazeteciler! Edipler edepli olmalı; hem de edeb-i İslâmiye ile müteeddib olmalı” demiştir.

Aslında, edebiyatın kökü edeptir ve o, bir yönüyle edebî neseb-i sahih evladıdır. Bundan dolayı edebiyatla meşgul olan bir insanın duygu, düşünce, söz ve tavırda edep kurallarına uygun davranması gerekir. Onların sözleri, milletin genel hissiyatını seslendirmeli;

yazıp konuþurken bağlı kaldıkları ilkeleri de vicdanlarındaki diyanet hissi ve halis niyet belirlemelidir.

Ne var ki, Üstad'ın *Lemeât*'ta ifade ettiği gibi, edepten mahrum gazeteci ve yazarlar, "Sefahet fenadır, insanlara yakışmaz" der ama onu öyle bir tasvir ederler ki, okuyucunun zihnini bulandırır, iştahını kabartır, heva ve hevesini canlandırır; neticede akıl ve hissi söz dinlemez bir hale getirirler. İşte böyle bir edebiyat –bağışlayın– edepsizliğin ta kendisidir. Bâtılı tasvir ederek sâfi zihinleri bulandırmak, edebiyat adı altında edepsizlik yapmak demektir.

Söz ve yazıyı bir insanın giybeti hesabına kullanma, ister nesir isterse de nazımla başkalarını hicvetme de bu kategoride düşünülebilir. Düşünce ve fikir hürriyeti diyerek şahsî hürriyeti seslendirirken başkalarının saygı duyduğu hakikatlere karşı saygısızlık yapmak da katmerli bir edepsizliktir.

Bildiğiniz gibi, rasyonalizm, realizm, sürrealizm, romantizm gibi farklı farklı edebiyat ekolleri vardır. Bunlar asıl itibarıyla felsefi cereyanlar olup zamanla birer edebiyat ekolü şeklinde seslendirilegelmiştir. Bunların kimisi sadece akıla, bazıları aklın hiçbir denetlemesini kabul etmemek ve hiçbir töre, ahlâk ve estetik anlayışının tesirinde kalmamak kaydıyla insan benliğinin kendi yorumuna, bir kısmı da aşka ve romantik konulara bağlanmıştır. Ne var ki, bu akımların büyük çoğunluğu edebiyat adına işlenen cinayetlerin vesilesi olagelmıştır. Çünkü edebiyatın aslı edeptir; bunlarda ise, öze karşı bir muhalefet, kökü tahrip ve asilla dal arasındaki bağı koparma vardır.

Meselâ, edepten mahrum bir edebiyat, dostların bulunmayışından ve sahipsizlikten kaynaklanan gamlı bir hüznün verir. Çünkü onun talebesi, âlemi bir vahşetzâr olarak görür; insanı, sahipsiz ve kimsesiz bir şekilde yabancılar içinde kalmış gösterir, geride hiçbir ümit ışığı bırakmaz. İslâm ahlâkıyla donanmış bir gazeteci veya yazarın ifadeleri de bir nevi hüznün verebilir. Fakat onun hüznü yetimâne değildir, âşıkânedir; dostsuzluktan değil, bir süreliğine dostlardan ayrılmış olmaktan kaynaklanır.

Evet, edipler, bütün söz söyleme yeteneklerini ve sanat kabiliyetlerini her zaman hakkın, iyinin ve güzelin emrine vermeli; temiz kalbleri bâtıl tasvirlerle yaralamamalı, insanların saf düşüncelerini çirkin hayallerle kirletmemeli ve nefsanîlikleri resmederek onları

cismâniyetin köleleri hâline getirmemelidirler. Bediüzzaman Hazretleri de, “Edipler edepli olmalı” derken bu hususlara dikkat çekmekte, gazeteci ve yazarların, Kur’ân’ın teklif ettiği edep çizgisinde davranmaları gerektiğini vurgulamakta ve kaynağı itibarıyla insanî yanımızın önemli bir derinliği sayılan beyana karşı saygılı olmamızı tavsiye etmektedir.

Bir İman Abidesi

S

oru: *Merhum Zübeyr Gündüzalp hakkında “Gayret-i diniye sahibi idi; hayatında lâubaliliğe hiç yer vermemişti” buyuruyorsunuz. Bu hususu da şerh sadedinde Zübeyr Ağabeyi anlatır mısınız?*

Cevap: Büyük doğumların ve iz bırakan hareketlerin temelinde Asr-ı Saadet’in iz düşümü denebilecek bir hayat tarzı vardır. Her dönemde insanlığa yeni ufuklar gösterenler, doya doya sıcak bir çorba yudumlayamayan, sırtlarına geçirecek bir palto bulamayan ve dünya nimetlerinden kâm alma peşine kat’iyen takılmayan kimseler olmuşlardır. Fakat onlar öyle beklentisiz ve o denli fedâkarâne yaşamışlardır ki, maddî fakirliklerine rağmen manâ âleminin sultanları hâline gelmiş ve bütün mü’min gönülleri kendilerine taht yapmışlardır. Bediüzzaman Hazretlerinin ilk talebeleri de o kıvamda insanlardır.

Onlardan birini ilk dinlediğim anı hiç unutamam: O günlerde Isparta’da ikamet eden Üstad Hazretleri, Doğu’ya bir talebesini göndermişti. O zat, halkın içinde bazı hakikatleri anlatırken, dizlerindeki yamaları göstermemek için, sırtındaki eski pardösünün etekleriyle onları kapamaya çalışıyordu. Anlattığı hakikatler de çok cazip gelmekle beraber, asıl onun kendi hâli, sadeliği, samimiyeti ve bir

sahabe hayatı yaşaması bana çok tesir etmişti. Onu görünce, “Aradığım insanları şimdi buldum” demekten kendimi alamamıştım. Zaten, ondan sonra etrafa saçılan ışıktan tohumlar, o tohumlar üzerine bina edilen büyük kompleksler ve dünyanın yedi bucağında açılan okullar hep bu “ilkler”in tesiriyle hasıl olan samimiyet zemininde ve onların izinden giden insanların gayretleriyle günyüzüne çıktı. İşte, sonraki nesiller için yâd-ı cemil olan bu kahramanlardan biri de Zübeyr Gündüzalp idi.

Bir İnsanı Tanıma Vesileleri

Zübeyr Ağabey’i tanımayı kendi adıma şeref kabul ederim; ondan gerektiği gibi istifade edememeyi de bahtsızlık sayarım. Fakat, onu çok iyi tanıdığımı söyleyemem; çünkü, bazen onun çağırması bazen de kendi ziyaret isteğim neticesinde yanına gidip gelsem ve defalarca görüşmüş olsam da bir insanın sadece ziyaretlerle tanınabileceğini zannetmiyorum. Bir insanla aynı evde yatıp kalkmıyorsanız, aynı mutfağı ve banyoyu kullanmıyorsanız ve onun yirmi dört saatine nighbân değilseniz “onu tanıyorum” diyemezsiniz; o iddianız yalan olur. Bir insanı, annesi ve babası biraz tanır. Kendini talebe yetiştirmeye adayan, onları her an kontrol eden, yatıp kalktıkları ve ders müzakere ettikleri yerlerde bile öğrencilerini takipten geri durmayan, onların arkadaşlarıyla münasebetlerini dahi bilen ve her an üzerlerine titreyen bir terbiyecisi de talebelerini kısmen tanıyabilir. Fakat sıradan arkadaşların birbirlerini gerçekten tanımaları çok zordur.

Bir insanın namaz kılışına ve namazda huşû ifade eden bazı sesler çıkarışına hüküm bina ederek onun hakkında olumlu kanaat beyan edenlere Hazreti Ömer Efendimiz “Alış-veriş ve ticaret hayatına da baktınız mı?” diye sormuş ve bir insanı gerçekten tanımak için, onunla bir müddet birlikte bulunmak, alışveriş yapmak ve yolculuk etmek gerektiğini söylemiştir. Evet, insanda psikozların kuyruklarını dikip dolaştığı anlar vardır. O anlardaki tavır ve davranışlar insanın karakterini açığa vurma bakımından çok önemlidir. Meselâ, tanıdığınızı zannettiğiniz insanla, üzerinize cürümler yağdırıldığı, suç üstüne suç isnadında bulunulduğu bir bela ve musibet atmosferini paylaştınız mı? Onunla beraber mahkeme salonlarına ve hapse

girdiniz mi? Keder, tasa ve sevinç gibi iyi-kötü her hâle ait bazı ortaklıklarınız oldu mu? Eğer bu sorulara “evet” cevabı veremiyorsanız, o insanı tanıdığınızı iddia etmeniz doğru olmayabilir. Dolayısıyla, ben de Zübeyr Ağabeyi tam tanıdığımı söyleyemem. Bu açıdan, onu, yakından tanıyan insanlara sormak, onların hatıralarını dinlemek gerektiğini düşünüyorum ve ifadelerimin o büyük insanı anlatmaktan çok uzak olduğunu itiraf etmekle beraber bir vefa duygusuyla bazı hususlara değinmek istiyorum.

Bir Dava Adamı

Zübeyr Ağabey’de gördüğüm en dikkat çekici özellik onda ki gayret-i diniye idi. Bildiğiniz üzere, gayret-i diniye, din uğrununda çalışıp-çabalama, dinin şeref ve itibarının korunması mevzuunda hassas davranma manâsına geldiği gibi yasaklara karşı duyarlı olma ve fuhşiyâtтан, münkerâtтан uzak durmayı da ihtiva eder. Gayret-i diniye, Allah’ın sevip hoşgördüğü şeyleri, fevkalâde bir ıstiyakla yerine getirip hoşlanmadığı hususlara karşı da olabildiğince kararlı davranmak ve Allah sevgisiyle dolu olup O’nun herkes tarafından sevilmesi için çalışıp çabalamak demektir. Zübeyr Ağabey de, evvelen ve bizzat İslâm’a ve Kur’ân’a, sonra da Bediüzzaman ve *Risale-i Nur*’a tahsis-i nazar etmiş; kalb ve ruh ufkuna yönelmiş, ahlâk-ı haseneyi hayat hâline getirmişti. Nazarları İslâm’a, Kur’ân’a, Peygamber Efendimiz’e, Bediüzzaman’a ve Nurlara çevirme hususunda kıskançlık ölçüsünde bir duyarlılık gösterirdi. Yanında başka şeylerin konuşulmasından hoşlanmaz, sürekli mesleğin esaslarından bahisler açardı. Üstad Hazretlerinden ve Nurlardan bahsederken, kendinden geçiyormuş gibi olurdu. En yakın arkadaşları bile onun Üstad’a bağlılığını fazla bulabilirdi. Öyle ki, meselâ siz, “Üstad Hazretleri o kadar hislendi ki mendilini elinden hiç bırakmadı, sürekli burnunu sildi” deseydiniz, eğer Zübeyr Ağabey bu ifadenizde “burnu akıyordu” manâsına zerre kadar bir tahfif sezmişse, ağzınıza bir yumruk indirmedeği kalırdı. O kadar ciddi ve yüreктen bir bağlılığı vardı Üstad’a karşı. Nurlara bağlılığından mı Üstad’ın zatına yürüyordu, yoksa ona sadakatinden dolayı mı Nurlara koşuyordu, bilemeyeceğim. Fakat, Bekir Berk onun hakkında Üstad’ın “yâver-i azam”ı derdi.

Zübeyr Ağabey'in güldüğünü hiç görmedim. Abus çehreli değildi, tebessüm ettiğine de şahit oldum; fakat tam bir ciddiyet ve vakar abidesiydi. O, ihsan ve itkan ufkunun kahramanı; azim, sebat, gayret ve teslimiyet timsali bir dava adamıydı. Haddizatında, ciddiyetsiz ve lâubalî bir kimsenin, dava adamı olması da mümkün değildir. Bir insan, iç dünyasında, kalb ve vicdanında ciddiliğe ulaşmamışsa, o sadece yıldız görünme sevdasında bir ateş böceğidir. Bir serçe uzun müddet tavus kuşu olarak arz-ı endam edemez. İnsan, şuurun ve zihinaltının çocuğudur; onlardan kaçıp kurtulamaz. İçte ihsan olmalıdır ki, dışta itkan olsun. İnsanın iç dünyası ciddi olmalıdır ki, bu onun dış dünyasına da aksetsin. Evet, onun gülmesinde bile bir ciddiyet nümeyandı, ciddi ve vakur haline rağmen de hep inşirah vericiydi.

Zübeyr Ağabey çoğu zaman hastaydı; pek çok rahatsızlıkları vardı. Rahatsızlıklarından dolayı da konuşması zor anlaşılırdı. Sürekli ilaç kullanır, bir sürü hap alırdı. Bana bir veya iki defa özel odasında bulunan bir çuval ilacını göstermişti. Daracık bir odası vardı. Odada sergi yok denecek kadar azdı. Sadece bir bölüm, secade ile kapanmıştı; bir tarafta da yatakçık gibi küçük ve basit bir kanepede mevcuttu. Bir köşe perdeliydi; o perdenin arkasına bir leğen ve bir maşrapa gibi bazı şeyler sıkıştırmıştı. İhtimal abdest ve guslünü de orada alıyordu. Her şeyi o odacığın içindeydi. İmkânların kendisine tebessüm ettiği dönemde bile o muktesidâne, sâbikûn u evvelûn gibi gayet sade, samimi ve Allah'la irtibatını zedelememe mevzuunda tavizsiz yaşıyordu. Son günlerinde bile, ceketinin sökülmüş kolundaki ipliklerden tutup hafifçe çekseydiniz, ihtimal ceketinin bir yere kadar yırtıldığını görürdünüz. Pantolonunun paçaları da ceketinin kollarına denkti; o kadar müstağni yaşıyordu. Belki de odasında ilaçtan başka sermayesi yoktu; yani, para değeri olan bir şey varsa, o da ilaçlarıydı. Bir de, Üstâdımızın üzerinde namaz kıldığı bir seccade vardı ki, onun için çok kıymetliydi.

Zübeyr Ağabey, kendisini görenlerde hemen inanmış bir insanı görmüş olma hissi uyarırdı. İddiası yoktu, şakası yoktu, latifesi yoktu ama muhataplarını mutlaka inandırır ve ikna ederdi. Söz ve tavırlarıyla rahatsız edici de değildi. Şahsen, bana söylediği şeylerden hiçbirine karşı içimde hiçbir tepki hissetmedim. Oysa ki, biraz

Arapça hecelemeye başlayan, bir yabancı dil öğrenen hemen herkesin yaptığı kadar ben de bencillik ve gurur emareleri sergileyebilirdim. Kendime göre temel düşüncelerim ve kriterlerim de vardı; fakat o, bunların hepsini elinin tersiyle itti, yerlerine doğrularını koydu ve ben onun hiçbir sözüne itiraz etme ihtiyacı duymadım. Yanlış bulduğu her söz ve tavrım karşısında gayet ciddi bir baba, bir Üstad gibi beni dizinin dibine oturtup kendi usulünce konuştu, anlattı ve benim içimden ona karşı hiçbir itiraz sesi yükselmedi. Bu bana ait bir fazilet değildi; onun üslup bilmesine ve samimiyetine ait bir şeydi. Belki, onun Hazreti Üstad'a ve Nurlara çok bağlı olduğuna inanamam da bu kabulümde tesirli olmuştu.

İdam Sehпасı da Olsa!

Onun Afyon Müdafaa'sını ne zaman okusam gözyaşlarımı tutamam. Her okuyuşumda, samimi, yürekten ve söylediği her kelimeyi mürekkep yerine kanıyla yazmaya hazır hâliyle Zübeyr Ağabey gelir gözlerimin önüne. İman onun gönlünde öyle bir kora dönüşmüştü ki, hapishaneleri, lüks otel köşelerine tercih ediyor ve şöyle diyordu, “Biz, iman ve İslâmiyet hizmeti uğrunda zâlimlerin zulmüne mâruz kaldığımız vakit, hapishane köşelerinde veya darağaçlarında ölmeyi, istirahat döşegindeki ölüme tercih ederiz. Görünüşü hürriyet, hakikati istibdad-ı mutlak olan bir esaret içinde yaşamaktansa, hizmet-i Kur'âniyemizden dolayı zulmen atıldığımız hapishanede şehid olmayı büyük bir lütf-u İlâhî biliriz.” Evet, o çok yürekten bağlanmıştı i'la-yı kelimetullah'a ve insanlığın kurtuluşunu onda görüyordu.

Öyle bir dava adamıydı ki, “Teessür ve ıztırab karşısında kalbden bir parça kopacaksa, ‘Bir genç dinsiz olmuş’ haberi karşısında o kalbin atom zerrâtı adedince paramparça olması lâzım gelir” diyor ve idam sehпalarında noktalanabilecek bir yolda yürürken bile hakikati haykırmaktan geri durmuyordu. “Yirmi seneden beri milyonlarla insana din, iman, İslâmiyet, fazilet dersi veren ve onları dinsizlikten muhafaza eden Kur'ân tefsiri *Risale-i Nur* uğrunda idam edileceksem, sehпaya “Allah Allah, yâ Rasûlallah!” sadalarıyla koşarak gideceğim” demek ancak Zübeyr Gündüzalp gibi sadıklara has bir cesaret ve samimiyet ifadesiydi.

Allah rahmet eylesin, Urfalı Abdurrahman Ağabey'in vakfettiği bir ev vardı. Basit, dar ve rutubetli bir evdi; kış günleri sobayla ısıtmaya çalışırlardı. Zübeyr Ağabey'in, o evin orta katında kaldığı zamanlar da olmuştu. Alt kattaki küçük salonda da dersler yapılırdı. Ders esnasında o, odasından çıkıp gelir, daha kapıdan içeri girer girmez, kendisine yer gösterilmesini hiç beklemeden, varlığını belli etmek istemezcesine, boş bulduğu bir yere diz çöküp oturur ve mezamir dinliyor gibi okunan Risaleyi dinlerdi.

Zübeyr Ağabey, dualarında ısrarlı davranır; Üstad'ından gördüğü üzere, dua ederken ellerini kucağına düşürmez ve kollarını ciddiyet içinde kaldırır. Kanaat-i acizânemce, dua ederken o şekilde yapmak esastır. Dua, Cenâb-ı Hak'tan bazı ekstra şeyler istemek manâsına gelir. Böyle bir isteğin de kendine göre bir keyfiyeti olmalıdır ki, o keyfiyet "ilhah"tır; yani ısrarlı davranmak ve o işin üzerine düşmektir. Deprem sonrasında ya da Tsunami akabinde yapılan yardımların muhtaçlara dağıtılması sahnelerini izlemiştinizdir. Bir ekmek alabilmek için kollarını olabildiğince açan, dağıtım yapan görevlilere var güçleriyle ellerini uzatan ve sonunda istediğini alan insanlara şahit olmuşsunuzdur. Tabii bir köşeye oturan ve elini kucağına düşürüp bekleyen kimselerin hiçbir şey elde edemediklerini de görmüşsünüzdür. Bizim Cenâb-ı Allah'tan istediğimiz şeyler o dağıtılan yardımlardan daha önemsiz olmadığı gibi kendi halimiz de o muhtaçların durumundan daha iyi değildir. Öyleyse, bize düşen de –riya, süm'a ve taşkınlıklara girmeden– kollarımızı Peygamber Efendimiz'in yaptığı ve seleflerimizin de tatbik ettiği gibi ciddiyet içerisinde yukarıya kaldırmak ve dualarımızda ısrarcı olmaktır.

Sema Ağlıyordu...

Zübeyr Ağabey, nasıl yaşadı ise öyle de Allah'a yürüdü. Cenâb-ı Hak, çocuklarına nasip ettiği gibi bana da onun ahirete teşyîine katılma imkanını lutfeyledi. Fatih Camii'nde cenaze namazı kılındıktan sonra, o omuzlar üzerinde son yolculuğunu yaparken hafif hafif yağmur çiselemeye başladı. Tam ağaçların altında yürümeye başlamıştık ki, birden bire nereden çıktığını bilemediğim güvercine benzeyen bir sürü kuşun kanat seslerini duydum. Kuş sürüsünün, çok

geniş bir alanı kapladıktan sonra “pırr” edip onun tabutunun üzerinden fezanın açıklarına doğru uçtuğunu gördüm. Başkalarına “Siz de gördünüz mü?” diye sormadım; çünkü ehl-i imanın vefatına semanın ağladığı ve onları uğurlamak için ruhanilerin adeta yarış yaptığı hakikatinin Zübeyr Ağabey için de gerçekleştiğine inancım tamdı. Zira o, “secde izi”yle nakşolmuş samimi bir sima ve dıraşan bir çehreydi. “Sîmâhum fî vucûhihim min eseri’s-sucûd” hakikatının canlı ve insanlara tesir edebilecek bir örneği idi.

Zübeyr Ağabey’i yâd ederken Abdurrahman b. Avf’ın sözlerini hatırladım. O büyük sahabi, vefatından az önce kendisine ikram edilen bir parça et ve bir dilim ekmeğe uzanırken ağlar ve şöyle der: “Peygamber Efendimiz ahirete göçtü de ne kendisi ne de ailesi arpa ekmeğiyle bile hiç doymadı. Hamza şahadet şerbeti içti, onun için bir kefen bile bulunamadı. Mus’ab b. Umeyr şehit oldu, onu da kefenleyecek bir şey bulamadık. Oysa onların hepsi bizden daha hayırlı idi. Biz ise dünyadan alacağımızı aldık. Sıkıntılarla imtihan olduk sabrettik, ama rahatlık ve mal-mülkle imtihan edilince şükredip kazandık mı bilemeyeceğim!..”

Onları Anlamadılar

Evet, onlar manâ âleminin birer sultanıydılar ama dünya onları tanıyamadı. Onların, mahviyet, tevazu ve hacâletle mühürlenmiş tabiatları başkalarını aldattı. İnsanlardan bazıları gururlarına; kimileri hasetlerine ve bir kısmı da bencilliklerine yenildiler; ne Hulusi Efendi’yi, ne Tahiri Mutlu’yu, ne Sadullah Nutku’yu ne de Mehmet Feyzi’yi tanıyabildiler. Oysa, onlar bir dirilişin ilk mimarları ve Hazreti Mîmâr-ı Azam’ın vefalı temsilcileriydiler. Hasan Feyzi’ye, Hafız Ali’ye, Hoca Sabri’ye ve Hüsrev Efendi’ye sonraki nesillerin de ihtiyacı vardı. Dünya Ahmet Feyzi’yi, Atıf Efendi’yi ve Asım Bey’i mutlaka bilmeliydi. Bir ışık kaynağının hâlesini teşkil eden, herbiri ayrı birer derinlik adamı olan ve bazıları itibarıyla hala dipdiri ve olabildiğine canlı, *Nur Risaleleri*’ni dünyanın yetmiş diline çevirerek herkese ulaştırmak için çalışan başyüce insanlar herkes tarafından kabul edilmeliydi. Fakat maalesef, alperen yürekli ve uhrevî derinlikli Zübeyr Gündüzalp misali vefa abidelerini insanlık gerektiği gibi tanıyamadı..

Onlar çok gerilerde durdular, çok küçük göründüler, hep mahviyet içinde oldular.. elalem de yalnızca o görünüşe ve o duruşa baktı, onları sadece zâhire göre değerlendirdi. Onların herbirisi ihtimal bir kutbiyeti, bir gavsiyeti temsil ediyorlardı ama nâdanlar bunu anlayamadılar. Zaten, sohbet-i nâdanla telezzüz edenlerin onları anlamaları da beklenemezdi. Anlamadılar ve kendilerine yazık ettiler. Bilmem ki, biz onları gerektiği ölçüde anlamaya muvaffak olabildik mi?

Hasbî Ruhlur ve Maaş

S

oru: “Hizmette önde, ücrette geride olmak” düsturunda zikredilen “ücret” kavramına neler dâhildir? Bizim için birer imtihan vesilesi olan ücretler nelerdir?

Cevap: Ücret; karşılık, mükâfat, çeyiz, mehir manâlarına gelir ve çoğulu “ücur” dur. Bir terim olarak ise; yapılan bir iş için belirlenen bedel, sa’y ve gayretin karşılığı demektir. Fıkıh ıstılahında, bir hizmet akdiyle bir ücret karşılığında meşrû olan bir işi yapmak üzere emeğini kiraya veren ve günümüzde ücretli, emekçi ya da işçi diye isimlendirilen kişiye de “ecir” denir.

Yapılan işin türüne ve çeşidine göre ücret de değişir. Bir insan, bir başkasıyla ortak çalışıyorsa, o ortaklıkta hissesine düşen kâr, onun ücretidir. Bir işçi iş sözleşmesinde belirlenen miktar kadar ücret elde eder. Bir hammal da sırtında taşıdığı yükün ağırlığınca ve gideceği yerin uzaklığına göre takdir edilen bir bedel alır ki onun ücreti de o bedeldir. Terzi ve ayakkabıcı gibi meslek erbabı, verilen işi yaptıktan sonra o işin bedelini hak etmiş olur ve alırlar. Önceden tayin edilen bir anlaşma süresi içerisinde, belirlenmiş bir ücretle sadece bir işveren için çalışan kişiler de vardır ki, bunlar tek işverene bağlıdır ve o süre içerisinde iş olmasa da ücretlerini alırlar. Devlet memurları da bunlara dahildir. Memurların aldığı ücrete “maaş” denegelmiştir ki, bu kelime de Arapça asıllıdır; “geçim” ve geçime esas

teşkil edecek bir miktar manâsına gelmektedir. Herhangi bir devlet müessesesinde çalışan bir memur bütün mesaisini oraya verdiği için bir manâda zamanını satıyor ve ücret olarak onun karşılığını alıyor demektir.

Amel ve ücret, sa'y ve sermaye konusu, sosyal ihtilaller tarihine girmiş çok önemli bir meseledir. Nitekim; Bediüzzaman Hazretleri, "Şu âlemin ihtilâli nedir?" sorusuna "Say'ın sermaye ile mücadelesidir" diye cevap vermiştir. Zenginlerin, ücret mukâbilinde fakirleri kendilerine hizmetçi yapmalarının, yani, sermaye sahiplerinin ehl-i sa'yi ve ameleyi küçük bir ücrete mukâbil istihdam etmelerinin büyük ihtilallere sebebiyet verdiği dikkat çekmiştir. Evet, sosyalistlik ve bolşeviklik süretinde, önce Rusya'yı perişan eden, sonra da bütün dünyaya yayılan emek-sermaye kavgası zengin-fakir arasına öyle bir kin ve nefret sokmuştur ki, sabahtan akşama kadar on kurşluk bir ücret için çalışıp didinen fakir insanların kalbine, bankalar vâsıtasıyla bir günde bir milyon kazanan sermaye sahiplerine karşı kin duygusu yerleşmiş, her yerde halk ayaklanmaları baş göstermiş ve bu şekilde başlayıp devam eden sınıf kavgaları senelerce sürmüştür.

İslâm toplumunda ecirlerin sömürülmesi mümkün değildir. İşçinin emeğinin karşılığı olan ücretin tam olarak ve zamanında ödenmesi dinimizin çok önem verdiği bir husustur. İslâm, işçiyi korumak amacıyla sermaye sahiplerine bazı emir ve yasaklar getirmiş; meselâ Kur'ân-ı Kerim "Ölçü ve tartıyı tam yapın. İnsanlara mal ve ücretlerini eksik vermeyin" (Araf, 7/85) buyurmuştur. Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) de, iş sözleşmesinde ücretin miktarının belirlenmesini ve bir işçinin daha teri kurumadan ücretinin ödenmesini emretmiştir.

Aslında, devlete ve millete ait işlerin, İslâm'ın ilk yıllarında olduğu gibi gönüllü olarak yapılması ve maişet için başka gelir vesileleri bulunması daha makbul bir yoldur. Haddizatında her memur "Bu ülke benim ülkem, bu ülke için çalışmak da vazifem. Ben, yaptığım şu iş vesilesiyle milletime hizmet etmiş oluyorum; dolayısıyla, hizmetime karşılık herhangi bir ücret almayı da ayıp sayıyorum. Milletime hizmet ederken maaş da ne demek?" anlayışıyla çalışmalıdır. Fakat kendini bir yere ve bir işe bağlayan, meselâ kıslaya, adliye, emniyete, kaymakamlık ya da valilik dairesine sabah girip

oradan ta akşam çıkan ve sürekli oradaki vazifesini düşünen bir insan, başka bir yerde daha çalışıp ailesinin geçimini sağlamaya asla vakit ve imkan bulamayacaktır. Dolayısıyla bir işe kendini adanmış insanlara hayatlarını idame ettirebilecek ve başkalarına el açmayacak kadar bir ücret takdir edilmesi zaruridir.

Bu sistem insanların dine ve imanâ en safiyane hizmet ettikleri dönemlerde bile bir esas olarak ele alınmış ve uygulanmıştır. Cenâb-ı Allah, ganimet mallarının Müslümanlara taksimini meşru kılmış; hatta, ganimetin beşte birinin Allah hakkı için ayrılmasını emretmiştir. (Enfâl, 8/41) Âlimler, ganimetten pay verilecekler arasında Cenâb-ı Allah'ın da sayılmasını, “teberrük” şeklinde anlamışlarsa da, burada Müslümanların ganimet ya da o tür bir ücret alma hususundaki tereddütlerini kırmak için Cenâb-ı Hakk'ın adeta “Ben de bir pay alıyorum” iması ve tenezzülât-ı ilâhiye söz konusudur. Ganimet taksimi ve bir ücret tayini Peygamber Efendimiz (aleyhi ekmelü't-tehâyâ) döneminde de, Raşid halifeler devrinde de uygulanmıştır. Vergi memurlarına, mülkî idarecilere ve kadılara maaş verilmiş; dahası, –Mevlâna Şiblî Hazretlerinin Asr-ı Saadet serisinde anlattığına göre– Hazreti Ömer zamanında, davalı ve davacılar tarafından yapılabilecek rüşvet tekliflerine iltifat etmemeleri için kadılara çok yüksek bir ücret vermeye başlanmıştır. Bir zaruret ve bir ihtiyaç bu şekilde giderilmiş; insanlar başkalarına el açma durumunda bırakılmamıştır.

Dini Hizmetler ve Ücret

Şu kadar var ki, ibâdetler ve muâmeleler konusunda Allah'ın emirlerine uymak ve yasaklarından kaçınmak bir tâat olduğu gibi, Kur'an-ı Kerim okuma ve okutma, dinî ilimleri öğretme, imamlık, müezzinlik, müftülük ve vâizlik gibi meslekleri ifa etme de birer tâattır; dolayısıyla bunlara karşılık ücret alınıp alınamayacağı hususunda görüş ayrılıkları olmuştur. İlk dönem fukahası bu hizmetlere bedel hiçbir ücret alınamayacağı hükmünü verse de “Müteahhirun devri” de dediğimiz genelde hicrî üçüncü asırdan ve özellikle de beşinci asırdan sonra gelen âlimler Kur'an-ı Kerim eğitimi ve öğretiminin para karşılığı yapılabileceğine fetva vermişlerdir. Daha sonra bu fetvaya imamlık, müezzinlik, vaizlik ve müftülük gibi hizmetler de eklenmiştir. Çünkü zamanla herkes kendi geçim derdine düşünce

bu işleri ücretsiz yapabilecek insanlar azalmış ve dini hayatın zayıf olması ihtimaline binaen böyle bir uygulama başlatılmıştır.

Gönül ister ki, Kur'ân öğretilirken de, imamlık yapılırken de, hadis gibi dini ilimler okutulurken de hiçbir karşılık beklenmese, ücret alınmasa... Çünkü, dini anlatmak ve dinin emirlerini öğretmek Peygamberlik mesleğidir; Peygamberlik mesleğinde de ücret talebi söz konusu değildir. Fakat bir insan, başka türlü geçimini temin etme imkânı bulamayacaksa, ailesine ve çocuklarına haram ya da şüpheli şeyler yedirmesi söz konusu olacaksa, o zaman, yaptığı iş dine hizmet bile olsa ihtiyaç miktarı bir ücret almak zorundadır. Evet, asıl arzulanan ve daha faziletli olan dine ve millete hizmet yolunda ücretsiz çalışmaktır; ama bu, ücreti bütün bütün nefyetme demek de değildir. Ücreti tamamen kaldırırırsanız, arzu ettiğiniz şekilde bir iş ortaya koyamazsınız. Çünkü insanların çoğu "Ben sizden bir ücret beklemiyorum, benim ücretim âlemlerin Rabbi Allah'a aittir" (Şuarâ, 26/109) mealindeki âyetin işaret ettiği Peygamber istişnasını kavrayacak ve ona göre yaşayacak kıvamda değildir.

Evet, ücretsizlik ve beklentisizlik Peygamberlik mesleğinin şiarıdır. Çok çalışma, hep koşturma, sürekli sa'y etme, zahmet çekip meşakkatlere katlanma, hayatı istihkar ederek ölüp ölüp dirilme ama bütün bunlara bedel hiçbir şey istememe Peygamberlik mesleğinin hususiyetidir. Kur'ân-ı Kerim'de Hazreti Nuh, Hazreti Hüd, Hazreti Salih, Hazreti Lût ve Hazreti Şuayb (Allah'ın salat ve selamı Efendimizin ve bütün peygamberlerin üzerine olsun) efendilerimizin hep aynı cümleyi tekrar ettikleri ve aslında bu sözün bütün peygamberlerde bulunan aynı duygu ve düşünceyi yansıttığı ifade edilmektedir. Hepsinden yükselen ses, "Bu hizmetten dolayı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretimi verecek olan ancak Rabbülâlemin'dir" sadasıdır. Onların herbiri kendi dönemleri itibarıyla bu duyguda olan insanların prototipi olduğundan umumun kanaatini seslendirmişlerdir. Tebliğ insanı, yaptığı bu kudsî vazife karşılığında hiçbir ücret talep etmemelidir. Bu ücret, ister maddî ister manevî olsun, mutlak surette ihlâs ve samimiyete gölge düşürür. İhlas ve samimiyete gölge düştüğü zaman da, o işin tesiri kırılır. Hatta değil maddî ücret karşılığında tebliğ yapılması, yapılmakta olan tebliğden manevî bir haz ve lezzet alınmasının dahi, tebliği samimi olmaktan çıkaracağı endişesi taşınmalıdır.

Hazreti Üstad, hediye kabul etmemesinin sebeplerini anlatırken Yâsîn suresinde anlatılan ve beklentisizliğe dikkat çeken bir mübarek Zat'ı da yâd eder: Hazreti Mesih'in havarileri, bazı rivayetlerde Antakya olduğu söylenen yere gittiklerinde, zamanın idarecileri hemen onların hapsedilmelerini isterler. Havarilerin hapsedildiğini duyan Habib-i Neccar koşa koşa onların yanına gider ve ilgililere hitaben, "Kendileri hidayette olan ve sizden de hiçbir ücret istemeyen bu insanlara uyun" (Yâsîn, 36/21) der. Kur'ân bu âyetle, bir tebliğ ve temsil insanının iki özelliğini nazara vermektedir: Birincisi, tebliğcinin önce kendisinin hidayette olması; ikincisi ise, yaptığı vazife mukabilinde kimseden bir şey istememesidir.

O Bütün Hizmetlerde En Öndeydi

Demek ki, inandırıcı olmanın referansı, beklentisizliktir. Karşılığında bir bedel alınan şey samimi olmaktan nispeten uzaktır. Bu hususa da değinen Üstad Hazretleri, "Hattâ muhabbetin de ihlâsla bir zerresi, batmanlarla resmî ve ücretli muhabbete tereccuh eder" demiş; bir zatın, bu ihlâslı muhabbeti, "Ben muhabbet üzerine bir rüşvet, bir ücret, bir mukabele, bir mükâfat istemiyorum. Çünkü mukabilinde bir mükâfat, bir sevap istenilen muhabbet zayıftır, devamsızdır" diyerek tarif ettiğini ve hâlisâne muhabbetin karşılıksız olması gerektiğini söylemiştir. Ona göre, halis muhabbete tam manâsıyla anneler mazhardırlar. Hatta bu "anne" sözü öyle şumulü ve öyle umumîdir ki, yırtıcı arslandan alın da tavuğa kadar bütün hayvanlar âlemindeki anneler de bu muhabbetten nasiptardır. Bu nasipten dolayıdır ki, onlar yavruları için ölür ölür dirilirler ve karşılığında da hiçbir şey beklemezler. Annelerin, evlâtlarına karşı muhabbetlerine bir mükâfat ve bir rüşvet istemediklerine delil ise, hayatlarını bile onlar için feda etmeleridir. Onlar, evlatlarına bakar, onları büyütürler; sonra bir gün gelir, o yavrular annelerini de tanımyormuşçasına çeker gider ve kendi başlarınının çaresine bakarlar. Fakat anne onlara sitem bile etmez. İnsânî validelerde şuur, his ve zihin olduğundan, mâzî ve sergüzeşt-i hayat orada depolanıp arşivlendiğinden, onlar yer yer çocuklarına minnet edebilir; "Ben seni ne zorluklarla büyüttüm; senin için geceler boyunca uykusuz kaldım" gibi şeyler diyebilirler. Bu hususta, hayvanî validelerin muhabbeti daha samimi ve daha hâlisânedir; onlar hiç minnet etmezler. İşte,

bu katışıksız, samimi, halis ve beklentisiz muhabbete “şefkat” diyor, bütün anneleri birer “şefkat kahramanı” olarak yad ediyor ve şefkati mesleğimizin de bir esası sayıyoruz.

Enbiyâ-ı îzâm efendilerimiz ücret istememiş, karşılık bekleme- mişlerdir ama her zaman vazife başında, hizmette önde ve her hayırlı faaliyetin bizzat içinde olmuşlardır. Peygamber Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatı bunun örnekleriyle doludur: Hazreti Mikdad, Uhud Savaşı’nda herkesin dağıldığı bir esnada, düşman saldırıları karşısında Allah Rasûlü’nün bir adım olsun geri gitmediğini anlatır. “Allah’ın arslanı” lakabıyla tanınan şecaat kahramanı Hazreti Ali, “Biz savaşın kızıştığı, gözlerin yuvalarından fırladığı zamanlarda Rasûlullah’ın arkasına sığınır, o sayede korunurduk” der. Huneyn Savaşı’na bakarsanız bu sözün en güzel misalini görürsünüz: Savaşın kargaşası içinde Rasûlullah vadinin sağ tarafına doğru çekilir. Bazıları bunu bir geri çekilme gibi değerlendirir; oysa, o bir savaş taktiğidir; bozguna uğramış gibi bir tavır sergilenip düşman bir çember içine alınmıştır. Karşı cephenin askerleri zafer sarhoşluğuyla koşarken Allah Rasûlü Müslümanlara, “Nereye gidiyorsunuz ey insanlar! Yalan yok, ben Rasûlullahım; Ben Abdülmüttalib’in torunu, Abdullah’ın oğlu Muhammedim” diye seslenir, Hazreti Abbas’ın da halkı çağırmasını ister. Hazreti Abbas “Ey Akabe’de biat eden Ensar, gelin! Ey Rıdvan ağacı altında Rasûlullah’a söz veren Muhacirler, dönün! Muhammed buradadır! Nereye gidiyorsunuz?” diye haykırınca Ashab efendilerimiz “Lebbeyk yâ Rasûlallah” diyerek koşup O’nun çevresinde toplanırlar. O, “İşte ocak şimdi kızıştı” buyurur, yerden bir avuç toprak alıp düşmanların üzerine fırlatır; saldırıya geçilirken yine en önde O vardır.

İnsanlığın İftihar Tablosu, orada önde olduğu gibi hizmetin her çeşidinde her zaman önde bulunmuştur. Bundan dolayı da, bütün tehlike dolapları herkesten önce O’nun başında dönüp durmuştur. Kur’an-ı Kerim, Müslümanlar hakkında kurulan komploları âdetâ Efendimiz’e tahsis etmiş ve şöyle demiştir: “Bir vakit de o kâfirler senin elini kolunu bağlayıp zindana mı atsınlar, yahut öldürsünler mi ya da seni ülke dışına mı sürsünler diye birtakım tuzaklar planlıyorlardı. Onlar tuzak kuradursunlar, Allah da onların tuzaklarını başlarına çevirecek şartları halk ediyordu. Allah tuzak kuranların tuzaklarını bilen ve onlara kendi komplolarıyla cevap verenlerin en hayırlısıdır.” (Enfal, 8/30) Görüldüğü üzere, elini kolunu bağlayıp

zindana atma, öldürme ya da belde dışına sürme gibi mekrin değişik dalga boyundaki zuhurları olan bütün komplolarda meful Efendimiz'dir; bütün planlar onun üzerine yapılmıştır. Çünkü O bütün hizmetlerde en öndedir; O'na karşı kurulan bir tuzak aynıyla din ve dava aleyhine hazırlanan bir komplodur.

Peygamberlerin Yolu

Şefkat Peygamberi, hizmette önde olsa da hiç ücret beklemedi; "Sizin için şunu yaptım, bunu ettim" dememiştir. Ashabı için nasıl büyük bir nimet olduğunu ifade ettiği anlar bile sayılabilecek kadar azdır ve Huneyn ganimetlerinin dağıtımından sonraki konuşmasında olduğu gibi o türlü hatırlatmaları da bir problemin önünü almak ve Ashabı teyakkuza davet etmek içindir. Bildiğiniz gibi, Huneyn'de elde edilen ganimetleri Allah Rasûlü, daha ziyade gönüllerini İslâm'a ısındırmak istediği insanlara dağıtmış ve bazı şahıslara hususiyet arz edecek şekilde paylar vermişti. Ancak bu taksim, Ensar'dan bilhassa gençleri biraz rahatsız etmişti. Hatta bazıları; "Daha onların kanı kılıçlarımızdan damlıyor, halbuki en fazla payı da onlar alıyor!" demişlerdi. Bunu söyleyenler birkaç genç de olsa, eğer bu fitne durdurulamazsa, önü alınmaz bir yangın haline gelebilir ve o yangın bazıları ebedî ateşe sürükleyebilirdi. Çünkü Allah Rasûlü'ne karşı yapılacak bir itiraz, insanı dinden, imandan edebilir ve ebedî hasarete uğratabilir. Bunun üzerine, Efendimiz hemen Ensar'ın toplanmasını ve aralarına başka kimsenin de alınmasını emretti. İşte orada kendisinin nasıl bir nimet olduğunu hatırlattı: "Ben geldiğimde, siz dalâlet içinde değil miydiniz? Allah, benimle sizi hidayete erdirmeyi mi? Siz fakr u zarûret içinde kıvranmıyor muydunuz? Allah, benim vesileyle sizi zenginleştirmeyi mi? Siz, birbirinizle düşman değil miydiniz; Allah, benimle sizin kalblerinizi telif etmedi mi?" Bütün bu sorular karşısında da Ensar topluca "Evet, minnet Allah'a ve Rasûlü'nedir!" demiş ve hele "Herkes evine, deveyle, koyunla dönerken, siz evlerinize Rasûlullah'la dönmek istemez misiniz?" hitabını duyunca hepsi gözyaşına boğulmuşlardı. Böylece o fitnenin de önü alınmıştı.

Peygamber Efendimiz'in yaptığı iyilik, insanlara doğru yolu göstermek ve Cennet'i kazandırmaktır; kâinatın çehresine nur saçıp varlığın doğru okunmasını sağlamaktır; tekvîni emirlerin dilini

çözüp te'vile ve yoruma hazır hâle getirmektir; hayatın gâyesini öğreterek insanları kaostan kurtarmak ve kurtuluş vesilelerini talim buyurmaktır; beşerin geçeceği yolları nurlandırmak ve onları ebedî saadete açılan koridora ulaştırmaktır. Rasûl-ü Ekrem, insanlığa, hususîyle de kendi muasırlarına bunların hepsini, Allah'ın izniyle, bilvasıta lütfetmiştir ve karşılığında da asla "Ben size şunu yaptım, bunu ettim" dememiştir. Çünkü Peygamber Rahmânî'dir; "yaptım, ettim, kurdum, eyledim" sözleri ise şeytânîdir. "Benim ilmim, benim tecrübem, benim gayretim ve benim başarıım..." lafları şeytanın hırılılarıdır. Kutlu Nebî, böyle şeyleri hayaline ve rüyasına bile misafir etmez; çünkü O, beklentilerden, hak iddialarından ve bedel arayışlarından uzak insandır.

Nitekim Yüce Allah, Peygamber Efendimiz'e de, "De ki: Sizden bu hizmetim için hiçbir ücret istemiyorum, ücret sizin olsun! Benim ücretim yalnız Allah'a aittir ve O, her şeye şahittir" (Sebe', 34/47) buyurarak, nübüvvetin ulvî ve ilâhî yönünü nazara vermiştir. Bu beklentisizliğin neticesidir ki, Allah Rasûlü, İslâm'ı tebliğden vazgeçmesi karşılığında kendisine sunulan Mekke'nin emirliği, saltanat, mal-mülk gibi cazip dünyevî teklifleri hiç düşünmeden reddetmiş; "Ay'ı bir elime, güneşi de diğerine koysalar, vallahi ben bu vazifemden vazgeçmem" demiş; fanî şeylere değer vermemiş, üsve-i hasene olan nuranî ve rabbanî bir hayatı tercih etmiştir.

Ücret Çeşitleri

Peygamber Efendimiz yaptığı ulvî vazifesine karşılık maddî hiçbir bedel beklemediği gibi hiçbir zaman farklılık ve fâikiyet mülahazalarına da girmemiş, tevazu ve mahviyetten ayrılmamıştı, ayrılmazdı da. Çok kere O'nun meclisine ilk gelenler, Peygamberin kim olduğunu bilemez; ancak sahabînin tavırlarıyla veya O konuşmaya başlayınca, Allah Rasûlü'nü ayırt edebilirlerdi. O kendisini diğerlerinden ayıran herhangi bir davranışta bulunmaz, varlığını hissettirmeye çalışmaz ve bir yere girdiğinde kendisine ayağa kalkılmasını bile istemezdi. Çünkü bunlar da bir nevi ücret sayılırdı.

Evet, ücret meselesini dar bir çerçevede ele almamak gerekir; o sadece yapılan bir iş için belirlenen maddî bedel değildir. İşlerin önünde bilinme, kıdem sahibi olma, halkın teveccühü, makam, mansıp, şan, şöhrat, rütbe gibi şeyler de birer ücrettir; onlara gönül

bağlama da bir çeşit ücrete dilbeste olma demektir ve o türlü beklentilere girme de bir aldanmışlıktır. Bir büyük olarak kabul görme, saygın bir insan yerine konma, meselâ “abi, efendi, hoca, alim, pîr ve üstad” şeklinde çağırılma da yapılan hizmetler karşısında bir bedeldir. Bunlar, bir insanın istek ve iradesi dışında karşılaştığı şeylerse ve o insan bunlara bir istidraç olabilecekleri mülahazasıyla temkinli yaklaşıyorsa zararsız olabilir. Aksine insan, bütün hareket ve faaliyetlerinde hep takdir ve tebcil beklentisi içindeyse, başkalarının kendisine tazim etmesini arzuluyorsa, sözlerine her şeyin üstünde değer verilmesini istiyorsa, hizmetlerine karşılık kıdemine uygun bir mukabele umuyorsa, işte o zaman, “Bütün iyi işlerinizin semerelerini dünya hayatınızda tükettiniz” (Ahkaf, 46/20) ayetinin tokadına o da müstehak olur ve ahiret meyvelerini burada yiyip bitirme, ötelere müflis olarak gitme gibi kötü bir akibete uğrar.

Ücret kavramı çok umumîdir ve pek çok beklenti onun muhtevasına dahildir: “Bunca sene hizmet ettim, bu insanlar eğer insafılı iseler, artık bana siyasi imkan vermeliler ve ben de milletvekili olmalıyım!” diyen; bir müsteşarlık, bir genel müdürlük gibi herhangi bir makam sevdasına düşen; parmakla gösterilen, gözünün içine bakılan, kendisine ayağa kalkılan, gittiği her yerde i’zâz u ikrâmla karşılanan ve hep baş köşeye oturtulan biri olma arzusuna kapılan.. insanların hepsi değişik ücret ve beklentilerin kulu ve köleleridir. Böyle insanlar, daima kendilerini beğendirmeye ve sevdirmeye çalışır; mübalâğalarla, hatta yalanlarla sürekli kendilerini methederler. Bunların hali, Üstad Hazretlerinin ifadesiyle, ders aldığı Amme cüz’ünü birtek şekerlemeye satan havâî bir çocuğun ya da elmas kıymetindeki hasenâtını ehemmiyetsiz cam parçaları hükmündeki lezzetlere, beklentilere ve enâniyete feda eden ahmak bir insanın hali gibidir.

Hasılı, bizim vazifemiz Allah’ın adını bütün âleme duyurmak, insanlara salih amellerin yolunu göstermek ve onları bütün kötülüklerden alıkoymaya çalışmaktır. Bu vazifeyi peygamberler ve her devirde onların mesleğini temsil edenler ücretsiz yapmışlardır. Öyleyse, bizim de külfet ve hizmet zamanında nefsimizi öne çıkarıp çalışmamız, ücret alma ve maddî-manevî hazlardan istifade etme anlarında da en geride durarak adeta kendimizi unutmamız/unutturmamız icap eder. Haddizatında, mesleğimizin bir esası olan şefkat de bunu gerektirir; zira şefkatte hiçbir karşılık beklememek esastır.

Bediüzzaman Hazretleri “Bu dünya, dârü'l-hizmettir; dârü'l-ücret ve mükâfat değildir. Buradaki a'mâl ve hizmetlerin ücretleri berzahta ve âhirettedir; onlar orada meyve verir” der. Öyleyse, ahirette meyve verecek amellerin neticelerini dünyada istememek gerektir. Eğer burada verilirse, o zaman da, memnun olarak değil, mahzunâne ve temkinle kabul edilmelidir. Çünkü, Cennetin meyvelerini, bu dünyada fâni bir surette yemek, akıl kârı değildir.

Keşif, keramet ve ruhanî zevkler de bir çeşit ücrettir. Bunlar da beklenmemeli, istemeden verilince de gizlenmeli; gurur ve kibre değil şükür ve ubudiyette derinleşmeye vesile edilmelidir.

Gelin, biz salih amellerde ölesiye koşturalım; dine ve millete hizmetin söz konusu olduğu her yerde en önde bulunalım; en ağır yükleri biz omuzlayalım. Fakat, “şimdi mükâfat zamanı” dendiğinde de hemen gerilerin gerisine kaçalım hatta gerilerin gerisinin gerisini arayalım ve hiç hatıra gelmeyecek bir yer bulalım. Öyle bir yerde ve öyle bir duruşla duralım ki, bize bakanlar “Acaba o büyük hizmetlerde bunun da emeği ve alın teri yok muydu ki böyle dışarıda duruyor?” desinler, mükâfat alacaklar sırasında bizi göremesinler ve bize de bir ücret ödemeyi düşünmesinler. Biz kat'iyen, “yaptım, çattım, kurdum, işlettim, başlattım; ilmim, bilgim, malım, mülküm, tecrübem ve kabiliyetlerim...” demeyelim. Hazreti Adem'den günümüze kadar bu sözleri hep Firavunlar söylemişlerdir; bu sözleri söyleyen ve bu mülahazaları taşıyan kimseler de içlerinde az çok firavunluk taşıyorlar demektir. Hiçbir peygamber “ben yaptım, ben ettim” iddiasında bulunmamıştır. Peygamberler ve onların takipçileri hep “O” demiş, O'nu göstermişlerdir; her devrin Firavunları da sürekli “Ben” diye kükremiş ve nazarları kendilerine çevirmeye çalışmışlardır. “Peygamberlerin yolu mu, firavunların izi mi?” dense ve bir tercihte bulunması istense her mü'minin yöneleceği istikamet bellidir. Öyleyse, bizim yapmamız gereken de o yöne dönmek ve istikamet üzere olup olmadığımızı sık sık kontrol etmektir.

Hür Yaşadım, Hür Yaşarım...

S

oru: Bir taraftan hür ve bağımsız yaşamayı, diğer taraftan da diyalog arayışının ve hoşgörü anlayışının gereği olarak herkesle bir nevî irtibat içinde bulunmayı hürriyet telakkimiz açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?

Cevap: Hürriyet, dinin ruhuna aykırı olmayan her isteği, herhangi bir engelle karşılaşmadan gerçekleştirebilmenin unvanıdır. Bununla beraber o, ölçsüz bir serbestlik değildir; herhangi bir baskı, mahkûmiyet ve boyunduruk altında bulunmama hâlidir.

Tamamen bedenî bir varlık haline gelen ve her zaman iştihalarını tatmin peşinde koşanlar, hürriyeti, herhangi bir sınırlama ve engelle karşılaşmadan her türlü isteği gerçekleştirmek şeklinde anlamış ve tarif etmişlerdir. Bu çarpık hürriyet mülâhazasıyla, ahlâk ve faziletin yerine cismaniyeti yerleştirmişlerdir. Ölçsüz serbestliği hayat felsefesi haline getiren bu talihsizler, özgür olduklarını ve serbestçe yaşadıklarını iddia ettikleri aynı anda hiç farkına varmadan bedeninin, cismânî arzularının, dünyevîliklerin ve bohemliğin ağına takılmış; makam ve mansıbın, servet ve şehvetin kulları-köleleri olmuşlardır. Böyle bir esaretin neticesinde, Allah'la irtibatsızlıktan kaynaklanan tatminsizlikler yaşamış, çeşit çeşit illetlere yakalanmış ve anarşiye açık yığınlar haline gelerek toplumu bunalımdan bunalmaya sürüklemişlerdir.

Dinimizde, insanın her aklına geleni ve arzu ettiği her şeyi yapması demek olan “mutlak hürriyet” yoktur. Günümüzün batılı anlayışına göre hürriyet, “Başkasına zarar vermeyen her şeyi yapabilmek” şeklinde tarif edilse de; bizim hürriyet telakkimiz, “insanın, ne kendisine ne de başkasına zarar vermemek şartıyla meşru dairede istediğini yapması” şeklindedir.

Kul Oldum!

Ayrıca, biz, İslâm’ın kalbî ve ruhî yanı açısından, hürriyeti “insanın Allah’tan gayri hiçbir şey ve hiçbir kimsenin boyunduruğu altına girmemesi, hiçbir şey karşısında baş eğmemesi” olarak anlarız. Hayatını cismanî hazlarının arkasında sürüm sürüm sürünerek geçiren, nimetler karşısında şükredeceğine iyice küstahlaşan ve kazandıkça biraz daha hırsla kapılıp şımarıklaşan ama diğer taraftan da elindeki imkânları yitireceği korkusuyla tir tir titreyen bir zavallıyı –dünyaya hükümdar bile olsa– hür kabul edemeyiz. Çünkü, bize göre gerçek hürriyet ancak, insanın dünyevî endişelerden, malmenâl gibi gâilelerden kalben sıyrılıp, Hakk’a yönelmesi sayesinde gerçekleşebilir. Bundan dolayıdır ki, Allah Rasûlü (aleyhi ekmelü’t-tehâyâ) gönlünü dünya metâına kaptıran ve sürekli onu düşünen kimseleri, “dinarın, dirhemin, kadife ve kumaşın kulları” olarak tavsif etmiş ve kınamıştır. Bir Hak dostu da, talebesine nasihat ederken, “Oğul, kölelik bağını çöz ve azat ol; daha ne kadar altın ve gümüşün esiri olarak kalacaksın?” demiştir.

Evet, değişik arzu, istek ve beklentilere bağlanmış olan bir kalbin sahibi kat’iyen hür sayılamaz. Ömrünü bir kısım dünyevî çıkarlar ve cismanî hazlar karşılığında başkalarına ipotek eden ve sürekli onlara bedel ödemek zorunda olan birisi hür kabul edilemez.

Aksine, dünyanın nefis ve hevesâta bakan yanlarına karşı kapanan, kalbini dünyadan, dünyayı da kalbinden uzaklaştıran bir insan, zindanda dahi olsa gerçek hürriyeti bulmuş demektir. Yaratıcı’ya yönelen, gerçek kiblesine dönen, sadece Hakk’a kul olmak suretiyle arzulara kulluk, kuvvete kulluk, şehvete kulluk, şöhrete kulluk gibi çeşit çeşit kulluklardan kurtulan böyle bir insan gerçek hürdür. O boynuna hiçbir kementin geçirilmesine razı olmaz; ihtiraslar onun ufkunu kirletemez; heva, heves ve şehvet ona boyun eğdiremez. O,

Hazreti Mevlânâ edasıyla, “Kul oldum, kul oldum, kul oldum... Her köle, hürriyete erince mesut ve bahtiyar olur. Ben Sana kulluğumla saadet ve sevinci buldum” der; kulluğuyla beraber bir çeşit sultanlığa erer.

Tiryakilerin Esareti

Aslında, bağımsızlığı daha umumi manâda ele almak gerekir. Meselâ, adetleri, alışkanlıkları ve tiryakilikleri terketmek ve bir manâda tam bağımsız yaşamak da hürriyetin ayrı bir yanını meydana getirir. “Terku'l-âdât mine'l-mühlikât – Âdet ve tiryakilikleri terketmek de öldüren faktörlerden biridir” sözünde ifade edildiği gibi insanın alıştığı ve adeta bağımlısı haline geldiği şeylerden uzaklaşması çok zordur. Yeme-içme bağımlısı, uyku düşkünü, rahat tutkunu ve yuva meftunu olan insanların bunları muvakkaten de olsa terk etmeleri neredeyse imkânsızdır.

Oysa ki bir Müslüman, komando gibi en zor şartlarda yaşamaya dahi kendisini alıştırmalı ve hasbelkader öyle bir şeye maruz kalırsa çarçabuk pes etmemelidir. Bir insanın yuvasını sevmesi ve onu bir Cennet otağı olarak görmesi tabiidir; ama yuvasına bağımlı hale gelmesi ve onu olmazsa olmaz kabul etmesi doğru değildir. Çanakkale’de şehit olanlar kendi yuvalarına, hayata ve dünyevî güzelliklere bağımlı olsalardı, bugün biz hürriyeti hiç tadamazdık. Dolayısıyla, insan, gerekirse din, iman, vatan ve millet uğruna sınımsız hanesini de terk edecek ve kafasından bile silip atacak kadar bütün kayıtlardan azade olmalıdır ki bazı mahrumiyetler sebebiyle büyük sarsıntılar yaşamasin.

Baş Eğmeyiz Edânîye...

Hürriyetin diğer bir buudunu ise, kuvvetin hakta olduğu prensibine göre hareket etmek, zalim kuvvetlerin dayatmaları karşısında asla “pes” dememek ve başka güçlerin boyunduruğuna razı olmak teşkil eder.

*Baş eğmeyiz edânîye dünyâ-yı dün için;
Allah’adır tevekkülümüz, itimadımız*

diyen Bâkî böyle bir hürriyet düşüncesini seslendirir. Evet, şayet Allah'a tevekkül etmişsen ve O'na tam güveniyorsan üç-beş günlük dünya için sen de aşağılık kimselere baş eğmez, boyun bükmezsin. Hazreti İbrahim ve ona tabi olanlar gibi “Ey Yüce Rabbimiz! Yalnız Sana güvenip dayandık, Sana yöneldik ve sonunda da Senin huzuruna varacağız” (Mumtahine, 60/4) der ve hep dik durur, merdane yürürsün; ne zulmü alkışlar ne de zalime serfûrû edersin. Allah'ı yegâne Azîz ve Hakîm bilmişsen, kalbini sıkıştıran ve ruhuna ağır gelen hadiseler karşısında bile “Vardır bir hikmeti” deyip, en kötü şartları dahi lehine çevirebilecek bir Rabb'e dayandığını düşünerek rahatlırsın. Cenâb-ı Hak'ı Gâlip ism-i şerifiyle tanımışsan, O'nun sözünün üzerine söz olamayacağına, kudretinin üstünde herhangi bir kudret bulunamayacağına ve dilediği her şeyin mutlaka gerçekleşeceğine kat'iyen inanarak sadece O'na kul olur ve diğer bütün kulluklardan kurtulursun. Allah'a hakkıyla tevekkül edersen, dünyevî korkulardan, titremelerden ve sarsılmalardan emin olur; elin-âlemin îcâd edip ortaya sürdüğü senaryolardan ürküp paniğe kapılmaz, çeşit çeşit ruh kırılmaları yaşamaz ve şahsiyet deformasyonuna uğramazsın.

Aksi halde, her güçlüye kul olur, her kaba kuvvet sahibine kölelik yapmak zorunda kalır; bugün buna, yarın şuna ve ertesi gün de bir başkasına temenna durursun; daha güçlü ve kuvvetli birileri dayattıkları zaman da bu defa onlara serfûrûda bulunursun. İşte bu açıdan, nice kimseler vardır ki, baş döndüren bir ihtişam içinde yaşamalarına rağmen, gerçek hürriyeti bir türlü duyup tadamaz ve esir hayatı sürerler; niceleri de vardır ki, mahrumiyetler içinde olsalar bile, Allah'tan başka hiç kimseye diyet ödeme durumunda bulunmadıklarından dolayı bir lâhza olsun esaret ve mahkûmiyet hissetmezler. Hazreti Bediüzzaman bu hakikati ne güzel ifade eder: “O'nu tanıyan ve itaat eden, zindanda dahi olsa bahtiyardır. Onu unutan, saraylarda da olsa zindandadır, bedbahttır.”

Başkalarına “diyet ödeme” durumunda olmak çok büyük bir zillettir. Bazıları karşısında bağımsızlığınızı kaybettiğiniz zaman, ne kadar insanın esareti altına girmişseniz, ayakta kalabilmek için o kadar çok diyet ödemek mecburiyetinde kalırsınız. Fakat sizi esir edenlerden herbirinin istekleri de farklı farklı olur. O bir şey ister, diğeri başka bir şey diler, öbürü de daha başka bir şey talep eder. Herbirinin isteğini yerine getirmek zorunda olunca, talebine

müşbet cevap vermek istediğiniz kimselerin dileklerini bile yerine getiremezsiniz; farklı farklı isteklerle başa çıkamazsınız. Bir yönüyle, Türkiye'nin hâl-i hazırındaki durumu da böyledir. Avrupa Birliği'nin, Orta Asya'nın, Orta Doğu'nun ve bazı güçlü devletlerin değişik değişik talepleri vardır ve bazen bu talepler de birbirine terstir. Siz kendi kendinize ayakta duramıyor ve bazı planların, projelerin bir parçası olmaya zorlanıyorsanız; değişik stratejilerde birinci dereceden söz sahibi olamıyor ve onlar planlanırken siz de düşüncenizi açıkça ortaya koyamıyorsanız, tam bağımsız değilsiniz demektir. Bu durum, sizin belli kayıtlarla mukayyet olduğunuzun ve ortada bir ortaklığın bile bulunmadığının delilidir. Böyle olunca, hiçbir tarafı tatmin edemez, hiç kimseye yetemez ve dolayısıyla da esarettен kurtulamazsınız.

Bağımsız Bir Hareket

Bu zaviyeden, “Gönüllüler Hareketi” olarak zikredilen diyalog ve eğitim faaliyetlerinin de bağımsız olması çok önemlidir. Bu hareketle alâkalı akademik çalışma yapan sosyologlar ve siyasal bilimciler de her fırsatta bu bağımsızlığa değinmekte ve “Bu teşebbüs, hiçbir dış güce dayanmayan bağımsız bir sivil toplum faaliyetidir” demektedirler.

Evet, “günümüzün karasevdalıları” diyerek andığım eğitim gönüllüleri, “Bu necip millet kendi yarasını kendisi sarabilecek güçtedir. Öyleyse, sine-i millete müracaat edeceğiz; ama asla başkalarına bağımlı olmayacak ve yabancılara diyet ödeme zilletine düşmeyeceğiz” diyerek çıktılar yola. Onlar, önce Allah'a dayanarak, sonra da zahiri esbab açısından milletimizin himmetini yanlarına alarak hürriyet soluklaya soluklaya, bağımsızlık yudumlama yudumlama yürüdüler ve ömür boyu ellere el açmadılar, kimseye borçlanmadılar.

Kimseye borçlanmadılar; zira bu güzide milletin fertleri çoğunluk itibarıyla diyalog ve eğitim faaliyetlerinin felsefesini tasvip ediyorlardı. Doğru ve kalıcı işler yapıldığına inanıyorlardı. Belki bazı aceleci fitratlar, eğitime ve insan gönlünü kazanmaya matuf olarak yapılan yatırımlardan semere alabilmek için uzun zaman beklemek gerektiğini bilemediklerinden ve umdukları neticeleri hemen göremediklerinden dolayı bir süre gözetlemeye ve dinlemeye

duruyorlardı. Bazen beş-on sene uzaktan seyrediyor, dinliyor; adanmış ruhların ne kadar vefalı ve samimi olduklarını anlamaya çalışıyor; sinelerinin her zaman din, vatan ve millet için çarpıp çarpmadığına bakıyor ve uzun uzun ölçüp tarttıktan sonra onlar da bu yolun doğru ve güvenilir olduğuna kanaat getiriyorlardı. Allah'ın izniyle, insanımızın gözünün bu yolla açılacağını ve ülkemizin bu yolla güçleneceğini düşünüyorlardı. Milletimize karşı yapılacak bir gadir, bir zulüm ve bir haksızlık karşısında hep birden seslerini yükseltip bir yeryüzü korosu teşkil ederek, bütün dünyada Türkiye'nin sesi-soluğu olacak hür lobilerin ancak bu yolla oluşacağına inanıyorlardı. Edirne'den Kars'a kadar Anadolu insanı bu hareketi mâkul bulmuş ve onun etrafında toplanmıştı. Dolayısıyla, mesele sadece bir insiyâkn (sevkedilmenin) eseri değildi; aynı zamanda onun ta baştan itibaren mantıkî bir derinliği de mevcuttu.

Tabii ki, o mantıkî derinliğin ötesinde Cenâb-ı Hakk'ın sevk-i sübhânisi ve gönülleri bu hayırlı işlere yönlendirmesi vardı. Yani, Allah birine önemli bir hususu düşündürüyor; aynı meseleyi bir başkasının kalbine de düşürüyor; o iki kişiyi yeni tanıyan bir insanın zihnini de o düşünceyle dolduruyor. Bunlar birbirini tanıyınca, hepsinin kalbine sıcak gelen o mesele, aralarında ortak bir payda haline geliyor. Dolayısıyla, o mesele bir mânâda hiçbiri için yeni değil; fakat, hepsi birbirinden kuvvet bularak o işe iyice sarılıyor. Şayet, gönüllerine düşen o kor, bir eğitim müessesesinin açılmasıyla ilgili ise, hepsi himmetini ortaya koyuyor ve beraberce o müesseseyi açıyorlar. Öyle ki, zamanla bu salih amelin tiryakisi oluyor; infak etmenin ve Allah yolunda malının bir kısmını vermenin bağımlısı haline geliyorlar. Hele, kendileri bir vermişse, Cenâb-ı Hakk'ın onlara on lutfettiğini görünce bütün bütün cömertleşiyorlar.

Cömertlik Abideleri

Ashâb-ı Kirâm efendilerimiz de Allah yolunda infak etmeye bu şekilde alışmışlardı. Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) onların gönüllerindeki verme kapılarını aralamada kim bilir ne zorluklar çekmişti. Meselâ, bir gün Arab'ın aslı olan Mudar kabilesinin Müslümanları gelmişlerdi. Giyecek başka bir şey bulamadıklarından dolayı üzerlerinde yün elbiseler olduğu için daha onlar içeri girer girmez mescidi ter ve yün kokusu sarmıştı. Yorgun, aç ve susuz

olan bu fakir insanları görünce Rasûl-ü Ekrem Efendimiz'in gözleri dolmuştu... Onları öyle ızdırıp içinde gördüğü için neredeyse ağlayacaktı. Hemen infakla alâkalı ayetleri okumuş; ashabına, insanlara yardım etmenin faziletlerini anlatmıştı. Fakat, Sahabe Efendilerimiz henüz başkalarına yardım etmeye alışmamışlardı; dolayısıyla, hiç kimse bir coşkunluk ve bir heyecan ortaya koymamıştı. Allah Rasûlünün yüzünde hüznün emareleri belirecekti ki, O'nun halinden çok iyi anlayan ve işin nezaketini kavrayan bir sahabi yerinden fırlayıp evine gitmiş, parmaklarının arasında dökülecek kadar ellerini doldurmuş ve getirdiklerini Rasûlullah'ın huzuruna dökmüştü. Onu görünce diğerleri de ne yapılması lazım geldiğini anlamış ve herkes infak için koşmuştu. Nitekim, Peygamber Efendimiz'in önünde bir oğlak büyüklüğünde yardım malzemesi birikmişti. İşte o zaman, yüzündeki hüznün bulutları birer birer sıyrılan Şefkat Peygamberi ashabına tebessüm etmiş ve şöyle buyurmuştu: "Bir işe delâlet edip o hususta yol gösteren onu yapmış gibidir."

Evet, Ashab Efendilerimiz o gün verme kapısını açmış ve zamanla da sahip oldukları her şeyi vermeye âmâde hale gelmişlerdi. Onlardan kimisi malının tamamını, bazısı servetinin üçte ikisini, bir başkası bir anda yedi yüz deveyi ve bir diğeri de en çok sevdiği bahçeyi Allah yolunda tasadduk edecek kadar cömertleşmişlerdi.

Zannediyorum, bu millet içinde de "infak tiryakisi" pek çok insan vardır. Öyle ki, Allah'ın lutfettiği mal-mülkü gelecek nesillerin en iyi şekilde yetişmesi için değerlendirmeye alışmış ve senelerden beri bu istikamette hep vermiş bu insanlar, eğer bir sene infak edecek bir şey bulamasalar, geceler boyunca uykusuz kalırlar. Onlardan birine, "Bu sene işlerin iyi görünmüyor; senin burs verip okutacağın öğrencilere biz bakalım" dense, bu sözden alınır, belki gönül koyar ve "Allah, Kerîm'dir; ben şu kadar taahhüt edeyim de, O vermezse sonra düşünelim" der. İşte, bu halis niyet, temiz düşünce ve saf duygu sadece bir kesime ait değildir; bu mesele millete mâl olmuştur. Bu yönüyle de, tamamen kendi milletinizin civanmertliğine dayanan faaliyetlerde hürriyetinize dokunan ve bağımsızlığımızı zedeleyen bir husus söz konusu değildir. Çünkü, millet yapıp ettiklerine karşılık kimseden bir şey beklemiyor; herkes gözünü Ulu Dergâh'a dikmiş, oradan gelecek ihsanları intizar ediyor. Bu fedakâr ruhlar, fânî varlıklardan mükafat bekleyip, alacaklarını beşerî bir darlığa mahkum etmek istemiyorlar; Allah'ın engin rahmetine ve

nâmütenâhî cömertliğine teveccüh edip; Cevvâd u Kerim'in sağanak sağanak başlarından aşağıya dökceği lütufları gözlüyorlar. Dolayısıyla, Allah için gelip gidiyor, Allah için infak ediyor ve işledikleri her şeyi Allah için işliyorlar.

Ömür Boyu Diyet Ödememek İçin...

Haddizatında, her zaman Allah namına vermeli, Allah namına almalyız. Allah namına vermeyen ve verirken minnet edip beklentilere giren gafil insanlardan hiçbir şey kabul etmemeliyiz. Çünkü, Bediüzzaman Hazretlerinin ifadesiyle, “Ehl-i dünya, hususan ehl-i dalâlet, parasını ucuz vermez, pek pahalı satar. Bazen, bir senelik dünya hayatına bir derece yardım edecek bir mala mukabil, hadsiz bir hayat-ı ebediyeyi tahrip etmeye sebep olur. Yaptığı yardıma mukabil bin kat fazla fiyat ister.”

İlk defa Avrupa'ya gideceğim zaman Yaşar Tunagür Hoca bana demişti ki; “Ehl-i dalâlet, sizden iki bardak çay parası koparacaklarına inanmasalar, kat'iyen size bir bardak çay içirmezler. Şayet, size bir arpa boyu destekte bulunmayı teklif ediyorlarsa, bilin ki, sizden sadece iki değil, belki dört-beş arpa çıkarmayı düşünüyorlardır, hesaplarında o vardır.”

Demek ki, Allah rızasını gözetmeyen ve dünyasını maddî çıkarlar üzerine kuran kimseler size ömür boyu diyet ödetme peşindedirler. Yeryüzündeki bütün ehl-i dünyanın ve hesaplarını dünyevî ölçülere göre yapanların niyeti böyledir. Bundan dolayı, bu hareketin bağımsızlığı üzerinde hassasiyetle durulmalı; hür başlayan ve hür devam eden diyalog ve eğitim faaliyetlerinin bundan sonra da millete ait bağımsız bir teşebbüs olarak kalmasına azami dikkat edilmelidir.

Hürriyet ve Herkesle İrtibat

Diğer taraftan, hür ve tam bağımsız olma ile diyalog arayışının ve herkesin konumuna saygı anlayışının gereği olarak herkesle bir nevî irtibat içinde bulunma birbirine ters şeyler değildir. Çünkü, sadece Allah'a kul olduğunuzun şuuruyla hareket ediyor ve O'nun rızasını tahsil etmek için çalışıyorsanız, bağlanacağımız kapıya bağlanmış ve sâir kayıtlardan kurtulmuşsunuz demektir. Bu niyetinizi

gerçekleştirmek için diyalog, hoşgörü ve eğitim yolunu vesile kabul ediyorsanız, başka insanlarla biraraya gelirken bazı davranışlarınıza bir kısım kayıtlar koyuyormuş gibi olabilirsiniz; meselâ, onları da hesaba katmak, onların tavırlarını, davranışlarını ve hissiyatlarını da gözetmek zorunda kalabilirsiniz. Fakat, aslında bunlar hürriyeti sınırlama mânâsına gelmediği gibi temelde İslâm'ın ruhuna da aykırı değildir. Çünkü, insanları kendi hissiyatlarıyla okuyamaz, kendinizi onların yerine koyamaz ve günümüzün ifadesiyle “empati” yapmazsanız, onların ihtiyaçlarını göremez, isteklerini belirleyemez, dillerini çözüp duygularını öğrenemez ve çok meselede isabetli kararlar veremezsiniz. İsbetli karar verebilmeniz ve adımlarınızı daha rahat atabilmeniz için onları iyi tanımanız, kültürlerinin temel örgülerine vâkıf bulunmanız, hassas oldukları noktaları bilmeniz ve hissiyatlarını da hesaba katmanız gerekir.

Şayet, bu hususları gözardı ederseniz, kendi değerlerinizi öne sürerken hiç farkına varmadan onların değerlerine dokunmuş; onları kendinizden ve öz değerlerinizden kaçırmış olursunuz. Meselâ; Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) âlemlere rahmet olarak gönderildiğinde ve Sultânü'l-Enbiya olduğunda şüphemiz yoktur. Evet, O'dur nübüvvet silsilesinde vücud-u Hakk'a en açık burhan. O'dur ilahi emirlere en fasih tercüman. Esmâ-i ilâhiye ve sıfât-ı sübhâniyenin merkez noktası O, peygamberlik semasının kutup yıldızı da O'dur... Ne var ki, Hazreti Mesih'i her şey gören, hatta onun hulul ve ittihadına inanan ve ona bir yönüyle “Rab” diyen insanların yanında, “Efendimiz eşi menendi olmayan birisidir, bütün Peygamberler –bilâistisna– O'nun kapıkulu ve halâyıkıdır” der; Merhum Ali Ulvi Kurucu'nun,

*Mahşerde nebîler bile senden medet ister,
Rahmet, diyen âlemlere, Rahman'dır Efendim.*

mırsalarıyla gürlerseniz, muhataplarınızın hissiyatını hesaba katmamış ve daha ilk anda onların kabul kapılarını kapatmış olursunuz. Söyleyeceğiniz sözlerin doğru olması gerektiği gibi, o doğrunun dile getirileceği yer, zaman ve üslup da çok iyi tesbit edilmelidir. Şahsen, bu türlü hususlara dikkat ederken, çok defa “Ya Rasûlallah, beni affet; burada sana hakkıyla tercüman olamadım. Fakat, muhataplarımla hissiyatını gözönünde bulundurarak, onları tepkiye sevk etmemek ve Seni tam olarak anlatabilmek için böyle davrandım” demiş

ve O'ndan özür dilemişimdir. Evet, siz o insanları tanımazsanız, bazı meselelerde onların duygu ve düşüncelerini gözetmez ve bir ölçüde konumlarına saygılı olmazsanız, kendinizi anlatma fırsatını yakalayamazsınız. Dininizden, milletinizden ve tarihinizden renk taşıyan kimliğinizi ortaya koyma imkânını bulamazsınız.

Dolayısıyla, hoşgörü-diyalog derken ve herkesle bir çeşit irtibat içinde bulunurken de dinin ruhsat verdiği dairede dolaşmış, yine Hakk'a kulluğunuzu seslendirmiş, hürriyetin ayrı bir yanını tatmış ve bağımsızlığı başkalarına da tattırma gayretinde bulunmuş oluyorsunuz.

Tahdîs-i Nimet ve Nankörlük

S

oru: *Tahdîs-i nimet ne demektir? Cenâb-ı Allah'ın lütuflarını başkalarına anlatırken dikkat etmemiz gereken hususlar nelerdir?*

Cevap: Nimet; iyilik, ihsan, lütuf ve rızık gibi manâlara gelir. Bütün güzelliklerin kaynağı olan İslâm en büyük bir nimet olduğu gibi sıhhat, âfiyet ve dünyevî imkanlar da birer nimettir. Tahdîs, rivayet etmek, anlatmak ve birinden görülen iyiliği herkese söylemek demektir. Tahdîs-i nimet ise, Allah'ın nimetlerine karşı şükür duygusuyla dolmak ve O'nun lütuflarını ilan etmektir. Bir başka ifadeyle, tahdîs-i nimet, Allah tarafından acimize, fakrımıza merhameten ve ihtiyaçlarımıza binâen, hem de karşılıksız olarak verilen nimetleri düşünmemiz neticesinde onları bahşeden Rabbimize karşı içimizde minnet hislerinin coşması ve bu hamd ü senâ duygusunun şükür nağmeleri olarak dudaklarımızdan dökülmesidir. Rızık, evlâd u iyâl ve barınacak mekândan îmân, irfan ve rûhânî zevklere kadar pek çok nimet vardır ki, bunlar, Mün'im-i Hakikî nazara verilerek ciddi bir minnet hissiyle ilan edilmelidir.

Leyl-i Yeldâdan Apaydın Bir Gündüze

Cenâb-ı Allah, güneşin yükselip en parlak halini aldığı kuşluk vaktine yemin ederek başladığı Duhâ sûresinin son ayetinde “Şimdi

gel Rabbinin nimetini anlat da anlat!” buyurmuştur. Bir önceki Leyl sûresiyle Duhâ'nın peşpeşe gelmesi çok manidardır. Çünkü, Peygamber Efendimiz'in (aleyhi ekmelüttehâyâ) leylini yaşadığı ve etrafı karanlığın sardığı bir zaman diliminde Cenâb-ı Hakk bütün zamanı kaplayan bir geceden (leyl) bahsetmiş ama Leyl'den hemen sonra da güneşin kuşluk vaktindeki parlak hali ile ortalığa verdiği aydınlığa yemin ederek Duhâ'yı müjdelemiştir. Bu iki sûre arasında Besmele olmasa sanki aynı sûre devam ediyor gibidir. Artık gece, gündüze dönmüş; leyl, duhâ olmuştur. Allah Teâlâ, “Ey Rasûlüm! Rabbin seni terk etmedi, sana darılmadı da” diyerek, kısa bir süreliğine de olsa vahyin kesintiye uğramasının bir terkedilme emaresi olmadığını ifade etmiştir. Bu ayet, çünkü leyl-i yeldâyı bir duhâya çevirmiş ve aynı zamanda bitip tükenme bilmeyen apaydın bir gündüzü müjdelemiştir. Değişik dönemlerde o gündüzün çehresine zift çalmak isteyenler çıksa da, onların fırçaları ellerinde kalmış ve bütün komplocular sonunda büyük inkisarlar yaşamışlardır.

“Elbette senin için her zaman, işin sonu, başından daha hayırlıdır” ilahî beyanıyla, Peygamber Efendimiz'in bulunduğu ve bulunacağı her halin başlangıcına nazaran sonunun ve dünyaya nazaran âhiretin daha hayırlı olacağı, yani O'nun daimi bir yükseliş kaydedeceği belirtilmiştir. Zaten, hem dünya da hem de ahirette akibetin hayır olması önemlidir. Rasûl-ü Ekrem Efendimiz de bize, “Allah'ım, bütün işlerimizin neticesini hayırlı eyle; bizi dünyada perişan olmaktan ve ahirette azaba uğramaktan muhafaza buyur” duasını öğretmiştir. “Akıbet hayır ola!” şeklindeki Türk atasözü de sonucun hayırlı olmasının önemini vurgulamaktadır. Bugün hadiseler size tebessüm edebilir, imkanlar yüzünüze gülebilir. Fakat, sonuçta bir falso söz konusu ise, başlangıcın iyi olması inkisarınızı artırmaktan başka bir işe yaramayacaktır. Bundan dolayı, Efendimiz'in her anının ve her işinin öncesine nazaran daha hayırlı olacağı ifade edilmiş; verilen müjdelere bir perde daha yükseltilerek “Elbette Rabbin sana ileride öyle ihsan edecek, öyle bir veriş verecek ki, sen de O'ndan ve verdiğiinden razı olacak ve sürekli rıza soluklayacaksın” mealindeki ayetle de Allah Rasûlünün dünyada dini yüceltme ve hakkı yayma vazifesinde muvaffak olacağı, âhirette ise Şefaât-ı Uzmâ'ya ve Makam-ı Mahmud'a ulaşacağı belirtilmiştir.

Duhâ sûresinin devamında, Cenâb-ı Allah, Rasûl-ü Ekrem'in ilahî rahmet ve inayete çepeçevre kuşatıldığını misalleriyle anlatıp

nimetlerinin büyüklüğünü nazara verme sadedinde, “Seni yetim bulup barındırmadı mı? Seni dinin hükümlerinden habersiz insanlar arasından kurtarıp cahiliye karanlığı senin üzerine hiç düşmeden dosdoğru yola koymadı mı? Seni muhtaç bulup ihtiyaçlarını gidermedi mi?” buyurmuş ve böylece sağanak sağanak yağdırdığı nimetlerini Peygamber Efendimiz’e tam duyurmak için meseleleri farklı fasıllar içinde sunmuştur. Eğer Allah Teâlâ, lütuflarını hissettirecek hatırlatmalarda bulunmasa ve sadece büyük nimetler verdiğini söylemekle iktifa etseydi, Allah Rasûlü yine inanırdı ama nimetleri duyması ve şükür duygusuyla dolması aynı enginlikte olmayabilirdi. Çünkü, sağlıklı bir insan sıhhatin nasıl bir nimet olduğunu bir hasta kadar bilemez. Gençlik guruba meyletmeden gençliğin ne büyük bir nimet olduğu hissedilemez. İnsan biraz yalnız ve sahipsiz kalmadan himaye edenlerin ve destek verenlerin kıymetini tam takdir edemez. Rızık konusunda hiç sıkıntı çekmeyen bir insanın “Elhamdulillah ya Rabbi, bize bu nimeti Sen verdin” demesiyle, çölde günlerce bir şey yemeden, bir yudum su içmeden dolaşmış bir insanın hiç beklemediği bir anda bulduğu yiyecek ve içecek karşısında “Elhamdulillah” demesi ve o nimeti duyması aynı değildir. Ancak nimetin yokluğunu tadan ya da şöyle böyle o yokluğu tasavvur edebilen insan onun kadrini kendine has derinlikleriyle bilebilir ve aynı zamanda Cenâb-ı Hakk’ın lütfunun enginliğini anlayabilir.

İşte, Allah (celle celâlühu), bir zamanlar yokluğunu biraz tattırdığı o büyük lütuflarını öyle fasıllar içinde sunmuştur ki, Rasûl-ü Ekrem Efendimiz’in onları vicdanında çok derince duymasını sağlamış; O’nu nimetten in’ama, in’amdan da Mün’im’e yürütmüş, O’nun hamd ü senâ duygularını coşturmuş ve sonunda “Öyle ise, Rabbinin nimetlerini anlat da anlat!” buyurmuştur.

Tahdîs-i Nimette Ölçü

Ayet-i kerimede “Fehaddis” denilmektedir ki, bu, “anlat, söyle, dile getir ve yâd et” demektir. Demek ki, nimetin farkında olmak ve onu dile getirmek esastır. Zaten, şükürün hakiki olanı, nimetin tam bilinmesiyle gerçekleşir; zira nimetin kaynağının bilinmesi ve onu verenin takdir edilmesi büyük ölçüde nimetin bilinmesine bağlıdır. Her şeyden önce nimetlerin birer lütuf olduğu derince duyulmalı;

daha sonra da, yerinde ilan edilmeli yerinde de sineye gizlenmeli ve bir sırr-ı uluhiyet olarak saklanmalıdır.

Bediüzzaman Hazretleri, Cenâb-ı Hakk'ın verdiği nimetleri ilân etmenin ve tahdîs-i nimette bulunmanın bazen gurura ve kibre dönüştürebileceğini söyler. Bazen de, tevazu kastıyla o nimetleri ketmetmenin küfrân-ı nimet olabileceğini hatırlatır. Nimetleri ilan etme ya da gizleme hususunda ifrat ve tefritten kurtularak istikamet üzere olmak için, meziyet ve kemâlâtın varlığını kabul etmek fakat asla onlara sahip çıkmamak, kendine mal etmemek ve hepsinin Mün'im-i Hakikî'nin lütufları olduğunu ikrar etmek gerektiğini vurgular. Me-seleyi daha da açmak için bir misal verir: Bir insan sana çok güzel bir elbise giydirse ve o elbise sana çok yakışsa, insanlar da, "Maşa-allah, çok güzelsin, çok güzelleştin" dese; eğer sen tevazukârâne, "Hâsâ, nerede güzellik nerede ben?" desen küfrân-ı nimette bulunmuş ve o güzel elbiseyi sana giydiren mahir san'atkâra karşı hürmetsizlik yapmış olursun. Eğer müftehirâne "Evet, ben çok güzelim. Benim gibi güzel nerede var?" desen, o vakit de, mağrurâne bir fahre girmiş olursun. İşte, hem gurur, kibir ve kendini beğenmişlikten hem de küfrân-ı nimetten kurtulmak için, "Evet, ben güzelleştim. Fakat güzellik elbisenindir ve dolayısıyla o elbiseyi bana giydirenindir; benim değildir" demelisin.

Evet, tahdîs-i nimetin gürül gürül seslendirileceği yerler de vardır, kelâm-ı nefsiye havale edilip bir duygu seli halinde kalbe hapsedilmesi gereken yerler de. Haddizatında, kulluğumuzu yerine getirirken de bazı ibadetlerde hafî, bazılarında da cehrî olmamız icap eder. Meselâ, cemaatle namaz kılarken, imam akşam ve yatsı namazlarının ilk iki rek'atında; sabah, cuma, bayram ve terâvih namazlarının da her rek'atında Fatîha ve zammı sûreyi cehrî, yani yüksek sesle okur. Sâir namazlarda ise, hafî, yani alçak sesle, içinden okur. Görülünce ve duyulunca Allah Teâlâ'yı hatırlatan "şeâir" dediğimiz şeyleri seslendirirken de adeta haykırırız. Bayram günlerinde tekbirlerimiz ve hacda bütün ovayı-obayı inleten "Lebbeyk, Allahümme lebbeyk" seslerimiz Rabbimizin azametini ve nimetlerini ilan keyfiyeti içinde gürül gürüldür. Şeytanları kaçırın ve bir manâda melekleri ve ruhânileri de celb eden ezanımız da en gür bir sadâ ile okunur. Biz ezan sayesinde, her vakit bir kere daha Allah'ın büyüklüğünü ilan eder ve O'nu bize tanıtan Zât'a karşı minnet duygumuzu seslendiririz. İşte, ibadetlerimizde sesimizi yükselttiğimiz

ya da nefeslerimizi tuttuğumuz yerler olduğu gibi, tahdîs-i nimet mevzuunda da cehriliği tercih edeceğimiz ya da hislerimizi sükûta havale edip hafiliği seçeceğimiz yerler vardır.

Şirk İhtimaline Karşı Yükselt Sesini!

Meselâ, dünyanın dörtbir yanına birer irfan meşalesi taşıyan eğitim gönüllülerinin fedakarlıklarını yad etmek ve başarılarını alkışlamak bir kadirşinaslıktır. Bununla beraber, eşyanın, hadiselerin ve her şeyin verasında Cenâb-ı Hakk'ı görmek bir esas olduğu gibi o başarıları da Allah'ın inayetine bağlamak lazımdır. Evet, kâinattaki her şey O'nu anlatan bir dildir; her nimetin arkasında da O'nun rahmet ve inayetini müşahede etmek gerekir. Her nimette O'nu görmek, O'nu okumak ve O'nu temaşa etmek bir yönüyle vicdanî bir şükür olduğu gibi, ortaya konan hayırlı faaliyetlerin ve başarıların arkasında Cenâb-ı Hakk'ın inayetini görmek de kalbî bir şükürdür. Böyle bir şükür duygusunun sadece kalbde ve vicdanda duyulması kâfidir; bu hususta kelâm-ı nefsiyle yetinmekte de bir beis yoktur. Fakat öyle bir an gelir ki, güzel neticeler, muvaffakiyetler ve başarılar muhavere mevzuu olur, onlardan bahsedilir ama her cümlelerin sonunda “yaptık, ettik” sözleri de duyulur. İşte o zaman kalbî ve vicdanî şükür yetmez; tahdîs-i nimeti kelâm-ı nefsiye havale etmek kâfi gelmez; orası Allah'ın nimetlerini gürül gürül ilan etme makamıdır; “Bunları bize lütfeden Allah'tır; bu hayırlı neticelerin ardında inâyet-i ilâhiye vardır” diye haykırma anıdır. Orada “fehaddis”i kelâm-ı nefsi değil de kelâm-ı lafzî ile seslendirmek esastır.

Cenâb-ı Hakk'ın ikramları ve hususi lütufları, insanların şevkini kamçılama için umuma mal edilerek anlatılabilir. Meselâ, “Allah'ın üzerimizde çok büyük lütufları var. İhsan-ı ilâhî olarak hizmet-i imaniye ve Kur'âniye omuzumuza yüklenmiş. Va'de vefada hulfetmezsek bu kudsi vazife bizim kurtuluş fermanımız olabilir” demek mahzurlu olmasa gerektir. Ayrıca, na'tların hemen her mısraında “Yâ Rasûlallah, yâ Rasûlallah” dendiği gibi, böyle bir hamd ü senâ hissi ifade edilirken de her cümlelerin başında ya da sonunda “Allah'ın inâyetiyle oldu, bunların hepsi O'nun lütfu!..” denmeli ve iş asıl sahibine verilmelidir. Hadiseleri sahibinden tecrid ederek sadece birer vak'a olarak ifade etmek, onlardaki nuraniyeti alır

götürür; o işlerin derinliğini sığlaştırır ve vicdanlarda da haşyet adına hiçbir şey hâsıl etmez. Oysa biz Allah'ın nimetlerini anlatırken hem Rabbimizi anlatmış olmalı hem de gönüllerde Allah'a karşı güven ve tevekkül duygusunu, aşk u şevk hislerini uyarmalıyız. Hasıl olan güzelliklerin bizim güç ve kuvvetimizle olmadığını, bütün planların bizi görüp gözeten bir Zât'ın inâyet ve keremiyle gerçekleştiğini ve sırtımızı bitip tükenme bilmeyen bir Cennet hazinesine dayadığımız için de sermayemizin asla sona ermeyeceğini öyle bir üslupla anlatmalıyız ki, hem bağı yanık ehl-i iman kevser yudumlamış gibi olsun, hem ümitsiz insanlar rahmet kapısına yönelip ye-isten kurtulsun ve hem de şahlanan azimler sayesinde inananların kuvve-i maneviyesi kuvvet bulsun.

Bu hususta küçük bir tavzihte daha bulunmak istiyorum: Aynı mülâhazaları paylaşan ve aynı mesleğin temsilcileri olan insanlar kendi aralarında konuşurken, şevke medar olması için bazı ikram ve ihsanları seslendirebilirler. Fakat böyle bir tahdîs-i nimette bulunurken de asla mübalağalara girmemeli; meseleyi aidiyet mülâhazasına ve cemaat enaniyetine bağlamamaya da çok özen göstermelidirler. Aralarında az da olsa meslek, meşreb ve mezak farklılığı bulunan kimseler, kendi meşreplerini öne çıkarmak suretiyle diğerlerini gıptaya, hasede sürüklememeli ve kıskançlık damarlarını tahrik etmemelidirler. İnsanların şevkini arttırmak çok kıymetli olduğu kadar mü'minlerin kalblerini kazanmak, birlikte atmasını sağlamak, beraberce daha geniş dairede bir vifak ve ittifak ufkuna müteveccih olmak da çok önemlidir. Kimsenin gıpta damarını tahrik etmemek, kimseyi küstürmemek, hiçbir kalbi kırmamak, herkesin gönlünü kazanmak, her mü'minin duasını almaya çalışmak ve herkesin bir çeşit yakınlık hissetmesini sağlamak da tahdîs-i nimette bulunurken dikkat edilmesi gereken hususlardandır.

“Bu uğursuz gecenin yok mu sabâhı?”

Bazen de etrafımızda küfrân-ı nimete düşen ve nankörlüklere giren insanlar olur. Bunlar, Allah'ın lütuf ve inâyetlerini hiç görmez; yapılanları küçümser ve tam bir felaket çıkırtkanı gibi davranırlar. Meselâ, çok sevdiğimiz ve takdir ettiğimiz M. Akif'in, felaket günlerinde yazdığı şiiri dillerinden hiç düşürmez ve şöyle derler:

Yâ Râb, bu uğursuz gecenin yok mu sabâhı?
 Mahşerde mi biçârelerin, yoksa felâhı!
 Nûr istiyoruz... Sen bize yangın veriyorsun!
 “Yandık!” diyoruz... Boğmaya kan gönderiyorsun!

Esmezse eğer bir ezeli nefha, yakında,
 Yâ Rab, o cehennemle bu tûfân arasında,
 Toprak kesilip, kum kesilip âlem-i İslâm;
 Hep fıskırarak yerlerin altındaki esnâm!

...
 İslâm'ı elinden tutacak kaldıracak yok...
 Nâ-hak yere feryâd ediyor. Âcize hak yok!
 Yetmez mi musâb olduğumuz bunca devâhî?
 Ağzım kurusun... Yok musun ey adl-i İlahî!

Bu sözler, bir milletin künde künde üstüne yıkıldığı bir dönemde o toplumla bütünleşmiş bir vicdanın sesi soluğudur. Bu çılgınlıklar, kırılmış bir kalbin feryadıdır. Dolayısıyla, onu o inkisarları içinde mazur görmek lazımdır. Fakat biz aynı sözleri söyleyemeyiz. Bunları biz söylersek nankörlük etmiş ve küfrân-ı nimete girmiş oluruz. Ben bu yanık mısraları çevirip “Allahım, nur istiyoruz, sağanak sağanak yağdırıyorsun. ‘Yandık’ diyoruz, melekleri ruhânileri, ins u cinni, tulumbacılar olarak yangınımızı söndürmeye gönderiyorsun” diyorum. Başka türlü söyleyemeyiz ki! Bunca lütuf ve ihsanlarını görüyorken,

Nûr istiyoruz... Sen bize yangın veriyorsun!
 “Yandık!” diyoruz... Boğmaya kan gönderiyorsun!

dememiz sezâ mı bizim; mü'min olarak bize yakışır mı bu şikayet? M. Akif'e bir şey demiyorum; az önce de ifade ettiğim gibi, onu inkisarları içinde mazur görüyor ve bu sözleri bir dertlinin yanık nağmeleri olarak kabul ediyorum. Fakat Allah'ın, komployu, tuzağı ve hileyi çok iyi bilen, aynı zamanda tahribin avantajlarını da değerlendiren o kadar hasım ruhlu şerir karşısında İslâm'ı, Kur'an'ı, sizi, bizi muhafaza ettiğini gördükten sonra şükür hisleriyle dolmamamız ve hâlâ o yıkılış devrinin ağıtlarını seslendirmemiz Müslümanca bir tavır olmasa gerektir. Evet, ortada inkar edilemez bir nimet vardır ve o nimeti falana-filana mal etmek şirkettir. O, bütün kalbleri fethe-den Hazreti Müfettihi'l-ebvâb'a aittir. İşte, öyle bir nankörlüğün,

küfrân-ı nimetin ya da şirke düşme tehlikesinin olduğu yerde, insanlara düşünce selametini göstermek için, minarenin şerefesinde Hakk'ı ilan eden müezzin gibi tahdîs-i nimeti en gür sadâyla seslendirmek gerekir.

Sırlarınızı koruyun!

Ayrıca, bir insan, kendi şahsına özel bir kısım iltifatlara mazhar olabilir. Meselâ, Cenâb-ı Hak birinin ufkunu açar, onu yarınlar için plan ve projelerde isabetli kılar ve hep doğruya irşad buyurur. Bu bir mazhariyettir ve Allah'ın hususi bir lütfudur. O insan mazhar olduğu o ilâhî ihسانları tahdîs-i nimet olarak başkalarına söyleyebilir; ama eğer, onları diğer insanlarla paylaşırken kendi nefesine bir pay çıkarmayacağından ve caka yapmayacağından emin değilse, açığa vurmaya mecbur kalmadıkça onları sinesine gömmesi ve bir sır olarak saklaması daha uygun olur. Fakat o, kendisine bahşedilen ekstra lütuflar karşısında sessiz kalınca, bazı insanlar onun hakkında “Bu zat şuna da mazhar, buna da mazhar” gibi sözler söylüyor ve bir insan dimağının planlaması mümkün olmayan şeyleri ona mal ediyorlarsa, işte o zaman Allah'ın nimetlerini tek tek sayıp dökmesi ve onlara sahip çıkmanın –hâşâ– uluhiyet iddiasında bulunmak gibi bir şey olduğunu söylemesi gerekir. Orada nefesine pay çıkarmadan nimetleri anmalı ve nazarları Mün'im-i Hakikî'ye tevcih etmelidir ki, insanlar ondan dolayı şirke düşmesin.

Keşke, Allah'ın sizinle olan hususi muamelelerini ve özel lütuflarını gizleseniz; mecbur kalmadıkça onları ifşâ etmeseniz ve o ilâhî teveccühleri kendi derinlikleriyle bıraksanız. Çünkü onları orada burada anlatmak, rüyaları rastgele tevil ederek onları daraltmak gibidir. Nasıl ki, Cenâb-ı Hak bir kısım rüyalar yoluyla bazı insanlara ihşanda bulunur ve çok engin şeyler adına ipuçları verir, sinyaller gönderir. Şayet o insan, o rüyayı ve sinyalleri kendi sınırlı havsalaısıyla yorumlamaya kalkışırsa, çok engin manâları daraltmış olur ve onun rüyası kendi dar tevilleri çerçevesinde hükme bağlanır. Hazreti Yusuf'un, hapishane arkadaşlarına hitaben “İşte yorumunu istediğiniz iş, böylece halledilip sonuçlandırılmıştır” (Yusuf, 12/41) sözünde de bu hususa işaret vardır. Fakat, o rüyayı Alîm u Hakîm'in engin ilmine havale etse, hüküm de o enginlik içinde cereyan eder. Aynen öyle de, Cenâb-ı Hakk'ın size bir kısım hususi teveccüh ve

iltifatları varsa, sizin hissettiklerinizin, bir bütünün sadece kendi ih-saslarınıza dokunan kadarı olduğunu bilmelisiniz; alıcılarınıza çar-pan teveccühlerin o küllün akıl, mantık ve hislerle algılanabilecek dalga boyundaki bir cüz'ü olduğunu düşünmelisiniz. Dolayısıyla, o iltifat ve teveccühleri herkese açmamalı, onlar hakkında bir hüküm vermemeli, onları Allah'ın takdirine havale etmeli ve tahdîs-i nimeti kelâm-ı nefsî ile seslendirmelisiniz.

Hasılı, başınıza gelen musibetlerden mücelletler dolusu ders ve ibretler çıkarmalı; bir damla nimet karşısında da yüz defa şükürle gürleyerek hep minnet hisleriyle oturup kalkmalısınız. Küfrân-ı ni-metten kaçmalı; meziyet, kemâlât ve hususi iltifatların varlığını ka-bul etmekle beraber onlara sahip çıkmamalı, kendinize mal etme-meli ve hepsinin Allah'ın lütufları olduğunu gönlünüzde duymalı-sınız. Yerine ve şartlara göre, bazen onları gürül gürül ilan etmeli, bazen de hamd ü senâ hislerinizi kelâm-ı nefsîye emanet etmekle yetinmelisiniz.

Bozuk Kalblerin Hırılıları

S

oru: Bir ayet-i kerimede “Bilmediğin şeyin peşine düşme!” dendiikten sonra kulak, göz ve kalb gibi organların da yaptıklarından mesul oldukları vurgulanıyor. Bu ayeti nasıl anlamalıyız; bu ilahî emrin gereği olarak nelere dikkat etmeliyiz?

Cevap: Cenâb-ı Allah, İsrâ sûresinin 36. ayetinde “Bilmediğin şeyin peşine düşme! Çünkü kulak, göz, kalb gibi azaların hepsi de işlediklerinden mesuldür” buyurmuştur. Bu ayet-i kerimeyi doğru anlayabilmek için, dünya ve ahiret hayatımız hesabına faydalı olan bilgiyi öğrenme alanı ile kesin bilgimiz olmayan konularda zannımıza göre hükme varma ve bu zannın peşine takılarak insanların gizli hallerini araştırma mevzuunu birbirinden ayırt etmemiz gerekir.

Peygamber Mirası

İslâm; ilme, okumaya ve öğrenmeye büyük önem vermiştir. O kadar ki, nazil olan ilk vahiyde okumaktan, kalemden ve ta’limden bahsedilmiştir. Dinî görevlerini yerine getirecek ve helâl ile haramı, hak ile batılı birbirinden ayırt edebilecek kadar bilgi sahibi olması her Müslümanâ farz kılınmış; fizik, kimya, tıp ve matematik gibi

ilimler de en azından bazı Müslümanlar tarafından öğrenilmesi gereken, aksi takdirde toplumun bütün fertlerinin sorumlu olacağı birer farz-ı kifaye sayılmıştır.

Dinimize göre ilim ve hikmet bizim yitiğimizdir; onun peşine düşmek, her yerde onu aramak ve nerede bulursak bulalım hemen almak da vazifemizdir. Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), “Ya öğreten, ya öğrenen, ya dinleyen ya da ilmi seven ol. Fakat sakın beşincisi olma; (bunların dışında kalırsan) helâk olursun” buyurmuştur. Bu açıdan ilmin peşine düşmek bir fazilet olarak ele alınmış, ilim talibi alkışlanmış, adeta göklere çıkarılmış ve bu dairenin dışında kalanların da helâkla yüzyüze olduğu vurgulanmıştır. İlim tahsil etmek için evinden veya yurdundan ayrılıp yollara düşen insanın geri dönünceye kadar Allah yolunda olduğunu söyleyen Rasûl-ü Ekrem Efendimiz’in bir hadis-i şerifi de şöyledir: “İlim tahsil etmek maksadıyla bir yere giden kimseye Allah Teâlâ Cennet yollarını açar. Melekler, ilme ve onu tahsil edene karşı memnuniyetleri ve tevazuları sebebiyle kanatlarını yere sererler. Göklerde ve yerde olan her şey, hatta su içindeki balıklar bile ilim talibi için Allah’tan rahmet diler. Âlimin, bilmeden ibadet eden kimseye üstünlüğü, (bizim müşahedelerimiz açısından) dolunayın, görünen diğer yıldızlara üstünlüğü gibidir. Âlimler peygamberlerin varisleridir. Peygamberler, miras olarak altın ya da gümüş değil, sadece ilmi bırakmışlardır. Kim o ilimden nasiplenmişse büyük ve değerli bir şey almış demektir.”

İlmin ve ilim talibinin faziletine dair daha pek çok hadis-i şerif zikretmek mümkündür. Bunlar da göstermektedir ki; İslâm cehalette razı olmaması, bir insanın kendi haliyle yetinip ilimden daha fazla nasip almak için gayret etmemesini ciddi bir dîn himmetlik saymış ve öğrenip öğretmenin ömür boyu sürdürülmesini emretmiştir. Dolayısıyla, biz bilmediğimiz şeylerin arkasında olmak zorundayız. Kainatı doğru okuyamamışsak, onun dilini çözüp ifade ettiği hakikatleri mutlaka anlamaya çalışmak; Kur’ân okumayı bilmiyorsak, hemen öğrenme yolları aramak; Kelâm-ı ilahîyi anlayamıyorsak, bazı ayetlerin şerhlerini de ihtiva eden bir meal okumak ya da daha da güzeli, ciddi bir tefsir kitabı mütalaa etmek ve mutlaka bilmemiz gereken şeylerin peşinde olmak mecburiyetindeyiz.

Su-i Zan ve Tecessüs

Fakat ilim talibi olmak ile insanların gizli yanlarını ve kusurlarını araştırmak çok farklı hususlardır. “Bilmediğin şeyin peşine düşme!” şeklindeki emr-i ilahi “tecessüs”ü, yani, insanların gizli hallerini araştırmayı ve su-i zanna dayanarak onlar hakkında hüküm vermeyi yasaklamıştır. Bir başka ayet-i kerimede de “Ey iman edenler! Zandan çok sakının. Çünkü zanların bir kısmı günahtır. Birbirinizin gizli hallerini araştırmayın” (Hucurât, 49/12) buyurulmuştur.

“Hakkında kesin bilgin olmayan konular arkasına düşme” mealindeki ayette geçen “kafâ” kelimesi “bir şeyin izini sürmek, adım adım takip etmek, peşine düşmek” manâlarına gelmektedir. Eğer, bir insanın ruhunda herhangi bir hastalık varsa, o başkalarında da o hastalığın olduğunu zanneder ve diğer insanları da o marazla değerlendirir. Meselâ, onun bunun malını aşırıya almış bir hırsız, her gördüğü kapıyı nasıl açacağını hesaplarını yapar, önüne çıkan her duvarı nasıl aşacağını düşünür ve karşılaştığı her insanı da kendi mülahazalarına benzeyen düşünceler içinde zanneder. Yolda yürürken bir dükkânın kepengine göz ucuyla bakan birini görse, onun hakkında hemen “hırsız” hükmünü verir. Çünkü kendi dünyası hep elâlemin kilitli kapılarını açmak ve mallarını çalmak etrafında örgülediği için başka insanlar hakkındaki değerlendirmeleri de ona göre olur. Aynı türden kalb hastalıklarına maruz diğer insanların durumu da farklı değildir. Onlar her gölgeyi asıl zanneder; her ihtimali vak’a gibi değerlendirirler. Gördükleri ve duydukları en küçük şeyleri büyütür, şişirir ve mübalağalarla bir balon haline getirirler; kulak yoluyla içe akan ve göze takılan ham bilgileri kalb kazanında eritir, farklı kalıplara ifrağ eder ve onları kesin bilgi yerine koyarak hükümler verirler. Sonra da daha baştan yanlış olan o hükümleriyle insanları suçlar, yargılar ve değişik şekillerde cezalandırırlar.

Oysa, Allah Rasûlü (aleyhi ekmelü't-tehâyâ), “Zandan kaçının. Çünkü zan, sözlerin en yalanıdır. Tecessüste bulunmayın, birbirinizin içyüzünü araştırmayın, birbirinizin sözlerine kulak kabartmayın, birbirinizle rekabete girişmeyin, birbirinizi çekememezlik etmeyin, birbirinize karşı buğzetmeyin ve sırtınızı dönmeyin; ey Allah'ın kulları kardeşler olun!” buyurmuş; tecessüsten, su-i zandan

ve kardeşliği zedeleyecek her türlü davranıştan uzak durmamız ikazında bulunmuşlardır.

Öyleyse, gerekirse kulaklarınıza kurşun akıtacaksınız ama mü'minler hakkındaki olumsuz sözlere asla kulak kabartmayacaksınız. İcap ederse gözlerinize mil vuracaksınız ama Müslümanların olumsuz yanlarını araştırmayacak, hatalarını görmeye çalışmayacaksınız. İnanan hiçbir insanı bir sözüne, bir haline ya da bir tavrına mahkûm edip onun hakkında kötü düşünmeyecek, gönlünüzü su-i zanlarla kirlletmeyecek; gözünüzden, kulağınızdan ve kalbinizden dolayı da hesap vereceğinizi bir lahzacık da olsa unutmayacaksınız.

Bir başka münasebetle de anlattığım gibi, *Tarikat-ı Muhammediye* üzerine yazılan şerhlerden biri olan *Berika*'nın müellifi İmam Hâdimî, “Bir mü'mini zina halinde bile görsen, hemen onun hakkında hükmünü verme. Gözlerini sil, ‘Allah Allah, bu insan böyle çirkin bir işi yapmaz!’ de; dön bir kere daha ‘O mu?’ diye kontrol et. O ise, ‘İhtimal yine yanlış gördüm’ de; bir kere daha gözlerini yalanla ve onları silip tekrar bak. Eğer hâlâ o insanı o kötü iş üzerinde görüyorsan, ‘Ya Rabbi! Onu bu çirkin halden kurtar, beni de böyle bir günaha düşürme’ deyip çek git” diyor. Hazreti İmam'ı çok severim, ona karşı çok hürmetim vardır ama bu sözlerini fazla bulurum. Bence, gördün ki, bir mü'min bir yerde böyle kötü bir haldedir; gözüne iliştiği ilk anda, meseleyi teccüssüs etmeden, tam teşhis ve tesbit peşine düşmeden, o sevimsiz fotoğraflar gözünden gönlüne akarak fuad kazanında eriyip bir hüküm kalıbına girmeden, sırtını dönüp “Allahım günahkâr kullarını hidayete erdir, beni de affet” demeli, oradan uzaklaşmalı ve gördüğünü de unutmalısın.

Kur'ân Talebesine Yakışır mı?

Evet, günümüzün en büyük dertlerindedir su-i zan ve gıybet. Öyle ki, bugün imana ve Kur'ân'a hizmet dairesi içinde Müslümanlara ait pek çok problem halledilmiştir. Meselâ, şöyle-böyle bir kardeşlik ruhu teccüssüs etmiştir; müşterek hareket, paylaşma, yardımlaşma, bir gaye-i hayale bağlı yaşama ve fikir işçiliği peşinde olma gibi çok önemli hasletler, Allah'ın izniyle, herkesin benimseyip kendi hayatında tatbik etmeğe çalıştığı esaslar haline gelmiştir.

Fakat kötü ahlâkın birer parçası olan bazı mezzum fiiller vardır ki, maalesef, onların üstesinden hâlâ gelinememiştir. İnsanların hatalarını arama, gizli hallerini araştırma, kabahatlerin izini sürme, kulağı olumsuz sözler için kullanma, gözü faydasız resim kareleriyle yorma, dili giybetle, iftirayla kirletme ve bütün bu menfilikleri kalb mutfağında, fuad tezgahında kesme, doğrama, pişirme.. böylece çok küçük meseleleri büyütme; bazen bir sözle bir insanı ademe mahkum etme, bazen de bir başkasının bir anlık haline bakıp onu defterden silme.. gibi öyle çirkin günahlar vardır ki, herkes için olmasa bile bazılarımız için bunlar hâlâ bertaraf edilememiştir ve bu günahlar, kuyruğunu dikip bir köşede sinsi sinsi bekleyen bir akrep gibi bazı mü'minlerin gönül hayatına zehir akıtmaya devam etmektedir.

Bu meselenin önemli bir yanı da şudur: Bazı insanlar, kendileri aleyhinde konuşulmasından ve giybetlerinin yapılmasından dolayı mukabele hakkına sahip olduklarını zannediyorlar; birisi onları çekiştirip giybet edince, onlar da başkalarının giybetini yapmayı ve kendilerini çekiştirenler hakkında ileri geri konuşmayı mübah gibi görüyorlar. Sanki giybeti yapılan insanın giybet etme hakkı varmış gibi hatalı bir yoruma giriyor ve meseleyi çok yanlış algılıyorlar. Oysa ki, günahlar zatında günahdır; insanların çoğunun bir günahı işlemesi onu günah olmaktan çıkarmaz ve o cürme mazeret olamaz. Meselâ, Allah korusun, komşu bir ülkenin askerleri ülkenizi işgal etseler; ırz payimal olsa, namus çiğnense; kirli eller anaların, bacıların iffetine dokunsa; yaşlı-genç, kadın-erkek, çoluk-çocuk ayırımı yapılmadan insanlar bir bir öldürülse... bütün bunlar çok büyük günahlardır ve birer zulumdür. Zulüm devam etmez; Allah onları bir gün mutlaka cezalandırır. Başka bir zalimi onlara musallat eder, onları da ezdirir. Fakat, siz kesinlikle onlara karşı aynı şekilde mukabelede bulunamaz, zatında günah olan hiçbir fiili irtikap edemezsiniz. Karşınızdakiler düşman da olsa, siz çocukları öldüremez, hiçkimsenin namusuna yan gözle bile bakamaz, hiçbir kadına el süremezsiniz. Düşmanlarınızın, o günahların hepsini işlemiş olmaları sizin günahınızı tahfif etmez, onları size mübah kılmaz.

Aynen öyle de, biri sizin giybetinizi etse, aleyhinizde konuşsa, meselâ, size “insan şeklinde yaratılmış bir yılan” dese ve siz de onun hakaretine karşılık meseleyi biraz da hafifleterek, “gibi” şeklinde bir benzetme edatı da ekleyerek “yılan gibi bir adam” sözüyle mukabele

etseniz, yine büyük bir günah işlemiş olursunuz. Ahirette, dilinizin ve o gyibetin hesabını da vermek zorunda kalırsınız. Çünkü, başkasının sizin hakkınızda o günahı işlemesi, sizin de aynı günahı işlemenizi mübah kılmaz. Kur'an-ı Kerim'de, farklı bir üslupla bu hususa dikkat çekilmiş ve "Bir topluluğun size karşı zalimâne tavrı, kini, nefreti ve sizin de onlara karşı içinizde büyüttüğünüz öfke, sizi adaletsizliğe sürüklemesin. Âdil davranın, takvâya en uygun hareket budur" (Mâide, 5/8) buyurulmuştur.

Aslında, bir insan büyük bir gâyeye kilitlenmişse, hep onunla oturup kalkar ve davasına ait meseleler onu öyle meşgul eder ki, başkalarıyla alâkalı dedikodulara, su-i zanlara ve gyibetlere ayıracak zaman bulamaz; zaten onun gönlünde kötü şeylere karşı meyil hiç yer tutamaz. Bir noktayı hedefleyen ya da bir uçağa kilitlenen bir füze, onu vuracağı âna kadar sürekli takip eder, hedeflediği uçak eğri büğrü yol alsa, zikzaklar yapsa bile füze onun peşinden ayrılmaz. İşte, yüce bir mefkureye kilitlenen insan da hedefine götürecektir vesilelerden başka hiçbir meseleyle meşgul olma ihtiyacı duymaz. O davası adına yapabileceği vazifeleri düşünür, onları eda etmeye çalışır ve sadece gaye-i hayaliyle alâkalı konularla uğraşır.

Bir kitapta okuduğuma göre, bir grup insan, çağımızın önemli bir simasıyla konuşurken, Marmara Kahvehanesi'ndeki insanların akşama kadar onlarca devlet yıkıp yerine ütopyalar inşa ettikleri gibi, milletin kurtuluşundan, nizamdan ve siyasetle alâkalı değişik mevzulardan bahsediyorlar. Bir müddet onları dinleyen o muzdarip insan, sonunda dayanamıyor ve söz istiyor: "Efendiler, efendiler! Çok güzel şeyler söylediniz, mühim meseleleri şerh ettiniz. Fakat, Allah aşkına, devam adına benim yapmam gerekli olan şey nedir, bana onu söyleyin!" diyor. Aslında, O'nun bu sözü ve çıkışı mefkure insanları için güzel bir ölçüdür. Şayet, siz Allah rızası hedefine kilitlenmiş bir insansanız her anınızı o istikamette değerlendirmelisiniz. Yanınıza gelen biri, "aldık, açtık, yaptık" deyince, üslubunca "Arkadaş, senin şu bahsettiklerin i'lâ-yı kelimetullah yolunda ve Allah'ın rızasını kazanma uğrunda ne ifade ediyor? Şu anlattığım şeyler, ne ölçüde i'lâ-yı kelimetullah'a vesile olacak, kaç yerde ruh-u revân-i Muhammedî'nin şehbal açmasını sağlayacak ve bizi Allah'ın hoşnutluğuna ne kadar yaklaştıracak?" demeli ve vazifenizle alâkalı olmayan laflara karşı tamamen kapanmalısınız.

Gıybeteye Karşı Tavır

İman hizmetine çok emeği geçmiş büyük bir insandan dinle- miştim: O, bir gün birkaç hususu haber vermek ve bir meselede de şikayetini arz etmek için Bediüzzaman Hazretlerine gidiyor. Tam sö- ze başlayacağı sırada, Hazreti Üstad –o kendine has red ifade eden tavrıyla– “Kardeşim ben bir şey bilmiyorum” diyor. O zat, bir süre sonra bir fırsatını bulup tekrar söz alıyor; Üstad yine, “Kardeşim ben bir şey bilmiyorum” diyor. Bir kere daha deneyince yine aynı cevapla karşılaşılıyor: “Kardeşim ben bir şey bilmiyorum.” Bir başka zaman, diğer bir abi’den de benzer bir hatıra dinlemiştim. O da de- mişti ki, “Bir gün Üstad’ın yanına gittim. Bir meselenin halli için, belki birileri hakkında zemm de ifade eden bazı şeyler söyleyecek- tim. Üstad anlatmak istediğim mevzuyu bilmiyordu. Fakat, ben ne zaman söze başlasam, “Kardeşim, ben dinlemek istemiyorum” de- yip meseleyi kapattı. Ben anlatmakta ısrar ettim; ara ara söze gir- meye çalıştım ama O her defasında “Kardeşim, bu hususta bir şey dinlemek istemiyorum” dedi ve bana başkalarıyla alâkalı tek cümle söyleme fırsatı bile vermedi.”

Üstad’ın davranışı, su-i zanna, gıybeteye ve insanlar hakkında- ki kesin bilgiye dayanmayan hükümlere karşı tavır alma demektir. Zannediyorum, biz de bir kaç yerde böyle ders versek, yanımızda vazifemizi alâkadar eden konular haricinde konuşulmasına fırsat vermesek, su-i zanları seslendirme ve gıybetlere girmelerin alanı da kendi kendine daralacaktır. O türlü hırılıtların alanının genişle- mesi, biraz da bizim hırılıtlara müsamahamızdan kaynaklanmak- tadır. Kur’ân’ın halis bir talebesi, birisi ağzını gıybeteye açtığı zaman yiğitçe “Allah’a ismarladık” deyip oradan uzaklaşmasını bilmelidir. Bu mü’mince tavrıyla gıybet meclislerini bir kaç defa terketseniz, su-i zanlarını dillendiren kimselere “Hoşçakalın!” deyip yanların- dan ayrılırsanız, zamanla onlar da sizin yanınızda o türlü şeylere te- şebbüs etmemeye çalışacaklardır. Maalesef, biz müsamaha göste- rilmemesi gerekli olan bir konuda müsamahalı davrandığımızdan, gıybet edenlerin ve müfterilerin hareket alanlarını da genişletmiş oluyoruz.

Haddizatında, Allah’a, Rasül-ü Ekrem’e, Kur’ân’a ve ahirete inandığını söyleyen bir insanın, su-i zan ve gıybetle alâkalı onca ilahî terhîbi ve tehditkâr ifadeyi duyup bildikten sonra hâlâ o şeni’

filleri işlemesi anlaşılacak gibi değildir. Zira dinin emir ve yasaklarını bilmesine rağmen onlardan bazılarını yerine getirip bir kısmını görmezlikten gelen insanların durumu, kendi kitaplarındaki bazı hükümlerle amel eden bir kısmını ise hiç görmemiş gibi davranan bazı İsrailoğulları'nın durumu gibidir ki, Kur'an onların yaptığını dini tahrif etme olarak anlatmıştır. Onlar, dinin bazı disiplinlerini hayata geçirmiş, diğer prensipleri ise adeta yok saymışlardır. Doğrusu, bugün bazı mü'minlerin yaptığı da bundan farklı değildir. Kur'an-ı Kerim, giybeti yasaklıyor, onu ölü kardeşinin etini yemek olarak ele alıyor, en büyük hayasızlık ve utanmazlık sayıyorsa; fakat, buna rağmen insanların bir kısmı, onu hükümden iskat etmiş gibi davranıp onun-bunun giybetini ediyorlarsa, bu bir tahrif ve Kutsal Kitap'ın canına okuma demek değil midir? Peygamber Efendimiz'den şeref-sudur olmuş dünya kadar hadis-i şerif varken, onları görmezlikten geliyor ve o çirkin kürmü işlemeye devam ediyorlarsa, bu, Allah Rasûl'ünün vaz' ettiği hükümleri değiştirme değildir de ya nedir?. “Bizden önceki bazı kavimler, kendi kitaplarını tahrif etti, Allah'ın kelamı olmaktan çıkardı ve beşer lafıyla doldurdular” deyip onları kınarken aynı günahı işleyerek dinin bazı emirlerini yok saymak o kavimlerin yaptığını yapmak değil midir? Öyleyse, meseleye samimiyetle ve hakperestlik mülâhazasıyla bakmamız lazım. O zaman, birbirimize “Hele gelin, bir kere daha hakiki mü'minler olalım” dememiz gerektiğini anlayacağız. Evet, imanımız bugüne kadar aksayarak ve sekerek gelmişse, hele gelin, hiç olmazsa bundan sonra aksamayan ve sekmeyen bir imanla Cenâb-ı Allah'a yönelelim. Hele gelin, her hareketimizi ahiret hesabına ve mizana bağlayarak, tartılı ve ölçülü yaşamaya karar verelim.

Ayrıca, tecessüste bulunma, iz sürme, insanlar hakkında kötü düşünme ve ihtimallere hüküm bina etme birer paranoya emaresidir. Hususiyile son zamanlarda bütün dünyayı saran paranoya kabusu en samimi mü'minlere bile tesir etmiştir. Bugün, hissiyatı azıcık kurcalanan hemen her insanın bir sürü şüphe, tereddüt ve su-i zanla yaşadığı görülecektir. Hemen herkesin “Şöyle demişti, ondan şu manâ çıkar; böyle söylemişti, demek ki şöyle düşünüyor” türünden mülâhazalarla yatıp kalktığı ve çeşit çeşit vehimlerle dolu olduğu müşahede edilecektir. Oysa, Kur'an, kulağı kıl ü kâle kapamayı, çirkin manzaralar karşısında gözü yummayı, yakışıksız sözler söylemekten dili muhafaza etmeyi emretmektedir.

En Büyük Kahramanlık

Evet, inanan gönüllerin mülâhazaları ve sözleri de imanları çerçevesinde olmalıdır. Onların konuşma ve sohbet mevzularını dedikodular, gıybetler ve vehimler belirlememeli; her muhavereleri dinin emirleri etrafında, harama girmeme sınırları içinde ve rıza-yı ilahiye vesile olabilecek bir keyfiyette cereyan etmelidir. Unutulmalıdır ki, vifak ve ittifak tevfik-i İlahî'nin vesilesi, ihtilaf ve iftirak da başarısızlığın ve maksada ulaşamamanın sebebidir. Uhuvveti zedeleyecek her mülâhaza, söz ve davranış, hayırlı faaliyetlerinizin bereketini de alır götürür. O halde, Allah'ın sizi muvaffak kılmasını istiyorsanız, uyumsuzluk, kırgınlık, kavga ve ayrılık sebebi olabilecek kötü düşünce, çirkin laf ve kaba tavırlardan uzak durmalısınız. İnsanları sizden uzaklaştıracak, size karşı nefret hislerini tetikleyecek hal ve hareketlerden kaçınmalısınız. Hasımca duygularla yanınıza gelen insana bile bir gül uzatıp "Bunu mu almak istiyordunuz?" demeli ve onu da sıcak bir tebessümle karşılamalısınız. Nihayet karşı taraf da insandır, muhatabınızın gönlündeki buzların eridiğini göreceksiniz. Başkaları size karşı insanca davranmasa bile, siz kat'iyen mukabele-i bilmisil (bir davranışa aynıyla karşılık verme) mülâhazalarına takılıp kalmamalı, ölseniz bile mutlaka Müslüman karakterinin gereklerini yerine getirmeli ve –bir yazıda dendiği gibi– başınıza atılan taşları, atmosfere çarpıp eriyen meteorlar gibi ışığa çevirerek etrafınıza maytap ziyafetleri çekmelisiniz!

Zannediyorum, hakiki yiğitlik ve kahramanlık da budur. Merhum M. Akif'in dediği gibi;

*Şehâmet dîni, gayret dîni ancak Müslümanlık'tır;
Hakiki Müslümanlık en büyük bir kahramanlıktır.
Cebânet, meskenet, dünyâda, sığmaz rûh-u İslâm'a...
Kitâbullâh'ı işhâd eyledim –gördün ya– da'vâma.
Görürsün, hissedersin varsa vicdânınla imânın:
Ne müdhiş bir hamâset çarpıyor göğsünde Kur'ân'ın!*

Dinin emirlerini kılı kırk yararcasına, ciddi bir titizlikle yerine getirmektir yiğitlik. Zulme uğrasan da zulmetmeme, ezilsen de ezmememe, hep Müslüman karakterine yakışan tavrı sergileme, mefkûrenin muhabbetiyle yanarak sürekli onunla alâkalı konuları düşünme, su-i zan, teccüs ve gıybet gibi şeytanî tuzaklara

düşmemedir en büyük kahramanlık. Buna kıyasla, savaş meydanında ölme çok küçük kalır. Çünkü, bunda dinin için her gün yüz defa ölüp ölüp dirilme ve davan için ayakta durmaya çalışma vardır.

Hasılı, “Bilmediğin şeyin izini sürme!” mealindeki ayet her şeyden önce şüphe, tecessüs ve su-i zandan kaçmayı ve kesin bilgiye dayanmayan hükümlerle insanları suçlamamayı emretmektedir. Bununla beraber, bu ilahî kelam, yeterli araştırma yapılmadan sadece söylentilere göre hiç kimsenin aleyhinde olunamayacağını; yalnızca tahmin, varsayım ve bir kısım teorilere dayanan bilimlerin mutlak doğru olarak kabul edilemeyeceğini; Cenâb-ı Allah ve Rasûl-ü Ekrem tarafından bize öğretilen ilme dayanarak her türlü hurafe ve batıl inançtan uzak durmamız gerektiğini ve ilmi de bilgi muzahrefatını da alıp işleme vesileleri olan göz, kulak ve kalb gibi organların da yaptıklarından mesul olacağını ifade etmektedir.

Meleklerin Tesbîhi

S

oru: Rivayetlere göre, Hazreti İbrahim (aleyhisselam) Efendimiz, meleklerin tesbihini işitince çok heyecanlanmış ve onu tekrar dinleyebilmek için malının önemli bir bölümünü vermeyi teklif etmişti. Halilürrahman'ı hayran bırakan o tesbih ne ifade etmektedir; ondan bizim anlamamız gereken manâlar nelerdir?

Cevap: Hazreti İbrahim Efendimizin meleklerin tesbihini dinleyişi bir menkıbede anlatılır. O menkıbenin gerçekten vaki olup olmadığı hakkında tereddütler varsa da ondan alınacak ibretler çok önemlidir. Rivayetlere göre; Hazreti İbrahim, kendi döneminin en zenginlerinden sayılacak kadar servet sahibidir. Fakat dünyanın ömrünün kısa olduğunu ve sür'atle zevale gittiğini, dünya lezzetlerinin zehirli bala benzediğini, burada güzel addedilen dünyevi zinetlerin kabirde çirkin sayıldığını, oraya götürülemeyeceğini ve şu imtihan yurdunda bir saatlik lezzeti terk etmeye bedel ahirette senelerce dostlarla beraber olunacağını yakın derecesinde bilen Halilürrahman, dünyayı kesben olmasa da kalben terketmiştir. Onun çalışıp kazanması, dünyayı imar etmek ve din-i mübînin yeryüzünün dörtbir yanında şehbal açmasını sağlamak içindir.

Bir gün, bazı melekler, Cenâb-ı Hakk'a, hullet ve dostluk kahramanı olarak tanıdıkları Hazreti İbrahim'in mal-mülk sahibi olması

hakkında istifsarda bulunur; peygamberlik mesleğiyle onca servetin nasıl telif edilebileceğini sorarlar. Onların maksadı –hâşâ– itiraz değildir, o zenginliğin hikmetinin açıklanmasını istemektir.

Melekler, Allah'ın izniyle, Hazreti İbrahim'i ziyaret ederler; uzun bir yoldan gelmiş, saçı-sakalı dağınık, üstü-başı perişan birer misafir edasıyla İbrahim Nebi'nin yanına varırlar ve onun duyacağı şekilde “Sübbühun Kuddüsün Rabbu'l-melâiketi ve'r-rûh” derler. Kalbi ötelerden gelen esintilere açık olan İbrahim Aleyhisselam, Cenâb-ı Hak'ı tesbîh u takdîs etmek için çok iyi seçilmiş bu kelimeleri ve onların seslendirilişindeki lâhûtîliği duyunca pek sevinir; “Aman Allahım, bu ne güzel bir söz!” diyerek hayranlığını ifade eder ve “Servetimin üçte biri sizin olsun, yeter ki o tesbîhi bir kere daha söyleyin!” der. Melekler, kendilerine has bir ses ve eda ile o tesbîhi tekrar edince, Allah'la alâkası açısından tesbîh u tazime ve vahye aşına olan Halilürrahman, o sözdeki derinliğin kendi ruhunda hasıl ettiği tesir neticesinde, bir kere daha aynı tesbîhi duymak için malının tamamını vermeye de razı olur. Nihayet, “Değil mi ki bana bu tesbîhi dinletip öğrettiniz, ben de size köle oldum!” diyerek meleklerle mukabelede bulunur. Bu davranışıyla da, sahip olduğu her şeyi, hatta canını bile Cânan yolunda feda edebileceğini gösterir.

Evet, Seyyid Nigarî ne hoş söyler:

*Cânan dileyen dağdağa-i cânâ düşer mi;
Cân isteyen endişe-i Cânana düşer mi?*

Cânan'ı diliyorsan, kalbinde can dağdağası olamaz, mal sevgisi orada yer tutamaz. Gerekirse her şeyini, malını, mülkünü ve hatta canını bir keseye koyar; “Maksud O'dur, matlup O'dur, mahbub O” dediğin Allah uğrunda tereddüt etmeden verirsin. Aksine, “malım-mülküm” diyor ve can derdine düşüyorsan, Cânan'a ayırdığın gönlünü fânî şeylere kaptırmış ve O'na karşı gereken teveccühü göstermemiş sayılırsın.

Tesbîh

İhtimal, “Sübbühun Kuddüsün Rabbu'l-melâiketi ve'r-rûh” sözü umumi manâda meleklerin tesbîhidir. Kur'ân-ı Kerim, yerde ve gökte bulunan her şeyin Allah'ı tesbîh ettiğini haber vermekte

(Hadîd, 57/1); meleklerin de Arş'ın etrafını çevirmiş olarak hamd ü senâ ile Cenâb-ı Hakk'ı tesbîh ettiklerini anlatmaktadır. (Zümer, 39/75) Ayrıca, Allah Teâlâ meleklerle insan neslini yaratacağını haber verdiğinde, onlar “Oradaki nizamı bozacak ve yeryüzünü kana bulayacak bir mahlûk mu yaratacaksın? Oysa biz hamd ü senâ duygusuyla dopdolu olarak Seni tesbîh u takdîs etmekteyiz” demişler (Bakara, 2/30); bunu söylerken de “nüsebbihu” ve “nükaddisu” kelimelerini kullanarak kendilerinin sürekli Allah'ı “tesbîh” ve “takdîs” ettiklerini belirtmişlerdir.

Tesbîh, Cenâb-ı Hakk'ı tenzih etmek, yani Zatını i'tikad, söz ve amel bakımından şanına lâıyk olmayan her türlü kusurdan yüce tutmaktır. Diğer bir ifade ile, tesbîh, layık olmayanı reddetmek; takdîs ise, layık olanı isbattır. Dolayısıyla, tesbîhde bir çeşit takdîs, takdîsde de tesbîh vardır.

Müslim, Ebû Davud ve Nesâi gibi muteber hadis kitaplarında, Peygamber Efendimiz'in rükû ve secdede “Sübbûhun Kuddüsün Rabbu'l-melâiketi ve'r-rûh – Ey bütün eksik ve kusurlardan münezze bulunan Sübbûh ve bütün üstün vasıfları, kemâl, fazilet ve güzellik sıfatlarını Zâtında cem eden Kuddüs; ey meleklerin ve Ruhun Rabbi! Seni tesbîh u takdîs ederim” dediği rivayet edilmektedir. Dolayısıyla, bu tesbîh, rükû ve secdede tekrarlanabilecek güzel bir zikirdir. Şu kadar var ki, bir rivayette “... Rabbunâ ve Rabbu'l-melâiketi ve'r-rûh” denmekte ve “Rabbunâ” kelimesi ilave edilmektedir. Hanefi mezhebine göre; beşer kelâmı olma ihtimali bulunan sözler namaz içerisinde okunmadığı için, “Sübhâneke” duasındaki “vecelle senâüke” bölümü Cenaze namazı haricinde terkedildiği gibi, “Rabbunâ” ilavesinin rükû ve secdede söylenmemesi evlâdır. Evet, bu tesbîhin namazda okunması Hanefiler arasında yaygın değilse bile, onu özellikle rükûda okumayı Efendimiz tavsiye buyduğuna göre, biz de Rabbimiz karşısında iki büküm bulunmamızın sesi-soluğu olarak “Sübbûhun Kuddüsün Rabbu'l-melâiketi ve'r-rûh” diyebiliriz.

Sübbûh

“Sübbûh” kelimesi Cenâb-ı Hakk'ın bir ism-i şerifidir; O'nun noksan sıfatlardan uzaklığını, şirkten tenzihini ve varlığın bütünüyle O'na ait olduğunu ifade eder. Sübbûh, sebeplere tesir-i hakikî

vermeme ve esbâbı birer perde görme hakikatine bakan bir isimdir. “Sübhan” kelimesi de ondan gelir ve aynı manâyı bildirir. Bundan dolayı, zifiri karanlık bir gecede, uçsuz bucaksız bir denizde, köpürüp duran dalgalar arasında ve sebeplerin bütün bütün tesirsiz kaldığı bir anda, Hazreti Yunus (aleyhisselam) “Ya Rabbi! Senden başka ilah yoktur, ulûhiyet tahtının yegâne sultanı Sensin. Sübhansın, bütün noksanlardan münezzehsin, yücesin. Doğrusu kendime zulmettim, yazık ettim. Affını bekliyorum Rabbinim!” (Enbiya, 21/87) derken “Sübhan” ismine sığınmıştır. Hazreti Yunus bin Metta, bu sözleriyle, “Sebeplerin hakiki tesiri yoktur; Sen esbâbı, izzet ve azamet için perde yapmışsın; fakat dilersen her şeyi sebepsiz yaratırsın. İşte, bütün sebeplerin bana sırtını döndüğü şu anda, ey Müsebbibu'l-Esbâb, sebepler üstü olan azametine, her şeyi muhit bulunan güç ve kudretine, ilminin ve meşietinin enginliğine sığınarak sadece Senden yardım dileniyorum!” manâlarını kastetmiş ve bunları bütün samimiyetiyle gönlünün sesi olarak dile getirmiştir. O, bütün benliğiyle Cenâb-ı Hakk'a teveccüh edince de, nur-u tevhid içinde sırr-ı ehadiyet inkişaf etmiş; hükmü hem balığa, hem denize, hem geceye ve hem de gökyüzüne geçen Allah Teâlâ, geceyi, denizi ve balığı onun hizmetine vermiş ve Hazreti Yunus'u sahil-i selâmete çıkarmıştır.

Sübbüh ismi bir manâda tevhid-i hakikîyi işaret etmektedir. Yani, her şeyin üstünde Cenâb-ı Hakk'ın kudretini ve rubûbiyet mührünü görmek, her şeyden O'nun nuruna karşı bir pencere açmak, her şeyin O'nun birliğine delil olduğunu müşahede etmek, ulûhiyetinde, rububiyetinde ve mülkünde hiçbir ortağı ve yardımcısı olmadığına tam inanmak ve böylece bir çeşit daimî huzura ulaşmak, kısacası O'na isim, sıfat ve şe'nleri müvacehesinden iman etmek demek olan hakikî tevhide bakan bir isimdir.

Evet, sadece ilmi açısından bile kainata bakacak olsak; O'nun ilmi bütün varlığı kuşatmıştır. Hatta, olmamış şeyler de ilm-i ilahîye aittir. Cenâb-ı Hakk'ın ilmi muhittir. O'nun ilmi, “vacib”e taalluk ettiği gibi “mümkün”e ve aynı zamanda “madum”a da taalluk eder. Haddizatında, ademin vücuda gelmesi de mümkündür. Öyleyse, –Bediüzzaman'ın ifadesiyle– adem âlemleri de Cenâb-ı Hakk'ın ilim, kudret ve iradesinin taalluk sahası sayılır. İşte, her şeyi irade, meşîet, kudret ve ilim açısından Cenâb-ı Hakk'a verme ve aklen, kalben, ruhen, hissen, fikren her yönüyle tam tevhide

ulaşma neticesinde “Sübbüh” deme ve “sübhaneye” diye zikretme meleklerin şîârıdır. Çünkü onlar bütün bu hakikatleri şeksiz, şüphesiz görmekte ve sürekli tesbîhle bu müşahedelerini dillendirmektedirler. “Sübhansın ya Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan Sensin” (Bakara, 2/32) sözü de bu tesbîhlerinin ayrı bir terennümüdür.

Aynı zamanda, Sübbüh ismi, Cenâb-ı Hakk'ın, mahiyet-i nefsi'lemriyesi itibarıyla Zâtına bakan yanı açısından şerik kabul etmemesini ifade eder. Üstad'ın yaklaşımıyla, bir köyde iki muhtar, bir nahiyede iki müdür, bir kasabada iki kaymakam, bir vilayette iki vali ve bir memlekette iki hükümdar olmaz. “Eğer gökte ve yerde, Allah'tan başka tanrılar bulunsaydı oraların nizamı bozulurdu. Demek ki o yüce arş ve hükümrânlığın sahibi Allah, onların zanlarından, yakıştırdıkları vasıflardan münezzehtir, yücedir!” (Enbiya, 21/22) mealindeki ayet-i kerime de bu hakikate dikkat çekmektedir. Eğer öyle bir şey olsaydı eşya da her u merce uğrar ve mahvolurdu. Her ilah kendi arzu, istek ve iradesine göre icraatta bulunur ve kainatta önü alınamaz bir dağınıklık, büyük bir karmaşa meydana gelirdi. Halbuki, kendine has bir münezzehiyet, mukaddesiyyet ve muazzeziyyet içinde Cenâb-ı Hak zatında şeriki nefyeder; bir ortak ya da yardımcıya meydan vermez.

İşte, meleklerin “Sübbüh” ismini zikretmeleri, hem Zât-ı Uluhiyyet'e bakan yanıyla, hem de kendileri dahil, esbâbın değişik şeylere sadece birer perde olduğunu çok iyi bilmeleri açısından, O'nun noksan sıfatlardan uzaklığını, şirkten tenzihini ve varlığın bütünüyle O'na ait olduğunu ikrar etmek demektir.

Kuddûs

Kuddûs ismine gelince; Üstad Hazretleri 30. Lema'da, Esmâ-i Hüsnâ'dan Ferd, Hayy, Kayyum, Hakem, Adl ve Kuddûs'ü anlatırken, Kuddûs ile alâkalı olarak “bir İsm-i Âzam veyahut İsm-i Âzam'ın altı nurundan bir nuru” demiştir. Kuddûs, zatına yakışmayan her şeyden münezzehe bulunduğu gibi, bütün güzel vasıflarla muttasıf, tahdîd ve tasvire sığmayan kemâl, fazilet ve güzellik sıfatlarını kendisinde cem' eden Zat demektir.

Kuddûs, Cenâb-ı Hakk'a bakan yanıyla, Zat-ı Uluhiyet'in münezzehiyetine delalet eden; kendisinde kusur sayılabilecek hiçbir şey olmadığı gibi, en mükemmel sıfatların da sahibi bulunan münezzeh, mukaddes ve muallâ Zat'ı gösteren bir isimdir. O öyle bir Rabb'dir ki, O'nu bilerseniz, mutlaka seversiniz; O'nu sevince vuslat arzusuyla yanıp tutuşursunuz; O'nu bir de görseniz, artık kat'iyen O'ndan ayrılamazsınız. Aliyyu'l Kârî'nin ifadesiyle "Mü'minler keyfiyetsiz, idraksiz, ihatasız ve misalsiz olarak, her türlü tarifi üstünde "bi kem u keyf" O'nu müşahede edeceklerdir. O'nu görünce, artık Cennet'te olduklarını ve Cennet nimetlerini de unutacaklardır. Yazık o inanmayanlara, onlar öyle büyük hüsrân içindedirler ki, mü'minler Cenâb-ı Hakk'ın cemaliyle sermest olarak Cennet nimetlerini bile unutturken, onlar pişmanlık ve hasretle vurunup dövüneceklerdir." Evet, Cenâb-ı Hakk'ın cemalini görenler Cennet nimetlerini dahi unuturlar. Zira, yine Üstad'ın ifadeleri içinde, dünyanın binlerce sene mesûdâne hayatı, Cennetin bir saatine mukabil gelmez. Cennetin de binlerce sene mesudâne hayatı, Cenâb-ı Hakk'ın Cemâli'ni bir dakika görmeye karşılık olamaz. Hele bir de, O'nun bizzat "Ben sizden hoşnutum!" demesi vardır ki, o hiçbir nimetle kıyas edilemez.

Cennet'teki o büyük mazhariyet bir yana, daha dünyadayken o hakikate birazcık aşına olan aşıklar bile adeta O'ndan başka hiçbir şeyi görmezler. Gözlerini o ufka diktikleri için dünyanın bütün güzellikleri önlerine serilse de mâsivâyâ nazar etmezler. İşte, Kuddûs ismi görüldüğü zaman insanları kendine aşık eden, "Ey Cânan" dertirip ardından koşturan böyle bir güzelliğe, böyle bir mukaddesi-yete, böyle bir münezzehiyete ve hakikî matlub, hakikî maksud ve hakikî mahbuba işaret etmektedir.

Ayrıca, ef'al âleminde de Kuddûs isminin tecellileri vardır. Yerde ve gökteki bütün nezahet, temizlik, mükemmel dizayn, tertip ve düzen bu ismin birer tecellisidir. Meseleye Bediüzzamanca yaklaşacak olursak; bu kâinat sürekli çalışan büyük bir fabrika ve her vakit dolup boşalan bir misafirhanedir. Aslında, böyle işlek fabrikalar ve misafirhaneler çer-çöple, enkazla, süprüntülerle çok çabuk kirlenir. Eğer dikkatle bakılmazsa ve süpürülüp temizlenmezse, içinde durulmaz hale gelir. Halbuki bu kâinat fabrikası ve yeryüzü misafirhanesi, çok işlek olmasına rağmen, o derece parlak, temiz ve naziftir, o kadar kirsiz, bulaşıksız ve ufunetsizdir ki, âdeta

onda hiçbir lüzumsuz şey, işe yaramaz bir madde ve bir kir bulunmaz. Demek ki, bu fabrikaya ve misafirhaneye bakan Zât, onu küçük bir oda gibi süpürtüyor, temizliyor, tanzim ve tanzif ediyor. Zâhiren çok iç bulandırıcı şeyler bulunması gerektiği halde öyle olmuyor; eko-sistemde akılları hayrette bırakan bir mükemmeliyet görülüyor. İnsanların kirleteceği ve berbat edeceği ana kadar tabiatın her sayfası seyretmeye doyumaz bir güzelliğe bürünüyor. Dağı-tepesi, ovası-obası, ırmağı-deresiyle bütün yeryüzü adeta bir güzellikler meşheri gibi önümüzde arz-ı endam ediyor. İşte, bütün bu temizlik ve güzellikler, Kuddüs isminin ef'al âlemindeki tecellilerinden kaynaklanıyor.

Her Şeyin Rabb'i

Söz konusu tesbîhde, Sübbüh ve Kuddüs isimlerini “Bütün meleklerin ve Ruh’un Rabbi” ifadesi takip etmektedir. Rab; sâhib, efendi, mâlik, ıslâh ve terbiye eden, yetiştiren, herkesi görüp gözeten, her varlığın ihtiyaçlarını karşılayan manâlarına gelmektedir. Melekler; Cenâb-ı Hakk’a tâatle meşgul olan, Allah’ın kendilerine verdiği her emri derhal ve aynen yerine getiren ve kat’iyen itaatsizlik etmeyen, herbirinin sabit bir makamı ve muayyen bir rütbesi bulunan nurdan yaratılmış varlıklardır. İnsan su, hava, ışık ve gıda ile beslenip onlardan lezzet aldığı gibi melekler de zikir, tesbîh, hamd, marifet ve muhabbet nurlarıyla gıdalanır ve onlardan tat alırlar. Ruh’a gelince, o, Bediüzzaman’ın tarifıyla, “bir kanun-u zîvücut-u haricî ve bir nâmûs-u zîşuurdur.” Ruh denince çokları, Ruh-u Küllî’yi anlamışlar; bazıları da ona, Peygamber Efendimiz’in (aleyhi ekme'lü't-tehâyâ) ruhu demişlerdir. Onu “Rûhü'l-Kudüs” ve “Rûhü'l-Emîn” de denilen Cebrail (aleyhisselam) olarak anlayanlar da olmuştur. Dolayısıyla, melekler, Cenâb-ı Hakk’ın azamet, ceberût ve ululuğunu aksettiren “vâhidi” tecellileri müşahede etmiş; O’nun esmâ ve sıfatlarının bütün varlık üzerinde gâlibane, kâhırane ve hâkimane tecelli ettiğini görmüş ve meleklerin, Ruh’un, ruhânilerin, bütün âlemlerin ve o âlemlerdeki her şeyin Rabbi olarak Allah Teala’yı tesbîh u takdîs etmişlerdir.

Ayrıca, melekler, tesbîhin Cenâb-ı Hak indindeki kıymetini ve onun Allah katında en makbul sözlerden olduğunu da biliyor ve o marifetle tesbîhlerini daha bir derin dile getiriyorlar. Nitekim,

Rasûl-u Ekrem Efendimiz buyurmuşlardır ki; “İki söz vardır ki, onlar Rahmân’a sevgili, dile hafif, mizanda ise pek ağırdır. Bunlar: ‘Sübhânallahi ve bihamdihî, sübhânallahi’l-azîm’ cümleleridir.” Evet, kabaca “Sübhansın ya Rab! Hamd ü senâ duygusuyla dopdolu olarak Seni tesbih ederim. Ey yüce Allah’ım, Sen noksan sıfatlardan, eksik ve kusurdan, şerik ve yardımcıdan münezzehsin, mütealsin” manâlarına gelen bu iki cümlenin söylenmesi çok kolaydır, dile ağır gelmez; bunlar boş ve değersiz sözler değildir, bilakis Hak katında makbul ve kıymetlidir; ayrıca, mizanda da çok ağırdırlar. Gözünüzde çok küçük olan ve belki de çoklarının hafife aldığı bu iki cümle, eğer gönülden söylenmişse, ahirette getirilip mizanda terazinin hasenat kefesine konulunca, yığın yığın günahları havaya kaldıracak kadar ağırlaşacaktır. Çünkü bu söz Cenâb-ı Hak nezdinde çok sevimlidir.

Peygamber Efendimiz’den öğrendiğimiz “Sübhânallahi ve bihamdihî, sübhânallahi’l-azîm” tesbîhinde aynı zamanda cemal tecellisine de işaret vardır. Bazı ayet-i kerimelerde tesbih ile hamd beraber zikredildiği gibi bu sözde de Cenâb-ı Hakk’ın celâlî tecellîlerini ifade eden tesbîhle, cemalî tecellîlerine imada bulunan hamd beraberce söylenmiştir. Allah Teala’nın kudret, irade ve meşîetinin bütün kainat çapında hükmünü icra ettiğini gören meleklere “Rabbu’l-melâiketi ve’r-rûh” deyip bütün âlemlerin rabbi Allah’ı kastetmeleri vahidî ve celâlî tecellînin ifadesidir. Fakat Allah’ın, lütuf, şefkat, merhamet gibi sıfatlarından yansıyan, Cenâb-ı Hakk’ın herkese ve her şeye, seviye ve ihtiyaçları nispetinde ihsan ve ikramda bulunması şeklinde müşahede edilen ehadî ve cemalî tecellîleri de vardır. Rahmâniyet ve Rahîmiyet dalga boylu tecellîlerden, canlıcansız her varlığın, kendi kabiliyet, donanım ve istîdadına göre istifadesi söz konusudur ki, işte bunlar cemalî tecellîlerdir. Bu türlü tecellîlerde, mecâlî, yani, tecellî alanı olan varlıklar ya da bir yönüyle mazharlar, kendi donanımları, konumları, seviyeleri, istidatları ve ihtiyaçları nazar-ı itibara alınarak hususi görülüp gözetilirler. Farklı farklı şeylere ihtiyaç içinde oldukları, ayrı ayrı beslendikleri, çeşit çeşit bakım-görüne muhtaç buldukları halde hiçbiri unutulmayarak ve hiçbiri terkedilmeyerek hepsine tek tek nimetler verilir ki bu da Cenâb-ı Hakk’ın cemalî tecellîsidir. Meselâ, bir bebeğe önce anne sütü, sonra mama verilir. Çocuk biraz büyüyünce pelte, daha sonra püre, sonunda da ekme ve katı gıda ile beslenir.

Evet, bütün varlıkların birden görülüp gözetilmesi şeklindeki celâlî tecellinin yanı sıra bir bebeğin kendi durumuna göre ona özel rızık verilmesi de cemâlî bir tecellîdir. Celâl ile Cemâl'i bir arada müşahede eden Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) “Sübhânallahi ve bihamdihî, sübhânallahi'l-azîm” diyerek bu iki tecellîye birden dikkat çekmiştir. Zaten, Bediüzzaman Hazretlerinin de ifade ettiği gibi, “İsm-i Celâl, genellikle nevilerde ve külliyyatta tecellî eder; ism-i Cemâl ise mevcudatın cüz'iyatında tecellî eder. Bu itibarla nevilerdeki cüd-u mutlak, celalin tecellîsidir; cüz'iyatın nakışları, eşhasın güzellikleri ise cemalin tecelliyatındandır. Bazen de cemal, celalden tecellî eder. Evet cemalin gözünde celal ne kadar cemildir, celalin gözünde dahi cemal o kadar celildir.”

Gönlün Sesi

İşte biz, o azametli tecellîler karşısında hayret ve dehşet yaşar, “Sübhanallah” deriz. Cenâb-ı Hakk'ın azim icraatını temaşa eder, “Allahu Ekber”le gürlüyoruz. Bu arada, bir Cemâl tecellîsi olarak üzerimize sağanak sağanak nimetler yağmasına mukabil de “Elhamdülillah” der, hamd ü senâ duygumuzu seslendiririz.

Tabii ki, söylediğimiz her tesbîh, her tahmîd ve her tekbir gönlümüzün sesi-soluğu olmalıdır. Telaffuz ettiğimiz kelimeler şuurumuzdan vize alarak söz kalıbına dökülmelidir. Hazreti Üstad'ın tahiyât okuyuşunu defaatle arz etmişimdir. O, söylediği her kelimeyi vicdanında tam duyacağı ana kadar sürekli tekrar edermiş. Kendine has edasıyla “Et-tahiyâtü” der, onu gönlüne göre duymadığına kani olursa, “Et-tahiyâtü, et-tahiyâtü” diyerek defalarca tekrar eder; istediği kıvamı yakalayacağı ve bütün benliğinde hissedeceği ana kadar diğer kelimeye geçmezmiş. İmam Şâzelî ve Ahmed Bedevî gibi zatların, namazda “Sübhaner rabbiye'l-azim” dedikleri zaman, bütün zerrât-ı kainatı mülâhazaya alabildiklerini nakleder ve onların seviyesini yakalamak istediğini söylermiş. O ufka ulaşabilmek için yıllarca gayret etmiş, Allah'a karşı teveccühünü derinleştirmiş ve dudaklarından dökülen her kelimeye, vicdanının ve şuurunun mührünü vurmuş. Aslında, böyle bir cehd Allah'ın hakkıdır; her haliyle Allah'a muhtaç olan zavallı, âciz, zayıf ve fakir kulların da vazifesidir. Nitekim, Hazreti İbrahim'e tesir eden de, duyduğu

sözün muhtevasıyla beraber meleklerin kendi ufukları itibarıyla meseleyi melekçe dile getirişleri olmuştur.

Hâsılı, melekler, tesbîhle alâkalı olarak arz etmeye çalıştığım hususlardan çok daha fazlasını derince duymuş; topyekün varlığa mahrutî ve bütüncül bir nazarla bakarak tevhid-i hakikîyi tam kavramış ve bu hakikatin fezlekesi olarak “Sübbühun Kuddüsün Rabbu’l-melâiketi ve’r-rûh” demişlerdir. Gönlü uhrevî esintilere aşina olan İbrahim Aleyhisselam da engin bir marifet ve derin bir duyuşla dile getirilen bu tesbîhe hayran kalmıştır. Bizim de, o ufku idrak etmiş olma düşüncesiyle değil, o ufka talebimizi ortaya koyma mülâhazasıyla Rabbimizi tesbîh u takdîs etmemiz bir vazifedir. Ümid ederiz ki, bu mülâhazaları nazar-ı itibara alarak rükû ve secdede o sırlı kelimeleri söylememiz bizim içimizde de aynı hakikatlerin inkişafına sebebiyet verir.

İsyan Ahlâkı ya da İradenin Davası

S

oru: “İsyan ahlâkı” ne demektir? İnkılapçı ruhların önemli bir özelliği olarak nazara verilen isyan ahlâkını mü’minler nasıl anlamalıdır?

Cevap: İsyan; bir sisteme veya bir emre boyun eğmeme, itaat etmeme, başkaldırma ve ayaklanma manâlarına gelir. Ahlâk ise, bir insanın zamanla tabiatının bir parçası haline getirdiği iyi veya kötü huylardır. İsyan ahlâkı, Varoluşçu felsefecilerin söylemi halinde dünyaya yayılmıştır. Varoluşçuluğun en önemli temsilcisi sayılan Sartre, toplumla alâkalı fikirlerinden dolayı özgürlükçü bir anarşist olarak anılan Herbert Marcuse ve dünyanın anlamsızlığına başkaldırarak toplumu değiştirecek bir harekete kalkışmak gerektiğini düşünen, “Başkaldırıyorum, o halde varım” diyen, bir kitabına da “Başkaldırın İnsan” adını veren Albert Camus gibi felsefeciler sürekli isyan düşüncesini seslendirmişlerdir. Ne var ki, onların nihilist anlayışına göre isyan, başta devlet olmak üzere, bütün otoritelere başkaldırmak; devleti, kurulu düzeni, her türlü kâideyi ve ahlâkî değerleri yok etmek demektir. Zaten, Müslümanlar, başkaldırmanın, örgütlenmenin, totaliter diktatörlük adına silahlı mücadeleden ve devrimin ne demek olduğunu önce bu nihilistlerden duymuş ve öğrenmişlerdir.

Varoluş, diriliş ve isyan ahlâkı gibi ifadeleri Müslüman fikir

adamları da kullanmışlardır; fakat onlar bu meseleyi iradenin davası olarak ele almışlardır. Nurettin Topçu'nun Sorbonne Üniversitesi'nde hazırladığı doktora tezinin ismi de “İsyan Ahlâkı”dır. O, daha sonra kitaplaştırılan bu çalışmasında, önce Spinoza ve Bergson'un hürriyet anlayışlarını tenkit etmiş, daha sonra da, tabiata, topluma, devlete, dine ve ahlâka isyan eden Stirner'in anarşizmini, Rousseau ve Schopenhauer'un isyan düşüncelerini incelemiş ve “Biz, hem uysallığa, hem de anarşizme karşıyız. Ferdin, sadece bütün iradeleri aynı şekilde belirleyen bir irade karşısındaki uysallığımı kabul ediyoruz” diyerek kendi düşüncesini özetlemiştir.

Nurettin Topçu, isyan ahlâkını iradenin davası olarak değerlendirmiştir; bu konuda “İradenin Davası, Devlet ve Demokrasi” adında müstakil bir kitabı da vardır. Ona göre, gerçek ve tam irade, fertten başlayan, aile ve devlet gibi otoriteleri kabul eden, millet ve insanlık basamaklarından da geçerek Allah'a ulaştıran iradedir. Dolayısıyla da, isyan ahlâkı, bir insanın kendi inanç, düşünce, his, kanaat ve karakteriyle kendini ifade etmesi; taklit, şablonculuk ve basmakalıplığa başkaldırması; her meseleyi öz değerlerinin süzgecinden geçirdikten sonra kendi idrak ufku itibarıyla yeniden değerlendirilmesi ve kendine mal etmesi demektir.

İradenin Zaferi

Aslında, isyan ahlâkı, iradenin hakkını verme açısından ele alırsa, o meselenin temeli çok eskilere gider, dayanır. Çünkü, Ehl-i Sünnet alimlerinden bazıları “Taklidi iman makbul değildir, tahkike ulaşmak gerektir” demişlerdir. Tahkik; bir şeyin doğru olup olmadığı iyice araştırmak; hakikata ulaşmak için çalışıp didinmek, cehd ve gayret göstermek manâlarına gelir. Tahkik, bir meseleyle alâkalı temel rükünleri ve şartları masaya yatırma, onları sökme, parçaları birbirinden ayırma; sonra tek tek inceleme, kendi seçimini ve beğenisini de o işin içine katarak parçaları tekrar bir araya getirme, birbirine ekleyip bütünü yeniden elde etme; böylece onu kendi eserine, kendi cehd ve gayretinin neticesine dönüştürme demektir. –İsterseniz siz buna analiz ve sentez de diyebilirsiniz.– Bir işin içinde, insanın kendi akıl, mantık, muhakeme ve değerleri açısından böyle bir inşa gayreti varsa, o işin nihayetinde ortaya çıkan semere o insanın sayılır. Artık insan, o işi ya da içinde kendi duygu ve düşüncesi

bulunan o fikri kendisine mal etmiş olur. Yazdığı bir makaleyi ya da bir şiiri kendine mal ettiği gibi, içinde şahsî düşünceleri, hisleri ve müdahalesi bulunan o şeyi de sahiplenmiş olur.

Haddizatında, iman, Cenâb-ı Hakk'ın murâd-ı sübhânîsiyle insanın içinde yaktığı bir ışıktır, bir nurdur. Neticede, insanın gönlünde imanı, iz'anı ve yakîni yaratan; onda yakîn üstü bir hâl hâsıl eden ve insanı Zat-ı uluhiyetin sübuhât-ı vechiyle her şeyin yanıp kül olduğu ufka ulaştıran Allah Teâlâ'dır. Fakat bütün bu mertebelere ulaşma yolunda araştırma, tedkik, o mevzuda isteklilik, ısrar ve süreklilik ile beraber ibadette derinleşme gibi hususlar da şart-ı âdi planında birer vesiledir. Bu vesileler de insana verilen irade sayesinde değerlendirilebilmektedir. İrade, bir eğilim veya eğilimde tasarruftur; yani bir insanın, iki şeyden herhangi birini seçme cehd ve gayretini ortaya koymasıdır. Aslında bu, bir şart-ı âdidir ve tabii bu şart-ı âdide, sebeple-müsebbep arasında tenasüb-ü illiyet prensibine göre bir münasebet de yoktur. Aklın zâhirî nazarında mümkün görünmese bile, küçücük bir çekirdekten koca bir çam ağacını meydana getiren ilahî kudret, bir insandaki küçük bir eğilimden de çok büyük neticeler yaratmaktadır. İrade bir katkı maddesine benzetilebilir. Bir kaşık maya ile bir kazan sütün yoğurt haline gelmesi gibi insanın irade adlı bir kaşık mayasına da çok büyük mükafatlar va'd edilmekte ve verilmektedir. Şayet, Cenâb-ı Hak, çok büyük icraatını irade dediğimiz o şart-ı âdiye bağlamışsa, O'nun teveccühü açısından o küçük katkı maddesi çok önemlidir.

Bundan dolaydır ki, imanla alâkalı meselelerden ubudiyetle ilgili mevzulara, onlardan da marifet ufkuna ait konulara kadar hemen her husus iradeye bağlanmıştır. Hayvaniyetten çıkma, cismaniyeti bırakma, kalb ve ruhun derece-i hayatına girme ancak irade ile mümkün olmaktadır. Seyr u sülûk-i ruhânide o çetin ve çetrefilli yollardan geçmek için iradenin hakkını verme, nefse başkaldırma, ciddi ve azimli olma şarttır. Marifete giden yol, taklitle, şablonculuğa, sadece kalıpları yerine getirmeye ve alışlagelen basmakalıp şeylere devam etmeye karşı isyanı gerektirmektedir. Dolayısıyla, nihilistin serseriyâne başkaldırması ile halis bir kulun, cismaniyete, tenperverliğe, nefse düşkünlüğe, haneperestliğe ve dünya sevgisine isyan etmesi bambaşka iki husustur. Bunların birincisi anarşistlik, diğeri ise, Kur'ânî disiplinler içinde nefse ve cismaniyete karşı isyan şeklindeki bir kahramanlıktır.

Küfrün Sebeplerine İsyân

Diğer taraftan, küfrün pek çok sebebi vardır; meselâ, kibir bunlardan biridir. Bir kudsi hadîste, Cenâb-ı Hak, “Kibriya, benim ridâm, azamet ise benim izârımdır. Kim benimle bu mevzuda yarışa kalkışır ve bunları paylaşmaya yeltenirse onu cehenneme atarım” buyurmaktadır. Evet, Allah, Zatına has bir sıfatı paylaşma küstahlığına kalkışan birine iman nurunu nasip etmez. Onun kalbinde iman taht kuramaz, çünkü o haneyi kibir işgal etmiştir. Kibir, basireti kör eden bir perdedir. Kibirle meşbû bulunan bir vicdan, kainatta sayfa sayfa yazılmış mucizeleri göremez, mahlukatın binlerce dille anlatıldığı hakikatleri idrak edip anlayamaz. Zira, basiret körleşince basar da idrak adına hiçbir işe yaramaz.

Bakış zaviyesindeki inhiraf ve meselelere yanlış açılardan bakma da bir küfür sebebi olagelmiştir. Bazen fiziki kistaslarla metafiziği ölçme, bazen sadece metafiziğe ait mülahazalarla fiziği tartmaya kalkma insanı yanlış neticelere götürür. Rabb'i tanıma yolunda, bakış açısının çok iyi ayarlanması şarttır. Yoksa, Firavun'un, yüksek kuleler yapıp, o kulelerin başından Allah'ı bulmaya çalışması; Nemrud'un gökyüzüne ok atarak O'nu vuracağını sanması hep yanlış bir bakış açısı ve niyet bozukluğunun sonucudur. 20. asırda, firavunca bir düşünceyi de Gagarin seslendirmiş ve dünyanın etrafında tur atıp geriye döndüğü zaman, “Allah'a rastlamadım” diyebilmiştir. O'nun bu hezeyanına karşılık Necip Fazıl'ın şu sözü çok manidardır: “A be ahmak! Allah'ın fezâda dolaşan bir balon olduğunu sana kim söyledi?”

Evet, bakış açısının bozukluğu gibi zulüm, haddini bilmeme, hakka karşı saygısızlık ve gaflet de imana açılan kapıları sürmeleyen ve hidayetin önünü tıkayan birer engeldir. Bunlarla beraber, şablonculuk, körü körüne ataları taklit ve batıl karşısında uysallık da tarih boyunca birer küfür sebebi olmuştur ki bunlara karşı isyan bir yığılıktır. Kur'ân-ı Kerim değişik ayet-i kerimelerde, bazı insanların taklit hastalığından dolayı hak ve hakikatten uzak kaldıklarını vurgulamakta; kendilerine “Gelin, Allah'ın indirdiği buyruklara uyun!” denilince, “Hayır, biz babalarımızdan ne görmüşsek onu uyguluyoruz, sadece onlara uyarız” dediklerini nakletmektedir. (Lokman, 31/21) İslâm'ı ve Kur'ân'ı sadece atalarını şuursuzca taklit etmeleri yüzünden yalanlayan bu insanlar gibi, günümüzde de pek çok

kimse, dedelerinden devraldıkları dini inanç ve adetleri cahilce devam ettirmeleri sebebiyle Kitap ve Sünnet'i yalanlamakta ve imanın nurundan mahrum kalmaktadırlar.

İşte, kibir, gurur, zulüm ve gafletle beraber Hubel, Lât, Menât, Uzzâ, İsaf ve Naile putlarına da başkaldırma; Ved, Suva, Yegûs, Yeûk ve Nesr'i de kabul etmeme; ilmî sebeplere, selim akla ve dinî esaslara dayanmayan batıl inanç ve âdetleri onaylamama da isyan ahlâkının çok önemli bir yanını teşkil eder.

Fütüvvet Ruhlu Yiğitler

Ayrıca, Allah Rasûlü (aleyhi ekmelü't-tehâyâ) "Gençlerinizin hayırlısı ihtiyarlarınıza benzemeye çalışan; ihtiyarlarınızın en kötüsü de gençleriniz gibi yaşayandır" buyurmaktadır. Evet, en hayırlı genç, bir ayağı kabirde olan yaşlı bir insan edasıyla sürekli ölümü ve ölüm ötesini düşünen, âhiretine azık tedarik etmek için çalışan, gençlik heveslerine esir olmayan ve gaflette boğulmayan gençtir. Yaşlıların en kötüsü de, ilerleyen yaşına rağmen hâlâ gafletten ayrılmayan, ölümü uzak gören ve bazı gençler gibi heveslerinin ardında koşturan kimsedir. Bir başka hadis-i şerifte de "Allah yedi kimseyi, kendi zillinden (gölgesinden) başka sığınak olmayan (kıyamet) gününde, zilli altında himaye buyuracaktır" dendikten sonra, ömrünü ibadet neşvesi içinde geçiren genç de o yedi zümre arasında sayılmaktadır. Çünkü o, nefsanîliğin en azgın olduğu dönemlerde, cismanî arzularına rağmen, kendini Hakk'a kulluğa adanmış, ibadet ruhuyla gelişmiş, kulluğu tabiatının bir derinliği haline getirmiş ve âdetâ nereden bakılırsa bakılsın simasında kulluk emareleri görülen bir hal almıştır. Kanının galeyanda olduğu ve beşerî garizelerinin onu farklı günahlara sevk ettiği bir dönemde, o bütün cismanî ve şehvî arzulara başkaldırmış, günahlara karşı isyan bayrağı açmıştır. İster kadın ister erkek olsun, bir genç için o dönemi iffetine toz kondurmadan ve günaha boyun eğmeden geçirmek çok zordur. Bir taraftan Allah'ın emirlerine itaat etme ve O'na kul olma; diğer yandan da, Cenâb-ı Hakk'ın sevmediği şeylere başkaldırma ve mâsivâyâ kulluğu reddetme iradenin davasını ortaya koymaya bağlıdır ve bu alkışlanacak bir isyan ahlâkıdır.

Bazı duygular, bir kısım arzular ve beşerî güçler, Hak dostlarına normal insanların çok çok üstünde verilmiştir. Bazı arzu ve istekler

onlarda sıradan insanlarınkinden –belki– yirmi kat daha fazladır. O arzu ve istekler, her zaman onları kamçulamakta, sürekli meşgul etmekte ve gelip gelip iradelerine çarpmaktadır. Fakat onlar, öyle güçlü bir iradeye sahiptirler ve öyle kararlılırlar ki, heva ve heves karşısında asla dize gelmezler. Sürekli dua ile meyelân-ı hayrı güçlendirir ve istiğfarla da meyelân-ı şerrin kökünü keserler. Günah ve hata mülâhazalarının başına devamlı gülle ve bomba yağdırırlar. Hayır meyillerinin dibine de su döker, gübre atar; saf ve temiz duygularını besler, güneşlendirir ve hep salih dairede kalırlar. İradelerini güçlendirmeyi Allah’a karşı çok önemli bir vazife bilirler. Dahası, kendilerini adadıkları dava bütün şahsî dünyalarını doldurur ve başka şeylerle meşgul olmaya fırsat bulamazlar.

Nitekim Asrın Çilekeşi, “Evlenmeyi hiç düşünmediniz mi?” diye soranlara “Âlem-i İslâm’ın dertlerini düşünmek onu düşünmeme fırsat vermedi; Ümmet-i Muhammed’in derdi bana onu unutturdu” demiştir. Bu derinlikteki bir fedakârlık ve fütüvvetin temsilcileri bir kaç taneyle sınırlı da değildir. İslâm tarihi, Cenâb-ı Hakk’ın ekstra lütuflarıyla serfiraz bu kâmet-i bâlâlarla ve bu dırâhşan çehrelerle doludur. O kadar ki, bu iffet âbideleriyle alâkalı, ilmi ve davayı evlenmeye tercih eden ve hayatları boyunca hiç evlenmeyen âlimler manâsına gelen “*el-Ulemaü’l-Uzzab*” adı altında cilt cilt kitaplar yazılmıştır.

Söz buraya gelmişken, istidrâdi olarak bir hususu şerh etmeliyim: Evlilik konusunda tabii ve esas olan, Rasûl-u Ekrem Efendimiz’in sünnetine iktida etmek ve evlenmektir. Bir Müslüman yuva kurmalı, çocuk sahibi olmalı; Peygamber sevgisiyle dolu bir neslin yetişmesini, devamını ve çoğalmasını temin etmelidir. Hususiyle, kıyamet alametlerinin zuhur etmeye başladığı, ahlâksızlığın gemi aziya alıp her yerde serbest dolaştığı ve zinanın fâş olduğu böyle bir dönemde insanları cismaniyet ve nefisleriyle baş başa bırakmak onları felakete sürüklemek demektir. Dolayısıyla, mesele- nin tabiisinin bu olduğuna inanıyor, kimsenin buna karşı çıkamayacağı düşünüyor; karşı çıkmak bir yana, evliliğin tavsiye edilmesi gerektiği kanaatini taşıyorum. Öyle ki, imkânım olsa evlilik yaşına girmiş kadın-erkek herkesi evlendirir, yuvalarını kurma hususunda onlara yardım ederim.

Fakat böyle düşünmem bir fütüvvet ve kahramanlık ruhunu

takdir etmeme de mani değildir. Dünyayı ve dünyevîlikleri elinin tersiyle iten, şahsî haz ve lezzetleri adına hiçbir mülhazası olmayan; o türlü şeyleri rüyasında bile görse kalkıp kendini levm eden insanlar alkışa layıktır. Kendi kendine “Allah Rasûlü’nün bayrağının kaç karış, kaç kadem, kaç adım aşağıya düştüğü ama başkalarının bayrağının en yukarılarda dalgalandığı bir dönemde, nâm-ı celil-i Muhammedî’nin anılmadığı bir zaman diliminde, sen hâlâ nelerle meşgulsun, ne ile uğraşıyorsun?” deyip maddî-manevî nimetlerden fedakarlıkta bulunan kahramanlar mutlaka takdir edilmelidir. Onlar, kendini davaya adanmış, ondan başka sevdası olmayan, oturup kalkıp mefkûresini düşünen ve davasının mecnunu gibi yaşayan özel donanımlı insanlardır. Evet, onların hususi durumu, objektif kural olarak kabul edilemez ve herkese uygulanamaz ama şu da bir gerçektir ki; onlar makbul olan isyan ahlâkının ve fütüvvet ruhunun temsilcileridir. Eğer, isyan ahlâkı tabiri başka mülhazaları da çağırıyorlarsa, onların halini “iradenin davası” ya da “iradenin hakkını vermek” ifadeleriyle seslendirmek daha doğru olabilir.

İsyan Ahlâkı Değil İnat Ahlâksızlığı

Bu mevzuyla alâkalı önemli bir husus da şudur: Kamil bir mürşit, mahir bir rehber, faziletli bir muallim ve adil bir idareci gibi önde bulunan, kudve konumunda olan, kendisine itaat edilen kimseler, elleri ve idareleri altındaki insanların her yönden inkişaflarını da hedeflemeli, onların kendilerini rahat ifade etmelerine fırsat vermeli ve düşüncelerini alıp değerlendirmelidirler. Bu onlara düşen bir vazifedir. Onlar, bir konu hakkında çevrelerindeki insanların hemen hepsinin kendi fikirleriyle katkıda bulunmalarını sağlamalı; böylece, bir düşünceyi bin düşünceye ulaştırmalıydılar. İki aklın bir akıldan daha hayırlı olduğu hakikatine bağlı olarak diğer insanların fikirlerine de kıymet atfedenler, dehaya denk belki dehanın da üstünde isabetli kararlar verirler. Dolayısıyla, defaatle demişimdir ki; bir insan yüksek bir dehaya mâlik olacağına, başkalarıyla istişare etme gibi deha üstü bir ahlâka sahip olsun daha iyidir. Çünkü, istişarenin kıymetini bilen biri, belki yüz insanın düşüncesinden istifade eder. Böylece, hem onlara değer verdiğini ortaya koymuş, hem onların inkişafına yol açmış, hem istifade edilecek insanların dairesini genişletmiş ve hem de kendi yanlışlarının çarçabuk düzeltilmesini

sağlama mevzuunda önemli bir adım atmış sayılır. Ziya Paşa'ya nisbet edilen bir sözde “Bârîka-yı hakikat, müsademe-yi efkardan doğar” denmektedir; yani, hakikat kıvılcımı, fikirlerin çarpışmasından çıkar. İslâm dünyasında dünden bugüne hocalarla talebeleri arasında münazara ve müzakereler olagelmiş, herkes kendi fikrini rahatlıkla söyleyebilmiş ve kim ifade ederse etsin hakikatin kendisine saygı gösterilmiştir. İmam Ebu Hanife ve İmam Malik Hazretleri gibi müritlerin kendi talebeleriyle yaptıkları münazaralar malum ve meşhurdur.

Sevk ve idare edenler diğerlerine bu rahatlık ve imkânı verdiklerinde, onlar da şablonculuğun ve basma kalıp şeylerin esiri olarak yaşamayacak, kendi düşüncelerini de ortaya koyacaklardır. Bunu yaparken onlara düşen vazife, kat'iyen bir isyan, bir başkaldırma ve bir inat tavrı içine girmemektir. Gerektiğinde, uygun bir üslupla “Kur'ân'ın şu ayetine, Sünnet'in şu emrine, falan mütefekkirin şu mütalaasına ve mantığın şu kuralına göre, o mesele şöyle de olabilir” şeklinde fikir beyanında bulunulabilir. Böyle yapmak ve üslubunca konunun açıklığa kavuşturulmasını istemek dururken, itiraz ediyor gibi bir tavırla sorular sormak muhatapta kabz hali meydana getirir. Hatta belki onda da isyan duygularını tetikler. Dolayısıyla olan hakikate olur. Belki kurallarına riayet edilen ve nezaket çerçevesinde ortaya konan bir münazara ve müzakere neticesinde bazı hakikatler gün yüzüne çıkacaktır. Fakat birisindeki soru üslupsuzluğundan ve diğerindeki tavır bozukluğundan dolayı, hakikat zarar görür. Hakikatin gadre uğraması ve zulüm görmesi de bütün insanlık için büyük bir zarardır.

Ayrıca, her meseleye itiraz etme, her teklife başkaldırma, kim ne derse desin, daha o insan sözünü bitirmeden karşı çıkma ve bunu bir ahlâk haline getirme ile samimi bir şekilde fikir beyan etme aynı kategoride değerlendirilemez. Bazı insanların, başkalarıyla geçimsizlik içinde olmalarını inkılapçı bir ruha ya da isyan ahlâkına sahip bulunuşlarına vermeleri, sadece bir kuruntudan ve kabahatlerine mazeret uydurmaktan ibarettir. Onların durumu isyan ahlâkı ile değil, ancak inat ahlâkı ile tavsif edilebilir. Karşısındaki insan daha cümlesini tamamlamadan aksi istikamette sözler söyleyenler, sadece dile getiren insanı beğenmedikleri için bazı açık hakikatleri bile kabule yanaşmayanlar, hiç kimsenin bilgisine tahammül edemeyen ve doğruyu yalnızca kendi dağarcıklarında olana hasredenler,

hatta bazen kendilerinin de hoşuna giden çok doğru ve güzel sözlerle bile itiraz ederek “Güzel söylediniz ama daha güzeli ve daha doğrusu şöyle olmalıydı!...” türünden şeytanî hırıltıları seslendirenler olsa olsa inat ahlâkının temsilcileri olabilirler.

Evet, başkaldırma ve isyan düşüncesi, ilk olarak Varoluşçu felsefeciler tarafından, hiçbir ahlâkî değeri kabul etmeme, hiçbir kuralı tanımama, her türlü düzene başkaldırma ve her çeşit otoriteyi reddetme şeklinde seslendirilmiştir. İsyan ahlâkı ifadesini Müslüman mütefekkirler de kullanmışlardır ama onlar meseleyi –Nurettin Topçu gibi– iradenin davası olarak ele almışlardır. Nihilistlere göre isyan mülâhazası, bütün nizami değerlere karşı ayaklanma, devlet de dahil hiçbir otoritenin altına girmeme ve bohemce yaşama şeklindeki adeta bir “bulantı” felsefesi iken Müslümanlar onu iradenin hakkını verme ve şeytana, nefse, hevaya ve günahlara başkaldırma olarak değerlendirmişlerdir.

Çocuklarına Ne Bıraktın?

Soru: *Allah yolunda infakta bulunması ve maddî imkânlarını dinin ihyası için seferber etmesi beklenen bir insanın, kendi ailesinin geleceğini de düşünmesi ve onların istikbali için yatırım yapması hususundaki ölçüler ve genel prensipler nelerdir?*

Cevap: İslâm, insanları bazı inanç esaslarını kabul etmeye zorlamaz; aksine, akıl ve mantıklarına seslenerek, onları her türlü baskıdan kurtarıp hür iradeleriyle yeni bir seçimde bulunmaya teşvik eder. Kur’ân, “İslâm’da, dine sokmaya matuf zorlama yoktur” der; çünkü, zorlama dinin ruhuna zıttır. Dinin tarifinden de anlaşılacağı gibi, o, insanları kendi irade ve ihtiyarlarıyla doğru ve güzel olan şeylere sevk eden ilahî emirler mecmuasıdır; dolayısıyla, dinin kabul edilmesinde esas olan iradedir, insanın bilerek ve severek ona yönelmesidir. Öyleyse, dinde zorlama söz konusu olamaz. İslâm, irade ve ihtiyarı esas alır ve bütün muâmelelerini bu esas üzerine kurar.

Sağ Yoldaki Zahirî Meşakkat

Dinde öyle bir yaşanılabilirlik vardır ki, insan onun emirlerini yerine getirirken büyük bir rahatlık hisseder. İmam Şatıbî Hazretlerinin *Muvafakât*’ında ifade edildiği gibi; dinin vaz’ ettiği bir kısım

mükellefiyetler aslında meşakkat sebebi değildir; onlar uzun bir yolculuğa çıkmış bulunan insanın hedefine sağ-salim varabilmesi için sıyanet vesilelerinden ibarettir. Hazreti Bediüzzaman üslubuyla meseleyi ele alacak olursak; insanın önünde iki yol vardır: Sağ yolda kanuna ve nizama tâbi olmak şarttır ama o zahirî külfet içinde bir emniyet ve saadet bulunur. Sol yolda ise, başlangıçta serbestiyet ve hürriyet vardır; fakat o rahatlığın neticesinde bir tehlike ve talih-sizlik mukadderdir. Sağ yoldaki bir kısım sorumluluklar ve mesuliyetler ilk bakışta insanın omuzunda bir yük gibi görünse de, aslında onlar ileride çıkması muhtemel tehlike ve engellere karşı birer korunma argümanıdır. Meselâ, sağ yolda yürüyen insan, bir pasaportu almak için bazı zahmetlere katlanır, bir miktar masraf eder. Daha sonra onu kaybetmemek için tedbirler alır, sürekli yanında taşıma mecburiyetinde kalır. Fakat onun sayesinde pek çok kapıdan rahatlıkla geçer gider; pasaport taşıma gibi o küçücük meşakkete katlanma neticesinde rahatça geçtiği her kapıda ayrı bir huzur yudumları. Sol yolda yürüyen insana gelince, onun için öyle bir pasaport alma, masraf yapma ve onu her zaman yanında taşıma gibi bir külfet yoktur. Fakat belli bir süre serbestçe ve külfetsizce yol olsa bile, onun, önüne çıkan ilk kapıdan kovulacağı da muhakkaktır.

Bu itibarla, dinin emirleri arasında nice zor görülen mükellefiyetler vardır ki, aslında onların her biri ebedî saadetin birer vesilesidir. Meselâ, insanı nefisle mücadeleye alıştıran, kalbî ve ruhî hayata yükselten, onu uhrevileştiren ve ahirete ehil hale getiren ibadetler çok küçük bir meşakkat taşıyıcılar bile aynı zamanda insana çok büyük mükafat kazandırır. Dolayısıyla, insanların dünyevî ve uhrevî saadeti için vaz' edilen bu mükellefiyetler birer külfet olarak görülemez. Abdest, namaz, oruç, zekat ve hac gibi ibadetler zahirî bir külfete bedel binlerce sevap ve mükafat getirirler. Bunlar, hem Allah'a karşı kulluğu ifade eder hem de asla bir nihilist ve bir anarşist gibi davranamayacak olan ve kendi iradesiyle tam bir disiplin insanı olarak yaşayan Müslümanın hayatını zapt u rapt altına alırlar. Ayrıca, ubudiyetin gereği olan mükellefiyetler, Cennet'e, ebedî saadete, Cenâb-ı Hakk'ın cemâlini müşahedeye ve O'nun rıdvanına mazhar olmaya liyakat kesbetmek için yerine getirilmesi gereken sorumluluklardır.

Bunları okula giden bir öğrencinin yapması gereken vazifeler de benzetebilirsiniz. Nasıl, eğitim çemberinden geçme ve belli

bir kıvama erme o talebede bir liyakat metamorfozu meydana getiriyorsa, bir kul da ibadetler sayesinde o metamorfozu yaşamalır ki ahirete bir farklılık içinde gitsin. Arzın ve semanın değişip başka bir kalıba gireceği bir gün için, insan da cüz'iyatı itibarıyla öyle bir farklılığa ulaşmalı ve kıvama ermelidir ki ahiret meyvelerine erişsin. İşte bu zaviyeden meseleye bakınca, dinde zorluk olmadığı, dini görevlerini yapan kulların kendi kıvamlarına koştıkları görülecektir. Evet, biz bir maratonda koşuyoruz. Cennet'e, ebedi saadete, Cenâb-ı Hakk'ın cemalini müşahede etmeye ve O'nun "Ben sizden razıyım" müjdesine muhatap olmaya koşuyoruz. Biz ebedi yaşama ve hiç ölmemeye koşuyoruz. Öyleyse, ahiret hayatı adına hiç ölmemeye ve ebedi mutluluğa koştığımız bu yolda ölse bile değer ve o da bir meşakkat sayılmaz. Bundan dolaydır ki, dünya hesabına ölen şehitler ölüm şerbeti içtikleri aynı anda ölümsüzlüğe eriyorlar; buradaki ölüm sancılarını bile duymuyor, ölümsüzleşiyor ve sürekli ebedi saadet yudumlayıp duruyorlar.

Dinin Emirleri Objektiftir

Evet, "Lâ ikrâhe fi'd-din" hakikati insanların dine girmelerine matuf bir zorlamayı yasakladığı gibi dinin temelinde ikraha hiç yer bulunmadığını da ima etmektedir. Çünkü onun özünde sevgi, muhabbet, alâka ve insanların her türlü faydası vardır. Peygamber Efendimiz'in (aleyhi ekmelût-tehâyâ) getirdiği din, bir hanifiye-i semhâdir; yani, herkesin rahatlıkla yaşayıp, kolayca tatbik edebileceği bir sistemdir ve objektif prensipleriyle tam bir denge unsurudur. İslâm, sadece belli bir grup için değildir; onun mesajı herkese dir. İslâm'da "teklif-i mâlâyütak", yani insanlara güç yetiremeyeceği sorumlulukları yükleme söz konusu değildir; o herkesin biraz gayret ederek altından kalkabileceği emirlerle gelmiş olan ve ruhunda müsamaha bulunan bir nizamdır. Din kolaylık üzerine vaz' edilmiştir, ibadet kasdıyla da olsa ilave zorluklar çıkarmaya ve dinin kolaylaştırdığını zorlaştırmaya hiç kimsenin yetkisi yoktur. Onu şiddetlendiren ve altından kalkılmaz hale getiren yenik düşer. Nitekim, Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) "Bu din kolaylıktır. Hiç kimse kaldıramayacağı mükellefiyetlerin altına girerek dini geçmeye çalışmasın; (insanın mutlaka bir kısım eksik ve kusurları olur ve) galibiyet dinde kalır" buyurmuş ve ümmetine bir tavsiyede

bulunurken iki şeyden birini tercih ederse daima kolay olanı tercih etmiştir. Kendisi dinin emirlerini kılı kırk yararcasına yaşasa da ümmetini irşad ederken mutlaka insan fitratını gözetmiş ve dinin objektifliğine göre hükümler vermiştir.

Meselâ; Hazreti Ali ve Osman bin Maz'un gibi bazı sahabe efendilerimiz, dünyevî duygulardan bütünüyle sıyrılmak, mâsivâyı zihinlerinden tamamen atmak, kalblerini sadece Sultan'a ait bir saray haline getirmek, kendilerini iyice ibadete vermek ve vakitlerinin hepsini Allah'a kullukta geçirebilmek gayesiyle hadımlaşmak isteyince, Rasûl-ü Ekrem Efendimiz "Allah'ı en iyi bileniniz ve O'ndan en çok korkanınız benim. Bununla beraber, ben ibadet ediyorum ama hanımlarımın hakkını da gözetiyorum. Gece ibadetimi yapıyorum fakat istirahat de ediyorum. Bazı günler oruç tutuyor, diğer günleri ise oruçsuz geçiriyorum. Bu, benim yolumdur. Kim benim yolumdan yüz çevirirse, o benden değildir" demiş ve getirdiği dinde ruhbanlık olmadığını beyan buyurmuştur.

Mevzuyla alâkalı bir rivayet de şöyledir: Bir gün, Selman-ı Farişî Efendimiz Ebu'd-Derdâ Hazretlerini ziyaret eder. Ebu'd-Derdâ'nın hanımını eski ve yırtık bir kıyafet içinde görünce, "Bu halin ne?" diye sorar. Kadıncağız, "Kardeşiniz Ebu'd-Derdâ'nın dünya ile alâkası kalmadı" der ve o halinin sebebinin ima eder. Ebu'd-Derda Hazretleri eve gelince Hazreti Selman'a yemek getirerek, "Sen buyur, ben oruçluyum!" der. Selman-ı Farişî, "Hayır, sen yemezsen ben de yemem" deyince beraberce yerler. Yatsının üzerinden çok az bir zaman geçmiştir ki, Ebu'd-Derdâ, Hazreti Selman'dan gece namazı için müsaade ister ama o "Biraz uyu" der. Bir müddet sonra Ebu'd-Derda namaza kalkmak için tekrar yeltenince Selman-ı Farişî yine, "Biraz uyu!" der. Gecenin sonuna doğru Selman Efendimiz "Şimdi kalk!" deyip arkadaşını çağırır ve beraberce namaz kılarlar. Namaz bitince, Hazreti Selman şu nasihatı hatırlatır: "Senin üzerinde Rabbinin hakkı var, nefsinin hakkı var, ehlinin de hakkı var. Her hak sahibine hakkını ver." Ertesi gün Hazreti Ebu'd-Derdâ durumu anlatınca, Peygamber Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm), "Selman doğru söylemiş, doğruyu göstermiş" buyurur.

Tebük Seferine iştirak etmediği için tecridle cezalandırılan Ka'b bin Malik Hazretleri de, affedildiğini müjdeleyen ayet-i kerime nazil olunca çok sevinir ve "Ey Allah'ın Peygamberi, tevbemin kabul

olunmasına karşılık bütün malımı Allah yolunda infak etmeye söz vermişim” der. Fakat Allah Rasûlü, ona da “Malının bir kısmını yanında bırak, bu senin için daha hayırlıdır” buyurur.

Zengin Vârisler

Bu ve benzeri hadiselerle bakılınca görülecektir ki; Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) her zaman dinin objektif yanını esas almış ve dengeyi tavsiye etmiştir. Çünkü Allah Rasûlü, muvazzaf bir müşerrîdir; O'nun söz, tavır ve ikrarları birer dinî emirdir. O bir hususta “evet” derse, artık o mesele kural olur ve herkesi bağlayan bir hüküm haline gelir. O rehber ve imamdır; İmam, “Al-lahu Ekber” diye seslenince rûkûa gidilir; “Semiallahu limen hamideh” deyince ayağa kalkılır; bir kere daha tekbir getirince secdeye varılır. Onun ardında iseniz, farklı hareket edemezsiniz, her sözünü emir bilir ve uygularsınız. Nitekim, Allah Rasûlü, haccın farz kıldığını Ashab-ı kirâma duyurunca, içlerinden birisi; “Her yıl mı?” demiş; Rasûl-ü Ekrem (aleyhi ekmelü't-tehâyâ) ona cevap vermeyip susmuştur. O zat sorusunu üç defa tekrar edince; Peygamber Efendimiz bundan memnun olmamış, “Eğer ‘evet’ deseyseniz, hac üzerinize her yıl farz olurdu, buna da güç yetiremezsiniz” buyurmuştur. Evet, O söz kesen, mühür basan ve beyanı hüküm olan bir insandır; O'ndan sadır olan bir söz kuraldır ve ona uyma mecburiyeti vardır. Dolayısıyla, O dinin objektifliğini, kolaylaştırıp zorlaştırmamanın bir esas olduğunu ve insanların fitratlarını gözeterek hükümler vermiş; ashabının sorularını bu zaviyelerden cevaplandırmıştır.

Hadis kitaplarında, sorunuzla doğrudan alakalı olan bir hâdise daha anlatılır: Bir gün, Rasûl-ü Ekrem Efendimiz, ağır hasta olan Sa'd ibn Ebî Vakkas Hazretlerini ziyaret eder. Hal hatır sorma faslından sonra, Hazreti Sa'd, “Ya Rasûlallah, ben malı-mülkü bulunan bir kimseyim. Bir tek kızımdan başka vârisim de yoktur. Malımın üçte ikisini Allah yolunda infak etsem (de geri kalanını kızıma bıraksam) ne dersiniz?” diye sorar. Allah Rasûlü, “Hayır, üçte iki fazla olur” cevabını verir. Bunun üzerine Sa'd ibn Ebî Vakkas (radiyallahu anh), “Peki, yarısını sadaka olarak vereyim mi?” deyince, Rasûl-ü Ekrem yine, “Hayır, o da çoktur” der. Bu defa, Hazreti Sa'd, “Ya üçte birine ne dersiniz?” sualini tevcih eder. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), “Üçte biri olabilir ama o bile çoktur.

Senin geriye zengin vârisler bırakman, insanlardan dilenen fakir kimseler bırakmandan daha hayırlıdır” buyurur.

Evet, İnsanlığın İftihar Tablosu, bu hâdise münasebetiyle bir kere daha dinin herkes tarafından uygulanabilecek yanına işarette bulunmuş, beşer fitratını ve hayatın gerçeklerini nazar-ı itibara alarak bir hüküm vermiş ve kıyamete kadar O’na ümmet olmakla şereflenen bütün insanlar tarafından tatbik edilebilecek bir kural ortaya koymuştur. Şayet, bir insanın geniş imkânları varsa, vârislerini zengin edecek şekilde onlara miras bırakmasının, onları başkalarına el açıp dilenmeye terk etmesinden daha hayırlı olduğunu belirtmiştir.

Yeri gelmişken bir hususu daha arz edeyim: Siz vefat edince mirasınızı hak edecek bazı kimseler varsa, malınızın tamamını infak ederken onların haklarını da vakfetmiş olacağınız için Allah indinde sorumlu tutulabilirsiniz. Siz fedakârlık yapar ve “Bütün malımı mülkümü iman ve Kur’ân hizmetine vakfediyorum” dersiniz. Bu çok güzel bir davranış ve bir civanmertliktir. Fakat eğer o mal-mülk içinde size yakın olanların miras hakları varsa, o mevzuda öyle rahat davranamazsınız. Önce vârislerinizi razı ve memnun etmeniz lazımdır. Sizin vefatınızla mirasınızda hak sahibi olacak insanları hoşnut ettikten sonra malınızı istediğiniz gibi infak edebilirsiniz; aksi halde, Hak katında mesul olursunuz. Yani, ya Allah Rasûlü’nün beyanlarına uygun olarak malınızın üçte birini hayır yollarına verecek ve geri kalanını vârislerinize bırakacaksınız ya da onları razı ettikten sonra dilediğiniz tasarrufta bulunacaksınız.

Dolayısıyla, meseleye dinin objektifliği açısından bakmak ve umum insanları nazar-ı itibara alarak değişmeyen, sabit kurallarla hüküm vermek gerekir. Hususiyle, hayat tarzı ve davranışları örnek kabul edilen kimseler, herkes tarafından uygulanabilecek kuralları esas almalı; şahsî hayatları adına çok hassas olsalar ve azîmetlerle amel etseler bile, halk arasında dinin umumi disiplinlerini seslendirmelidirler.

Sika ve İsar Ufkunun Kahramanları

Buraya kadar arz ettiklerimiz mahfuz olmakla beraber, bir de azîmetler kuşağında yaşayan ve ufku çok engin olan kimseler vardır ki, onların durumu da kendi kemâlât arşları zaviyesinden

değerlendirilmelidir. Nasıl ki, Cenâb-ı Hakk'a kurbetin değişik mertebeleri ve her mertebenin de kendine göre temsilcileri bulunur; aynen öyle de, tevekkülün ve cömertliğin de farklı seviyeleri ve o seviyelerin kahramanları mevcuttur. "Tevekkül", Allah'a güven ve itimat ile başlasa da onun ötesine çıkmak mümkündür. Kalben beşerî güç ve kuvvetlerden tamamen sıyrılıp neticede her şeyi Kudreti Sonsuz'a havale ederek tam bir itimada ulaşma ufkunda noktalanınan rûhanî seyrin "teslim", "tefviz" ve "sika" mertebeleri de vardır. İşte, bir insan "çocuklarının geleceği" deyip onlar için yatırım yaparken bir diğerinin Enderûnî Vâsıf gibi:

*Gelir elbet zuhûra ne ise hükm-i kader
Hakk'a tefviz-i umûr et, ne elem çek, ne keder*

demesi de yadırganmamalıdır. Bir insanın, beş-on yıl sonrasını düşünüp başkalarına muhtaç olmamak için tasarrufta bulunması beşerî fitratına verilirken, bazı insanların da İbrahim Hakkı Hazretlerinin,

*Sen Hakk'a tevekkül ol,
Tefviz et ve rahat bul,
Sabreyle ve râzı ol
Mevlâ görelim neyler,
Neylerse güzel eyler*

sözleriyle ifade ettiği tefviz zirvesinde seyretmeleri de o derecenin insanlarına has bir hal olarak değerlendirilmelidir.

İnsanın gönlündeki hayır duygusunun ve cömertliğin de dereceleri vardır: İyiliksever olma ve yardım etmeyi sevme "semâhat"; bu duyguyu icra edip sorumlu olduğu kadar (zekat miktarı) yardımda bulunma "sehâvet"; malının çoğunu dağıtıp, daha azını geride bırakacak şekilde bol bol verme "cûd" ve kendisi de muhtaç olduğu hâlde başkalarını nefesine tercih ederek onların ihtiyacını görme ahlâkı da "isâr" mertebesinin adıdır. İşte, bu mertebeler, bize bir realiteyi hatırlatmaktadır; demek ki, insanların hepsini aynı çizgide mütalaa etmek doğru değildir. Herkes kendi kabiliyetinin müsaade ettiği ufka ulaşabilecektir ve her insan kendine özel yükselme çitasına göre değerlendirilmelidir. Nitekim, Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bazı sahabelere mallarının sadece bir kısmını infak etmeleri tembihinde bulunurken, Tebük hadisesi münasebetiyle bütün servetini hibe eden Hazreti Ebu Bekir'e "Ev

halkına ne bıraktın?” diye sormuş, O “Allah’ı ve Rasûlünü bıraktım” cevabını verince hiç itiraz etmemiş ve Hazreti Sıddık’ın sadakatine çok yakışan infak anlayışını hoş karşılamıştır.

“Anam!”

Hazreti Sıddık’ın sıddıka kerimesi Aişe validemiz de babası gibi ısar ufkunda cömertlik ortaya koyan bir insandı. Kendisine, Hayber ve Fedek arazilerinin gelirlerinden verilen bir miktar para vardı. Ayrıca, Hazreti Ömer, Ezvâc-ı tâhirât’ı ilk saftakiler arasında mütalaa etmiş ve onlara ayrılan miktarı yükseltmişti. O sevgili annemiz eline binlerce dinar geçmesine rağmen vefat ederken arkada dünya adına hiçbir şey bırakmamıştı; çünkü, eline geçen her şeyi Allah yolunda infak etmişti. Diğer yönleriyle ne kadar derinse, cömertlikte de o kadar derindi. İlim alanında o denli ileriye ki, Hazreti Urve onun hakkında “Hem fıkıh hem tıp ve hem de şiir sahasında Hazreti Aişe’den daha bilgisini görmedim” demişti. Ebu Musa El-Eşari Hazretleri de, “Ne zaman bir meseleyi ya da hadisi anlamakta zorlanıp Hazreti Aişe’ye sorsak mutlaka onda bir cevap bulur ve müşkilimizi hallederdik” itirafında bulunmuştu. O mualla annemiz söz söylemesini öyle güzel becerirdi ki; Ahnef bin Kays “Ben Hazreti Ebu Bekir’in, Hazreti Ömer’in, Hazreti Osman’ın ve Hazreti Ali’nin (Allah hepsinden razı olsun) hutbelerini dinledim. Fakat, Hazreti Aişe’nin dudaklarından dökülen sözler kadar güzel ve anlaşılır olanlarını ondan başkasından duymadım” şeklinde takdirlerini dile getirmişti. Adımı her anışımında “Anam!..” deyip “Öz anama bu kadar tatlı “anam” demedim o da darılmasın” düşüncesiyle yad ettiğim mualla validemiz, ibadet ü tâatında o kadar engindi ki; Kasım b. Muhammed “Hazreti Aişe, Ramazan ve Kurban bayramları hariç senenin bütün günlerini oruçlu geçirirdi” haberini vermişti. Bir gün yanaklarından süzülen yaşları görünce “Aişe, neyin var, niçin ağlıyorsun?” diye soran Rasûl-ü Ekrem Efendimiz’e “Cehennem ateşini hatırladım; ötede ailenizi tanır, beni de hatırlar mısınız ya Rasûlallah?” şeklinde cevap veren gözü yaşlı anamızın kalbi de o kadar ince idi ki; Urve Hazretleri “Sabahları evden çıkınca Hazreti Aişe’nin evine uğrar ve ona selam verirdim. Yine bir gün erkenden ona uğradım. Baktım ki, namaz kılıyor, Cenâb-ı Hakk’ı tesbîh u tazimde bulunuyor; sürekli “Biz dünyada, ailemiz içinde

iken sonumuzdan endişe ederdik. Ama şükürler olsun ki Allah bize lütfetti ve bizi, o kavuran ateşten korudu” (Tur, 52/26-27) mealindeki ayetleri okuyor; bu ayetleri durmadan tekrar ediyor, Rabbine dua dua yalvarıyor ve ağlıyor. Onu o halde görünce, ben de kalkıp namaza durdum. Fakat o okumasını bir türlü bitirmeyince ben biraz sıkıldım ve daha fazla dayanamayıp bir ihtiyacımı görmek için çarşıya gittim. Geri döndüğümde ne göreyim; Hazreti Aişe yine namazda ve kıyamdaydı; aynı ayetleri tekrar ediyor, ağlıyor ağlıyordu. İşte, bütün yönleriyle bir derinlik ve enginlik abidesi olan Aişe-i Sıddıka annemiz cömertlikte de benzersizdi. Rivayet edildiğine göre; bir gün yetmiş bin dinarı halka paylaşmış, sonra da oturup elbiselerini yamamış ve o yamalı elbiseleri giymişti. Bir başka gün, payına düşen bir malı yüz bin dinara satmış, eline geçen parayı muhtaçlara dağıtmış ve o günün akşamında da, kendisine ayırdığı arpa ekmeğiyle ancak iftar edebilmişti.

Allah’la münasebetlerinde o kadar derin olan anamız, insanları düşünme ve cömertlikte de o denli engindi. Dini anlama arzu ve ıstıyakı zaviyesinden eşsiz olduğu gibi, Allah’a, Rasûlü Ekrem’e, salih kimselere ve Cennete yakın olma, Cehennem’den de fersah fersah uzak bulunma vesilelerini kavramadaki basireti açısından da benzersizdi. Bunları yaptığı dönemde o henüz yirmili yıllarını yaşıyordu. O genç yaşına rağmen bilinmesi gereken mevzuları çok iyi kavramıştı. Kendisine bir husus sorulduğunda dinin objektifliği içerisinde cevaplar veriyor; hiç kimseye gücünün üstünde bir yük yüklemiyordu. Fakat, şahsî hayatı adına sadakat ve vefasına yakışır bir duruş ortaya koyuyor; hep sika ufkunda ve îsar burcunda seyahat ediyordu.

Vermeye Doymayanlar

O, bu konuda yalnız da değildi. Hazreti Osman Efendimiz çok kazanmıştı ama bir emanetçi olduğunun farkındaydı. Ne zaman “yardım” denilse önce o koşuyor; elinde ne varsa hepsini infak ediyor ve Peygamber Efendimizi sevindiriyordu. Hazreti Abdurrahman bin Avf çok zengindi; fakat, servetin kendisinde emanet olarak durduğunun şuuruyla hareket ediyor ve rivayetlere göre üzeri erzak yüklü beş yüz deveyi bir defada tasadduk ediyordu. Ömer bin Abdülaziz devletin başında bir emanetçi memur gibi duruyor,

hazinenin dolup taşıdığı bir dönemde kendisi zeytin yağına ekmek bandırarak iftar ve sahur yapıyordu. Leys ibn Sa'd Hazretlerinin yıllık geliri seksen bin dinarı geçiyordu ama kendisine hiçbir zaman zekat farz olmamıştı. Çünkü, eline ne geçerse geçsin, hepsini Allah yolunda harcıyor, istikbal endişesine kapılmadan malını infak ediyordu. Bir gün İmam Malik Hazretleri bir sini hurma hediye gönderince İmam Leys o siniyi altınla dolu olarak iade ediyordu.

Hafızanızı azıcık zorlasanız bu konuda daha yüzlerce misal bulabilirsiniz ve görürsünüz ki, seleflerimiz başkalarıyla alâkalı hüküm verirken dinin değişmeyen kurallarını uygulamış, insanları bütün boşlukları ve zaaflarıyla kabul etmiş, zorlaştırmamış kolaylaştırmışlardır; fakat, kendileri söz konusu olunca da bütün salih amellerini kendi ufukları açısından ele almışlardır. Kendi tatbikatlarının birer kural olarak benimsenmesine mani olmuş, İslâm dininin bir ruhbâniyet şeklinde anlaşılmasını engellemiş ve dinin özündeki kolaylığa, müsamahaya ve kuşatıcılığa dikkat çekmişlerdir. Kur'ân'da ve Sünnet'te insanların değişik kategoriler içinde değerlendirilmesine uygun şekilde, onlar da bir realitenin gereği olarak kiminin bir damla sadaka vermesini, kiminin de malının içinde başkalarının hakkı bulunduğu şuuruyla biraz daha çok tasadduk etmesini normal görmüş; fakat, kendileri son kuruşlarına kadar bütün mallarını infak etmişlerdir. Bunu yaparken de, hayır ve iyilikleri hiç kimseye duyurmamak, hissettirmemek, riya ve süm'adan uzak kalmak hususlarında da azamî hassas davranmışlar; hatta tasadduklarının Kiramen Katibîn tarafından bilinmesini dahi istememişlerdir. Nitekim, "Kendileri de ihtiyaç duydukları halde yiyeceklerini, sırf Allah'ın rızasına ermek için fakire, yetime ve esire ikram ederler. Ve derler ki: "Biz size sırf Allah rızası için ikram ediyoruz, yoksa sizden karşılık istemediğimiz gibi bir teşekkür bile beklemiyoruz" (İnsan, 67/8-9) mealindeki ayetler onların ruh halini tasvir etmektedir. Evet, onlar öyle hasbî ve muhlis kullardır ki, hayır ve hasenât karşılığında bir teşekkür bile beklememektedirler.

İman ve Kur'ân hizmetine adanmış kimseler de, çalışıp alınlarının teriyle işelerini temin etmelidirler. Kazançlarının üzerinde hep meşruiyet mührü aramalı ve mallarının her zerresinin hesabını Allah'a vermeye hazır bulunmalıdırlar. Onlar da birer emanetçi olduklarının farkında iseler, meşru dairede kazanmaya ve işin içine zerre kadar haram karıştırmamaya dikkat ederek ne kadar

kazanabilirlerse kazanmalı ve ellerinden geliyorsa çok zengin olmalıdırlar. Bir gün, Süfyan-ı Sevri Hazretlerinin elinde bir sürü dinar gören bir adam, “Seni Hak dostu olarak biliriz, elindeki bu paralar da neyin nesi?” deyince, Hazreti Süfyan, “Öyle deme; eğer bu kadarlık bir mala sahip olmasaydık, idareciler bizi kapılarında dilenci yapar, eşiklerine mendil serdirirlerdi” der. İşte, başkalarına el açmamak ve onun bunun kapısında mendil sermemek için her mü’min çalışıp çabalamalı, alın teriyle kendi geçimini sağlamalı ve aynı zamanda, kazancında ihtiyaç sahiplerinin de hakkı olduğunu düşünerek malının şükrünü de kendi cinsinden eda etmelidir.

Bu Devrin Sıddıkları

Bu şükrün yerine getirilmesi mevzuunda, ısrarla üzerinde durulması gereken nokta, herkese kendi gücü kadar yük yüklenmesi ve dinin objektif yanının nazara verilmesi hususudur. Bu konuda, insanları haklarından mahrum etmemeye, kimseyi gadre uğratmaya ve onların çoluk çocuklarının bulunduğunu da hesaba katmaya özen gösterilmelidir. Bir insan bir anlık coşup şahlanmayla hissî bir karar verebilir; diğerlerine düşen vazife, ona bir kere daha düşünme fırsatı tanımak ve hayatın realitelerini de göz önünde bulundurmaktır.

Unutulmamalıdır ki, Allah’ın dininin i’lâ edilmesi vazifesini kim vicdanında ne kadar duyuyorsa, o meseleye de o kadar sahip çıkar. Bazıları, ortaya konan hayırlı faaliyetleri sadece uzaktan seyrederek; takdirlerini dile getirir. Onlar o halleriyle kabul edilmeli ve muhalif olmamaları da bir kazanç bilinmelidir. Bazıları, işin ucundan tutuyor gibi görünür, kendileri hiçbir şey yapmaz ama iyi işler yapanlarla beraber bulunurlar. Onların durumu da yadırganmamalı ve o kadarlık bir yakınlık da kâr sayılmalıdır. Güzel insanlar içinde bulunma, güzel sözlere ve faydalı işlere iştirak etme, “Ne güzel şeyler yapıyorsunuz; Allah nasip etse, biz de yapsak” deme de çok önemli bir adım olarak değerlendirilmelidir. Bazıları da bir damla ile katkıda bulunur; o bir damlayı verirken bile yüreğini vermiş gibi olur ama o kadarlık bir infak da öpülüp başa konmalıdır. Çünkü, vermeye alışma damla damla vermekle başlar. Çoğu zaman, bir damla, coşkun bir kaynağın emaresidir ve o kaynak kazıldıkça mutlaka daha gür su gelecektir.

Bazı insanlar da vardır ki, onlar “Allah, karşılık olarak cenneti verip müminlerden canlarını ve mallarını satın almıştır” (Tevbe, 9/111) mealindeki ayetle yatıp kalkar ve tenezzülât-ı ilahiyenin bir neticesi olarak kendileriyle pazarlık yapıldığını hiç akıldan çıkarırmazlar. Malları ve gerekirse canları karşılığında, Cenneti, Cemalullahı ve rıdvânı satın alma şeklindeki bir anlaşmaya “evet” derler. Fanî şeyleri verip bakî bir hayatı kazanmaya talip olurlar. Hele bir de, içinde buldukları zaman dilimi umumi bir seferberliği gerektiriyorsa, iman ve Kur’ân davasına sahip çıkan ilkler gibi bütün mallarını tasadduk etmeye amâde bulunur, evlerinin ve arabalarının anahtarlarını bile bir zarfın içine koyar ve infakta sınır tanımazlar.

Sözün özü; meseleye dinin objektifliği açısından bakmak ve umum insanları nazar-ı itibara alarak değişmeyen kurullarla hüküm vermek esastır. Bu zaviyeden, beş lira veren de, elli lira tasadduk eden de, dinî vecibelerini yerine getirdikten sonra, evlâd u iyalini ve evini-barkını düşünen insan da makbuldür. Bu arada, her devrin Ebu Bekirleri ve Aişe-i Sıddîkaları da mutlaka olacak; onlar sadâkat, vefa ve isar hasletleri gereği belki mallarının hepsini Allah yolunda vereceklerdir. Dolayısıyla, bu meselede hüküm kanaat-i vicdaniyeye göre belirlenecek ve hiç kimse gadre uğratılmayacaktır.

Demokrasi Yokuşu

S

oru: Sizce ülkemizdeki tarihi gelişimi itibariyle demokrasi düzlüğe çıkabilmiş midir? Demokrasinin sadece teoride kalmayıp uygulanan ve herkese huzur vadeden bir sistem olabilmesi için neler gerekmektedir?

Cevap: Menşei itibarıyla Yunan kültürüne kadar uzanan demokrasi tabiri, “halk” ve “iktidar” manâlarına gelen iki Yunanca kelimedenden teşekkül etmiştir ve kısaca, “halk idaresi”, “halkın hakimiyeti”, “halkın iktidarı” demektir. Genellikle, “halkın kendi kendini yönetmesi” şeklinde tarif edilegelen demokrasi, temel hak ve hürriyetlerin korunmasını bizzat halka ya da temsilcilerine bırakan, vatandaşların duygu ve düşüncelerinin ülke idaresinde tesirli olması gerektiği esasına dayanan bir yönetim şeklidir. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde ilk kez seslendirilirken “Hâkimiyet bilâ kayd ü şart milletindir” şeklinde dile getirilen ve günümüzde “Egemenlik milletindir” sözüyle ifade edilen manâ da icmâlî olarak demokrasiyi vurgulamaktadır.

Demokrasinin tatbiki milletten millete, ülkeden ülkeye değişebilmektedir: Meselâ; “vasıtasız hükümet” ya da “doğrudan demokrasi” denilen idarî sistemde, halk, iktidar ve hâkimiyetini herhangi bir aracı ve temsilci olmadan kullanır. Kanunları yapma, uygulama ve onlara uymayanları bulup cezalandırma gibi hususlar tamamen

millele aittir. Bir meselede karar verileceği zaman milletin bütün fertleri kanaatini ortaya koyar; halk bir seçimde bulunur; yalnızca bazı kesimler değil, herkes bu seçimde söz sahibi olur; gerekirse süreklili referandumlar yapılır ve neticede umum halkın istediği husus gerçekleştirilir. Çocukları için bir ideal olan bu demokrasi şekli sadece küçük topluluklarda tatbik edilebilir.

“Temsilî hükümet”te ise; halk, hakimiyet ve iktidarı, belli bir süre için seçtiği temsilciler meclisine tevdi eder. İktidarı, halk adına meclislerin kullandığı bu idarî sisteme “cumhuriyet” de denmektedir. Günümüzde demokrasi denince genellikle “temsili demokrasi” anlaşılmaktadır. Temsilî demokrasi, dar anlamda halkın kendi temsilcilerini kendi hür iradesiyle seçmesi anlamına gelmektedir. Bu idarî sistemde, yönetilen halk, yöneten ise “halkın temsilcileri”dir. Halk, seçtiği bazı kimseleri kendine vekil tayin eder; onlar da, millet namına icraatta bulunurlar. Ayrıca, halkın çıkarları istikametinde bir kısım kurallar vaz’ ederler. Belki bazı haklara sınırlar getirirler; fakat vicdan hürriyeti, düşünme hürriyeti, çalışma hürriyeti, kazanma hürriyeti, seyahat hürriyeti gibi hak ve özgürlükleri yasalarla teminat altına alırlar. Hem devletin hem de fertlerin hak ve sorumluluklarını tespit eder ve bunların sınırlarını açıkça belirlerler. Böyle bir yönetim şeklinde, devletin şeffaf olması, hukuka dayanması, ferdi hürriyetleri koruması, kuvvetler ayrılığını (yasama, yürütme ve yargının birbirinden ayrı olmasını) gözetmesi ve iktidarın faaliyet sahasını belli bir çerçeveye içerisinde tutması olmazsa olmaz şartlardan bazılarıdır.

Çeşit Çeşit Demokrasi

Tarihi gelişimi itibarıyla da demokrasi, farklı toplumlar tarafından değişik şekillerde anlaşılmış ve farklı tarzlarda uygulanmıştır. Öyle ki, daha Antik Yunan dünyasında bile tiranlığa karşı halkın kendi kendini idare etmesi fikri doğmuştu; fakat Aristo’nun belirttiği üzere, demokrasi o dönemde bir çeşit “demagoji” olarak ele alınmış ve halkın idari işlere katılması sadece düşünce planında kalmıştı. Eski Roma’da da “Senato”nun gölgesinde bir tür demokrasi denemesi yapılmıştı. Ne var ki, demokrasi asırlarca halkın çıkarları hesabına ve halk adına totaliter bir sistem şeklinde uygulanmaktan öteye geçemedi. Evet, aslında manâ itibarıyla, hak ve hürriyetlerin baskı

altında tutulduğu, bütün yetkilerin bir elde veya küçük bir yönetici grubunun hakimiyetinde toplandığı devlet düzeni demek olan totaliter sistem demokrasiye tamamen zıt olmasına rağmen, “halk için istibdat” gibi çok garip bir mantıkla “totaliter demokrasi”lerden bile bahsedildi. Hatta bugün demokrasiyle idare edildiği söylenen pek çok ülkede böyle bir totaliter demokrasi anlayışının var olduğu ve bu ülkelerde bazı seçimler yapılarak halkın yönetime katkıda bulunduğu izlenimi verilse de aslında idare ve hakimiyetin bir elde tutulduğu, yani oralarda demokrasi adının gölgesinde totaliter bir sistemin hakim olduğu söylenebilir.

Diğer taraftan, demokrasi hâlâ büyük ölçüde muğlak olduğundan bu tabirin nisbetsiz zikri pek azdır. Çok defa onun yanına başka bir tabir ilave edilerek, demokrasi “çoğulcu”, “liberal”, “Hıristiyan”, “katılımcı”... gibi sıfatlarla anılmaktadır ki, bazen bu demokrasi türlerinden biri diğerini demokrasi olarak bile kabul etmeyebilmektedir. Hitler, Nazizm’in “gerçek demokrasi” olduğunu iddia ettiği ve Mussolini, Faşizm’i “merkezî ve otoriter demokrasi” şeklinde nazara verdiği gibi, bugün de, çoklarınınca anti-demokratik kabul edilen bazı ideolojilerin temsilcileri bile demokratik olduklarını savunmaktadırlar. Dolayısıyla, dünyanın değişik bölgelerinde “Marksist demokrasi”, “Proletarya demokrasisi”, “Protestan demokrasi”... gibi daha pek çok demokrasi anlayışına şahit olmak mümkündür.

Manâ Boyutlu Demokrasi

Ne var ki, şimdiye kadar “demokrasi”, bu izafet ve nisbetlerine bakılmadan hep yalın hâliyle ele alınmıştır. Bu sebeple de, din-demokrasi münasebetinden söz edenler, demokrasi ile dinin asla bağdaşmayacağını iddia etme yanlışlığına düşmüşlerdir. Onlara göre; din, Allah’ın hakimiyetine, demokrasi ise milletin re’yine dayanmaktadır. Fakat maalesef, özellikle İslâm ve demokrasi arasındaki bu sathi karşılaştırmada, “Hakimiyet, kayıtsız-şartsız millettir” sözünün, hükümrânlığın –hâşâ– Allah’tan alınarak insanlara verilmesi manâsına gelmediği; aksine Cenâb-ı Allah’ın, hükümrânlığı, baskıcı ve zorba bireylerin elinden alıp cumhura yani toplumun üyelerine verdiği hakikati gözardı edilmiştir. Bununla beraber, İslâm ve demokrasi söz konusu edildiğinde bunlardan birincisinin ilahî, semavî bir din, diğerinin ise beşerî bir yönetim şekli olduğu

mutlaka gözönünde tutulmalıdır. Demokrasinin tekamülünü isteyiş asla onun din yerine konması manâsına gelmemelidir. Dinin mukaddesliği ve münezzehiyeti mahfuzdur; dolayısıyla, İslâm ile demokrasinin kıyaslanması mevzubahis olamaz.

Bu itibarla da, kemale ermiş ve herkes tarafından benimsenmiş bir demokrasiden bahsetmenin mümkün olmadığı ve demokrasinin henüz bir gelişme vetiresi yaşadığı günümüzde İslâm'ın demokrasiye katabileceği zenginlik de mutlaka düşünülmelidir. Ebedi bir Zât'ın teveccühünden ve ebediyetten başka hiçbir şeyle tatmini mümkün olmayan insanoglunun manevî ihtiyaçlarına da cevap verebilecek bir demokrasinin geliştirilmesi meselesi de mütalaa ve müzakere edilmelidir.

İsterseniz siz böyle bir anlayışa “manâ boyutlu demokrasi” de diyebilirsiniz. Yani, insan hak ve hürriyetlerine saygıyı ihtiva eden, din ve vicdan hürriyetini gözetken, aynı zamanda insanların inandıkları gibi yaşamalarına da ortam hazırlayan bir demokrasi... İnsanların ebedle alâkalı isteklerini yerine getirme mevzuunda onlara yardımcı olan demokrasi... İnsanı maddî-manevî bütün ihtiyaçlarıyla nazar-ı itibara alan ve onun bütün ihtiyaçlarını karşılamayı tekeffül eden olgun demokrasi... İşte, demokrasiyi bu denli geliştirip insanileştirmenin yolları aranmalıdır. Çünkü insan hayatı, dünya ile başlamadığı gibi dünya ile de bitmiyor; dünya onun için sadece bir uğrak, o ebediyen kalacağı bir diyara, ahiret yurduna gidiyor. Şayet, onu idare eden sistem, bu gerçeği görmezlikten gelirse ve kulak ardı ederse, beşer için çok önemli bir meseleyi görmezlikten gelmiş ve kulak ardı etmiş olur. Evet, onun önünde kabir hayatı var, berzah hayatı var, mahşer hayatı var, Cennet hayatı var ve –Allah korusun– iman hesabına yolda kalanlar için de Cehennem hayatı var. Dolayısıyla, ideal demokrasi, insanın bugününü ve bugüne ait meselelerini tekeffül ettiği gibi, aynı zamanda onun ebedî hayatıyla alâkalı bir kısım ihtiyaçlarını da tekeffül etmesi lazım. Ancak böyle bir demokrasi, oldukça gelişmiş ve ideal hâli almış bir demokrasi olabilir. Fakat maalesef, insanlık henüz bu ufka ulaşmış sayılmaz. Ne batıda, ne doğuda, ne Amerika'da, ne de Uzak Doğu'da henüz böyle bir demokrasiden söz etmek mümkün değildir.

Bu açıdan da, demokrasi hâlâ yokuşa doğru tırmanmakta olan bir sistemdir. Bir manâda, demokrasi yokuşu henüz aşılammıştır.

Fakat, bu konuda hiçbir şey yapılamadı demek de haksızlık olur. Şimdilerde demokrasi, tamamen insanî bir sistem haline gelerek, insanın maddî–manevî, ruhî ve cismanî bütün ihtiyaçlarına cevap verebilmek üzere, tabiri caizse, evolüsyon geçire geçire hâlâ bir tekâmül süreci yaşamaktadır.

Demokrasi Kültürü

Meseleye diğer bir açıdan yaklaşacak olursak; demokrasi nazarı olarak iyi bir sistem sayılabilir; fakat asıl önemli olan onun pratiğe taşınmasıdır. Bir ülkede demokrasinin tam olarak uygulanabilmesi için de o ülke halkının “demokrasi kültürü”ne sahip olması gerekmektedir. Toplum fertlerinin demokrasi kültürünü öğrenmeleri ve ona alışmaları da ancak ciddi bir eğitimle mümkün olabilir.

Bu açıdan, öncelikle demokrasinin çerçevesi belirlenmeli; o çerçevede millete kendi hakları ve özgürlükleri öğretilmelidir. Bir yandan, fertlerden sorumluluklarını yerine getirmeleri istenirken, diğer taraftan, onlara kendi haklarına sahip çıkma cesareti de verilmelidir. Her insana, demokrasinin ne vaad ettiği, toplumun bir ferdi olarak kendisinin hangi haklara sahip bulunduğu ve devlet idaresinde ne türlü bir söz söyleme salâhiyetinin olduğu gibi hususlar mutlaka öğretilmelidir. Bazıları bunların öğretilmesini keyfî idarelerine engel görebilirler; toplumu kendi heva ve hevesleri doğrultusunda bazı yerlere çekmek isteyen bu kesimler, halkın bir kısım hakikatleri öğrenmesini istemeyebilirler. Çünkü, kendine dayatılan hususları bir şekilde kabullenen ve hakkını aramayı aklının ucundan bile geçirmeyen, hatta haklarının ne olduğunu bile hiç bilmeyen kitleleri istenilen yöne sevk etmek kolaydır.

Bu itibarla, insanlara vicdan hürriyeti, düşünce hürriyeti, inanç hürriyeti ve çalışma hürriyeti gibi özgürlükler tanınabilir. Fakat halk bu hürriyetlerin ne manâya geldiğini bilmiyorsa, kendisine tanınan haklardan haberdar değilse; hakkını nerede ve nasıl arayacağı hususunda hiçbir malumatı bulunmuyorsa, yani, millet fertlerinde demokrasi kültürü gelişmemişse, o toplumda gerçek demokrasinin tatbiki imkânsız denecek kadar zordur. Böyle bir toplumda, bazen geçici bir hürriyet havası hâsıl olsa bile, bir kısım hazımsız kimselelerin kaba kuvvete başvurarak demokrasinin başına darbe indirmele-ri de her zaman söz konusudur. Değişik bahanelerle hadlerini aşır

hak adına haksızlık irtikâp eden bu kaba kuvvet temsilcilerine karşı, demokrasi kültüründen mahrum yetiştirilen nesillerin yapabileceği hiçbir şey de yoktur. Bir yanda kendi haklarından habersiz ve demokrasi kültüründen mahrum yığınlar, diğer tarafta da o kültüre alışmadığı için başkalarının hak arayışı karşısında hazımsız kimse-ler bulunduğu müddetçe değişik müdahalelerin birbirini takip etmesi ve demokrasinin sürekli inkıtaya uğratılması kaçınılmazdır.

Bu hakikatin en canlı misali yakın çevremizdeki ülkelerdir. Koskoca bir coğrafyada çoğu ülkelerin başında birer tiran, birer diktatör vardır. Buralarda da seçimler yapılır; fakat seçimleri ekseriyetle o an başta bulunanlar yeniden kazanır ve yerlerini hep korurlar. Onların aralarında yirmi senelik, otuz senelik despotlar bile mevcuttur. Ülkeleri adına neredeyse hiçbir hayırlı teşebbüste bulunmayan ve sadece kendi saltanatını devam ettirmeyi düşünen bu tiranlar, bütün zorbalıklarına rağmen yine de o sihirli kelimeye sığınır, “demokrasi” der ve her şeyi ona bağlı yapıyor gibi görünerek saf yığınlara bütün icraatlerini kabul ettirirler.

Demokrasi kültüründen mahrum olan toplumlardaki bu durum bizim ülkemizde de farklı değildir. Dünyadaki umumi gidişata paralel olarak, Türkiye’de de belki Tanzimat’tan bu yana batılı anlamda demokrasiye geçiş vetiresi yaşanmaktadır. İkinci Dünya Savaşı’nda Almanya, İtalya ve Japonya’nın yenilmesiyle totaliter rejimler bir manâda sona erip demokratikleşme hareketleri revaç bulunca, Batı ile münasebetlerini sıcak tutmak isteyen Türkiye de çok partili hayata geçmek mecburiyetinde kaldı. 1946 senesinde demokratikleşme talepleriyle kurulan Demokrat Parti’nin siyaset meydanına atılmasından sonra ülkemizde de ciddi anlamda bir demokrasi yokuşuna tırmanma süreci başladı. Fakat acaba demokrasi adına ortaya çıkanlar demokrasiyi ne derece hazmetmişlerdi? Kendilerini hangi ölçüde milleti temsile yetkili ve donanımlı görüyorlardı? Güçlerini tartmışlar mıydı? Öyle bir yükün altından kalkabilirler miydi? Ayrıca, önce demokrasiye mecburen vize veren güçler, daha sonra onun kendi iktidarları aleyhine işlediğini görünce o meseleyi hazmedebilirler miydi? Bunlar çok ince ve hassasiyetle üzerinde durulması gerekli olan konulardı. O ölçüde bir hassasiyetle bu konuların üzerinde duruldu mu, durulmadı mı onu bilemeyeceğim; fakat aşıkâr olan bir husus var ki, bizim ülkemizde ideal demokrasiye yürümek için aşılması gereken yokuşun dışında çok farklı tepeleri de geçmek

gerekmşti ve aşılması gereken o tepelerin hâl-i hazırda bütün bütün arkada bırakıldığı söylenemez.

Türkiye Demokrasi Yokuşunda

Evet, bizim ülkemizde demokrasi, yer yer pek çok engele takıldı; zaman zaman kendi halkının öz değerleriyle çatıştı, bazen yerleşik idareye zıt bir anlayışa dönüştü, bazen de hâkimiyeti elinde bulunduran güçlerin gayzına yenik düştü. 27 Mayıs 1960 tarihinde Türkiye, daha sonraki demokrasi gayretlerinin de teminatı olabilecek bir sürecin başına inen yumruğa şahitlik etti. 16 ve 17 Eylül 1961’de bir zamanlar demokrasi diyerek halkın karşısına çıkan ve istediği desteği bulmuş gibi görünen kimselerle beraber demokrasinin kendisi de idam sehpasında sallandırıldı. 12 Mart 1971’de demokrasiye bir kere daha ince ayar (!) çekildi. Aradan on sene bile geçmeden, bu defa 12 Eylül 1980’de demokrasinin başına sert bir darbe daha indirildi. Dahası, 82 Anayasası’na konan kanun maddeleriyle 61 Anayasası’nın getirdiği hak ve özgürlüklerin üzerine de çizgi çekildi.

Evet, 61’de yeni bir anayasa hazırlanmış ve farklı bir demokrasi den bahsedilmişti. Her türlü hak ve hürriyetin tanınacağı söylenmiş ve her çeşit düşüncenin âdetâ önü açılmıştı. Devletin temel yapısına dokunmamak ve rejimi değiştirmeye matuf faaliyetlerde bulunmamak şartıyla herkesin istediğini yapabileceği ifade edilmişti. Ülkenin demokratik bir cumhuriyetle yönetildiği ve bu idare sisteminde hâkimiyetin kayıtsız, şartsız millete ait olduğu vurgulanmıştı. Fakat bu hürriyet havasının üzerinden çok geçmeden farklı bir müdahale daha oldu. Ondandır yaklaşık on sene sonra bir başka müdahale ile yeniden anayasa değişikliğine gidildi. Ne kadar acıdır ki, yeni demokrasinin baş mimarlarından ve o günkü anayasanın hazırlanmasına öncülük edenlerden birisi, eski anayasa için “Bu anayasa bize bol elbise gibi geldi; içinde rahat hareket etmeye başladık. Bu entariyi belinden, paçasından, boyundan biraz daraltmak lazım” diyebilirdi. Nitekim, o demokrasi elbisesi, orasından burasından çekildi, büzüştürüldü ve kısaltıldı. Fakat, müdahaleler onunla da sınırlı kalmadı; başının üzerinde Demokles’in kılıcı varmışçasına sürekli titreyerek hayatını devam ettiren demokrasi, 28 Şubat 1997’de bir kere daha inkitaya uğratıldı.

İşte bütün bu müdahalelerin arkasında demokrasi kültüründen mahrumiyet vardır. Demokrasiyi hazmedemeyen kimseler, kendi bozuk hissiyatlarına, yanlış mantıklarına, heva ve heveslerine göre bir kısım mualecelerde bulunur ve onu felç ederler. Her dönemde, acemi ve demokrasi kültüründen yoksun demokratların elinde demokrasi bir kere daha yara alır. Bazıları “ince ayar lazım” derler, kimileri de hürriyet elbisesinin millete bol geldiğini söylerler; böylece, bu bahanelerle parlamentoyu işlemez hale getirir, devlet müesseselerinin elini-kolunu bağlar ve aslında milletin istikbaliyle oynarlar.

Demokrasi kültüründen bihaber bu hazımsız ruhlar, kendileri gibi düşünmeyen insanların demokratik hak ve hürriyetlerden istifade etmelerini çekemezler. Hele bir de bunlar, dine mesafeli duran kimselerse, halkın dinî vazifelerini yerine getirmesine, duygu ve düşüncelerini seslendirmesine, istediği gibi yaşayıp kendini ifade etmesine asla tahammül gösteremezler. Dolayısıyla, içlerindeki bu hazımsızlık sebebiyle sürekli müdahale duygularıyla dolar, müdahale düşünceleriyle oturup kalkarlar. Şayet umumi hava istedikleri gibi bir müdahaleye müsait değilse, hemen bir sürü kavga sebebi icad eder, farklılıkları kurcalar, kapanmaya yüz tutmuş yaraları deşerler; ne yapıp eder kötü emelleri için zemin hazırlarlar. Kargaşaların, kavgaların ve anarşinin gölgesinde yeni bir fevkalâdeliğe ihtiyaç hasil eder ve o fevkalâdeliği kullanarak gönüllerine göre bir düzen tesis etme hayalleri görüp onları gerçekleştirilmeye çalışırlar.

“Sen kim oluyorsun?”

Bu cümleden olarak, bugün bazıları hususiyle Doğu’da ve Güneydoğu’da kargaşa çıkartmak için uğraşıp duruyorlar. Bölge halkının büyük çoğunluğunun hissiyatına tercüman olan insanların dinleyince ortada kat’iyen kargaşaya ve kavgaya sebep olacak bir durumun söz konusu olmadığı görülüyor. Edirne’den Kars’a bu ülkede yaşayan herkes, Çanakkale’den Trablusgarp’a kadar vatan için, din için hep beraber savaştığını, beraberce şehadete yürüdüğünü ve şehit olunca da belki sarmaş dolaş olarak aynı kabre konduğunu düşünüyor. Halkın nazarında asla ayrılığın, gayrılığın manâsı yok. Fakat neylersiniz ki, demokrasiyi hazmedememiş, o kültürle yetişememiş bazı kimseler insanımızı birbirine düşürerek kargaşa

çıkartmaktan, kan dökmekten ve anarşiyeye zemin hazırlamaktan geri durmuyor; sun'i olarak oluşturdukları puslu havayı kendi hesaplarına değerlendirmek için fırsat kolluyorlar. Toplum içinde ayrımcılık yapıyor, kendilerini farklı görüyor, "başkaları" dedikleri insanlar için hak ve hürriyetleri fazla buluyor ve "Siz nereden çıktınız; sizin ne hakkınız var ki hak iddiasında bulunuyorsunuz!" gibi tuhaf düşüncelerle ve çiğ sözlerle insanları rencide ediyorlar. Öyle ki, bu vatan evladına, özbeöz Anadolu insanına "Dünyanın değişik yerlerinde okul açmak sizin ne haddinize? Türkçe'yi öğretmek size mi düştü?" deme cüretinde bile bulunabiliyorlar.

Hiç unutmam, bazı sözleri eğip bükerek ve sağa sola çekerek askeriyenin itibarına dokunulmasının söz konusu olduğu bir yerde, "Benim askeriyeye karşı ciddî bir saygım var; askerimize söz ettirmem!" demiştim. Kendimi, onun itibarını düşünme mecburiyetinde hissettiğim bir anda, askere saygımı ifade sadedinde böyle derken de bu kadar samimi bir sözden dolayı bile tepki alacağım asla aklıma gelmemişti. Fakat sizin hiç ihtimal vermeyeceğiniz bir şekilde birisi kalktı, "Askerin itibarını korumak sana mı düştü!" deyiverdi. Bu sözü işitince damarlarımda kanım dondu desem mübalağa etmiş olmam. Siz bu cümlede, demokrasi terbiyesi bir yana, en basit bir insanî terbiye emaresi bulabilir misiniz? "Sen kim oluyorsun?" Ben bu ülkenin vatandaşıyım. Bu ülkede, temelde milletin değer atfettiği müesseseler vardır ki, milletin bir ferdi olarak ben de onlara değer veririm. Ayrıca, şahsen, çok kıymetli gördüğüm ve takdir ettiğim müesseseler de vardır. Hatta toplumun bir kesiminin hiç kıymet vermediği, fakat bir vatandaş olarak benim değer atfettiğim müesseseler de olabilir. Her vatandaş gibi, ben de duygu ve düşüncelerimi ifade hürriyetine sahibim. Ve değer atfettiğim her şeyi korumakla da kendimi mükellef görebilirim. O müessese askeriyeyse, onu korumakla kendimi mükellef görürüm; o parlamento ise, onu korumakla da kendimi sorumlu tutarım. Şayet, o devletse, birileri gibi kutsamasam ve ona müteâl demesem, aşkın bir müessese gibi görmesem bile, onu da korumaya ve kollamaya çalışırım. Bu niyetle, her zaman, "En kötü idarî sistem ve en kötü devlet, devletsizlikten ve nizamsızlıktan bin defa daha iyidir; çünkü öbüründe anarşi vardır, o nihilizme gider, dayanır" derim... Böyle der ve demokrasinin gereği olarak bu düşüncemi ifade etmem karşısında saygı göreceğimi umarım. Fakat bir insan, bu

duygu ve düşünceye saygılı olacağına, kendi hakkında istediği demokrasi ve hürriyet atmosferinden benim de istifade etmeme rıza göstereceğine, herkese yukarıdan bakarak ve garip bir hazımsızlık yaşayarak “Sen kim oluyorsun?” diyebiliyor. İşte, onun gibi kimse-ler, aslında demokrasiyi de kat’iyen hazmedemediler. Onu dillerinden düşürmediler, ama içlerine de sindiremediler. Dolayısıyla da, demokrasi yokuşunu bütün bütün sarp ve dik bir dağa çevirdiler; milleti sıra sıra tepeleri aşmak ve o ızdırap veren yokuşu acı acı tırmanmak mecburiyetinde bıraktılar. Halk senelerce önce o yokuşu tırmanmaya başladı ama hâlâ demokrasi yolunda önüne çıkan yeni yeni tepeleri aşmaya devam ediyor.

Usulsüzlük ve Rölantide Geçen Seneler

Diğer taraftan, demokrasinin temsil şekli olan cumhuriyetin de değişik tatbik usulleri vardır. Her ülke kendi kültürüne ve halkının yapısına göre değişik bir tatbik tarzı benimsemiştir. Bazı devletler parlamenter hükümet sistemini, bazıları ise başkanlık sistemini tercih etmişlerdir. Meselâ, Amerika, başkanlık sistemini yeğlediği halde, Fransa gibi kimi ülkeler de yarı başkanlık sistemine yönelmişlerdir. Bizim ülkemizde de kendi şartlarına göre bir demokrasi anlayışı ve onu tatbik şekli yerleşmiştir. Anayasa, her vatandaşa, seçme, seçilme ve siyasî faaliyette bulunma hakkı tanımıştır. Genel oyla seçilerek Meclis’te yerini alan beşyüzelli milletvekilinden herbiri, sadece kendilerini seçenleri ya da kendi seçim bölgelerini değil, topyekün Milleti temsil ederler. Dolayısıyla da, iktidar ister nitelikli çoğunluk denen belli bir barajı aşarak başa geçsin, ister nisbî çoğunlukla idareyi ele alsın, işin temelinde halk varsa ve bu çoğunluğu sağlayan da yine halkın kendisi ise, vekiller bütün milletin temsilcileridirler ve bu ülkede halk kendi kendini idare ediyor demektir. Bu idarî şekil şu andaki sistemin bir gereğidir. Bu itibarla da, hiç kimsenin “İktidar, oyların çoğunu alsa da, milletin tamamı onu desteklemiyor; şu anda azınlık çoğunluğu idare ediyor” demeye ve itiraz etmeye hakkı yoktur. Çünkü hâl-i hazırda kabul edilen sistem ve yetkili kurumlarca belirlenen yasalar bunu gerektirmektedir. Meseleyi, herkesin ortak hissiyatına göre şekillendirmek imkansızdır. Fakat ille de yüzde seksen, yüzde doksan tarafından seçilmiş bir iktidar isteniyorsa, ona göre yeni bir sistem vaz’

etmek lazımdır. İşte, aynı hazımsız kimseler, kendi çekememezliklerini gizleyerek ve çıkarlarına dokunduğunu saklayarak mevcut demokrasiyi bile bu ülke insanına fazla bulmakta ve bu defa da azınlık-çoğunluk yâveleriyle ona itiraz etmektedirler. Evet, aslında bunlar, halkın hissiyatının temsilini hazmedemediler; milletin geçmişten tevarüs ettiği kültürün temsil edilmesini çekemediler; belli bir dönemde sinelere gömdükleri hakikatlere saygı duyulmasına tahammül gösteremediler ve demokrasinin aynı zamanda bir insanın ebedî saadete hazırlanması istikametinde ortam hazırlayıcılığını sinelerine sindiremediler. Hatta bazen çok küçük şeylere takıldılar; bazen bir külâhı bazen de bir tesbihi rejim adına tehlikeli saydılar ve dolayısıyla kargaşa çıkardılar.

Haddizatında, Büyük Mütefekkir'in de dediği gibi, mukabele-i bilmişil zalimâne bir kaidedir. Maruz kalınan bir haksızlığa aynıyla karşılık vermek ve mukabil haksızlık yapmak zalimce bir davranıştır. Fakat maalesef, demokrasi yokuşunu aşmaya çalışan insanlar arasından da arz etmeye çalıştığım hazımsızlıklara karşı çok yanlış mukabelede bulunanlar çıktı. Bazılarının zalimce davranışlarına karşı diğerlerinin usulsüzce tavırlara girmeleri millete seneler kaybettirdi. Bazı temsilciler, temsil ettikleri hakikatlerin kadr ü kıymetini tam bilemediler. Temsilde kabalık yaptılar; hatta bazen tahriklere kapıldı ve figüre edildiler. Kimi zaman karşı tarafı hırçınlığa sevkettiler, kimi zaman da kendi menfaatlerini korumak için millete revâ görülen kötülöklere göz yumdular. ve dolayısıyla, olan millete oldu. Yanlış hareketler, mukabil yanlış davranışlara ve yanlış müdahalelere sebebiyet verdi, zemin hazırladı. Neticede zaman zaman demokrasinin beli kırıldı; yer yer milletimizin itibarına darbeler vuruldu. Her yanlış müdahale ölkemize senelere mal oldu; kırk sene, elli sene, altmış sene uçup gitti. Bütün kazanımlar bir bir heba edildi ve millet olarak diğer toplumların gerisinde kaldık.

Ne kadar acıdır ki, biz, çok küçük meselelerin kavgasını vererek birbirimizle uğraşırken, bazı milletler her şeyi, insana, ahlâka, eğitime, kültüre bağlayarak, bizim takılıp kaldığımız noktaları âdeta uçarak geçtiler ve bugünkü konumlarına ulaştılar. Meselâ, daha dün korkunç bir harb ü darbden çıkmış, yerle bir edilmiş Japonya doğruldu, ayağa kalktı, yürüme denemeleri yaptı, koştu ve gelip bizi geçti. Totaliter sistemle idare edilen bir devlet, dünyayla

rekabet edebilecek bir güce ulaştı. Oysa Japonya bizden elli-altmış sene sonra yenilenme gayretlerine başlamıştı, ama o bütün handikapları aştı ve dünyayı idare eden güçlü devletlerarasında yerini aldı. Yanıbaşımızdaki Almanya, her iki cihan harbini de ölümcül yaralarla atlattı. Yirminci asrın ilk yarısında her yanıyla yıkık-dökük bir görünüm arz ediyordu. Fakat o, her şeye rağmen, kısa zamanda derlenip-toparlandı ve dev bir ülke olarak dünyanın karşısına dikildi. Evet, onlar kırk-elli yıl gibi kısa bir zaman içinde çoktan çağlarıyla hesaplaşabilecek seviyeye ulaştılar; fakat maalesef biz, yüz elli senelik bir yolculuktan sonra, varacağımız hedeften daha çok, çıkış noktasının dedikodusuyla birbirimizi kemirip durduk ve içimizdeki hazımsızlık sebebiyle demokrasi yokuşunda rölantide kaldık. Sürekli çalışıyor görüldük, bazı şeyler yapıyor izlenimi verdik, ama iki adım ileriye gidemedik. Ne duyguda ne düşüncede, ne hazımda ne başkalarını kabullenmede, ne diyalogda ve ne de hoşgörüde gerektiği ölçüde yol alamadık.

Demokrasi Kültüründen Mahrumiyet ve Bitmeyen Yokuşlar

Dahası, demokrasi kültüründen mahrumiyet, hem milletin hem de idarecilerin üsluplarına da aksetti. Öyle ki, hiç kimsenin tenkit edilmeye tahammülü yok. Fakat sıra tenkit etmeye gelince ölçülü ve insafılı olanı bulmak zorlardan zor. Hemen herkes birbirini acı acı sorguluyor. Hatta tenkit zamanla iftira ve bühtana kadar varıp uzanıyor. İnsanların şeref ve haysiyetlerine dokunuluyor. Hatırlayacaksınız, bu ülkede herkesin afif ve namuslu bildiği kimselerin özel kasalarına kadın çamaşırları koyarak onları toplum nazarında bitirmek isteyenler bile oldu. Demokrasi kültüründen mahrum kimseler, onları önce ma'serî vicdan nezdinde bir kısım günahlarla ademe mahkum etmek ve sonra da idam sehpasına çıkarırken insanların içlerinin sızlamasının önünü kesmek istediler. Dün bunu yaptılar ve hem demokrasi imtihanını kaybettiler hem de milleti çok büyük kayıplara maruz bıraktılar. Şayet, millet fertlerine demokrasi kültürü kazandırılmazsa, yarın da aynı cürümler işlenmeyeceğini kimse garanti edemez.

Düşünün ki, demokrasiye adım atalı ve Cumhuriyet kurulalı aradan bunca sene geçmiş. Fakat hâlâ birbirine el uzatacak kadar

dahi insanî değerlere saygısı olmayan, demokrasi kültüründen mahrum, bir manâda bedeviyet yaşayan ve çöl insanı gibi davranan kimselere şahit oluyorsunuz. Diyalog ve hoşgörü diyor, gönülden selam veriyor ve çok samimi olarak el uzatıyorsunuz ama çoğu zaman elleriniz havada kalıyor. Ziyaret etmek için randevu istediğinizde size kapıyı açma ve bir bardak çay sunma medeniliğini bile gösteremeyen, sizinle aynı odada yarım saat oturmaya dahi tahammül edemeyen kaba ve soğuk insanlar görüyorsunuz. Siz ne yaparsanız yapın, bazıları diyaloga asla “evet” demiyor, kendileri gibi düşünmeyenleri kat’iyen hoş görmüyor, aksine başkalarını sürekli lanetliyorlar. İşte, şayet bugün bile siz hâlâ bu ölçüde bir yobazlığa muhatap oluyorsanız, bazı insanlarla uzlaşmıyor ve anlaşamıyorsanız, demek ki demokrasi yokuşu aşılamamış; demek ki demokrasi kültürüne henüz ulaşamamış. Bağışlayın, parlamento kürsüsünden veya sıralarından biri diğerine “ördek” derken, öbürü de kalkıp ona “kaz” diye hitap edebiliyorsa, demek ki bu kavga bitmemiş, demokrasi hazmedilememiş...

Evet, bu çirkin manzaralar aklıma geldikçe Mehmet Akif’in

Bu hissizlikle cemiyet yaşar derlerse pek yanlış

Bir millet göster, ölmüş maneviyatıyla, sağ kalmış

mırsalarını hatırlıyorum. Onun sözlerini mevzumuzla göre değiştirerek, “Demokrasi kültüründen mahrumiyetle bu millet yaşar derlerse pek yanlış; bir millet göster o kültürden mahrum olduğu halde sağ kalmış” diyelim geliyor. Evet, acı ama ifade etme mecburiyetindeyiz; biz demokrasi kültüründen mahrumuz ve bu mahrumiyetle devam ettiğimiz sürece karşımıza daha pek çok yokuş çıkar... Demokrasi daha pek çok hazımsızlıklara çarpar...

Geçenlerde Samanyolu Televizyonu’nda yayınlanan “Demokrasi Yokuşu” adlı belgeseli seyrederken, o dönemde yapılan koca koca yanlışları bir kere daha hayretle hatırladım ve kaybolan yılların, yitirilen değerlerin hicranıyla adeta iki büklüm oldum. Gözünü hırs bürümüş kimselerin sıkılmış yumruklarını, düşmanlık duygularıyla gerilmiş insanların nefret dolu bakışlarını, öldürme hıncıyla başı dönmüş zalimlerin adeta kan dökme bahanesi arayışlarını ve insanî değerlerin ayaklar altına alınışını ürperti içinde ve bin bir esfle seyrettim. Bu önemli belgesel ne ölçüde takip edildi ve o elem verici hadiseler milletimize ne ifade etti.. bilemeyeceğim; fakat, Samanyolu

Televizyonu'nun, yakın geçmişte cereyan eden bir hadiseyi hatırlatarak tarihe ışık tuttuğuna ve millet çapında aynı hataların yeniden irtikap edilmemesi, aynı yanlışlara girilmemesi için o belgeselin herkes tarafından seyredilmesi gerektiğine inanıyorum. Demokrasi yokuşunu hâlâ tırmanmakta olan milletimizin her ferdinin kendi tavırlarını, davranışlarını, üslubunu yeniden gözden geçirmesini ve yeni bir hınçla, yeni bir kinle, yeni bir nefretle o yokuşun daha sarp hale getirilmemesini diliyorum.

Kirli Zihinler ve Dağınık Kalbler

Vicdanın dört ana unsurundan biri olan zihnin gerçek gyesi marifetullahtır. Bundan dolayı, onun sürekli Allah'a ulaştıran yollar, o yollardaki handikaplar ve bu handikapların aşılması için gereken nazari bilgilerle meşgul olması; sonra da bu nazari bilgileri tatbik edebilme iradesine sevkedecek malumatla beslenmesi gerekir.

Ne var ki, anlama, öğrenme ve hatırlama kabiliyeti olarak, şuuraltı ve şuurst mktesebt adına elde ettiği bütün bilgileri arşivleyen ve adeta bir kütüphane vazifesi gören zihin, çoğu zaman sakat düşüncelerin, yanlış kabullerin ve batıl inançların istilasına da maruz kalır; çirkin görüntü, kaba ses ve kötü söz atıklarıyla da dolar. Bu arada, marifetullahla uzak-yakın alâkası olmayan her şey zihinde büyük-küçük bir leke bırakır ve onun kirlenmesine sebebiyet verir.

şeytanî Oklar

Zihin, öncelikle günahlar, hatalar, yanlışlıklar ve kötülüklerle kirlenir. Her günah, her hata ve her kötülük onda mutlaka bir iz bırakır. İnsan çok defa böyle bir zihin kirlenmesinin farkına varmasa da zamanla onun tezahürlerini kendi gönlünde ve duygularında hissedebilir. Böyle bir kirlenme, hayırlı işlere devam etme arzusunu kırar, salih amellerde süreklilik isteğini azaltır ve fenalıklara meyil gücünü arttırır.

Evet, günümüzün insanları zihin kirliliği gibi bir fete maruzlar

ve bu yönüyle de talihsiz sayılırlar. Bugün, çarşıya ve sokağa her çıkışlarında gözler yoluyla bir takım haramlara girmeleri neredeyse muhakkak. Ruh dünyalarında bulantı hâsıl edecek manzaralar âdiyattan. Kulaklar adeta kir taşıyor, diller kir üretiyor. Uygunsuz sözler dinleniyor, çirkin laflar ediliyor, sürekli şunun-bunun aleyhinde atılıp tutuluyor; konuşmalar gıybetlerle başlıyor, yalanlarla devam ediyor ve sonunda iftiralarla noktalanıyor. Konuşanlar kirletiyor; onlara müsamaha gösterip dinleyenler de onların vebaline ortak olup kirleniyorlar. Böylece, çok ciddi bir zihin kirliliği yaşanıyor.

Bu kötü durum şeytanın müdahalesine de bir ortam hazırlıyor ve kirliliği şeytan kendi hesabına kullanıyor. Dolayısıyla, insanlar dupduru bir gönülle Cenâb-ı Hakk'a teveccüh etme imkanını asla bulamıyorlar. Dahası, birer pas, birer leke olan o günahlar, tevbe ve istiğfarla temizlenmez ve arttıkça artarsa, o zaman üst üste yığılan kirler bir perde halini alıyor; Allah'tan gelen tecellilerin önünü kesiyor, rahmet esintilerine ve ilahî inayete mani oluyor ve artık himayesiz kalan kalbler şeytandan gelecek küfür oklarına bile açık birer hedefe dönüşüyor.

Bundan dolayıdır ki, böyle bir musibete karşı ümmetini ikaz eden Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), "Nazar (bakış) şeytanın zehirli oklarından bir oktur" buyuruyor ve Cenâb-ı Hakk'ın şu iltifatkâr beyanını naklediyor: "Kim Benim korkumdan dolayı harama bakmayı terkederse, kalbine öyle bir iman neşvesi ve halâveti atarım ki, onun zevkini gönlünün derinliklerinde duyar."

Dışarıdan gelecek günah hücumlarına karşı ümmetini koruma mevzuunda çok hassas davranan Peygamber Efendimiz (aleyhi ekmelût-tehâyâ), kadın-erkek herkesin iffete kilitlendiği bir dönemde, hem de Hac vakfesini yapıp Arafat'tan döndükleri bir sırada, terkisine aldığı (Hazreti Abbas'ın oğlu) Fazl'ın başını sağa-sola çeviriyor ve böylece etraftaki kadınlara gözünün ilişmemesi için ona yardımcı oluyordu. Asır saadet asrı, mevsim Hac mevsimi, terkisine binilen Zat Allah Rasûlü ve harama bakmaması için başı sağa-sola çevrilen de iffetinde hiç kimsenin şüphe edemeyeceği Hazreti Fazl idi. Öyle bir şeyin adeta imkansız olduğu bir durumda, nazarına başka hayâller girmesin ve serseri bir ok kalbini delmesin diye, Fazl'ın yüzünü bir o yana bir bu yana çevirmesi Efendimiz'in bu konudaki hassasiyetini gösteriyor ve ümmetine misal teşkil ediyordu.

Rasûl-u Ekrem Efendimiz, bir başka zaman da, Hazreti Ali'ye,

“Ya Ali, birinci bakış lehinedir, fakat ikincisi aleyhinedir” buyurmuş; bir kasde iktiran etmediği için ilk bakışın mesuliyet getirmeyeceğini ama ikinci defa dönüp bakmak iradî olduğundan, onun günah hanesine yazılacağını vurgulamış; harama götüren yolu tâ baştan keserek günahlara geçit vermemek gerektiğine dikkat çekmişti.

Dahilden Kaynaklanan Zihin Kirliliği

Hariçten gelen bu leke ve kirlerin yanında, bir de dış dünyanın içe yansımalarından ve onların hâsıl ettiği yakışıksız düşüncelerden kalan izler oluyor. “Falan neden şöyle dedi, filan niye bunu yaptı?” şeklindeki bulanık fikirler hayâlinizi delip geçiyor, bir kıymık gibi tasavvurlarınıza saplanıyor, hislerinizi yaralıyor. Hatta, içinize dert olan o söz ve davranışların muhatabı siz olmasanız bile, onlara maruz kalanların ahvâlini müzakere etmek sizin vazifenizmiş ve sanki üzerinize lazımmış gibi, o meseleyi giderme imkanınız da olmadığı halde, beyhude sū-i zanlara giriyor, içinizdeki kuşkuları büyütüyor, kendi kendinizi yiyip bitiriyor ve böylece farklı bir zihin kirliliğiyle karşı karşıya kalıyorsunuz. Şahsen, böyle bir zihni kirliliği daha geniş alanlı görüyor, çoğu insanların bu derde mübtela olduğunu müşahede ediyorum ve çok üzülüyorum.

İnsan çarşı-pazardan, kötülöklere açık mahallerden ve günaha girme ihtimali olan yerlerden uzak durarak dışarıdan bulaşabilecek günah lekelerine karşı tedbir alabilir ve onlardan korunabilir. Fakat hayal ve tasavvurlardan kaçmak çok zordur. Otururken kalkarken, yerken içerken onlar hep sizinle beraberdir. Onlardan uzaklaşmak için uykuya sığınacak olsanız, daha gözlerinizi yummadan şeytan hemen inci-boncuk gibi saçırverir onları önünüze. Bu defa, uykuyu da unuttur, başlarsınız çocukların bilye oynamaları gibi hayâl ve tasavvurlarla oynamaya. “Falan neden bu kadar vefasız, filan niye bu denli duygusuz, öbürünün Allah’la münasebeti niçin o kadar sığ?” sorgulamalarıyla zihninizi meşgul edersiniz. Aslında, o mevzularda yapılması gereken şeyler Kur’ân ve Sünnet tarafından ortaya konmuş; o problemleri halletme sistemleri vaz’ edilmiş; meselelerin, usûlüne uygun olarak anlatılması ve insanların irşad edilmesi için gereken hususlar belirlenmiştir. Belirlenen o esaslara göre tavır almak ve hareket etmek dururken, hiçbir faydası olmadığı halde o türlü mülâhazalara dalmak, hayâllerin ve tasavvurların su-i zanlara bağlanmasına ve dolayısıyla zihin kirliliğine sebep olmaktadır.

Belki bazılarının günde yüz defa “estağfirullah” dedirten de böyle bir zihin kirliliğidir. Siz, öyle bir kirlenmeye karşı ciddi tavır alsanız da, makinalı tüfekten boşalan mermiler gibi peşi peşine gelip en hassas duygularınıza çarpan ses, söz ve görüntüler tasavvur ve tahayyüllerinizi bir şekilde yakalar. Kimi zaman tuhaf bakışlar, bazen garip duruşlar, bir başka zaman sakat anlayışlar, bazen de kendinden kaçışlar gelip onlara çarpar. Siz ne kadar sineye çekici olsanız ve görüp duyduklarınızı realitelerle dengelemeye çalışsanız da hayâl ve tasavvurlarınız, parçalayıcı bir canavardan kaçan çaresiz av gibi koşamaz; kalbiniz, şuurunuz ve mantığınız ölçüsünde mukavemet gösteremez. Mantık ve güç sınırı tanımayan, zaman ve mekân kaydına girmeyen hayâl, çok sür’atli olsa da, çoğu zaman, fena duygulara paçayı kaptırır, kötü düşüncelere yakalanır. Neticede, çok kıymetli dakikalar faydasız hayâllerle eriyip gider; zihin ise, yararsız düşüncelerin istilasına uğrayarak bir çeşit esarete düşer.

Kalble kafanın irtibatı sebebiyle zihindeki bu kirler zamanla kalbe de akar ve orada “reyn” meydana getirir. Reyn, bir şeyin üzerinin pasla kaplanması, her tarafının paslanması demektir. Cenâb-ı Hak, “Hayır hayır! Gerçek şu ki, onlar yapageldikleri o kötü işler yüzünden kalblerini is-pas sardı da (ondan dolayı inkar yaşıyorlar.)” (Mutaffifin, 83/14) buyurmuş; Allah Rasûlü de “Her günah onu işleyen kalbinde siyah bir nokta oluşturur, bir leke yapar. Eğer kul, tevbe edip vazgeçer, mağfiret dilenirse kalbi yine parlar. Döner tekrar günah işlerse, o lekeler artar, nihayet kalbini ele geçirir. İşte Kur’ân’da yüce Allah’ın zikrettiği “râne” budur” sözleriyle bu ilahî beyanı ve onda yer alan “râne” kelimesini şerh etmiştir. Evet, pas tutan bir kalbin bütün ufukları kararır; artık o iyiyi kötüden ayırma kabiliyetini kaybeder; beyazı siyah, siyahı da beyaz görmeye başlar; başlar ve bir daha da kendine gelmesi, fitrî safvetini elde etmesi çok zor olur. Hatta bazen yeniden özüne ermesi bütün bütün imkânsızlaşır. Gafleti ve fenalıkları yüzünden deformasyon geçiren bir insanın artık üst üste kaymalar yaşaması da kaçınılmazdır.

Zihin Kirliliğinin Vartaları

Bu kaymaların başında, konsantrasyon eksikliği gelir. Zihin ve kalb dağınıklığı yaşayan bir insan birinci dereceden üzerinde durup yoğunlaşması gereken meselelere dahi konsantre olamaz; en hayati mevzulara bile teksif-i nazar edemez. Kalbî hayatı adına dağınık bir

kimse, hiçbir mevzu üzerine dikkatini toplayamaz; çünkü konsant-rasyon, dağımlıklığa tahammülü olmayan bir konudur. Bakışı bir noktaya yoğunlaştırmak o kadar önemlidir ki, Bediüzzaman Haz-retleri, bir cama bile teksif-i nazar edilse, zamanla âlem-i misale kar-şı hayâlde bir pencere açılacağını, o aynada çok garâibin müşahe-de edileceğini söyler ve aslında “aynada değil, belki aynaya olan dikkat-i nazar vasıtasıyla, aynanın haricinde hayâle bir pencere açıl-mış” olduğunu ifade eder. Evet, siz de denesenez, bakışınızı her-hangi bir cisim üzerine kilitleseniz, misal âlemine kapılar açıldığını görebilirsiniz. Ne var ki, kalb ve zihin dağımlıklığı, en önemli gâye-i hayâl olan Allah rızasına dikkat kesilmeye bile manidir ve insanı, tevcih-i nazar etmesi gereken böyle bir hedeften dahi uzaklaştırır.

Diğer taraftan, zihin kirliliği insanı mâlâyâniyâtta gezdirir; mâlihülyâ içinde dolaştırır ve onun saniyelerini, dakikalarını, saat-lerini ve bütün zamanını çalıp götürür. İnsan, faydalı şeyler okuyup güzel hayâllere dalacağına, güzel görüp güzel düşüneneğine, uhrevî hayatı ve Allah’la münasebeti adına dolup dolup boşalarak zevk-i ruhâniler içinde dolaşacağına, zihni kirlenir ve kalbi dağılırsa, boş hülyalarla vakit geçirir, zamanını heder eder; duygu ve düşünceleri hesabına da çok büyük inhiraflara düşer.

Zihin kirliliğinin belki de en zararlı neticesi kelâm-ı nefsi çek-linde sudür eden “sebb u şetm”ler; yani, dile dökülme bile bir dü-şünce şeklinde belirip kalbi ve kafayı meşgul eden yakışıksız sözler, çirkin laflar, karalama ve kınamalardır. Meselâ, bir insanın namazını verip veriştirmesine, duasındaki dikkatsizliğine ya da çarşı-pazardaki lâubâliliğine takılmışsanız, bunlar önce birer buğu halinde zihniniz-de beliriverir; başlangıçta sadece bir hayâlken daha sonra tasavvur kalıbına dökülür; şayet siz meseleyi orada kesip atmaz, aksine mü-lahazalarınız üzerinde daha da yoğunlaşırsanız, tasavvurunuz taak-kule ve hatta tasdike dönüşür. O şahıs hakkında hükmünüzü verir ve “Vay mücrim vay!” dersiniz. Belki ağızınız hareket etmez, diliniz dönmez ve dudaklarınızdan hiçbir kelime dökülmez ama o insanı ne zaman ansanız içinize hep “mücrim” hükmü gelir. İşte, bu şekildeki sebb u şetmler de kalbi öldüren ve ruhu felç eden birer illettir.

Hayâllere de “Esağfirullah”

Kanaatimce, bir mü’min, Muhasibî inceliği ve hassasiyeti içinde, hayâllerini bile sorgulamalı ve onların çirkinlerinden Allah’a sığınıp,

zihnine çarparak geçip gidenlerden dolayı da “estağfirullah” demeli. İnsanları vesveseye düşürmemek kaydıyla herkeste kötü hayâllere karşı da istiğfar duygusu geliştirilmeli. Şu kadar var ki, bazen, bir kısım çağrışımlar neticesinde istenmeyen ve rahatsızlık veren düşünceler, çirkin manzaralar veya kötü sözler hayâle gelince, bazı hassas ruhlar, bunların kendi kalbî hastalıklarından ve manen kaygan bir noktada bulunuyor olmalarından kaynaklandığına inanırlar. Meseleyi biraz derinleştirince vesveselere girebilir; “Demek ki benim kalbim bozulmuş, ben artık bütün bütün fıska açık yaşıyorum” diyerek şeytanın oyununa gelebilirler. İşte, bu hususa dikkat etmek ve vesveseye düşmemek/düşürmemek kaydıyla, her insan iradî olarak hayâl ve tasavvurlarını da sorgulamalı. Meselâ, bir aralık “Acaba, falan benim için şöyle mi düşünüyor?” şeklinde mülâhazalara dalsa, hemen teyakkuza geçmeli ve çok ciddi bir günah işlemiş gibi kalkıp tevbe etmeli. O zat gerçekten öyle düşünmüş de olabilir. Fakat Allah o günahın hesabını onu işleyene soracaktır; o mesele diğer insanı alâkadar etmez. İşin aslı ne olursa olsun, o türlü düşüncelere dalmak, onlardan belli hükümlere yürümek insana çok şey kaybettirir, onu günah vadilerine yürütür ve sevap atmosferinden uzaklaştırır. Evet, insanlarda kendilerini sorgulama düşüncesini canlandırmalı; öyle ki, herkes, başkalarının kocaman kocaman günahlarını bile göremeyecek kadar kendi kusurlarının telafisiyle meşgul olsun... Birisi, rüyasında bir günaha girse, ona bile istiğfar etsin ve “Benim hayâlim fıska açık olmasaydı, bu günah rüyama nasıl girerdi!” deyip kendini kınasın.

Evet, gerçek huzur ve saadete, zihnin dağınıklık ve perişanietten kurtarılması, kalbin itmînan ve istirahatata erdirilmesi neticesinde ulaşılabilir. Zihni kirlenmemiş her insan, istediği zaman, kanatlanan rühu sayesinde kalbinin sonsuz iklimlerine doğru açılarak hakiki mutluluğu elde edebilir. Böyle bir bahtiyarlığı yakalamanın en önemli şartı ise, zihin kütüphanesini tertemiz fikirlerle donatmak ve kalb hazinesini selim duygularla nurlandırmaktır.

Epiktetos’un mevzuyla alâkalı ibretâmiz ikazını hatırlatıp (benzer bir hadis-i şerif bulunduğunu da belirterek) bu fasla da şimdilik nokta koyalım: “Fena hülyalara yakalanınca, ilk fırsatta onlardan kurtulmaya ve hemen o tehlikeli alandan uzaklaşmaya çalış. Yoksa hayâllerin seni öyle vadilere sürükler ki, bir daha geriye dönemezsin.”

Biri Mübalâğa Diğeri İftira!

Fezâil-i İnsaniyenin İki Kanadı

Unutmak, bazen, çok sevaplı bir fazilettir; bazen de, nisyandan daha büyük bir bela yoktur. İnsan faziletlerini, meziyetlerini ve elde ettiği başarılarını unutuyorsa, bu çok makbul ve şâyân-ı takdir bir nisyandır. Bir insan, dünyayı ihya etse, can olup her tarafa hayat üflese ve insanlığı ayağa kaldırsa bile, kendi sa'yine terettüp eden bu meseleleri bir daha aklına hiç getirmeyecek şekilde unutulmalıdır. Ezkaza bazılarını hatırlasa, o zaman da onların birer nimet-i ilahî olduğu mülâhazasıyla ve istidraç da olabileceği endişesiyle, “Rabbim, bunlar benim için birer nimet miydi; yoksa beni küstahlaştıracak istidraç sebepleri mi, bilemiyorum. Şayet, birer nimet idiyse, onlardan dolayı Sana hamd ederim. İstidraç olmalarından da Sana sığınırım!” demelidir. İşte bu manâda, insanın meziyet ve muvaffakiyetlerini unutması çok büyük fazilettir.

Hataları, yanlışları ve günahları unutmak ise, büyük bir beladır. Hatayı söylemek doğru değildir; dinimiz hata ve günahların sayılıp dökülmesini yasaklamıştır. Fakat, bir insana –farzımuhâl– “Hatalarını anlat” dense, o, çocukluğundan itibaren ne kadar sürçmesi ve tökezlemesi varsa hepsi önünde yazılıymış gibi bir bir sayabiliyorsa;

bütün yanlış adımlarının ve zikzaklarının pişmanlığını her an yepeni gibi duyabiliyorsa; hatta işlediği yeni ve küçük bir hata ile bütün eski hatalarını da hatırlıyor ve bir kere daha kendini levmediyorsa, bu da çok önemli bir mazhariyettir. Hataları, yanlışları, zikzakları, riyakârlıkları, sum'aları, bencillikleri ve inhirafı asla unutmama; bunlar sebebiyle kendini sürekli sorgulama, en eskileri bile en yenilerle bir kere daha hatırlama, dolayısıyla, her fırsatta nefsi sığaya çekme... Yetmiş yaşında ve ölüm döşeğindeyken, altmış sene evvel ve daha mükellef olmadığı dönemde yaptığı bir hatayı bile unutmuyup onun hicabını da duyma... İşte burada da unutmama çok önemlidir. Evet, hata ve günahları sürekli hatırda tutup tevbe yapıp, meziyetleri ve başarıları da hiç hatıra getirmeyip devamlı sa'ye sarılma... bunlar, fezâil-i insaniyenin iki kanadıdır.

Derinleşme ama değişmeme

Derinleşme azmi içinde olmayanlar hiç farkına varmayacakları şekilde sığlaşır ve zamanla tamamen dışlanırlar. Dolayısıyla, insan, sürekli derinleşme peşinde bulunmalıdır. Çünkü bütün kötü ahlâkın kaynağı gelişme gayretinde olmamak, olduğu yerde saymak ve mevcutla yetinmektir. Sürekli değişim, tebeddül ve tagayyür; farklı şekil, farklı renk, farklı şive ve farklı desenlerle her zaman bambaşka güzellikler sergileme insanın hedefi olmalıdır. O, her yeni gün, "Rabbim, bugün Seni dününden daha derin duyuyorum. Keşke dün de bana bunu duyursaydın" diyebilmeli ve duymadaki derinliğini her zaman bir perde daha yükseltmeli; ertesi gün daha derin, sonraki gün biraz daha derin olmaya çalışmalıdır. Peygamber Efendimiz'in (aleyhi ekmelü't-tehâyâ) günde yetmiş ya da yüz defa istiğfar etmesindeki sır da, terakkideki seyrinin bu şekilde olmasındadır. O, devamlı yükseldiğinden dolayı, her an arkada bıraktığı dün mertebelere bakmış ve her basamakta bir önceki için "estağfirullah" demiştir. Haddizatında, bir insan arkada bıraktığı mertebeleri mütâlaa ederek "estağfirullah" diyecek durumda değilse, bütün haline "estağfirullah" denmesi lazım gelecek şekilde bir sukut için de demektir.

Değişmemenin büyük bir mazhariyet sayıldığı alanlar da vardır. Meselâ; bir insan, tefekkür ufku itibarıyla ya da his, şuur, mantık ve muhakeme enginliği açısından ne kadar ileriye giderse gitsin;

kendi özündeki ilahî sanatı elli defa hallaç etmesi veya kainat kitabını satır satır okuması bakımından ne ölçüde inkişaf ederse etsin; ihsan şuurunun ve yakın mertebelerinin en üst seviyesine ulaşması zaviyesinden ne denli yükselirse yükselsin bütün bunlarla beraber, kendisini sıradan bir kul olarak görebiliyor ve farklılık mülâhazalarına kapılmıyorsa, bu çok önemli bir talihlilik ve şâyân-ı takdir bir “değişmeme” halidir.

Öyle ki, Allah ufkunu açsa, göklerde uçsa ve bir yerde Cebrail’e ulaşırsa sonra Cebrail, “Dost, artık ben seninle beraber yürüyemem; bundan sonrası bana kapalı. Sen yürü, yoluna devam et. ‘Top senin, çevkân senindir bu gece’ dese!” O zaman bile, yine kendisini yaratılmışların en küçüklerinden biri görme; “Ben ancak başkalarının ayaklarının altına yüzümü sürebilecek bir insanım” deme ve Hazreti Ali yaklaşımıyla, “insanlardan bir insan olma” mülâhazasına bağlı kalma, sürekli abdiyetini duyma, ayakları yerde bir kul olduğunu hep hissetme, farklılıklarına kendine göre farklı manâlar yüklememe, mazhariyetlerinden dolayı kendisine çeşit çeşit unvanlar aramama, değişik mülâhazalarla birkaç versiyonu dile getirilen Kutup, Gavs, Mehdî ve Mesih gibi pâyelere sahip olduğu iddiasında bulunmama ve işte bu mevzuda değişmeme, kat’iyen fahre girmeme, ucbe düşmeme, yüksek rütbelere dilbeste olmama bir insan için çok büyük bir mazhariyettir. Bu duygu ve düşünceler asla değiştirilmemesi ve hep korunması gereken mülâhazalardır.

Soru: “Gönüllüler hareketi” şeklinde adlandırdığımız bu hoşgörü, diyalog ve eğitim faaliyetlerini, kimileri Türkiye’nin globalleşen dünyaya yegâne katkısı olarak kabul ederken, kimileri de bir tehdit unsuru gibi görüyorlar? Bu konudaki değerlendirmelerinizi lütfeder misiniz?

Cevap: Bu harekete her iki tarafın da dile getirdikleri şekilde manâ yüklemek yanlıştır ve ikisi de büyük iddia sayılır. Birincisi, ortaya konan çok kıymetli ve pek samimi gayretleri gören dostların teşvik adına seslendirdikleri şekerleme kabilinden bir iddia; ikincisi ise, içinde bulunmadıkları ve kendi adlarıyla anılmayan hiçbir işi faydalı görmeyen, kendilerinden olmayanları hasım gibi kabul edip karşı cepheler oluşturan kimselerin karalama maksadıyla ortaya attıkları iftira edalı bir iddiadır. Evet, ilki, müftehirâne bir mübalağa; diğeri de müfteriyâne bir iddiadır. Aslında, hiçbir mesnede dayanmayan sözlerle eğitim gönüllülerine iftira etmek büyük bir

haksızlık olduğu gibi, hüsn-ü zanla dahi olsa, onları mübalağalarla anlatmak da yanlıştır. Her türlü iddiadan uzak kalmakla beraber, fedakâr ruhların çok samimi gayretleriyle sürdürülen faaliyetleri, Allah'ın bugünkü insanlara büyük bir lütfu olarak yâd etmek ise, hem bir şükür hem de kadirşinaslık ifadesidir.

Şahsen, yapılan onca güzel işi görünce takdir hisleriyle doluyor ve kimi zaman “gönüllüler hareketi” kimi zaman da “örnekleri kendinden bir hareket” diyerek o güzellikleri alkışlıyorum. Alkışlıyorum, zira o hasbî insanların, hemen her meselede hüsn-ü misallerini kendi içlerinden çıkardıklarına şahit oluyorum.

Bu hususu şerh sadedinde, çocukluk yıllarıma ait bir hatıramı ve duygumu arz edeyim: Babam, vaktini hiç zayi etmeyen, bir yere gidip gelirken bile ya Kur'ân okuyan ya da yeni ezberlediği bir şiiri tekrar eden ve kitap okumaktan çok zevk alan bir insandı. Ayrıca, Sahabi efendilerimizi çok sever, sürekli onların hatıralarını okur, dinler ve anlatırdı. Kitaplarının en fazla aşınan kısımları sahabe-den bahseden sayfalar olurdu. Sahabe-i Kiram efendilerimize karşı o kadar alâkası vardı ki, nerede onlardan birinin adı anılsa ağlardı ve evin içinde onların hatıralarını hep canlı tutardı. Dolayısıyla, biz de Efendimiz'in seçkin arkadaşlarının sevgisiyle ve onlara karşı hayranlıkla dolu olarak neş'et ettik. Onlar benim gözümde o kadar büyük idiler ki, herbirini Kaf dağının ardındaki Anka kuşu gibi göürdüm ve onlara ulaşılacağına ihtimal vermezdim. Hele, günümüzün insanlarıyla az mukayese etsem, onları ufuklarına asla yetişilemeyecek ve yaşadıkları gibi bir daha yaşanamayacak başyüce şahsiyetler olarak kabul ederdim. “Onlar nasıl insanlarmış? Onlardaki bu derinlik neredenmiş? Onlar gibi yaşayan insanlar bir kere daha gelir mi dünyaya?” soruları kaplamıştı zihnimi. Uzun zaman sahabe hayatının artık mazide kaldığına ve tekrar yaşanamayacağına inanmıştım. Fakat Hazreti Üstad'ın yanından gelen bir talebeyi ve beraberindeki bir-iki insanı görünce, “Demek ki sahabe gibi yaşanabiliyormuş; demek ki, o hayat tarzı sadece bir döneme hapis değilmiş” demiş ve çok sevinmişim. Babamın talimiyle aşına olduğum ve kitap sayfalarında gördüğüm sahneleri o birkaç insanda da müşahede etmem bana manevî bir kuvvet ve ümit kaynağı olmuştu; o güne kadar okuyup dinlediklerimin örneklerini görme fırsatı bulmuşum.

Örnekleri Kendinden Bir Hareket

Evet, daha düne kadar, fedakârlık, cömertlik, civanmertlik ya da istiğna ruhu adına misal verecek olsanız, ta Saadet asrına, Tabiîn ya da Tebe-i tabiîn dönemlerine gitmeniz gerekirdi. Ne var ki, muhataplarınızı o örneklerle ikna etmek de oldukça zordu; zira anlatığınız kahramanlık misallerine karşılık, “Mazide böyle bir şey ya olmuş, ya olmamış” der; onları, eski Fars masallarına benzetir, Rüstem hikayesi gibi bir hikaye olarak dinlerlerdi. O dönemde, herhangi bir “üsve-i hasene” bulabilmek için elinizde mumla dolaşırdınız vatan sathında; dolaşırdınız da birkaç insandan başkası görünmezdi gözlerinize. Misal insan, örnek adam aradığımızda Saadet Asrı’na, İslâm Tarihi’nin bazı altın kesitlerine ya da son dört yüzyılın birbirinden kopuk çok kısa dönemlerine koşmakta bulurdunuz çareyi. Mazinin parlak devirleri sığınak olurdu size. Yanınızda kalb hayatı, zühd, takva ve dua denseydi, yalnızca Hazreti Ebu Bekir ve Hazreti Ali gibi sahabe efendilerimiz aklınıza gelirdi. Fedakârlık, cömertlik ve îsâr hasleti gibi faziletlerden bahsedilse idi; Allah ve Rasûlü uğruna her şeyini, hatta sevgili evladını bile fedâ etmeyi göze almış, kadınlık âleminin yüz akı analarla ilgili konuşulsa ya da kendini Allah’a adanmış, dünyaya hiç tama’ etmeyen ve gözü sürekli ahiretin koridorlarında yaşayan delikanlıları anlatmak isteseydiniz, yine o ilk çağlara sığınırdınız.

Fakat, Allah’a sonsuz hamd ü senâlar olsun, bu hareketin gönüllüleri hüsn-ü misallerini kendi içlerinden çıkarma eşiğini de aştılar. Belli bir dönemde “Acaba o insanlar gibi yaşanabilir mi?” diye düşünürken, günümüzde onlardan bir kaç canlı örnek gösterip “yaşanabiliyormuş” demek ve hemen her sahada onların arasından model insan göstermek mümkündür. Evet, onlar önde yürüdüler, anlattıklarını pratiğe döktüler, şahlandılar ve arkalarında yürüyenleri de şahlandırdılar. O kahramanların bazılarını tanıma talihliliğine erdim, bazılarını medyadan öğrendim ve bir kısmının hatıralarını da onları tanıyanlardan dinledim. Bazı kimseler görmezlikten gelse de, Allah görüyor, Hazreti Muhammed (aleyhi ekmelü’t-tehâyâ) biliyor ve Kirâmen Kâtibîn yazıyor onların fedakârlıklarını. Tarih sayfaları da onların hatıralarıyla her gün biraz daha renkleniyor. Belki kendileri de farkında değiller ama hepsi birer yâd-ı cemil oldular/oluyorlar. Bu kahramanların hayat hikâyeleri, makûs

kaderimizi değiştirme adına tarihe dūřülen öyle Őerefleri notlardır ki, gelecek nesiller de onları hürmetle yâd edecektir. Bundan dolayı, ısrarla söylüyorum; her yerde o fedakâr ruhların hatıralarını bir vakanüvist hassasiyetiyle tesbit etmek ve yazmak lazımdır ki, yarın tarihçilerin işi kolaylaşsın; sonraki nesillere de güzel misaller bırakılmış olsun.

İşte, bu yönleri itibarıyla, biz de hoşgörü ve diyalog temsilcilerini, eğitim gönüllülerini takdir ediyor, alkışlıyor ve bu ideal insanların şahs-ı manevisine “örnekleri kendinden bir hareket” dense sezâdır diye düşünüyorum. Böyle bir takdirin de, Allah'ın nimetlerine karşı bir manevî Şükür ve o fedakârlar hakkında da bir kadirşinlik ifadesi olduğuna inanıyoruz.

Biri Mübalağa Diğeri İftira!

Ne var ki, bu hareket sayesinde dünyanın çehresinin değişeceğini, topyekün insanlığın yüzünün güleceğini ve yeryüzünün bir Cennet haline geleceğini söylemeyi ve bu türlü büyük iddialara girmeyi de doğru bulmuyoruz. Günahkâr bir insanın Cenâb-ı Hakk'ın rahmetinden affedilmeyi ümit etmesi gibi, biz de o engin rahmetten ümit ederiz ki, dünyanın değişik yerlerine düşen bu damlalarla Allah Teâlâ bir nevbahar icad etsin. Şimdiye kadar susuz kalmış, sararmış ve kurumaya yüz tutmuş fidanları çiselemelerle ve Őebnemlerle hiç emsali görülmemiş şekilde bir kere daha canlandırsın. Öyle arzu ederiz ki, insanların adeta birbirini yediğı ve tabakat-ı beşer çapındaki hır-gürlerin ardı arkasının kesilmediğı bir dönemde, bu sevgi kahramanlarının tesiriyle hakikate uyanan ve insanî değerleri yeni bulmuşçasına farklılaşan kimseler bütün dünyayı felakete sürükleyecek büyük sellere karşı dalgakıran vazifesi görsünler. Dileriz, onların samimi gayretleriyle her yanda sulh adacıları oluşsun; bunalan toplumlar onların beyaz adalarına koşsun. Bütün bu güzellikleri Rahmeti Sonsuz'un merhametinden dileniriz; fakat, bu hareketi, dünyanın rengini değiştirecek yegâne sâik olarak ifade etmeyi, başka hayırlı faaliyetleri ve hareketleri görmezlikten gelerek sadece onu nazara vermeyi ve “şuraya yürüyorlar, bunu yapacaklar” gibi mübalağalı sözleri asla tasvip edemeyiz. Bu türlü iddialı düşünce ve beyanları kulluk anlayışımıza ve itidâl düşüncemize de zıt kabul ederiz; zira, bizim vazifemiz, kendi değerlerimiz çerçevesinde dine,

millete hizmet etmek ve bunu yaparken de asla neticeyi düşünmemek, hiçbir beklentiye girmemektir.

Biz insanların iç dünyalarını bilemeyiz; onların dışa akseden tavır ve davranışlarına göre değerlendirmelerde bulunur, hükümler verir ve hüsn-ü zan ederiz. Dolayısıyla, Cenâb-ı Hak'ın kime ne türlü bir misyon yüklemiş olduğunu, kimi ne çeşit işlerin beklediğini ve hangi insanlara ne büyük vazifeler eda ettireceğini bilemeyeceğimiz için, o mevzuda söyleyeceğimiz büyük büyük sözler mübalağa sayılır. Allah Teâlâ, kadirşinaslığı ne kadar sever, onu ne ölçüde manevî bir şükür olarak kabul eder ve o şükre ne denli mukabelede bulunursa, mübalağalardan da o kadar hoşlanmaz. Çünkü, mübalağa zımnî yalandır; yalan ise bir lafz-ı kâfirdir ve günahtır. Öyleyse, hüsn-ü zan seslendirilmeli ama mübalağa ve iddia sayılabilecek sözlerden de mutlaka kaçınılmalıdır.

Diğer taraftan, bazı insanlar da, bu sevgi kahramanlarının dünyayı değiştirecekleri ve kendilerine yaşama imkânı vermeyecekleri düşüncesiyle ciddi bir paranoya yaşıyorlar. Onların kendilerine göre düşünce sistemleri, hayat tarzları, iktisadî, siyasî, kültürel ve idarî felsefeleri var. O felsefeye göre, yarım-yamalak da olsa, bir dünya kurmuşlar. O dünyada kendilerini rahat hissediyor ve hariçten yükselen her sesi haklarında ölüm fermanı olarak görüyorlar. En masum insanları bile kendi dünyalarını karartacak ve rahatlarını kaçırarak tehlikeli kimseler olarak algılıyorlar. Karanlığı ışık gören, ışığı da karanlık kabul eden bu karanlık ruhlular, sevgi deyip sevgi konuşan ve sevgi teneffüs eden insanlardan bile endişe ediyorlar. Bu endişelerini de aka kara, karaya da ak demek suretiyle, değişik iftiralarla dile getiriyorlar.

Haddizatında, hayatını hoşgörüyeye, diyaloga ve eğitime adanmış insanlardan hiçbirisi gelecekte, değil dünyanın çehresini karartmak, tek insana gölge yapmayı bile düşünmezler. Zannediyorum onlar, kendilerine ömür boyu hasmâne tavır alan kimseleri mahşer günü perişan vaziyette, sürüm sürüm bir halde görseler, maruz kaldıkları bütün kötülükleri unuttur ve onlara da el uzatır, tutup kaldırmaya çalışırlar. Cenâb-ı Hak orada izin ve imkan verse, kimseyi yüzüstü bırakıp geçmez ve kimsenin ebedî hüsrana uğramasına rıza göstermezler. Ömürleri boyunca tek sinek öldürmemiş, bir yılanın canına kıymamış insanların hiç kimsenin hayatını karartmayacağı muhakkaktır. Aslında, o türlü iftiraları seslendirenler de, değişik

zamanlarda bu hususu test etmiş ve hakikatin böyle olduğunu görmüşlerdir. Fakat, paranoya yaşıyor olmaları ve vehimlerle oturup kalkmaları doğru düşünmelerine manidir; dolayısıyla, çok çirkin iddialarda bulunmaktan ve sürekli iftira etmekten de geri duramazlar.

Bu iki zümreyi bu şekilde tesbit ettikten sonra, diyebiliriz ki; biz ne öncekilerin hüsn-ü zanla yükledikleri o manâları taşıyacak kadar güçlüyüz, ne havariyiz, ne sahabeyiz, ne saff-ı evveli teşkil eden insanlardan bazılarıyız; ne de berikilerin iftira ettikleri kadar kötü, karanlık düşünceli, karmaşık hesapları ve gizli planları olan insanlarız. Hayır, biz kendimizi özel bir misyon eda eden insanlar olarak görmediğimiz gibi, Allah'ın rızasını kazanma maksadıyla insanlığa hizmet etmek dışında bir niyet de asla taşımıyoruz.

Vazifeye Devam...

Başkaları ne derse desin, biz, büyük iddialara girmeden, aleyhimizdeki sözlere aldırmadan, kötülükler karşısında da telaşa kapılmadan kendi vazifelerimizi yapmalıyız. Gördüğümüz muamele ne olursa olsun, inkisar yaşamamalı, kimseye küsmemeli ve darılmamalıyız. Bu dünya dışını sıkıp dayanma dünyasıdır; rahat yaşama ve hayattan kâm alma diyarı değildir. Kötülüklerle maruz kalsak da, haklarımız elimizden alınsa ve kendi ülkemizde -N. Fazıl ifadesiyle- "parya" gibi yaşamak zorunda bırakılsak da, bunlara hiç takılmamalı ve kendi karakterimizin gereğini sergilemeliyiz. Elimizden geliyorsa, yılan ve akreplerdeki canavarlık ruhunu bile baskı altına alarak, onlarla da iyi geçinmeli ve hayatı paylaşılabilir hale getirmeliyiz. Onlara kızarak veya dış göstermeleri karşısında panikleyerek geriye durmamalı, hangi şartlarda olursa olsun sorumluluklarımızı yerine getirme gayretinde olmalıyız. Hatta tek başımıza kalsak bile bu duyguyu korumalı ve ona göre hareket etmeliyiz.

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) geçmiş dönemde yaşamış bir yiğidin halini birkaç fotoğraf karesi içinde anlatır ve buyurur ki: Sağına baktı, sağlam kimse göremedi; soluna baktı, ayakta kalmış bir fert bulamadı; herkes dökülmüştü ve o cepheye tek başına kalmıştı. "Demek iş başa düştü" deyip atını mahmuzladı... Gitti ve bir daha da geriye dönmedi... İşte bu hal, her devrin dava adamlarının hâlidir. Şu kadar var ki, o kahraman, maddî bir mücadelede ve muharebe meydanında bir mücahidin yapması

gerekeni yapmıştır. Maddî kılıcın kınına girmesi gerektiğine ve artık mücahedeyi Kur'ân-ı Kerim'in elmas düsturlarıyla sürdürme zamanı olduğuna inanan insanlara gelince; onları memleket memleket sürgüne gönderseler, zindanlara atsalar, her gün biri için idam sehпасı kursalar, Hazreti Mesih'in havarilerine yaptıkları gibi çarmıhlara gerseler ve arkadaşlarını götürüp oralara mıhladıktan sonra aynı akıbetle onları da tehdit etseler bile, yine de hak bildikleri yoldan dönmemek, hak ve hakikatin sesi-soluğu olmak da bu yiğitlerin şiarıdır. Onlar, böyle bir mücadelenin dışında ölürlerse, işte o zaman akıbetlerinden korkar ve üzülürler; belki rahat anlarını endişelerle karşılar ve şöyle derler: “Emr-i bi'l-ma'ruf, nehy-i ani'l-münker yapmadığım bir zeminde, rahat dōşeğimde yatarken ölürsem nice olur benim halim; aman Allah'ım, bu ne zillettir!” Hazreti Halid'in vefat esnasında söylediği sözler onların kulaklarında çınlar; hayatı cephelerde geçen, vücudunda para kadar yara almadık yer kalmayan büyük sahabinin, yatakta vefat ediyor olmaktan duyduğu elemi onlar da kendi gönüllerinde hissederler. Bir yerden bir yere hizmete giderken trafik kazasında ölmeyi, yurtdışına gidip hicret yurdunda ötelere yürümeyi ve Allah rızası için i'lâ-yı kelimetullah adına bir işe omuz verirken ahirete göçmeyi cana minnet sayarlar. Hazreti Azrail'i, bu yolların birinde karşılamaktan memnun olur ve “Rabbim, Sana sonsuz hamd olsun ki vazife başında canımı aldın; dileirim, bunu bir şefaaf vesilesi olarak kabul buyurur ve beni de affedersin!” duygusuyla kanatlanıp öbür âleme uçarlar.

Aslında, hizmet eden insanların meziyetlerini, faziletlerini, diğergamlık ve hasbîliklerini yâd etmek, dolaylı yoldan onların kulağına gittiğinde, onlar için teşvik primi mahiyetinde olabilir. Öyle bir şekerlemeye bazen ihtiyaç da duyabilirler. Bu hususu Hazreti Bediüzzaman da ifade etmektedir. Ebced ve cifirle alâkalı bazı tesbitlerini, Risalelere ve Cevşen'e ait bir kısım ikramları dile getirirken, “Gerçi bu çeşit ikramlar yazılmasaydı daha münasibdi; fakat bu kadar hadsiz muarızlar ve çok kuvvetli ve kesretli düşmanlar karşısında az, fakir ve zaif olan bizlere kuvve-i maneviye, gaybî imdad, teşci', sebat ve metanet vermek için mecburiyet-i kat'iye oldu, ben de yazdım” demektedir. Bu açıdan, günümüzde de dine ve millete hizmet eden insanların bazı teşvik edici takdirlere ihtiyacı olabilir. Biz, başka insanlar söz konusu olduğunda bu takdirlerimizi arz etmeli ve insanların teşvikkâr olmalıyız. Fakat, kendi hesabımıza maddî bir beklentiye

girmedığımız gibi takdir ve tebci arayışında da bulunmamalıyız. Biz, hiç kimse alkışlamayabilir; hiç kimse bize destek olmayabilir. Biz, böyle bir beklentiye gireceğimize iki hususa dikkat etmeliyiz:

Bizim Kızıllemamız

Birincisi: Yürüdüğümüz yolun doğruluğunu gözden geçirmeli; şayet yolumuzun doğruluğundan eminsek, her şeye rağmen yürümeye devam etmeli; eğer usûl ve metod adına eksiklerimiz varsa, onları tamamlamalı, yanlışlarımızı gidermeli ve daha sonra da konjktüre göre durumumuzu sık sık kontrol etmeliyiz.

İkincisi: Hedefimizin sırf Allah'ın rızası olup olmadığını sürekli denetlemeliyiz. Sadece O'nun hoşnutluğunu mu arıyoruz, yoksa niyetlerimize başka şeyler de bulaşmış mı? Dünya bir fettan gibi önümüze çıkacak olsa, biz bu işi bırakıp ona meyleder miyiz? Meselâ, "Cihan hükümdarı Kanunî Sultan Süleyman'ın bile fethedemediği, Serdar-ı âzâm Merzifonlu Karamustafa Paşa'nın uğrunda canından olduğu Viyana kapılarını size açacağız; Türkiye'yle beraber hayaller ülkesi Kızıllemâ'yı da emrinize vereceğiz. Bu büyük mükâfata bedel sizden tek şey istiyoruz; o da, "i'lâ-yı kelimetullah" dediğiniz, Allah'la kullar arasındaki manileri bertaraf etmek, insanların iyilik duygularını çoşturmak ve kötülüklerden onları alıkoymak diye şerh ettiğiniz sevdanızdan vazgeçmeniz!" deseler cevabımız nasıl olur? Eğer bu işe yürekten gönül vermişsek ve Allah rızasının ne demek olduğunu biliyorsak, vereceğimiz cevap bellidir; zannediyorum, bu hareketin temsilcilerinin hepsi de bu hususta aynı duyguları taşıyordur: "O da ne demek; bizim hangi zaafımızı gördünüz de böyle çirkin bir teklifte bulunuyorsunuz! Değil İstanbul'dan Viyana'ya kadar olan memleketleri vermeniz, dünyanın doğusundan batısına kadar bütün ülkeleri de va'd etseniz, vallahi, billahi, tallahi biz yan gözle bile bakmayız o topraklara, arpa boyu ayrılmayız bulunduğumuz yerden."

İşte, bunu gönülden diyebilecek kadar vefalı olmak lazım. Evet, bizim hedefimiz Allah rızasıdır; ondan daha büyük bir gaye-i hayal bilmiyoruz. O hedefe ulaşmak için de i'lâ-yı kelimetullah yolunu ve yöntemini seçmişiz; ondan büyük bir vazife de tanımlıyoruz. Bu yolda yürürken, vazifenin büyüklüğünden dolayı caka yapmama ve başkalarının ta'n u teşnii karşısında endişe ve tereddütlere kapılmama hususlarında da –Allah'ın izni ve inayetiyle– kararlıyız.

Ciddiyetin ve Mizahın Bizcesi

S

oru: Mü'minlerin hayatında ciddiyetin önemi nedir? Ciddiyet ve vakar, bulunulan yere ve konuma göre değişir mi? Ciddiyetteki ölçülerimiz neler olmalıdır?

Cevap: Ciddiyet; ağırbaşlı, sakin, temkinli ve gayretli olma hâlidir. Ciddiyet, oynak ve sebatsız olmama; iş ve vazifede gevşeklik ve ihmalkârlık göstermeme; davranışlarda lâubâlik ve hafifliğe girmeme; hemen her zaman vakur, ciddi, uslu ve oturaklı olma demektir. Lüzumsuz konuşmak ve yersiz gülmek, ölçsüzce el ve dil şakaları yapmak, âdab ve hürmet kaidelerine uymamak gibi hareketler ciddiyete aykırıdır. Ağırbaşlı olma, temkinli davranma, konuma göre bir duruşa geçerek bulunulan yerin hassasiyetlerini koruma ve asla hafif-meşrep olmama gibi hasletlerin insan tabiatına yerleşmesine de “vakar” denir.

Ciddiyet, bir mefkûre insanının, hayatının gayesi bildiği dâvasını ve vazifesini üstün bir gayretle ele alması, sorumluluklarını derin bir mesûliyet şuuruyla ve fedakârca yerine getirmesi manâsına da gelir. Bu manâda, ciddiyetin sistemli düşünmeye, sağlam plan ve projeler ortaya koymaya ve büyük bir azimle sa'y u gayrette bulunmaya bakan yönleri de vardır. Nitekim “Men câle nâle – Yollar yürünerek alınabilir, zirvelere azim, irade ve plânlarla ulaşılabilir; azimle yola koyulan ve yolculuğun gereklerini yerine getirenler hedeflerine nail olurlar” ve “Men talebe ve cedde, vecede – Bir şeyi gönülden dileyen ve onu elde etmek için azim ve iradesinin hakkını vererek

çalışıp çabalayan insan mutlaka istediği o şeyi bulur” düsturları bu hakikati ifade etmektedir.

Aslında, bir Müslüman her işinde ve her zaman ciddî olmalıdır. Ne var ki, ciddiyet ve vakarın kibre dönüşmemesi, ciddî ve vakur bir insanın aynı zamanda mütevazı (alçak gönüllü) olması gerekir. Kur’ân-ı Kerim, “Rahman’ın has kulları o kimselerdir ki onlar yerde tevazu ile yürürler. Cahiller kendilerine laf atarsa “Selametle!” der geçer giderler” (Furkan, 25/63) sözleriyle hakiki mü’minleri anlatır ve onların yürürken dahi sükûnet ve vakar ile hareket ettiklerini; terbiyeli, nazik ve alçak gönüllü olduklarını; cahillere çatmaya tenezzül etmediklerini ve asla mağrur, saygısız, kaba ve haşin davranmadıklarını nazara verir.

Diğer taraftan, mü’minlerin, ciddiyeti bir adım öne çıkarıp tevazuyu onun arkasında tutacakları ya da ciddiyeti tevazunun bir adım gerisine alacakları yerler ve durumlar da vardır. Bediüzzaman Hazretleri bu hususa dikkat çeker ve “Meselâ, bir ulû’l-emrin (idarecinin), makamındaki ciddiyeti vakar, mahviyeti zillettir. Hânesinde ciddiyeti kibir, mahviyeti tevezudur” der. Sonra da bu sözlerini şerh sadedinde, büyük bir memurun, memuriyet makamında bulunduğu vakit makamın izzetini muhafaza edecek tavırlar içinde olması ve vakarını koruması gerektiğini; onun her ziyaretçi için tevazu göstermesinin tezellül ve makamı tenzil olacağını; fakat kendi evindeyken, ne kadar mütevazı davranırsa davranırsın bunun ona daha çok yakışacağını, aksine aile fertlerine karşı vakarın tekebbür sayılacağını ifade eder. Tabii ki, bu hususta, ciddiyetsiz ve lâubâlî olmakla mütevazı davranmayı birbirinden ayırmak icap eder; tekebbüre girmemek için vakarı terketmenin, kendini lâubâlîliğe ve sululuğa salmak olmadığının da bilinmesi gerekir.

Haddizatında, insanların hal ve hareketlerindeki, oturuş ve kalışlarındaki ciddiyet iman ve marifet derinliğine bağlıdır. Dolayısıyla, ciddiyetin seviyesi her insana, o insanın iman ve marifet ufkuna, ayrıca ciddî olması gereken yere ve konuma göre değişiklik arz eder.

Biri Var!

Zât-ı Uluhiyet’e karşı ciddiyet, her zaman Cenâb-ı Hakk’ın murâdını takip etme ve O’nun tarafından takip edilme mülâhazasıyla

iç ve dış bütünlüğü içinde, hayatı ve davranışları ciddî bir çizgi-
de sürdürme şeklinde olur. Bu da ancak, Cenâb-ı Hakk'ın, insanın
her hâline nâzır bulunduğuna; yani onun sözlerini duyar ve işitir,
ahvâlini bilir ve değerlendirir, yaptıklarını görür ve kaydeder olduğuna
inanmakla gerçekleşebilir. İnsanlar bazı durumlarda böyle bir gö-
rülüp gözetilmeyi muvakkaten unutabilirler; meselâ, yemek yerken,
çay içerken kendi âlemlerine dalabilirler... Yatakta o murakabe hava-
sından uzaklaşabilirler. O anlarda, Cenâb-ı Hakk'ın azametina uygun
ve kulların küçüklüğüne münasip şekilde Allah'ı hatırlama, ihsan şu-
uruyla dolma söz konusu olmayabilir. Gerçi, "akrabu'l-mukarrabin"
dediğimiz daha halis kullar, o türlü hallerde bile temkinli davranırlar.
Fakat, Allah, bazı beşerî hallerdeki öyle bir nisyani ve geçici bir unut-
mayı bağışlayacağını vâd etmiştir. Belki onlardan dolayı da istiğfar
edip Allah'a yeniden teveccühte bulunmak gerekir ama herkesin her
yerde aynı ölçüde ciddiyet ortaya koyamayacağı da bir realitedir.

Hak ölçülerine göre iyi düşünen, iyi şeyler plânlayan, iyi işlere
bağlı kalan ve bütün sözlerini, hareketlerini, davranışlarını Allah'ın
nazarına arz ediyor olma şuuruyla, fevkalâde bir titizlik içinde or-
taya koyan insanlar kâmil manâda ciddî insanlardır. Onlar kiminle
otururlarsa otursunlar –Hazreti Mevlânâ edasıyla– “Arkadaş, dikkat
et! Burada bizi yalnız sanma, bizden başka gizli biri daha var!” der
ve o zaviyeden hareket ederler. Zaten Kur'ân da öyle demiyor mu:
“Görmez misin ki Allah göklerde ne var, yerde ne varsa hepsini bi-
lir! Biraraya gelip gizlice fısıldaşan üç kişinin dördüncüleri mutlaka
Allah'tır. Beş kişi gizlice konuşsa altıncuları mutlaka Allah'tır. Bundan
ister daha az, ister daha çok olsunlar, nerede bulunurlarsa bulun-
sunlar, mutlaka O, kendileriyle beraberdir. O, ileride kıyamet gün-
nünde, yapmış oldukları işleri onlara tek tek bildirecek, dilerse kar-
şılığını da verecektir. Şüphesiz ki Allah her şeyi bilir.” (Mücâdile,
58/7) Evet, biz hiçbir zaman yalnız değiliz; bizi her an gören, hali-
mizi bilen, tavırlarımızı değerlendiren ve niyetlerimize göre kalble-
rimize teveccühte bulunan bir Rabbimiz var. İşte, bu hakikati kim,
ne kadar kavrar ve kimin marifeti ne ölçüde olursa, onun söz, tavır,
hal ve davranışları da o ölçüde ciddiyet televvünlü olur.

İnsanlığın İftihar Tablosu'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) anıl-
dığı yerler ve O'nunla alâkalı meseleler de ciddiyet ister. İslâm'ın
ilk senelerinde, henüz edep bilmeyen ve saygıdan anlamayanlar,
Allah Rasûlü'nün huzuruna geldiklerinde O'na karşı saygısız

davranabiliyorlardı. O günlerde, çölden yeni gelmiş bir bedevî, bozuk bir üslup, çirkin bir eda, yakışsız bir tavır ve kaba bir ses tonuyla “Muhammed kim?” diyebiliyor ve Efendiler Efendisi’ne, “Abdulluttalib’in torunu” diyerek hitap edebiliyordu. Fakat bir gün geliyordu ki, herkes, O’nun kim olduğunu, konumunun neden ibaret bulunduğunu, Hak katındaki yerini ve Allah’la münasebetindeki enginliğini duyuyor, görüyor, anlıyordu. Kısa bir süreliğine de olsa, O’nunla oturup kalkanlar, O’nun söz incilerini derme fırsatı bulanlar hemen Rasûl-ü Ekrem’in boyasıyla boyanıyordu. Öyle ki, O konuşurken, Ashab efendilerimiz başlarında kuş varmış da onu kaçırmamak için hiç hareket etmemeleri gerekiyormuş gibi duruyor ve pürdikkat O’nu dinliyorlardı. Bir kelime kaçırma korkusuyla ödelleri kopuyor gibi bir tavır sergiliyorlardı. O’nun huzurunda bulunma adeta bir şok tesiri yapıyordu o seçkin insanlarda.. ve o şokun tesiriyle, fem-i güher-i nebevîden dökülen lâl ü güherin hiçbirinin boşluğa düşmesine meydan vermiyor, hepsini ezberliyor ve hiçbirini kaçırmıyorlardı. Sahabe efendilerimiz biliyorlardı ki, O’nun dudaklarından dökülen sözler vahy-i gayr-i metlûvdu; yani, kelimeler Peygamber Efendimiz’e ait olsa da, onlardaki manâ ve muhteva Allah Teâlâ tarafından O’nun kalbine ilham ediliyordu. Cenâb-ı Hak, bir metin (vahy-i metlûv) gönderiyordu ama onunla beraber o metnin izahını da Rasûlullah’a bildiriyordu. O da, Allah kendisine nasıl ilham etmişse, ona göre şerh ve yorumlarda bulunuyordu. Dolayısıyla, O’nun tebliğ ettiği ayetlerde de, onların şerhlerinde de kat’iyen hata yoktu; o her sözünde isabetliydi. İşte bu hakikat ve sahabenin bu hakikati anlayışı, Allah Rasûlü’ne ve O’nun ağzından dökülen sözlere karşı lakayt kalmalarına asla mücadele etmiyordu, etmezdi de, zira onlar lügatlerinde lakaytlığa hiç yer vermeyen birer vefa abidesiydi.

Sahabe Efendilerimizin Ciddiyeti

Ashab-ı kiram, O’nu dinlerlerken öyle kendilerinden geçerlerdi ki, çoğu zaman gözleri yaşlarla dolardı. İrbad b. Sâriye (radiyallahu anh), “Birgün Peygamber Efendimiz namazı kıldırdıktan sonra mübarek yüzüyle bize yöneldi ve gözleri yaşartan, kalbleri ürperten çok tesirli bir konuşma yaptı. Öyle ki içimizden biri, onun veda konuşması olduğunu zannederek Efendimiz’e son nasihatlerini sordu”

sözleriyle böyle bir anı anlatır. O’nu dinleyenler zamanın nasıl geçtiğini bilemezlerdi. Hazreti Ömer (radiyallahu anh) der ki, “Bir gün Allah Rasûlü sabah namazından sonra minbere çıktı. Konuştu, konuştu, konuştu... Öğle ezanından sonra, namazı kıldırıp tekrar minbere çıktı ve ikinci oluncaya kadar konuştu. İkinci namazını eda ettikten sonra yine konuşmaya başladı, konuşması akşama kadar sürdü.” Evet, o gün Allah Rasûlü, ilk hilkattan başlamış, kâinatın teşekkülünden, insanın yaratılmasına kadar bütün yaratılış devrelerini bir bir sıralamış ve daha sonra da kıyâmete kadar insanların başına gelecek hâdiseleri teker teker nakletmişti. Bütün enbiyâyı hem de şemâili ile anlatmış, istikbâle nazarını çevirip mahşere, Cennet ve Cehenneme kadar her şeyi göz önüne sermişti. Sahabe efendilerimiz de O’nu saatlerce dinlemiş, söylediklerini öğrenmiş ve arkadaki nesillere bildirmişlerdi.

Onlardaki bu öğrenme, ezberleme ve nakletme harikuladeliğini sadece, kadim kitaplarla, o günün dedikodusuyla ve bilgi muzahrefatıyla kirlenmemiş, dolayısıyla nisyana maruz kalmamış tertemiz dimağlarına vermek doğru değildir. Meselenin ciddiyete bakan yanları da vardır. Çünkü onlar, söylenen sözleri kendileriyle çok alâkadâr görmüş, çok iyi konsantre olmuş ve yalnızca o sözlerle yoğunlaşmışlardı. Nasıl ki, bir Hak dostu size, “Allah’ın sana şöyle teveccühü var, Efendimiz sana şu şekilde bakıyor; rüyamda seni falan mertebede gördüm” dese; bu söz sizde çok ciddi bir şok tesiri yapar ve siz o an ezberleme gayretinde olmasanız da, o sözü aradan yetmiş sene geçse bile unutmazsınız. İşte, onlar Peygamber Efendimiz’in her sözüne karşı aynı tehâlükü göstermiş, her kelimeyi aynı hassasiyetle adeta emmişlerdi. Bir tarafta, Allah’tan aldığı vahyi büyük bir ciddiyetle tebliğ eden bir Peygamber; diğer tarafta da, aynı ciddiyetle dinleyen, öğrenen ve hak dini dünyaya ilan eden insanlar vardı. Öyle anlaşılıyor ki, “göndermeç” ile “almaç” arasında çok kuvvetli bir münasebet bulunuyordu. Onların kalibreleri de Allah tarafından yapılmıştı; frekansta hiç kayma yoktu. Dahası, o frekansın sağında–solunda da herhangi bir şerare bulunmuyordu. Her gelen mesaj tam yerine ulaşıyor ve doğrudan doğruya gidip onların gönüllerine akıyordu. Onlar da bütün benlikleriyle açılıyorlardı akıp gelen mesaja.. onu maddî–manevî, dünyevî–uhrevî hayatlarının bengisuyu kabul ediyor; onsuz olamayacaklarına ve canlı kalamayacaklarına inanıyorlardı.

Dava Adamı Ciddî Olur

Ayrıca, bir mü'min, Allah'tan ötürü mahlukatı sever; yaratıkla-ra Allah'ın sanatı olarak bakınca, gördüğü her şeye karşı aşıkâne bir tavır sergiler bütün mahlukata sinisini öyle açar ve öyle bir sevgi çağlayanına kendisini salar ki, gördüğü her şeyi koklar, öper; “Bun-da da Sen'den bir cilve var” der, eşyanın yüzünde Cenâb-ı Hakk'ın sanatını okur. O duyguyla, ağaçlara temennâ durur, çiçekleri selam-lar; alır onları koklar, atmaya kıyamaz göğsüne takar. Aynen öyle de, sevgi gibi, ciddiyet ve saygının da Allah'tan ötürü olması gere-kir. İnsan, diğer mahlûkattan geri değildir; bilakis o, Allah'ın ya-rattığı en şerefli mahlûktur. Bir manâda, ona karşı saygısızlık, onu var edene karşı saygısızlıktır; onun karşısında ciddiyet de Hakk'ın takdirine ve sanatına saygının ifadesidir. Allah'ın rızasını gözeterek mahlûkata karşı saygılı olmak, Allah'a karşı saygılı olmanın gere-ğidir. Efendimiz'in ümmetine karşı saygılı olmak da, Efendimiz'e karşı saygının emaresidir. Dolayısıyla, Cenâb-ı Hakk'ın huzurunda olduğumuz mülahazasıyla her zaman ciddiyetimizi korumamız ge-rektiği ve Peygamber Efendimiz'le alâkalı her mevzuyu ciddiyetle ele almamız icap ettiği gibi, hak dostları başta olmak üzere Müslü-manların hepsine ve ilahî sanatın birer mührü olmaları itibarıyla da bütün insanlara karşı tavır ve davranışlarımızda da mü'min ciddiyet ve vakarını muhafaza etmemiz lazımdır.

Ciddiyet, mefkûre insanların en önemli vasıflarından biridir. Onlar, mesuliyetlerinin ağırlığıyla piştiklerinden ve sorumlulukları-nı her an omuzlarında hissettiklerinden dolayı sürekli ağırbaşlı ve olgun birer insan tavrı ortaya koyarlar. Onların bu hali davaları-nın ciddiyetle değerlendirilmesi için de çok mühimdir. Çünkü, lü-zumsuz konuşmalar, yersiz gülmeler, ölçüsüzce el ve dil şakaları da-va adamlarının inandırıcılığına dokunur, muhataplarına onların da hafif-meşrep birer insan olduğu izlenimini verir. Onları örnek alan-ların hüsn-ü zanlarını kırar; “Bunlar da ciddiyetsiz insanlarmış, de-mek ki yürüdükleri yol bunlara bir şey verememiş” dedirtir ve böy-lece olan yine hakka-hakikate olur.

O türlü tavır ve davranışlar, heyetin genel havasını bozabilir. Bazen yersiz bir gülüş, bazen kibirli bir oturuş, kimi zaman gurur edalı bir duruş ve kimi zaman da benlik kokan bir söz, başkalarını değişik mülahazalara sevk eder. Neticede ilhamlar inkıtaya uğrar, o

meclise rahmet inmez; çünkü, artık orada nefsanilik araya girmiştir. Saygısız mülahazaların kuşattığı yerlerden Cenâb-ı Hakk'ın teveccühü kesilir. O zaman da, kötü örnek olarak heyete karşı hüsn-ü teveccühlerin kesilmesine sebep olan insan, kul hakkına girmiş ve heyetteki herkesin hakkını çiğnemiş olur.

Meselâ; insan namaza duracağı zaman konsantrasyonunu çok iyi ayarlamalı, nereye yöneldiğinin ve ne yaptığının farkında olarak tekbir getirmelidir. Avamca namaza durma, kalbin Allah'ı kastederek kibleye yönelmesiyle olur. İşin havasçası ise, Allah'tan başka her şeyi kalbten söküp atarak sadece O'nu mülahazaya alma şeklinde bir teveccühtür. İşte, bir insan niyet hesabına hazırlığını yapıp tam "Allahu Ekber" diyerek enaniyetini boğazlayacağı ve "Sen büyüksün, öyle büyüksün ki Sen'den başka büyük yok; Senin karşında bana sadece sıfırlık düşer" mülahazasıyla namaza duracağı esnada bir kabalığa şahit olsa, bütün duygu ve düşüncesi dağılır; ruh hâleti değişir ve kendini namaza tam veremez. Hele bir de o zat imamsa, onun namazı böyle bir kabalığa kurban gidince, arkasındakilerin namazları da kurban gider. Ciddiyetsizliğe maruz kalan insan –o imam da olsa– farkına varmadan namazda alır-verir, sürekli kelam-ı nefsiyle konuşur; "Vay zavallı vay!" deyip durur, rükû'da "sübhâne rabbiye'l-azîm" diyeceğine "sübhâne rabbiye'l-a'lâ" der, namazı maruz kaldığı o ciddiyetsizliğin hasil ettiği düşüncelerle bitirir. İşte, o kaba ruhlu insan, o davranışıyla imamın namazdaki huşuuna mâni olduğu gibi, bir sürü insanın hukukuna da tecavüz etmiş olur..

Öyleyse insan, kaba, haşin ve sevimsiz davranışların neticesinin böyle çirkin olduğunu bilerek çok temkinli ve dikkatli hareket etmeli; kendini düşünmüyorsa bile, hiç olmazsa diğer insanların haklarını gözeterek mü'mince tavırlar ortaya koymalıdır. Aslında, kaba söz ve davranışlar ruhunda kabalık olan insanların hırılılarıdır. Dolayısıyla, o türlü kabalıklara ve lâubâliklere giren insanlar, kendilerini gözden geçirmeli ve ciddiyetsiz hareketlerini nazar-ı itibara alarak kendileriyle yüzleşmelidirler. Ahsen-i takvim üzere yaratılan insana o türlü davranışların yakışıp yakışmadığının muhasebesini yapmalıdırlar. Azıcık irfanları kalmışsa, o haşin, yakışsız, tutarsız ve ahiret hesabına hiçbir değer ifade etmeyen tutum, tavır ve hareketlerini bir an önce terketmelidirler.

İslâm'da Mizah

Diğer taraftan, Müslümanın her hareketi, her davranışı, her sözü ölçülü ve ciddiyet yörüngeli olmalıdır ama ciddiyet ile buz gibi soğuk davranışları da birbirine karıştırmamak gerekir. İslâm, mizaha farklı bir bakış açısı getirmiş, latifenin mü'mincesine işaret etmiş ve hikmet edalı nüktelere cevaz vermiştir. Bir mü'min için nükte ve latife, insanları güldürmek, onların hopyayıp zıplamalarını sağlamak ve onlara kahkaha attırmaktan öte manâlar taşır; bir yandan hikmet ifade eder, diğer yandan da insanları tefekkür ufunda dolaştırır.

Gereğinden fazla olan şaka ve latifeler lâubâlıliğe, çok gülmeye, kalbin kararmasına, zamanı boşa geçirmeye ve bazen de insanları kırmaya sebep olması bakımından sakıncalıdır. Peygamber Efendimiz (sallâllâhu aleyhi ve sellem), kahkahaya sebep olan, Allah'ı anmaktan alıkoyan ya da insanların onurunu yaralayarak saygı ve vakarı yok eden latifeleri yasaklamıştır. Müslümanlar arasında, "Latife latif (nazik, şirin ve ince) gerek" anlayışı çok önemli bir düstur olagelmiştir. Ayrıca, latife veya nüktede yalan sözün bulunmaması gerekir. Rasûl-u Ekrem Efendimiz, "Ben latife yaparım ama doğru konuşurum" buyurmuş ve latife yaparken dahi sözlerin doğru olması gerektiğini vurgulamıştır.

Evet, Peygamber Efendimiz (aleyhi ekmelü't-tehâyâ) da yer yer latife yapmıştı. Fakat, O'nun latifeleri ciddiyet televvünlü ve aynı zamanda hak ve hakikat yörüngeliydi. O, bir taraftan, hürmet duygularını davet eden bir vakar ve heybet, diğer taraftan da sevgiyi celbeden bir tevazu ve mahviyet içinde bulunurdu. İnsanları sürekli tebessümle karşılardı. Busîri, *Kaside-i Bürde*'sinde bu hususa dikkat çekerek, "Yalnızken Fahr-i Kainat Efendimize mülaki olsan, celâleti hasebiyle O'nu kalabalık asker arasında ve bir ordunun başındaymış gibi ciddi bulurdun" dedikten sonra sözlerini meâlen şöyle sürdürür: "Onu ashabına karşı da öyle mütebessim görürdün ki, saf içinde saklanan incinin o Nebiy-yi zışanın mahall-i kelam ve tebessüm madeninden çıktığını sanırdın." Rasûl-ü Ekrem Efendimiz öyleydi; sürekli müjde veriyor olma edasıyla hep mütebessim bir çehresi vardı. Fakat, rivayetlere göre, hayatı boyunca sadece üç defa –kendisine yakışan keyfiyet içinde– gülmüş ve asla gayr-i ciddiliğe geçit vermemişti. Bununla beraber, tebessüm etme, insanlara

yumuşak davranma, herkese bağrını açma ve yanında herkesin rahat hareket etmesine imkan verme hususlarında örnek olmuş; gerekirse mehafet ve mehabet halini bile baskı altına alarak insanları rahat ettirme ve onları boğmama esasına işaretlerde bulunmuştu.

Peygamber Efendimiz'den öğrendiğimiz ölçülere göre; insan, muhataplarını marifet ufukları zaviyesinden değerlendirmeli ve onların durumuna uygun bir seviye belirleyerek konuşmalıdır; yoksa farkına varmadan onları sıkıştırmış, tazyik etmiş ve bütün bütün hakikatten soğutmuş olma ihtimali vardır. Evet, kasdî ve iradî olarak lâubâliğe, birilerini güldürmek için şakalar yapmaya, ölçüsüzce gülmeye ve güldürmeye, dolayısıyla zamanı israf etmeye müsaa-de yoktur. Allah Rasûlü, bazı insanların güldüğünü görünce “Cennetten müjde mi aldınız?” deyip onları ikaz buyurmuştur. Ne var ki, bazı hak dostlarının, sürekli marifet ufkunda bulunmaları itibarıyla hep mehabet ve mehafet yaşayan müritlerine biraz nefes aldırma ve tam canları gırtlaklarına geldiği sırada onlara oksijen yudumlatmak için espri ve nüktelere başvurmaları türünden, bazen hikmet edalı olan ve belli bir gayeye matuf dile getirilen mizah diyebileceğimiz türden latife, nükte, kıssa ve menkıbelerin anlatılmasında da bir beis olmasa gerektir.

Öyle Bir Sultan...

Meselâ; IV. Murad devrinde, Erzurum'da bir Habib Baba varmış. Evliyaullah'tan olduğu söylenen bu zat, hacca gitmeye karar vermiş. O dönemde hacılar dört bir taraftan gelip İstanbul'da toplanır, oradan da kervanlar halinde yola çıkarlarmış. Habib Baba da, İstanbul'a kadar gelmiş ve “Yola çıkmadan evvel bir temizlik yapayım” deyip bir hamama gidivermiş. Olacak ya, o gün Padişahın vezirleri hamamı kiralamış ve kendilerine tahsis etmişler; dolayısıyla da onlardan başka kimse içeri alınmamış. Habib Baba da bu yasağa takılacakmış ki, “Ben şu kurnacıkta yıkanırırım” diye yalvarıp yakarınca, oranın sahibi bu ihtiyarın haline acımış ve ona bir köşede yıkanması için izin vermiş. Çok geçmeden vezirler bütün ihtişam ve debdebeleriyle gelmişler. Bu arada, tebdil-i kıyafet ederek halkın içinde dolaşmayı itiyad edinen IV. Murad da, bu hamama gelmiş ve o da yalvarıp yakarınca bizim Habib Baba'nın yanında yıkanmak şartıyla içeri girmiş. Bir aralık, Habib Baba ona sırtını keselemeyi

teklif etmiş ve keselemiş. Sonra sırt keseleme sırası padişaha gelmiş. IV. Murad elindeki keseyi Habib Baba'nın sırtında gezdirirken, "Bir bize bak, bir de şu vezirlere. Bu dünyada padişaha vezir olmak varmış" deyince, Habib Baba "A dostum, öyle bir Padişaha vezir ol ki, bütün bu vezirlerin padişahına, senin uyuzlu sırtını keseletsin" deyivermiş...

İşte, bu da bir latife ve bir menkıbedir. Belki de aslı bile olmayan bir menkıbede herhangi bir fasıldır. Fakat, bunun ifade ettiği çok derin bir manâ vardır; Zât-ı uluhiyete ubudiyet ve hizmetin, dünyalara bedel olduğunu hikmetâmiz bir üslupla vurgulamaktadır. Dolayısıyla, bu çerçevede mizah sayılabilecek latife ve nükteleri anlatmanın bir zararı olmayacağı, hatta bazı hakikatleri açıklamada fayda sağlayacağı da söylenebilir.

Hasılı, Hazreti Ömer Efendimiz , hilafet makamına tavsiye edilen büyük bir sahabe için "Denilen kişi her yönüyle hilafete layıktır; fakat, şakası biraz fazladır. Hâlbuki Hilafet, bütünüyle ciddiyet isteyen bir mes'eledir" buyurmuştur. İnsanları idare manâsındaki hilafet ciddiyet istediği gibi, yeryüzünde dinin temsilciliğini yapma manâsına nübüvvet mesleğinin bir ferdi olma da ciddiyet iktiza eder. Zaten, i'lâ-yı kelimetullah yolunda gerekli ciddiyeti elde edememiş insanlardan, diğer hususlarda ciddî olmaları hiç beklemez.

Devlet Düzeni ve Derin Devlet ya da İşte Sezar, İşte Sız!

S

oru: “*Hukuk devleti*” ifadesinden ne anlaşılmalıdır?
Size göre gerçek bir hukuk devletinin vasıfları nelerdir?

Cevap: Bu, tahlili oldukça zor ve çetin bir mevzu... İhtisas sahama girmeyen bir konu oluşu meseleyi biraz daha girift hâle getirebilir. Ayrıca, bazı meseleleri ben dile getirince, hasımca davranan insanlar ifadelerimi ona göre değerlendirirler; dostlar da, sözlerime hüsn-ü zanları zaviyesinden bir kıymet biçerler. Düşmanca tavır alanlar, mahza hak ve hakikat olan bazı beyanlarımı bile, onları dile getiren ben olduğum için, kabul etmek istemez, onlarda bir yanılma yanı arar, mutlaka bir boşluk bulmaya çalışır ve önyargılı davranırlar. Dostlar ise, daha baştan, sözlerimi içi dolu ifadeler olarak ele alır, ben söylediğim için onları değerli sayar ve yanılırlar. Bu açıdan da, böyle bir konuyla alâkalı düşüncelerimi ifade etmem, hem dostları hem de hasım ruhluları değişik yorumlara, farklı mütalaalar serdetmeğe sevk edebilir. Ne kadar temkinli konuşursam konuşayım, benim düzgün dediğim şeyler bazılarına göre eğridir. Onlar, seslendirdiğim hakikatlere tâ baştan yanlış mührü vurmuşlardır. Dolayısıyla, hukuk devleti mevzuundaki fikir ve düşüncelerimin de

aynı şartlanmışlıklarla değerlendirilmesi söz konusudur; fakat, ben yine de, sorunuza ve meselenin ehemmiyetine hürmeten bazı hususları arz etmeye çalışacağım.

Devletin Değişmez Vasıfları

Önce, cevaba esas teşkil etmesi için hepinizin bildiği bazı hususlara, hatırlatma kabilinden değinmek istiyorum: Bildiğiniz gibi, Anayasanın birinci maddesi, Türkiye Devleti'nin bir cumhuriyet olduğunu vurgular. Hemen ikinci maddede bu cumhuriyetin vasıfları zikredilir ve Türkiye'nin demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olduğu belirtilir. Yine bildiğiniz gibi, bu iki hüküm asla değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif de edilemez.

Evet, bu iki esas teminat altındadır, bunlara dokunamazsınız. Belki, bir manâda mükemmelini bulursanız, demokrasiye ilavelerde bulunabilirsiniz. Laikliğin tarifini açabilir, genişletebilir ve onu insanî değerleri daha da kuşatıcı olma ufkuna yükseltebilirsiniz. “Sosyal devlet” ifadesi üzerinde durup meseleyi açabilir ve biraz daha insânileştirebilir, ünsileştirebilirsiniz... Fakat, bütün bunlar icmalde meseleleri olduğu gibi kabulün yanı başında, aynı zamanda dünyadaki genel gelişmelerden istifade ederek, bizde de o meseleleri inkişaf ettirme şeklinde olur. Tabir-i diğerle; meselenin icmâli olduğu gibi kabul edilir; tafsiline ise açık durulur.

İdeal Demokrasiye Doğru

Demokrasi, halk hâkimiyetine dayalı bir sistem demektir. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde ilk defa telaffuz edilirken “Hâkimiyet bilâ kayd ü şart milletindir” şeklinde söylenen, zamanla mazmun ve mefhum korunmakla beraber kelimelerle oynanarak “Hâkimiyet kayıtsız, şartsız milletindir” sözüyle seslendirilen ve günümüzde daha yalın bir Türkçe kullanma iddiasıyla “Egemenlik milletindir” cümlesiyle vurgulanmak istenen husus demokrasidir. Başka bir münasebetle de ifade ettiğim gibi, bu söz, hâkimiyetin –hâşâ– Allah'tan alınarak insanlara verilmesi demek de değildir; aksine, hâkimiyetin, Allah tarafından, kaba kuvvet temsilcilerinin elinden alınıp millete verilmiş olduğunu belirtmektedir.

Evet, demokrasi, temel hak ve hürriyetlerin korunmasını halkın

temsilcilerine tevdi eden, milletin görüş ve kanaatlerinin ülke yönetiminde tesirli olması gerektiği esasına dayanan bir idare şeklidir. Hatırlarsınız, ilk meclis milletvekillerinden Tahir Efendi halka hitap ederken şöyle der: “Ey cemaat, siz, “müntehib”siniz (seçensiniz); ben ise, “müntehab”ım (seçilenim). Gideceğimiz yer ise; “müntehabün ileyh”dir (meclistir). Sizin yaptığınız işe de “intihab” (seçim) denir. İntihab ise “nuhbe”den gelir. Nuhbe, kaymak demektir. Unutmayın ki, bir şeyin aslında ne varsa kaymağı da o cinsten olur. Sütün üstünde süt kaymağı, şapın üstünde de şap kaymağı bulunur...” Bu sözler aynı zamanda, “Nasıl olursanız, öyle idare edirsiniz” hadis-i şerifinin çok enfes bir yorumundan ibarettir. İşte, halkın içinden çıkan ve onu tam aksettiren temsilcilerin idaresidir demokrasi.

Türkiye’de yarım asırdan daha uzun bir zamandan beri, demokrasiyi deniyor ve hâlâ en mükemmelini bulmak için uğraşıyoruz. Denemede başarılı olamadığımız zaman yeniden başa dönüyor, bir kere daha arayışa geçiyor ve yeni testler yapıyoruz. Pozitif ilimlerdeki deneme-yanılma ve doğruyu bulma yolunu bir yönüyle biz gerçek demokrasiye ulaşma mevzuunda kullanıyoruz. Böylece, bir manâda demokrasi bir gelişme süreci yaşıyor. Batılılar da, “Biz bu meselenin zirvesini henüz yakalayamadık, hâlâ yoldayız” diyor ve onlar da kendi anlayışlarına göre ideal bir demokrasi arıyorlar.

Ayrıca, demokrasi değişik toplumlar tarafından farklı farklı şekillerde anlaşılmış ve değişik tarzlarda uygulanmıştır. Meselâ, A. Lincoln, demokrasiyi “Halkın halk tarafından, halk için idaresi” olarak ifade etmiş; Hitler, Nazizm’i “gerçek demokrasi” diye nazara vermiş; Mussolini de Faşizm hakkında “merkezi ve otoriter demokrasi” diyebilmiştir. Görüleceği gibi, çoklarınca anti-demokratik kabul edilen bazı ideolojilerin bile demokratik oldukları iddia edilmiştir. Rusya’da komünizmin hâkim olduğu dönemlerde, onlar da kendi sistemlerine “sosyal demokrasi” demeyi uygun görmüşlerdir. Dünyanın değişik bölgelerine bakılsa, Hristiyan demokrasi, Katolik demokrasi, Protestan demokrasi gibi daha pek çok demokrasi anlayışına şahit olmak mümkündür.

Dolayısıyla, bugün kemale ermiş ve herkes tarafından benimsenmiş bir demokrasiden bahsetmek imkânsızdır; bütün hukukçuların ve sosyal bilimcilerin genel kabulü, demokrasinin henüz bir gelişme vetiresi yaşadığı istikametindedir. Bu açıdan da, Türkiye’nin

hâl-i hazırdaki problemleri mevcut demokrasiyle çözülebilecek olsa da, onu daha da geliştirmek ve mümkün olduğu kadarıyla herkesin maddî-manevî ihtiyaçlarına cevap verecek olan en mükemmel demokrasiye ulaşmak hedeflenmelidir.

Devletin Lâikliği

Türkiye Cumhuriyeti'nin tarifinde işaret edilen ikinci husus onun lâik bir devlet oluşudur. Lâik, Fransızca'dan alınmış bir kelimedir; rûhânî ve dînî olmayan fikir, müessese, sistem demektir. Fransızlar, meşhur ihtilâlden sonra teokratik düzeni kaldırıp devleti kiliseden ayırarak dînîlikten ve ruhânîlikten çıkarınca, yeni doğan bu çocuğa lâik devlet ismini vermişlerdir. Daha sonraları, bu mevzuda da dünyanın değişik yerlerinde farklı anlayışlar ve uygulamalar olmuştur.

Bu arada, istidradî olarak şu hususun açıklanmasında fayda mülâhaza ediyorum: Teokratik düzeni, dînî bir idare şeklinde yorumlamak epistemolojik ve terminolojik olarak yanlıştır. Teokratik düzen demek, dine ve dini metinlere dayalı bir idare biçimi demek değildir. Yani, teokratik devlet sözüyle, Tevrat'a, Eski Ahid'e ya da Yeni Ahid'e bağlı bir devlet ifade edilmez. Onu, Kur'an-ı Kerim'e ve Sünnet-i Sahiha'ya bağlı devlet şeklinde dile getirmekse bütün bütün yanlıştır. Teokrasiyi İslâm'la beraber zikretmek ya bir garaza mebnîdir ve Müslümanları ezip sindirme kastına matuftur ya da terminolojiye vâkîf olmamanın ve cehaletin emaresidir. Teokratik devlet, ruhban sınıfının hakimiyetine ve kilise otoritesinin üstünlüğüne dayanan bir idare sistemidir. O, âbâ-i kenâisenin içtihad ve kararlarına göre idare edilen devlet demektir.

Öyle bir devlette, ruhban sınıfının sözleri hüccettir. Onlar, ne söylerlerse mutlaka Hakk'ın o mevzuudaki muradını seslendirmiş olurlar ve asla sorgulanmazlar. Yani, sizin Zât-ı Uluhiyet ve Rasûl-ü Ekrem hakkındaki o sağlam mülâhazalarınız ne ise, teokratik idarenin tabileri arasında âbâ-ı kenâise hakkındaki mülâhazalar da öyledir. Dolayısıyla, lâiklik kavramı batının dînî, siyasî ve içtimâî şartları çerçevesinde, ruhban sınıfının baskılarına ve onun farklı mütalalarından ötürü ardı arkası kesilmeyen dahili harplere karşı ortaya

çıkaran bir kilise-devlet ayrımı ihtiyacından doğmuştur. Bu açıdan da, batı toplumlarının problemi din ile değil, din adamlarıyla ve dinin emirlerini kendi şahsî çıkarları için kullanan o günkü kilise teşkilatıyla alakalıdır.

Hatta belli bir dönemde mesele din-bilim ayrışmasına kadar uzanmıştır. “Metafizik bilim olamaz” teziyle ortaya çıkan Dekart (Descartes), bilginin ancak ölçülebilir ve bölünebilir nesnelere inelenmesiyle elde edilebileceğini söyleyip bilimin konusunu sadece maddeyle sınırlamış; daha sonra da Kartezyen (Dekartçı) felsefesinin tâbileri hep aynı istikamette idare-i kelimet etmişlerdir. Dini ve bilimi ayrı iki alan olarak ele almış ve alan ihlali yapılmaması gerektiği üzerinde durmuşlardır. Bu alan ihlali yapılmaması anlayışı kaptan kalıba girerek zamanla dinin ve devletin sınırlarını belirleme, din işleri ile dünya işlerini birbirinden ayırma ve karşılıklı müdahaleye meydan vermemeye düşüncesini ifade eden lâikliğin bir esası olagelmıştır.

Bununla birlikte, lâiklik her toplumda aynı biçimde uygulanmamış; dünyanın değişik yerlerinde farklı şekillerde yorumlanmıştır. Bir yerde uygulanan lâiklik, herkesin vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyetini; ibadet, dinî ayin ve törenlere katılma hakkını; düşünce ve kanaatlerini söz, yazı ya da başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkını temin ederken; bazı yerlerde de çok katıca uygulanmış, lâiklik tamamen sekülerizm olarak ele alınmış ve adeta o sistemin temsilcilerine uymayan dinî hayat yasaklanmış; dinî düşünceleri ve dinî kanaatleri anlatma hakları bütün bütünü ihlâl edilmiştir.

Bu açıdan da, lâiklik disiplininin icmâlî olarak varlığına bir şey denmese de, bu meselenin tafsîlî manâda bir kısım değişikliklere ve geliştirilmeye açık olduğunu itiraf etmek gereklidir. Demokrasi gibi bu husus da, bir gelişme ve daha insanî olma vetiresi yaşamaktadır. Dolayısıyla, dünyanın değişik ülkelerinde veya gelişmiş ülkelerde bu meselenin en mükemmel tarifinin ne olduğu, lâikliği bizim nasıl tarif edebileceğimiz ve uygulama anında bu tarife –diğer hakları da ihlal etmeden– ne kadar sadık kalılabileceği gibi hususlar üzerinde mutlaka düşünülmesi, bu konuda ciddi müzakereler yapılmalıdır.

Devletin Sosyal Oluşu

Türkiye Cumhuriyeti'nin, anayasa tarafından belirlenen önemli bir esası da sosyal oluşudur. Sosyal devlet olmanın gereği, fertlere temel hak ve hürriyetler tanımak ve bunların gerçekleştirilmesini temin etmektir. Bu hak ve hürriyetler anayasayla belirlenmiştir. Meselâ; herkes, özel hayatına ve aile mahremiyetine saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir; özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz. Bir şikâyet halinde mesele emniyete ya da yargıya intikal etmedikçe hiç kimse aile mahremiyetine karışamaz. Sosyal devlet, bu mahremiyet hürriyetini tanımasının yanı sıra o hürriyeti korumakla da mükelleftir. Aynı zamanda, herkes istediği bir yere yerleşme ve seyahat hürriyetine de sahiptir. Sosyal devlet çerçevesi içinde mutlaka bu hürriyetin temini de lazımdır; yoksa sosyal devletten söz edilemez.

Sayet, bazı hak ve hürriyetler belirlenmişse ama şahıslara onlardan istifade etme imkânı verilmiyorsa, meselâ, inanmanın önü alınıyor, dini öğrenme yolları kesiliyor ve düşünceleri ifade etmeye mani olunuyorsa, yine ortada bir sosyal devletin varlığından bahsedilemez. Bir devletin sosyal olabilmesi için, o ülkedeki herkesin düşünce ve kanaat hürriyetine, düşünce ve kanaatlerini değişik yollarla açıklama ve yayma hakkına sahip olması gerektiği gibi; her ferdin bilim ve sanata dair değişik sahalarda eğitim görme, öğrenme ve öğretme, bu alanlarda her türlü araştırma yapma ve onları yayma hürriyetinin bulunması da zaruridir. Her mevzunun uzmanları inandıkları şeyleri bir konferansta, bir seminerde veya başka bir platformda rahatlıkla ifade edebilmelidirler.

Şu kadar var ki, sizin kendi düşüncelerinizi açıklamanız ve kanaatlerinizi ifade etmeniz, hiçbir zaman başkalarını rahatsız etmeye müncer olmamalıdır. Zira, sizin kişilik haklarınız olduğu gibi başkalarının da ferdi hak ve hürriyetleri vardır; sosyal devlette, bir ferdin hak ve hürriyetleri kullanması neticesinde bir başkasının dokunulmaz ve vazgeçilmez haklarının ihlal edilmesine kat'iyen izin verilmez.

Hukuk Devleti

Devletin, anayasada belirtilen çok önemli bir özelliği de "hukuk devleti" olmasıdır. Hukuk devleti, en kısa tarifıyla, güce ve

kaba kuvvete değil, hukuka dayanan bir devlet demektir. Hukukçular onu, faaliyet alanını ferdi hak ve hürriyetler sınırında tutan, kanunların umumiliği esasına bağlı ve şahısların hem başkaları hem de devlet karşısında korunması için yargı organları bulunan devlet olarak tarif ederler.

Hukuk devletinin en mühim hususiyeti, bütün icraat ve işlerin anayasada belirlenen esaslara göre yapılmasıdır. Öyle bir devlette, yeni çıkarılacak olan yasalar da daha önce belirlenen esaslara göre yapılır ve kat'iyen anayasaya muhalif olamaz. İdare sadece yasalara değil genel hukuk kurallarına da bağlı kalır. Devletin her müeyyidesi mutlaka belli ölçülerle ortaya konur, uygulanmadan önce de herkese duyurulur. İdareciler de dâhil herkes adli yargı kurumlarınınca denetlenebilir. Bunlar hukukun temel prensipleridir ve İslâm Hukuku'nda da esastır. Şâtibi'nin Muvâfakât'ına bakarsanız; temel disiplinlere uymayan cüz'iyâtın nazar-ı itibara alınmayacağı üzerinde ısrarla durulduğunu görürsünüz. Dolayısıyla, çıkarılacak kanunların anayasanın ruhuna uygun olması lazımdır. Anayasanın ruhu, fert, aile ya da toplum olarak size şu hak ve hürriyetleri tanıyorsa, çıkarılacak yasalar kat'iyen onlara aykırı olamaz. Aksi halde, anayasa ile diğer yasalar arasında çelişki meydana gelir; toplumda bir herc ü merc yaşanır. Evet, anayasa, bir yönüyle, küllî kaideler mecmuasıdır. Cüz'î disiplinler, ancak o küllî kaidelere bağlı olmak suretiyle ve onlardan istinbat edilecek kaidelerle ortaya konabilir. Külliyyât gözetilmeden cüz'iyât vaz' edilemez.

Hukuk devletinde, devlet kurumları denetim ve işbirliğini de ihtiva eden bir denge içinde çalışır. Yasama yetkisi denen kanunları çıkarma salâhiyeti, millet hesabına Türkiye Büyük Millet Meclisi'nindir. Çıkarılan kanunları uygulama ve yürütme yetkisi, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu'na aittir. Yargı ise bağımsız mahkemelere bırakılmıştır. Dolayısıyla, bir hukuk devleti, bu üç temel rükün üzerine bina edilir ve hepsinin işbirliğiyle, hakkaniyetle çalışması neticesinde yükselir.

Bu açıdan, bütün hak ve hürriyetleri devlet temin eder; hiç kimse kendi kendine ihkâk-ı hakta bulunamaz, hak arkasına düşmez; bu çerçevenin dışında hak arayamaz ve kendini devletin yerine koyamaz.

Soru: Türkiye’de “devlet içinde devlet” ya da “derin devlet” gibi mevzular öteden beri hep konuşuluyor. Bir hukuk devletinin bünyesinde “derin devlet” gibi bir oluşumun meydana gelmesi mümkün müdür? Devlet, ülke çıkarları düşüncesiyle şiddet kullanabilir mi?

Cevap: Evvela, hiç kimse ferdi haklarını kendi başına belirleyemez; herkesin hakkını bir hukuk sistemi tayin eder. Hakkın tarifi ve tasnifi bir uzmanlık işidir; sosyal devlet yapısında bu haklar anayasa ve yasalarla ortaya konur ve hukukla koruma altına alınır. Herkese kendi hak ve hürriyetlerini yaşama imkânı sağlanırken, bir kimsenin başkasının hakkını ihlal etmesine de göz yumulmaz. Hukuk devleti, her zaman hakkın yanında olmayı, hakkı tutup kaldırmayı yeğler ve hakka saygıyı en büyük vazife sayar.

Evet, Mehmet Akif’in, “Hâlik’in nâmütenahî adı var, en başı Hak / Ne büyük şey kul için hakkı tutup kaldırmak” dediği gibi, hakkı tutup kaldırmak en önemli bir vazifedir. Fakat, hukuk çerçevesinde hakkı kullanma yolları vardır ve bir hukuk devletine mensup fertler kendi arzu ve isteklerine göre hakkı tutup kaldıramaz, hak iddiasında bulunamazlar. Herkes hakkını mensubu bulunduğu o devletin hukuk sistemi içinde arama mecburiyetindedir; aksi halde, fertler veya belli gruplar kendi isteklerine göre ihkâk-ı hak etmeye kalktıkları zaman ülkede kargaşa çıkar.

İhkâk-ı Hak Mücadelesi

Türkiye’de 80’li yıllardan önceki oldukça uzun bir dönemde, bazı kimseler kendilerine göre bir hak arayışına girdiler. Hak meselesine Lenin’ce, Mao’ca, Fidel Kastro’ca yaklaştılar ve “Hak verilmez alınır!..” diyerek sokaklara döküldüler. “hürriyet” dediler, “proleterya diktatörlüğü” diye bağırıp çağırdılar ve yakıp yıkarak ihkâk-ı hak etme ardına düştüler. Bazıları da, ülkeyi korumak kendi vazifeleriymiş gibi onların karşısına dikildiler. O günlerde sınırlar hep gergindi ve seneler korkunç bir gerilim havasında geçti. Yüreklere sürekli kan dökme hissi ile çarptı. Gencecik beyinler sadece kan düşündü, kan konuştu ve her fert adeta kanlı katil gibi diğerinin yakasına yapışmak hummasına tutuldu. Kan dökmek ve canlara kıymak suretiyle ihkâk-ı hak mücadelesi böyle sürüp gitti. Ölenler niçin öldüklerini anlayamadı; öldürenler de niçin öldürdüklerini bilemedi.

Maalesef, değişik devrelerde bunları gördük ve Türkiye şu anda yine öyle kaotik bir ortama çekilmek isteniyor.

Evet, bir insan kalkıp “Hak verilmez alınır; ben hakkımı zorla koparacağım!” derse, ona karşı tepki hareketi olarak kimisi de “Senin buna hakkın yok; sen devlete baş kaldırıyorsun, senin cezamı ben vereceğim!” diye mukabele eder; böylece hukuka aykırı bir yola girilmiş olur ve ülkede kaos meydana gelir. Her meselede insanların kendi içtihadları devreye girer. Hak arayan insan kendine göre bir hak içtihadında ve o hakkı elde etme yolu adına da bir yöntem istinbatında bulunur. Ona karşı çıkan kimse de onun haksızlığı konusunda bir içtihada gider ve hüsn-ü niyetli gibi görünse de, haksıza karşı kendi başına ve kendi usulünce mücadele etme içtihadı yaparak hata eder... Ve bu türlü içtihadlar, insanların kafası sayısınca çok olur, herkes kendi anlayışını hak görür. Şayet, bu mevzuda şahısların önü açılırsa, insanlar adedince kavga vesileleri icat edilmiş olur.

Devlet de Hukuka Aykırı Davranamaz

Dolayısıyla, bazı işleri hukuk dışı yollarla halletmeye kalkanlar, başkalarını da hukuk dışı bir kısım oluşumlara sevk etmiş olurlar. İster devlet isterse de kendini devlet yerine koyan ve devlet yanlısı görünenler, meseleleri hukuk dışı yollarla halletmeye kalkıştıkları zaman daha ciddi problemlere ve komplikasyonlara sebebiyet verirler. Böyle bir tavır her yandan hukuk dışı oluşumların patlak vermesini tetikleme sayılır: Yeraltı dünyası oluşur; gizli cinayetler işlenir; fâili meçhuller artar ve herkes kendi kafasına göre bazı şeyler yapar. Evet, böyle bir hukuksuzluğu kendini devlet yerine koyan fertler yapamayacakları gibi, devletin kendisi de yapamaz. Hatta, hak arama mevzuunda herkes yanlışlık yapsa bile devlet bu mevzuda asla hatalı adım atmamalı; hukuk dışı hiçbir müdahaleye yanaşmamalıdır. Öyleyse, her mesele hukuk çerçevesinde halledilmeli; problemlerin çözümü yasama, yürütme ve yargı mercilerine müracaatta aranmalıdır.

Devlet şakîlere karşı savaşılabılır; savaş esnasında güvenlik güçlerine silah çekenleri öldürebilir; zira, savaşın da kendine göre bir hukuku vardır. Fakat, bir insan gelip teslim olursa, devlet onu asla yargısız infaz edemez. Teslim olan bir insanı öldürmek hukuk devletinin ruhuna aykırıdır. Ayrıca, o şahıs, itirafta bulunacaktır,

söyleyeceği şeyler olacaktır; devletin orada çıkarları söz konusudur ve ondan alınabilecek ipuçlarıyla daha büyük fitnelerin önü alınacaktır. Hal böyleyken, birisi pişmanlık duyarak dağdan inse, itiraf-ta bulunmak için bir yere müracaat etse, “Benim diyeceğim şeyler var; şekavetin merkeziyle, fitnenin yuvasıyla alâkalı hayatî bilgiler vereceğim” dese, eğer siz, “Seni kabul etmiyoruz, senin yerin dağ...” şeklinde cevap verir ve onu reddederseniz, milletin dağı işletmesi mevzuunda sizin bazı şeyler çevirdiğiniz kanaati hasıl olur bende. O zaman düşünmeden edemem: Siz galiba orada bazı şeyler karıştırıyorsunuz... Acaba uyuşturucu işi mi çeviriyorsunuz? Silah üretiyor ve silah ticareti mi yapıyorsunuz? Yıllanmış kavgaların bir türlü sona ermemesinde bir çıkarınız mı var? Neye binaen hukuk devletinin açık olduğu bir konuya itiraz ediyorsunuz? İnsanlar gelip teslim oldukları zaman, icabında alır muhakeme edersiniz; cezalandırır ve içeriye atarsınız ya da itirafını değerlendirir, onu mükafatlandırır-sınız; başkalarını da böyle bir şey yapmaya imrendirir ve bir sürü insanın dağdan inmesini sağlarsınız. Şayet, bunları yapmadığımız gibi yapılmasına da karşı geliyorsanız, sizin devletin temel disiplinlerine aykırı olarak bir kısım hesaplar peşinde olduğunuz şüphesizdir. İşte bu da hukuk devleti ruhuyla telif edilemez.

Derin Devlet

Bir hukuk devletinde devlet içinde devletten ya da derin devletten bahsetmek de mümkün değildir. Fakat, maalesef, “Devletin nizam ve intizamını, asayiş ve güvenliğini temin etmek maksadıyla öldürmem istenen insanları öldürdüm” diyen kimseler çıktı bizim ülkemizde. “Devletim bana ‘vur’ dedi, ben de vurdum” diyenler oldu. Onlara belki şöyle denebilirdi: “Devlet sana “zina et” derse, zina mı edeceksin! Hırsızlık yap dediğinde hırsızlık mı yapacaksın? Hırsızlığa teşvik eden bir devlet, devlet haysiyetini kaybetmiştir; zinaya teşvik eden bir devlet, devlet olma keyfiyetini yitirmiştir, o suretâ bir devlet heykeli olsa da artık ruhsuzdur. Aynen öyle de, “Git adam öldür” diyen bir devletin devlet haysiyet ve şerefinden bahsetmek mümkün değildir. Öyleyse, icabında o memuriyetten ayrıl; git başının çaresine bak, ama cinayet işleme. Devlet bile emretse, dünyadaki evrensel hukukî değerlere ve Türkiye’deki hukuk sistemine aykırı icraatta bulunamazsın.” Evet, maalesef, “Devletim

emretti; ben de falan yerde falanı öldürdüm” diyen insanlar oldu. Bir sürü fâili meçhul var. Bu cinayetlerin arkasında kimler olduğu hâlâ belli değil. Her cinayetten sonra bir kısım kiralık katiller gösteriliyor; “falan etti, filan yaptı” deniyor. Birisi bir yerden telefon ediyor, “Falan örgüt üstlenmiştir” diyor ve bu, bir kısım medya yoluyla hemen ta’min edilerek hâdise geçiriliyor; fakat o mesele hep meçhul kalıyor, hiç çözülemiyor. O meçhuliyet tozu, toprağı bir türlü silinmiyor ve iş bütün vuzuhuyla ortaya konamıyor. Neticede, çok geçmeden yine aynı cinayetler irtikap ediliyor, benzer senaryolar oynanıyor.

Evet, devlet, devlet için bile olsa cinayet işleyemez. Devlet tecziye eder; ama, hukuka göre muhakeme ettikten sonra cezalandırır. İcab ederse haps-i münferide atar, müebbet hapse koyar; gerekirse sürgüne yollar ve hatta idama mahkûm eder. Bütün bunları hukukun müsaade ettiği çerçeve içinde ve başkalarını da caydırma mülâhazasıyla yapar. Fakat, kat’iyen yargısız infazda bulunamaz. Onu devlet yapamadığı gibi kendini devletin yerine koyan, devletini sevdiği için bunları yaptığını iddia eden kimseler de yapamaz. Hiç kimse, “Ben devletimi çok seviyorum; ona bir yerden bir zarar gelecek diye yüreğim ağzıma geliyor. Dolayısıyla, böyle bir zarar ihtimali karşısında kendimi frenleyemiyor ve devletime kastedenlerin arabalarını yakıyorum.. hırsımı alamayıp gidip bir yerde, evleri, dükkanları, bir parti binasını taşa tutuyorum” diyemez. Bu sözler, hukuk anlayışıyla telif edilemeyecek anarşist mantık ifadesidir. O türlü fiiller, hakperestlik mülâhazasıyla ve hüsn-ü niyetle de yapılsa çok tehlikelidir; farklı cephelerin oluşmasına ve komplikasyonlara sebebiyet verecek davranışlardır; kansere yanlış neşter vurma gibi şeylerdir.

Bugün “Yeşil”, Yarın “Kızıl”...

İster derin devlet olsun, isterse de özel bir yargı sistemi kurulsun, bir kısım asileri cezalandırmak için devletin bünyesinde bazı gizli servislerin var olması hiç kabullenilemez. Nitekim, var mıydı, yok muydu bilemem; fakat, bir dönemde “Yeşil” diye birisi çıkmış ve devlet hesabına çalıştığını iddia etmişti. Şayet, devlet böyle insanları kullanıyorsa; dün bir Yeşil’i kullandığı gibi, bugün bir Kızıl’ı kanunsuz şeylere alet ediyorsa ve yarın da bir Mor’a bir kısım

karanlık işler çevirtecekse, böyle çirkin şeylerle devlet haysiyetini ve hukuk devleti olma keyfiyetini telif etmek mümkün değildir.

Yine, ileri gelenlerden bir tanesi, bir dönemde, Hizbullah hakkında, “Hizbullah dediğiniz şey kendi devletine hizmet eden insanlardan oluşmaktadır” demişti. Devletin, onları PKK’ya karşı kullandığını söylemişti. Bu mesele, bugün karşılıklı münakaşa mevzuu haline gelmiş ve hâlâ üzerinde konuşulan bir konu olarak sürüp gidiyor. Şayet, şakiyi şakiye karşı kullanırsanız; ona karşı da başka bir şaki bulmak zorunda kalırsınız. Sonunda her şakiye karşı başka bir şaki çıkarmaya mecbur olur ve hiç farkına varmadan bir kısır döngü içine girersiniz. Ayaklarını azıcık sağlam bir yere bastığını düşünen mücrim, tek taraflı nakz-ı ahidde bulunur; artık sizi dinlemez, size alet olmak istemez. “Nasıl olsa sağlam yere bastım; kendime göre bir şey yaparım” diye düşünür. Siz bu defa ayrı bir şaki zümresi bulma mecburiyetinde kalırsınız. Hizbullah’ı mizbullah, onu da tizbullah takip eder ve bu mesele sürer gider. Bunlar güçlü bir hukuk devleti için ayıptır. Bunlara cevaz vermek ve önyak olmak tarihî ayıptır. Onları çıkaranlar, alet olarak kullananlar ve hem devlet bünyesine hem de kendi başlarına gâile yapanlar tarih mahkemesinde sorgulanacak ve tarihe birer kara leke olarak geçeceklerdir ve tabii Allah’ın huzurunda da bu cürümlerinin hepsini vereceklerdir.

Kim İşlerse İşlesin Cinayet Cinayettir

Hiç kimse, “Efendim, bunu dünyada değişik servisler de yapıyorlar; insanları kaldırıp dağa çıkıyorlar ya da gemilere bindirip uzak adalara götürüyorlar. Oralarda haklarından geliyorlar” diyemez. Çünkü, başkalarının hukuka aykırı o mesavîyi işlemesi, aynı cürümleri sana tecviz etmez. Bütün dünya yoldan çıksa, bütün insanlar azgınlaşsa, herkes haktan sapsa ve baş kaldırsa, bu durum yine de senin başkaldırmanı mazur kılmaz; isyanın yine isyan sayılır, hukuksuzluğun hukuksuzluk kabul edilir.

Dolayısıyla, bir hukuk devleti içinde her şey mutlaka hukuka uygun icra edilmelidir. Aksi takdirde, hukuk dışı müdahaleler, hukuk dışı oluşumlara sebebiyet verir. Bu açıdan, herhangi bir kanunsuzluk karşısında, devlet, emniyet güçleriyle, askeriyeye ve kolluk kuvvetleriyle kanunlar çerçevesinde müdahalede bulunmalı,

hukuku işletmelidir. Bir insan, devletin adamı bile olsa, hatta emniyetin başındaki Emniyet Genel Müdürü bile olsa, tabancayı çekip suçlu birini hemen vuramaz. Ona düşen vazife, o insanı tutup yargıya teslim etmektir. Savcı da onu sadece kendi reyıyla mahkûm edemez, oracıkta cezalandıramaz. Dahası, bir mücrim idama mahkûm olsa bile, hâkim tabancasını çekip onu öldüremez. Bir hukuk devletinde, her şeyin kanun ve kuralı bulunduğu ve orada hukuk dışı hiçbir uygulamaya yer olmadığı gibi, herhangi bir istihbarat biriminin bünyesinde insanları öldürme servisleri de asla kurulamaz.

Yine O Uğursuz Düğme...

Konuyla alakalı gördüğüm için, şu anda Türkiye’de olup biten şeylere de değinmek istiyorum: Zannediyorum, hem içeriden hem de ülke dışından bazı kimseler Türkiye’yi hep cankeş edip bir tampon gibi kullanmaya alışmışlar. Bu güç odakları, Türkiye’nin kendi olarak dirilmesini asla istemiyor; istikrardan hiç hoşlanmıyor ve demokrasi istikametindeki gelişmelerden rahatsız oluyorlar. Ne zaman ülkemizde bazı işler iyi gitse ve istikrar emareleri görülse, hemen provokatörleri kullanıyor ve muharrikleri tetikliyorlar.

Bana öyle geliyor ki, bu defa da fitne ateşi hem içten hem de dıştan tutuşturuldu. Münhasıran dıştan diyenler yanılıyorlar. İçeride kullanabilecekleri figüranlar bulamasalardı, bu kadar rahat hareket edemezlerdi. Düğmeye tek yerden basılmış gibi, birdenbire İstanbul’dan Diyarbakır’a kadar hemen her yerde hiç mantığı olmayan değişik hareketler başladı. Belli ki, bazıları bu türlü kargaşa ve anarşiyle bir yere varmak istiyorlar. Fakat, öyle inanıyorum ki, kargaşa ve anarşi ile bazı devletler sarsılsa –inşallah devletimiz sarsılmaz– istikrar bir ölçüde bozulsun, hatta anti-demokratik müdahaleler olsa bile anarşistler kat’iyen umduklarına nâil olamayacaklardır. Gayr-ı memnunlar, serseriler ve âsiler, bazı dönemlerde bir kısım devletlere zarar vermişlerdir; fakat, tarih boyunca onların köy ölçüsünde bir devlet kurdukları görülmemiştir. Anarşiyi çıkaranlar da, anarşiye karşı kendi başına mücadeleye kalkanlar da, devletin varlığına ve hukukun mevcudiyetine rağmen, kanun dışı bazı şeyler yapmak suretiyle bir yerlere varmak isteyenler de asla hedefledikleri noktaya varamayacaklardır. 27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül ve 28 Şubat hadiselerine tekaddüm eden günlerde varamadıkları gibi,

bundan sonra da, millete yaz ortasında bir kısım Şubat eyyâmı ya-
şatmak suretiyle aynı şeyleri yapmaya çalışsalar bile, yine maksat-
larına nâil olamayacaklardır. Roma İmparatorluğu'nu sarsan Sparta-
küs hareketi edasıyla yola çıksalar da, anarşistler bundan sonra da
hiçbir zaman bir köy kuracak kadar güce ve iktidara ulaşamayacak-
lardır. Fakat, bir kere daha hem içte hem de dışta düğmeye basıldığı
muhakkaktır ve bu sistemli hareketlerin arkası gelecek gibi görün-
mektedir. İnşallah, Anadolu'nun sağduyulu insanı bu gaileyi de en
az zararlı atlatır.

İşte Sezar, İşte Siz!

Bir-kaç ay önce, nasıl tepki alacağımı bile bile “Türkiye’de ha-
diseler birbirini takip edecek, kan gövdeyi götürecektir” demiştim...
–Bağışlayın– bazı kendini bilmezler, “Sen kim oluyorsun da bu sö-
zü söylüyorsun; nasıl oluyor da cemiyet-i sırrıyelerden bahsediyor-
sun?! Devlet hemen soruşturma açmalı ve bunun hesabını sorma-
lı” diyerek Meclise soru önergesi vermeye kalktılar. Bugün böyle bir
mukabeleden hiç hoşlanmasam da, Anton’un dediği gibi diyeceğim:
Rivayete göre; Sezar ölünce ona komplo kuranlar bile “kaşı şöyle-
di, gözü böyleydi; şöyle dâhiydi, böyle hatipti” diyerek Sezar’ı övüp
dururlar. Bu ikiyüzlülüğe çok kızan Anton (Antonius) Sezar’ın cese-
dini sırtlamış getirir ve ona medhiyeler dizilenlerin önüne atar. Sonra
da, “İşte Sezar, işte siz!..” der. Evet, “İşte hadiseler, işte siz!..” Bugün
ülkemizde kan dökülüyor mu, dökülmüyor mu? Kargaşa var mı,
yok mu? Fakat, dilerim, daha o günlerden itibaren emniyet güçleri
ve istihbarat servisleri teyakkuza geçmiştir; fitneyi kendi yuvasında
kısıracak tedbirler alınmıştır. Ve inşaallah, Türkiye’ye komplo ku-
ranların arzu ve istekleri kursaklarında kalacaktır.

Türkiye’nin şu anda içine çekilmek istendiği bu kaotik ortam-
da, medyanın da çok hassas ve çok titiz olması gerekmektedir. Neş-
redilecek haberlerin keyfi yorumlardan uzak olarak verilmesi lazı-
mdır. Malumdur ki, her hadise pek çok yoruma açık olarak cereyan
eder. Bir hadisenin yoruma açık olmasının yanı başında, onu yo-
rumlayan insanların duygu ve düşünceleri de o hadisenin algıla-
nış keyfiyetini değiştirebilir. Herkes meseleye kimin perspektifin-
den bakarsa ona göre neticeler çıkarır.

Terör Kanunu ve Yorumlar

Meselâ; bugün yeni çıkacak bir terör kanunundan bahsedilmektedir. Yeni yasaya göre, bir insanın tek başına da olsa terörist sayılabileceği söylenmektedir. Aslında, hiçbir hukuk devletinde böyle bir şey söz konusu olmamıştır/olamaz. Gerçi, belli bir dönemde dinî düşünce ve kanaat hürriyeti cami çerçevesine hapsedilmiş ve orada da bazı sınırlamalar getirilmişti. Hususiyile 163. maddenin hayatta olduğu zaman diliminde, camilerin dışında, herhangi bir dinî kanaati belirtmek bile, çoğu hukukçular tarafından, “dini esaslara dayalı devlet kurma maksadıyla propaganda yapma” kategorisi içine sokulmuştu. Yani, o günkü anlayışa göre siz şu anda, bu safiyâne sohbet içinde bir cemiyetin manevî unsurları sayılırdınız. Biri konuşuyor, siz de dinliyorsunuz. Aynı duygu ve aynı düşünce etrafında biraraya gelme unsurları tamam... Öyleyse, cemiyet teşekkül etmiştir. Dolayısıyla, hepinizin, 163'ün birinci fıkrasına göre, iki seneden yedi seneye kadar tecziye edilmeniz gerekirdi. Böyle bir tahditin sosyal bir hukuk devleti anlayışıyla asla bağdaşmayacağı açıktır. Fakat, bir dönemde kanunlar bu türlü şahsî yorumlarla uygulanmıştır. İşte, bazıları meseleleri yorumlarken konuya bu zaviyeden bakar ve der ki, “Bir dönemde, Turgut Özal'ın gayretleriyle, onca zahmet ve meşakkatle kaldırılan 163. madde yeniden ihya ediliyor... Allah onu kaldıranı firdevsiyle sevindirsin; onun imâte ettiği bir şeyi ihyâ etmeye çalışanlar varsa, Erzurumluların tabiriyle, Allah onları da gorbagor (kötü duruma düşmüş, kabrin sıkıntılarına maruz kalmış) etsin.” Şimdi bu bir yorumdur.

Bazıları da 163. madde gibi bir kanunun çıkmasını gönülden ister ve meseleyi o isteğine göre değerlendirir. “Şayet, bu terör kanunu, silahsız ve yalnız başına bir adamı bile terörist sayabilecek ve üç insan biraraya geldiği zaman devleti yıkacak bir cemiyet teşekkül etmiş olduğunu kabul edebilecek bir muhteva ile çıkmazsa mesele'nin kökünü kazımak mümkün değil. Öyleyse, bu yasa en sert haliyle bir an önce çıkarılmalıdır.” İşte, bu da bir yorumdur.

Bu türlü yanlış yorumların nasıl bir komploya dönüştüğünü o Haziran fırtınasında açıkça görmüştüm. Bir kısım ses bantları başından sonundan kesilerek çok farklı kalıplara sokulmuştu. Bazıları değişik montajlarla elde ettikleri hilaf-ı vâki ve uydurma sözleri neşrederken sıkılmamışlardı. Maksatlı yorumlarla ve su-i te'villerle

milleti aldatmışlardı. O hadise tamamen bir komplo ve bir yargısız infazdı. Bu açıdan, medya hiç olmazsa şu günlerde ciddi bir sorumluluk duygusuyla hareket etmeli, hadiseleri olduğu gibi yansıtmalı, meseleleri şahsî ve keyfî te'villerin eline terk etmemeli ve asla kışkırtıcı bir üslup kullanmamalıdır. Tiraj ve reyting uğruna Türkiye'nin geleceğinin karartılmasına alet olmamalı; terörle mücadele bahanesiyle hak ve hürriyetlerin ihlaline, demokratikleşme gayretlerinin inkıtâna sebebiyet vermemelidir.

Cepheleşmeye Meydan Verilmemeli

Son bir husus da, bazı duygu ve düşünceleri tetikleyebilecek mülahazaları yeniden gündeme getirmemenin lüzumudur. Meselâ, Kürt-Türk meselesinin gündeme getirilmesi son derece büyük bir yanlışlıktır. “Falanların içinde bir kısım eşkıya var” deyip umum hakkında hükümler vermek doğru değildir. Bir dönemde, “Ben Türk'üm” diyen insanların içinden de “Mao, Mao” diye bağırınlar çıkmadı mı? Bugün ulusalcı olduğunu belirtenlerden bazıları bir zamanlar Lenin'in, Stalin'in arkasından koşuyorlar mıydı? Bizim içimizden bir kısım eğri-büğü düşünene, şâz kimseler çıktığı gibi, elbette başkalarının arasından da yaramazlar çıkabilir. Emniyet güçleri onları bulmalı, yargıya teslim etmeli ve şayet cezayı gerektiren yanları varsa, hukuk onları cezalandırmalıdır. Fakat, bu mevzuya şöyle-böyle yorumlar getirerek, toplumun farklı kesimleri arasında değişik cephelerin oluşmasına sebebiyet verecek şekilde bir üslup kullanmaktan kat'i surette uzak durulmalıdır.

Cennet Yolunun Burakları

Soru: *Rasûl-ü Ekrem Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadis-i şerifte, “Yâ eyyühe’n-nâs! Efsu’s-selâm, ve et’imû’t-taâm, ve silu’l-erhâm, ve sallû billeyli ve’n-nâsu niyâm, tedhulû’l-Cennete biselâm”* bu yuruyor. *Peygamber Efendimiz’in bu türlü sözleri, sadece o anki muhataplarına mı özeldir yoksa umûmî midir? Bu hadisi nasıl anlamalıyız?*

Cevap: Bu hadis-i şerifi, Abdullah İbn-i Selâm (radiyallahü anh) rivayet etmektedir. Kısaca meâli şöyledir: “Ey İnsanlar! Selamı aranızda yaygın hale getirin, sofranız herkese açık olsun, çokça ikram edin, sıla-i rahimde de kusur etmeyin... Bir de, insanların uykuya daldıkları anlarda, gecelerin karanlığını namazla delin... Böylece selamete Cennet’e girersiniz!” (İbn-i Mâce, Et’ime, 1; Dârimî, Salât, 156)

Peygamber Efendimiz’in (aleyhi ekmelü’t-tehâyâ) bu kabil sözlerini ilk akla gelen (zahirî) manâlarıyla ele almakta ve o şekilde amel etmekte hiçbir mahzur yoktur. Bilakis, herbiri güzel ahlâkın ayrı bir yanına işaret eden bu hususları tatbik etmek insana çok fayda ve sevap kazandırır. Bununla beraber, bu türlü hadis-i şerifleri tergîb (teşvik etme, isteklendirme) ve terhîb (sakındırma, uzaklaştırma) sadedinde îrad edilmiş sözler olarak değerlendirmek daha doğrudur.

Tergîb ve Terhîbe Birer Misal

Meselâ; Allah Rasûlü, “Münafığın alâmeti üçtür: Konuştuğu zaman yalan söyler, vaad ettiğinde vaadinden döner, kendisine bir şey emanet edildiğinde emanete hıyanet eder” buyurmuş; bazı rivayetlerde, hemen her zaman en haince düşmanlık duygularını dostâne tavırlar içinde icra etmeyi de nifak emaresi olarak zikretmiştir. Bu nebevî beyan, sözünden dönen ya da yalan söyleyen herkesin münafık olduğu manâsına gelmez. Her yalan, insanı mutlaka münafık yapmaz. Fakat, yalan, bir lafz-ı kâfirdir; yalan söyleyen bir insan küfre doğru bir adım yaklaşmış ve imanını ayakta tutan esaslardan da bir adım uzaklaşmış olur. Dolayısıyla, insan bir-iki yalanla münafık olmasa da doğru olmayan her beyanla tehlike sınırına biraz daha yaklaşmış sayılır. Keza, kendine bir emanet verildiğinde ona hıyanet eden kimse, emniyetten uzaklaşması ölçüsünde imandan uzaklaşmış ve o kadar da küfre açık hale gelmiş olur. Evet, yalanın, ahde vefasızlığın ve emanete ihanet etmenin öyle çeşitleri vardır ki, onlar insanı tam bir münafık haline getirir. Bu kötü fiilleri işleyenlerin hepsi münafık olmasa bile, hemen herkes bir yalan menfezinden nifaka düşebilir; bir emanete ihanet çukurundan küfre yuvarlanabilir; sözünde durmama ya da hayâsızca düşmanlık yapma gibi günahlar sebebiyle münafıklar safına kayabilir. Öyleyse, bu neticeye götürebilecek işlerin en küçüğünden dahi fersah fersah uzak durmak gerekir. İşte, Peygamber Efendimiz de münafığın alametlerini sayarken terhîb edalı bir ifadeyle bu hususlara dikkat çekmiştir.

Allah Rasûlü, bir başka zaman da, “Cenâb-ı Allah yedi kimseyi, kendi zıllinden (gölgesinden) başka sığınak olmayan kıyamet gününde, zilli altında himaye edecektir” buyurarak, âdil imamdan başlayıp yapayalnızken Allah’ı anıp da gözleri yaşlarla dolan insanla bitirerek yedi zümreyi saymış ve bu yedi sınıf insanı misal vererek onların temsil ettiği yüksek hasletlere sahip olmamız için bizi teşvik etmiştir.

Tergîb ifade eden bu beyanda, âdil imam ilk sırada zikredilmiştir. Haddizatında, adaletli idarecilerin hepsi Allah’ın zıllinde değildir. Fakat, adil olan bir idarecinin Allah’ın zıllinde olması kuvvetle muhtemeldir. Çünkü, hükümdarın ya da değişik kademelerdeki yöneticilerin ellerinde geniş imkanlar vardır. Bu geniş imkânlar, güç ve kuvvet genellikle despotluğa, tiranlığa ve zorbalığa götürür;

sahibini çıldırtır ve ona sağlam muhakemede bulunma imkânı vermez. Kaba kuvvet aklın önüne geçer, şefkat duygusunu çiğner ve merhamet hissini öldürür. Dolayısıyla, güç ve kuvvetin temsilcileri çoğunlukla hak ve adalet tanımazlar; adeta insanların hukukunu çiğneme hakkı kendilerine verilmiş gibi davranırlar. Koruma mecburiyetinde oldukları hukuk kurallarına en başta onlar riayet etmezler. Böylece, aslında bir hikmet-i vücudu bulunan kuvvet, bazı kayıtlar altına alınmadığı ve hakkın emrine girmediği zaman kimin eline geçerse geçsin onu azgınlaştırır ve bir zalim haline getirir.

İşte, hakperest ve adil davranmanın çok zor olduğu bir konumda, Hulefa-i Raşidîn, Ömer bin Abdülaziz, Mehdî-i Abbâsî, Harun Reşid, Fatih Sultan ve Yavuz Selim gibi davranmaya çalışarak kılı kırk yararcasına yaşayan idareciler Allah'ın rahmetine, Cennet'e ve rıdvana açık duruyorlar demektir. Güç, makam ve mansıp karşısında "pes" etmeyip adaletten ayrılmama "zıllullah"a açık bir duruş mânâsına gelmektedir. Öyle bir duruş, adil idarecileri, Cenâb-ı Hakk'ın hususî ve sürpriz olarak hazırlayacağı o ilahî gölgeye namzet hale getirmektedir. Ahirette insanın kalbini, ruhunu, hissini ve bütün letâifini saran endişe ateşlerine karşı koruyucu bir sera ve bir siper olan "zıllullah", hiç kimsenin korunamadığı bir yerde, işte o türlü idarecileri himayesine alacak ve onlar için emin bir sığınak olacaktır. Evet, adalet sıfatı, bir idarecinin "zıllullah"a mazhar olması için tek başına kâfi değilse de, o mazhariyete erenler mutlaka adil imamlar arasından çıkacaktır. Dolayısıyla, bu hadis-i şerif bir hakikati ifade etmenin yanı sıra hem fertler hem de toplum için çok önemli olan bazı hasletleri de nazara vererek o güzel huylara teşvik etmektedir.

Münebbihât

İbn-i Hacer el-Askalânî Hazretleri tarafından derlenen, Peygamber Efendimiz'in, Ashâb-ı Kirâm'ın ve Tâbiûn'ın büyüklerinin bazı sözlerine yer verilen "Münebbihât" adlı risâle, ikiden ona kadar cümlelerden oluşan tenbihleri ihtiva etmektedir. Münébbihât'ta, sünâiyyât, sülâsiyyât, rübâiyyât... denilen iki maddeli, üç maddeli, dört maddeli... hadisler vardır ve bunların hepsi Rasûl-ü Ekrem Efendimiz'in bazı hakikatleri ifadeyle beraber tergîb ve terhîb maksadıyla söylediği lâl ü güherlerdir. Bunlar, sorunuzda zikrettiğiniz hadis-i şerif gibi, salih amellere karşı arzu uyarır, iradeyi şahlandırır

ve iştiyâkı arttırır; fena işlere karşı da nefsi dizginler, hevayı gemler ve hevesi frenler.

Söz konusu hadis-i şerifte de, mü'minler, amel-i salihе dair dört hususa teşvik edilmekte ve ilk olarak “Efşu’s-selâm – Selamı yaygınlaştırın” denmektedir. Bildiğiniz gibi, “selam” ayıp ve kusurdan, korku ve endişeden emin olma, emniyet ve sulh içinde bulunma manâlarına gelir. Selam, bir mü'minin diğerine “es-Selâmü aleyküm” deyip “Allah’ın selâmı senin üzerine olsun; Allah seni her türlü kazâ ve beladan korusun; selametle yaşayıp emniyet ve güven içinde Cennet’e dâhil olasın” şeklindeki niyet ve mülahazalarla dua etmesi; diğerinin de, “Ve aleykümü’s-selâm ve rahmetullahi ve berakâtüh” diyerek “Allah’ın selâmı, rahmet ve bereketi seninle de beraber olsun; benim için istediklerinin kat kat fazlasını Allah sana da lütuf buyursun” türünden nezih duygularla mukabelede bulunması demektir.

Selâm Olsun!

Cenâb-ı Allah, “Ey iman edenler! Kendi evleriniz dışındaki evlere, sahiplerinden izin isteyip onlara selam vermeden girmeyin” (Nûr, 24/27); bir başka ayet-i kerimede de, “Şayet size selam verilirse, siz de ondan daha güzel bir tarzda selamı alın, en azından verilen selamın misli ile karşılık verin!” (Nisa, 4/86) buyurmaktadır. Ayrıca, “Rahman’ın has kulları o kimselerdir ki onlar tevazu ile yürürler. Cahiller kendilerine laf atarsa “Selametle!” der geçerler” (Furkan, 25/63) ilahî beyanıyla, has kullarının edep ve nezaket dolu tavırlarını takdir etmektedir. Evet, Allah’ın seçkin kulları, gururlu, saygısız, kaba ve haşin değil, alçak gönüllü bir şekilde, terbiyeli ve nazik yürürler. Kendileri etrafa hiç sıkıntı vermedikleri gibi, cahillerin cahilce tavırlarla onları muhatab almaları, çok kaba hareketler sergilemeleri ve yakışsız sözler sarf etmeleri karşısında bile asla çirkin bir laf etmez, nezaketlerinden taviz vermezler. Dillerini edep ve nezahete o denli alıştırmışlardır ki, başka bir şey söylemez, sadece “selam” der geçerler.

Güvenilir hadis kaynaklarında yer alan bir rivayete göre; bir gün bir Yahudi, Peygamber Efendimiz’in yanına gelerek “es-Selâmü aleyküm” der gibi yapmış, fakat, “es-Sâmü aleyküm” demişti. İbrânî dillerinde, “sâm” ölüm demektir; “es-Sâmü aleyküm” ise, “Ölüm

sizin üzerinize olsun, canınız çıksın!” manâsına gelmekteydi. O talihsiz adam, Allah Rasûlü’ne selam veriyormuş gibi yapıp “es-Sâmü aleyküm” deyince, onun maksudını anlayan Hazreti Aişe validemiz biraz sinirlenip, “Ölüm, gazap ve lanet sizin üzerinize olsun; Allah canınızı alsın!” diyerek ziyadesiyle mukabelede bulunmuştu. Meseleyi biraz nükteyle ele alacak olursak, mualla annemiz zâhiren doğru olanı yapmıştı; zira, selamı alan insanın verilen selama daha başka kelimeler ilave ederek mukabelede bulunması gerekir. Meselâ, birisi size “es-Selâmü aleyküm” deyince, siz “Ve aleykümü’s-selâm” demekle yetinmez; “ve rahmetullahi ve berakâtuhu” sözlerini de ekler; hatta Hazreti Üstad gibi, “ebeden, dâimen, ebede’l-âbidîn ve dehre’d-dâhirîn” diyerek selamı bitirirsiniz. İşte Aişe validemiz de –ona ruhlarımız feda olsun– İnsanlığın İftihar Tablosu’na karşı öyle çirkin davrananlara ziyadesiyle cevap vermişti.

Bunun üzerine Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hazreti Aişe’nin cevabını doğru bulmadığını ima ederek “Eğer kötü söz tecessüm etseydi, çok çirkin tecessüm ederdi; nezaket ise, neyin üzerine konduysa onu süsledi ve onun makamını yüceltti” buyurmuştu. Ümmü’l-mü’minîn, “Ya Rasûlallah! Onların “es-Sâmu aleyküm” dediğini duymadınız mı?” deyince de Efendimiz, “Evet duydum, ama onlara verdiğim cevabı sen duymadın mı? Ben de onlara, “Aleyküm – Size de” diye cevap verdim” demişti.

“İman etmedikçe Cennete giremezsiniz; birbirinizi sevmedikçe, olgun bir imana sahip olamazsınız. Size, yaptığımız takdirde birbirinizi seveceğiniz bir şeyi haber vereyim mi? Aranızda selamı yayınız!...” diyen Rasûl-ü Ekrem Efendimiz, pek çok hadislerinde selamın önemi ve yaygınlaştırılmasının gereği üzerinde durmuştur. Bir sahabi, “İslâm’ın hangi işi daha hayırlıdır?” diye sorduğunda, Efendimiz, “Yemek yedirmen, tanıdığına ve tanımadığına selam vermendir” buyurmuştur.

Evet, Peygamber Efendimiz “Efşû’s-Selâm” diyerek, dilimizde de kullandığımız “fâş” kelimesinin farklı bir kipiyle selamı yaygınlaştırmamızı, uğradığımız her yerde emniyet telkin etmemizi, tanısak da tanımasak da karşılaştığımız herkese selam vermemizi ve selamı hiç terk etmediğimiz bir adet haline getirmemizi emretmiştir. Onu, insanların kalblerindeki kin ve nefreti eritecek, aradaki soğuklukları giderecek ve gönüllerde bir sıcaklık hasıl edecek en önemli

unsurlardan biri olarak saymıştır. Yalnızca dışarıda değil herkesin kendi evinde de selam alıp vermesi gerektiğini de belirtmiş; yanında büyüttüğü Hazreti Enes'e, "Ailenin yanına girdiğinde selam ver ki, sana ve ev halkına bereket olsun!" buyurmuştur.

Bonjur, Bonsuvar...

Halk arasında kullanılan, "Emniyete ve güvenliğe geldiniz, burada rahat edebilirsiniz; size teminat veriyoruz" manasına gelen "merhaba"; Fransızca'dan dilimize geçen ve bilhassa Tanzimat'tan sonra adeta moda olan "bonjur", "bonsuvar"; İngilizce'den alınan "hi", "hello"; Türkçe'nin saflaştırılması bahanesiyle icad edilen "günaydın", "tünaydın" ya da bugün onların yerine kullanılmaya başlanan "iyi günler" ve "iyi geceler" gibi sözler de gönül almaya vesile olabilir; onlarla selamlaşmak, muhatabı görmezlikten gelerek hiç kâle almıyormuşçasına sessizce çekip gitmekten daha iyidir. Fakat, onlardan hiçbiri "Es-Selâmu aleyküm!" demek kadar derin manâlar taşımaz ve selamın yerini dolduramaz. Selamın manâsı çok derindir. "Es-Selâmu aleyküm" ifadesi, "Allah sağlık, afiyet versin, kaza ve beladan emin kılsın" demekten "Cennet dârüs-selâmdir, selamet yeri ve yurdudur. Cennet senin de otağın olsun, Allah seni Cennetlik eylesin. Cehennemden uzak, Cennete dahil olasin; Allah'ın lütfuna erip ebedî saadeti bulasin" demeye kadar çok geniş ve derin manâlar taşır.

Ayrıca, selamın hakikatini ve keyfiyetini Kur'ân-ı Kerim öğretmiştir. Cennet ehlinin karşılığını, meleklerin onlara "Selâmun aleyküm" deyişlerini anlatmış ve adeta her selam sözü melekleri, Cennet'i ve ehl-i imanın "selam yurdu"nda karşılığını hatırlatır olmuştur. Bediüzzaman Hazretlerinin dediği gibi, Kur'ân'ın her kelimesi bir "melek-i nâtik"tir. Yani, Allah'tan gelen o kelimeler canlı birer çağrıdır, birer davettir. Siz, o mübarek kelimeleri seslendirdiğiniz ya da dinlediğiniz zaman vicdanınızda meleklerin sesini işitebilir, ruhânîlerin teşkil ettiği koroda bulunduğunuzu hissedebilir ve her şeyin ötesinde âdetâ Mütেকellim-i Ezelî'ye ait selamı duyuyor gibi olabilirsiniz. Kur'ân'ın kelimeleri adeta sizinle konuşurlar ve o muhrik nağmeleriyle, başka hiçbir vesileyle ve hiçbir yerde bulamayacağınız bazı kayıtları sizin ruh disketinize kaydederler. Öbür tarafta o kayıtların çözümüyle yüz yüze geldiğiniz zaman da sizi zevkine doyamayacağınız bir inşiraha ulaştırırlar.

“Selam” da melek-i nâlık denebilecek kelimelerden biridir. Öyleyse, başka sözlerle değil, Kur’ân’ın öğrettiği o derin muhtevalı beyanla insanları selamlayın. Uğradığınız her yerde, çarşı-pazarda, bir dükkânda ya da şadırvan başında rastladığınız her insana “es-Selâmu aleyküm” deyin, niyetinizle onu her an biraz daha derinleştirerek insanlar arasında emniyetin temsilcileri olun. Sizin o samimi söz ve tavırlarınız bir havuza dökülecek, orada değerlendirilecek; çok farklı şekillerde, değişik kalıplar içinde ve ahirette işinize yarayacak bir keyfiyette mutlaka bir gün dönüp size gelecektir; işte o günü intizara koyulun. Kim bilir, belki de o selamlaşmalarınızın herbiri, dualarınıza meleklerin iştirakini sağlayan kapıyı açacak sihirli birer anahtar mesabesinde. Kim bilir, belki çarşı-pazarda önünüze gelen herkese emniyet ve güven vaad ettiğiniz zaman sizin için de öbür âlemlerde bir kısım emniyet kapıları açılıyordu; sizin bir selamınıza mukabil yüzlerce melek “Selam sizin de üzerinize olsun” diyor ve size dua ediyordu. Evet, böyle bir kazanma yolu varken onu değerlendirmemek, dilsizmiş gibi davranıp selam vermemek ya da başka kültürlerin etkisiyle meseleyi daraltmak büyük bir kayıptır.

Sofranızı Herkese Açın

Hadis-i şerifte, ikinci olarak, “Ve et’imü’t-taâm – Sofranız herkese açık olsun, bolca ikram edin” denmektedir. Fakirleri ve açları doyurma mevzuu ayet-i kerimelerde ve hadislerde farklı şekillerde ifade edilmiş; zekat, sadaka, keffaret ve fidye gibi meselelerde fakirlerin doyurulması konusu, sınırları çizilerek genişçe ele alınmıştır. Fakat, Peygamber Efendimiz bu sözülle zengin-fakir, mü’min-müşrik ayırmamış; yemek yedirmeyi mutlak bırakmıştır. Bu açıdan, öncelikle Müslümanlara olmak üzere, Hristiyan, Yahudi, Budist ya da kim olursa olsun gayr-i müslime ikramda bulunmak da bu sözün muhtevasına dâhildir.

Rasûl-ü Ekrem Efendimiz (aleyhi ekmelü’t-tehâyâ) “Her yaş ciğer (canlı) sizin için bir sevap kazanma vesilesidir” buyurmuştur. İfetsiz ve çok günahkâr bir kadının, susuzluktan dili sarkmış bir köpeğe acıdığından dolayı bir kuyuya inip ayakkabısıyla su çıkardığı ve o köpeği suladığı için Cennet’e girdiğini anlatan Peygamber Efendimiz, bir kediyi eve hapseden, ona yiyecek vermeyen, yeryüzünün haşerâtından yemesine de engel olan ve onun ölümüne sebebiyet

veren bir başka kadının da bu çirkin işten dolayı Cehennem'e gittiğini bildirmiştir. Evet, kendisinde hayat eseri olan her canlı bir sevap vesilesi ise, buna hayvanât dahil olduğu gibi evleviyetle insanlar da dahildir. Çünkü, her insan Cenâb-ı Allah'ın özel mührünü taşımaktadır ve ahsen-i takvîme mazhardır.

Demek ki, "Ve et'imû't-taâm" ifadesini çok geniş olarak değerlendirmemiz gerekmektedir. Soframızı herkese açık tutmamız, misafirimiz kim olursa olsun yemek yedirmemiz mü'mince bir davranıştır. Tabii ki, herhangi bir sahabiye ikram etmek farklıdır, Peygamber Efendimiz'e yemek yedirmek daha farklıdır. Necran'dan gelip bağrını İslâm'a açan insanlara ya da Gassan'dan gelen Hristiyanlara yemek yedirmekle, sıradan bir Müslümana ikramda bulunmak aynı kıymette değildir. Evet, Allah rızası için yemek yedirmek salih bir ameldir ve her ikramın bir sevabı vardır. Fakat, soframıza oturan insana göre o sevabın artması da söz konusudur. Hak dostlarından birine yedirdiğimiz yemek, Allah nezdinde öyle büyüktür ki, onun bizim için yedi veren, hatta yetmiş veren başak gibi olması ve evimizi bereketle doldurması kuvvetle muhtemeldir.

Diğer taraftan, mü'minleri diğer insanlardan ayıran özelliklerden biri karşılık beklemeden yedirip içirmek ve insanlara ikramda bulunmaktır. Ehl-i dünyanın düşmanlık ve mücadeleleri çoğunlukla yemek davası üzerinde cereyan eder. Onlar hep başkalarının kazancından yemek ve başkasının sırtından geçinmek isterler. Güçleri yeterse zulümle yahut hırsızlıkla, o da olmazsa dilencilikle başkasının malını alır kullanırlar. Ehl-i iman ise, muhtaçların ihtiyaçlarını gidermek ve Allah'ın lutfettiklerinden infakta bulunmakla rıza-yı ilahiyi tahsile çalışırlar. Mü'minler ikramın keyfiyetine değil, onu ortaya koydukları andaki niyetlerine önem verirler. "Yarım hurmayla bile olsa kendinizi ateşten koruyun" ve "Ey Müslüman kadınlar, bir koyun paçası da olsa hayır hesabına hiçbir iyiliği küçük görmeyin" buyuran İnsanlığın İftihar Tablosu'nun irşadına kulak verir; ellerinde ne varsa, güçleri yettiğince yedirir içirirler. Ayrıca, Hazreti Hatice, Hazreti Ebu Bekir ve Hazreti Osman gibi sahabe efendilerimizin, insanları dine davet için düzenledikleri ziyafet sofralarında ya da fakirlere-muhtaçlara yardım yolunda servetlerini tükettiklerini (değerlendirdiklerini demek daha doğru olsa gerek) hatırdan çıkarmaz ve onlara benzemeye gayret ederler.

Bir Türk atasözünde “Her geceyi Kadir, kapına gelen her insanı da Hızır bil” denir. Bu, sofrayı herkese açık tutma meselesinde de çok önemli bir ölçüdür. Tanısan da tanımasan da kapını çalan herkesi Hızır gibi kabul etme, güler yüzle karşılama ve ona ikramda bulunma yemek yedirmenin hakkını verme demektir... İşte, Peygamber Efendimiz’in “yemek yedirin” sözü bu genişlikte yorumlanmalıdır.

Sıla-i Rahim

Sohbetimize mevzu teşkil eden hadis-i şerifteki üçüncü husus “Ve silu’l-erhâm – Sıla-i rahimde bulunun” beyanıdır. “Sıla”, kavuşmak, ulaşmak, akrabayı ziyaret etmek, mü’minlerle görüşmek ve alâkayı devam ettirmek manâlarına gelmektedir. Sıla, Türkçemizde de çok kullanılan, özellikle dâüssıla terkibiyle vatan hasretini ve memleket özlemini ifade için edebiyatın hemen her türünde sıkça rastlanan bir kelimedir. “Dâüssıla” tabiri, günümüzde de pek çok insanın hasret ve hicranının unvanıdır. Anne-babanızdan, dost ve akrabanızdan uzaksanız; vatan toprağını, öz kültürünüzü, kendi kültür ortamınızı, camilerinizi, minarelerinizi ve ezanlarınızı özlüyorsanız; hatta bazen mahyalarınızın, temcid ve tehlillerinizin hayali gözlerinizi yaşartıyorsa ve bin âh ile “Keşke bir kere daha o iklimin havasını solusam; bir kere daha öz değerlerimle buluşsam” diyorsanız bunların herbirine karşı sizin içinizde de bir sila derdi var demektir.

Sıla-i rahime gelince, o, akraba ve yakınları ziyaret etme, hal ve hatırlarını sorma, gönüllerini alma ve alâkayı koparmama demektir. Peygamber Efendimiz’in Cennete girmeye vesile olan amellerden biri saydığı sila-i rahimin, âyet ve hadislerde, namaz, zekât gibi farz ibadetlerden hemen sonra zikredilmesi onun dinimizdeki önemini göstermektedir. Kur’ân-ı Kerim, “Allah’tan korkun ve akrabalık bağlarını koparmaktan sakının” (Nisâ, 4/1) mealindeki ayeti-i kerimde olduğu gibi sarîh ya da pek çok ilahî beyandaki imalarla sila-i rahimi nazara vermiştir. Rasûl-ü Ekrem Efendimiz de, “Akrabalık, Arş’ta asılıdır. ‘Beni gözeteni Allah gözetsin; beni terk edeni Allah terk etsin’ der durur” buyurmuş; bir başka defa, “Yoksula yapılan sadaka bir sadakadır. Bu sadaka akrabaya yapılmışsa iki sadaka demektir. Biri sadaka, diğeri sila-i rahimdir ki bu da sadaka sayılır” demiş ve “Akrabalık bağlarını kesip koparan kimse Cennete giremez” tehditkar ifadesiyle mü’minleri ikaz etmiştir. İslâm âlimleri,

bu ayet ve hadisleri nazar-ı itibara alarak sıla-i rahimde bulunmanın vacib olduğunu söylemiş ve onun terkedilmesinin büyük günah sayılacağını belirtmişlerdir.

Sıla-i rahim meselesinde gözetilmesi gereken öncelikler vardır. Yolunuzu hasretle gözleyen ve “Ne olur kavuşabilsem” diyen insanlara karşı sıla ayrı bir kıymete ulaşır. Dolayısıyla hiç kimseye karşı sıla, anne-babaya karşı olan sılanın yerini tutamaz. Sonra bizim kıstaslarımız içinde nine ve dedeye karşı, daha sonra amca ve halaya karşı, onların akabinde de dayı ve teyzeye karşı sıla gelir. Aslında, sıla-i rahimdeki sıralamada da Kur’ân-ı Kerim esas olmalı ve kendilerine karşı iyilik yapılması gerekenler Kur’ân’da hangi sırayla anlatılmışsa, o sıra ölçü kabul edilmelidir. Değişik ayetlerde iyilik yapma ve ihsanda bulunma meselesi anlatılırken bir tertibe riayet edilmiştir. Meselâ; bir ayet-i kerimede mealen “Yalnız Allah’a ibadet edip O’na hiçbir şeyi şerik yapmayın. Anneye, babaya, akrabalara, yetimlere, fakirlere, (evi yakın olan veya akrabadan olan) yakın komşulara, (evi uzak olan veya akrabadan olmayan ya da Müslüman olmayan) uzak komşulara, yol arkadaşına, garip ve yolculara, ellerinizin altındakilere (köle, cariye, hizmetçi, işçi) güzel muamele edin. Bilin ki Allah kendini beğenen ve övünüp duran kimseleri sevmez” (Nisa, 4/36) buyurulmaktadır. Dolayısıyla, iyilik ve ihsanda bulunurken de bu sıralama gözetilmeli; kimin sıla hakkı daha büyükse ona daha çok önem verilmelidir.

Sıla-i rahim, tatlı sözlü, güler yüzlü olmaktan selâmlaşmaya, hal-hatır sormaktan insanlar hakkında iyi dileklerde bulunmaya, ziyaretlerine gitmekten ihtiyaçlarını görmeye, dertlerini paylaşmaktan malî yardımda bulunmaya kadar pek çok iyilik ve ihsanı ihtiva eder. Hususiyle günümüzde bu iyilik ve ihsan yolları neredeyse unutulmuş ve akrabalık bağları bütün bütün koparılmıştır. Maalesef, artık anne-babalar, nine ve dedeler biraz yaşlanıp elden ayaktan düşünce kendilerini düşkünler evinde buluyorlar. Önceden oralara “Dârülaceze” denirdi; şimdi adını biraz kibarlaştırarak “huzur evi” diyor ve onunla teselli olmaya çalışıyorlar. İnsan, çocuklarının olmadığı, torunlarının bulunmadığı, ne ihtimamla büyüttüğü yavrularını sevedemediği, onlara bakıp bakıp “Ben de bir anneyim, bir babayım!” diyemediği, kendine sevgi ve hürmetle bakan yakınlarını göremediği, onun için bir tencerenin kaynamadığı ve çoğu zaman aranıp sorulmadığı bir yerde nasıl huzurlu olur ki! Biz kendi kafamızda

mevhum bir huzur tasarlamışız; o talihsizler yuvasına da “huzur evi” demişiz. Senelerdir onların da bizim var olduğunu sandığımız huzuru duymaları için zorlayıp duruyoruz. “Ne güzel yiyip içip yatıyorlar, daha ne olacaktı ki?” der gibi bir halimiz var. Oysa ki, insan hayvanlar gibi yiyip içen, sonra da yan gelip yatan ve bu şekilde huzuru yakalayabilen bir mahluk değildir. İnsan, çevresine alâka duyan, tabiata açık bir fitratı bulunan, evlat ve torunlarıyla, hatta torunlarının torunlarıyla bile münasebeti olan bir varlıktır. Fakat, maalesef, biz bugün onu yeme, içme ve uyumaya hapsedmiş durumdayız.

Bağlar Bozuldu...

Aslında, bu hâl Batı'nın ve kültürünün neticesidir. Bu acı tablo, aile müessesesinden mahrum, yuvanın sıcaklığını hiç duyamamış; belli bir yaşa kadar baba evini otel gibi kullanan, rüşdüne erdikten sonra da anne-babasını terk edip başka bir yere gidebilen kayıtsız insanların eseridir. Ne yazık ki, son senelerde biz de, bir zamanlar uzaktan uzağa hayretle seyrettiğimiz bu tablonun bir parçası haline geldik. Belki uzun zaman direndik; cedşâhî ailelerimizi ve yuvamızın kudsiyetini korumaya çalıştık; fakat, heyhat, fırtına çok şiddetliydi. Nihayet, biz de karşımızda, Alvar İmamı Efe Hazretleri'nin hicranla tavsif ettiği yıkık bir dünya bulduk:

*Bâd-ı hazân esti bağlar bozuldu,
Gülistânda katmer güller mi kaldı
Şecerler kınıldı bârlar üzüldü
El atacak dahî dallar mı kaldı*

*Bir sel aldı sahrâları bürüdü
Ağaçlar kurudu kökler çürüdü
Erler yüreğinde yağlar eridi
Hasb-i hâl edecek kâller mi kaldı*

*Bozuldu dünyanın bâğ u bostânı
Zâğ-ı siyeh yaktı bu gülistânı
Bülbüller okusun dertli destânı
Elvân nakış keşmir şallar mı kaldı*

Maalesef, bize ait değerler de bir bir yıkıldı. O sınımsız ve huşu yurlu yuvalar, o gülyüzlü, saygıdeğer dede ve nineler, o sevimli,

şirin evlat ve torunlar, hepsi bir bir devrilip gitti ve nesiller âdetâ hababeler içindeki baykuşlara döndü.

İşte, sıla mevzuundaki bu tahribin tamir edilmesi de çok önemli bir vazifedir. Bu yıkılışın yeni bir dirilişe çevrilmesi ve bozulanın yeniden düzeltilmesi nasıl olacak bilemiyorum. Fakat, zannediyorum, bunun için önce kendi kültürümüzü benimsemiş ve özümüze dönme adına millet çapında ciddi bir rehabilitasyona ihtiyaç var. Daha sonra, eğitimden mimariye kadar her sahaya aileyi koruma ve sıla-i rahimi gözetme mülahazasıyla müdahale etmek gerekli. Esaslarını dinimizden aldığımız ve asırlarca kendi kültürümüzle bir kalıba döktüğümüz aile ve sıla anlayışımızın kıymetini anlamadıktan, o kültürün kazandırdığına yeniden ulaşmadıktan, gelin ve damatları ona göre yetiştirip evlat ve torunları ona alıştırmadıktan, yaptığımız evlerin mimarisini bile bu gayeye matuf olarak ele alıp anne-baba ya da nine-dede için yarı beraber yarı müstakil haneler hazırlayarak, onlara istedikleri zaman kendilerini dinleme, dilediklerinde de torunlarını sevmeye fırsatı tanımadıktan sonra o eski günlerin huzur atmosferini ve o gül devirlerinin gönüllere gıda iklimini bir kere daha tatmamız mümkün değildir.

Sessiz Çılgınlıklarıyla Geceler

Mezkur hadis-i şerifin dördüncü maddesi, “Ve sallû billeyli ve'n-nâsu niyâm – İnsanların uyuduğu esnada, siz kalkıp namaz kılin ve gecenizi namazla aydınlatın” şeklindedir.

Evet, geceler Cenâb-ı Hakk'a açılmanın koyları, vuslata ermenin rıhtımları gibidir. Allah Teâlâ gecenin değerlendirilmesine hususi önem vermiş ve daha peygamberliğin ilk günlerinde vahyettiği “Ey örtüsüne bürünen Rasûlüm! Geceleyin kalk da, az bir kısmı hariç geceyi ibadetle geçir!” diye başlayan Müzzemmil suresi'nin ilk ayetleriyle Peygamber Efendimiz'den geceyi ihya etmesini istemiştir. Mümkünse gecenin yarısında veya bundan biraz daha azında ya da fazlasında ibadet etmesini ve Kur'ân'ı tertil ile, düşünme düşünme okumasını emir buyurmuştur. Rasûl-ü Ekrem Efendimiz'in omuzuna konan vazifenin ağırlığına dikkat çekmiş; mesajının hüsn-ü kabul görmesi, ruhânîlerin O'na yardımcı olması, önünün açılması ve engelleri rahatlıkla aşması için geceyi bir rampa gibi kullanması gerektiğini belirtmiştir.

Cenâb-ı Allah, “Şüphesiz gece kıyamı daha etkili ve sağlam bir kıraat adına da daha elverişlidir. Zira, gündüz seni meşgul edecek yığınla iş vardır. Öyleyse, geceyi değerlendirerek Rabbinin yüce adını zikret, fânilere bel bağlamaktan kurtul ve bütün gönlünle yalnız O’na yönel” (Müzzemmil, 73/6-8) buyurarak Allah Rasûlü’nün şahsında biz Müslümanlara, “Şununla bununla meşgul olurken bir koşuşturmayla gündüzü geçiriyor, kendi gönlünüze yönelemiyor ve ötelere irtibat kuramıyorsunuz. Bâri, hiç kimsenin olmadığı bir zemin ve zamanı, Allah’a yönelerek hicranla yanıp yakılabileceğiniz ve seccadenize baş koyup gözyaşı dökebileceğiniz geceleri iyi değerlendirin” ikazında bulunuyor. Kesrette boğulmaktan kurtulup, mâsivâdan alâkamızı keserek Allah’a yönelmemizi, O’na tam teveccüh etmemizi, O’nu düşünüp, O’nunla hem-dem olmanızı öğütüyor ve bunun için en uygun zamanın da geceler olduğunu tembih ediyor.

Kur’ân-ı Kerîm, Rahman’ın kullarının Allah’ın rızası için secdede ve kıyamda geceleyen kimseler olduklarını (Furkan, 25/64); gecenin az bir kısmında uyuyup, seherlerde istiğfar ettiklerini (Zâriyât, 51/51); rahat döşeklerinden uzaklaşıp havf ve reca dengesi içinde Cenâb-ı Hak’a yalvarıp yakardıklarını (Secde, 32/16) anlatmakta ve bu hal üzere yaşayan insanların sürpriz nimetlere namzet olduklarını haber vermektedir. Takdir edilen bu kullar birer denge insanıdır; bir taraftan Allah’tan korkar, sürekli mehâfet ve mehâbet içinde bulunurlar; diğer taraftan da, ilahî rahmete bel bağlar ve hep ümitle soluklanırlar. Uyanmanın ve yataktan uzaklaşmanın çok zor olduğu demlerde kalkar, rahat döşeklerini terk eder, O’na içlerini döker ve O’nun merhametine sığınurlar.

Peygamber Efendimiz, uzun mesafeleri katetmek ve yol almak isteyenlerin geceyi değerlendirmeleri gerektiğini belirtmektedir. Zira, gecelerde yol süratle alınır. Hatta denebilir ki, İsrâ ve Mi’râc mucizesinin gece gerçekleşmesinde ve ışık hızından da öte, ruh süratinde arz u semavâtın kat edilmesinde de bu nükte vardır. Demek ki, böyle süratli bir yolculuğa, tayy-i mekan ve bast-ı zaman yaşamaya ve ışık hızının üstündeki tasavvurları aşan bir süratle değişik yerlere ulaşmaya insan ancak geceleri Rabb’e teveccüh etme sayesinde muvaffak olabilir. Gecenin bağrında böyle bir sır saklı olduğundan dolayıdır ki, Rasûl-ü Ekrem’ine bir “gece yolculuğu” lutfeden Allah (celle celâlihü) diğer bazı peygamberlerine de gece yola

koyulmalarını emir buyurmuştur.

Diğer taraftan iman, mü'minleri sahil-i selâmete götüren bir gemi, bir manâda namaz da onun dümenidir. M. Lutfi Hazretlerinin dediği gibi "Namaz dinin direğidir, nurudur; sefine-i dini namaz yürütür, cümle ibadetin piridir namaz..." Bir gece vakti en kutlu seyahate çıkan Peygamber Efendimiz namaza "Mi'raç" demiş; O, tasavvurları aşkın bir Mi'raca mazhar olmuş, bizim için de o Mi'racın gölgesinde "namaz" unvanıyla ötelere bir seyahat yolu bulunduğunu müjdelemiştir. Özellikle gece namazı adeta İsrâ'ya bir davet ve Mi'raca bir çağrıdır. Dolayısıyla, Efendimiz'in gökleri ötesine yürüdüğü o saatlerde kalkıp Mi'racın gölgesinde farklı bir yükselişe geçmek çok önemlidir.

Ayrıca, gündüz yapılan ibadetlerde ister istemez halkla beraber olma, görünme, duyulma ve bilinme söz konusudur. Ne olur görürler, duyarlar ve bilirlerse? O türlü mülahazalar meşgul eder kalbimizi ve zihnimizi. Gözümüze bir şey ilişir, hayalimize bir manzara gelir; farklı tasavvurlara girer ve bir dağınıklığa maruz kalırız. Gece ise, genellikle bizim bulunduğumuz o rıhtımda hiç kimse yoktur. Bir seccademiz, bir de biz. Hele ortalık karanlık olduğu gibi seccademizi serdiğimiz yer de loşsa, kendimizi bile görmeyiz orada; şayet verebilirsek, gönlümüzü bütün bütün veririz Allah'a.. kılabilirdiğimiz kadar namaz kılar, sonra ellerimizi açar ve O'na niyaz ederiz... Çoğu zaman gecenin bereketiyle Allah kalbimizi iyice yumuşatır ve biz köpüren hislerle içimizi seccademize boşaltırız veya seccadede içimizi O'na dökeriz.

Tenhalarda Gözyaşı

Dikkat edilirse, bu hadis-i şerifte sayılan dört hususun ilk üçü alenî yapılan ve içtimaî hayatla alâkalı olan mevzulardır. Sonuncu madde ise gönül hayatına müteveccihdir ve gizli yanları da bulunan bir meseledir. Sanki bu sıralamada da "görünme"den daha çok "olma", hatta çok derin olma ama sığ görünme ve halkın arasında sergilenen tavır ve davranışları mutlaka vicdan süzgecinden geçirerek ortaya koymuş bulunma esaslarına da telmih vardır. Selamlaşma, ikramda bulunma ve akrabayı görüp gözetme çok önemli birer hayır yoludur; fakat, onlara değer kazandıran husus niyet ve ihlastır. O niyet ve ihlasın var olup olmadığını öğrenmenin, nefisle yüzleşmenin

en müsait zemini de gecenin karanlığını yırtan nurlu seccadelerdir.

Sözlerime başlarken, yedi grup insanın anlatıldığı hadis-i şerifi hatırlatmış, onlardan birinin de “yalnız kaldığı anlarda Allah’ı zikredip O’nu anmanın hasıl ettiği heyecanla gözleri dolan insan” olduğuna değinmişim. Şurada burada umumi atmosferden, insanların genel havasından, bakışlarından veya o esnada kendi düşüncelerimize başkalarının mülahazalarını da kattığımızdan dolayı gözlerimiz yaşarabilir. Bu yerine göre güzel bir şeydir. Fakat, diğer insanların ve başka mülahazaların işin içine karışmadığı rampalar vardır. Orada bütün görülme ve duyulma düşüncelerinden sıyrılarak herkesi gören ve her sesi duyan Yüce Yaratıcı’ya teveccüh ederek ağlamak, gözyaşlarına değerler üstü değer kazandırır. Melekler o esnada yanaklardan süzülen yaşları alır, yüzlerine, gözlerine sürerler. İşte o gözyaşlarıdır ki, öbür tarafta Hazreti Cibril onları bir kâsenin içine koyar, Cehennem’in kabaran alevlerinin, içlere korku salan kıvılcımlarının üzerine döker ve ateşi söndürür.

Dolayısıyla, selam verme, yemek yedirme ve sıla-i rahimde bulunma gibi hayırlı işlerin herbiri Cenâb-ı Hakk’a karşı kulluğumuz adına çok önemli birer salih ameldir. Fakat, hem onlardaki hem de sâir ibadetlerimizdeki niyet, ihlas, sadakat ve samimiyetimizi test edebileceğimiz ve kendi vicdanımızla yüzleşip nefsimizin muhasebesini yapabileceğimiz en uygun anlar, Rabbimizle başbaşa kaldığımız zamanlardır. Yalnızken de aynı hayır duygularıyla doluyor ve göründüğümüzün çok ötesinde bir olgunlukla Mevlâ-yı Mûteâl’e teveccüh edebiliyorsak, işte o halimiz tam bir sadakat emaresidir. O anki duygu ve düşüncelerimiz, halkın içindeki amellerimizin de doğru, samimi ve yürekten olup olmadığını gösteren sağlam bir ölçü; o dakikalarımız da kendimizle yüzleşmemiz için çok kıymetli anlardır.

En Güzel İstikbal

Peygamber Efendimiz, arz etmeye çalıştığım dört maddeden sonra sözlerini bitirirken “Tedhulü’l-Cennete biselâm – Böylece, selamete Cennet’e girersiniz” buyurmakta ve bu dört amel-i salihin birer Cennet’e giriş vesilesi olabileceğini beyan etmektedir. Haddizatında, tanıdığına tanımadığına selam veren bir insanın elinden dilinden kimseye zarar gelmeyecek bir Müslüman olduğu, sofrasını açık tutanın zekât gibi malî ibadetlerden de asla kaçmayacağı, sıla-i

rahimde bulunup yakınlarının hukukunu gözetenin Allah'a karşı sorumluluklarını evleviyetle gözeteceği ve nefse çok ağır gelen gece namazına devam eden bir kulun sâir namazlarını da aksatmayacağı açıktır. Dolayısıyla, bütün bu güzel hasletlere mükâfat olarak Cennet vaad edilmektedir.

“Selamla Cennete girmek” demek ise, kabirde ciddi bir sarsıntıya uğramadan, haşrin dehşetini duymadan, mizanın ve sıratın tehlikeleriyle karşı karşıya kalmadan ve Cehennem'e düşme telaşı yaşamadan, Allah'ın inayetiyle, ebedî saadet yurduna alınma, meleklerin “Selam olsun sizlere, ne mutlu size! Haydi, ebediyyen kalmak üzere, giriniz Cennet'e!” (Zümer, 39/73) sözleriyle emniyet ve güven içinde karşılanma demektir... Yeryüzünde Rahman'ın kullarına has bir tevazu ve mahviyetle yürürken rast geldiği cahillere sabretmenin ve herkese “selâm” deyip emniyet telkin etmenin mükafatı olarak “Sabretmenize karşılık size selamlar, selametler! Dünya diyarının ne güzel âkıbetidir bu!” (Ra'd, 13/24) hitabıyla istikbal edilmektedir. Kur'an'da farklı ifade ve farklı üsluplarla yürekleri coşturacak şekilde anlatılan ve gönüllere inşirah halinde akan böyle bir karşılanma-mazhar olmak ve “Hamdolsun bizden her türlü endişeyi gideren Allah'a...” (Fatır, 35/34) demek suretiyle gam, keder, tasa, endişe ve korkuları arkada bırakma nimetine karşı şükürle mukabele ederek Cennet'e yürümektir.

Bu mevzuyu da, Allah Rasûlü'nün hakkı bizim de vazifemiz olan bir itirafla bitirelim: Kendisine “Cevâmiü'l-Kelîm” unvanıyla, çok özlü ve veciz bir beyan kabiliyeti verilen Peygamber Efendimiz, anlamaya gayret ettiğimiz bu hadis-i şerifte de daha pek çok hususa işaret etmiş olabilir. Ciltlerle anlatılabilecek derin bir muhtevâyı kendi idrakimiz ölçüsünde yarım saate sıkıştırarak, âdeta damla ile deryâyı ifade etmeye çalıştığımızın hatırdaki tutulması gerekir...

Tatlı Dil ve Firavunlar

S

oru: Kur'an-ı Kerim'de anlatıldığı üzere, Firavun'un bile Hakk'a çağrılması ve bu çağrının çok yumuşak bir üslupla yapılması günümüz Müslümanlarına neler ifade etmektedir?

Cevap: Cenâb-ı Hak, Hazreti Musa ve Hazreti Harun'a hitaben, "Ona tatlı, yumuşak bir tarzda hitab edin. Olur ki aklını başına alıp düşünür, öğüt dinler yahut hiç değilse biraz çekinir" (Tâhâ, 20/44) buyurarak her şeyden önce peygamberâne bir üslubu nazara vermiş; muhatap, Firavun gibi kalb ve kafası imana kapalı bir insan bile olsa, yine de hak ve hakikati "kavl-i leyyin" ile anlatmak gerektiğine işaret etmiştir.

O günkü Mısır'ın idarecisi olan Firavun, halkını sınıflara ayıran ve İsrailoğullarını ikinci sınıf insanlar kabul eden azgın bir zorba ve iflah olmaz bir mütekebbirdi. Kibri o seviyedeydi ki, fütursuzca "Sizin en yüce rabbiniz benim!" (Nâziat, 79/24) diyebiliyordu. Hazreti Musa'nın kavmini köleler topluluğu olarak görüyor; onları iyice zayıflatmak ve ezmek için erkeklerini boğazlıyor; kadınlarını ise diri bırakıyor ve hem kendisi hem de adamları onların iffetlerine dokunuyorlardı.

Hazreti Musa böyle bir atmosferde, ezilen zümrenin bir ferdi olarak dünyaya gelmiş; Allah'ın hususi inayet ve riayetiyle Firavun

sarayında neş'et etmiş; olgunluk çağına ulaştığı dönemde bir kıptînin ölümüne sebep olduğu için Mısır'dan kaçarak Medyen'e gitmiş ve on yıl sonra Allah'ın elçisi olarak geri dönmüştü.

Hazreti Musa, vazifesi icabı ihkâk-ı hakta çok hassas bir peygamberdi. O sert ve haşin değildi; her hak sahibine hakkını vermede ve haksıza haddini bildirerek haklıyı tutup kaldırmada fevkalâde duyarlı bir nebiydi. Kur'ân-ı Kerim'in naklettiğine göre, Kardeşi Hazreti Harun'un yakasından tutup onu hırpalaması ve Ahd-i Atik'te anlatıldığı üzere, bir meseleden dolayı kızkardeşi Meryem'e çok acı sözler söyleyip onu sarsması, Musa aleyhisselamın hak karşısındaki hassasiyetinden dolayıydı. Genel tavrı, Firavun karşısındaki hâli, İsrailoğullarına karşı duruşu ve nübüvvet vazifesi itibarıyla donanımı tamdı; bu açıdan da, hiçbir davranışı rastgele değildi. O, yanına kardeşini alarak Firavun'un sarayına giderken davasını kime tebliğ edeceğini ve muhatabının nasıl bir zalim olduğunu da çok iyi biliyordu. Kur'ân-ı Kerim, "Ve lemmâ belega eşuddehü vestevâ âteynâhü hukmen ve ilmâ – Mûsâ yiğitlik çağına erip olgunlaşınca Biz ona hikmet ve ilim verdik" dediğine ve "vestevâ" kaydını da düştüğüne göre, demek ki, Hazreti Musa sadece rüşde ermemiş, aynı zamanda, tam kıvamını bulmuş ve Allah'a muhatap olabilme seviyesine ulaşmıştı.

Tatlı Dil ve Yumuşak Üslup

İşte, Hazreti Musa ve kardeşi Hazreti Harun, kendilerine senelerce tepeden bakan, İsrailoğullarına Mısır'ı dar eden ve Yüce Yaraticı'ya açıkça şirk koşacak kadar mütekebbir olan Firavun'a giderlerken, Cenâb-ı Hak "Ona tatlı, yumuşak bir tarzda hitab edin. Umulur ki aklını başına alıp düşünür, öğüt dinler yahut hiç değilse biraz çekinir" (Tâhâ, 20/44) demiş; yumuşak bir üslup kullanmalarını, güzel sözler söylemelerini ve tatlı tatlı konuşmalarını emretmişti.

Cenâb-ı Allah, onları Firavun'un karşısına gönderirken "Umulur ki tezekkür eder; yani, derin derin düşünür, aklını başına alır ve öğüt dinler" diyerek, bir manâda onların gönüllerine Firavun'un dahi hidayete erebileceği ümidini ekmişti. Onlara, temenni ifade eden "leyte" gibi bir edatla seslenme yerine, Arapça'da terecci edatı olarak kullanılan "lealle" kelimesiyle hitap etmişti. Yani, nefsin olmasını arzu ettiği ama daha çok imkânsız istekler ve yakınmalar için

istimal edilen “leyte” gibi bir temenni edatı yerine, korkulan veya umulan bir işin, bir durumun beklendiğini ve o işin mümkün olduğunu ifade eden “lealle” edatını kullanmıştı. İlahî beyandaki bu üslup, muhatap Firavun bile olsa, yumuşak bir tavrın karşındaki insanı yumuşatacağı ve onu da tezekküre sevk edeceği mânâsına geliyordu.

Tezekkür kelimesi, tefa’ul babındandır; dolayısıyla, burada bir tekellüf söz konusudur. Yani, Firavun belki hemen hak ve hakikati kabul etmeye yanaşmayacaktı ama Hazreti Musa’nın anlattıklarının mutlaka düşünecek; onu tanıdığı ilk günden itibaren o güne kadarki bütün hâl ve tavırlarını tahayyül edecek; onun doğru sözlülüğünü, iffetini ve hakperestliğini aklından geçirecekti. Firavun, tezekkürde derinleştikçe derinleşecek, hayalen gerilere doğru gidecek ve bir kere daha Musa aleyhisselamın sergüzeşt-i hayatına bakacaktı... Bakacak ve onun, hakkı olmayan bir arpayaya bile el uzatmadığını, çirkin sayılabilecek hiçbir işe kalkışmadığını ve hep bir fazilet örneği olarak yaşadığını hatırlayacaktı. Dahası, üçüncü sınıf saydığı, hafife aldığı ve hep ezdiği İsrailoğullarından biri olan Hazreti Musa’da, ezilen insanlarda genellikle var olan intikam alma hissinin hiç görmediğini ve sarayda da olsa o psikolojiyle büyümesine, hep Firavun’un tafiralarına, yukarıdan bakmalarına maruz kalmasına rağmen hakkaniyetten hiç ayrılmadığını farkedecekti... Hazreti Musa’nın hayatında mutlaka kendi vicdanına da tesir edecek bir şey görecekti ve nihayet onu karşısında bir nümune-i imtisal olarak bulacaktı. Böylece, zikir üstüne zikir, anmadan sonra bir kere daha anma, meselenin üzerinde durma, düşüncede derinleşme, hatıraları değerlendirme ve bütün bunlardan bir neticeye yürüme onun içine de bir nevi haşyet duygusu salacaktı.

Firavun, şeytanın uşağıydı. Firavun, ervâh-ı habîsenin çocuğuydu. Firavun, ilk kâtil Kâbil’in torunuydu ve Firavun açıktan açığa Allah’a şirk koşan bir müşrikti. Fakat, Cenâb-ı Allah, ona dahi yumuşak bir üslupla ve tatlı bir dille hitap edilmesini emir buyurmuştu. Kibrine rağmen muhatap alınması onun içini az da olsa haşyetle dolduracak ve Firavun, meseleleri muhavere etme zemini araştırmaya mecbur kalacaktı.

Diğer taraftan, azgın bir insan karşısında bile yumuşak bir üslup tavsiye edilmesi; mübelliğin tabiatıyla bütünleşmesi gereken

o üslubun ârizi sebeplerle değiştirilmeyeceğini tembih ve muhatapları da o nezih üsluba fiilen çağrı manâsına gelmekteydi. Ayrıca, Hazreti Musa'nın, bir zamanlar kendilerinden iyilikler gördüğü kimselere karşı yumuşak davranması, kavli leyyinle konuşması ve hususiyle onları Hakk'a çağırıp ebediyete uyarması, risalet vazifesinin yanında, hiç olmazsa ilk mülâkatta onun kadirşinaslığının da bir gereği idi.

Hazreti Harun'un Beraberliği

Bu hadisede üzerinde durulması gereken diğer bir husus da, Firavun'a sadece Hazreti Musa'nın gitmemesi, kardeşi Hazreti Harun'u da beraber götürmesidir. Bu davranış, bazı işlerin kollektif yapılmasının daha müessir ve yararlı olacağına da bir işarettir. Hususiyle de büyüklerin ya da büyüklük taslayanların ayağına gidecek olan tebliğ erlerinin birbirlerine manevî destek olmaları ve zâhirî yalnızlığın endişelerinden kurtulmaları bakımından çok önemlidir.

İsrail kaynaklarına göre, Hazreti Harun, Hazreti Musa'dan on-onbeş yaş daha büyüktü. İnsanların psikolojilerini iyi okuyan, söz söylemesini bilen ve duygularını rahatça ifade eden bir insandı. Hazreti Musa da onu takdir ediyor; kendisine bir yardımcı verilmesini isteyeceği zaman hemen onun adını anıyor ve Harun aleyhisselamla takviye edilmeyi diliyordu. Bazıları, onun bu isteğini ve "Kardeşim Harun'un ifadesi benimkinden daha düzgündür, onu da benimle beraber yardımcı olarak görevlendir ki beni tasdik etsin; doğrusu beni yalancı saymalarından endişe ediyorum" (Kasas, 28/34) deyişini bir kısım sebeplere bağlarlar. Bu hususla alâkalı, aslı İsrailiyâta dayalı olsa bile bizim kitaplarımıza da girmiş hikâyeler anlatırlar. Meselâ; bir gün Firavun'un gazabından kurtulmak için, sınanmak üzere önüne konan ateşi alıp ağzına koyduğundan dolayı Hazreti Musa'nın dilinin yandığını ve bu sebeple kısmen kekeme kaldığını naklederler ki, kanaatimce, bu kat'iyen doğru değildir. Çünkü, peygamberliğe ait vasıflardan biri de, her türlü ayıptan münezzehtir. Peygamberler masum, iffetli, sadık, emin ve firaset sahibi insanlar oldukları gibi, her türlü ayıptan da münezzehtirler. Onların hastalıkları bile geçici bir imtihandır, kalıcı değildir. Onlar, kendi toplumları ve çevreleri tarafından asla tiksinti duyulmayan, görenlere Allah'ı hatırlatan, herkese emniyet vaad eden ve hallerine imrenilen

insanlardır. Söz, tavır ve davranışlarıyla ortaya bir beyan zemzemesi salarak muhataplarını alıp kendi ufuklarına doğru sürükleyen ve ötelere yönlendiren seçkin kullardır. Bu açıdan, Hazreti Musa'nın kekeme olması kat'iyen söz konusu değildir. Firavun'un karşısına çıkacak olan bir peygamberin, "Rabbim! Gönlüme inşirah, yüreğime genişlik ver; işimi kolaylaştır. Dilimden şu ukdeyi çöz ki sözü mü anlansınlar" (Tâhâ, 20/25-27) şeklinde yakarıшта bulunması ise gayet tabiidir. Nitekim, dilinde kekemelik bulunmadığından emin olduğumuz binlerce vaiz ve hatip de kürsüde ya da minberde sözlerine başlarken aynı duayı tekrar etmektedirler.

Hazreti Musa'nın, kardeşi Hazreti Harun'un belâgatını nazara vermesi ve onunla teyit edilmeyi istemesi meselesinde başka sebep ve hikmetler vardır. Meselâ, Musa aleyhisselam sadece vahiy ile konuşmaya dikkat ediyor ve alışageldiği bu temkin sebebiyle vahiy haricinde konuşurken yavaş yavaş, tane tane konuşuyor olabilir. Şayet öyle ise, Efendimiz'in ümmiyeti gibi, onun bu temkini de kendisine aynı bir derinlik kazandırıyor. Ayrıca, Hazreti Musa bir nevi kast sisteminin hâkim olduğu Firavun sarayında, Firavun'un ve çevresindekilerin tafralarıyla büyümüş olduğundan dolayı, onlara karşı konuşurken psikolojik bir ruh hâletiyle daha temkinli davranmak zorunda kalacağını, bunun da bir takım sürçmelere sebebiyet verebileceğini hesaplayarak, öyle bir psikoloji yaşamamış, Firavun'a hiç muhatap olmamış, onun tesirine hiç girmemiş, ama ona karşı sürekli bilenmiş olan kardeşini kendisine yardımcı istemesi, onun hitabetini nazara vermesi çok yerindedir ve pek hikmetlidir.

İşte, Allah'ın iki elçisi, içinde buldukları şartları tebliğ istikametinde en iyi şekilde değerlendiren ve özellikle yumuşak bir tavırla, kavli-leyyinle hitap edince karşı tarafı yumuşatmış ve tezekküre sevketmişlerdi. Her şeyden önce, gönül diliyle ve hal şivesiyle seslenince muhataplarının içine bir hasyet salmışlardı. O andan itibaren, Firavun onlara farklı bakmaya ve onları farklı görmeye başlamıştı. Artık onlar, Firavun'un ve çevresinin nazarlarında düne kadar kapıkulları olarak kabul edilen, hor-hakir görülen ve ezilen insanlar değillerdi. O samimi, sıcak ve tatlı başlangıçtan sonra müzakere masasının bir tarafında Firavun varsa, diğer tarafında da Hazreti Musa ve Hazreti Harun yer almıştı.

Zaten, İsrail kaynaklarında, Seyyidina Hazreti Musa Tur'dan

döndüğü zaman, mübarek yüzünün bambaşka bir hâl aldığı rivayet edilir. Bir manâda sübuhât-ı veche mazhar olunca, vech-i zülcemali bir insanın bakamayacağı kadar nurlanır. Onun için, Hazreti Musa, yüzüne peçe çeker. İşte Firavun, siması çok güzel, gönlü sınımsız ve dili pek tatlı olan Hazreti Musa'ya ilk kez şartlanmışlıklarından kurtularak bakınca, onu daha başka görür ve hakkında daha farklı düşünür. Dolayısıyla, Hazreti Musa'ya en azından müzakere hakkı verir; "Seninle konuşalım, anlaşalım!" der.

Sihirbazlarla Müsabaka

Aslında, güç ve kuvvet olarak Firavun'un pes etmesini gerektirecek bir durum söz konusu değildi. O emir verse, sadece saray muhafızlarıyla bütün İsrailoğullarını kılıçtan geçirebilecek kadar kuvvetli bir orduya sahipti. Fakat, Seyyidina Hazreti Musa, Allah'tan aldığı o güçle inşiraha kavuşup azıcık mülayim davranınca, Firavun ilahî rahmetin genişliğini görmüş; başkaldırdığı ve "Tanrı benim" dediği halde Allah'ın onu da hidayete çağırması karşısında ne yapacağını şaşırılmıştı. Hazreti Musa, nerede durduğunu yüzüne vurmasına konuşmamıştı onunla. Onun kibrine ve bazı çirkinliklerine muvakkaten göz yummuştu. Ahsen-i takvîm üzere yaratılan her insan gibi onun cibilliyetinde de potansiyel bir fazilet ve kemal nüvesi bulunduğunu nazar-ı itibara alarak ona bir değer atfetmişti. Böylece de onu kendi zeminine çekmiş ve tesir edebileceği bir alanda karşılıklı münazaraya sevk etmişti. Diyalog kapısını aralayarak, onu insafa çağırılmış; kendi duygu ve düşüncelerini ifade etme fırsatı yakalamıştı. Firavun, son bir çare olarak, Hazreti Musa'yı kendi sihirbazlarıyla müsabakaya davet etmişti.

Evet, o kadcılık bir kavli leyyin Firavun'u yumuşatmış, onu diyaloga hazır hale getirmişti. Artık, stratejiyi belirleyen ve müzakerenin yönünü tayin eden Hazreti Musa olmuştu. Daha önce sırlı bir Tür hadisesi yaşayan, asâsının yılan olduğunu ve elinin ışık saçan bir yed-i beyzâ halini aldığını gören Musa aleyhisselam, Allah'ın inayetiyle, Firavun'un sihirbazlarını mağlup edeceğinden emindi. Bundan dolayı da, hemen bazı şartlar ileri sürdü: Yapacakları müsabaka herkesin serbestçe gelip rahatça görebileceği düz ve açık bir zeminde gerçekleşmeli ve bütün Mısır halkı olup biteni seyretmeliydi. Herkesin katılmasını temin etmek için, milletin işinin gücünün

olmadığı bir bayram günü seçilmeliydi. Ayrıca, müsabaka herkesin kendini dinç hissettiği ve dipdiri olduğu bir vakitte, kuşluk vaktinde başlamalıydı; zira, düşünmek, muhakeme etmek ve isabetli karar vermek için en iyi zaman kuşluk vaktiydi.

Hasılı, bir tatil gününde, kuşluk vaktinde ve bütün halkın hazır bulunduğu bir buluşma zemininde Hazreti Musa'nın eliyle zuhur eden harikaların sihir olmadığını anlayan sihirbazlar Firavun'un tehditlerine rağmen iman etmişlerdi. Hemen herkesin hüsn-ü teveccühünü kazanan sihirbazların iman edişi, halkın çoğunluğunu da imana sevkedince "küfr-ü mutlak" kırılmış, diğerleri de en azından küfürlerinde şüpheye düşmüşlerdi. İşte, sebepler planında, böyle büyük bir muvaffakiyetin arkasında Hazreti Musa ve Hazreti Harun efendilerimizin kavli leyyinle ve yumuşak bir üslupla tebliğde bulunmaları vardı.

Kendi Değerlerinize Güveniyorsanız...

Günümüzde de, inanan her insan, İslâmî edeble esasları belirlenen mü'mince üslubunu, en imânsız adamlar ve en amansız hâdiseler karşısında dahi değiştirmeden devam ettirmek zorundadır. Evet, "Tath dil, yılanı deliğinden çıkarır." Bu itibarla da, şayet bir kötülük karşısında öfkelenenecekse, o öfkeyi dışarı vururken kullanacağı üslup da yine mü'mine yaraşır şekilde olmalıdır. Gerçi, bazı âyet-i kerimelerde inançsızlara karşı sert bir üslup kullanılmıştır. Fakat, dikkat edilirse görülecektir ki, o sert üslubun muhatabı, şahıslardan ziyade bir kısım çarpık duygu ve düşüncelerdir. Evet, Kur'an, ihkâk-ı hak gereği sesini yükseltirken, münkirlerden ve mühlidlerden ziyade, onların dile getirdikleri kâfirce düşünceleri ve mühlidce anlayışları hedef almıştır. Öyleyse, Kur'an'dan bu dersi alan mü'minlerin de farklı davranması düşünülemez.

Dolayısıyla, bazen hoşgörü ve diyalog, bazen insanî değerleri öne çıkarma ya da evrensel değerler etrafında kümelenme, bazen de farklı anlayış, farklı inanış ve farklı düşüncelere sahip kimselerin konumuna saygılı olma unvanıyla ortaya konan faaliyetler, kat'iyen kendi değerlerimizden vazgeçme ve başkalarının değer ölçülerini aynıyla kabullenme demek değildir. Belli ölçüde saygı başka meseledir, kabullenme daha başka bir meseledir. Diyalog ve kavli leyyin yoluyla meseleleri müzakere sahasına çekme, başkalarını olduğu

gibi kabullenmenin değil, onların konumlarına da saygılı olmanın gereğidir ve Hazreti Musa misalinde olduğu gibi, kendi duygu ve düşüncelerimizi anlatabilmenin bir vesilesidir.

Bu açıdan, öyle inanıyorum ki, başka kültürlerin temsilcileriyle bir araya gelmekten ve meseleleri müzakere etmekten çekinenler, ancak kendi değerlerinden şüphe eden mütereddidlerdir. Hazreti Musa gibi Allah'a itimat edip elindeki mübarek asâya ve mazhar olduğu yed-i beyzâya güvenenler, karşılına Firavun'un sihirbazları da çıksa, onların el ve ayak oyunları ile mağlup olmayacaklarından emin; hak ve hakikati onların ruhlarına da duyurma heyecanı ile dopdoludurlar. Şayet, siz de kendi güzelliklerinizden ve öz değerlerinizden eminseniz, onları her panayırdaki ortaya çıkarın ve her fuarda sergileyin... Sergileyin, zira, bazı kadirşinâs insanlar arasından bunları göreceksiniz, beğeneceksiniz, çok takdir edeceksiniz ve benimseyeceksiniz kimseler mutlaka çıkacaktır.

Soru: Kur'ân-ı Kerim'de Firavun anlatılırken, "O halkını küçümsedi, onlar da ona itaat ettiler. Doğrusu onlar yoldan iyice çıkmış bir toplum idi" (Zuhruf, 43/54) buyruluyor. Bu ayeti, nâzil olduğu tarihî dönemi de gözönünde bulundurarak, hem Firavun ve kavmi arasındaki münasebetler, hem de oligarşiye dayalı dikta yönetimleri ve halk ilişkileri açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?

Cevap: Bizans hükümdarlarına Kayser, İran idarecilerine Kısra ve ilk Türk devletlerindeki yöneticilere Hakan denildiği gibi, eski Mısır'da da baştaki insana Firavun denilmiştir. Kur'ân-ı Kerim'de söz konusu olan Firavun, ister modern araştırmacıların iddia ettikleri gibi, Hazreti Musa'nın doğduğu sırada Mısır'ı yöneten ve Musa aleyhisselâmı sarayında büyüten II. Ramses, ister risâletle görevlendirildiği dönemde iş başında bulunan Mineftah, isterse de Mehmed Akif'in "Firavun İle Yüzyüze" şiirinde zikrettiği İkinci Amnofis olsun, o, bir ya da birkaç şahıstan ziyade, bir tipi, bir karakteri resmetmektedir. Kur'ân, bize Firavun'un bahsi geçen ayetlerle Firavunî şahıs ya da toplumların en belirgin özelliklerini anlatmaktadır.

Bugüne kadar insanlık bir sürü firavuna şahit olmuştur; kendini ilâh sananlardan metafizikle alâkalı her şeyi inkâr edenlere, insanları köle gibi kullananlardan onları hayvan şeklinde görenlere, din ve diyaneti hafife alanlardan düşünce ve söz hürriyetine yasak koyanlara kadar bir sürü firavun... Böyleleri, iddialarının hiçbir mantığı

olmasa da, kaba kuvvet sayesinde şuursuz kitlelere pek çok isteklerini kabul ettirebilmişlerdir. Yapmayı düşündükleri işler hakkında mantık ve muhakemeye asla lüzum hissetmemiş; kuvveti hakkın önünde görmüş, her fırsatta kaba kuvvete başvurmuş ve hayallerini hep kelle alarak gerçekleştirmeyi düşünmüşlerdir.

Zorbalığın Simgesi: Firavun

Evet, Firavun, zulüm, baskı, zorbalık ve despotizmin simgesidir. O yeryüzünde kendinden başka kanun koyacak ve itaat edilecek hiçbir güç, sözü dinlenecek hiçbir kimse kabul etmez. Tarih boyunca, bazı dönemlerde tek bir şahıs, bazı devirlerde de bir topluluk, bir sınıf ya da bir klik tarafından temsil edilen Firavunluk, mutlak hâkimiyet iddiasındadır. Bu mutlak hâkimiyeti tek insanın devam ettirmesi mümkün değildir. Dolayısıyla da, Kur'ân, Firavun ile birlikte "mele" adını verdiği işbirlikçilere dikkat çeker. "Mele", Firavun'un etrafındaki aristokrat sınıf, büyük sermaye sahipleri, kaba kuvvet temsilcileri, üst düzey bürokratlar, halkı idlal eden aydın görünümlü fikir adamları, heva ve heveslerinin esiri bazı sanatçılar, sözde din erbabı ve onlarla çıkar ilişkilerine girmiş kimselerden müteşekkil bir topluluktur.

İşte, "O halkımı küçümsedi, onlar da ona itaat ettiler. Doğrusu onlar yoldan iyice çıkmış bir toplum idi" (Zuhruf, 43/54) mealindeki ayet de evvelen ve bizzat Hazreti Musa devrindeki Firavun'u anlatmakla beraber, ikinci dereceden bütün firavunların ruh hâletlerini ve düşünce yapılarını da yansıtmaktadır. Bu ayetin metnindeki "Festehaffe kavmehu feetâuhu" beyanında "hafife aldı, küçümsedi" demek olan "istehaffe" kelimesi Arapça'daki "istif'al" bâbindan seçilmiştir. Bu bâb, umumiyetle, telakki etmek, saymak ve istemek manâlarını ifade etmektedir. Dolayısıyla, burada öncelikle "Firavun, kavmini küçümsedi, onları sıradan insanlar yığını ve basit halk kitlesi saydı, herbirini birer köle gibi telakki etti" manâları söz konusudur.

Bununla beraber, "istif'al" babı aynı zamanda bir tahavvül, bir değiştirmeyi ve bir dönüştürmeyi de akla getirmektedir. Yani, Firavun, kavmini öyle ezmiş, o derece sindirmişti ki, artık hiç kimsede kendi ayakları üzerinde doğrulma ve kendi olarak isbât-ı vücut etme gücü kalmamıştı. O toplumda insana saygıdan, vicdan

hürriyetinden ve evrensel insanî değerlere hürmetten bahsedilemezdi. Firavun ve çevresindekiler belli alanlar belirlemişlerdi; o alanlara göre de özel hukuk vaz' etmişlerdi. Onların koydukları kurallara –o kurallar mantık ve muhakemenin meyveleri olmasa da– herkes uymak zorundaydı. Mü'minlerin, “Allah neylerse güzel eyler” demelerine bedel, o toplum fertleri de adeta “Firavun ne yaparsa güzel yapar, ne emrederse doğruyu emreder” diyor ve Firavun'un emirlerine harfiyyen uyuyorlardı. Evet, Firavun hem onları hafife alıyor ve küçük görüyordu hem de bu küçüklük duygusunu çeşitli zorbalıklarıyla onların ruhlarına da içiriyordu. Bundan dolayıdır ki, ayet “fe etâûh” ifadesiyle devam etmektedir. Buradaki “fe” harfi, “fa-i sebebiye”dir; yani onların, küçük görülmeleleri, hafife alınmaları ve küçüklüğe alışıp kölelik ruh hâletine bürünmeleri sebebiyle Firavun'a inkiyad ettiklerini belirtmektedir.

Soylular ve Köleler

Haddizatında, kendini üstün görme ve başkalarını hafife alma duygusu belki çok daha eski medeniyetlere dayanmaktadır. Hint dinlerinden kaynaklandığı ve Hindistan'da doğduğu söylenen “kast sistemi” inancı, aslında, Enbiyâ-ı İzâmın mesajıyla iyi bir terbiyeden geçmeyen bütün insanların tabiatında vardır. Vahyin ışığına sırt dönen bütün toplumlarda havas ve avam, zenginler tabakası ve ayak takımı sınıfı ya da soylular ve köleler şeklindeki ayırımlar mutlaka olmuştur/olmaktadır. İlahî mesajın gölgesinde nefsini dizginleyememiş kimseler bazen soya-sopa, bazen mala-mülke, bazen de şana-şöhrete bağlı olarak kendilerine bir nevi kudsiyet, bir fevkalâdelik ve bir farklılık atfetmişlerdir. Kendilerinin dışındakileri de hep ikinci ya da üçüncü sınıf vatandaş olarak görmüşlerdir. Tabiat-ı beşerde bir virüs olarak saklı bulunan farklılık ve üstünlük mülâhazası, hemen her fırsatta ortaya çıkmıştır ve dolayısıyla, her dönemde bazıları kendilerini Firavun tahtına oturtmuşlardır.

Malumunuz olduğu üzere, bir dönemde “proletarya diktatörlüğü” adı altında, çalışanların oluşturduğu sosyal sınıfı hakim kılma iddialarıyla ortaya çıkanlar oldu. İnsanları bu sisteme itaat ettirmek isteyenler, sistemi oturtma bahanesiyle en korkunç silahları kullandı ve milyonlarca insan öldürdüler. Diktatörlüklerini adeta insan cesetleri üzerine kurdular. Güya, işçiler arasından gelen ve elinin

emeğiyle ekmeğini kazanan kimseler idareci olacak ve böylece halk kendi temsilcileriyle yönetilecekti. Evet, belki başa geçenlerin bazıları işçilerin arasında neş'et etmişti; fakat, çok geçmeden o sistem içinde de oligarşik bir azınlık doğmuştu. Öyle ki, bunlar, daha dün beraber mücadele ettikleri yoldaşlarını bile beğenmemeye, onları istihfaf etmeye ve “Sizin payınıza düşen dinlemek ve itaat etmektir; bizi dinleyin ve itaat edin!” demeye başlamışlardı. Zamanla, o derece tekebbüre girmişlerdi ki, Allah'a inanmadıklarından dolayı kendilerini uluhiyet hakikati yerine koyacak ya da ancak bir Peygamberin çıkabileceği mevkiyi sahiplenecek kadar haddi aşmışlardı. Aslında, denebilir ki, Allah'a ve Peygamber'e isyanlarının altında da bu farklılık ve üstünlük psikolojisi vardı. Çünkü, onların sapık düşüncelerine göre, söz konusu melekler, Peygamberler ve hatta Allah bile olsa kendilerinin üstünde hiç kimse bulunamazdı. Nitekim, “Allah'ın kulu” tabirinden dahi rahatsızlık duyan insan biliyorum ki, “Bu ifade, insanlarda emir kulu olma duygusunu gıdıklıyor” diyerek, kendisine “Allah'ın kulu” denmesine isyan eden o insanın genel duygu ve düşüncesi de diğerlerinininkinden farklı olmasa gerekir.

Maalesef, günümüzde de hemen her toplumun içinde sorgulanamaz zümreler mevcuttur. Bunlar da bir nevî kast sistemine inanmakta, –hâşâ ve kellâ– kendilerini Zât-ı Ulûhiyet'in ağzından, gözünden varedilmiş gibi görmekte ve kendileri dışındakileri de tırnaktan yaratılan kimseler olarak kabul etmektedirler. Onların inançlarına göre; menşe ve mahiyeti tırnak olanlar değil, kendileri gibi gözden kulaktan yaratılmış kimseler (!) her zaman önde bulunmalı, hep onlara serfüru edilmelidir. Onlara, ister marjinal bir kesim, ister oligarşik bir azınlık, isterseniz de Kur'an'ın ifadesiyle bir “şirzime-i kalil” deyin, nasıl anarsanız anın, onların dokunulmazlığı vardır. Bütün mütegalip, aldatmayı akıllılık sayanlar, teşriî masûniyete sığınan ahlâkzedeler, tekvîni masûniyet (!) gücünü “Hak kuvvettedir” deyip sonuna kadar kullanan zorbalı, rüşvetçiler, silah kaçakçıları, uyuşturucu satıcıları... hep onların arasındadır ama onlardan herhangi birinin suç işlediğini telaffuz edebilmek mümkün değildir. Öyle ki, hırsızlığı mârifet sayan hortumculardan birisi, şayet bu asiller (!) sınıfının üyesi ise, elinde hortum milletin kanını emerken yakalansa da, mutlaka ona mâkul bir mazeret bulur ve yiyeceklerini yine yer, yutacaklarını yine yutar.

Firavun'un Halefleri

Ne kadar acıdır ki, Firavun döneminden bugüne dek belki dört bin sene geçmiş olmasına rağmen, Enbiyâ-ı İzâm'ın nuruyla aydınlanan bazı dönemler istisna edilecek olursa, insanlığa doğru yürüme istikametinde dört adım dahi atılamamıştır; atılamamıştır, zira, aynı Firavun düşüncesi ve benzer kast sistemi bugün de her yerde hükümfermâdır. Dahası, günümüzün tiranları Hazreti Musa dönemindeki Firavun kadar dahi müsamahalı ve demokrat degillerdir. Firavun'un diyaloga ve müzakereye yanaştığı kadar olsun, onlarla bir meseleyi konuşmak ve kendini ifade etmek adeta imkansızdır. Bugünün despotları, kendilerini hiç olmazsa "kavl-i leyyin" karşısında azıcık yumuşak davranmaya sevkedecek insanî duygulardan dahi uzaktırlar. Doğudan batıya kadar hemen her yerde zorbalık yapan bu gaddarların gözlerinin önünde semadan kitap alsanız, ona da "illüzyon" der ve inanmaya asla yanaşmazlar. Hak ve hakikati anlatmaya ya da bir meseleyi akl-ı selimle müzakere etmeye çalışsanız, sözlerinizi hiç dinlemedikleri gibi, bir de sizi derdest edip hapse atarlar. Bu açıdan da, şahsen, günümüzün tiranlarını ilk Firavunlardan daha insafsız, daha acımasız, daha müsamahasız, daha kaba ve daha zalim görüyorum.

Gerçi, Allah'ın ipine sımsıkı sarılan, dosdoğru yürüyen ve hadiseleri iman ölçüleriyle değerlendiren hakiki mü'minler, zalim diktatörlerin hafife almaları karşısında bile çoğu zaman izzet ve iffetlerini korurlar. Çünkü, Firavun'un hükmü ancak fasık bir kavim içinde geçerliliğini sürdürebilir. Hakiki mü'minlere, haksızlık karşısında boyun eğdirmek, onları kandırmak ve sindirmek adeta imkansızdır.

Ne var ki, kaba kuvvet temsilcisi zorbalılar, halk kitlelerinin aklını çelmek ve onları sindirmek için her yola başvururlar. Onların işi istihfaf ve istiz'aftır; yani, ezmek, zayıflatmak, tesirsiz kılmak, sonra da ezikliği kabul ettirerek kitleleri küçük olmaya ve küçük kalmaya alıştırmaktır. Bunu yapabilmek için her yolu dener ve her vesileyi kullanırlar; bir yandan demokrasi havariliği yaparlar, diğer taraftan tam bir diktatör gibi davranırlar; hem özgürlüklerden dem vururlar hem de herkesi köle gibi kullanırlar; işlerine gelirse din urbasına bürünürler, bunu yararlı bulmazlarsa bilim kisvesine sığınır; bazen başlarına bir beyaz külah geçirir, bazen de bellerine zünnar

bağlarlar; kimi zaman minarelerin başında tevhide ilan ediyor görünürlükler, kimi zaman da şürekâyâ selam dururlar... Felsefe veya tasavvuf, din adamlığı veya entelektüellik, barbarlık veya uygarlık bunlardan hangisi çıkarlarına uygun geliyorsa ona yanaşır ama mutlaka üstün ve seçkin insan olmanın nimetlerinden yararlanmaya bakarlar. Bilgi edinme yollarını ve haber ağlarını hep elde tutmaya çalışır ve onları kimseyle paylaşmaya razı olmazlar. Çoğu zaman, objektif bir araştırmaya ve doğru bir habere bile izin vermezler; gerçekleri örtbas edip kitleleri diledikleri gibi şartlandırır. Böylece, halkı istedikleri yönlere sürükler dururlar.

Sözün özü; psikolojik baskılar, aleyhte propagandalar, mesedsiz isnadlar, iftiralar, hapis ve öldürme tehditleri, komplolar, türlü türlü entrikalar, çeşitli işkenceler, cinayetler ve hatta katliamlar kendi düzenlerini sürdürebilmeleri için bütün Firavunların devamlı baş vurdukları yöntemlerdir. Adâlet, eşitlik, insan hak ve özgürlükleri onlar için hiçbir anlam taşımaz. Özellikle de günümüzde, bazı samimi insanlar tarafından adâlet, hürriyet, evrensel değerler ve insanca yaşama adına yapılan her çağrı, Firavun ve mele'i için kendi mülklerine, saltanatlarına ve hakimiyetlerine yönelik bir tehdit manâsına gelir; dolayısıyla da, savunulan ve ardına düşülen onların hakları değilse, yükselen ses kime ait olursa olsun hemen boğulmalıdır. Bu açıdan, Hazreti Musa ve İsrailoğulları karşısında o dönemin Firavunu'nun tavır ve davranışları, haleflerinin yolunu da resmetmektedir. Fakat, ne hazindir ki, asırlardır içlerinde taşıdıkları hırsı ve hıncı büyüte büyüte bugünlere gelen Firavun'un torunları, hak ve hakikat karşısında ilk dedeleri kadar dahi müsamahalı değiller.

Kimsesiz Çocuklar ve Evlât Edinme

Soru: *Son dönemde bir kez daha medyaya yansıyan çocuk yuvalarındaki işkence hadiselerinin önüne geçebilmek ve kimsesiz çocukları topluma kazandırabilmek için neler yapılabilir? Dinimizin bu hususta ortaya koyduğu ölçülere de riayet etmek şartıyla, “evlât edinme” bir alternatif çözüm yolu sayılabilir mi?*

Cevap: Doğrusu, işkence gören o masum çocukların hâlini televizyonda seyredince benim de içime kan damladı. Hiçbir şeyden haberi olmayan yavruların, çok büyük cinayet işlemiş insanlar gibi cezalandırılmaları karşısında adeta kanım dondu. Kaldı ki, bugün Avrupa Birliği'nin öne sürdüğü esaslar ve Kopenhag kriterleri, en büyük cinayetleri işleyen cânilere bile işkence yapılmamasını şart koşuyor. Değişik ülkelerde, kanunları uygulamakla görevli bazı kimseler çoğu zaman bunu ihlal etseler de, uluslararası hukuk işkenceyi mutlak şekilde yasaklıyor. Hatta, bazı yabancı kuruluşlar tarafından hapishaneleriniz, karakollarınız gözetleniyor ve çok büyük kötülükler yapan mücrimlerin haklarının korunması hususunda dahi hassasiyet izhar ediliyor. Fakat diğer tarafta, oynamak, hata yapmak, düzeni bozmak, bazı şeyleri kırmak tabiatlarının bir yanı

olan o minnacık çocuklar hakaretlere maruz kalıyor, azarlanıyor, dövülüyor ve hatta işkence görüyor.

Oysa ki, ister kreş, ister anaokulu, isterse de bakım evi olsun, o müesseseler, çocukların terbiye edilmeleri, güzelce yetiştirilmeleri, insanî değerler tâlim edile edile, potansiyel insanen hakiki insan seviyesine yükseltilmeleri için açılmıştır. Devlet, o müesseseleri desteklemekte, hem çocukların bakım ve görümünü hem de o işte çalışan memurların maaşları için para vermektedir. Fakat, maalesef, o çocuklara bakmakla mükellef bazı memurlar onları dövmekte ve tartaklamaktadır. Aslında, bir insan, müstehak olsa bile kendi evlâdına o kötü muameleyi yapamaz; şayet vicdanı çürümemişse, başkasının evlâdına da yapamaz. Çünkü koşup oynamak, düşüp kalkmak, bozup dağıtmak ve kırıp dökmek çocukların tabii hâlidir; bunlardan dolayı o masumlar dövülemez. Bu davranışlarını, onların tabiatlarının dışı vurma şeklinde kabul etmezseniz, onları kat'iyen terbiye edemez ve insanlık seviyesine yükseltemezsiniz.

Haddizatında, hayret ve dehşetle seyrettiğimiz o manzaralar yeni de değil. Daha önce, Barbaros Köyü'ndeki çocuk evinde ve başka yuvalarda da benzer hadiseler ortaya çıkmıştı. Hatta, bunların bazılarında misyonerlik faaliyetleri de yapılıyordu. Bir insan, hür iradesiyle istediği dini seçebilir. Fakat bir çocuk değişik duygu, düşünce ve cereyanların tesirinde kalabileceği bir dönemde yabancılarla teslim edilemez. Hiçbir millet de kendi evlâdının yabancılarla teslim edilmesine razı olmaz. Fakat, bizim ülkemizde o türlü yerlerin açılmasına, hatta çocuk köylerinin kurulmasına göz yumulmuştu. İşte, oralarda da benzer çirkinlikler işlenmiş ve çocuklar olmadık işkencelere maruz bırakılmıştı. Bu açıdan da, öyle anlaşılıyor ki, ortaya çıkan hadiseler, sadece meselenin suyun yüzüne vuran kısmından ibaret. Zannediyorum, Milli Eğitim Bakanlığı başta olmak üzere ilgili bakanlıkların yetkilileri ve mahallî idareciler değişik bölgelerde bu mevzuda ciddi incelemelerde bulunsalar, bazı müesseselere yaptıkları gibi baskın türünden teftişler yapsalar; “kamu alanıdır” bahanesine sığınarak, gece-gündüz demeden her saat Kur'an Kursları'na ve bazı özel okullara girip denetledikleri gibi oraları da teftiş etseler, daha korkunç hadiselerle karşılaşsalar. O çocuklara mikrofon uzatsalar ve onları dinleseler, tüylerini ürpertecek kadar acı olaylar duyabilirler.

Yarayı Kanatan Sebep

Evet, Türkiye'nin pek çok kanayan yarası vardır; bu yaralardan bir tanesi de kimsesizliğe terkedilen çocukların içler acısı hâlidir. Bu problemin temelindeki en önemli unsurlardan biri ise, kültürümüzdeki aile yapısının değişmesi olmuştur. Eskiden bizim evlerimizde anne-baba veya nine-dedenin etrafında pek çok gelin ve evlât bulunurdu. Pedersâhî veya cedşâhî diyebileceğimiz yuvalarımız adeta iç içe aileler topluluğuydu. Mimarimiz de buna göre gelişmişti, her aile diğerleriyle yarı ayrı yarı beraber yaşardı. O atmosferde nineler ve dedeler yuvaların başında birer sıyanet meleği gibiydi. Zayıf bir hadiste de ifade edildiği gibi, "Yaşımı-başımı almış, olgun insanlar evin içinde bir nevî birer Nebî mümessilidirler." Bizim evlerimizde de yaşlılarımız bir Nebî'nin ders halkasından feyz almışçasına uhrevîlik arz ederlerdi. Onları ağırbaşlı, ciddi, ötelere açık ve hep güzellikleri telkin eden birer semâvî gibi görürdük. Dedelerimizin ninelerimiz, bize dinimizi anlatırken, bahis mevzuu olan her meseleyi kâmil bir mürşidden dinliyor gibi dinlerdik. O me'hazlar bizim için çok kutsaldı; dolayısıyla, onlardan aldığımız her şeyi kutsala saygının gereği olarak alırdık. O büyük ailenin fertleri birbirlerini tamamlarlardı, böylece her insan yuvada aradığı sevgi, şefkat, anlayış ve merhameti mutlaka bulur ve tatmin olurdu.

Heyhat, zamanla o aile yapısı değişti; bu değişim evlerimizin mimarisine bile aksetti. Küçük küçük aileler, kibrit kutusu gibi evlere hapsedildi. Daha kendisi bakıma ve görüme muhtaç gençler damat oldu; sırtının sıvazlanmasına ve saçlarının taranmasına ihtiyaç duyan kızlar gelinlik giydi. Evlenenler birer birer baba evinden kopup uzaklaştı. Hayatı bilmeyen, hayat adına hiçbir şey okumamış olan gencecik anne-babalar çocuk yetiştirmek gibi zorlardan zor bir vazifeye başbaşa kaldı. Çevrelerinde Nebî mümessili ihtiyarlar bulunmayınca çocuklar onların tecrübesizliklerine kurban gitti. Bütün bütün iş işten geçmeden anne-babanın güngörmüşlüğünden, dede ve ninenin tecrübelerinden istifade etmenin gerekliliğine inananlar, bir yanlıştan dönmeye çalışsalar da, bu defa da devrin şartları ve o anlayışla bozulan mimari buna imkan vermedi. Zaten kibrit kutusu gibi bir daireye sıkışan insanlar, anne-babalarını yanlarına alıp beraber yaşamaya hiç muvaffak olamadı, onları koymak için bir odalık yer bile bulamadı.

Bu kötü durumu düzeltebilir miyiz, bilemeyeceğim. Mimariye kadar aksetmiş bir yanlışlığı bir hamlede düzeltmemiz mümkün görünmüyor. Fakat, nasıl ki, bizim aile yapımızın sarsılması şehircilik ve yerleşmeye kadar pek çok sahada bir düzine yanlışlıklara sebebiyet verdi; şimdi, tekrar o eski günlerin ve o sınımsız yuvaların huzurunu bulabilmek de mimariye kadar her şeyi bu zaviyeden ele alıp değerlendirmeye bağlı olsa gerek.

Çocuğun İlacı Şefkattir

Unutulmamalıdır ki, anne-baba şefkatinden mahrum büyüyen çocukların şuuraltı müktesebâtı annesizliğe ve babasızlığa göre programlanır. Dünyadaki umum nizamı alt-üst eden, içtimaî herc ü merçlere sebebiyet veren kimseler, genellikle anne ve baba alâkasından mahrum yetişen dünün sahipsiz çocuklarıdır. Hatta, zannediyorum, bütün dünyada değişik kargaşaların arkasındaki insanlar hep nesep problemi olan kimselerdir; derinlemesine bir tetkik yapıldığı zaman ciddi bir nesep problemi çıkar zalimlerin, despotların ve tiranların altından. Anne-baba şefkatinden mahrum büyüyenler arasından da bazen temiz ve iyi insanlar çıkabilir ama bunların içinde toplum düşmanları daha çoktur; nizamı sevmeyenler, anarşi çıkarıcılar ve milletin huzurunu bozanlar büyük ölçüde onların içinde neş'et ederler. Sokak serserileri, tinerciler, kap-kaççılar, onların üstündeki daha büyük şekâvet örgütleri ve hatta –afedersiniz– hortumcular, iyi bir psikanalize tâbi tutulsalar görülecektir ki, umumiyetle anne-baba şefkatinden mahrum yetişmiş toplum düşmanı kimselerdir.

Bu zaviyeden, çocukların toplum için büyük bir problem olmasının ilk şartı, her çocuğun sadece ailede bulabileceği merhamet, sevgi ve şefkat atmosferinde büyümesini sağlamaktır. Kendi toplumumuzu, onun âhengini ve geleceğini büyük bir tehlikeden kurtarmanın en önemli vesilesi, ülkemizdeki her çocuğa bir şekilde ailenin sıcaklığını yaşatmak ve anne-baba sevgisini tattırmaktır.

Dolayısıyla, anne-babalar, ne durumda olurlarsa olsunlar, öz çocuklarını yuvalara ve bakım evlerine terk etmemelidirler. Zira, annenin ve babanın çocuğa vereceği şey, şefkat alışımıdır, merhamet ambalajlıdır ve başkalarının sevgi tavırlarından çok farklıdır. Bir yabancı, şefkat meleği bile olsa, kat'iyen bir annenin, bir

babanın davrandığı gibi davranamaz. Onun davranışları, aldığı terbiyenin gereğidir, sun'îdir. Onunki anne şefkati değil, şefkat gibi bir şeydir; merhamet değil, merhamet gibi bir şeydir. Ancak anne-babanınki tam merhamettir, katışıksız şefkattir; çünkü onlar, çocuklarına karşı kendi canlarına ve vücutlarının bir azasına gösterdikleri ihtimamı gösterirler. Başkaları aradaki o ince farkı anlamasa da, çocuk kendi ruhunda tartar, değerlendirir; birine karşı daha fazla açılır, öbürüne biraz daha kapalı kalır. Sizin çözemediğiniz bazı şifreleri çocuk çözer. Kimin tavırlarının gönülden kiminkinin yapmacık olduğunu hemen anlar. Kimin sinesi daha sıcaktır çocuk onu bilir, bildiğindendir ki, siz sinenizi yarıp içinize koysanız, yine de ona kendi annesinin bağrında duyduğu o sıcaklığı veremezsiniz. Onların biri sun'î bir sıcaklık; öbürü ise, ısısını gönlün en derin noktasından alan samimi bir sıcaklıktır. Bundan dolayı, anne ve babalar, çocuklarını valideynin hakiki sevgisinden, hakiki şefkatin-den ve hakiki merhametinden mahrum etmemelidirler. Çocukların, toplumun şefkat ve merhametine de ihtiyaçları vardır; fakat bütün yavrular her şeyden daha ziyade anne-baba şefkatine muhtaçtırlar. Bunu düşünerek, bütün anneler ve babalar kendi çocuklarına sahip çıkmalıdırlar.

Bazı çalışan anne ve babalar, çocuklarını gündüzün belli bölümlerinde, birkaç saatliğine kreş ve anaokulu gibi yerlere bırakmak zorunda kalırlarsa, o zaman da, mutlaka çok emin buldukları bir yere koymalı ve onları güvenilir ellere teslim etmelidirler. İca-bında o müesseseleri kendileri kurmalı; kendi duygu ve düşüncelerini paylaşan insanların bulunduğu o yerleri tercih etmelidirler. Bununla beraber, günlük meşgaleler arasında çocuklarını asla savsaklamamalı; onları her akşam dinlemeli ve ne yapıp edip o küçücük gönüllere anne-babanın samimi sevgisini, hakiki şefkatini ve mecazî olmayan merhametini duyurmalıdırlar.

Şayet, bir çocuğun anne ve babası ölmüşse ya da bir şekilde ondan ayrı yaşamak zorunda kalmışlarsa, o zaman anne-baba olma vazifesi mümkünse abi ya da ahlaya; onlar için mümkün değilse, dedeye ve nineye düşmektedir. Onlar da sahip çıkamayacaklarsa, bu defa çocuğun en yakınları olarak amca, dayı, hala ve teyzeden birinin onu teslim alması, büyütüp yetiştirmesi en uygun olan yoldur. Çocuk, anne-babadan alacağını başka kimseden aynıyla alamasa bile, birinci ve ikinci dereceden akraba da ona lazım olan sevgi

ve merhameti gösterebilir. İnanan bir amca veya dayının, Allah'tan korkan bir hala ya da teyzenin göstereceği alâka da çocuğun sevgi ve şefkat atmosferinde büyüme ihtiyacını giderebilir. Bizim dünyamızda, amcanın gösterdiği sevgi babaninkine denktir; teyzenin ortaya koyduğu şefkat anneninkini aratmayacak kadar derindir. İşte, çocuklar, hiç olmazsa, böyle bir sevgi ve şefkat ikliminde yetiştirilmeli ve asla yabancı ellere terk edilmemelidir.

Çocuk Arzusu

Eğer, bir çocuğun anne-babası olmadığı gibi, ona birinci-ikinci dereceden yakınları da sahip çıkmıyorsa, o çocuğu alıp yetiştirmek ve yarınları hazırlamak toplumun üzerine düşen bir vazifedir. Toplumumuzda çocuğu olmayan pek çok kadın, erkek ve bir sürü de çift vardır. İşte, özellikle çocuğu olmayan ailelerin, o kimsesiz çocuklara kol-kanat germeleri, onları kendi çocuklarıymış gibi yetiştirmeleri hem içtimaî bir vazifeyi eda etmek demektir hem de çok büyük sevaptır. Vakıa insan, tabiatı gereği kendi sulbünden bir çocuğu olmasını ister ve bu gayet normaldir. Kur'ân-ı Kerim, melekler tarafından çocukla müjdelenen Hazreti İbrahim'in (aleyhisselam) sevincini ima eder ki, bu ondaki çocuk isteğinin bir emaresidir. Hazreti Zekeriyâ'nın "(Rabbim) Eşim kısır! Lütf-u kereminden öyle bir oğul nasib et ki, bana da, Yâkub hanedanına da vâris olsun. Onu, razı olacağın bir insan eyle!" (Meryem, 19/6) şeklindeki yakarışı; "Ya Rab, nezdinden bana tertemiz bir zürriyet ver" (Âl-i İmran, 3/38) deyişi ve "Rabbim, beni yalnız bırakma, Sen vârislerin en hayırlısısın" (Enbiyâ, 21/89) duası onun evlât arzusunu ve hakiki bir vâris isteğini göstermektedir. Ayrıca, Peygamber Efendimiz'in (aleyhi ekmelût't-tehâyâ), Mâriye Validemiz'den oğlu İbrahim'in ölümü karşısında hüzünlenip ağlaması da Rasûl-ü Ekrem Efendimiz'in böyle bir isteğini akla getirebilir. Gerçi, mukarrabının evlât talebinde dava-yı nübüvvete mirasçı bırakma niyeti ağır basar; ama, neticede onlarınki de bir taleptir. Bu açıdan da, bir annenin ya da babanın kendi özünden olan bir çocuğu bağrına basmayı arzulaması gayet tabiidir. Fakat şayet Allah bir insana çocuk nasip etmemişse, o zaman, sahipsiz yakınlarından, kimsesizler yurdundan, çocuk yuvasından ya da bakım evinden bir çocuk alarak onu büyütmesi, ona

kendi ruhunun ilhamlarını işleme ve kendisi gibi bir insan yetiştirme de çok büyük hayırlara vesile olacaktır.

Mevzu ile alâkalı gördüğüm için Gandi'nin başından geçen bir hadiseyi hatırlatarak sözlerime devam edeceğim: Onu çok derin bir insan olarak tanıdım. Hayatını okuduğum zaman, o derinliğini ömrünün her karesine yansıttığını ve bazı tavırları, bir kısım davranışları itibarıyla tam bir muvahhid gibi yaşadığını gördüm. Nakledildiğine göre; Müslümanlar ile Hindular arasındaki çatışmaların kızıştığı günlerde, Hindu çocuklardan biri de hayatını kaybeder. Çocuğun babası, Müslümanlardan bir çocuk öldürerek intikam almak için yemin eder. Bunu haber alan Gandi, adamı çağırır ve ona niçin masum bir çocuğu öldürmek istediğini sorar. Hindu adam, “Onlar benim yavrumu öldürdüler, ben de onlardan bir çocuk öldürerek öcümü alacağım” der. Gandi'nin mukabelesi düşündürücüdür; der ki, “Birini öldürmen, senin ölmüş çocuğunu geri getirebilir mi? İlle de çocuğunun yerini doldurmak istiyorsan, onlardan bir çocuğu evlâtlık edin, onu kendi öz oğlun gibi bağrına bas ve güzelce yetiştir.”

Sağlam Karakter Sıcak Yuvayı Bulunca...

Aslında, İslâm Tarihi, bu konuda başka misaller aramaya ihtiyaç bırakmayacak kadar güzel örneklerle doludur. En başta, Allah Rasûlü (aleyhissalâtü vesselam) Zeyd bin Hârise'yi evlât edinmiş; onu saadet hanesinin bir ferdi olarak kabul etmişti. Öyle ki, bu konuda ayet ineceği ana kadar herkes onu “Muhammed'in oğlu Zeyd” diye çağırır olmuştu. Peygamber Efendimiz, Hazreti Zeyd'in oğlu Üsâme'yi de torunları Hazreti Hasan ve Hazreti Hüseyin'den ayırmazdı (Allah hepsinden razı olsun). Hem Hazreti Zeyd hem de Hazreti Üsâme peygamber ocağının terbiyesiyle büyümüş ve kendi dönemlerindeki İslâm ordusunun kumandanlığına kadar yükselmişlerdi.

“Sâlim mevlâ Ebi Huzeyfe” şeklinde anılan Hazreti Sâlim de annesiz babasız bir köle iken Hazreti Ebu Huzeyfe tarafından önce hürriyetine kavuşturulmuş, sonra da sadâkati ve dirâyeti sebebiyle oğul ilan edilmişti. Oğullukların hakiki oğul gibi sayılmayacağı belirten, “Öyleyse evlâtlara babalarını esas alarak isim verin!

Böyle yapmak Allah nezdinde daha doğrudur. Eğer babalarını bilmiyorsanız, bu takdirde onları kardeş veya mevlâ olarak kabul edin!” mealindeki Ahzâb Suresi'nin 5. ayeti nâzil olduğu zaman, Ebu Huzeyfe'nin hanımı Sehle binti Süheyl, Rasûlullah'a (aleyhissalâtu vesselam) gelerek, “Biz Sâlim'i oğlumuz biliyorduk. O benim yanıma rahat girip çıkıyordu. Zaten bizim tek evimiz var. Onun hakkında ne dersiniz?” diye sorunca, Allah Rasûlü, onu emzirirse süt sebebiyle kendisine mahrem olacağını söylemiş ve o da öyle yapmıştı. Kadı İyaz'ın naklettiğine göre; Sehle Hatun, sütünü bir kaba sağlamış, Sâlim de o kaptan içmişti. Çünkü, o gün Hazreti Sâlim bir çocuk değildi, delikanlı idi.

Ümmühatu'l-Mü'minîn'den Hazreti Aişe'nin haricindekiler süt emme yaşı geçmiş büyük kimselerin emzirilmesiyle süt kardeşliğinin tesis edilemeyeceğine, Peygamber Efendimiz'in Hazreti Sâlim hakkındaki cevâzının sadece ona mahsus bir ruhsat olduğuna inanmış ve bir başkasının kat'iyen bu ruhsatla amel edemeyeceği kanaatine varmışlardır. Selef ve halef uleması da, büyüğün emzirilmesiyle süt anneliğinin hasıl olmayacağı hususunda icmâ etmişlerdir.

Kendisine hususi ruhsat verilen Hazreti Sâlim'e, bir de dirâyet ve kiyâset itibarıyla bakarsanız, bu meseledeki bir kısım hikmet-i ilahiyeyi daha berrak görürsünüz. Annesiz-babasız bir çocukken çok iyi bir eve düşmüştür. O evde kendisine pek güzel bakılmış, bütün ihtiyaçları görülmüş; sevgi ve şefkatle yetiştirilmiştir. Öyle ki, Hazreti Sâlim, Kur'ânı çok iyi bilen ve en güzel okuyanlardan biri olmuş; Peygamber Efendimiz “Kur'ân-ı Kerim'i şu dört kişiden öğreniniz” diyerek övdüğü güzîde insanlar arasında onu da saymıştır. Hicret'te Hazreti Ömer gibi ileri gelen sahabilerin de aralarında bulunduğu Muhacirlere imam olmuştur. Dahası, Hazreti Ömer sine-sinden yediği bir hançerle son dakikalarını yaşarken, Hazreti Osman, Hazreti Ali, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebî Vakkas, Hazreti Talha ve Hazreti Zübeyr efendilerimizi halife seçmek üzere tayin etmiş ve sonra da “Ebû Huzeyfe'nin mevlası Sâlim sağ olsaydı onu seçerdim. Ötede bana niçin onu seçtiğim sorulursa, Rasûl-ü Ekrem'in onun hakkında, 'Sâlim, Allah'ı en çok seven kimsedir' dediğini duydum diye cevap verirdim” demişti. İşte, Hazreti Sâlim gibi sağlam karakter sahibi bir insan, Ebu Huzeyfe'ninki gibi sıcak bir yuva bulunca bu denli yücelebilmişti.

Mevâli

Bu örnekler, İslâm literatürüne “mevâli” tabirinin girmesine ve-
sile olmuştu. Bu ifade, sonradan hürriyetlerine kavuşan ve sami-
mi mü'minlerin yanında tam bir evlât gibi yetiştirilen insanların
unvanıydı. Meselâ; İmam Mâlik Hazretlerini yetiştiren İmam Nâfi
mevâlidendi. Abdullah b. Ömer'in cariyesi Mercâne'nin oğluydu.
Abdullah b. Ömer, Nâfi'yi bağrına basar, onunla özel olarak ilgile-
nirdi. Bu sayede, Nâfi Hazretleri ilmin zirvelerine çıkmıştı ve kendi-
si de pek çok seçkin talebe yetiştirmişti.

Denebilir ki, Meymüne Validemizin mevlası Atâ bin Yesar'dan
Atâ ibni Ebî Rebah'a, İmam Mesruk'tan Tâvûs b. Keysân'a kadar
nice büyükler ve özellikle hadis imamlarının neredeyse yüzde sek-
seni mevâliydi. Onların çoğu bir kölenin oğlu olarak ele düşmüş;
evsiz-barksız ve kimsesiz kalmışlardı. Daha sonra, inanan insanlar
onları yanlarına almış, beslemiş, büyütmüş, yetiştirmiş ve olgun
bire insan olarak topluma kazandırmışlardı. Onlar da, bir yönüyle
o ezik yanlarını bir rüzgar gibi arkalarına almış ve bir boşluğu dol-
dururcasına kendilerini tamamen dine vermişlerdi. Neticede onla-
rın herbiri başımızı ayaklarının altına koyacağımız imamlardan bir
imam olmuştu. Dolayısıyla, ister Gandî'nin mûlahazasına, isterse-
niz de tarihin o safhasına bakarsanız, hâl-i hazırda bu problemi
çözme hesabına bu yolu da kullanmanın isabetli olacağını görür-
sünüz.

Bu arada, şunu da ifade etmeliyim ki, evlâtlıkların hakiki evlât
gibi sayılmayacağını belirten ayet ve evlât edinme ile alâkalı bazı sı-
nırlamalar kat'iyen kimsesiz çocuklarla ilgilenmeme anlamına gel-
mez. Söz konusu ayet ve hükümler, câhiliye devrinde carî olan ve
sıhrî hısımlık, nesep, evlenme, boşanma ve miras konularında öz
çocuklarınkine denk hükümler doğuran evlâtlığı kaldırmıştır. Yok-
sa, bir Müslüman, herhangi bir çocuğa bakabilir; onu eğitip meslek
sahibi yapabilir ve bundan dolayı da büyük sevap kazanabilir.

Evlât Edinme ve Süt Hısımlığı

Şu kadar var ki, bir kız ya da erkek çocuğu alıp onu barındır-
ma, besleyip büyütme hususunda dinimizin ortaya koyduğu bazı
kurallar vardır. Eğer alınan çocuk birinci-ikinci dereceden akraba

değilse, bir zaman sonra, erkekse evin hanımına, kızsaa evin erkeğine nâmahrem olacaktır. Dolayısıyla, mümkünse o çocuğa süt emzirtmek suretiyle bir mahremiyet tesis etmek gereklidir. Bir çocuk, süt emme döneminde iken, kendi annesinden başka bir kadından süt emerse, o çocukla süt emziren kadın ve o kadının yakınları arasında bir süt hısımlığı meydana gelir. Çoğunluğa göre, hısımlığa vesile olması için, sütün ilk iki yaş içerisinde emilmesi gerekir. Ebû Hanife'ye göre ise emme süresi otuz aydır. Bu süre zarfında süt hısımlığı tesis edilirse, hadisin ifadesiyle, "Nesepçe haram olanlar süt yoluyla da haram olurlar"

Evet, imkan varsa, bakılıp görülecek çocuk daha emme çağındayken alınmalı; büyüdüğü zaman bir mahremiyet meselesi söz konusu olmaması için, kız ise baba tarafından, erkek ise de anne tarafından bir süt hısımlığı sağlanmalıdır.

Şayet, süt emme dönemini geride bırakmış bir çocuk almışsanız ya da bir süt hısımlığı hasıl edememişseniz, o zaman da, meseleye biraz daha temkinli yaklaşır, daha hassas davranırsınız. Hâl ve davranışlarınıza dikkat eder, belli bir yaşa kadar onu evinizde besler, büyütürsünüz. Daha sonra da, icabında bir okula koyar, okuyup yetişmesine vesile olursunuz; belli bir yaştan sonra biraz mesafeli durur ama yine de ona kimsesizlik yaşatmazsınız. Bu konuda da, eskiye nispetle şimdilerde çok daha avantajlı sayılırsınız. Bugün bir talebeyi gözünüz arkada kalmadan emanet edebileceğiniz evler, yurtlar, pansiyonlar ve okullar vardır. Onlardan birine yerleştirir, zaman zaman arar sorar, ara sıra gidip ziyaret edersiniz. Hafta sonları o da sizi ziyaret eder, gelir sizinle teselli olur. Hatta, zamanı gelince evlenmesi, yurt-yuva kurması hususunda da yardımda bulunursunuz. Böylece, hem onu muhtemel bir zulüm ve işkenceden kurtarmış, hem kendi vesâyetinizle yetiştirip topluma yararlı bir insan haline getirmiş, hem de bakım evlerinin ve çocuk yuvalarının yükünü hafifletmiş olursunuz. Her anne-baba bunu hazmedebilir mi hazmedemez mi, bilemeyeceğim. Fakat, böyle hayırlı bir işin, pek önemli bir ahiret yatırımı olduğu ve insana çok sevap kazandıracığı kanaatini taşıyorum.

Tabii, toplum hesabına böyle önemli bir vazifenin eda edilebilmesi ancak devletin desteklemesiyle gerçekleşebilir. Devlet bu mevzuda bir kampanya başlatmalı, evine çocuk alan aileleri zaman

zaman denetlemeli, hatta o ailelere bazı maddî yardımlarda bulunmalı ve birkaç sene geçince, yanına aldığı çocuğu topluma kazandırabilen kimselere plaket vermeli, onları takdir etmeli ve ödüllendirmelidir. Evet, devlet bir yandan o çocukların durumunu kontrol etmeli, gittikleri yerlerde üvey evlât muamelesi görüp görmediklerine bakmalı; şayet, uygun şartlarda kalmıyorlarsa onlara daha elverişli bir çevre hazırlamalı; eğer, gereken i'zâz u ikrâmı görüyorlarsa, o zaman da onların bakımı ve görümü için yapılan bazı harcamaların külfetine katlanmalı ve o konuda samimi gayret gösteren kimseleri mükafatlandırarak başka aileleri de o işe teşvik etmelidir. Bu sayede, devlet hem yurtlara-yuvalara yaptığı masraftan çok daha az bir miktarla kimsesiz çocuklara bakmış ve hem de onların iyi yetişmelerini sağlayarak toplumun yarınlarını teminat altına almış olacaktır.

Ateşle Oynama!

Mevzuyla alakalı son bir hususa değinerek sözlerimi bitireceğim: Televizyonda seyrettiğim sahnelerde, o küçücük ve masum çocuklara işkence eden insanların bazılarının başlarının kapalı oluşu dikkatimi çekti. Sanki, “Bakin! Dinine, diyanetine bağlı kimseler çocuklara zulmediyorlar!” gibi bir mesaj da verilmek isteniyordu. O manzara da beni ayrıca üzdü.

Öyle çirkin bir iş yapan bir Müslüman da olsa, bilinmelidir ki, o İslâm'a aykırı bir davranış içerisindedir. Allah'a inanan ve İslâm'ı hayatına hayat kılan bir insanın, o günahsız yavrulara karşı öyle bir muamelede bulunması mümkün değildir.

Rehberimiz Hazreti Muhammed (aleyhi efdalüssalavât ve ekmelût-tahiyyât) ise ki, O'dur; O'nun hayatı kılı kırk yararcasına hak-hukuk gözetmenin misalleriyle doludur. Bir gün, Peygamber Efendimiz ahabına dönerek, “Sizden kime bir haksızlık yapmış isem, şimdi benden hakkımı alsın, ahirete bırakmasın” der. Bu sözünü üç defa tekrar edince yaşlı bir sahabi olan Hazreti Ukkâşe ayağa kalkar. Bir savaşta, Allah Rasûlü'nün değneğinin onun sırtına değdiğini söyler. Rasûlü Ekrem, bir değnek getirtir ve hakkını alması için Hazreti Ukkâşe'ye seslenir. Bu manzarayı hayretle seyreden Hulefâyı Râşidîn Efendilerimiz, Hazreti Hasan ve Hazreti Hüseyin, Peygamber Efendimiz'e bedel kendilerine kısas uygulanmasını isterler,

bu konuda ısrar ederler; Allah Rasûlü'ne kıyamaz ve ağlarlar. Fakat, Peygamber Efendimiz, öne çıkar, sırtını uzatır ve “Hakkını al!” der. Ukkâşe (radiyallahu anh) “Ya Rasûlallah! Bana vurduğunuz zaman üzerimde elbise yoktu!” deyince, Peygamberimiz hemen sırtını açar. Bu sahneyi gören Sahabe-i kiramdan bazıları yüksek sesle ağlamaya başlarlar. Hazreti Ukkâşe, Peygamberimizin mübarek sırtına yaklaşır, dudaklarını yapıştırır, bir güzel öper ve sonra da “Anam babam Sana feda olsun ya Rasûlallah! Senden hak iddia etmek benim ne haddime!” der. Allah Rasûlü, hakkını helal etmesi için ona ısrar edince, Hazreti Ukkâşe, büyük bir mahcubiyet içinde, ahirette şefaatçi olması recasıyla bütün haklarından vazgeçtiğini söyler. Peygamber Efendimiz de, “Kim cennetteki arkadaşımı görmek isterse bu yaşlı adama baksın” diyerek onu müjdedler.

İşte, sadece şu hâdise bile, dini kendisinden öğrendiğimiz Zât'ın kul hakkı konusunda ne kadar hassas olduğunu gösterir ve bizi de herkesin hukukunu gözetmeye çağırır. Hele söz konusu bir yetimin hakkı ise, dinimiz o meseleyi daha baştan belli hükümlere bağlamıştır. Kur'an-ı Kerim, mü'minlerin yetim malı yemeleri bir yana o mala yaklaşmalarını dahi mahzurlu saymış, pek çok ayet-i kerimeyle bu hususta dikkatli olunması gerektiğini nazara vermiş ve “Yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler, aslında karınları dolusu ateş yerler. Onlar, yarın harıl harıl yanan bir ateşe gireceklerdir” (Nisâ, 4/10) ikazında bulunmuştur. Duhâ suresi'nde de “Sakın yetimi güçsüz bulup hakkını yeme, sakın onu küçümseyip üzme” buyurmuştur. (Duhâ, 93/9)

Öyleyse, bir Müslüman bütün davranışlarını ve muamelelerini ötede hesabını vereceği mülâhazasına bağlamalıdır. Üzerinde başkasına ait bir arpa kadar hak varsa, ondan dolayı da hesaba çekileceğini düşünmeli ve daha hayattayken o haktan kurtulmanın yollarını aramalıdır.

Ödenmemiş Haklarla Öteye Gitmemeli

İdarecilik yaptığım dönemlerde, haylazlıklarıyla insanı şiraze den çıkararak bazı talebeler tanıdım. Onlardan çok azını hafif şekilde cezalandırdığım da olmuştu. Fakat, birine karşı azıcık yüzümü ekşitmişsem, daha ilk fırsatta onu bir kenara çekip harçlık vermeye, gönlünü almaya ve hakkını helal ettirmeye çok dikkat

etmişimdir. Gerçi, o talebeler, genel tavır ve davranışlarım itibarıyla kendilerini çok sevdiğimi ve hep onların iyiliğini düşündüğümü bilir ve kat'iyen hak iddiasında bulunmazlardı. Fakat, ben yine de küçük bir siteme bedel hiç olmazsa birkaç tatlı sözle onların gönlünü almaya çalışmışımdır. Aradan geçen onca seneye rağmen, üzerimde hakkının kalmış olabileceğine ihtimal verdiğim insanları arayıp sormaya, izlerini bulmaya ve helalleşmeye ihtimam gösteriyorum. Geçenlerde aklıma geldi ve birkaç arkadaşa da bu duygumu açtım; “Unuttuğum kimseler olabilir; Akademi sayfası bana isnad edildiğinden dolayı, oraya ‘Bana kimin arpa kadar hakkı geçmişse, benden kimin bir kuruş bile alacağı varsa, falan yere müracaat etsin’ şeklinde bir not düşsem!” dedim. İnanın, gönlümün ve vicdanımın sesini dile getiriyorum; Allah’ın huzuruna birinin hakkını yemiş olarak gitmemek için başıma basılmasına bile razıyım. Allah’tan korkan ve hak-hukuk tanıyan bir insan, “Hakkımı helal etmem için başına basmak istiyorum” dese, ödenmemiş haklar sırtımda olarak ötelere gitmektense, öyle bir muameleyle karşı karşıya kalmayı tercih ederim.

Zannediyorum, şahsen böyle düşündüğüm ve inandığım gibi, bütün Müslümanlar da böyle düşünüyor ve inanıyorlardır. Dolayısıyla, değil masum çocuklara işkence etmek, başkasına ait en ufak bir hakkı yemek ya da en küçük bir haksızlık yapmak bile hakiki Müslümanlardan ve İslâm’dan fersah fersah uzaktır. Bununla beraber, kim yaparsa yapsın, zulüm zulümdür; haksızlık haksızlıktır; gadir de gadirdir. Müslümanlar içinde o türlü zulümler işleyenler varsa, onlar da dinin ruhunu anlamamışlar demektir ve irtikap ettikleri o haksızlıkların cezasını ötede mutlaka göreceklerdir.

Gönülden Dile Hikmet Pınarı

S

oru: Bir hadis-i şerifte, “Kim sadece Allah rızası için kırk gün sabah namazına devam ederse, artık kalbinden diline hikmet akmaya başlar” buyruluyor. Peygamber Efendimiz’in bu sözünü nasıl anlamalıyız?

Kalbden dile hikmet akması ne demektir? Böyle bir neticeye ulaşmak herkes için mümkün müdür?

Cevap: Abdullah ibn-i Abbas (radiyallahü anh) Hazretlerinin naklettiği bu hadis-i şerif, küçük farklılıklarla pek çok kitapta yer almaktadır. Bazı kaynaklarda, Peygamber Efendimiz’in, sabah ve yatsı namazlarını cemaatle kılmaya teşvik etme sadedinde söyledikleri bu sözün ilaveleri de zikredilmektedir. Meselâ; bu iki namazı ilk tekbirlere yetişmek suretiyle kırk gün cemaatle kılan insanın hem nifaktan hem de Cehennem azabından kurtuluş beratı almış olacağı belirtilmektedir. Senedindeki bir inkitadan dolayı bazılarıncaya zayıf kabul edilen bu hadis hakkında “hasen” hükmünü verenler de olmuştur. Bir kısım farklılıklara rağmen, aynı manâyı ifade eden onlarca rivayet birbirini desteklemekte ve mühim bir hakikati nazara vermektedir. Evet, Rasûl-ü Ekrem Efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) mealen şöyle buyurmuştur: “Kim sadece Allah rızası için kırk gün sabah namazını (cemaatle) kılsa kalbinden lisanına

hikmet pınarları akmaya başlar” (Bu şekildeki rivayet için bakınız: *Müsnedü’ş-Şihab*, 1/285)

Allah Rasûlü (aleyhi ekmelü't-tehaya) “Men ehlasa lillahi” diyerek söze başlamış; her şeyden önce, yapılan ibadetin sırf Allah'ın rızasını kazanmaya matuf olması gerektiğine, yani ihlâsa işarette bulunmuştur. İhlâs; riyâdan uzak olma, kalbi bulandıracak şeylere karşı kapalı kalma, samimî ve dupduru bir gönülle Allah'a kullukta bulunma demektir. İhlâs; vazife ve sorumlulukları yalnızca O emrettiği için yerine getirme, yerine getirirken de sadece ve sadece O'nun hoşnutluğunu hedefleme ve ibadet ü tâatta, halkın görüp duymasından kaçınma, hatta halk mülâhazasını da bütün bütün unutmaya manâsına gelmektedir.

Evet, ihlâs, yapılan bir işte sırf Hakk'ın rızasını talep etmek; dolayısıyla da, riya ve süm'aya, görsünler ve desinler mülâhazalarına girmemek ve ibadetlerde dünyevî bir hedef gözetmemektir. İşte, ancak bu esasa dikkat edilerek ortaya konan bir amel Allah indinde makbuldür. Bediüzzaman'ın ifadesiyle, “Bir dirhem ihlaslı amel, batmanlarla hâlis olmayana müreccahtır.” Öyleyse, bir insanın, sabah namazını cemaatle kılmaya devam etmesi neticesinde, kalbinden diline uzanan hikmet kanalından adeta “mâ-i zülâl” yudumlaması ve onu başkalarına da tattırması için ilk şart ihlâstır.

“İkâme”nin Manâsı

İkinci şart ise; bütün esaslarına uyarak, rükünlerini eksiksiz yerine getirerek, murâd-ı ilâhîde mahiyeti ne ise işte o şekilde ortaya koyarak namazı tastamam eda etmektir. Cenâb-ı Hak, neye namaz demiş ve Rasûl-ü Ekrem Efendimiz vasıtasıyla namazı ne şekilde talem etmişse, yani, ilm-i ilâhîde şekillenen namaz ne ise, onu o şekilde yapıp ortaya koymaktır. Haddizatında, Kur'an-ı Kerim'in pek çok ayetinde ve hadis-i şeriflerde namaz kılmayı ifade sadedinde “ikâme” tabiri kullanılmıştır. İkâme, *İşaretü'l-İ'caz*'da da belirtildiği üzere, “namazda lâzım olan tâdil-i erkâna riayet etmek; ibadetin özündeki müdavemet ve muhafaza manâlarını gözetmektir.” Yani, namazın bütün rükünlerini ve esaslarını usulüne uygunca yerine getirmek, onu matlaşmaya ve renk atmaya maruz bırakmadan hep ilk günkü neşve içerisinde devam ettirmeye çalışmaktır.

Evet, namazın, şartlarından ve rükünlerinden oluşan dış yapısının yanısıra bir de halis niyet, huşû ve hudûdan ibaret olan iç yapısı vardır. Namazı iç ve dış bütün parçalarıyla yerine getirmeye, bunu sürekli yapmaya ve hep aynı hâl üzere kullukta devamlı olmaya “ikâme” denmektedir. Merhum Elmalılı Hamdi Yazır’ın da ifade ettiği gibi, bu kelimenin bir manâsı da “dikmek” veya “doğrultmak”tır. Dolayısıyla, “ikâme” tabiriyle, namaz, ancak cemaat ile kaldırılabilecek büyük bir direğe benzetilir ve onun güzelce dikilmesi suretiyle o yüksek din binasının inşa edilip ayakta tutulabileceği vurgulanır. Nitekim, Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) de “Namaz dinin direğidir” buyurmuştur. Bu açıdan da, namaz hem sırf Allah rızası için olmalıdır hem de “ikâme”nin manâlarına uygun olarak eda edilmelidir.

Münafığa En Ağır Gelen Namaz

Söz Sultanı, bu lâl ü güher beyanında özellikle sabah namazını zikretmiştir. Hadis-i şerifin bazı farklı rivayetlerinde ve şerhlerinde yatsı namazına da yer verilse bile, umumiyetle üzerinde durulan sabah namazıdır. Doğrusu, insan tabiatına en ağır gelen namaz da sabah namazıdır. O vakitte uykusunu bölüp sıcak yatağını terk eden, abdest alıp cemaate yetişen bir insan, kendi tabiatına ve cismaniyetine başkaldırmış demektir. Mü’minler böyle zahiri bir meşakkati imanları sayesinde aşarlar. Fakat, münafıklara en ağır gelen namaz sabah namazıdır. Nitekim, Rasûlullah Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadis-i şerifte, “Münafıklara sabah ile yatsı namazlarından daha ağır gelen hiçbir namaz yoktur” demiş; bir başka hadiste de, “Şayet insanlar, cemaate erken yetişmenin ne kadar faziletli olduğunu bilselerdi, birbirleriyle yarışa girerlerdi. Yatsı ile sabah namazlarını cemaatle kılmanın faziletini de bilselerdi, emekleyerek veya sürünerek de olsa bu iki namaza gelirlerdi” buyurmuştur.

Demek ki, cemaatin arasında sabah namazı için saf tutmak, âdeti bir pistten ya da bir rampadan yükselerek, kalbin ve ruhun derece-i hayatına sıçramak için harekete geçmek gibidir. “Bikadri’l-keddi tüktesebü’l-meâli – Meşakkat ölçüsünde mükafat elde edilir” hakikatinin de ifade ettiği gibi, maddi-manevi her türlü muvaffakiyet ve zafer, bazı mahrumiyetlerin peşinden elde edilir. Bu bir âdet-i

ilâhiyedir ki, insan, ötelere hesabına ne kadar sıkıntıya katlanıyorsa, Allah da ona o kadar terakkî ihsan eder. Bu açıdan da, hadis-i şerifte, –hususiyile de– nefse çok zor gelen sabah namazını cemaatle kılmak, insan gönlünde hikmet pınarının coşması için önemli bir vesile olarak gösterilmiştir. Bu arada, nefse zor geldiği halde, sabah namazında bile cemaati ihmal etmeyen bir insanın, sair namazlarını da mutlaka cemaatle beraber kılma gayreti içinde bulunacağı da muhakkaktır.

Erbaîn ya da Çile

Diğer taraftan, Allah Rasûlü (aleyhi ekmelü't-tehaya) kulun gönlündeki hikmet menbaının taşması için Allah rızasını tahsil gayesiyle ve cemaatle kılınması istenen sabah namazına en az “kırk gün” devam etmek gerektiğini belirtmiştir. “Kırk” manâsına gelen “erbaîn”, aslında tam kırk gün demek değildir; bu sürenin bazen gün, bazen hafta, bazen ay ve bazen de sene itibarıyla belirlenmesi söz konusudur. Dolayısıyla, hadisi-i şerifte “erbaîn” kaydının bulunması da kesretten kinayedir; yani, asgarîsi kırk gün olan bir zaman dilimi îma edilmektedir.

Arapça “kırk” demek olan “erbaîn” ya da onun Farsçası “çile” tasavvuf istulahına girmiş kelimelerdir. Her iki kelime de, zevk u sefadan el çekerek, beden ve cismaniyeti aşma istikametinde, asgarî kırk gün olmak üzere, çetin bir perhiz ve disiplin içinde yaşama manâsına gelmektedir. Sofiler, Hazreti Mûsâ'nın, Cenâb-ı Hak'la mülâkat hazırlığı adına kırk günlük tasfiye faslını, İsrailoğulları'nın kırk yıllık “Tih” hayatlarını ve hatta tam kırk gün olmasa bile, Peygamber Efendimiz'in Hira mağarasında geçirdiği günlerini “çile” ya da “erbaîn” dediğimiz bu uzlet ve halvet dönemine me'haz ve mesned kabul ederler.

Nefis tezkiyesi ve ruh terbiyesi için disiplinli bir hayatı ihtiyar eden insan, bir mürşidin rehberliğinde tam bir inziva hayatı tecrübe etmek üzere bir çilehâne veya halvethâneye girer, orada az yer, az uyur, az konuşur... Zamanını tamamen ibadetle geçirir... Sürekli zikirle kalbine hayat üfler, gönlüne ötelere bir pencere açılmasını ümit eder ve bütün benliğinde Rabbini duymaya çalışır. Bu halini kırk gün boyunca sürdürür. Şayet, bir erbaînde istediğini ve aradığını bulamazsa, ikinci bir erbaîn çıkarır; onda da olmazsa, ümidini

üçüncü bir kırk güne bağlar. Çırağını böyle bir terbiyeye tabî tutan bir mürşit, ne yaptığını çok iyi bilir; talebesinin iç dünyasını iyi okur. Onun tavırlarına bakar; bazen firasetle, bazen fetanetle ve bazen de kerametle onu okur. Aslında okunmayacak gibi de değildir; zira, insan öyle bir kitaptır ki, hal, tavır ve davranışları okumasını bilenler karşısında kendini mutlaka ele verir. Bu açıdan da, mürşit, talebesinin bir ya da birkaç erbaîne daha ihtiyacı olduğunu söyleyebilir. Şu kadar var ki, bir insan bir eşikte kırk gün boyunca beklemiş, kapının açılması için gözünü o yana dikmiş ve vefa göstermişse, o vefası asla cevapsız kalmaz; mutlaka vefasına karşılık vefa bulur. O kapı ilk çalmada açılmamışsa bile ikinci ya da üçüncü defa çalındığında mutlaka aralanır. İşte, söz konusu hadis-i şerifte özellikle “kırk sabah” denmesi de bu manâları ihtiva etmektedir.

Ayrıca, bir insan, sabah namazını cemaatle kılma gibi bir meseleyle belli bir süre ihtimam gösterir ve onu hiç kaçırmamaya çalışırsa, bir zaman sonra o mesele, o insanın vazgeçemeyeceği bir adete dönüşür. Daha ilk tekbirde saftaki yerini alma adetini birkaç ay devam ettiren insan, nihayet onu tabiatının bir derinliği, bir rengi ve bir deseni haline getirmiş olur. Artık o içinden gelerek ve severek cemaate koşar; bir vakitliğine bile olsa cemaati kaçırmak ona çok ağır gelir. Bu zaviyeden, Peygamber Efendimiz’in “kırk sabah” demesinde, cemaatle namazı tabiatın bir derinliği haline getirme gayesi de mevzubahistir.

İşte, Cenâb-ı Hakk’ın rızasını kazanma haricinde hiçbir niyet taşımadan, riya ve süm’a gibi şirk işmam eden çirkinliklere girmeden ve dünyevî hiçbir beklenti gözetmeden en az kırk gün boyunca sabah namazını ta’dil-i erkan üzere ve huşu içinde cemaatle ikame eden bir insanın gönlünde bir hikmet menbaı kaynamaya durur; onun içine ötelere bir kısım mevhibeler akar.. ve derken o mevhibeler birer söz cevheri olarak o kulun dilinden dökülmeye başlar.

Hikmet Pınarları

Hadisin metninde “Yenâbü’l-hikmet” şeklinde cemi’ (çoğul) olarak geçen “yenbü” kelimesi, kaynak, menba ve pınar demektir. Hikmet ise, ilim sahibi olma, felsefeyi bilme, kâinat kitabını iyi okuma ve dinin özündeki maslahata vakıf bulunma manâlarına gelmektedir. Hikmet, faydalı ilim ve salih amel beraberliği şeklinde de

anlaşılabilir. Bir manâda hikmet, varlık ve hâdiseleri bir kitap gibi okumak; fizik ve metafizik dünyalardaki sırlı münasebetleri mütâlaa etmek; sonra da, her şeyin sahibi Yüce Yaraticı'nın huzurunda olma şuuruyla O'na kullukta bulunmaktır. Hikmet bir manâda da, Kur'an'ın inceliklerini anlama, onun şerh ettiği kâinat kitabının sırlarını çözme melekesidir. Kur'an, "Allah hikmeti dilediğine verir; kime de hikmet verilirse, ona bol bol hayır verilmiş demektir" (Bakara, 2/269) âyetiyle bu hususa işaret eder.

Bütün bu manâları ihtiva eden hikmetin hayırhahlığa bakan ayrı bir yanı daha vardır. Cenab-ı Hak, "İnsanları Rabbin yoluna hikmet ve mev'ize-i hasene ile davet et!.." (Nahl, 16/125) buyurarak işte bu anlamdaki hikmeti hatırlatır.

Dolayısıyla, gönlünden diline hikmet pınarları akmaya başlayan bir insan, o güne kadar kimsenin dikkatini çekmeyen incelikleri görür, başkalarının sezemediği hakikatleri dile getirir ve kimsenin söylemediği sözleri söyler.

Şayet, siz de böyle bir hikmete mazhar olursanız, Allah Teâlâ, sizin beyanınızı da insanların iç problemlerine bir reçete haline getirebilir. Muhataplarınızın dert ve sıkıntıları vardır; çoğu zaman siz onların problemlerinden habersiz olsanız da, Cenâb-ı Hak, mevhibe ve varidlerini sizin içinize aktırverir. Dilinizden öyle hikmet damlaları dökülür ki, her sözünüz hiç ummadığınız şekilde bir insanın derdine derman olur. Belki de siz farkında değilsinizdir; fakat, birinin kader hakkında bir şüphesi vardır, onu giderirsiniz; bir başkasının ahiret adına bir problemi vardır, onu izale edersiniz; bir diğeri yolunu kaybetmiş gibidir, ona yol gösterirsiniz; bir başkası imanı hesabına bir uçurumun kenarındadır, yerinde bir cümle söyler ve onu da büyük bir felaketten kurtarırsınız.

Cenâb-ı Hak, sözlerinize bir bereket ve isabet lutfeder, her cümlelerinizi birinin derdine derman kılar; fakat, siz hiç farkına bile varmazsınız. Zaten, farkına varsanız, bazı şeyleri iradî olarak planlasanız ve o sırada duygularınızı kasdî ve iradî ifade etmeye kalkışsanız, nefsiniz araya girebilir ve tevhid anlayışına yakışmayan duygular içinize dolabilir. Dolayısıyla, o zaman Allah Teâlâ'nın size ihsan ettiği mevhibeleri bulandırmış olabilirsiniz. O bulanık şey de sadece mide bulandırır; mide bulantısını yatıştırılmaz. Oysa ki, karşı taraf mide bulantısı içindedir; size düşen vazife, onun

midde bulantısını yatıştırmak için bulanık olmayan bir şey sunmaktır. Evet, kalbinizi Allah'a vermiş olarak konuşuyorsanız, O'ndan gelen mevhibelerin yine O'nun tarafından ittifakî olarak hedefe ulaştırılacağına tam inanıyorsanız, dolayısıyla, her cümleğiniz doğrudan gönlünüzün sesiyse ve sözlerinizin arasına nefsanî duygularınız girmiyorsa, işte o zaman her cümleğiniz saf ve duru demektir, herbiri bir muhatabınızın derdine derman olacaktır, Allah'ın lütfu ve inâyetiyle.

Gönül Dili Hâl Şivesi

Diğer taraftan, şayet siz gönlünüzden nebeân eden hikmet pınarlarıyla dilinizi besliyor ve O'ndan gelen mevhibeleri seslendiriyorsanız, o zaman dilinizden hep doğru sözler dökülür. Nasıl ki, çocukları hasâid-i elsineleri ile, yani dillerini koruyamamaları neticesinde günah hanelerine kaydedilen yalan, gıybet ve iftira gibi cürümlerle Cehenneme sürüklenirler; siz de, yine dilinizin ürünleri olan sözlerle ama doğru sözlerle, murâd-ı ilahîye uygun beyanlarla ve dünya ya da ahiret hesabına bir değer ifade eden kıymetli ifadelerle Cennete yürürsünüz. Bazıları için dil felaket sebebi olur; sizin içinse Cennete girmeye bir vesile halini alır. Çünkü, siz konuşurken, bir enstrüman gibi, O'nun içinize attığı manâları seslendiriyorsunuzdur. Diliniz bir ney gibi olsa ve etrafa güzel nağmeler yaysa da, aslında o neye üfleyen O'dur, o neyin çıkardığı ses de yine O'na ait sayılır. Bu açıdan, ötede bir hesabı da olmaz o söylediğiniz sözlerin; çünkü, kendiniz yoksunuzdur o beyanların içinde. Artık sizin diliniz bir gönül dili olmuştur ve beyanınız gerçek be rekete ulaşmıştır.

Gönül diliniz güçlenip şuurunuzu, idrakinizi ve iradenizi tesir altına alınca, sözleriniz bütünüyle ötelere sesi-soluğu olmaya başlar. Bir sinyal halinde iç içe manâlar akar içinize; kalbiniz dümdüz bir sinyali bölen, parçalayan, harflere ve kelimelere dönüştüren bir reseptör olur. Harf, kelime ve cümleleriniz o sinyal sayesinde ortaya çıktığı gibi, bir zaman sonra tavır ve davranışlarınız da aynı sinyalle şekillenir; onlar da sizin içinizdeki o ruh ve manânın, o mevhibe ve vâridlerin bir yansıması olur. Böylece diliniz gönül diline, şiveniz de hal şivesine dönüşür ki, dilinizin de halinizin de

beslenme kaynağı yine gönlünüzden fışkıran manâlardır. Zaten, insanlara tesir eden de işte böyle bir gönül dili ve hal şivesidir. Bunları besleyen pınar O'ndan olduğu için, gönlünüze akan manâlar önce size tesir ediyor ve kalbinizi haşyetle dolduruyordur. Kalbinde haşyet olanın tavır ve davranışlarında da haşyet olur. Bu şekilde iç-dış bütünlüğünü yakalayan bir insan, diliyle olduğu gibi haliyle de hak ve hakikate tercümanlık eder; görenlere Allah'ı hatırlatır. Cenâb-ı Hak'la münasebet ve O'na karşı saygı insanın içinde petekleşince, o dışarıya marifet balı olarak sızar.

Aslında, böyle bir netice potansiyel olarak herkese müyesserdir. Fakat, bazı istidâtlar vardır ki, onlar maneviyâta karşı kapalıdır. Bazıları, bir insanın, gönlünden diline açılan hikmet kanallarıyla beslenerek fevkalâdeden şeyler söyleyebileceğine hiç ihtimal vermezler. Çünkü, maneviyâta açık değillerdir; maddi olmayan, manâ âlemine âit bulunan şeylere inanmazlar; her şeyi maddeden ve gözleriyle gördüklerinden ibaret sayarlar. Hâlbuki her şey maddeden ibaret değildir. Bediüzzaman'ın yaklaşımıyla, "Her şeyi maddede arayanların akılları gözlerine inmiştir. Göz ise maneviyâta kördür."

İşte gözün kör olduğu bu sahada basiretini devreye sokmayanlar, her şeyi maddeyle sınırlı olarak ele alınca hep dar bir çerçevede kalırlar. Müslümanlığı da bazı formalitelerden ve bir kısım şekilleri yerine getirmeden ibaret görüyorlarsa, onların manevî âlemlere ait sinyalleri duymaları mümkün değildir. Bunlar, dinî mükellefiyetleri hassasiyetle edâ ediyor da olabilirler. Meselâ, namazlarını dikkatli kılabilirler. Belki bazen rüyalarında bazı şeyler de görebilirler. Ne var ki, onların manevî ve metafizik âlemlerle ciddi münasebetleri yoktur. Dolayısıyla da, ne haricî bir ses duyabilir ne de ötelere ait bir sinyal alabilirler.

Maneviyâta İnanıyor muyuz?

Bu açıdan, hikmet pınarlarından mâ-i zülâl içmek için önce maneviyâta açık olmak gerekir. İnsan öyle inanmalıdır ki, çok rahatlıkla, "Benim Rabbim öyle bir ilahtır ki, bir insanın diline beyan kabiliyeti verdiği gibi, dilerse şu direği de konuşturabilir. O'nun âdet-i sübhâniyesi odunu konuşturmamaktır, fakat ben, şu direğin bana seslenebileceğine inanırım. Şu duvarların tesbih

sesiyle gürleyebileceğine inanırım. Başımı secdeye koyduğum zaman ötelere gelen bir kısım esintilerin beni sarabileceğine inanırım. Çünkü, yerin ve göklerin, canlı-cansız bütün mahlukâtın sahibi olan Rabbim murad buyurursa her şeye her şeyi yaptırır” diyebilmelidir. İşte, bu şekilde inanma çok önemlidir; ötelere sesini duyabilmek ve manevî âlemlerden sinyal alabilmek için her şeyden önce o âlemlere ve öyle bir alış-verişin mümkün olduğuna inanmak çok mühim bir referanstır.

Bazı insanlar da vardır ki, onlar maneviyâta şöyle-böyle inanırlar ama bu inanmayı maziye ve geçmişte yaşamış bazı şahıslara bağlarlar. Meselâ, Abdülkâdir Geylânî ya da İmam Şazilî Hazretleri gibi bazı büyük velilerin kerametlerini kabul ederler. Fakat, kendi dönemlerinde de bazı harikulâde şeylerin olabileceğine asla ihtimal vermezler. Bir zamanlar açık olsa bile, kendi yaşadıkları dönemde manevî âlemlerin kapılarının kapalı olduğunu zannederler. Dolayısıyla, hâl-i hazırda da tecelli etmesi muhtemel olan bir hakikate inanmamak suretiyle, kendilerine gelebilecek ruhanî esintilerin önünü kesmiş olurlar. Bir şey bulacaklarına inanmadıkları için, çok şey bulunabilecek bir yolda senelerce yürüseler de hep elleri boş kalırlar.

Maneviyâta mutlak surette inanmak başkadır, bazı kimselerin maneviyâtına inanmaksa daha başkadır. Diyelim ki, Bediüzzaman Hazretlerinin hayatında fizikle ve maddeyle açıklanamayacak bazı hadiselerin vuku bulduğunu ve onun bir kısım kerametlere mazhar olduğunu kabul edersiniz; meselâ, namaza duracağı zaman ellerindeki zincirlerin birdenbire çözüldüğüne, kelepçelerin açıldığına inanırsınız. Fakat, kendi arkadaşlarınızdan birinin eliyle aynı harikulâde şeylerin gerçekleşebileceğine inanmazsınız. Neden? Çünkü, sizinle aynı şartları paylaşan bir insandır o; beraber yemek yemiş, çay içmişsinizdir, sizinle oturup kalkıyordur ve onun beşerî hallerine şahit olmuşsunuzdur. Dolayısıyla, onun eliyle bazı fevkalâde şeylerin ortaya konmasını uzak görürsünüz; ister zaman isterse de mekân olarak yakınlığımız onun da maneviyâta açık bulunabileceği hususunda inancınıza perde olur. O zaman da, tam inanmadığımız için, elli sene onunla beraber oturup kalksanız bile yine de onda sizin içinize akacak ve ufkunuza tesir edecek hiçbir şey göremezsiniz.

Bakış açısındaki bu inhiraf insanlarla münasebetlere de tesir eder. Öyle ki, bazı insanlar tanırım; onlar, akademik kariyer yapmış, bir yerde dekan veya rektör olmuş arkadaşlarına hâlâ falan aşağı, filan yukarı derler; çünkü onların çocukluk dönemini biliyor ve hep o günlere göre tavır belirliyorlardır. İçimden, “Allah aşkına, sizin içinizde yetişen bu insanlar, sizin nazarınızda hiç mi büyümezler?” dediğim ve bazen bu duygumu etrafımdakilerle paylaştığım çok olmuştur. Bu tavır bana Erzurumluların o enfes sözünü hatırlatır; derler ki, “Ev danası öküz olmaz.” Evet, bazıları sonradan tanıştıkları bir araştırma görevlisi hakkında bile “Efendi, bey” derlerken –ki doğrusu da böyle olmalıdır– kendi aralarında neş’et eden arkadaşlar profesör bile olsalar, onları “Bizim Zafer, bizim İrfan” şeklinde anarlar.

İşte, dikkat ederseniz, maneî mevhibelere ve vâridâta mazhar kılınma mevzuunda da aynı yanlışa düşüldüğünü görürsünüz. Beraber büyüme, birarada oturup kalkma, aynı sofrada yemek yeme ya da aynı mekânı paylaşma kimi zaman aldatıcı olur. Ebû Cehilleri, Utbeleri ve Şeybeleri aldatan hususlardan biri de bu olmuştur. Onlar, Peygamber Efendimiz’i dün sokakta beraber koştukları bir çocuk olarak görme zaafından kurtulamamış ve bakış açılarındaki bu hatadan dolayı O’nu hakkıyla takdir edememişlerdir. Hazreti Ebû Bekir’e “sıddık” payesini kazandıran ise, bir manâda, ondaki maneviyât inancıdır. Evet, Hazreti Sıddık, “Allah dilerse, dün beraber oynadığımız bir insanı seçer ve âlemlere rahmet kılar” mûlahazasıyla evc-i kemâlât-ı insaniyeye çıkmıştır; diğerleri ise, gözleri maneviyâta kör olduğu için, en parlak hakikati bile görememiş ve cehalet gayyalarına yuvarlanmışlardır.

Bu açıdan, Allah Teâlâ’nın ekstradan lütuflarına mazhar olabilmek için Cenâb-ı Hakk’ın kudret ve kuvvetiyle her şeyin gerçekleşebileceğine tam inanmak ve her zaman maneviyâta açık durmak lazımdır. İşte, böyle bir inançla ve arzettiğim şartlar çerçevesinde kırk sabah namazını kılan herkesin va’dedilen neticeye ulaşması potansiyel olarak mümkündür.

Yegâne Gâye “O” Olmalı...

Şu kadar var ki, insan yapıp ettiği hayırlı işlerde ve ibadetlerinde maddî-manevî hiçbir beklenti içinde olmamalı; her şeyi

Cenâb-ı Hakk'ın rızasına bağlamalıdır. Başka beklentiler içinde olma rıza-yı ilahi peşinde bulunmaya hanel getirir. İmam Şatıbi gibi büyükler, açıklamaya çalıştığımız hadis-i şerifle ilgili şöyle bir kıssa anlatırlar. Birisi gelip halinden şikayet eder ve der ki, "Kırk sabah cemaati hiç aksatmadım ama dilimden hikmet incileri döktüğüne de asla şahit olmadım. Hadiste denileni yaptığım halde, benim hikmet pınarım neden coşmadı?" Hazreti İmam, "Çünkü, sen yaptıklarını Allah'ın rızasına bağlamadın, vadedilen hikmeti elde etmek için sabah namazına ve cemaate yapıştın. Şayet, sadece O'nun hoşnutluğunu dileyseydin, hem rıza-yı ilahiye ulaşır hem de hikmet ehli olurdun" cevabını verir. Evet, her türlü işimizde Allah'ın rızası yegâne hedef ve gaye olmalıdır. Salih amellere ve ibadetlere terettüp eden semereler, o rızaya tabi olarak meccanen verilirse, işte o zaman makbuldür; aksi halde, onlar asla asıl maksat yapılmamalıdır.

Ayrıca, bazı kimseler sır tutucu olamazlar. Onlar, her şeyi ulu orta konuşur; en küçük bir mazhariyeti caka yapmaya bir vesile sayar ve her yerde anlatırlar. O güne kadar gördüklerinden farklı bir çikolata hediye alan bir çocuğun, sokak sokak dolaşip onu herkese göstererek çocukça caka yapması kabilinden, bu kimseler de farklı olmak ve bir farklılık ortaya koymak için fırsat kollarlar. İşte, Cenâb-ı Hak, manevi mevhibe ve varidât sebebiyle caka yapabilecek kimselere, ahiret meyvelerini dünyada yiyip bitirmemeleri için, ihsanlarını hissettirmeyebilir. Bu da Allah Teâlâ'nın ayrı bir lütfudur. Hazreti Üstad da, bu hususa işarette bulunurken, "En büyük ikram-ı ilâhî, ikramını hissettirmemektir" der. Dolayısıyla, meseleyi bir de bu açıdan değerlendirmek gerekir. Yani, bazı kimseler zahiri bir mahrumiyet yaşıyorlarsa, onları mutlak manâda mahrum görmek de doğru değildir. İhtimal, onlar, bazı zaaflarına binanen, ikram-ı ilahiye hissetmeme lüftuna mazhardırlar. Duymaları ve hissetmeleri beklenen mevhibeler birer ahiret meyvesi olarak ötede verilmek üzere saklanıyordu.

Hasılı, Peygamber Efendimiz (aleyhi ekmelü't-tehaya) sadece Allah rızasını kazanma gayesiyle, en az kırk sabah namazını ta'dil-i erkan üzere ve huşu içinde cemaatle ikâme eden, bunu yaparken de riya ve süm'a gibi gizli şirklere girmeyen ve dünyevî hiçbir beklenti

gözetmeyen bir insanın gönlünde bir hikmet menbainın kaynama-ya duracağını, onun içine ötelere bir kısım mevhabeler akacağını ve o mevhabelerin birer söz cevheri olarak o kulun dilinden dökülmeye başlayacağını müjdelemiştir. Kim bilir, Rasûl-ü Ekrem Efendimiz, bizim aklımıza gelenler dışında daha hangi yüce hakikatleri îma etmiştir ve kim bilir, onun tarif ettiği şekilde kılınan bir namaz daha nice ilahî lütuflara gebedir...

Himmet: Teveccüh, İnfak ve Gayret

Soru: “Himmet” ne demektir? Halk arasında genellikle hak yolunda infakta bulunma ve gayret gösterme manâsında kullanılan “himmet” tabirinin bir tasavvuf ıstılahı olarak anlamı nedir?

Cevap: Himmet kelimesi, lügat itibarıyla, kastetmek, arzulamak, kuvvetle istemek, bir noktaya yönelmek ve bir hususa konsantre olmak manâlarına gelmektedir. Tasavvuf erbâbına göre ise; himmet, maddî-manevî bütün alâkalardan sıyrılarak, hatta dünyevî zevkleri, manevî hazları ve Cennete ait lezzetleri bile hatırdan çıkararak, ihtiyaçlar üstü bir zaruret hissiyle Cenâb-ı Hakk’a teveccühte bulunmak demektir. Bir manâda himmet, insanın bütün benliğiyle Allah’a yönelmesi, kalbini istila etmesi muhtemel olan her gaflet bulutu karşısında hemen Hakk’ın rahmetine, ilahî inâyete sığınması ve O’ndan başka her şeye karşı kapanmasıdır. Bu zaviyeden himmet, huzur ve maiyyet âdâbına aykırı her davranış ve her düşünceden dolayı tevbe, inâbe ve evbe kurnalarına koşup pak hâle gelmek suretiyle neticede vuslata ulaşma cehd ve gayretidir.

Evet, iradesinin hakkını vererek bütün hareketlerini yaratılış gayesine bağlayıp sürekli Hak kapısında el pençe divan duran

bir kulun teveccühüdür himmet. Ömrünün her anında iradesini Allah'ın rızasını kazanmaya hasrederek, her türlü maddî-manevî füyuzât hislerinden ve makam-mansıp mülahazalarından tecerrüd edip yalnız O'nu düşünen, O'nun marifeti peşine düşen ve hep O'na yönelen, dolayısıyla da, içini yalnızca O'na açan, sadece O'nu isteyen ve O'nun maiyyetinde geçen bir ân-ı seyyâleyi her türlü mazhariyete tercih edebilen bir hak yolcusunun tavrıdır himmet. Ancak tek mahbûba yetebilecek bir kalbe sahip olan insanın, gönül kapısını ağıâr düşüncesine tamamen kapaması ve Hazreti Mahbûb'a kavuşma iştiağıyla, kendi de dahil hiçbir şeyi görmeyecek kadar O'na tahsîs-i nazar etmesidir himmet.

Himmet tabiri, aynı zamanda, lütufta bulunmak, yardım etmek, imdada yetişmek ve el uzatmak manâlarını da ihtiva etmektedir. Bu açıdan da, kula nisbetle, teveccühte bulunmak, azmetmek ve mübarek bir işe hâlis niyetle yönelmek demek olan himmet; Allah'a nisbet edildiğinde ise, ortaya konan bu samimiyete ve teveccühe Hakk'ın mukabelesi manâsına gelmektedir. Yani, kuldan inâbe, Cenâb-ı Hak'tan da ona mukabil bir teveccüh söz konusudur. Haddizatında, ilahî mevhibe ve inayetlerin kesintisiz devam etmesi, sürekli Cenâb-ı Hak'a teveccüh etmeye ve O'nun da bu aralıksız yönelişe karşı merhamet teveccühleriyle mukabelede bulunmasına bağlıdır.

Cemâlî Bir Tecellî

Allah Teâlâ bütün mahlukâtı merhametle görüp gözetir; ama var ettiklerinin bazılarına hususî teveccühte bulunup onları ekstra mevhibelerle serfiraz kılar. Umumî himâye, rahmet, şefkat ve inâyet... gibi celâlî ve vâhidî tecellileriyle her şeyi görüp gözetmesinin yanı sıra, bazı kimselere özel bir teveccüh, daha derin bir rahmet ve engin bir inâyetle muamele eder; onlara fevkalâdeden merhamet ve şefkat gibi.. cemâlî ve ehadî teveccühlerde de bulunur. O, bütün varlık ve hâdiselere kuşatan bir nazarla baktığı aynı anda fertlere de tek tek nazar eder; onların ferdî istek ve ihtiyaçlarına, şahsî dua ve niyazlarına da cevap verir; bazılarını ziyade nimetlerle şereflendirir. Dolayısıyla, bu manâda bir himmete mazhariyet bütün kulların ilk hedefi olmalı ve mü'minler sürekli,

*Yollardayız Allah'ım, Sen'den ola bir himmet;
Lütfunla kullarına bir kez daha imdad et!
Olmalı bir miâdi bu teklemenin elbet;
Kurtar bendelerini, gönüllerini şâd et...*

niyazıyla oturup kalkmalı, asıl himmeti Cenâb-ı Hak'tan beklemedirler.

Bununla beraber, Cenâb-ı Hak, her şeyde esbâbı izzet ve azametinde perde yaptığı gibi, değişik konumdaki kullarına bir kısım iltifatlarında da bazen bir nebîyi ya da bir veliyi perde yapar ve hediyelerini onun eliyle sunar. İşte, Allah indinde makbul bir kulun mânevî yardımına ve bir hak dostunun, bir muhtacın imdadına koşmasına da himmet denegelmıştır. Aslında, Bediüzzaman Hazretlerinin de ifade ettiği gibi, velilerin himmetleri, imdatları ve feyiz vermeleri, hâlî veya fiilî bir duadır. Mutlak Hâdî, Mutlak Muğîs ve Mutlak Muîn ancak Allah'tır. Fakat, Cenâb-ı Hak bazen o salih kulları, ilahî hediyelerinin tevzi memuru gibi istihdam etmektedir.

Dolayısıyla, bir nebinin teşriî ve tekvinî emirleri düzgün okuyup doğru yorumlaması, ilâhî mesajların ışığı altında ümmetini dünyayı imar etmeye ve ebedî saadete ehil hâle getirmesi, sıradan insanlara hakiki insan olma ufkunu göstermesi, Cennet yolunda arkasındakilere rehberlik yapması ve bir şekilde takılıp yolda kalanların ellerinden tutması da bir himmettir. Başta Peygamber Efendimiz olmak üzere Enbiyâ-ı İzam'dan (salâvatullahi alâ Nebiyyina ve aleyhim ecmaîn) gelen bu çeşit teveccüh, nazar ve insibağ esintilerinin hepsi himmet çerçevesine dahil edilebilir.

Ayrıca, hakikî evliyânın teveccühleri de ilâhî feyizleri alma adına birer nuranî vasıta mesâbesindedir. Bazen bir hak dostunun nazarına mazhar olmak, onun elini tutmak ya da sadece sohbetinde bulunup atmosferini paylaşmak bile hususi teveccühlerin sirâyeti için önemli bir vesiledir. Dolayısıyla, onlar sayesinde diğer kullara ulaşan yakın, mârifet, mevhibe gibi bütün nimet ve inâyetler de bir nevi himmettir. Bu itibarla da, dünden bugüne “Müridden hizmet, mürşidden nefes” denmiş; “Teveccüh et, teveccüh bul” ihtarında bulunulmuş; haklarında hüsn-ü zan edenlere ve kendilerine teveccühle bulunanlara hak dostları tarafından teveccühle mukabele edileceği ve bunun da ilahî inâyetlere bir davetçi olacağı hatırlatılmıştır.

Evet, “Kendi muhtâc-ı himmet bir dede / Bilmez ki gayra nasıl himmet ede” sözünün mâsadaki olmayan hakiki mürşitler, ilâhî teveccühlerin birer aynasıdır; öyleyse, onlara saygıda kusur edilmemeli ve teveccühleri de hafife alınmamalıdır. Unutulmamalıdır ki, ilâhî feyizler ve bereketler o aynalar sayesinde diğer insanların ruhlarına aksettirilmektedir ve onlar, kendilerine teveccüh edenlerin inkişafına vesile olmaktadır.

Himmet ve Gayret Münasebeti

Diğer taraftan, himmet kelimesinin gayret etmek, cehd göstermek, çalışıp didinmek, emek vermek ve bir işe dört elle sarılmak gibi manâları da vardır. “Dede himmet, oğul gayret” atasözü ancak fiili bir duayla seslendirilen yardım isteğinin kabul göreceğini vurguladığı gibi, himmet bulmanın gayrete bağlı olduğunu da belirtmekte ve himmet ile gayret arasındaki alâkaya da dikkat çekmektedir. Bu zaviyeden himmet, kula nisbetle, çalışma ve gayret gösterme; Cenâb-ı Hakk’a nisbet edildiğinde ise, kulun ortaya koyduğu faaliyetlere rahmet ve inayete mukabelede bulunma manâsına gelmektedir.

İşte, bir yönüyle teveccüh etmek ve yönelmek, diğer bir açıdan yardıma koşmak ve el uzatmak, bir başka zaviyeden de gayret etmek ve çalışıp didinmek manâlarına gelen himmetin, bugün halk arasında infakta bulunma ve hayır yollarında koşturup durma anlamında sıkça kullanılan himmetle ciddi bir münasebeti vardır. Belki, dün denecek kadar yakın bir geçmişe dek bu kelime bu ölçüde yaygınca kullanılmıyordu. Fakat son senelerde, âdetâ Cenâb-ı Hakk’a teveccühün bir unvanı sayılan ve O’nun rızasına ulaşmanın bir basamağı kabul edilen hayırlı faaliyetlerin bütününe “himmet” denir oldu. Çünkü, dine ve vatana hizmet, bir teveccüh, bir yardım eli ve bir cehd ü gayret bekliyordu. Önce bu milletin fertleri böyle bir iman ve Kur’ân hizmetine teveccüh ettiler; çağrıya koştu, bir çeşit inâbede bulundu ve millet yolunda yapılması gereken işlere el uzattılar. Yönelinmesi, elinden tutulup kaldırılması ve uğruna ter dökülmesi icap eden husus dine ve millete hizmetti. Dolayısıyla, herkes elindeki imkânlarıyla seferber oldu; herkes maddî-manevî himmette bulunmaya çalıştı. İlmi olan kimseler ilimleriyle himmet ettiler; beyan kabiliyetine sahip bulunanlar söz ve yazılarıyla imdada yetiştiler;

malî imkânları geniş insanlar da cömertlik hisleriyle dolup Allah yolunda infak yarışına giriştiler. Yardımına koşulması ve elinden tutulması gerekli olan şey bir şahıs değildi; o iman ve Kur'an hizmetinin ta kendisiydi. Bu itibarla da, fedakar ruhlar, bir ya da birkaç şahsa değil, bir mefkureye yöneldiler; bir ya da birkaç şahsa değil bir davaya gönül verdiler ve yine bir ya da birkaç şahsa değil insanlığa hizmetin kendisine el uzattılar, himmet ettiler.

Himmetin İnfaka Bakan Yanı

Bugün himmet denince bazıları sadece maddî olarak yardımda bulunmayı (infak) anlasalar da, aslında infak, himmetin sadece bir yönünü teşkil ediyordu. Himmetin infak yönü de yine örneğini Allah Rasûlü'nün ve sahabe efendilerimizin hayat-ı seniyyelerinden alıyordu. Mudar kabilesinin fakir insanları huzuruna geldiğinde ya da Tebük Seferine çıkılacağı sırada, Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanları nasıl yardım ve infak etmeye çağırmışsa, daha sonraki dönemlerde de seferberlik anlarında maddî-manevî fedakârlıkta bulunma çağrıları sık sık yapılmıştı. Belki o zamanlar bu türlü hayır ve hasenâta himmet denmiyordu; fakat, ihtiyaç hissedildiği ve zaruret hasıl olduğu zamanlarda hep yardım, iâne ve infak çağrısında bulunuluyordu. Altından kalkılması gereken bir zorluk veya taşınması icap eden bir yük karşısında herkesin el uzatması isteniyordu. Peygamber Efendimiz'in (aleyhi ekmelü't-tehaya) mânen el uzatmasına ya da bir Hak dostunun imdada koşmasına benzer şekilde, o istimdadı işiten bütün mü'minler de sesin geldiği yere yöneliyor, ellerindeki imkanlarla seferber olup imdada koşuyor ve yapılması beklenen şeyleri yapma adına ciddi bir cehd ortaya koyuyorlardı.

İşte, bizim zamanımıza doğru gelinirken, yine ortada kaldırılması gerekli olan ağır bir yük vardı. Merhum Akif'in "Hâlık'ın nâ-mütenâhî adı var, en başı Hak / Ne büyük şey kul için hakkı tutup kaldırmak!" mısrayla ifade ettiği gibi, samimi kullar, hakkı tutup kaldırma vazifesiyle karşı karşıyaydı ve herbiri o vazifenin kendi omuzlarına yüklendiğine inanıyordu. Hayır ve hasenât adına yapılacak her şey hakkı tutup kaldırma, dine el uzatıp onu sürüm sürüm olmaktan kurtarma, kendi kıymetine yükseltme ve gerçek konumuna ulaştırma demektir. Dolayısıyla, bu manâların hepsi birden

mülâhazaya alınarak hem yardım çağrısına hem de insanların bu çağrıya icabet edişine himmet dendi.

Bu açıdan, himmeti umumi manâda el uzatma şeklinde anlayabilirsiniz. Meseleyi bu yönüyle değerlendirirseniz, Peygamber Efendimiz'in ümmetine el uzatması ya da velilerin bazı insanların imdadına koşması ile günümüzde bazı kimselerin iman ve Kur'ân hizmetine el uzatmaları arasında ciddi bir münasebet görürsünüz. Sonra, bu el uzatma ve yardıma koşmanın sadece maddî imkanlarla olmadığını ve insanların, kendilerine lutfedilen nimetlerin herbirine karşı, o nimetlerin kendi cinsinden bir nevi şükür edasına giriştiklerini de müşahede edersiniz. Evet, Bediüzzaman Hazretleri'nin de *İşaratü'l-İcaz*'da belirttiği gibi, "...ve mim mâ rezaknâhum yünfikûn – Kendilerine ihsan ettiğimiz nimetlerden infak ederler" (Bakara, 2/3) ayet-i kerimesindeki "mâ" umumî bir manâyı ifade etmektedir. Yani, infak sadece mala ve paraya münhasır değildir; ilim, fikir, kuvvet ve amel gibi şeylerde de muhtaç olanlara infakta bulunulması gerekmektedir.

İşte, mal ya da para, ilim veya amel, sıhhat yahut zeka Cenâb-ı Allah'ın lütuf buyurduğu her türlü rızıktan infakta bulunmak ve bu şekilde dine ve millete hizmet etmektir himmet. Zaten, dünden bugüne bu kudsî vazifeye dilbeste olan fedakârlar, mukaddes mefkure adına bir işin ucundan tutmak için el uzatırken karşılarında kendilerine de bir el uzandığını düşünmüş, böylece hem himmet etmiş hem de himmet dilemişlerdir. Kendi kurtuluşlarını başkalarını kurtarmaya bağlamış ve böyle bir yolda yürürken gerekirse canlarını feda etmeye bile razı oldukları gibi maddî-manevî her türlü füyûzat hislerinden feragatta bulunmayı da daha baştan kabul etmişlerdir. Bu adanmış ruhlar kelimenin tam manâsıyla beklentisizlerdir. Evet, bu himmet kahramanları bütün bütün beklentisiz insanlardır; zira onlar, daha yolun başında

*Kadrim bilinmedi deyip darılma!
Bilinmeden göçüp gitti büyükler.
Darılıp yerinden sakın ayrılma!
Himmet bekler taşınacak bu yükler.*

nasihatını dinlemiş ve bu sözleri bir ahd ü peyman olarak kabul etmişlerdir.

Tek Başına Bir Millet

Bu meselenin önemli bir buudu da şudur ki; arz etmeye çalıştığım çerçevede iman ve Kur’ân hizmetine himmette bulunmak insanı değerler üstü değerlere ulaştırır. Çünkü, Hazreti Üstad’ın da işaret ettiği gibi, “Bir insanın kıymeti himmeti nispetindedir. Kimin himmeti milleti ise, o kimse tek başıyla küçük bir millettir.” Aksine, hep “nefsî, nefsi” diyen, sürekli şahsî menfaatlerini düşünen ve milletin istikbaliyle alâkalı hiçbir planı, projesi ya da derdi olmayan bin adam, sadece bir adam hükmündedir. Evet, kimin himmeti yalnızca nefsi ise, o kimse insan bile sayılamayacak bir derekeye düşmüş demektir. Zira, insan fitraten medenî olarak yaratılmıştır; o tabiatı itibarıyla, kendi cinsinden olanları da düşünüp onlarla beraber yaşamaya mecburdur.

Cenâb-ı Allah’a sonsuz hamd ü senalar olsun ki, günümüz de himmeti milleti olan insanlardan nasipsiz değildir. Bugün de, himmet çağlayanları, ilahî lütuflarla desteklene desteklene bir ummana doğru gürül gürül akmaktadır. Bu devrin himmet erleri de çeşit çeşit olumsuz hadiselerle rağmen, kaderî programların kendilerine yüklediği misyonu temsile çalışmaktadırlar.

Ne var ki, her dönemde olduğu gibi içinde yaşadığımız şu zaman diliminde de mesuliyet insanlarının himmet duygularını ve kuvve-i maneviyelerini kırabilecek unsurlar mevcuttur. Bediüzzaman Hazretleri hem himmetin belini kıran bu manileri bir bir saymış hem de onları defedebilmek için gereken tedbirlere işarette bulunmuştur. Bu manilerden ve tedbirlerden bazılarını –biraz tasarrufla– zikrederek bu bahsi bitirmek uygun olsa gerektir:

“Himmetiniz, şevke gelip meydana çıktığı vakit, en evvel düşman-ı şedîd olan yeis (ümitsizlik) rast gelir, onun kuvve-i manevîyesini kırar. Siz o düşmana karşı “lâtaknetü” (ümidinizi kesmeyiniz) kılıcını istimal ediniz. Sonra meylüt-tefevvuk istibdâdî (üstün olma tutkusu) hücumu başlar. Siz “künü lillahi” (Allah’ın rızası dairesinde olunuz) hakikatini o düşmana gönderiniz. Sonra sebepler zincirindeki sırayı atlamakla her şeyi karıştıran acüliyet (acelecilik) çıkar, himmetin ayağını kaydırır. Siz ”ısbirü vesabirü verâbitü” (Sabırlı olun, birbirinize metanet tavsiye ederek sabırda yarışın, daima hazırlıklı ve uyanık bulunun) kalkanını siper ediniz, sonra tabiatı itibarıyla medenî olan insanın âmâlini dağıtan fıkır-i inifrâdî

(bencillik) ve tasavvur-u şahsî karşı çıkar. Siz de “hayrunnâsi en-feuhum linnasi” (insanların en hayırlısı onlara en yararlı olanıdır) hakikatini onun karşısına çıkarınız. (...) Sonra da umum meşakkatin anası ve umum rezaletin yuvası olan “meylürrahat” (rahat etme arzusu) gelir; himmeti bağlayıp sefalet zindanına atar. Siz de “Leyse lilinsânî illâ mâ seâ” (İnsan için çalıştığından başkası yoktur) mücahidini ona gönderiniz. Evet, size meşakkatte büyük rahat vardır. Zira fitratı müteheyyiç olan insanın rahatı sa’y ve cidâldedir.”

İnancım o ki, bütün bu manilere rağmen, adanmış ruhlar şimdiye kadar olduğu gibi, bundan sonra da “Himmetü’r-ricâl, taklâu’l-cibal – Yiğitlerin himmeti dağları yerinden söker” (Ubeydullah-ı Ahrâr) anlayışıyla hareket edecek ve bütün samimiyetleriyle Cenâb-ı Hakk’ın inâyetine sığınıp sorumlulukları istikametinde dönüp arkalarına bakmadan yürüyeceklerdir. Allah’ın rızasını “olmazsa olmaz” bir esas kabul ederek onun dışındaki bütün değerlere karşı kapana-çak ve Hazreti Mahbûb’a kavuşma iştiağıyla, O’na tahsis-i nazâr ederek yollarına devam edeceklerdir ve bileceklerdir ki, himmet ettikleri ölçüde himmet görecekler; başkalarına el uzatma gayreti içinde buldukları nispette de kendilerine ötelere bir el uzanacaktır.

Çöplükler ve Gelin Odaları

Soru: *Tertipli ve düzenli yaşamının gönül intizamıyla bir münasebeti var mıdır? Özellikle birkaç talebenin beraber kaldığı bazı evlerde, özel ya da resmi pansiyonlarda ve kredi yurtların bazı odalarında görülen dağınıklık oralarda kalb ve ruh hayatının istenen seviyede olmamasından mı kaynaklanmaktadır?*

Cevap: Tertip; sıralama, tanzim etme, usûl, nizâm, tarz ve düzen gibi manâlara gelmektedir. İnsanların ölçülü, dengeli ve düzenli bir hayat sürmeleri için en uygun kural ve kaideleri vaz' eden İslâm adeta bir tertip dinidir. Her işi sırasına göre ve bazı kâidelere bağlı olarak yapma disiplini de diyebileceğimiz tertip, hemen bütün ibadetlerin içine de sinmiş ve onların önemli bir rüknü olmuştur. Abdest esnasında uzuvları Kur'ân-ı Kerîm'de belirtilen sıraya göre yıkamaktan ezan ve kâmet cümlelerini bir usûlle söylemeye, tekbir almadan rükua gitmemek ve rükua varmadan da secde yapmamak gibi namazdaki hareketlerde bir sıra takip etmekten namaz kıraatinde sureleri Kur'ân'daki dizilişlerine uygun şekilde okumaya ve Hac'da Safa ile Merve arasında sa'y ederken önce Safa'dan başlayıp Merve'de bitirmekten Akabe Cemresini taşlamanın akabinde önce kurban kesip daha sonra tıraş olarak ihramdan çıkmaya kadar ibadetlerin hemen hepsinde bir tertip söz konusudur.

İnsan Mahiyetindeki Nizâm Çekirdeği

Düzen kelimesi de, bir usûle tâbî tutmak, dağınıklıktan kurtarmak, sistem, uyum ve nizâm manâlarını ifade etmektedir. Aslında, bütün bu manâları birden ihtiva eden “nizâm” tabiri daha şumüllüdür; “düzen” sözü, “nizâm” kelimesini tam karşılamaz ama bugün bunlar birbirinin müteradifi (yazılışı ayrı, fakat mânası aynı olan kelime) olarak kullanılmaktadır.

İster tertip ve düzen diyelim istersek de daha kuşatıcı olan nizâm kelimesiyle ifade edelim, kainata baktığımızda bir âhenk, uyum ve intizam görürüz. Her varlık kendi azalarıyla bir âhenk ve bütünlük içinde olduğu gibi, bütün kâinat da kendini meydana getiren parçalarla mükemmel bir âhenk ve bütünlük içindedir. Kâinatı bir nizâm ve intizama göre var eden Allah Teala insanın tabiatına da düzen ve nizâm ruhu koymuş; onu mahiyet itibarıyla çok düzenli ve çok mükemmel yaratmıştır. İnsana, kendini okuduğunda, mahiyetine yerleştirilen nizâm ruhunu görebilecek ve dolayısıyla çevresini de kendine benzeterek düzenli bir hayat sürebilecek bir istidad bahşetmiştir.

Peygamber Efendimiz (aleyhi ekmelü't-tehâyâ) “Her çocuk, İslâm’a yatkın olarak, selim fitrat üzere dünyaya gelir” buyurmaktadır. Demek ki, Allah Teala insana, iyilik ve kötülüklerle dolu dünya hayatında iyilikten yana tercih yapabilecek bir kabiliyet (vicdan) vermiştir. Fitratını korumuş ve bozulmamış her insan iyiden yana tavır almaya ve Allah’ın ayetlerini akıl ve kalb yoluyla kavramaya meyillidir. Şeytanların hücumlarına maruz kalarak onlara yenik düşmeyen her insan İslâm üzere yaşayacaktır. Zira, İslâm bir manâda intizamın, düzgünlüğün ve ahengin adıdır; insan da düzgünlüğe ve istikamete açık yaratıldığından dolayı, İslâm onun fitratındaki icmâlin tafsili manâsına gelmektedir.

Bu zaviyeden, düzen duygusu ve intizam ruhu insanın mahiyetinde mündemiçtir. O duygu ve ruh bazı kimselerde çabucak inkişaf eder. Bazen, daha yedi-sekiz yaşındaki bir çocuk yatağını düzeltir, elbiselerini toplar ve odasına çeki düzen verir. Çünkü, o çocuk, tabiatında var olan nizâm çekirdeğinin inkişafı için uygun bir zemin bulmuştur. Düzenli ve tertipli bir ailede yetişmiş ve annesinden bir kere görünce o da intizam düşüncesini beslemiştir. Neticede, kendinden beklenmese bile, şayet mutfakta dağınık duran kap kaçak

varsa onları düzenlemeye, elinden geldiği kadar etrafı derleyip toplamaya alışmıştır.

Ailede Tertip ve Düzen

Evet, nizâm ruhunun inkişaf etmesi için insanın neşet ettiği çevre çok önemlidir; çünkü her insan kendi yetiştiği kültür ortamının çocuğudur. Bazen bir insanın ruh yapısı itibarıyla düzene açık bulunması, onun bir nizâm insanı olması için kâfi gelmeyebilir. Onun az da olsa bir terbiyeden geçmesi, mahiyetinde mündemiç bulunan o mevzuyla alâkalı sistemlerin inkişaf etmesi, yani tabiatındaki icmâlin bir tafsil görmesi gerekir. Diğer bir ifadeyle, bir insanın özünde düzen duygusu olsa da, o duygunun hal, tavır ve hareketlere yansması bir düzen ortamında büyümesine, görgülü bir aile veya aileler topluluğu içinde, düzenli bir pedersâhî veya cedşâhî yuvada neş'et etmesine bağlıdır. Bir insanın, çocukluktan itibaren düzenli bir hayata alıştırılması, gelecekte yükleneceği vazifeleri eksiksiz olarak yerine getirmesi bakımından çok mühimdir. Ailenin, yeme-içme ve yatıp-kalkma hususlarında, tatbik ettiği ve uyageldiği bir düzeni varsa ve insan, büyüklerinde bir nizâm ve intizam görüyorsa, onun hayatı da, evde ve evin dışında fevkalâde âhenkli olarak sürer gider. Yoksa, büyük bir ihtimalle o, evden aldığı bu âhenksizliği toplum içinde de uğradığı her yere götürür ve hep bir huzursuzluk kaynağı olur. Belli bir yaşta, nizâm ve intizam şuuruna ulaştırılmamış nesiller; ne kadar kabiliyetli olurlarsa olsunlar, bütün hayatları boyunca, tek-elli, tek-ayaklı gibi yaşarlar. Çok defa bu âhenksizlik, onların rûh ve kalbine de işleyerek, zevk-i ruhaniyi kaybetmelerine de sebebiyet verir.

Haddizatında, bir insan hangi ilim sahasında ihtisas yaparsa yapсын, şayet bir bakkal dükkanı civarında ya da bir kahvehane etrafında neş'et etmişse, onun fiziğinin, kimyasının veya biyolojisinin içinde o bakkaldan bir çeşni bulabilir, o kahvehaneden bir tad, bir renk veya bir desene şahit olabilirsiniz. İnsan ilahiyat tahsili yapmış olsa bile, eğer çiftçilikle meşgul olunan bir yerde büyümüşse, onun dünyasında ve o ilahiyat ikliminde saban, çomak, boyunduruk ve Erzurum ifadesiyle, samı, sambağı görebilirsiniz. Yani, o kültür ortamı insanın tahsil hayatına da tesir eder. Dolayısıyla, her insanın ruhunda mündemiç olan düzen duygusunun tafsil edileceği

ve açılma imkanı bulacağı bir çevreye ihtiyaç vardır. O çevreyi bulamayanların nizâm insanı olmaları da bir hayli zordur.

Ayrıca, bir insan bir takvime göre yaşamaya alışmış ve kendini programlı bir hayata alıştırmışsa, o insan bulunduğu yerin tertip ve düzeni hususunda da hassas davranır. Meselâ, her gün namaz kılan ve ibadetlerini hiç aksatmayan insanın bir ibadet düzeni var demektir. Bu düzenin mutlaka hayatın diğer alanlarında da tezahürleri olacaktır. Cenâb-ı Hak'la münasebetlerini kavî tutan, evrâd ü ezkârını hiç aksatmayan, duaya ayırdığı vaktine sadık kalıp her gün bir müddet Cenâb-ı Hak'a münacatla ömrünü bereketlendiren, gece ve gündüzünü belli kurallara bağlı geçiren ve kalbi-ruhi hayatını böyle bir nizâma göre programlayan insanın sair zamanlarda düzensiz ve rastgele yaşaması düşünülemez. Kalb ve ruh hayatı adına düzenli bir insanın, dışa vuran zâhirî yanları itibarıyla kendine ters hareket etmesi ve dağınıklığa düşmesi söz konusu olamaz. O insan, ibadet ü tâatinde her şeyi yerli yerine koyduğu gibi, maddi dünyasındaki eşyayı da kendi yerlerine koyar ve tertip, düzen ve ahenk içinde yaşamakta hiçbir zorluk çekmez.

Miskinler!

Bir Türk atasözünde, “Arslan yattığı yerden belli olur” denir. Evet, tilkiler de kendi inlerinden bellidir. Kalb ve ruh dünyası adına bir düzene ulaşamamış insanın –büyük çoğunluk itibarıyla– maddî dünyada nizâm ve intizama alışması da çok zordur. Böyle bir insan hep bekler ki, çevresindeki düzeni başkaları sağlasın, halâyıkları olsun onun, kapı kulları ve hizmetçileri etrafında dört dönsün... Masasını bir başkası silsin, odasını biri gelip temizlesin... hatta evindeki kap kaçağı bile başka insanlar yıkayıp dizesin. Sürekli başkasının iş yapmasını bekleyen bu tembel ruh, kendi ellerini hiçbir şeye dokundurmak ve hiçbir işin ucundan tutmak istemez. Çoğu zaman bu hal ve hareketlerinin arkasında büyük bir gurur ve kibir vardır. Kendini çok daha önemli ve fevkalâde işlerin adamı olarak görür. Meselâ; fihrist okuyup kitap telif etme konumunda muallâ, müzekkâ ve müberrâ bir insan olduğunu düşünür; diğer işleri ayak takımı kimselerin yapması gerektiğine inanır ve içine düştüğü ukalâlık sebebiyle, o türlü şeylere tenezzül etmeyen bir mütekebbir gibi davranır. Dolayısıyla, onda düzen duygusu

inkışaf etmez, nizâm kabiliyeti gelişip hal ve hareketlerine yansımaz. Neticede o, yatar kalkar bir hizmetçi arar; yatağından doğrulduğu an “Ah keşke bir insan olsa da, şu yatağı-döşeği düzeltse, şu çarşafı-yorganı katlasa!” düşüncesiyle dolar. Bağışlayın, işte bu türlü insanların haline denebilecek bir şey varsa, o da “miskinlik” olsa gerektir.

Oysa, bütün mübarek uzuvlarıyla uhrevî âlemlere açık olan Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ellerini suya daldırıp evinin kabını-kaçağını yıkamaktan geri durmuyor, ev işleriyle de meşgul oluyordu. Hazreti Aişe validemizin ifadesiyle, “Allah Rasûlü evinde, herhangi bir insan gibi davranırdı. Kendi elbisesini yamar, ayakkabılarını tamir eder ve ev işlerinde hanımlarına yardımda bulunurdu.” O, bir taraftan savaşa katılıyor ya da tebliğ vazifesinin gereklerini yerine getiriyor; diğer yandan da, çocukların terbiyesi ile meşgul oluyor ve ev işlerinde ezvâc-ı tâhirâta yardım ediyordu. Bu iş, belki bir ev süpürmek, belki de yıkanmış çamaşırları sıkılmaktı. Keyfiyeti ne olursa olsun, Allah Rasûlü bu işleri yapmıştı. Zira O, bir fitrat insanıydı ve O’nun bu hareketi asla zillet de değildi. Hatta, öyle bir tabiatı vardı ki, elalem bir iş yapıyorsa, O da mutlaka o işin bir ucundan tutuyor; meselâ, kırdı yemek yapılacaksa, O da “Bari, ben de odun toplayıp bir ocak yakayım” diyordu. Mescid yapımında, herkes bir kerpiç taşıırken O iki kerpiç taşıyordu. Allah Rasûlü, bunları yaptığı sırada, O’nun adı cihanın dört bir yanında anılıyor; herkes O’ndan ve getirdiği dinden bahsediyordu. O zamanını öyle tanzim etmişti ki, çok mühim sorumlulukları arasında, bu gibi işlere de fırsat bulabiliyordu. Aynı zamanda bu, Rasûl-ü Ekrem Efendimizin ruhundaki düzen aşkının ve nizâm heyecanının dışı vurması demekti.

İç-Dış Münasebeti

Evet, insanın amel ve davranışlarıyla iç hayatı arasında birbirini destekleyici ve düzenleyici bir münasebet vardır. Davranışlarıyla ruhun emrinde olan talihliler, hep Yaradan’ın hoşnutluğuna, insanlık ve fazilete doğru yol alırlar; onların pusulaları daima aynı mihraba işaret eder, hareket ibreleri de hep aynı rotayı gösterir. Onlar, en ince teferruatına kadar, fevkalâde bir titizlikle bütün mükellefiyetlerini yerine getirirler; iç âlemleri itibarıyla durmadan bir

buhurdanlık gibi tütmele beraber, dış dünyalarında da nizâm ve âhenle yaşarlar. Ruh dünyasındaki düzen ile hayatın değişik sahalarında bir nizâm insanı olma arasındaki münasebetin en güzel örnekleri selef-i salihîn efendilerimizin halleridir. Meselâ, Hazreti Ömer Efendimiz'in kalb ve ruh âlemindeki tertip ve düzen içtimaî hayatına da aksetmiştir. O her alanda tam bir nizâm insanıdır. İslâm müesseseleri tarihine hediye ettiği adalet sistemi, ordu düzeni ve modern devlet yapısının esası, çekirdeği sayılabilecek teşkilatlar onun gönül intizamının birer yansımasıdır. Temelini attığı müesseseler Hazreti Ömer'in ruhundaki düzen aşkının ve nizâm heyecanının dışa vurmasının neticeleridir.

Gönül intizamına ulaşamamış insanlar ise, sürekli düzensiz, nizâmsız, derbeder ve perişan kimselerdir. Onlardan birini bir yere koyduğunuz zaman orayı çöplük haline getirir. Onun ibadetlerinde bir intizam olmadığı gibi kaldığı yerde de düzen namına hiçbir şey görülemez. O, namazı çok zorlanarak kılıyor ve orucu da kerhen tutuyordur. Evrâd ü ezkârı başından savarcasına okuyor; okuduklarını ruhunda hiç duymuyor ve duymamayı dert de edinmiyordur. Allah'a yaklaşma diye bir hedefi ve derdi yoktur; çünkü ruhunda nizâm yoktur.

Ne var ki, iç-dış münasebetini ve için dışa aksetmesini de mutlak manâda ele almamak gerekir. Bazen, tertip ve düzen insanı olmaya istidadı bulunanlardan kimileri, öyle bir kültür ortamında yetişemediklerinden dolayı bazı kabiliyetlerini geliştirememiş, içlerine icmâli olarak konulan nizâm duygusunu tafsile taşıyamamış ve inkişaf ettirememiş olabilirler. Bununla beraber, selef-i salihîn bu zaviyeden değerlendirilirse, hemen hepsinde aynı intizamın görüleceği bir gerçektir. Meselâ, Hazreti Bediüzzaman'ın, belki sağlam bir sergisi bile olmamıştır; fakat, bir hasır olsun bulabilmişse onu mutlaka düzenli tutmuş; yamalı yorganını ve birkaç yerinde tamir izleri bulunan eski seccadesini katlama, bir kenara koyma tarzına varana kadar hep bir nizâm sergilemiştir. Çalışırken elbisesi kirlenmesin diye kollarına kolluk gibi bir şey takmış; iş görürken adeta bir mihiyet urbası giymiştir. Cübbesi yamalıdır ama kat'iyen kirli ve şekilsiz değildir. Kitaplarının, tashih nüshalarının ve hatta dua kitabının yerleri de bellidir ve çok düzenlidir.

Yemekleri Siz Yapın, Bulaşıklar Bize...

Küçük bir evi birkaç arkadaşıyla paylaştığım dönemlerde talebe arkadaşların kaldığı bazı evlere de gider, misafir kalırdım. Beraber olduğumuz bazı arkadaşlar vardı ki, belki senelerce gidip gelme rağmen onlara bir yemek yapmasını bile öğretememiştim. Hatta, aralarında “Hocam, siz yemek yapın, kapları biz yıkayalım” diyenler vardı. Onları kınamıyordum; çünkü, o hallerini, yetiştikleri kültür ortamına, aile muhitine ve eğitim seviyesine veriyor; o zamana kadar onlarda düzen duygusunun inkişaf etmemiş olduğunu düşünüyorum ve gücüm yettiğince tertip ve düzene alıştırmaya çalışıyordum. Tertip ve düzene alışmamış talebelerin kaldığı bazı evler derbederdi ve münevver insanların meskûn bulunduğu bir ev olma havasından uzaktı. Fakat, oralarda da kitaplarla içli dışlı olunuyordu ve ilme açık duruluyordu. Her yanları mâmur değilse de, mâmur olan bu yanları vardı ve onun hatırına eksiklerine katlanılıyordu.

Fakat, öyle evler de vardı ki, her bölümü “gelin odası” gibiydi. Onların her köşesinden evrâd ü ezkâr sedası yükselir ve bu evlerin kutlu sakinleri her yeni güne, itmi'nan ve lezzet dolu duygularla başlarlardı. Kalblerinin balansını, imana ve Kur'ân'a göre ayarlamış bu talihliler, içlerindeki tertip ve düzenin akislerini evlerinin bütün köşelerine yansıtır ve misafirlerine sundukları ikramlarla beraber onlara göz zevkini de tattırırlardı.

Tertip ve düzen, özellikle toplu kalınan yerlerde kul hakkı zaviyesinden de çok önemlidir. Dikkatsiz yaşayanlar diğer insanları rahatsız ederler. Dağınıklık, hassas ruhlarda huzursuzluğa sebebiyet verir. Bir gün Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir mezarın kazılması sırasında elinde kazma bulunan şahsa işaret ederek “Şuraya iki kazma vursanız” gibi bir söz söyler. O sahabe efendimiz “Bu şekilde kalmasının bir mahzuru mu var ya Rasûlallah?” deyince Rasûl-ü Ekrem Efendimiz “Gözü tırmalıyor” der. İşte bazı umursamazlar vardır; gözleri mi görmüyor, yoksa tırmalanmayı mı hissetmiyorlar bilinmez, onlar dağınıklıktan rahatsız olmayabilirler. Fakat, o düzensizlik hali bir başkasını rahatsız ediyor ve onda gerilim yapıyorsa, ona sebebiyet veren insan kul hakkına girmiş olur. Bazen de “Başkası temizlesin, başkası düzenlesin” türünden duygu ve düşüncelerin neticesi olarak hareketsiz kalmak ve işin ucundan tutmamak diğer insanları –affedersiniz– akılsız ve aptal yerine koymak

gibi olur ki, bu da çok büyük bir saygısızlıktır ve aynı zamanda kul hakkını çiğnemek sayılır.

Nizâm ve Göz Zevki

Cenâb-ı Hak, müttakî kullarına Cenneti müjdelerken “Orada canınız ne isterse, gözleriniz hangi manzaralardan hoşlanırsa hepsi var! Hem siz burada devamlı kalacaksınız” (Zuhruf, 43/71) buyurmakta ve nefislerin iştihalarını şahlandıracak ve gözlerden içeriye lezzet olup akacak manzaralardan bahsetmektedir. Demek ki, nimetlerin suretlerinin de bir lezzet olarak gözden içeriye akması ve kalbe dökülen o görüntülerin insanın arzularını şahlandırması hem çok önemli bir husus hem de ayrı bir nimet. Evet, leziz bir yemek, hoş bir koku, muhrık bir ses nimet olduğu gibi güzel bir manzara da nimettir; bunlar sayesinde dil, burun ve kulak zevk aldığı gibi gözün de zevkten payı vardır. Göz zevkini tatmin eden en önemli unsurların başında da tertip ve düzen gelir.

Hasılı, Hazreti Bediüzzaman’ın işaret ettiği gibi, sürekli çalışan büyük bir fabrika ve her vakit dolup boşalan bir misafirhane olan bu kainat, çer-çöple ve süprüntülerle çok çabuk kirlenip içinde durulmaz hale gelmesi gerektiği halde, son derece parlak ve temizdir; adeta onda hiçbir lüzumsuz madde bulunmamaktadır. Kuddüs ismi şerifiyle bu kainatı küçük bir oda gibi temizleyen, tanzim ve tanzif eden Cenâb-ı Hak, tabiatın her sayfasını, seyretmeye doyulmaz bir güzellikle donatmakta ve bütün yeryüzünü güzel bir tablo gibi önümüze sermektedir. Bu manzarayı gören insanlar, özellikle de kainat kitabını okumaya ve esmâ-i ilahiyedeki bazı sırları anlamaya namzet bulunan mü’minler de gönül intizamıyla tertip ve düzeni buluşturmalı; birer nizâm insanı olarak yaşamalıdırlar.

Sen Bahtsız Değilsin!

S

oru: “Kur’ânı sana, bedbaht olasın, sıkıntıya düşesin diye indirmedik” (Tâhâ, 20/2) mealindeki ayet-i kerimeyi nasıl anlamalıyız?

Cevap: Rasûl-ü Ekrem Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), bütün hayatı boyunca insanlığın içinde bulunduğu maddî-manevî sefalet ve dalâlet karşısında hep ızdıraptan iki büküm yaşamıştı. O kadar ki, daha peygamberlikle serfiraz kılınmadan evvel, zaman zaman inzivaya çekilir, tek başına Hirâ’ya misafir olduğu gecelerde insanlığın dertlerini düşünür ve “tahannüs” adıyla anılan ibadete bağlı bu yalnızlıklarında tefekkürün yanı sıra beşerin problemlerinin halli için Yüce Yaratıcı’ya dua ederdi. Allah Rasûlü, her zaman tam bir mesuliyet insanıydı. İdrak ettiği ve farkına vardığı hiçbir mesele O’nun sorumluluk duygusunun dışında kalmazdı. O kendisini her şeye karşı sorumlu tutardı: Varlık ve hâdiseler karşısında, aile ve toplum karşısında, herkese ve her şeye karşı sorumlu... Evet, mesuliyet şuuru O’nun tabiatı olmuştu.

İnanmıyorlar Diye...

Kendisine peygamberlik vazifesinin verilmesinden sonra ise, bütün bu sorumluluklar O’nun gönlünde birer ızdıraba dönüşmüş

ve ruhunda çıldırtan hafakanlar halinde kendini hissettirmeye başlamıştı. Çünkü O, imanı zevk etmiş, inancın huzur dolu atmosferini kendi ruh enginliğiyle tatmış ve ahiretin va'dettiklerini hakkalyakîn bilmişti. Dolayısıyla, artık O, rotasını şaşırان insanlara rehberlik etmek, karanlıkta kalmışlara ışık olmak ve ebedî saadete açılan kapıyı onlara da göstermek için sürekli çırpınıp duruyordu. Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi vesellem) insanları ebedi hüsrandan kurtarma dâvasına o kadar gönülden bağlanmıştı ki, Kur'ân-ı Kerim, O'nun bu konudaki ızdıraplarını, "Neredeyse sen, onlar bu söze (Kur'âna) inanmıyorlar diye üzüntüden kendini helâk edeceksin" (Kehf, 18/6) diyerek dile getiriyordu. Bir başka ayet-i kerime de Cenâb-ı Allah, Rasûl-ü Ekrem'ine "Onlar iman etmiyorlar diye neredeyse üzüntüden kendini yiyip tüketeceksin" (Şuara, 26/3) şeklinde hitap ediyordu.

Herkesin imana uyanması ve insanlığın kurtuluşu hesabına bu denli ızdırap çekme ve karanlıktakiler için bu kadar dertlenme marifete vâbeste bir meseledir. İnsan ancak bildiği ve idrak ettiği ölçüde ahirete ve ahiretin va'dettiklerine kıymet verir. Bazen her insanın vicdanı bazı şeyler duyabilir. Meselâ, herkes zaman zaman, "Allahım! Sen benim Rabb-i Rahîmimsin, ben ise Senin âciz bir kulunum. Sen her şeyi yaratan Hâlık u Kerîmsin, bense Senin zavallı bir mahlûkunum" deyip, O'nun kapısında ezildiğini hissedebilir. Fakat âriflerin duyuş ve hissedişü sürekli ve daha derindir. Hele o engin ruhu ve aşkın ufkuyla âriflerin de seyyidi olan Rasûl-ü Ekrem Efendimiz'in meseleleri duyuş ve hissedişü bambaşkadır.

Peygamber Efendimiz buyurur ki; "Mi'raç gecesi, bir noktaya ulaşınca, Cibril-i Emîn'i partial bir elbise gibi çok yıpranmış, betibenzi sararmış bir vaziyette gördüm. O noktaya vardığında âdeta ayaklarının bağı çözülmüş, yığılıp kalmıştı. Allah karşısında duyduğu haşyet onu bu hâle getirmişti. O zaman bir meleğin Cenâb-ı Hakk'ı nasıl bildiğini anladım." Evet, Cebrail aleyhisselamın o hâli Mevlâ-yı Mûteâl'i bir melek marifetiyle bilişinin ve O'na karşı derin saygısının neticesiydi. İşte, Peygamber Efendimiz'in marifeti ve Hak karşısındaki haşyeti de onunkinden geri değildi, hatta ileri idi. Çünkü, Râsul-ü Ekrem, melekleri bile geride bırakacak bir derinliğe sahipti. Bundan dolaydır ki, Miraç'ta Cibril-i Emin, bir noktadan sonra O'na, "Yürü, top senin çevkan senin!" demişti. O gitmiş, görmüş, duymuş, tatmış ve bilmesi gereken şeyleri hakkalyakîn bilmişti...

Sonra da o gördüğü, duyduğu, tattığı şeyleri insanlara duyurma iş-tiyakıyla geriye dönmüştü.

Efendimiz'in Hüznü

Defaatle arz etmişimdir; Abdulkuddüs Hazretleri der ki: “Haz-reti Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) gökler ötesi âlemlere gitti, bütün sema ehline “müşârun bi'l-benân” oldu... Âyetü'l-Kübrâ'yı müşahede etti, fizik âlemlerini aşarak fizik ötesine yürüdü; “Sidretü'l-Müntehâ” konağına uğradı, “Kâb-ı Kavseyi ev ednâ” zirvesine ulaştı ve “likâullah” a mazhariyet ufkuna erdi, görülmez-leri gördü, duyulmazları duydu... Fakat bütün bu güzellikler O'nun başını döndüremedi, bakışlarını bulandıramadı; O'na asıl vazifesini unutturamadı. O döndü, ümmetinin arasına geri geldi. Allah'a ye-min ederim, eğer ben o lütuflara mazhar olsaydım, o mertebelere ulaşıyordum, asla geriye dönmezdim!” Onun bu sözü üzerine baş-ka bir Hak dostu da şu değerlendirmede bulunur; “İşte velî ile nebî arasındaki fark budur. Birincisi yaşar; fakat ikincisi yaşatmaya çalı-şır.” Evet, biri ulaşmaya gayret eder; diğeri başkalarını ulaştırma sevdalıdır. Biri sürekli O'na doğru gider, vuslata yürür, maiyyet arar ve üns billah diler... Beriki oraya çoktan varmıştır; o bir yan-dan Allah'la maiyyetini devam ettirme, diğeri taraftan da, tattıklarını tattırma, duyduklarını duyurma ve başkalarını da o zirveye ulaştır-ma peşindedir.

Bundan dolayı, Peygamber Efendimiz'in marifet ufku ve has-sasiyeti zaviyesinden meseleye bakılınca, O'nun ızdırapları daha iyi anlaşılacaktır. O, Cennet nimetlerine ermenin nasıl bir bahtiyarlık ve Cehenneme yuvarlanmanın ne tür bir talihsizlik olduğunu gör-müş; insanları ebedi hüsrandan kurtararak sonsuz saadetlere ulaştır-mak için dünyaya dönmüştü. O, insanlara, kendilerini bekleyen tehlikeleri haber veriyor; onlara kurtuluşa götüren yolu işaret edi-yordu; fakat insanların çoğu O'nun mesajına karşı bigâne davranı-yor, kendi mahiyetinden habersiz yaşıyordu. Merhum M. Akif'in,

*Haberdâr olmamışsın kendi zâtından da hâlâ sen,
'Muhakkar bir vücûdum!' dersin ey insan, fakat bilsen.
Senin mâhiyyetin hattâ meleklerden de ulvidir:
Avâlim sende pinhandır, cihanlar sende matvîdir*

dediği gibi, pek çok insan, yeryüzünde Allah'ın halifesi olduğundan bîhaberdi... Bütün mahlukât arasında Hakk'ın gözdesi olarak yaratıldığının şuurunda değildi... Topyekün varlığın özü, usâresi ve Yüce Yaratıcı'nın en parlak aynası olduğundan habersizdi. Cennet'e namzet olarak yaratılmıştı; fakat, ateşe doğru yürüyordu... Selim bir fitratla dünyaya gelmişti; ama dâllin güruhundan olmuş, gazab-ı ilahîyi celbedenler arasında dolaşıyordu.

Evet, Rasûl-ü Ekrem Efendimiz, insanların bu hâlini gördükçe âdetâ kendine kıyarcasına ızdırapla kıvranıyordu; o hassas ruhu insanlığın dertleriyle inliyordu. Dert ve ızdırabın tahammül edilemez bir keyfiyet aldığı anlarda ise, Cenâb-ı Hakk'ın hem ta'dil hem de takdir ifade eden hitabı imdada yetişiyordu. Allah (celle celalühü) bir gün O'na, "(Habibim) Sen dilediğin herkesi doğru yola eriş-tiremezsin! Ancak Allah dilediğini doğruya hidâyet eder" (Kasas, 28/56) diyerek, inandırmanın şe'n-i rububiyete ait bir iş olduğunu hatırlatıyor; bir başka gün de "Onlar iman etmiyorlar diye neredeyse üzüntüden kendini yiyip tüketeceksin" (Şuara, 26/3) sözüyle O'na tembih buudlu bir iltifatta bulunuyordu.

Ta'dil ü Takdir Ayeti

İşte, sorduğunuz ayet-i kerime de, hem ta'dil ve tembih hem de takdir ve iltifat ifade eden bir hitab-ı ilahîdir. Cenâb-ı Hak, Habib-i Ekrem'ine, "Kur'ân'ı sana, meşakkat çekip, bedbaht olasın diye indirmedik" (Tâhâ, 20/2) buyurmaktadır. Yani; Kur'ân'ı sana, bahtsız, talihsiz bir insan olasın diye indirmedik. Onun emirlerinden dolayı melûl, mahzun ve mükedder bir hale düşmeni istemedik. Bu Kitab'ı indirmekle seni, takatini aşan bir yükün ve ağır bir meşakkatin altına sokmayı da murad etmedik. Kur'ân, anlayıp anlatabileceğin, emirlerini uygulayıp başka insanlara da öğretebileceğin bir kitaptır. O teklif-i mâlâyutakta bulunmamakta; sana da ümmetine de beşerin tâkatini aşan bir mükellefiyet yüklememektedir. Bazı emirlerinde zâhiren bir meşakkat görünse bile, onlar da aslında meşakkat değildir. Onlar, uzun bir yolculuğa çıkmış bulunan insanın hedefine sağ-salim varabilmesi için yol azığı mesabesindedir; ileride çıkması muhtemel tehlike ve engellere karşı birer korunma vesilesidir.

Ayrıca, Kur'ânı sana, insanlarla münasebetlerinde sıkıntıya düşmene ve ona inanmıyorlar diye üzülmene bir sebep olarak da göndermedik. "Onu, Allah'tan korkanlara, Yaratan'a saygı duyanlara bir öğüt, bir uyarıcı olarak indirdik." (Tâhâ, 20/3) Senin vazifen tebliğ ve temsildir; insanları inandırmak şe'n-i rububiyete ait bir iştir. Kur'ân'ı, ön yargısı bulunmayan, istifade etmeye açık duran, potansiyel olarak insanın içinde haşyet hâsıl edebilecek şeyleri duyduğu zaman içi haşyetle dolan ve manevî değerlere karşı saygı hissini bütün bütün kaybetmemiş olan kimseleri inzar edesin diye inzal ettik. Sen bu ilahî beyanın ışığında insanlara yol göstereceksin, onun rehberliğini kabul edip onun yolunda gidenler de saadete erecekler. Fakat onu kabul etmeyenlere zorla kabul ettirmek senin vazifen değildir. Hem üzülmeye, o nasipsizlerden dolayı sen talihsizliğe düşmeyecek ve bahtsız kalmayacaksın. Zira, gönlü haşyetle dolu nice talihliler Hakk'ın çağrısına koşacak; ona inananlar senin göz aydınlığının olacak.

Evet, bu ayet-i kerime bütün bunları ve daha başka derin manâları ihtiva etmektedir. Allah Rasûl'ünün, ister ümmet-i davin isterse de ümmet-i icâbetin genel tavır ve durumları karşısındaki duyarlılığını, insanlığın kurtuluşu hakkındaki hassasiyetini, O'ndaki ölesiye yaşatma arzusunu ve kurtarma cehdini nazara vermektedir.

Dahası, bu ayette bir müjde vardır. Bu Kur'ân'ı indiren Allah Teâlâ, onunla va'dettiği şeyleri de elbette gerçekleştireceğini beyan buyurmaktadır. Peygamber Efendimiz'i inkisar içinde bırakmayacağını ve asla bahtsızlığa terk etmeyeceğini belirtmektedir. (Allah Rasûlü hakkında "şekâvet" tabirini kullanmak doğru değildir; dolayısıyla, ayetteki "teşkâ" kelimesini bahtsızlık olarak tercüme etmek daha uygun olsa gerektir.)

Haddizatında, bu ayet-i kerimeyi sadece Peygamber Efendimiz'in heyecanlarını ta'dil eden ve onu ikaz için inen bir ilahî beyan şeklinde anlamak eksik, hatta yanlış olur. Evet, burada ta'dil ve tembih söz konusu olduğu kadar, ciddi bir takdir ve iltifat da vardır. Cenâb-ı Hak, Rasûl-ü Ekrem'ine adeta "Habibim, şu ilahî mesaja kulak verip ona dilbeste olmuyorlar ve inanıp onun rehberliğinde huzur-u daimiye yürümüyorlar diye öyle üzülmüyor, öyle kederleniyorsun ki neredeyse bir mum gibi eriyip tükeneceksin. Senin bu

yüce ve incelerden ince ruhun ilerde öyle bir kaynak haline gelecek ki, gönlünde azıcık haşyet duygusu barındıran herkes kalb kâsesini doldurmak için o kaynağa koşacak. Öyleyse, Sen tebliğ vazifeni yap, takdiri Allah'a bırak; kendine o kadar eziyet etme!" demektedir ki, bu hem çok ulvî bir iltifattır hem bir ızdırap insanında olması gereken ruh enginliğini gösterme adına arkadan gelenlere hedef tayin etme demektir ve hem de Kur'ân'ın mesajının hüşyar gönüllerde ma'kes bulacağıının bir müjdesidir.

İnanıyorsan Bigâne Kalamazsın!

Diğer taraftan, bu ayet bize de bir hedef göstermektedir: Nefsanî isteklerden, şahsî çıkarılardan ve gelecek endişelerinden bütün bütün sıyrılarak her zaman Rabbin huzurunda bulunuyor olma duygusuyla hareket etmeyi, Allah'a karşı hep haşyet hissiyle dolu bulunarak ilahî mesaja açık yaşamayı ve bu sayede herkese sonsuzluk iksiri sunma niyetiyle çalışıp çabalamayı yegâne gaye-i hayal bilmemiz gerektiğini ima etmektedir.

Evet, şayet Allah Teâlâ hak ve hakikatın ne demek olduğunu senin ruhuna da azıcık duyurmuşsa, artık sen sokaktaki herhangi bir insan gibi davranamazsın. Çünkü, herkes belli bir seviyede marifete erer. Sen hangi seviyenin insanı isen, mutlaka onun hakkını vermelisin, daha aşağıya inemezsin. Cenâb-ı Hakk'ı her an görüyor gibi temkinli davranacak kadar kuvvetli bir imana sahipsen ya da hiç olmazsa her an O'nun tarafından görüldüğün şuuruyla hareket ediyorsan, o ufku tutturup harem dairesine girdikten sonra bir daha kapının önündeki insan gibi yaşayamazsın. Artık sen zihninden geçen hayallerine bile hesap sormalısın.

İşte bu, bilmeye bağlı bir husustur. Şayet, Cenâb-ı Hakk'a inanmışsan, O'nun va'dettiklerini biliyorsan, va'dlerinden haberdarsan ve ahirete imanın varsa, insanlığın hâl-i hazırındaki durumu karşısında lâkayt kalamazsın. Eğer, ister saadet ister şekavet olarak, bir şeyin âkibetine inanmışsan, insanlığın o şekavetten sıyrılması, o talihsizliği aşması ve o saadete ulaşması için sen de günde birkaç defa ölüp ölüp dirilmeye razı olursun. Bu öteye inanmış ve adanmış bir ruhun vasfıdır; bu Peygamberâne bir azmin, bir tavrın ve bir duruşun gereğidir.

Peygamberler Yolu Izdırıp İster

Ötelere inanan insan, kendi istek ve ihtiyaçlarına rağmen, çevresindeki insanların mutluluğunu plânlayan, mensup olduğu toplum için nakış nakış huzur projeleri geliştiren, insanlığın dertleri karşısında hafakandan hafakana giren bir diğergâmdır. O, dünyayı nefesine zindan edecek ve şahsı hesabına bitip tükenecek kadar başkalarının saadetini düşünür. Düşünmemek onun elinde değildir artık; o yaşatmak için yaşayan bir fedakârdır. O, Bediüzzaman edasıyla, “Gözümde ne Cennet sevdası, ne de Cehennem korkusu var; milletimin îmanını selâmette görürsem Cehennemin alevleri içinde yanmava razıyım” derken gönlünün sesine tercüman oluyordu ya da ellerini açıp, Hazreti Ebu Bekir gibi, “Vücudumu o kadar büyüt ki Cehennemi ben doldurayım, başkalarına yer kalmasın!” çığlıklarıyla inlerken aynı hasbî ruhu seslendiriyordur. Şahsen, günümüzde bile “Allahım, bir tek insanın hidayete ermesi için her gün elli defa ölmeye razıyım!” diyen karasevdalılar biliyorum. Şimdi, bugünün Kur’ân talebelerinden birinin şu sözünü, Bediüzzaman’ın samimi feryadını ve Sıddık-ı Ekber’in hasbî yakarışlarını yüze, bine, hatta bir milyona katlayın; sonra onda Efendimiz’in ızdırabını okumaya çalışın. İşte, o zaman insanlığın namzet olduğu akıbeti kendi marifet enginliğiyle bilen, dolayısıyla iman etmeyenlerin ardı sıra çok hüzünlünen ve neredeyse üzüntüden kendisini yiyip tüketen Allah Rasûlü’ne “Kur’ân’ı sana, meşakkat çekip, bedbaht olasın diye indirmedik” denmesindeki manâyı bir nebze anlayabilirsiniz.

Şu kadar var ki, insanlığın kurtuluşu hesabına bu denli ızdırıp içinde bulunmayı herkesten beklemek doğru değildir. Kimisi, sadece “Lâilâhe illallah Muhammedün Rasûlullah” ikrarının adamıdır. O kendi adına ebedî saadeti yakalamakla meşguldür. Böyle bir insan hakkında da su-i zan etmek ve onu dalâlette görmek büyük bir hatadır. Hayır, inşaallah, onun da necâta ermesi muhtemeldir. Fakat, kimisi de vardır ki, o gece-gündüz hak ve hakikatleri herkese duyurmanın plan ve projeleriyle oturup kalkmaktadır. Yatağına uzandığı zaman bile, “Nasıl yapsam da, Allah’ın mesajını bütün dünyaya duyursam...” demekte, ızdırıp içinde kıvrım kıvrım kıvrınmaktadır. İşte, bunlara Cenâb-ı Hakk’ın özel bir teveccühü olacaktır; Allah bunları Peygamberlerle beraber haşredecektir.

Değişik vesilelerle arzettiğim gibi, Esved b. Yezîd en-Nehâî vefat ettikten sonra, bir dostu onu rüyasında görür; “Orada sana nasıl muamele edildi, nasıl karşılandın?” diye sorar. Hazreti Esved, “Valahi, nübüvvetle aramda dört parmaklık bir mesafe kalmış gibi muamele ettiler” cevabını verir. Evet, peygamberlik mesleği olan irşad ve tebliğ yolunun fedakâr yolcuları ötede Peygamberlerin hemen ardında yer alacaklardır. Dolayısıyla, Şah-ı Geylanî, İmam Rabbânî, Muhammed Bahauddin Nakşibend ya da İmam Gazzali gibi büyükler de aynı sözü söyleseler, hilaf-i vâkî bir beyanda bulunmuş olmazlar.

Hasılı, söz konusu ayet-i kerimede, tembihle beraber bir iltifat, ta’dilin yanında da bir takdir vardır. Bu açıdan da, ona ve benzerlerine, Peygamber Efendimiz hakkında “ta’dil ü takdir ayetleri” denirse sezâdır.

Üstünlük Tutkusu ve Cemaat Enaniyeti

S

oru: *Himmet ve gayrete mani büyük bir tehlike olduğu vurgulanan “meylüt-tefevvuk” ne demektir? Bu tehlikeye karşı korunabilmek için nelere dikkat etmek gerekmektedir?*

Cevap: Bildiğiniz gibi “meyil”; yönelme, istek ve arzu manâlarına gelmektedir. “Tefevvuk” da, üstünlük elde etmek, daha büyük olmak ve önde görünmek demektir. “Meylüt-tefevvuk” ise, bir insanın, emsaline nazaran daha üstün meziyetlere sahip olma isteği ve önde bulunma arzusu sebebiyle farklılık ve üstünlük mülâhazalarına kapılmasıdır. Bu duygu, enaniyetle beslenmektedir; dolayısıyla da, “tezkiye-i nefis” ve “tasfiye-i kalb”e muvaffak olamamış her insanda az çok tesirini göstermektedir. Bazıları hafızalarının kuvvetiyle, bazıları beyanlarının gücüyle, kimileri seslerinin güzelliğiyle, kimileri de daha başka istidat ve kabiliyetleriyle ya da soy-sop, servet ü sâman, şöhret ü şân gibi sâiklerle böyle bir farklılık düşüncesine kapılmakta ve kendilerini başka insanlardan daha üstün, daha seçkin ve daha çok saygıya değer görebilmektedirler.

Aslında, her nimet insanı Allah’a götürebilecek bir helezondur. Ne var ki insan, ancak vehmî bütün güç, kuvvet ve ihsan

kaynaklarını nefyederek her türlü nimetin Allah'tan geldiğini kabul ve itiraf etmek suretiyle Cenâb-ı Hakk'a karşı şükür vazifesini yerine getirmiş ve kurbet ufkuna doğru yol almış olur. Evet, bütün iyilik ve güzelliklerin sebeplerini hazırlayan, onları takdir ve taksim eden, vakti gelince yaratıp semâvî sofralar halinde önümüze seren Allah'tır; öyleyse, neticede minnet ve şükran da O'nun hakkıdır. Nimeti vereni görmezlikten gelerek sadece nimetlere ya da onların sebeplerine takılmak nankörlüktür. Şükür, nimetin ziyadeleşmesi için bir vesile olduğu gibi, nankörlük de nimetin kesilmesinin hatta bir niktmete dönüşmesinin sebebidir. Cenâb-ı Allah, "Eğer şükrederseniz Ben de nimetimi artırırım; şayet nankörlük yaparsanız, biliniz ki azabım çok şiddetlidir" (İbrahim, 14/7) mealindeki fermânıyla, şükredenleri mükâfatlandıracağı vaadinde, küfrân-ı nimete düşenleri de cezalandıracağı tehdidinde bulunmuştur.

İşte, zeka, hafıza, beyan gücü, ses güzelliği... gibi değişik istidatlar ve farklı kabiliyetler Allah'a teşekkürü gerektiren nimetlerdir. Fakat, insanlar bazen bu nimetlerin Allah tarafından verildiğini ve onların emanet bir elbise gibi insana giydirildiğini unuturlar; unuttur ve onları sabit, değişmez ve ebedî birer üstünlük vesilesi gibi görmeye başlarlar. Kalb ve kafalarındaki bu duygu ve düşünce inhırafını çirkin hırılıtlar olarak dışa aksettir ve zamanla "Benim zekam, benim hafızam, benim fikrim, benim yazım..." sözlerini birer fâikiyet iddiası şeklinde telaffuz eder dururlar. Rahmet ilinden dalga dalga esip gelen lütuflar karşısında şükür hisleriyle dolacaklarına, nankörlüklere girer ve o güzelim nimetlerin çehresini bencillik, gurur, riya ve süm'a isiyile karartırlar. Bütün ihsanları, acz, fakr ve ihtiyaçlarına binaen kendilerine bahşedilmiş birer lütuf olarak değerlendireceklerine ve onların asıl kaynağı üzerinde duracaklarına, onlara sahip çıkar ve hak iddiasında bulunurlar. Her nimetin aynı zamanda bir imtihan vesilesi olabileceği ihtimaline karşı Allah'a sığınacaklarına, sığınıp kulluk çitasını biraz daha yükselteceklerine, iyiden iyiye şımırır, kendilerini biraz daha beğenir; her hal, tavır ve davranışlarına mukabil takdir bekleyen, alkış isteyen kimseler oluverirler.

Enâniyet ve Fâikiyet Mülâhazası

Bu fâikiyet mülâhazası, yani, daha üstün ve daha kıymetli olma arzusu, bazen insanın şahsî enaniyetinden kaynaklanır. Allah'ın

ekstra lütuflarına mazhar olan bir insan, sağlam bir kulluk düşüncesiyle onları hazmedip bala döndürmesi ve bal-kaymak gibi yudumlaması mümkünken, bazen benliğine takılır, nimetleri kendi istihkakına bağlar ve böylece onları zehire çevirmiş olur. Her nimeti, Mün'im-i Hakiki'yi gösteren bir ayna gibi algılayıp, Yunus Emre'nin ifadesiyle "Ballar balını buldum, kovanım yağma olsun" diyerek ihsanda bulunan Zat'a yönelmesi gerekirken, enaniyetine, gurur ve kibrine yenik düşer, sadece nimeti düşünür, onu kazanmış olduğu bir hak gibi görür; dolayısıyla da, sebeplerin ötesinde bir Müsebbibül-esbâb bulunduğunu hiç hatırlayamaz ve nimetlerin asıl Sahibini kat'iyen düşünemez. Aslında, o güzel şeyleri his, şuur, kadirşinaslık ve Allah'a teveccüh çerçevesi içinde değerlendirse, onlar kendisi için birer nimet olacak ve onu yükseltecektir. Fakat bencil insan, âdetâ onları enaniyetini besleyen faktörler haline getirir, her nimeti benliğine mâleder ve sürekli "ben" der durur; neticede o nimetler de birer felaket sebebine dönüşür ve mahvedici bir mahiyete bürünürler.

Günümüzde "ben, ben" diyerek oturup kalkma ve enaniyet mülahazalarıyla dolup taşma belki her zamankinden daha fazladır. Öyle ki, bugün inanan insanlar bile "özgüven", "kişisel gelişim", "kendine güven" gibi unvanlar altında seredilen bir kısım düşünceleri şeytânî hoşnut edebilecek mülahazalara çevirebilmektedirler. Oysa, hakiki mü'min kendine değil, Allah'a güvenir. Bir yandan, Cenâb-ı Hakk'ın verdiği iradeyi en iyi şekilde kullanır; diğer taraftan da, "Allahım beni göz açıp kapayıncaya kadar bile nefsimle başbaşa bırakma" der. Nefsine değil, Cenâb-ı Hakk'a itimad eder. Nefsini ve nefsânî duygularını an azılı düşman sayar; en güzel vekil, yegâne dost ve yardımcı olarak ise yalnızca Allah'ı bilir. Sürekli "Hasbunallah ve ni'me'l-vekil – Allah bize yeter, O ne güzel vekildir!" (Âl-i İmran, 3/173) sözünü terennüm eder; "Ey Yüce Rabbimiz! Yalnız Sana güvenip dayandık, Sana yöneldik ve sonunda da Senin huzuruna varacağız" (Mümtehine, 60/4) hakikatini seslendirir. Fakat, şimdilerde bencilik o kadar yaygındır ki, çoğu insanlar Cenâb-ı Hakk'ın lütuflarını bile enaniyetleri hesabına kullanmakta ve onları benliği besleyen birer unsur gibi algılamaktadırlar. Dolayısıyla da, aslında herbiri birer yükselme helezonu olan nimetler, benlik adına kullanılınca helâke götüren birer tuzak halini almaktadırlar.

Var mı Bu Cemaat Gibisi!

Diğer taraftan, üstün olma duygusu her zaman ferdi benlikten kaynaklanmaz. Bazen insan, enaniyetini besleyen yanlış his ve düşünceleri kendi içinde eritebilir. Kalbine ve zihnine uğrayıp geçen bazı nefsi ve şeytani duygulardan kurtulup şahsen Allah için başlayan, Allah için işleyen ve rıza-yı ilahi dairesinde hareket eden bir kul olabilir. Ne var ki, şahsı hesabına “kullardan bir kul” olma şuuruna ulaşmış kimseler için de “âdiyet mülâhazası” meyl-i tefevvuka sebep olabilir; ondan dolayı kendini farklı ve üstün sayanlar bulunabilir. Yani, bir milletin, bir cemiyetin ya da bir cemaatin mensubu olmak da insanı bambaşka bir enaniyete ve seçkinlik hissine itebilir. Bu his sebebiyle kimileri “Harika insanlar meydana getiren bir milletin fertleriyiz” der övünürler; kimileri de, Allah muhafaza, “Biz, dünyanın hemen her ülkesinde ortaya koyduğu eğitim faaliyetleriyle milletimizin adını bayraklaştıran ve insanlık tarihi boyunca eşine az rastlanır şekilde büyük bir hızla faaliyet alanını genişleterek istikbalin sulh adacıklarını kuran bir hareketin gönüllüleriyiz” diyerek bir nevi “cemaat enaniyeti”ne kapılırlar. Aslında, insanın şahsi hayatı hesabına “ene”den sıyrılması çok büyük bir başarı ve şeytana karşı önemli bir tabyedir. Fakat, “ben” duygusunun yerine “biz”i ikame etme, başlangıç itibarıyla takdire şayan bir adım olsa bile, şayet “ene”nin yerini “nahnü” alır ve insan o noktaya takılıp kalırsa bu da çok ciddi bir tehlikedir. Zira, “nahnü”ye geçiş bir merteye ise de, orada da durmamak ve “Hüve”ye yürümek; her şeyi “O”na vermek esastır.

Evet, benlik hissi aşılmalı, “biz” duygusu öne çıkarılmalıdır; fakat, o noktada da âdiyet düşüncesi kalb ve zihinleri esir etmemeli; şayet Cenâb-ı Hakk’ın lütufları esbab dairesi içinde mutlaka bir vesileye bağlanacaksa, o vesilenin vifak ve ittifak olduğu düşünülmelidir. Yani, bir toplumu teşkil eden her fert, “Biz yaptık, biz kurduk, biz düzenledik, biz kazandık” diyeceğine, “Cenâb-ı Hakk’ın tevfiği, vifak ve ittifaka bağlı geliyor. O’na binlerce hamd ve senâ olsun ki, kalblerimizi birbiriyle irtibatlandırdı, bizi birbirimize sevdirdi, biraraya getirdi ve önemli bir hareketin hâdimleri eyledi” diyerek, tahdis-i nimette bulunmalı ve Allah’a şükretmelidir. Fakat “Allah’a binlerce hamd ü sena olsun ki, bize muvafakat içinde hizmet etme zemini lutfetti ve gayretlerimizi başarılarla neticelendirdi” diyerek “Hüve”yi işaret etmesi gereken kimseler, “Var mı benim

gibisi!” türünden ifadelerle “benlik” hırılıtları çıkarırlarsa ya da “Bu cemaat gibisi gelmedi âleme” şeklinde “biz” duygusuna bağlı bir fâikiyet düşüncesini seslendirirlerse, işte o zaman, ilahî ihسانları ferdi enaniyete veya âdiyet mülahazasına bağlamak suretiyle nankörlük yapmış ve Allah korusun bir çeşit şirke düşmüş olurlar. Dolayısıyla, bir insanın sürekli kendi istidat ve kabiliyetlerini nazara vermesi ve kendisinden bahsetmesi ne kadar çirkin ise, bir toplumun fertlerinin her fırsatta mensup oldukları cemaatin hususiyetlerini, o hareketin faziletlerini, kendi felsefelerinin üstünlüklerini ve sahip oldukları düşüncelerin isabetliliğini vurgulamaları da o denli çirkindir; dahası böyle bir tavır da fâikiyet mülahazasını tetikle- yen ve şişiren büyük bir tehlikedir. Hak ve hakikat gürül gürül ilan edilmeli, din ve diyanet mutlaka anlatılmalıdır ama bu ilana ve bu anlatmaya nefisler asla karıştırılmamalıdır. Allah sevmez öyle düşünenleri ve öyle iddialı sözler söyleyenleri. Cenâb-ı Hak, “Elhamdülillah, O bizi biraraya getirdi” diyenleri sever; kullarının sürekli “Allah’ım birliğimizi ve dirliğimizi muhafaza buyur” deyip hıfz-ı ilahîye sığınmalarını ister.

Evet, “Biz gücümüz, kuvvetimiz, ilmimiz ve tecrübemizle bu işleri başarıyoruz” düşüncesi Kârunca bir düşüncedir. “Ben kendi ilmimle ve kendi iktidarım ile kazandım” iddiası ancak Kârun’un ve onun torunlarının telaffuz ettikleri müşrikçe bir kuruntudur. Din ve millet yolunda hizmete gönül vermiş insanlar, Kârun gibi düşün- nüp Kârunca konuşacaklarına, gurur ve enaniyeti bırakmalı; aczi- nin, fakrının ve ihtiyaçlarının farkında olan kullar gibi tazarru ve duâ lisanıyla Cenâb-ı Hakk’a yönelmelidirler.

İhlâsa Çağrı

Bediüzzaman Hazretleri, dava erlerinin himmet ve gayret duy- gularını baskı altına alıp, onları ümitsiz, bezgin ve çaresiz bırakan tehlikelerden biri olarak işte bu “meylü’t-tefevvuk”u saymaktadır. Asıl itibarıyla, Kur’ân ve iman hizmetinde rekabete, önde olma mü- cadelesine, itişe-kakışa bir yere varmaya ve birbirine zahmet verme- ye hiç yer ve lüzum bulunmadığını ifade eden Hazreti Üstad, farklı ve üstün olma duygusunun bir müstebid gibi gelip hizmet erleri- nin himmet hislerine hücum ettiğini ve onları Allah için çalışıp ça- balamaktan, din uğrunda gayretten uzaklaştırdığını belirtmektedir.

Böyle bir düşmana karşı koymak için de, “kûnû lillah” hakikatine sığınmak gerektiğini, yani, bir başka yerde “Allah için işleyiniz, Allah için başlayınız, Allah için çalışınız ve O’nun rızası dairesinde hareket ediniz” diyerek tarif ettiği ihlâs kalesine iltica etmenin lüzumunu nazara vermektedir.

Haddizatında, kendini farklı ve üstün gören bir insan bir taraftan kendisinin değil de başkalarının çalışıp didinmeleri gerektiğini düşünür; diğer taraftan da, beklentilere girer, hiçbir pay sahibi olmadığı başarıların dahi ona nisbet edilmesini ister. Şayet, beklediği takdiri bulamaz, istediği alkışları duyamaz ve –kendince– kıymeti anlaşılabilirse, her şeyden el-etek çeker; içinde azıcık çalışma isteği kalmışsa onu da kaybeder. Böyle bir insan, ara sıra yapıp ettiği işlerde yine farklı, üstün ve seçkin biri olduğunu başkalarına da kabul ettirme peşindedir; dolayısıyla da, onun her söz, tavır ve davranışı enaniyet eksenlidir, riya ve süm’a ile kirlenmiştir. Onun hedefi hep en önde olmak, üstün görünmek ve insanların teveccühünü kazanmaktır; fakat, böyleleri umumiyetle maksatlarının aksiyile tokat yerler; işlerinde muvaffak olamadıkları gibi halk nazarında da istiskal edilir ve cehd ü gayret hislerini de her gün biraz daha kaybederler.

İşte, böyle kötü bir akıbete dūçar olmamak için, “kûnû lillah” hakikatine sığınmak ve bütün amellerde Allah rızasını gözetmek gerekmektedir. *İhlas Risalesi*’nde de ifade edildiği gibi; “Eğer O razı olsa, bütün dünya küsse ehemmiyeti yok. Eğer O kabul etse, bütün halk reddetse tesiri yok. O razı olduktan ve kabul ettikten sonra, isterse ve hikmeti iktiza ederse, sizler istemek talebinde olmadığınız halde, halklara da kabul ettirir, onları da razı eder.” Onun için, bu iman hizmetinde, doğrudan doğruya ve yalnızca Cenâb-ı Hakk’ın rızasını esas maksat yapmak icap eder. Madem ki, ihlâsla yapılan bir dirhem amel, ihlâsız batmanlarla amelden üstündür, öyleyse, büyük-küçük her iş O’nun hoşnutluğu gözetilerek ortaya konmalıdır. Bu hususa da dikkat çeken Bediüzzaman Hazretleri, yalnız, kimsesiz, garip bir vaziyette iken ve insafsız bazı memurların takipçileri ve baskıları altında olmasına rağmen birkaç talebesiyle beraber yaptığı hizmetin kendi memleketinde ve İstanbul’da yüzlerce, belki binlerce yardımcıyla muvaffak olduğu hizmetten çok daha büyük olduğunu beyan etmekte ve bunu sayıları az da olsa o talebelerinin ihlâsına bağlamaktadır. Sonra da “İnşallah tam ihlâsa muvaffak

olursunuz, beni de tam ihlâsa sokarsınız” diyerek, mütevazı bir kulun ruh portresini sergilemektedir.

Tetikte Olmalı...

Evet, insan, tabiatı itibarıyla farklılık ve üstünlük düşüncesine açıktır. O, bu türlü mülâhazalardan tecrîd edilmemiş ve daha baştan fitratı bunlara kapalı olarak yaratılmamıştır. Mesuliyet duygusunun ve imtihanın bir gereği olarak o, bütün nefsanî ve şeytanî düşünceleri iradesiyle aşmak zorundadır. Dolayısıyla insan, Allah’a sığınarak ve iradesinin gereğini yerine getirerek nefsanî hislerin ve şeytanî fikirlerin üstesinden gelmeye çalışmalıdır. Allah’a dayanarak, sa’ye sarılarak ve iradesinin hakkını vererek kulluk şuuruna aykırı bütün mülâhazalardan sıyrılmaya gayret etmelidir. Bu arada, bilmelidir ki, bugün aştığı tepelerin benzerleri yarın yeniden karşısına çıkacaktır. Bir işte başarılı olunca, benliğine âit bir kısım duygular, bir kere daha birer akrep gibi kuyruklarını dikip gezmeye başlayacaklardır. O, bu zehirli ve öldürücü hasımlara karşı da savaş ilan etmek ve bu defa da onları aşmak durumunda kalacaktır. Onların da üstesinden gelse bile, unutmamalıdır ki, yarın aynı tehlikelerle bir kere daha karşılaşacak ve yeni bir imtihanı daha geçmek mecburiyetinde olacaktır. Nasıl ki, Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) “Ceddidü imaneküm bi lâ ilahe illallah – İmanınızı Lâ ilâhe illâllah ile yenileyiniz” (Müsned , 2:359) buyurmakta ve ümmetini sürekli teccid-i imana davet etmektedir; aynen öyle de, insan kulluk anlayışına ters duygu ve düşüncelerle de sürekli mücadele içinde olmalıdır. Zira, *Mektubat*’ta da vurgulandığı üzere, nefis, hevâ, vehim ve şeytan az-çok her insana hükmetmekte; onun gafletinden istifade ederek, pek çok hile, şüphe ve vesveseyle iman nurunu kaplamaktadır. Onun için, her gün, her saat, hatta her vakit, imanı cilalamaya ihtiyaç vardır.

İşte, böyle bir teccid, tazeleme ve cilalama, duygu ve düşünce kaymalarından korunmanız için de zaruridir. Bu açıdan, fâikiyet mülâhazası ve üstünlük düşüncesi içinize estiği zaman, hemen Cenâb-ı Hakk’a yönelmeli ve hamd ü sena hisleriyle dolmalısınız. Mazhar olduğunuz ve etrafınızda gördüğünüz bütün nimetleri hamde vesile saymalısınız. İlahî lütufları çok iyi okumaya çalışmalı; onların arka planına bakmalı; sizin güç ve kuvvetinizle olacak gibi görünmeyen bu ihsanları enaniyetinizi beslemek için değil, şükretmek

için bir vesile olarak değerlendirmelisiniz. Her zaman size karşı taruz vaziyetinde bulunan ne kadar düşman düşünce ve duygu virüsü varsa, onları bertaraf edebilecek silahlarınızı da her an hazır bulundurmalısınız.

Tehlike Hattında Bulunanlar

Bu hususta, en tehlikeli durumdaki insanlar, mesleği ve konumu itibarıyla topluma en çok faydalı olan kimselerdir. Meselâ, hekimlerin o türlü mülâhazaları aşmaları hayli zordur. Çünkü onlar, tedavi ettikleri, ilaç verdikleri ya da sebepler açısından ölümden döndürdükleri her hastadan dolayı bir kere daha aynı duyguların hücumuna maruz kalırlar. Bir hastanın şifa bulmasında Cenâb-ı Allah, sebepler zaviyesinden, onları vesile kılar. Meselâ, kalb krizi geçiren bir insana müdahalede bulunur, anjiyo yapar ve gerekirse stent takarlar. Şayet, bunu yaparken, Şafi-i Hakiki'yi hatıra getirmez ve kendilerinin sadece bir vesile olduğunu düşünmezlerse, o hastayı ihya etmiş gibi bir tavra girebilirler. O işi başarıyla bitirirlerse, buldukları yerden öksürerek ayrılıp kendilerini hissettirmeye çalışabilir, üstün ve seçkin kimseler oldukları zehabına kapılabilirler.

İlahiyatçılar da bu konuda çok tehlikeli bir noktada durmaktadır; çünkü, onlar da halka va'z u nasihat ediyor ve irşad vazifesinde bulunuyorlar. Bir insan, onların irşadıyla hak ve hakikati bulmuşsa, onlar da o insanı din adına ihyâ etmiş olduklarını düşünebilirler. Böyle bir düşünce ise, çok tehlikelidir ve bir nevi şirktir. Bu türlü mülâhazaların zihne gelmesi karşısında sürekli "Aman ya Rabbi, o işlerin sahibi ben değilim; dirilten de Sensin, öldüren de; yol gösteren de Sensin, hidayete erdiren de. Evet, gerçi bunlar benim iklimimde cereyan etti ama ben sadece bir vesileydim" demeli ve bir manâda duygularını, düşüncelerini tazelemeli ve cilalamalıdır. İhsanlar karşısında fahirden ve küfrandan kurtulmak için meseleleri, Üstad'ın o enfes yaklaşımıyla değerlendirmeli; "Evet ben güzelleştim, fakat güzellik libasıdır ve dolayısıyla libası bana giydirenindir, benim değildir" diyerek hidayeti Müessir-i Hakiki'nin yarattığı tesire vermelidirler.

Aslında, Cenâb-ı Allah'ın, Peygamber Efendimiz'e (aleyhi ekmelü't-tehaya) hitaben "Sen dilediğin kimseyi doğru yola erdirtemezsin! Lâkin ancak Allah dilediğini doğruya hidâyet eder. O, hidâyete gelecek olanları pek iyi bilir" (Kasas, 28/56) buyurması da bu gerçeği nazara vermektedir. Evet, insanoğlu Cenâb-ı Hak'ın isim ve sıfatlarının tecelli ettiği aynaların en câmii ve mücellâsıdır; Hazreti Rûh-u Seyyidi'l-Enâm (aleyhi ekmelü't-tehaya) ise, bu aynaların en kâmil ve muhtevâlısıdır. Bu hakikati ifade sadedinde bir hak dostu,

*Âyinedir bu âlemde her şey Hak ile kâim,
Mir'ât-ı Muhammed'den Allah görünür dâim.*

demıştır. Ne var ki, Allah'a yakınlığı, özel konumu, samimiyet ve ihlâsı, sözlerinin derinliği... gibi, bir irşad erinde bulunması lazım gelen her şey Peygamberimiz'de mevcut olmasına rağmen, Cenâb-ı Hak, ona bile, "Habibim, sen dilediğin kimseyi doğru yola erdirtemezsin!" buyurmuştur. Kaldı ki, Allah Teâlâ bir başka ayet-i kerimede "Sen gerçekten insanlara doğru yolu gösterirsin" (Şura, 42/52) diyerek Rasûl-ü Ekrem Efendimiz'in gaye ölçüsünde bir vesile olduğunu da belirtmektedir. Fakat, gaye ölçüsünde dahi olsa vesile vesiledir; dolayısıyla, hidayet etmek sadece Allah'ın işidir ve şe'n-i rububiyetin gereğidir. Öyleyse, bir insanın hidayet gibi yalnızca Allah'a ait olan bir meseleyi sahiplenmesi ve sözünde veya sohbetinde, kaleminde ya da yazısında hakiki bir tesir vehmetmesi bir nevî şirktir.

Keşke!

Şayet, siz de irşat ve tebliği hayatınızın gayesi kabul etmişseniz, herkesten daha ziyade, hal, tavır ve davranışlarınızı "künü lillah" emri çerçevesinde ortaya koymaya çalışmalısınız. Çünkü, Allah için olunca fevkalâdeden bir genişliğe ulaşırsınız; şayet, her şeyi Allah'tan bilerseniz, Cenâb-ı Hak sizin irade gücünüze, görüş ufkunuza, duyuş alanınıza ve beyanızın tesirine Zât'ına ait nâmütenâhîlikten nihayetsiz ihsanlarda bulunur. Bunların hepsi hem bu dünyada meyvelerini verir, hem de nâmütenahîlik adına birer yatırım haline gelerek öbür âlem için azık olarak biriktirilir. Fakat, meseleleri kendi darlığınızla ele alırsanız, hem sürekli o darlığın mahkumu

olursunuz, hem de her işinizde kendi iradenizle, kendi görüşünüzle, kendi duyuşunuzla ve kendi beyan kabiliyetinizle sınırlı kalırsınız. Ayrıca, Hazreti Üstad'ın da ifade ettiği gibi, hak ve hakikate hizmet yolunun esası ihlastır. Samimi ihlâsı kıran adam, ihlâs kulesinin başından sukût eder ve ihtimal, gayet derin bir çukura düşer. Zira, bir insan ne kadar ilâhî lütuflara mazhar olmuşsa, ihlâsa muhalif davrandığı zaman içine düşeceği çukur da o ölçüde derin olur. Pek çok teveccüh ve iltifat görmüş, bir kere harem dairesine alınmışsanız, artık sizden konumunuzun hakkını vermeniz beklenir. Şayet, o daireye yakışır bir hal sergilemez ve ona göre bir marifet ufkuna ulaşma peşine düşmezseniz, bu defa o dairenin kapısı sizin için bir kere daha aralanır ama bu defa size dışarıyı gösterilir. Artık, sizi koridorda da tutmazlar; orada sizden geri insanların bulunmasına izin verseler bile, size dış kapıyı işaret ederler. Bu açıdan da, sizin bütün amellerinizde sadece Allah rızasını gözetmeniz; meylût-tefevvuk gibi mülâhazalardan olabildiğine uzak durmanız; şan, şöret, makam, mansıp ve halkın teveccühü gibi beklentilerden fersah fersah kaçmanız icap eder.

Hâsılı; keşke, güç, kuvvet, servet, zekâ, hafıza, beyan kabiliyeti ve daha değişik imkânlar gibi, zahirî fâikiyet unsurlarını, Hakk'a karşı birer medyüniyet, tevazu ve mahviyet vesilesi saysak... Keşke, Allah'ın ihsan ettiği bütün bu mazhariyetleri, O'na bağlı görme şuruyla ölçüp, biçip, değerlendirerek, onları gönüllerimizde iki büküm olma duygusuna çevirsek... Keşke, bütün tavır ve davranışlarımızı Hak karşısında rükû ve secde hâliyle, insanlar karşısında da saygı ve muhabbetle bezesek... Keşke, takdir edilip alkışlanmadan dolay şımarıklığa, çevremizin hüsn-ü zannı sebebiyle küstahlığa ve ferdi enaniyetleri besleyen âidiyet mülâhazası ile de fâikiyet tavrına asla girmesek... Girmesek ve hep sade yaşasak, sade düşünssek ve sade konuşsak... Keşke!

Huzur ve Bereket Mevsimi

S

oru: *Ramazan-ı Şerif, ÷lkemizin, içine çekilmek istendiği anarĐi ve terör ortamından kurtulabilmesi için bir fırsat olarak değerlendirilebilir mi?*

Cevap: Ramazan-ı Şerif'in mutlaka bir bağlayıcılığı vardır. Bildiğiniz gibi, Peygamber Efendimiz (sallallāhu aleyhi ve sellem) "Ramazan ayı girince Cennet kapıları açılır, Cehennemin kapıları kapanır ve şeytanlar zincire vurulur" buyurmuştur. Evet, bu mübarek ayda, "merede-i şeytan" zincire vurulur. "Merede", inatılar, direnenler demektir. Bu ifadeyle, şeytanların en azgınları, ipe-sapa gelmezleri kastedilmektedir.

Bununla beraber, Ramazan-ı Şerifte de hatalar işlendiği, günahlara girildiği ve büyük yanlışlıklar yapıldığı bir gerçektir. Fakat, bu Kur'an ayında mü'minlerin elde ettiği büyük kâr düşün÷ldüğünde ve şeytanın buna razı olmayacağı, adeta hırsından deliye döneceği ve insanları günahlara çekmek için bütün hilelerini kullanacağı göz önünde bulundurulduğunda merede-i şeytanın elinin-kolunun bağlanmış olduğu anlaşılacaktır.

Ramazan'ın Gücü ve Bereketi

Evet, Ramazan'da yapılan ibadetler çok önemlidir. Cenāb-ı Allah oruç hakkında "Oruç Bana ait bir ibadettir; onu Nefsime iẇafe ediyorum. Mükāfatını da Ben vereceğim" buyurmaktadır. Bu

itibarla da onun genişliğini, derinliğini ve hak indindeki değerini kavramak; ona bir kıymet takdir etmek mümkün değildir. Dolayısıyla, onun mükâfatını vermeye Cenâb-ı Hak'tan başka kimsenin gücü yetmez. Allah Teâlâ, oruç sevabını bizzat takdir etmiş ve onu öbür âlemde bir sürpriz olarak verme vaadinde bulunmuştur. Bu sürpriz mükâfatın en önemli vesilesine de “Çünkü oruç tutan kulum, yemesini-içmesini Benim için terk ediyor” sözüyle işaret etmiştir.

Ayrıca, bu kutlu zaman diliminde mü'minler oruç ibadetiyle beraber, teravîh namazı da kılarlar. “O Ramazan ayı ki insanlara bir rehber olan, onları doğru yola götüren ve hakkı bâtıldan ayıran en açık, en parlak delilleri ihtiva eden Kur'an o ayda indirildi” (Bakara, 2/185) ilâhi beyanı gereğince Ramazan'ı tam bir Kur'an ayı olarak değerlendirir ve bol bol Kur'an okurlar. Aynı zamanda, gönülleri açılır, semahatle ve engin bir cömertlikle coşarlar; hayır ve hasenât hesabına bütün fırsatları değerlendirirler. Bir hadis-i şerifin ifadesiyle, “Rasûlullah insanların en cömerdi idi. Onun bu cömertliği Ramazan ayı girip de Cebrail aleyhisselamla buluştuğu zaman daha da artardı. Hazreti Cebrail Ramazan ayı çıkıncaya kadar her gece Peygamber Efendimiz'e gelip Kur'an'ı arz ederdi. O günlerde Allah Rasûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) insanlara rahmet getiren rüzgârdan daha cömert olurdu.” Mü'minler de o günlerde daha bir cömertleşir; zekât, sadaka ve fitır sadakası adı altında sürekli ih-sanda bulunurlar. Hatta bazıları, Ramazan ayının son on gününde itikâfa girer ve kendilerini bütün bütün ibadete verirler.

İşte, böyle bir hayır yarışı karşısında şeytanın çileden çıkması onun tabiatının gereğidir. Zira o, insanoğluna düşmanlığını ifade ederken, “Zatına kâsem olsun, hepsini şîrâzededen çıkaracağım!” demiş ve sürekli, ayakları kaydırma yolları arayıp durmuştur. Öyleyse, Ramazan'ın bereketi çıldırtır şeytanı ve şeytan durumunda olan bir kısım habis ruhları. Bu büyük sevapları insanların ellerinden alabilmek için, onlar arasında çok hır-gür çıkarma hırsıyla kıvrandırır insî-cinnî şeytanları. Ne var ki, görüldüğü gibi insanlar büyük ölçüde ramazanlaşıyor; daha dikkatli ve ahirete açık yaşıyorlar. Allah'ın izni ve inayetiyle, Ramazan'ı sükûnet içinde geçiriyor ve günahlardan biraz daha uzak kalıyorlar. Demek ki, merede-i şeytan diyebileceğimiz o azgınlar gerçekten zincire vuruluyor. Bazı insî ve cinnî şeytanlar heva ve heves gibi yardımcıları vasıtasıyla tahribatlarına

devam etmeye çalışsalar da, Cenâb-ı Hak, azgın şeytanların önünü tıkıyor ve onlara geçiş izni vermiyor.

Öyleyse, Ramazan'ın insanlar üzerinde çok ciddi tesirleri olduğu gibi, anarşi havasını dağıtma ve huzur atmosferini hâkim kılma hususunda da çok önemli katkıları olacağı söylenebilir. Çünkü, terörü çıkaranlar ya da en azından fiğüre edilen, kullanılan insanlar arasında da Allah'a inananlar vardır; onların bazıları da ehl-i imandır. Herhalde böyleleri, hiç olmazsa oruç tutuyorken o türlü olumsuz işlere girmeyi düşünmezler. Ramazan'ın kuşatıcı ve bağlayıcı gücü onların şer düşüncelerinin önünü de keser. Ayrıca, belki onlardan da "Hiç olmazsa Ramazan'da gideyim" diyerek camiye giden, namaz kılan, sohbet dinleyenler bulunabilir. Bütün bunlar şer duygularını bastırabilir, kötülük hislerini ezebilir.

Fakat, bazı hadiseler de vardır ki, bunlar çok güçlü kaynaklar tarafından çıkarılıp yönlendiriliyordur. Bazılarının "derin devlet" sözüyle ifade ettiği, kimilerinin "yeraltı güçleri" dediği, bir kısım insanların da "başkalarının emeline hizmet eden kuvvetler" diye tarif ettiği kesimler tarafından tutuşturulan fitne ateşlerini söndürmek çok kolay değildir. Bu hâdiseler onlar tarafından çıkarılmış ve bunlarla bir yere varılmak istenmişse; meselâ, bunlar anti-demokratik bir kısım oluşumlar meydana getirmek için planlanmışsa ve provokasyonların bir arka planı varsa, zannediyorum bu insanlar, Ramazan'da da olsa hep şeytanın güdümünde kalacak ve kat'iyen onun tesirinden kurtulamayacaklardır.

Dolayısıyla, anarşinin, demokrasiye darbe vurmak isteyenlerin elinde bir silah olduğu, her kargaşayla milletin parlak geleceğinin biraz daha karartılmak istendiği, terör adına yapılan her şeyin başkalarının ekmeğine yağ süreceği ve dış dünyanın, bu durumu değişik şekillerde değerlendirmek için fırsat kolladığı akıldan hiç çıkarılmamalı; bugüne kadar kazanılmış olan şeylerin bir bir elden çıkmasına ve geride acı bir inkisar bırakmasına meydan verilmemelidir.

Bu açıdan, herhalde bu mevzuda biraz daha kararlı durmak lazımdır. Özellikle, medyanın ve diyanet mensuplarının kararlı durmaları; topyekün insanlara îmânî duyguları açısından seslenmeleri icab etmektedir. Türkiye'nin doğusundan batısına kadar her yerde, hususiyile de anarşiye açık duran bölgelerde bu mevzuda ciddi tahşîdat yapılmalı ve camiden okula kadar her mekanda bu hususa

dikkat çekilmelidir. Özellikle, Diyanet İşleri Başkanlığı mensupları, Milli Eğitim Bakanlığı çalışanları ve üniversite hocaları gibi, düşünen, yazan ve konuşan insanlar her platformu değerlendirerek insanların vicdânî enginliklerine seslenmeli ve şer meyillerinin önünü almaya çalışmalıdırlar. Kısacası, bu mesele bir devlet politikası olarak ele alınmalı ve ne yapıp edilmeli, şeytanların bile belli ölçüde zincire vurulduğu günlerde dahi şeytanlık peşinde olanlara asla fırsat verilmemelidir.

Soru: Şahsî hayatımızda eksik bıraktığımız ya da ihmal ettiğimiz şeyleri tamamlama ve önemli bir ahiret yatırımı yapma açısından önümüzdeki Ramazan'ı nasıl değerlendirmeliyiz?

Cevap: Biz ibadet ü tâati, hem Yüce Yaratıcı'nın hakkı hem de bize ait bir vazife kabul ediyoruz. Ayrıca, onu Allah'a yaklaşmanın bir yolu sayıyor ve Allah'a daha yakın durmaya vesile addediyoruz. Bu zaviyeden, Ramazan-ı Şerifte yaptığımız ibadetlerin de katlanarak geriye döneceğine inanıyoruz.

Bakara sure-i celilesinde de ifade edildiği gibi, bazen ibadetler, toprağa atılan bir tohum misali yedi verir, bazen yetmiş verir, bazen de yediyüz verir. İşte, kılınan her namaza, okunan her Kur'ân harfine ya da verilen her sadakaya bire on, bazen bire yüz, belki bire bin mükâfatla mukabele edildiği ve Cenâb-ı Allah'ın ziyade lütuflar yağdırdığı bir sürprizler ayıdır Ramazan.

Sürprizler Ayı

Evet, bu ay, çok sürprizlerin olduğu bir aydır; fakat, bu sürprizlerin çoğu burada müşahede edilemeyebilir. Onlar, belki burada sadece kalbde bir inşirah bırakır geçer; gönlü ümitle coşturur, ileriye ümitle bakma duygusunu harekete geçirir; insanın içine bir sevinç atar, gider. Ne var ki, sürprizin esas kendi olarak sunulması öbür âlemde olacaktır. Zaten, Cenâb-ı Allah, bir kudsi hadiste, "Sâlih kullarıma öbür âlemde gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve hiç kimsenin tasavvur edemeyeceği sürpriz nimetler hazırladım" buyurmaktadır. Bu konuda insan idraki ancak fizikî âleme göre bir kısım değerlendirmeler yapabilir. Onun değerlendirmeleri bu âlemin kıstaslarına göredir. Fakat, aşkın şeyleri insan burada tam tasavvur edemez. Yani, kudretin hâkim olduğu, insanın aklına

gelen şeylerin hemen oluverip insana sunulduğu ve semavî sofralar halinde arz edildiği bir dünyayı insan tasavvur edemez. Biz ancak fizik âlemini düşünebiliriz. Diğer âlem ise, maddesi farklı, metaı farklı, konumu farklı ve her şeyiyle bu dünyadan çok farklı bir âlemdir. Bu açıdan da onunla alâkalı şeylerin çoğunu ihata edemeyiz ve kavrayamayız. Aslında, o âlemin bir saatlik hayatı, bu dünyanın mesut ve mutlu geçen binlerce senelik hayatına mukabil gelecek derinliktedir. Cenâb-ı Hakk orada cemâlini gösterecektir. Yerde ve gökteki bütün güzellikler, güzelliğinin çok perdelerden geçmiş bir gölgesi, hatta gölgesinin de gölgesi sayılan Zât-ı Ecell ü A'lâ, kendi cemâlini müşahede nimeti bahşedecektir.. sonra da hoşnutluğunu ifade sadedinde, “Ben sizden razıyım” diyecektir. Öbür âlem hususiyetlerine göre böyle Rabbanî bir teveccüh de değişik dalga boyunda bir meltem esintisi gibi mü'min kulları saracak ve salihlere en mutlu anları yaşatacaktır. Evet, bunlar öyle sürprizlerdir ki, insan onları kat'iyen tasavvur edemez. Belki konunun sadece başlıklarıyla alâkalı şifre gibi bazı şeyler anlayabilir. O bile aslında insanın içine inşirahlar salmaktadır. İşte, Ramazan-ı Şerif, ibadet ü tâatın böyle katlandığı, ahiret hayatı adına birlerin bin olduğu, sürprizlerle dolu bir aydır.

Diğer taraftan, bu mübarek ayda Allah'a kalkan eller asla boş dönmez. Bu açıdan da eğer bu ayı kıymetlendirme ve değerlendirmeyi düşünüyorsak, Cenâb-ı Hakk'a gönülden yönelerek, sık sık ellerimizi kaldırmalıyız. Hem kendimiz, hem ülkemiz, hem milletimiz, hem de topyekün insanlık için O'ndan ekstra lütuflar dilemeliyiz. Zaten insan, şayet Ramazan-ı Şerifin hakkını veriyor; namaz kılyor, teravihe gidiyor ve oruç tutuyorsa, o ibadetlerin çağrıştırmasıyla sürekli duayı da telaffuz edecektir. İftar ederken el kaldıracak, imsak ederken duaya duracak, camiden içeri adımını atarken yine dua edecek, namaz kılarken mülahazalarıyla bir kere daha niyazda bulunacak ve hep dua dua yalvaracaktır.

Vicdan Genişliğinin Duaya Yansıması

Hakk'a el kaldırma çok önemli olduğu gibi, el kaldırırken himmet darlığı içinde olmama da pek mühimdir. Allah Teâlâ'nın lütfu çok geniştir; dolayısıyla insan, isteklerini şahsiyle sınırlandırmamalı, sadece ferdi taleplerini sayıp dökerek dualarını daraltmamalıdır. Evet, insan duada bile bencil olmamalı; diğergam davranmalı ve

diğerkâm olmalıdır. Başkalarının çıkarlarını, menfaatlerini düşünmeli ve onların kederleriyle de inlemelidir. Bugün hem Efendimiz'e inanan insanların oluşturduğu dünyada hem de Türkiye'mizde bir ölçüde iyi bir noktaya gelmiş ve güzel şeyler yapılmıştır. Fakat bunu hazmedemeyen insanların bulunduğu da bir gerçektir. Maalesef, içte ve dışta çekemeyen bir hayli kimse vardır. Bunların bir kısmının da tahribat yapmaları ihtimal dahilindedir. İşte, buna meydan vermemek için çok dua etmek ve yalvarmak da Ramazan ayının değerlendirilmesi hesabına göz önünde bulundurulması gereken bir husustur.

Cenâb-ı Allah, Kur'an-ı Kerim'de "Üd'ünî estecib leküm – Bana dua edin ki size karşılık vereyim" (Mü'min, 40/60) buyuruyor. Bu, ne bizim ne de başkalarının mesajı; doğrudan doğruya O'nun kendi beyânı.. "Dua edin icabet edeyim" diyen –hâşâ– bir âciz değil, her şeye gücü yeten, Kâinatın Sultanı.. "Kullarım Beni senden soracak olurlarsa, bilsinler ki Ben pek yakınım. Bana dua edenin duasına icabet ederim. Öyleyse onlar da dâvetime icabet ve Bana hakkıyla inanıp tasdik etsinler ki doğru yolda yürüyerek selâmete ersinler" (Bakara, 2/186) mealindeki ayet de ayrı bir dua çağrısı. Böyle olunca, Cenâb-ı Hakk'ın bu vaadine ve davetine binaen biz de ellerimizi açıp sürekli O'na dua etmeliyiz. Dua ederken de, himmetimizi âli tutmalı; yakın çevremizden başlayarak inananları ve bütün insanlığı kucaklamalıyız.

Kur'an-ı Kerim, Hazreti İbrahim'i anlatırken, "İnne İbrahim kâne ümmeten – Muhakkak ki İbrahim bir ümmet idi" (Nahl, 16/120) buyurmaktadır. Zira, Bediüzzaman Hazretlerinin ifadesiyle, "Kimin himmeti milleti ise, o tek başına bir ümmettir." Bir insanın tek başına bir millet olması, bir milletin himmeti genişliğinde himmet taşıması manâsına gelir. "Vicdan genişliği" sözcüğüyle de dile getirdiğimiz bu engin himmet, bütün insanlığı kucaklama, geniş bir vicdanla bütün insanlık için Allah'a yönelme ve bütün insanlığın hidayetini, mutluluğunu isteme âlicenaplığıdır. Bu vicdan genişliğinin temsilcisi olan bir insan, bir fert iken adeta bir millet haline gelir; bilhassa Allah nazarında bir millet kıymetine ulaşır.

İşte, duada da böyle bir genişlik söz konusu ise, insan onu daraltmamalı ve dualarını sadece şahsî talepleriyle sınırlandırmamalıdır. Her fert Allah'ın rahmetinin enginliğini düşünerek Cenâb-ı

Hakk'a teveccüh etmeli; şahsî kurtuluşunu ve kendine değişik lütuflarda bulunmasını O'ndan istediği gibi bütün insanlara da aynı lütuflarda bulunmasını dilemelidir. Böyle biri, bir Bediüzzaman, bir Mevlana enginliğiyle, bir ayağını kendi akîdesi ve kendi düşünce dünyası adına merkeze koyarken, öbür ayağıyla 72 millet içinde dolaşmalı ve herkesi kucaklamaya hazır bulunmalıdır. Bunu ister vicdan genişliği ister himmeti âli tutma olarak dile getirin, bu duygular bencillikten uzak bulunmanın ifadesidir. Bencilere Cenâb-ı Hakk'ın teveccühü söz konusu değildir; Allah bakmaz onların yüzüne... Egoistlerin Allah'ın lütuf ve rahmetinden istifadesi mümkün olmaz. Öyle ise, hiç olmazsa Ramazan'da başlamak suretiyle benlikten sıyrılarak biraz başkalarını da düşünmeli, artık başkaları için yaşamalıyız. Belki daha hoş bir ifadeyle, yaşamadan daha çok hayatımızı yaşatma duygusuna bağlı götürmeye çalışmalıyız. Hiçbir şeyi kendi darlığımıza mahkûm etmemeli; Allah'ın istediği ve hoşuna gittiği ölçüde, her meseleyi genişçe ele almalı ve himmetimizi âli tutmalıyız.

İbadet ü taatte ve duada bencillikten uzak kalma, himmeti âli tutma ve bütün akrabayı, dostları, arkadaşları düşünerek, herkesin hayrını isteme.. hatta çerçeveyi daha da genişleterek, yeryüzünde ne kadar insan varsa, hepsinin kalbini imana, İslâm'a, ihsana ve Kur'ân'a yönlendirmesi için Allah'a yalvarıp yakarma.. bunlar bize bir şey kaybettirmez. Belki de Allah öyle olmasını istiyor ve duaları o mevzuda vesile kılıyordur. Zaten, Efendimiz de öyle istiyor ve diyor ki, "Benim nâmım güneşin doğup battığı her yere ulaşacak.." Bu sözü, "ulaşmalı" ya da "ulaştırın" şeklinde de anlayabilirsiniz. Çünkü onun insanlığa kazandıracığı çok şey var. Madem istenen şey bu genişliktir, biz de o genişliğe hep açık durmalı ve oturup kalkıp meselelerimizi sürekli o genişlikte Allah'a sunmalıyız.

Soru: *Bir hadis-i şerifte, "Her kim inanarak ve karşılığını sırf Allah'tan bekleyerek Ramazan orucunu tutarsa, onun geçmiş günahların bağışlanır" buyrulurken "imanan vehtisaben" kaydı konuluyor. Bu ifadeyi nasıl anlamalıyız?*

Cevap: "İmanen" kelimesi; inanılması gerekli olan her şeye ve oruçla alakalı dinî hükümlere kalbden inanmayı; orucun farz olduğuna, karşılığında büyük mükâfat bulunduğuna ve her şeyden öte rızayı ilahiye bir vesile teşkil ettiğine hiç tereddüde düşmeksizin iman etmeyi vurgulamaktadır.

Evet, biz Allah'ın kullarıyız; Allah da bizim ma'budumuzdur. Bizim O'na karşı yaptığımız şeyler O'nun hakkı, bizim de vazife ve sorumluluğumuzdur. Oruç da, O'nun emri ve bizim görevimizdir. O, ibadetlerimizden her zaman haberdardır ve yaptığımız her şeyi bilmektedir. Cenâb-ı Hakk'ın görüp bildiği o amellerimiz, mevsimi gelince nemalanmış olarak geriye dönecektir. Ayrıca, ellerimizi O'na kaldırdığımızda, bir kudsî hadiste dendiği gibi; "O eller geriye boş olarak dönmeyecektir."

Cenâb-ı Hakk'a karşı teveccüh ederken ve O'na yalvarıp yakarırken, her şeyden evvel O'nun kullarını gördüğüne, dualarını işittiğine ve istekleri yerine getirecek güce sahip bulunduğu tam inanmak lazımdır. Yoksa inanmadan el açmak, "Verirse verir, vermezse vermez" gibi bir manâya gelir ki, bunun bir saygısızlık olduğu ve öyle birinin çağrısına icabet edilmeyeceği bellidir. O, lütfuyla, keremiyle, rahmetinin gazabının önünde olmasıyla ve merhametinin enginliğiyle öylelerine de verirse verir; biz "vermez" diye kestirip atamayız. Fakat, O'nun duaları kabul etmesinin vesilesi evvela O'na inanmaktır. İnanacaksın ki; samimiyetle ellerini kaldırdığın zaman Allah onları boş çevirmez, yüzünü kara çıkarmaz, seni mahçup etmez; aksine, o kapıya bir daha yönelmene vesile olacak şekilde lütuflarda bulunur. İşte, "imanan" kaydı böyle bir inanmayı ifade etmektedir.

Mükâfatımız O'ndandır!

"İhtisap" kelimesi de sevabın Allah'tan beklenmesi manâsına gelmektedir; dünyevî beklentilere girmeme, sadece Allah'ın hoşnutluğunu gözetme ve mükâfatı O'nun rahmetinden umma demektir. Hayır işlerinde ve ibadetlerde ihlas ve samimiyete aykırı hiçbir husus olmamalı; riya ve süm'alara girilmemelidir. Hiçbir amel insanların takdir ve teveccühlerine bina edilmemeli; her şey Allah için yapılmalı ve beklentiler de hep Allah'tan olmalıdır. O beklentilerde de yine himmet âli tutulmalı; yani, yapılan işler dünyevî faydalara bağlanmamalıdır. Gerçi, Sahabi anlayışıyla, ayakkabımızın bağını bile kaybetsek biz onu da Allah'tan istemeliyiz... Arkasında olduğumuz her konuda gayret etmeli, iradenin hakkını vermeli ama neticede her şeyi Allah'tan dilemeliyiz. Ancak, kulluğumuzu Cenâb-ı Hakk'a sunarken, O'nun Ma'bud, bizim de kul olduğumuzu hiç hatırdan

çıkarmamalı; O'nun hakkı olduğu için kulluğumuzu O'na tahsis etmeliyiz. Dolayısıyla, ibadetlerimizi ihtiyaç ve isteklerimize bağlamamalı, vazifemiz olduğu için onları eda etmeliyiz.

Haddizatında, Cenâb-ı Hak'tan bir şey isteme bizim zatî hakkımız değildir; O'nun lutfedip bize verdiği haklar türündendir. O öyle lütufkârdır ki, o hakları Kendisine karşı kullanmamıza müsaade etmiş ve kullandırmıştır. Meselâ, bir manâda, “Siz Bana kullukta bulunun, ibadet ü taatinizi yerine getirin –ki bu sizin vazifenizdir– Ben de, öbür âlemde nimetlerimle sizi sevindireyim” demiş ve bir mukavele yaparak bize bazı haklar vermiş; “Kulluğunuzu yaparsanız Benim üzerimde hakkınız olur” demiştir. Demek ki, hakkı veren de, onu kullanma imkanı bahşeden de Allah'tır.

Yoksa, bizim mahiyetimizde ve rızık olarak bize verilen nimetlerde kaç paralık kendi sermayemiz var ki, herhangi bir hakkımız olsun! Evet, biz mebdeden müntehaya kadar her şeyimizle O'na aidiz ve O'nun verdiği haklarımız olsa da her şeyden önce birer kuluz. Öyleyse, bir kula yaraşır şekilde hareket etmeli ve sadece Hâlıkımızın, Râzıkımızın ve Rabbimizin hoşnutluğunu dilemeli, ibadetlerimizi de bu niyetle yerine getirmeliyiz. İşte, “ihtisap” tabiri de bu hakikatlere bağlı kalarak, sadece Allah için oruç tutmak gerektiğini ve mükâfatı O'ndan beklemenin lüzumunu belirtmektedir.

Hâsılı; Peygamber Efendimiz (aleyhi ekmelü't-tehâyâ) “Men sâme Ramadâne îmânen vehtisâben gufira lehu ma tekaddeme min zenbihi” buyurmuş; Ramazan'la gelen berekete tam inanan, ihlas ve samimiyetle oruç tutup bu mübarek ayı ibadet ü taatle değerlendiren ve sevabını da yalnızca Allah'tan bekleyen mü'minlerin geçmişte işledikleri günahlarının dahi affedileceğini müjdelemiştir.

Seni İsterim!

S

oru: Ramazan-ı Şerif boyunca, toplumun bütün kesimlerinde az-çok bir farklılık hissediliyor. Bu farklılığı sadece kültüre bağlamak doğru mudur? Bu mübarek ayla gelen canlılıkta kültürümüzün tesiri ne kadardır?

Cevap: Duygu, düşünce ve tasarılar, evvela insanın içinde doğar, şekillenir, sonra da gelişme ortamını bulunca inkişaf eder ve ferdin bütün davranışlarını etkileyen birer unsura dönüşür. Kültür de, ilk önce iman ve iz'an şeklinde belirir, zamanla gelişip umum hayatı kuşatır; derken bütün beşerî davranışlarda ve hayatın her sahasında kendini hissettirir. Kültür, fertlerin düşünce ve his dünyalarının çevreye aksetmesiyle toplum vicdanında varlığa erer; iç ve dış kaynaklardan beslenir, genişir ve zamanla milletin tabiatının bir derinliği hâline gelir. Öyle ki, mâbedden mektebe, sokaktan kışlaya, evden çarşı-pazara kadar her yerde bütün hayata tesir eder. İnsanlar kültürün tesirine iradî olarak girmeseler de, o iradeleri aşan sırlı bir güçle her zaman kendini onlara dinletir.

Evet, nazarî konular amelîye dönüşerek işlene işlene insanın benliğine mal olur, onun şuuraltı müktesebatını oluşturur; sonra da değişik çağrışımlarla –ki bunlar zemine ya da zamana ait çağrışımlar olabilir– ortaya çıkarak ferdin hal, tavır ve davranışlarına yön verir. Böyle bir yönlendirme neticesinde ortaya konan faaliyetler çok

defa zorlanmadan yapılır. İnsan, kültürün bir parçası olarak yaptığı işlerde şuuraltı birikiminin rüzgarını da arkasına alarak daha rahat ve daha istekli hareket eder.

Kültürün Tesiri

Bu itibarla, rûha mâl edilen ama şuur altında uyumakta olan nice inanç, kabul, örf ve âdetler vardır ki, bunlar zaman zaman zihne ait bazı sâik ve vesilelerle uyanır, canlanır, harekete geçer; bazen gayet net, bazen de biraz matlaşmış olarak şekillenip ortaya çıkar. Meselâ; biz, Allah'a, Peygamberlere, Kur'ân'a ve ahirete iman hakikatlerini her zaman aynı derinlikte gönlümüzde duyamayabiliriz. Bu hakikatleri, delilleri ve tafsilatıyla her an aynı enginlikte hissedemeyebiliriz. Ancak, onlarla alâkalı bir hususa azıcık dokunulsa, hemen onları tam kavramış bir insan tavrıyla vaziyet alır ve tepkimizi ortaya koyarız. Rasûl-ü Ekrem Efendimiz'e imanımız, bağlılığımız, itimadımız, güvenimiz ve O'nun mesajına olan saygımız açısından duygu ve düşünce dünyamızda hep aynı çizgide bulunamamak ve sürekli sadâkat ufkunun insanı olamamak bile, bir kimse bizim o mevzudaki itikadımıza ters bir şey söylese, hemen ona tepki gösteririz ve elden geldiğince onu ikna yoluna gideriz. Çünkü, bu değerler, bizim tabiatımıza mal olmuş, adeta mahiyetimizin bir derinliği ve bir buudu haline gelmiştir.

İşte, böyle çağrıştırmacı ve tetikleyici sebeplerle ortaya çıkan bir inancın da bir kıymeti vardır, hatta o da tam bir inançtır. Bu zaviyeden kültür, Ramazan'la gelen güzellikleri çağrıştıran, onlara karşı istek uyaran ve insanları hayırlı işlerin içinde bulunmaya teşvik eden çok önemli bir faktördür. Kültür, kökü mazimize dayanan bazı değerlerimizi hatırlamaya, onların rüzgarını da arkamıza almaya ve dünün ışığıyla bugünü aydınlatıp hali iyi değerlendirerek geleceğe de ümitle bakmaya vesiledir.

Bildiğiniz gibi, "tenbih", Arapça'da uyarma, ikaz ve nasihat demektir ve dilimizde de kullanılmaktadır. Eski kitaplarda dibacelerden (önsözlerden) sonra "tenbih" diye bir bölüm olurdu. Bu kelime, "İstihzaru ma sebaka ventizaru ma seye'ti" şeklinde tarif edilirdi. Bu tabirle ve kitaba konan o bölümlle, geçmişten o güne kadar okunan şeyleri bir kere daha hatırlama, önceki malumatı değerlendirme ve onun gölgesinde geleceği bekleme, sonraki bilgilere hazır

olma, açık durma manâsı kastedilirdi. İşte, bu nükte çok önemlidir. Hemen her sahada, geçmişi saygıyla anarak mazinin müktesebatını bir sermaye kabul etmek, hâlin kıymetini bilerek mevcut imkanları güzel kullanmak ve geleceği geçmişin birikimiyle örgülemek gerekmektedir. Zira, şu an rotamızı gösteren şeyler geçmişten tevarüs ettiğimiz şeyler olduğu gibi, gelecekte inkişaf ederek ve gelişerek hayatımızın gidişatını belirleyecek olan şeyler de bugünden miras kalan şeyler olacaktır.

Kökü Mazide Olan Âtî

Kendisine, “Sen hep maziden bahsediyorsun; sürekli Osmanlı çeşmelerini, camilerini dile getiriyorsun; sen bir harabisin, harabatısın” diyenlere karşı Yahya Kemal, “Ne harabiyim ne harabatıyım / Kökü mazide olan âtiyim” diye cevap vermiştir. Evet, bugünü değerlendirmek için dünü bilmek iktiza etmektedir. Güçlü bir gelecek bekliyorsanız sağlam bir kökünüzün olması lazımdır. Aslında biz bugün kültür mirasımız adına geçmişten tevarüs ettiğimiz şeylerle varız. Gelecekte de varlığımız büyük ölçüde yine onlarla olacaktır. Bugün onların icmâliyle başbaşayız; gelecekte de onların tafsiliyle daha farklı bir konumda bulunacağız; daha doğrusu gelecek nesillerimiz daha farklı bir konumda olacaklar.

İşte, kültürün böyle işin içine çekici bir yanı vardır ve bunu asla hafife almamak gerekir. Biz her zaman geçmişten bize intikal eden değerlerle iç-içe bulunuyoruz. Sonra onlarda derinleşme ve onları daha bir derince ele alıp değerlendirme azmiyle, o andaki hissimize, idrakimize ve şuurumuza bağlı bir inkişafa yürüyoruz.

Meselâ, şartlarını, rükunlarını yerine getirerek kıldığımız bir namaz, namaz olarak tamdır ve Allah onun mükâfatını verecektir. Fakat, namaz size bir vazifeyi eda etmenin ötesinde değişik şeyleri hatırlatırsa; kıyam, kıraat, rüku ve secde gibi namaz içinde yaptığınız hareketlerin manâlarını ve kulluğa bakan yanlarını mülâhazaya alırsanız, o zaman, namaz kılıp vazifenizi yaptığımız aynı anda çok farklı derinliklere de yelken açmış olursunuz. Namazın her saniyesinde, Zat-ı Uluhiyet’le alakalı farklı bir mülâhazaya ulaşır ve O’nu çok daha farklı duyarsınız. Öyle ki, kendinizi namaza ve onun manâsına vermeniz ölçüsünde, bambaşka duyuş ve hissediş ufkuna yürür, o güne kadar hiç tatmadığımız bir yakınlığın lezzetini

alır ve “Allah’ım bugün Sana bir kere daha inandım; Senin bizim bildiğimiz manâda elin olmaz; fakat şu an Seni kendime o kadar yakın buluyorum ki, adeta yed-i ilahiyenle başımın sızalandığını hissediyorum!” deyiverirsiniz. Kıyamda başka, rükûda daha başka ve secdede bambaşka şeyler duyar; kanatlanmış gibi olursunuz. Tahiyâtı okurken meseleyi ayrı bir manâya, manâ içinde manâya bağlar; bir nevi Miraç burcuna yükselir; ötelere selam verir ve yücelerden selam alırsınız. Namaz, bazıları için kültürün bir parçası ve folklorik bir hareket haline gelmiş olsa da, siz ondaki sırrı anlamaya çalışmanız nisbetinde onu hiç eskimeyen, renk atmayan, terütaze bir ibadet olarak ele alırsınız. Yine, çokları için, namazdan sonra hemen tesbihat yapıp elleri kaldırarak dua etmek bir folklor haline gelmiştir. Milletimizin tabiatını yansıtır şekilde, bir komut gibi yükselen “Sübhanallah, Elhamdülillah, Allahü Ekber” sesleri kültürümüzün bir yanı olmuştur. Fakat, tesbihatı halis bir ibadet olarak duyma, onu derinleştirme, kulluk renk ve deseniyle tam bezeme ve ibadet şivesi ile Cenâb-ı Hakk’a sunma meselesi sizin idrak ve şuurunuzla bağlıdır. Siz bütün kalbinizle seferber olur, vicdan mekanizmanızı harekete geçirir, latife-i Rabbâniye, irade ve his gibi bütün derinliklerinizle namaza, tesbihe, duaya yönelirseniz, o zaman her şeyde çok farklı manâlar bulur, bambaşka hislerle dolar ve adeta doyarınız.

Ramazan ve Tamamiyet

İşte, kültürün cezbediciliği ile herkes ve her şey bir ölçüde Ramazanlaşıyor. Geçmişten günümüze yansıyan değerlerin güzelliği, çekiciliği ve göz kamaştırıcılığı bizi bugünün şartlarına uygun şekilde Ramazanla bütünleşmeye itiyor. Mahyalar, iftar çadırları, muhtaçlara yardım yarışları, lebaleb dolan camiler, kubbelerden taşan tekbir ve temcid sesleri, hatta Ramazan davulu içimizde bambaşka duyguları tutuşturuyor. Bütün bunlar, Kur’ân ayının bereketinden istifade etmeye bir çağrı oluyor. O çağrıya koşup, bu mübarek zaman diliminin hediyelerinden bol bol almak da bizim şuurumuza, irademize ve gayretimize kalıyor.

Hasılı, kültürün hatırlatıcılığı ve çekiciliği insanı belki bir noktaya kadar taşır. Fakat, o noktadan sonra insan kalbinin, şuurunun, latife-i Rabbâniyesinin ve iradesinin hakkını vermelidir ki,

meseleyi daha engince duysun ve her şeyden azami derece de istifade etsin.

Ayrıca, her şeyde olduğu gibi Ramazan'ı idrak etmede ve ondan faydalanmada da tamamiyet çok önemlidir. Kur'ân ayı, insana kulluk adına çok mühim ipuçları verir; hayatı kulluk dantelasına göre örgüleme temrinatı yaptırır. Artık, o ipuçlarını değerlendirmek ve kulluk dantelasını tamamlamak insanın iradesine kalmıştır. İnsan iradesinin hakkını vermeli ve Ramazan'da alışıp uygulamaya başladığı güzel amelleri daha sonra da devam ettirmelidir. Meselâ, bir ay boyunca i'lâ-yı kelimetullah vazifesinin gereğini yerine getirip sonra kenara çekilmek işi yarım bırakmak ve tamama erdirmemek demektir. Oysa, bir mü'minin vazife-i asliyesi kulluktur ve kendini adaması icap eden vazife de i'lâ-yı kelimetullah yolunda olmalıdır. Onun dışında ne kadar şey varsa, hepsi tâli işlerdir. Doktor, mühendis, asker ya da öğretmen olmak tâli bir iştir; Allah, insanı kul olarak yaratmıştır ve mü'min her şeyden önce iyi bir kul olmalıdır. O, gayr-i iradî bir şekilde kul olarak yaratılmıştır; artık kendi iradesiyle de kul olduğunu ortaya koymalıdır. Gayr-i iradî kulluğunu, iradî kullukla derinleştirmelidir.. Çünkü insan, iradesiyle ortaya koyduğu ameller sayesinde Allah'ın rızasını kazanır.

Hedefin Kadar Kıymetlisin!

Unutulmamalıdır ki, talebin kıymeti insanın kıymetini yükseltir; insan talip olduğu şey ölçüsünde kıymet kazanır. Kimisi mala, mülke, bağa, bahçeye; kimisi makama, mansıba, şöhrete, pâyeye; kimisi keşfe, kerâmete, zevke ve hâle... Kimisi de doğrudan doğruya meâliye tâliptir. Oysa, iman, marifet, muhabbet, aşk ve iştiyakın değerler hanesinde doldurduğu yerleri başka bir şeyle doldurmak mümkün değildir. Bu itibarla, en değerli insan, rıza-yı ilahi peşinde olan ve iman, marifet, muhabbet, aşk u iştiyak istikametinde derinleşmeye çalışan insandır. Velîlik, kutupluk ve gavslık gibi makamlar da değildir asıl talep edilmesi gereken. Hakiki bir mü'min, bütün bunları mülâhazaya aldığı zaman da tercihini yine iman-ı billah, marifetullah, muhabbetullah, aşk u şevk istikametinde kullanmalıdır. O, gavslığı değil, bir gavsın mazhar olduğu imanı, marifeti, muhabbeti dilemelidir. Hep Cenâb-ı Hakk'ın rızasını istemeli ve onu dilinden de hiç düşürmemelidir. Zaten, gerçekten onu isteyen bir

insan, kendilerince en önemli şeyleri talep edip sürekli onları vird-i zebân edinen kimseler gibi, oturup kalkıp sohbet-i Cânan diyecek, daima O'nu zikredecek ve hep O'nun hoşnutluğunu dileyecektir. İyi bir hayat arkadaşı, salih bir çocuk, güzel bir hizmet ortamı talep ettiği gibi, hatta onların çok çok üstünde bir arzuyla rıza-yı ilahiyi dileyecek ve sürekli O'nu telaffuz edecektir. Her zaman "Allah'ım, ben Seni istiyorum; rızanı dileniyorum!" duygularıyla dopdolu olacak ve bu mevzuuda çok büyük bir istek ortaya koyacaktır. Böyle bir talepte ısrar etmek, bilerek tercih etmenin, tercihte kararlı duruşun ve sadâkatin ifadesidir.

Evet, âşıkâne ve delicesine bu talebin peşinde olmalı; onun tutkunu ve tiryakisi haline gelmeli... Hatta, namaz kılma gibi en iyi şeyleri o istikamette değerlendirmeli; namazın içinde bile iç mülâhazalarıyla O'nun arkasında olduğunu hep ortaya koymalı. Meselâ, insan, secdeye vardığı zaman, ağzı ne söylese söylesin, mülâhazaları mutlaka O'nun izzet ve azameti, O'nun rahmet ve merhameti ve O'nun rızası etrafında dönmeli. Dil bazı ayetleri, duaları terennüm etmeli, telaffuz edilen her kelime şuurdan da vize almalı; fakat, iman, yakîn, marifet, aşk ve şevk isteği de tâli bir ses gibi sürekli gönül diliyle ifade edilmeli. Hakiki mü'min, bütûn söz ve hareketlerine rıza mülâhazasını içirmeli. Her zaman şu hislerle iç dökmeli: "Allah'ım, mehâfet ve mehâbet duygusuyla gönlümü abad eyle. Senden, fevkalade şeyler istemiyorum; harikuladeliyle serfirâz bir insan olma peşinde değilim, senin sevdiğin kullardan biri olmayı arzuluyorum. Herkes tarafından bilinen bir insan olmayı değil, bilinmesem de Sen'i çok iyi bilen bir kul olmayı talep ediyorum. İsterse insanlar hiç tanımasınlar, hiç kabul etmesinler, hiç bir yere koymasınlar; bana yeryüzünde ayağımı basacak kadar bile bir yer vermesinler ama ben Seni çok iyi bileyim ve marifetine ereyim. Ne olur Allahım, en iyi kime bildirmişsen Kendini, o ölçüde marifet lutfederek sevindir şu aciz bendeni!"

Seni İsterim!

İşte, bu duygularla meşbu olan bir kul, Allah'ın rızası dışındaki istekler bir anlık gelip kalbine doğduğu zaman, hemen kalkıp bir hata işlemiş gibi tevbe eder, "Estağfirullah ya Rabbi! Sen'den gayrı değişik şeylere evvelen ve bizzat gönlümü yönlendirdim,

estağfirullah... Senin hakkını mâsivâya verdim ve böylece hak yedim. Evvelen ve bizzat gönül verilmesi gereken Sendin; Sana dilbeste olmam Senin hakkındı, benim de vazifem... Vazifede kusur ettim” der. Alâka ve irtibat açısından o kadar içtendir... O'nun güç ve kuvvetinin her şeye yetececeği hakkında en küçük bir şirk şai-besine düşmeyecek kadar da muvahhiddir. “Allahım, sadece Senin havl ve kuvvetine sığmıyorum. Dünyalara yetebilecek mekanize ordulara sahip olsam ve onlara küçücük bir değer atfetsem, onu bile Senin kudretine toz kondurma sayarım. Öyle bir cürmü bir şirk kabul ederek başımı yere koyup tevbe etmem gerektiğine inanırım. Çünkü, Sen güç ve kuvveti her şeye yetensin” şeklindeki mülahazalar onun fitratına mal olmuş imanın, marifetin, duygu ve düşüncelerin gereğidir. Evet, muvahhid bir mü'minin aklından başka kudret, kuvvet, güç ve servetler geçmemeli; o, Cenâb-ı Hakk'ın bitmez tükenmez hazineleriyle müstağni olmalıdır.

Bir menkıbede anlatıldığına göre; Harun Reşit, bazı özel günlerde halkına hediyeler dağıtırmış. Teb'asını memnun etmeyi ve halkın gönlünü almayı, Rabbin rızasına bir vesile bilirmiş. Yine hediyeler verdiği bir gün, nedîmi ve doktoru Cafer Bermekî'nin, kapının yanında boynu bükük oturduğunu görmüş. Ona dönerek, “Caferim, sana da birşey vereyim. Herkese bir-iki altın verdim sana on tane vereyim” diye seslenmiş. Bermekî, “İstemem Sultanım” demiş. Harun Reşit, elli-yüz, ne kadar altın teklif ederse etsin, Bermekî, “istemem” cevabını vermiş. Sonunda Sultan sormuş; “Be adam, peki sen ne istersin?” Cevap, bütün sâdıkların duygu ve düşüncelerini yansıtacak türden olmuş: “Seni isterim Sultanım, seni. Ben senin sevgine talibim. Sen benden razı olduktan sonra sarayın da, malın-mülkün de zaten benim demektir.”

Evet, makam-mansıp, mal-mülk, servet ü sâ mân... Bunların hepsi fânî şeylerdir. İnsan bâkiye talip olmalıdır ki, bekâyaya mazhariyeti yakalasın. Bu mantık ve bu felsefeyle Allah'a yönelmeli ve sadece Cenab-ı Hakk'ın teveccühünü dilemelidir ki, ötelerde sonu olmayan en son nimete, “Ve rıdvanun minallahi ekber – Hepsinden âlâsı ise, Allah'ın kendilerinden razı olmasıdır” (Tevbe, 9/72) beyanı-ı ilahisiyle hedef gösterilen zirveye ulaşsın.

Hikem-i Atâiye'den “Cenâb-ı Hakk'ı bulan, neyi kaybeder? Ve

Onu kaybeden, neyi kazanır?” manâsına gelen sözü zikreden Bedi-üzzaman Hazretleri, o ifadeyi şerh sadedinde, “Onu bulan her şeyi bulur; Onu bulamayan hiçbir şey bulamaz, bulsa da başına bela bulur” der. İşte, sadece O’nu talep etme, gerçek istiğnâ ve hakiki hürriyet yoludur. Başka şeylere gönül kaptırıp onlara köle olmaktan kurtulma ve kölelikten sıyrılmanın yoludur... Muvahhid mü’minin yoludur.

Disiplin İnsanı ve Ramazan'ın Mirası

S

oru: Birer disiplin insanı haline gelebilmemiz için Ramazan ayının ne gibi katkıları olabilir? Ramazan-ı Şerif bizde ne türlü alışkanlıklar hâsıl etmelidir?

Cevap: Disiplin, frenkçe bir kelimedir; intizamın te'mini için uyulması gereken emir ve yasaklar, dengeli bir insan olabilmek için lazım gelen zihnî, ahlâkî, ruhî terbiye ve “düzen ruhu” manâlarına gelmektedir. Disiplin insanı ise, belli kaide ve prensipler çerçevesinde yaşayan, tertip ve düzen hususunda hassas davranan insan demektir.

Aslında, bir mü'minin hayatı her zaman çok ahenkli olmalıdır. O, ne zaman ne yapması gerektiğini, nelerle meşgul olması ve hangi işlerle uğraşması lazım geldiğini önceden bilmeli ve ona göre davranmalıdır. Onun, hangi işi önce yapacağını belirleme ve bir programa göre çalışma niyeti haricinde “Acaba şimdi ne yapsam?” şeklinde bir düşüncesi olmamalıdır. O, hem Cenâb-ı Hakk'a karşı kulluk vazifelerini hem diğer insanlarla alâkah sorumluluklarını hem de kendi şahsî işlerini ve bunlardan hangisini ne zaman yapacağını mutlaka önceden tayin etmeli; her haliyle bir düzen ve intizam örneği sergilemelidir. Haddizatında, ibadetler iş tanzimi ve vakit taksimi için çok önemli birer köşe taşıdır ve inanan insan çoğu zaman

işlerini o ibadet takvimine göre ayarlar: “Öğle namazından sonra; akşam namazından önce” diyerek gününü belli dilimlere ayırır ve hiçbir anını boş geçirmemeye çalışır.

Zamanın kıymetini bilen ve ömrü, değerlendirilmesi gereken çok önemli bir nimet olarak gören kimseler, yeme içmeden yatıp-kalkmaya kadar her şeyi zabt u rabt altına alırlar; hiçbir meselelerini dağınıklık içinde ve sürüncemede bırakmazlar. Onlar bilirler ki, hem insanların hem de kurumların en verimli oldukları anlar, en düzenli oldukları zamanlardır.

İşte, Ramazan ayı, yemek-içmek-uyumak gibi nefsin arzu ettiği şeylere karşı tavır belirleyerek, bunları ihtiyaç ölçüsünde ve hamd ü şükür duyguları içerisinde gidermek suretiyle hayatı disipline etmeyi öğretir. Nefsanî isteklere karşı, kalb ve ruh atmosferine sığınarak, vicdanı harekete geçirip iradeyi güçlendirerek sürekli istikamet üzere olabilmeyi ders verir.

Ramazan-ı Şerif, insanın en zayıf damarlarından biri olan yeme-içme isteğini sınırlamayı ve kontrol altında tutmayı sağlar. Adeta bir beslenme disiplini talim eder. Evet, hayatı devam ettirebilmek için mutlaka yemeye, içmeye ihtiyaç vardır. Ne var ki, sağlık prensipleri hesaba katılmadan yenip içilen her şey beden için zararlı olduğu gibi; midenin, kalbi ezecek kadar güçlenip insanı kalb ve ruhun derece-i hayatından hayvaniyet ve cismaniyet çukurlarına düşürmesi de bir felakettir. Evet, vakitli vakitsiz sürekli bazı şeyler yeyip içmek ve mideyi hep dolu bulundurmak, hem bedene zarardır hem de Cenâb-ı Hakk'ın hoşlanmadığı bir davranıştır.

Bu mübarek ay boyunca tutulan oruç, yemek vakitlerini belirleme, israftan ve mideyi tıka-basa doldurmaktan kaçınma, hem beden hem de ruh sağlığına zarar veren şeylerden uzak durma ve aynı zamanda mutlaka helâl dairesinde kalarak harama asla el uzatmama hususlarında temrinat yaptırır; Ramazanlaşan insanlara bu konularda disiplin ruhu kazandırır.

İbadetten Ubûdiyete

Ramazan, ondan nasiplenmesini bilen her insanı, seviyesine göre bir sadâkat eri haline getirir. Oruç tutan ve ondaki sırrı kavramaya çalışan bir mü'min, hem Hakk'a teveccühünde hem de halkla

münasebetlerinde hep vefâ ve sadâkat peşinde olur. O, sadece belli vakitlerde ibadet eden bir insan olmakla yetinmeyip, ubudiyet uf-kuna yürür ve bütün gününü kulluk şuuruyla değerlendirir, her an ibadet ediyormuş gibi yaşar. Dünyevî eğilimlerden ve cismanî temayüllerden birazcık sıyrılinca, kendini Cenâb-ı Hakk'a adama ve bir hakikat eri olma hedefi belirir önünde. Bu hedefe ulaşmak maksadıyla, Bediüzzaman Hazretlerinin ifadesiyle, hep Allah için düşünme, Allah için konuşma, Allah için muhabbet duyma, "lillah, livec-hillah, lieclillâh" dairesi içinde kalma ve her zaman Hakk'a müteveccih bulunma denemeleri yapar; bu denemeler neticesinde başarıyı yakalamaya her gün biraz daha yaklaşır. Derken, tam bir vefa ve sadakat insanı olur. Zaten oruç, vefa duygusunun en güzel bir alametidir. Zira o, Allah ile kul arasında yapılmış bir anlaşmadır: Kul, belirli süreler dâhilinde, belirli şeylerden vaz geçer ve bu suretle ahdinde vefalı olduğunu gösterir; Cenâb-ı Hak da onun mükâfatını bizzat Kendisinin vereceğini vaadeder. Allah'a karşı vefalı davranan bir insan, zamanla ailevî ve içtimaî hayatında da tam bir "vefa abidesi" durumuna yükselir. Bu duyguyla, sıla-yı rahimi gözetir; herkese yardım eli uzatır; zekatını ödemekten asla kaçmaz; hatta sadaka vermeye ve infak etmeye hiç doyamaz.

Hakk'la münasebetin önemli bir şiarı da Kur'an okumak, Cenâb-ı Allah'a dua dua yalvarmak ve sürekli O'na teveccühte bulunmaktır. Ne var ki, Kur'an-ı Kerim'in işlemeli sandıklar ve ipekten kılıflar arasındaki hapsine son verip, onu dil ve gönüllere şekerşerbet yapmak da pek çokları için bir manâda ancak Ramazan-ı Şerifte mümkün olmaktadır. Bu kutlu ay, damaklara bir Kur'an tadı çalmakta ve insanlara bir evrâd ü ezkâr disiplini de aşılacaktır.

İşte, bir ay boyunca, yeme-içmeden yatıp kalkmaya, ibadet ü taâatten evrâd ü ezkâra kadar hayatın hemen her alanıyla alâkalı bazı kaide ve kurallar çerçevesinde davranan, bir ölçüde disiplin ruhuna kavuşan ve düzenli yaşamaya alışan insanlar, Ramazan'dan sonra da aynı nizam ve intizamı korumalı, devam ettirmelidirler. Meselâ, bir ayın her gecesinde uykuyu bölüp sahurun bereketinden istifade etmeye koşan, bu arada seccadeyle de bir vuslat yaşayan mü'minler, bu otuz geceyi bir temrinat süresi olarak değerlendirmeli ve artık senenin her gecesini bir vuslat koyu bilmeli, gecelerini hiç olmazsa bir kaç rek'at teheccüd namazıyla aydınlatmalıdırlar.

Evet, bir disiplin insanı, nasıl yaşayacağını ve nerede nasıl davranacağını önceden belirler; belli prensipler çerçevesinde kendine bir rota çizer ve attığı her adımı bilerek atar. Bizim, tavır ve davranışlarımızın renk, desen ve çizgilerini de dinimiz çok önceden belirlemiştir. Meselâ, Allah'a ve Rasûl'üne iman bizim için en önemli esastır. Bu esas, sonraki adımlarımızın yönünü de tayin eden bir yol işaretidir. Biz, inandığımız Rabbimizi, rehber bildiğimiz Rasûl-ü Ekrem Efendimiz'i herkese anlatmakla mükellefiz. Dinimizi neşretmek bizim görevimizdir. Dolayısıyla, gönüllere girmeye çalışırız; çok güzel olan İslâm'ın güzelliklerini sergilemek için onu güzelce temsil etmeye gayret gösteririz. Bu niyete matuf olarak, dinî kaynaklarımızın şekillendirdiği tavır ve davranışlarımızla insanların arasında bulunur; onlara kendi değerlerimizi tanıtırız. Gönül verdiğimiz hakikatleri herkese anlatmak için, şer'an katî haram olan meselelere girmeme kaydıyla, o mevzuda kullanılmasına cevaz verilen bütün vesileleri kullanır ve ne yapıp edip insanlarla iman hakikatleri arasındaki engelleri kaldırmak için çabalarız. Aynı zamanda, disiplin insanı olmakla kuralcı olmak arasındaki farka da dikkat eder; içinde yaşadığımız zamanın şartlarını da göz önünde bulundurma, kendi kültür ortamımızın gerçeklerini de gözetme ve devrin insanlarına onların anlayacağı bir dil ve üslupla hitap etme gibi hususlara da azami özen gösteririz.

Şayet, kendimizi Cenâb-ı Hakk'ın rızasına adanmış ve o rızayı da Zat-ı Uluhiyeti duyurmaya bağlamışsak, artık nerede olursak olalım, hangi şartlar altında bulunursak bulunalım, bizim için durmak, acizliğe düşmek ve mesuliyetten kaçmak söz konusu değildir. Zira, "Bahar gelsin, hava ısınsın, çiçekler açsın, bülbüller ötmeye başlasın... işte o zaman ben de şakırım!" şeklindeki bir düşünce bir disiplin insanının mülâhazası olamaz. O kışda da şakımalıdır, yazda da; baharda da güle türküler söylemelidir güzde de. O, her mevsime ve her döneme göre bir dil ve üslup tutturmalı, dilbeste olduğu hakikatleri terennüm etmekten asla geri durmamalıdır.

Tabii ki, böyle bir gönül yüceliği ve bu denli bir disiplin ruhu –hususî bir inayet olmazsa– bir anda kazanılmaz. O ufka ulaşmak, uzun bir zaman ve ciddi temrinat ister. Şu kadar var ki, Ramazan bir başlangıçtır ve o güzel hasletlere ulaşmak için çok bereketli bir ekim mevsimidir.

Aslında, inananlar için, insan ömrü bir Ramazan, bülûğ çağı imsak vakti ve ölüm de iftar anıdır. Bir aylık Ramazan, bir ömür süren kulluk orucunun alıştırması gibidir. Otuz günde kazandığı güzel hasletleri hayat boyu devam ettirmesini bilenlerdir ki, onlar, burada biraz aç ve susuz kalmaya bedel, ötede “Kullarım, çok defa sizi renginiz kaçmış, benziniz sararmış-solmuş, gözleriniz içine çökmüş ve avurtlarınız çukurlaşmış olarak görüyordum. Buna Benim için katlanıyordunuz. O geçmiş günlerde takdim ettiklerinize bedel haydi bugün afiyetle yeyin, için” hitabımı duyacak ve işte o gün asıl iftari yapacaklardır.

Ramazan'ın Varisi

Soru: *Bayram hakkında “Ramazan'ın bütün vâridâtına vâris-i has olan, hayrı, bereketi, neşesi sıkıştırılmış bir gün” demiştiniz? Bu ifadeyi biraz açabilir misiniz?*

Cevap: Merhum Necip Fazıl, hakiki mü'mini, iyice sıkıştırılmış bir şeker kalıbına benzetir ve “Mü'min sıkıştırılmış şeker gibidir, deryayı tatlandırarak güce sahiptir” derdi. Evet, iyi inanmış ve inancını tavırlarına, davranışlarına da yansıtabilmiş bir insan, çevresi için rahmettir; o, bir ölçüde etrafındaki herkesi ve her şeyi tatlandırır. O öyle bir şeker kalıbı gibidir ki, onu tuz yoğunluğu yüksek bir denize de atsanız, o koca denizi bile şerbet yapabilecek kadar tat ihtiva eder.

İşte, bayram da, kısıtlığına rağmen haftaların, hatta ayların varidâtını, hayrını, bereketini ve neşesini bağrında saklayan bir zaman dilimidir. Bayramda Cenâb-ı Hakk'ın öyle ekstradan teveccühleri ve sürpriz ihsanları vardır ki, onlara bayram olmayan on günde, belki bir ayda, belki on ayda, belki birkaç senede ulaşamaz. Yapılan bütün hayır ve hasenât ancak Cenâb-ı Hakk'ın teveccühüyle değer kazanır; bayram işte öyle bir ilahî teveccühün en önemli vesilelerindedir; adeta bir ömrü tatlandırarak kadar engin ilahî lütuflara mazhar olma vaktidir.

Tabii, böyle bir mazhariyet Ramazan'ın hakkını vermiş, bayramda da laubâlîliğe girmemiş insanlar için söz konusudur. Bayramı sadece bir tatil olarak gören, bir ay boyunca yemeden, içmeden alıkonulmuş olmanın intikamını alıyormuşçasına abur-cubur her şeyi

mideye indiren ve mübarek günlerde muvakkaten uzak durduğu haramlara yeniden giren kimselerin bayramın hususi varidâtından istifade etmesi çok zordur. Ancak bayramda da Ramazan'daki temkin ve teyakkuzunu koruyan, imsak-iftar arası mübahlardan elini eteğini çektiği gibi hayat boyu da haramlara karşı mesafeli duran ve kulluğunun idraki içinde bulunan insanlardır ki, onlar, kısa bir zaman içine çok hayır ve hasenâtın sıkıştırılmışlığına mazhar olurlar. Onlar için bayram, Ramazan'ın vâris-i hassıdır; yani, Ramazan'da sevap ve mükâfat adına ne va'dedilmişse, bayramda da onları bulmak, aynı semerelere sahip olmak mümkündür. Nasıl ki, Kadir gecesini sıkıştırılmış bir hayrât u hasenâti bağrında saklar; bayram da öyledir. Şu kadar var ki, Ramazan günlerini ve Kadir gecesini Allah'a kurbet vesileleri olarak değerlendirmek söz konusudur; bayramda ise kurbet ümidi esastır, "Allah'ın izniyle o kurbeti elde ettik; bir neferdik, müşirliğe yükseldik" şeklindeki reca mevzubahistir.

Bayram, kat'iyen Ramazan'dan çıkmış olmanın, oruç günlerini arkada bırakmanın ve rahatça yeme-içme serbestliğine ermenin sevinci değildir. O, kulluk vazifesini eda etmiş olma ve Cenâb-ı Hakk'ın gufrânına kavuşmuş bulunma ümidiyle gelen gönül inşirahıdır. Biz, Ramazan'ı ve oruç günlerini arkada bırakmanın değil, hata ve günahların ağırlığından kurtulmuş olmanın bayramını yaparız. Alvar İmamı'nın, "Mevlâ bizi affede bayram o bayram olur / Cürm ü hatalar gide bayram o bayram olur" sözleri genel duygu ve düşüncemizi çok güzel ifade eder. Evet, bizim bayramımız, evveli rahmet, ortası mağfîret ve sonu da Cehennem ateşinden kurtuluş olan Ramazan-ı Şerifi tam değerlendirip, ateşten azad olma ümidimiz üzerine kurduğumuz bir bayramdır; Allah'ın rahmetinin enginliği ve o rahmetten nasiplenme beklentisi üzerine bina ettiğimiz bir bayramdır.

Gerçi, oruç sonunda bize lutfedileceği vaad buyrulan şeyleri henüz almadık. Allah'ın özel teveccühünü maddî alıcılarımızla ve dünyevî ölçülerimizle takdir etmemiz de mümkün değil. "Oruç sırf Benim içindir; onun karşılığını da bizzat Ben vereceğim" vaad-i sübhânîsi ile nazara verilen mükâfat her ne ise onu da tam bilemiyoruz ve henüz o mükâfatı da almadık. Fakat, Allah'ın va'dine öyle inanıyoruz ki, bunları bize verecek ve bizim beklentilerimizin çok çok ötesinde, bitip tükenme bilmeyen hazinelerinin büyüklüğüne göre bize lütuflarda bulunacak. İnanıyoruz ki, bizi Ramazan'a ulaştıran,

bir ay boyunca iftar-sahur arası kulluk mekiği dokuma imkânına kavuşturan, elimizden geldiği kadarıyla vazifelerimizi yapma güç ve kuvveti vererek nihayet bizi bayramla buluşturan Rahmân u Rahîm ileride şimdikinden daha fazla mes'ud olacağımız mutlu günleri de nasip edecek. İşte bu inançla bayramı idrak ediyor ve ebedî saadet saraylarında geçireceğimiz asıl bayramların hülyalarıyla doluyoruz.

Evet, bütün bir ömür boyu, Cennet yolunda önümüzü kesen sıkıntılar, meşakkatler ve gâilelerle; Cehennem'e çeken türlü türlü arzular, iştihalar ve şehvetlerle mücadele ede ede Cuma yamaçlarına ulaşacağımızı ümit ettiğimiz gibi, iyi bir imtihan vermeye çalışıp "Hak rızası" çizgisinde geçirmeye gayret ettiğimiz Ramazan'dan sonra da ahiret hesabına önemli yatırımlara muvaffak olduğumuz düşüncesiyle, buna muvaffak eden Zat'a karşı içimizde rahmet bududlu bir kısım beklentilerin hâsıl olması gayet normaldir, hattâ bu türlü ümit ve beklentiler Allah'a inanmış olmanın gereğidir. Dolayısıyla, bayram bizim için, ebedî saadet adına ümit ve beklentilerimizi bağladığımız inşirah günüdür.

Bizim Bayramımız

Diğer taraftan, bizim bayramlarımız başka kültürlerin karnaval ve kutlamalarından çok çok farklıdır. Mü'minlerin tavır ve davranışlarında bayramlarda bile laubâlilik, taşkınlık ve dengesizlik asla görülmez. Mü'minlerin, dengeli hareketlerinde, vakur davranışlarında, derin bakışlarında hep Kur'ân'a uyanmış ve Kur'ân dinlemiş olmanın ciddiyeti vardır. Onlar, her zaman olduğu gibi bayramlarda da Allah'a ve Peygamber'e açık durur; başkalarıyla münasebetlerini saygı, sevgi ve şefkat yörüngeli götürürler. O mübarek günlerin hiçbir anını heder etmemeye çalışırlar.

Bildiğim kadarıyla, Peygamber Efendimiz döneminde bayram günlerinde işler tatil edilmiyordu. İnsanlar günlük işlerini yine yapıyorlardı. Bayram namazı ve hutbesiyle o günü diğerlerine göre daha farklı karşılıyorlardı; sonra da birbirlerine tebessüm teâtisinde bulunuyor, fakiri-fukarayı gözetiyor ve eşe-dosta yemek yediriyorlardı. Günümüzde, bayramlar biraz da bizim kendi törelerimizin rengine bürünüyor. Böyle mübarek bir gün bahane yapılarak tatil ilan ediliyor. Kabir ziyaretlerine daha bir ehemmiyet veriliyor. Sıla-yı rahim adına gidip gelmeler, arayıp sormalar bayrama ayrı bir

derinlik kazandırıyor. Anne, baba ve çocuklar arasındaki münasebetler bir kere daha pekiştirilmiş oluyor. Çocuk yuvaları ve huzur evleri gibi yerlerde ziyaretçi bekleyen ve arayıp soranı olmama talihsizliğiyle kıvranan kimseler ziyaret ediliyor, sevindiriliyor. Böylece, bir yönüyle, daha geniş manâda bir sıla-yı rahimde bulunuluyor. Cenâb-ı Allah'ın af ve mağfiretine erme ümit ve beklentisi esas olmakla beraber, temelde dine aykırı olmayan, belki asıl kaynaklar itibarıyla dine dayanan ama zâhiren örflerimizden, adetlerimizden kaynaklanan şeyler de bayrama farklı manâlar katıyor.

Soru: *Daha önceki yıllarda yine bir bayram sohbeti münasebetiyle, "İslâm yeniden doğa, bayram o bayram olur; ışık zulmeti boğa bayram o bayram olur" buyurmuştunuz. Bu, müntehadaki bir bayram mıdır?*

Cevap: Biz, topyekün insanlığın İslâm'a ve Kur'ân'ın mesajına muhtaç olduğuna inanıyoruz. Evet, insanlık, İslâm'la tanıştığı ve İlahî Beyan'ın nuruyla buluştuğu zaman bayram edecek. Kederli çehreler ancak iman esaslarının kalbde hâsıl ettiği inşirahla gülecek.

Şu anda idrak ettiğimiz bayram, bir yönüyle Cenâb-ı Hakk'ın pek çok lütfunu beraberinde getiriyor. Allah, bize bir ay oruç tutmayı ve kulluğumuzu daha engince eda etmeyi lütuf buyurdu; şimdi de bayram bahşediyor. Bir ay boyunca, bir ölçüde bütün dünyaya Ramazan boyası çaldığı gibi, şimdi de dünyanın değişik yerlerinde aynı güzellikleri yaşıyor ve bizi ayrı bir sevince ulaştırıyor. Bir bir Ramazanlaşan, bir bir bayram sevinci duyan insanlar koca bir deryadan mesajlar taşıyor; parça parça, damla damla büyük bir deryayı oluşturuyor.

Bize şimdilik bu kadar lütuflarda bulunan Allah, adeta bir gün zulmetleri bütün bütün boğacağını ve her tarafa rahmet yağdıracağını gösteriyor. İnşallah ortalık ağarıyor; dünya bir bayram arefesinde, gün bayrama kayıyor. Allah inayetini üzerimizden eksik etmesin...

Soru: *Cenâb-ı Hakk'ın bayrama özel lütuflarını duymanın nisbeti mekâna göre değişir mi? Meselâ, bayramı gurbette duyuş ile onu silâda karşılıklı farklı mıdır?*

Cevap: Gurbet, şayet Allah rızası için yaşanan bir gurbetse, öyle

bir gurbette bayramı duyma, sılada bayram yapmadan çok daha derindir. Bir insan kendi ülkesinde, bayramı bütün şatafat ve debdebesiyle, olanca ihtişamıyla yaşayabilir; fakat, zannediyorum, onu gurbette hicran duygularıyla karşılama Cenâb-ı Hak katında daha değerlidir.

Bir insanın gurbette ölmesi, onu şehitlerle aynı safta buluşturacak kadar, Allah nezdinde nasıl değerli ise ya da Allah rızası için vatanından ayrılan bir insanın hicreti nasıl kıymetler üstü kıymete ulaşıyorsa, aynen öyle de, dine, Kur'ân'a ve insanî değerlere hizmete bağlı olarak veya ehl-i dalalet ve ehl-i küfrün cebrine maruz kalarak gurbette bayram yapan insanın bayramı da çok derinleşir; o insanı farklı buudlara ulaştırır.

Gökler Ötesinin Makro Planı

Soru: Ramazan boyunca ekrana yansıyan eğitim, hoşgörü ve diyalog faaliyetleri hakkında, "Bunlar gökler ötesinde yapılan bir makro planın yavaş yavaş gerçekleşen parçalarıdır" buyurdunuz. Bu sözünü nasıl anlamalıyız?

Cevap: Televizyonda seyrettiğim ve bazılarından dinlediğim hadiseler o kadar aşkın şeyler ki, bunları sadece insanların cehd ve gayretine vermek bakış açısını ayarlayamamak ve yanlış görüp yanlış değerlendirmek olur. Bir insanın, yalnızca Allah'a itimat ederek, okul açmak için adını bile bilmediği bir ülkeye gitmesi, oraya vardktan üç ay sonra okul açmaya muvaffak olması, gönüllere girmesi, kendini ve temsil ettiği değerleri sevdirmesi... Bütün bunlar ihtimal hesaplarıyla açıklanamayacak kadar sırlı hadiselerdir ve bu türlü hadiseler üç-beş tane de değildir; fedakâr ve samimi eğitim gönüllülerinin, sevgi kahramanlarının gittiği her yerde benzeri hadiseler yaşanmıştır.

Dolayısıyla, meseleyi geniş dairede, bir makro plan olarak ele aldığımız zaman, onun insan dehasını, beşerî plan, proje ve tedbirleri çok çok aştığını görürsünüz. Şu olmasaydı şöyle olmazdı, şöyle olmayınca da bu netice çıkmazdı şeklinde arka arkaya sıralayacağınız o kadar çok sebep vardır ki, bu sebeplerin herbirinin yerli yerine oturması ve bugünkü tabloyu meydana getirmesi Cenâb-ı Hakk'ın inayet ve lütfundan başka hiçbir şeyle kesinlikle açıklanamaz.

Öyle büyük büyük projeleri yapıp sonra da hayata geçirmek şöyle dursun, insan iki güzel cümle söylemeyi, güzel bir söz etmeyi bile Allah'tan bilmeli. Fakat bunu vicdanınca bilmeli, o bilmeyi vicdanına da mal etmeli. Bazen “Bunlar Allah'tan!..” dersiniz, ama bu nazari bir kabulün ifadesidir. Hayır, nazari kabul yeterli değildir, asıl olan vicdanın kabul etmesidir. Yani, nefse en küçük bir pay çıkarıldığında, vicdanın “Esağfirullah ya Rabbi, bunu sahiplenirsem dalalete sapsmış olurum, her şey Sen'den!” diye inlemesidir. Meselâ, insanlar size itimat etseler, sözlerinize güvenseler ve sizin işaretleriniz istikametinde bazı şeyler yapsalar dahi, şayet siz “Şöyle yönlendirdim, şuraya gönderdim, şunları yapturdım” türünden mülahazalara girer ve meselenin öşrüne bile sahip çıkarsanız, bu duygular bir an zihninize geldiğinde hemen odanıza çekilip “Ya Rabbi, şirkten Sana sığınyorum!” demezseniz, kaybetmiş olursunuz. Bu çok nazik bir konudur. Bir lütf-u ilahî olarak sa'ye terettüp eden muvafakiyetler de O'ndandır ve siz kat'iyen onlara sahip çıkamazsınız. Evet, “Sizi de yaptıklarınızı da yaratan Allah'tır” hakikati bu gerçeğin ifadesidir. Sebepler neticesinde ortaya çıkan da, sebepleri yaratan da Allah'tır. Fakat, öyle ince bir sır vardır ki, mesele iktiran içinde cereyan ettiğinden dolayı sebepler öne çıkmaktadır. İşte, soruda dile getirdiğiniz cümle de, her şeyin Allah'tan olduğunu ifade etme ve tevhid yolunda yürürken şirk düşmeme niyetinin seslendirilmesinden ibarettir.

Evet, bir taraftan tevhid hakikatinin dellallığını yapacaksınız, İbrahim Hakkı Hazretleri gibi,

*Bulunmaz Rabbimin zıddı ve niddi, misli âlemde,
Ve suretten münezzehtir, mukaddestir teâlallah.
Şeriki yok, berîdir doğmadan doğurmadan ancak,
Ehaddir, küfvü yok, İhlâs içinde zikreder Allah.*

diyeceksiniz; diğer taraftan da “Öyle bir anlattım ki, herkes mest oldu; sözlerim insanları harekete geçirdi de bunlar meydana geldi” şeklinde şirk kokan laflar edeceksiniz. Bir de bu sözleri, en münafıkça bir edayla, “İşte âcizâne hizmet ediyoruz; dilimizin döndüğünce anlatıyoruz” diyerek iyice nifaka bulayacaksınız. Evet, en münafıkça laflar, “esağfirullah” gibi bir mübarek sözle ambalajlanan, tevazu perdesi altında telaffuz edilen ve vicdana mal olmamış laflardır. İşte, hem tevhid hakikatini anlatacağız, her şeyin

Cenâb-ı Hakk'a verilmesi gerektiğini söyleyeceksiniz, "Allah tektir, eşi-menendi yoktur" diyacaksınız, hem de sebepleri Müsebbib yerine koyacak, O'na bir sürü eş koşacak ve "Yaptım, ettim" diyerek bir de kendi adınıza varlık iddiasında bulunacaksınız. Böyle bir tavır şirktir; yürüdüğünüz yolun âdâb u erkânına aykırı hareket etme ve kendinizle çelişkiye düşme demektir.

Ayrıca, nasıl ki yegâne hâlık Allah'tır ve her varlık O'nun var etmesiyle varlık sahasına çıkmıştır; aynen öyle de mevcudâtta her şey ancak Cenâb-ı Hakk'ın kayyumiyetiyle varlığını sürdürmektedir. Bu gerçeğin her fırsatta dile getirilmesi gerektiği gibi bunun vicdanen kabul edilmesi de çok önemlidir. Bu kabul insanın bütün söz ve tavırlarına da yansımalıdır. Her şeyi Allah'tan bilme ve öyle ikrar etme, o kadar derin bir şükürdür ki, aynı zamanda nimetlerin kat kat artmasına da vesiledir. Dolayısıyla, Allah'tan gelen nimetleri ve bereketi kesmemenin yolu meseleyi gerçek sahibine vermektir.

Evet, eğitim ve diyalog faaliyetleri hakkında, "Bunlar gökler ötesinde yapılan bir makro planın yavaş yavaş gerçekleşen parçalarıdır" demek de hem bir hakikatin ifadesidir hem de o nimetlere karşı şükür duygusunun seslendirilişidir. Şayet, biz de nümunelerini gördüğümüz nimetlerin devam etmesini istiyorsak, Cenâb-ı Hakk'ın lütuf ve ihsanları karşısında her zaman müteyakkız insanlar gibi düşünmeli; tasavvur ve tahayyüllerimizi tevhid anlayışıyla test etmeli; söz ve tavırlarımızda tedbirli ve temkinli davranmalı ve tevhid yolunda şirke girmemeye, hatta şirk şaibesine bile düşmemeye azamî özen göstermeliyiz.

Rakipsiz Yarış

Soru: Kur'an'ın has talebelerinin, hem gıpta etmekten hem de insanları gıptaya sevk etmekten uzak kalmalarını gerektiği vurgulanıyor. Bu zaviyeden, hayır yarışında önde koşanların, diğer insanların iyilik duygularını coşturmak için zekât ve sadakalarını açıktan vermelerini ve onların cömertlikleri karşısında imrenmekten kendilerini alamayanların halini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Cevap: Gıpta; bir insanın, başkasının mazhar olduğu nimetlerin yok olmasını temenni etmeden aynı nimetlerin kendisinde de olmasını istemesi; diğer insanların güzel sıfatlarına ve mazhariyetlerine imrenmesi demektir. Haset ise, bir kimsenin, başkalarının mazhariyetlerini çekemeyip, onlara nasip olan nimet ve faziletler karşısında hazımsızlık göstermesi, diğer insanlardaki nimetlerin ve iyi hallerin yok olmasını ve hepsinin kendine verilmesini arzu etmesi demektir. Dolayısıyla, hasette çekememezlik, hazımsızlık ve kıskançlık vardır; gıptada ise, sadece bir imrenme söz konusudur. Allah Rasûlü (aleyhi ekmelü't-tehaya), "Mü'min gıpta eder, münafık hasede girer" buyurarak, mü'minde olsa olsa bir imrenme duygusunun olabileceğini, münafığın ise sürekli kıskançlıkla kıvranıp duracağını vurgulamıştır.

Mahzursuz Haset: Gıpta (!)

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadis-i şerifte de, “İki kimseye hasette (gıptada) zarar yoktur: Kendisine bahşedilen serveti Allah yolunda infak eden imkân sahibi ve Allah’ın lutfettiği ilimle amel edip onu başkalarına da öğreten kimse” buyurmuştur. Evet, dini güzel öğrenip onu hayatına hayat kılan ve bir irfan kaynağı haline getirdiği ilmiyle diğer insanları da aydınlatan, hem tebliğ hem de temsil yoluyla Kur’ân hakikatlerinin samimi tercümanı olan bir insanın haline özenmek, “Keşke ben de bunun gibi olabilseydim; keşke ben de dinimi iyi öğrenip hem kendi hayatımı nurlandırsam hem de onu başkalarına anlatabilseydim!..” demek mahzursuz olsa gerektir. Hatta, bir nefis muhasebesi yapma, kendi halini yeterli bulmama ve dua da sayılabilecek ulvi duygularla dolma açısından böyle bir gıpta faydalı da olabilir. Yine, hem servetle hem de cömertlikle serfiraz kılınan, Cenâb-ı Hakk’ın verdiği malı, O’nun yolunda gönül hoşnutluğuyla harcayan ve adeta vermeye doyamayan bir “infak tiryakisi” olan zengininin haline imrenmek ve “Keşke benim de geniş imkanlarım olsaydı da böyle infakta bulunabilseydim. Keşke bir okul da ben yaptırıyaydım, ben de yüzlerce öğrenciye burs verebilseydim” düşüncesiyle o insana gıpta etmek de zararsızdır.

Ne var ki, Peygamber Efendimiz bu hadis-i şerifte, imrenmeyi ifade eden gıpta sözcüğü yerine “haset” kelimesini kullanmış ve böylece, gıptanın çekememezliğe hem-hudut bir ruh hâleti olduğunu da nazara vermiştir. Yani, gıpta mahzursuz olsa ve bir ölçüde mübah sayılsa bile, onun sınırı hasede bitişiktir ve gıpta sahasında dolaşmak bir yönüyle şüpheli alanda dolaşmak gibidir. Dolayısıyla, gıptanın sınırı tam belirlenemezse o duygu kıskançlığa ve hasete dönüşebilir. Meselâ; bir insan, sözlerini, halini ve tavırlarını çok beğendiği bir arkadaşına imrenir ve ona benzemeyi arzularsa, bunda bir mahzur olmayabilir. Fakat, onun bu mülâhazası, “Niye o çok şey biliyor da ben bilmiyorum; neden o, dini güzel anlatıyor da ben anlatamıyorum?” şeklinde bir kıyaslamaya, hatta gizli bir rekâbete doğru kayarsa o zaman haddi aşmış olur. Artık o, gıpta sahasından çıkmış, haset alanında dolaşıyor; onun imrenme hissi de yerini kıskançlığa ve çekememezliğe bırakıyor demektir.

İşte bu sebeple, Kur’ân’ın has talebeleri, çekememezliğe hem-

hudut olan ve hasetle arasında sadece ince bir perde bulunan gıptadan da uzak durmalıdırlar. Onlar, haklarında takdir edilenlere razı olmalı, küçük bir his yanılmasıyla da olsa kaderi tenkit etmemeli, hiç kimseyi rakip görmemeli ve güzel sıfatlar açısından kendi kemalât arşlarına ulaşmaya çalışmalıdırlar.

Gece Gelen Erzak Çuvalları

Ayrıca, insanların gıpta damarını tahrik etmemek de gıpta edilecek halde bulunan kimselere düşen bir vazifedir. Bu hususa dikkat çeken Bediüzzaman Hazretleri, ihlas düsturlarını sayarken “faziletfuruşluk nev’inden gıpta damarını tahrik etmemek” esasını da zikretmiştir. Evet, her fırsatta şahsî meziyetleri sayıp dökmek, sözü hemen ferdi başarılarla getirmek, muvaffakiyetleri kendine mal etmek ve hep önde görünmek de mahzurlu alan sınırında dolaşmak demektir. Çünkü, bunları yapan bir insan, kimse hakkında haset etmese bile, başkalarını kendi hakkında çekememezliğe itmiş ve onların gıpta damarını tahrik etmiş olacaktır.

Bundan dolayıdır ki, bizim kültürümüzde, bir insanın kendi fazilet ve meziyetlerini sayıp dökmesi ayıp kabul edilmiş; ayrıca, iyilikleri gizli yapma anlayışı gelişmiştir. Meselâ, sadakaların görmeyeceği ve bilmeyeceği bir şekilde fakirlerin eline ulaşması için götürülüp bazı yerlere bırakılmış; bu düşünceyle her köşeye “sadaka taşları” yerleştirilmiş; muhtaç kimseleri minnet altında bırakmamaya, onları incitmemeye ve hasede sevk etmemeye azamî gayret gösterilmiştir. Sadakayı verenle onu alan arasına vakıflar gibi aracılar konmuş, bu sayede hem fakirlerin mahcup olmaları ve zımnî bir başa kakma tavrına maruz kalarak incinmeleri önlenmiş, hem de zenginlerin riyaya düşmelerine ve böbürlenmelerine meydan verilmemiştir.

Evet, dinimizde nafil ibadetlerin ve sadakaların gizliliği esastır. Peygamber Efendimiz, “Cenâb-ı Hak, ne ‘desinler’ diye hayır yapan süm’acıdan, ne gösteriş delisi mürâiden, ne de iyiliğini başa kâkıp duran mennândan hiçbir şey kabul etmez!” buyurmuştur. Hayır ve hasenâtı gizli yapmak ve sadakayı kimseye göstermeden vermek gösterişten ve “desinler”e iş yapma mülâhazasından kurtulmak için iyi bir yoldur. Bizim dünyamızda, gizlice iyilik yapıp, yardım ettiği fakire bile kendini bildirmeden sırta kadem basan insan çoktur.

Seleflerimizden bazıları, sadakasını bir fakirin geçeceği ya da oturacağı yere koyup oradan uzaklaşarak; kimisi, uyumakta olan bir muhtacın cebine para koyarak; bir başkası da, sırtındaki yardım çuvalını bir kapının önüne sessizce bırakıp gözlerden kaybolarak infakta bulunmayı tercih etmişler; riyadan, süm'adan ve minnet altında bırakılmaktan son derece sakınmışlardır.

Bir menkıbede anlatıldığına göre; bu fedakâr ruhlardan biri de, Peygamber Efendimiz'in torunlarından olan İmam Ali Zeynülâbidin'di. Kendisini Allah'a kulluğa adanmış bu insanın yaşadığı dönemde halkın arasında pek çok fakir, kimsesiz ve bakıma muhtaç insan vardı. Bunların çoğu, ihtiyaçları olan yiyecek, içecek ve giyecek eşyaların bir gece vakti kapılarının önüne konmuş olduğunu görürlerdi. Senelerce kimin getirdiğini bilemedikleri bu eşyaları –bir taraflarına iliştirilen 'helâldir' pusulasına da güvenerek– kullanmışlardı. Yıllardan sonra bir sabah, kapıların önü boş kalmıştı. O gece hiçbir muhtacın eşğine erzak çuvalı bırakılmamıştı. Herkes bunun sebebini merak ediyordu ki, o sırada “İmam Ali vefat etti” diye bir ses duyuldu. Hak dostunu yıkayan, defin için hazırlayan gassal, imamin sırtına el vurunca kocaman bir nasırın varlığını görmüş ve su yerine onu gözyaşlarıyla yıkamaya başlamıştı. Zira o koca İmam yirmi küsur sene fakire fukaraya çuval çuval yardım taşımıştı sırtında. Taşdığı yüklerden dolayı sırtı nasır bağlamıştı. Fakat, o ölene kadar bundan kimsenin haberi olmamıştı. Kimsenin haberinin olması da gerekmezdi; çünkü, asıl gaye Allah'ın rızasını kazanmaktı ve her şeyi bilen Allah, bir gece vakti sırtında erzak çuvalı taşıyan Zeynülâbidin'in halini de görüyor ve biliyordu.

İşte, o ve onun gibiler, nazarlarını rıza ufkuna kilitlemiş ve kulluk kulvarında rekabsiz yarışmayı seçmişlerdi. Dolayısıyla, kendileri gıptaya ve hele hasede hiç girmedikleri gibi, başkalarının gıpta damarını tahrik etmemeye ve yaptıkları yardımlara riya, süm'a, minnet ve eza bulaştırmamaya da çok dikkat etmişlerdi. Onların yürüdüğü yol, dinî hayatta, ahirete yatırım yapmada ve Allah rızasını kazanmada yarışma duygusu diyebileceğimiz “tenâfüs” yoluydu.

Hedef Sonsuzluk Şerbeti

Gıpta manâsına da gelen “tenâfüs” kelimesi, başkasında görülen bir olgunluğa imrenme, o güzel sıfatı yakalama azmiyle gayret

gösterme ve hayırlı bir neticeyi elde etmek için müsabaka yaparçasına çalışma demektir. “Felyetenâfesi'l-mütenâfisün – İşte yarışacaklarsa insanlar, bu cennet devletine konmak için yarışsınlar!” (Mutaffifin, 83/26) mealindeki ayet de hayırda yarışmaya teşvik anlamıyla bunu ifade etmektedir. Yani, bu dünyanın cazibedar güzelliklerini elde etmek için birbirini kırarcasına mücadele eden insanların, aslında ebedî huzura kavuşmak ve sonsuzluk şerbeti içmek için yarışmaları gerektiğini belirtmektedir.

Tenâfüs yolunda ve hayır yarışında gıpta ve hasede açık bir rekabet söz konusu değildir. Çünkü, bu yarışta herkes kendi rekorunu kırmakla vazifelidir ve her fert onun için takdir edilen olgunluk eşliğine ulaşmaktan sorumludur. Aynı zamanda, bu yarışta herkes birbirinin yardımcıdır. Zira, her fert, şahs-ı mânevînin bir âzâsıdır. Bediüzzaman Hazretlerinin ifadesiyle, bütün mü'minler “Sahil-i selâmet olan Dârüsselâma ümmet-i Muhammediyeyi (aleyhissalâtü vesselâm) çıkaran bir sefine-i Rabbâniyede çalışan hademeler”dir. Öyleyse, her mü'minin cehd ve gayreti, üzerinde buldukları geminin sahile doğru hareketine yardımcı olmakta ve hem fert hem de umum hesabına kâr olarak yazılmaktadır.

Evet, tenâfüste, taksim edilen amellerin yerine getirilmesi neticesinde herkesin hesabına kaydedilen paylaşılmış bir hayır mevzu-bahistir. Yine, Üstad Hazretlerinin sözleriyle ifade edecek olursak diyebiliriz ki; Hakka hizmet, büyük ve ağır bir defineyi taşımak ve muhafaza etmek gibidir. Ne kadar kuvvetli eller yardıma koşarsa, o defineyi omuzunda taşıyanların daha ziyade sevinmeleri ve memnun olmaları icap eder. Yardıma gelen güçlü insanları kıskanmak şöyle dursun, onların kendilerinden daha ziyade olan kuvvetlerini, tesirlerini ve yardımlarını ciddi bir muhabbetle alkışlamaları gerekir. Aksi halde, yardım etmek isteyen o insanlara rekabetkârâne bakılırsa, o işin ihlası kaçır ve beklenen netice elde edilemez.

Dolayısıyla, Kur'ân'ın has talebeleri asla haset etmez, hasete sınırlı komşusu olan gıpta alanında da dolaşmaz; ama tenâfüste bulunur ve hayırda yarışır. Yani, herbiri diğerini mübarek bir yardımcı olarak görür ve herkes kendi hakkında takdir edilen ve elinden gelen bir işi tamamlamaya bakar. Meselâ; i'lâ-yı kelimetullah hizmeti yapılırken, bir insan, hoş bir ses ve samimi bir edayla Kur'ân tilavet ederek kalbleri yumuşatır; diğeri, güzel bir na't okuyarak gönülleri

çoşturur ve bir başkası da arkadaşlarından geri kalmaz, birkaç ibretlik söz söyleyerek diğerlerinin hazırladığı atmosferi dini anlatma adına değerlendirir. Görüleceği üzere, işler bölüşülür, herkes kendi vazifesini eda eder ve sonunda yine herkes kazanır; bir paylaşma söz konusu olur. Başlangıç itibarıyla, o işin kime ait olduğu belli değildir; mesele sadece bir fert üzerine bina edilmemektedir; o işe herkes iştirak etmekte ve her insan taşın altına elini koymaktadır. Herkes yapabileceğinin en iyisini yapmaya çalışmakta, ortaya bir insanın tek başına elde edemeyeceği bir netice çıkmakta ve elde edilen semere umumun malı olmaktadır. Zaten Kur'an-ı Kerim de böyle bir yarışa teşvik etmekte ve "Öyleyse durmayın, hayırlı işlerde birbirinizle yarışın" (Maide, 5/48) demektedir.

Örnek Olmak ve Teşvik Etmek İçin

İşte, böyle bir hayır yarışında, dost ve arkadaşların iyilik duygularını harekete geçirmek için sadaka gibi yardımların açıktan yapılması da efdaldir. Zira, insanların atâlet ve lâkaytlıkla me'yusiyet içinde kıvrandığı bir anda, cömertlik hisleriyle dolup şevk ve gayretle salih ameller işleyenler çevrelerindeki kimseleri de çalışmaya ve güzel işlere sevk etmiş olurlar. Nitekim, Peygamber Efendimiz (aleyhi ekmelü't-tehaya) "Sadakayı gizlice vermek, açıkça vermekten efdaldir. Ancak, başkalarının örnek almasını ve onların da amel-i salihte bulunmasını isteyen bir kimse için açıkça vermek daha faziletlidir" buyurmuştur. Evet, dost ve arkadaşlarının nazarlarını da ahiretin yamaçlarına çevirmek isteyen bir insan, açıktan bir hayır yaptığı zaman, onları da sevap kazanmaya teşvik etmekten başka bir maksat taşımaz. Farz olan zekatı da açıkça vererek, hem ilâhî emre uyar hem de başkalarına da bu vazifeyi hatırlatır.

Kur'an-ı Kerim, "Mallarını gece ve gündüz, gizli ve açık hayra sarf edenler var ya, onların mükâfatları Allah katındadır. Onlara korku yoktur, üzüntü de çekmezler" (Bakara, 2/274) buyurmakta; herhangi bir muhtaç gördüğü vakit, hiç gecikmeksizin onun ihtiyacını gideren kimseleri takdir etmekte ve bütün Müslümanları hayırlı işler peşinde koşmaya özendirilmektedir.

Rivayetlere göre; Hazreti Ebu Bekir Efendimiz kırkbin dinarın onbinini gece, onbinini gündüz, onbinini gizli, onbinini de açıkça olmak üzere bir günde tasadduk etmiş ve bu ayet onu takdir

sadedinde nazil olmuştur. Yine, Hazreti Ali Efendimiz in sadece dört dirhem gümüşü varken, onun birini gündüz, birini gece, birini açıkça, birini de gizlice fakirlere dağıttığı nakledilmektedir. Ayet-i kerime özellikle bu iki sahabe efendimize işaret ediyor olsa bile, kelam-ı ilahînin hükmü umumîdir ve merhum Elmalılı Hamdi Yazır'ın da dediği gibi, buradaki infak farz, vacip ve nâfile olmak üzere her çeşit infakı içine almaktadır. Dolayısıyla, öyle bir zaman gelir ki, din ve vatan uğrunda bütün mal varlığının infakı gerekir ve öyle bir seferberlik anında herkesi teşvik için açıktan infak etmek daha iyidir. Allah yolunda canın bile feda edilmesi gereken öyle zaman dilimleri olur ki, o durumda insan bütün varlığını infak etse sezâdir. Özellikle, millete rehber olma konumunda bulunanların, yüce hakikatler uğrunda fedakarlık yapmayı avama da öğretmek için mal varlıklarının çoğunu infak etmeleri ve bunu açıktan açığa yapmaları mahza hayırdır ve hatta bir görev bile sayılabilir.

Bir Avuç Hurma da Olsa...

Bu hususta da en güzel örnekler sahabe efendilerimizdir: Abdullâh b. Mesud Hazretleri der ki: Sadaka ayeti nazil olunca hepimiz Allah yolunda tasadduk edecek bazı şeyler bulma arayışına koyulmuştuk. Öyle ki, hamallık yapıp az da olsa para kazanarak infakta bulunmaya çalışıyorduk. Çarşıya-pazara gidip sırtımızda eşya taşıyor, ücretini alır almaz da, “verenler” arasına dahil olmak için Efendimiz'in huzuruna koşuyorduk. Yine bir gün Efendimiz ensâr ve muhacirinin himmetine baş vurdu. Ya bir yere seriyye gönderecekti de ordunun teçhizi için yardım istiyordu ya da çölden gelen fakir insanları doyurmak ve onların ihtiyaçlarını görmek için “verin!” diyordu. Peygamber Efendimiz'in teşvikleri karşısında Hazreti Abdurrahman b. Avf, her zamanki civanmertliğiyle seslendi; “Ya Rasûlallah!” dedi, “Bende dört bin dirhem var, kabul buyurunuz.” Efendimiz çok memnun kalmış ve ona hayır duada bulunmuştu. Hem Rasûl-ü Ekrem Efendimiz'in şevk veren sözlerini duyan hem de cömert insanların büyük fedakarlıklarını gören herkes bu hayır yarışına katılmak istiyordu. Mal-mülk sahipleri böyle bol bol verirken, imkanları geniş olmayanlar da az da olsa verebilecekleri bir şey arıyorlardı. Bunlardan birisi de ensardan fakir bir Müslüman olan Ebu Akil idi. Onun iki avuç hurmadan başka bir şeyi yoktu. Fakat,

öyle de olsa adını “hayırda yarışanlar” arasında yazdırmalıydı; elindeki hurmanın bir avucunu ailesine ayırdı, diğerini de himmet mallarının içine kattı.

Evet, Allah’ın rızasını kazanma çok hoş ufuktur; onu “i’lâ-yı kelimetullah” ile yakalama pek kutsal bir vazifedir ve o hususta rekabetsiz yarışma da çok güzel bir iştir. İnsan rızaya kilitlenirse, hasetten fersah fersah uzak durur, gıpta mülâhazalarından bütün bütün kaçınır. Kendi hakkında takdir edilenlerle yetinir ve içinde bulunduğu şartların izin verdiği ölçüde hayır yarışını sürdürür. Allah’ın rızasını hedefleyen samimi bir mü’min, ümniye ve kuruntuların adamı değildir; o “imkanım olsaydı, elimden gelseydi” bahanelerinin ardına sığınmaz; Allah ne kadar imkan vermişse, işte o kadarıyla, yapabileceği her şeyi yapar ve kendine bahşedilen nimetlerin şükrünü bu şekilde eda ederek sonraki ihsanlara davetiye çıkarır. Kendisi gıptadan uzak kaldığı gibi başkalarını gıptaya sevketmekten de sakınır. Hedefinde sadece Cenâb-ı Hakk’ın rızası olduğu için, gerekirse iki adım geriye gider; icap ederse bir adım öne çıkar. Yaptığı bir işi başkalarının desteğiyle meydana gelmiş ya da tamamen başkaları tarafından gerçekleştirilmiş gibi göstermek rıza-yı ilahîye daha muvafık geliyorsa, bu defa meseleyi o şekilde ortaya koyar. Onun için sadece vazifenin gereğinin yapılması önemlidir; onu yapanın kim olduğu ise bahse değmeyecek kadar önemsizdir. Konuşulan hakikat olduktan sonra onu kim seslendirirse seslendirsin mühim değildir; hak ve hakikat muzaffer ise zaferi kazandıranlar arasında kendi adının anılıp anılmaması müsavîdir. Çünkü o, kaptanlığını Allah Rasûlü’nün yaptığı bir gemide hizmetçidir; Rasûlüllah’ın gemisi Darüsselam’a ulaştıktan sonra o gemide bulunan herkesin sahil-i selamete çıkacağı da şüphe götürmez bir gerçektir.

İşte, bu mülâhazalara bağlı bir mü’minin haset, kıskançlık ve hatta gıpta ile alâkası olmayacaktır. O, riya ve süm’anın semtine de asla uğramayacaktır. Hayır yarışında önde yürürken, diğer insanların iyilik duygularını coşturmak için imkanları elverdiği ölçüde açıktan infakta bulunduğu anlar olduğu gibi; bir muhtaç gördüğünde gece gündüz demeden hemen onun ihtiyacını gidermeye koştuğu ve bunu yaparken de muhatabını minnet altında bırakmamak için kendini tanıtıp bildirmemeye özen gösterip gizliliği tercih ettiği zamanlar da olacaktır.

Verilen Söz Borçtur

Soru: “Bir sene boyunca şu kadar öğrenciye burs vereceğim, hayır yanışına şu kadar bir infakla dahil olacağım?” diyerek vaadde bulunan bir insanın zikrettiği o miktardan mutlaka infak etmesi gerekir mi? Yerine getirilmeyen vaadlerin hükmü nedir?

Cevap: Verilen sözde durma ve ahde vefalı davranma İslâm'ın en önemli esaslarından biridir. Cenâb-ı Hak, pek çok ayet-i kerime-de vaade vefalı olmayı ilahî bir ahlâk olarak anlatmakta ve “Verdiğiniz sözünü yerine getirin. Sözlerinizden elbette sorumlusunuz” (İsra, 17/34) diyerek bizi de verdiğimiz sözlerin gereğini yapmaya çağır-maktadır.

Verilen sözden ve yapılan ahidden dönmek bir nifak alâmetidir. Buhârî ve Müslim gibi en sahih hadis kaynaklarında Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) “Münâfiğin alâmeti üçtür: Konuştuğunda yalan söyler, vaad edip söz verdiğinde sözünden döner ve kendisine bir şey emanet edildiğinde ihanet eder” buyur-maktadır. Bazı rivayetlerde bunlara dördüncü bir madde daha ek-lenmekte ve “Kavgada haktan sapar, düşmanlıkta aşırı gi-der” denmektedir. Allah Rasûlü (aleyhi ekmelût-tehaya) bir başka hadis-i şerifte de, “Vaad borçtur. Sözünde durmayana yazıklar ol-sun!” duyurarak vaade vefalı olmamız ikazında bulunmuştur.

Allah'ın rızasını kazanmak için, malının belli bir miktarını in-fak etme sözü veren insan, onu kendi nefesine vâcib kılmış sayılır ki, onun bu sözü bir yönüyle nezir (adak) kategorisinde değerlendirilir. Bir şeye nezreden insan, Allah ile bir nevi sözleşme yapmış olur. Dolayısıyla, nezrini ifa etmesi, yani, kendi nefesine vâcib kıldığı şeyi yerine getirmesi onun için bir borçtur.

İslâm alimleri, hem borçlunun zimmetinde bulunan misli eş-yayı, yani ölçü ve tartı ile belirlenip benzeri ile ödenebilen şeyleri, hem de bir insanın ödemeyi taahhüt ettiği miktarı “borç” tarifi için-de ele almışlardır. Dolayısıyla, “Şu zaman içinde şu kadar öğrenciye burs vereceğim, şu kadar infak edeceğim?” diyerek vaadde bulunan bir insanın zikrettiği o miktar, onun üzerine borç olur ve mutlaka o miktarı ödemesi gerekir.

Hadis-i şerif'te, bir an önce borcunu ödeme imkânına sa-hip olduğu halde, borcu ödemeyip geciktirmenin zulüm olduğu

belirtilmiştir. Borcunu hiç ödemeyen insana gelince; yine en güvenilir hadis kitaplarında, Rasûlullah Efendimiz'in borçlu olarak ölen kimsenin cenaze namazını kılmadığı rivayet edilmektedir: Bir gün bir cenaze getirilir. Allah Rasûlü "Onun borcu var mıydı?" diye sorar. "Evet iki dinar borcu vardı" cevabını alınca, "Arkadaşımızın namazını siz kılınız" buyurur. Bunun üzerine, Ebû Katâde Hazretleri, "O iki dinarı ben yükleniyorum," der ve Peygamber Efendimiz ancak o zaman o adamın namazını kılar. İşte, tek başına şu hadise bile bir borcu ödeme hususunda ne denli hassas davranılmasını gerektiğini gösteren çok önemli bir ikazdır.

Sahabe efendilerimiz borç karşısında bu hassasiyeti her zaman ortaya koymuşlardır. Meselâ, vefatına sebep olan hançer darbesini aldığı zaman Hazreti Ömer'in ilk söylediği sözlerden biri de "Bakın bakalım, malım borcumu ödemeye yetecek mi?" sözü olmuştur. "Şayet, yetmeyecekse Adıyy oğullarından, onlarda da yoksa Kureyş'ten alıp borcumu ödeyin!" vasiyetinde bulunmuştur.

Öyleyse, herkes vadinin ardında durmalı, sözünü yerine getirmeli ve taahhütte bulunduğu miktarı mutlaka ödemelidir.

İffet Âbideleri ve Hayâdan Nasipsizler

S

oru: “İffet” ne demektir; iffetin çerçevesini belirleyen hususlar nelerdir?

Cevap: “İffet”; çirkin söz ve fiillerden uzak kalma, hayâ ve edep dairesinde bulunma, doğruluk, dürüstlük ve ahlâkî değerlere bağlılık üzere yaşama demektir. Aslı Arapça olan bu kelime, namuslu, şerefli ve ahlâklı olma halini ifade edecek şekilde dilimize de geçmiştir. Özellikle eski nesir ve nazımlarda, izzet ve haysiyetiyle yaşayan, çalıp çırpmayan, haramlardan sakınan ve namusunu koruma mevzuunda fevkalâde hassas davranan kimseler hakkında “afif” tabiri kullanılmıştır.

Kuvve-i Şeheviye ve İffet

İslâm ahlâkçıları insanda üç temel duygunun bulunduğunu söylemiş; belli ölçüde de olsa hakikatleri görüp, fayda ya da zarar getirecek şeyleri birbirinden ayırma melekesine “kuvve-i akliye”; kin, hiddet, kızgınlık ve atılganlık gibi hislerin kaynağı sayılan güce “kuvve-i gadabiye”; arzu, iştiha ve cismânî hazların menşei kabul edilen duyguya da “kuvve-i shehiye” demişlerdir. Kuvve-i

şehviye'nin, hayâ hissinden tamamen sıyrılarak her türlü cürmü işleyecek kadar kayıtsız kalma şeklindeki ifrat hâlini “fısk u fücûr”; helal nimet ve lezzetlere karşı dahi hissiz ve hareketsiz kalma durumunu da “humûd” olarak isimlendirmişlerdir. Kuvve-i şehviye açısından istikamet ve itidal üzere bulunarak, meşru dairedeki zevk ve lezzetlere karşı istekli davranmanın yanı sıra, gayr-i meşru arzu ve iştihalara iradî olarak kapalı kalma tavrını ise “iffet” kelimesiyle ifade etmişlerdir. Bu zaviyeden iffet, umumî manâsıyla, iradenin gücünü kullanarak cismanî ve behimî arzuları kontrol altına almak, zinadan ve sefihlikten uzak durmak demektir.

Kur'ân-ı Kerim, iman edenlerin iffetli, hayâlî ve edep yerlerini koruyan insanlar olduklarını nazara vermiş (Mü'minûn, 23/5-7); iffetli yaşamının mükafatı olarak Allah'ın mağfiretini ve ahiret sürprizlerini müjdelemiş (Ahzâb, 33/35); mevzunun önemine binaen kadınları ve erkekleri ayrı ayrı zikrederek bütün mü'minlere iffetli olmalarını ve iffetsizlik için bir giriş kapısı sayılan haram nazardan kaçınmalarını emir buyurmuştur (Nur, 24/30-31). Ayrıca, Hazreti Yusuf ve Hazreti Meryem gibi iffet abidelerini misal vererek inananlara hayâ ve ismet ufkunu göstermiştir.

Evet, Hazreti Yusuf aleyhisselam, vezirin hanımından gelen bir günah çağrısı karşısında “Ya Rabbî! Zindan, bu kadınların beni dâvet ettikleri o işten daha iyidir” (Yusuf, 12/33) diyerek, iffetine toz kondurmaktansa senelerce hapiste yatmayı göze almış ve kıyamete kadar gelecek olan bütün ehl-i imana bir hayâ timsali olmuştur.

Cenâb-ı Allah'ın, “İffet ve namusunu gerektiği gibi koruyan Meryem'i de an. Biz ona rûhumuzdan üfledik, hem onu, hem oğlunu cümle âlem için bir ibret yaptık” (Enbiya, 21/91) diyerek yücelttiği Hazreti Meryem de bütün insanlık için tam bir iffet örneğidir. Öyle ki, temiz ve nezih bir atmosferde, iffetli ve şerefli bir şekilde yetişen Meryem validemiz, o paklardan pak mahiyetiyle adeta mücessem iffet haline gelmiştir. Bundan dolayıdır ki, Hazreti İsa'nın doğumunu dile dolayan bazı diyanet mensuplarının yakışsız sözleri karşısında bin bir ızdırıpla, “Keşke bu iş başıma gelmeden öleydim, adı sanı unutulup gitmiş biri olaydım!” (Meryem, 19/23) diye inlemişti.

İffetin bu umumî manâsını hatırda tutmakla beraber, onu daha geniş ve şümüllü olarak ele almak da mümkündür. Bediüzzaman Hazretlerinin, “Helal dairesi geniştir, keyfe kâfi gelir. Harama

girmeye hiç lüzum yoktur” şeklinde dile getirdiği ölçüye göre iffet, meşru daire içinde yaşayıp gayr-i meşru sahaya nazar etmeme, el uzatmama, adım atmama demektir. Dolayısıyla, iffetli bir insan, göz, kulak, el, ayak gibi bütün âzâların helal dairedeki lezzetleriyle iktifâ etmeli, hiçbir şekilde ve hiçbir yolla haram işlememeli, izzet ve haysiyetine dokunacak durumlardan da sakınmalıdır.

Fakir Ama Afif

Bu açıdan, insanın kendi el emeği ve alın teriyle kazandığına razı olması, başkasının malına göz dikmemesi, daha çok kazanma ve daha rahat yaşama hırsıyla gayr-i meşru daireye el uzatmaması ve dilencilik yapmaması da iffetin ayrı bir yanıdır. Evet, insan kendi emeği ve alın teriyle geçimini sağlamalı, gerekirse inşaatlarda taş kırmalı, hamallık yapmalı ama asla başkalarına el açmamalıdır.

Kur’ân-ı Kerim, ihtiyacı olduğu halde dilenmeyenleri takdirle anmış ve onların durumunu da iffet çerçevesine dahil etmiştir. “Bu yardımlar, kendilerini Allah yoluna vakfeden yoksullar içindir. Bunlar yeryüzünde dolaşma imkânı bulamazlar. Halktan istemekten geri durmaları sebebiyle, onların gerçek hallerini bilmeyenler, onları zengin sanarlar. Ey Rasûlüm, sen onları simalarından tanırsın. Onlar yüzüzlük ederek halktan bir şey istemezler. Hem hayır adına her ne vererseniz mutlaka Allah onu bilir” (Bakara, 2/273) mealindeki ayet-i kerime işte bu manâdaki iffeti ve iffetlileri anlatmaktadır. Sadakaların kimlere verileceğini belirten bu ayet, Peygamber halkasının Allah yoluna adanmış talebeleri olan, mescidde yatıp kalkan, Rasûl-ü Ekrem’in sohbetlerini dinleyip öğrenerek sonraki nesillere nakletmeye çalışan, vakitlerini ibadetle, ilimle değerlendiren ve iâşeleri de Allah Rasûlü tarafından karşılanan “Ashab-ı Suffe” başta olmak üzere, kendini öğrenip öğretmeye vakfeden, dolayısıyla malımlükü olmayan, başka bir meslekte çalışmaya vakit bulamayan ya da güç yetiremeyen ama her şeye rağmen başkalarına da el açmayan, hayâ ve iffetlerinden ötürü dilencilikte bulunmayan her devirdeki fakir fakat afif Müslümanları takdir etmektedir.

Evet, bu müstağni insanlar, kimseden karşılıksız bir şey kabul etmeyen, kimseye evvel ve âhir diyet ödeme mecburiyetinde kalmayan aziz ruhlardır. Halden anlamayanlar, izzet-i nefislerini korumayı açlığa tercih eden ve yokluklara katlanıp asla isteme zilletine

düşmeyen bu insanları zengin zannederler. Aslında, dikkat edilse hallerinde fakirlik emareleri görülecektir. Fakat, onlar kimseden bir şey isteyemezler, hele hele ısrarla ve bıktırıcısına hiç istemez ve kat'iyen dilencilik yapmazlar.

Haddizatında, Peygamber Efendimiz (aleyhissalatü vesselam) hakiki fakiri bu çerçeve içinde zikretmiş; “Fakir, kapı kapı dolaşan ve bir iki lokma veya bir iki hurma ile baştan savılan kimse değildir. Gerçek fakir, durumu bilinmediği için kendisine sadaka verilmediği halde, ihtiyaç içerisinde olmasına rağmen iffetinden dolayı başkalarına el açmayan ve halktan hiçbir şey istemeyen insandır” buyurmuştur.

Ashab-ı Suffe'den olan Ebu Hüreyre gibi sahabe efendilerimiz açlıktan kıvrım kıvrım kıvrandıkları halde kimseden bir şey istemeyi ahlâk haline getirmişlerdir. Öyle ki, Hazreti Sevban ve Hakîm b. Hizam'ın da aralarında bulunduğu bazı sahabiler, insanlardan bir şey istememe konusunda Allah Rasûlü'ne söz vermiş ve ömürlerinin sonuna kadar sadık kaldıkları bu vaadlerinden dolayı asla sadaka kabul etmemiş; hatta deve üzerindeyken kırbaçları yere düşse onu bile kimseden istememeleriyle meşhur olmuşlardır. İşte, “Her kim iffetli olmaya çalışır, yüzsüzlükten sakınırsa Allah da onun iffetini korur ve artırır. Bir insanın bir ip alıp sırtında odun taşıyarak onu azıcık hurmaya satması, dilenmesinden daha hayırlıdır” buyuran Peygamber Efendimiz'in bu tavsiyesine uygun yaşamak da iffetin önemli bir derinliğini teşkil etmektedir.

Rasûl-ü Ekrem Efendimiz'in (aleyhi ekmelü't-tehayâ) sabah-akşam tekrar ettiği dualardan biri, “Allah'ım! Senden hidayet, takva, iffet ve gönül zenginliğiyle beraber başkalarına muhtaç olmayacak kadar rızık istiyorum” niyazıdır. Her söz, hal ve tavriyle hidayet üzere olan, muttakilerin imamı ve iffetlilerin en afifi Allah Rasûlü'nün hidayet, takva, iffet ve gönül tokluğu istemesi, hem bu hususlardaki temadî ve derinlik talebi şeklinde anlaşılmalı hem de ümmet-i Muhammed'in (aleyhissalatü vesselam) neler istemesi gerektiğine bir işaret olarak kabul edilmelidir.

Meslek Ahlâkından Fikir Namusuna...

Diğer taraftan, bir insanın haddini bilmesi, teklif edilen bir makam-mansıp karşısında hemen ileri atılmaması, hevesleriyle

hareket etmemesi, o işe liyakat sahibi olup olmadığını iyi değerlendirebilecek kimselerin kanaatlerine göre tavır belirlemesi, gerekiyorsa müstağni davranması ve bir başkasını o işe teklif etmesi ama şartlar ne olursa olsun kendine terettüp eden bir vazifeden de kaçmaması gibi hususlar da bir yönüyle iffetin çerçevesine dahildir. Öyle ki, bu duygu ve düşüncelerle omuzlanılan bir vazifenin hakkını vermeye “meslek namusu” ya da “meslek ahlâkı” denilegelmiştir. Her doktor, öğretmen, üniversite hocası, avukat, asker, savcı ya da hâkim kendi mesleğine ait bazı disiplinlere uymak, bir kısım kural ve kaidelere göre iş yapmak ve “meslek ahlâkı” dediğimiz değerler bütününe sadık kalarak çalışmak zorundadır. Dolayısıyla, böyle kurallı, bir intizam içinde ve hakperestçe çalışma da iffetin farklı bir yanı olarak değerlendirilebilir.

Ayrıca, söz ve yazılarımızda sık sık kullandığımız ve bazen “fikir namusu” bazen de “düşünce iffeti” olarak zikrettiğimiz bir husus daha vardır. Özellikle, heva ve hevesi fikir suretinde takdim etmeme; ulvî ve derin hakikatleri anlatırken fantastik ve muğlak ifade avcılığı yapmama, fakat, pespâyê sözlere ve bayağı ifadelere de yer vermeme; kullandığımız hemen her kelimeyi bir mücevherci titizliğiyle seçerek dilin safvetini korumaya çalışma ve okuyucuyu mutlaka hayra, güzele sevk etme gibi konularda hassas davranma da iffetin bu çeşidini oluşturmaktadır.

Aslında, düşünce iffetini yakalamak ve korumak için tahayyül ve tasavvur planındaki duyguları dahi temiz tutmaya çalışmak gerekir. Çünkü, fikir, söz ve ameller bir yönüyle hayalde mayalanır. Bundan dolayıdır ki, Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), “Fena duygular, seni hayallerinde yakalayınca, ilk fırsatta hemen onlardan kurtulmaya çalış; yoksa, bir müddet sonra götürüldüğün yerden geriye dönemezsin” demektedir (Epiktetos’un buna çok benzeyen bir sözünü de daha önce zikretmiştik.). Evet, bir şeytanî ok gelip hayalinize çarptığı zaman dönebiliyorsanız hemen geriye dönmeli ve zihninizde meydana gelen yırtığı vakit geçirmeden dikmeye çalışmalısınız. O ok daha derinlere nüfuz etmeden ve aldığımız yara sizi öldürecek seviyeye ulaşmadan bir tabyaya sığınmalı, ezeli düşmanınızın saldırılarından korunmalısınız. Aksi halde, bazı hayal deryalarına yelken açmış olur, onun dalgaları içinde savrulur durur ve sahile çıkmaya yol bulamayacak kadar kıydan

uzaklaşırsınız. Öyleyse, yol yakınken ve iradenizin gücü yetiyorken kötü duygu ve fena tutkularдан kurtulmalısınız!..

Küçükken Önemsemezsen Büyüyünce Halledemezsin

Kur'an-ı Kerim ve Sünnet-i sahiha "sedd-i zerâi" adı altında bu mevzuya vurguda bulunmakta ve farklı hadiseler münasebetiyle farklı ifadelerle bu hususu nazara vermektedir. Bildiğiniz gibi; "sedd" menetme ve engellenmenin adıdır; "zerâi" de sebep ve yol manâsına gelen "zerîa" kelimesinin çoğuludur. "Sedd-i zerâi" ise, fenalıklara ve günahlara götüren yolları tıkama, harama sebep olabilecek fiillerden kaçınma demektir. Meselâ, zina büyük bir günahdır. Harama nazar bu günaha götüren bir sebep olduğu için o da günahdır ve yasaklanmıştır. Bunun için, Kur'an-ı Kerim, "Zina etmeyin", "Yetim malı yemeyin" emrini ifade ederken "Zinaya yaklaşmayın", "Yetim malına yaklaşmayın" şeklinde seslenmekte ve neticede günaha götürebilecek atmosferden uzak durmayı emretmektedir.

Evet, göz görür, kulak dinler, dil telaffuz eder; görülen, duyulan ve söylenen şeyler zihinde kurgulanır; tahayyül tasavvura dönüşür, o da gidip taakkulle belli bir kalıba dökülür, bir kılıfa girer.. ve sonra bu vetire insanın iradî davranışlarına tesir eder; el tutar, ayak gider... Dolayısıyla, daha tahayyül durağında iken günahın önü kesilmeli; onun tasavvura ve sonrasına ulaşmasına mani olunmalıdır. Meselâ; harama nazar önü alınabilecek ve iradeyle kaçınılabilecek bir tehlikedir. Biraz gayret etseniz bakmamaya katlanabilirsiniz. Gözünüze ilişen çirkin bir manzaradan sıyrılma, iradenizin belini bükebilecek kadar büyük bir yük değildir; gözünüzü kapamaya irade gücünüz yeter. Fakat, nazarlarınızı haramdan çevirmez, kendinizi o işe salar ve bir "bakma tiryakisi" olursanız artık geriye dönme ihtimaliniz azalır. Hele bir de gözünüzden zihninize akan manzaraları tasavvurla, taakkulle besler ve büyütürseniz sahilden ayrılmış sayılırsınız. Ondan sonra geriye dönmek çok daha büyük cehd ü gayret ister. Şair bir arkadaşımın, "İsyan deryasına yelken açmışım, kenara çıkmaya koymuyor beni!" dediği gibi, Allah muhafaza, o günah deryası, dalgaları arasında sizi evirir çevirir ve kıyıya çıkmanıza izin vermez.

Üç İffet Kahramanı

Tam günah eşiğinde ve uçurumun kenarında iken geri dönebilen ve büyük bir felaketten kurtulan yiğitler de yok değildir. Mahşerin dehşet verici tehlikelerinden “zıllullah” a sığınarak korunacak olan yedi grup insan anlatılırken, böyle bir iffet kahramanına da işaret edilmektedir. Zira, namus ve haysiyetini muhafazada fevkalâde hassas ve şehvânî isteklerine karşı alabildiğine kararlı o babayığit, güzellik ve servet sahibi bir kadının günaha davetini “Ben Allah’tan korkarım” çılgılığıyla reddedebilmiş ve irade ile aşılamaz gibi görünen bir akabeyi aşabilmiştir.

Hazreti Ömer’in (radiyallahu anh) gözünün nuru olan delikanlı da o ismet ufkunun temsilcilerindendir. O da bir tuzağa düşüp günaha karşı hafif bir temayül gösterecek gibi olunca birdenbire “Allah’a karşı gelmekten sakınanlara şeytandan bir dürtü ilishince, hemen düşünüp kendilerini toparlar, basiretlerine tam sahip olurlar” (Araf, 7/201) mealindeki ayeti hatırlamış; Cenâb-ı Allah’tan hayâ etmiş; günah eşiğinden geri dönmüştür.. dönmüştür ama vicdanı o kadar cık bir meyli bile iffetine yakıştıramamış, gönlü Allah korkusundan hasil olan heyecana dayanamamış ve genç oracığa yığılıp kalmıştır. Bedeni oracığa yığılıp kalsa da “iffet şehidi” ya da “ismet şehidi” denebilecek o yiğidin hatırası da bir yâd-ı cemil olarak günümüze kadar ulaşmıştır.

“Mağara hadisi” olarak da bilinen bir hadis-i şerifte de yine böyle bir iffet kahramanından bahsedilmektedir. Gecelemek için bir mağaraya sığınan üç kişi, dağdan kopan büyük bir kaya parçası yuvarlanıp çıkışı kapayınca bir türlü oradan çıkamazlar. Bunun üzerine, sırayla Hak katında makbul olduğuna inandıkları bir ameli vesile edinerek Cenâb-ı Hak’tan kayanın yuvarlanıp gitmesini dilerler. Her birinin duasıyla kaya biraz hareket eder ve nihayet o üç arkadaş kurtulurlar. Onlardan birincisi, anne-babasına karşı ihsanla davranışını şefaataçi yaparak niyazda bulunur; sonuncusu da, çalıştırdığı işçinin ücretini veremeyince onun parasını işletip nemalandırarak sonunda eksiksiz teslim edişi hürmetine rahmet-i ilahiyeden yardım ister. İkinci şahıs ise, “Allahım! Amcamın bir kızı vardı. Onu herkesten çok seviyordum. Ondandır kâm almak istedim ama bana hiç yüz vermedi. Fakat, bir kıtlık senesinde elime düştü. Ona kendini teslim etmesi mukabilinde yüz yirmi dinar verdim, mecburen kabul

etti. Ne var ki arzuma nail olacağım sırada, “Allah’tan kork da iffeti-me dokunma!” dedi. Ben de, o söz üzerine, insanlar arasında en çok sevdiğim kimse olduğu halde onu bıraktım, verdiğim parayı da geri almadım. Allahım eğer bunu Senin rızan için yapmışsam, bizi bu sıkıntıdan kurtar!” diyerek iffetini muhafaza edişini makbul bir amel olarak Allah’a arz eder.

İşte, bu üç misaldeki afif insanların ortaya koyduğu kahramanlık her kimeseye müyesser olmaz. Bunlar, çok istisnaî olan irade zaferleridir. O türlü durumlarda devrilmeme her insanın ulaşabileceği bir başarı değildir. Pek çokları o kaygan zeminlerde ayakta kalamaz ve yıkılır. Dolayısıyla, daha o noktaya kadar götürmeden meselenin önünü almak gerekir. Öyle tehlikeli sahalara hiç girmemek, uçurumun kenarına hiç yaklaşmamak ve günah sahillerinde asla dolaşmamak icap eder. Nitekim, Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), “Kim Allah’a ve ahiret gününe inanıyorsa, kendine helal olmayan ve yanında mahremi bulunmayan bir kadınla baş başa kalmasın. Zira, onların üçüncüleri şeytan olur” buyurmakta ve arz ettiğim sedd-i zerâi düsturuyla günah yollarını daha baştan kapamamız ikazında bulunmaktadır.

Dilin İffeti

Aynı hususu doğru konuşma mevzuunda da düşünebilirsiniz. Bir yalan insanı haline gelmeden, temrinat yapa yapa doğru söylemeye kendinizi şartlandırmalı ve asla hilaf-ı vaki beyanda bulunmamalısınız. Özellikle de, bir insanın sözünü ya da bir meseleyi naklederken her hususu kelimesi kelimesine aktarmaya ve yarım kelime de olsa farklı bir söz katmamaya çok dikkat etmelisiniz. Çünkü yalanın iki tarifi vardır: Birincisi, konuşan şahsın gerçek düşüncesini saklayıp kanaatinin aksini söylemesidir. İkincisi ise, vâkıye mutabık olmayan bir beyanda bulunmaktır; tabir-i diğerle, Allah nezdindeki hakikate ve Cenâb-ı Hakk’ın gördüğü, duyduğu, bildiği bir meseleye aykırı bir söz söylemektir. Öyleyse, söylediğiniz her cümlenin gerçekten gönlünüzün sesi olup olmadığına özen göstermeli ve mutlaka kesin bildiğiniz şeyleri tam doğru olduğuna inandığınız şekilde söylemeli; bunu yaparken de “İşin hakikatini Allah bilir” düşüncesini zihninizden irak etmemelisiniz. Günlük konuşmalarınızdaki sıradan gördüğünüz cümlelerinizde bile böyle bir doğruluk

aramalı ve yalanın öldürücü bir virüs olarak kalbinize musallat olmasına meydan vermemelisiniz.

Sıdk konusundaki hassasiyetiyle hüsn-ü misal olan Abdullah b. Mes'ud Hazretleri hadis rivayet ederken tir tir titirmiş. Peygamber Efendimiz'in mübarek beyanlarını naklederken o kadar titiz davranmış ki, heyecandan adeta bütün vücudu ürperir ve alnından boncuk boncuk terler akarmış. Meselâ, herkes tarafından bilinen "Bir günahattan tevbe eden, onu hiç işlememiş gibidir" mealindeki hadis-i şerifi söylerken bile birkaç defa ileri gider, geri gelir, ellerini ovuşturur; "Lâ havle velâ kuvvete illâ billah.." der, o sözü eksiksiz ve ziyadesiz aktarabilmek için âdetâ göbeğini çatlatır ve sonunda da yine "Allahu a'lem" kaydını düşürmüş. Talebelerinden biri der ki, "Bir sene boyunca İbn-i Mesud Hazretlerinin yanında kaldığım halde, onun bir kere bile "Rasûlullah buyurdu ki" dediğini duymadım."

İşte böyle bir hassasiyete de isterseniz "dil iffeti" diyebilirsiniz. Adına ne dersiniz deyin, söylediğiniz sözlerin vâkıa mütabık olması ve Allah ilmindeki hakikate, yani, o meselenin mahiyet-i nefsi'lemriyesine denk düşmesi de iffetin diğer bir parçasıdır. İnsan, iffet ve hayâ perdesini yırtmamak için doğrulukta temrin yapa yapa hilaf-ı vâkı beyanlara da bütün bütün kapanmalı ve yalanın gölgesine bile yaklaşmamalıdır.

"Hortumlama"

Dünyevî güzelliklere ve mala-mülke karşı tama duygusu da, henüz zihinde bir görüntü gibiyken oracıkta boğulmalı ve gelişip büyüyerek başkasının kazancını çekememezliğe, hasede ve kıskançlığa dönüşmesine fırsat verilmemelidir. Zira bu zaaf, daha küçükken önü alınmazsa, değil insanı dilencilığe sevk etmek, karakter bakımından zayıf kimseleri hırsızlığa bile götürebilir. Bundan dolayıdır ki, "hortumlama" sözü son zamanlarda en çok duyulan ifadelerden biri olmuştur. Bazıları, "hırsızlık" kelimesini sevimli bulmadıklarından dolayı mıdır ya da "hortumlama" tabirinde bir kibarlık sezdikleri için midir, yoksa büyük büyük lokmaları yutmayı anlatabilmek maksadıyla mıdır, bilemeyeceğim, sürekli "hortumlama"dan bahsediyorlar; bazıları da halk arasında kocaman kocaman insanlarmış gibi görünmelerine rağmen ancak bir hırsızın yapabileceği bayığı şeyleri yapıyor ve milletin malını haksız yere yiyorlar.

Evet, insan mal-mülk mevzuunda da kendinde bir zaaf görürse, daha baştan ayaklarını sağlam tutabileceği yerde durmalı ve yıkılabileceği alanlarda dolaşmamalıdır. Gözünü servet hissi bürümüş bir kimsenin makam, mansıp ve imkan sahibi olması buzlu yolda ulu orta koşması gibi bir şeydir. Onun kayıp düşmesi her an muhtemeldir. Öyleyse, o insan, yüzüstü kapaklanmayacağı sahalara yönelmeli; dönebileceği yerde geri dönmeli ve henüz iş işten geçmemişken iradesinin hakkını vermelidir. Aksi halde, iradesinin sırtına çok ağır bir yük yükleyip devrildikten ve “iffetsiz” damgasını yedikten sonra “Ben ne kadar da iradesizmişim” diyerek yakınmasının bir manâsı yoktur.

Sözün özü; “iffet”, dil, göz, kulak, el, ayak gibi uzuvları günahlardan koruyarak ve helal dairedeki zevk ve lezzetlerle iktifa ederek haramlardan uzak kalmaktır. Ahlâkî değerlere bağlı ve günahlardan âzâde yaşamının en mühim vesilelerinden biri sedd-i zerâi prensibine uygun şekilde davranmak ve ayakları kaydıracak zeminlere hiç yaklaşmamaktır. İffet, düşünce namusundan meslek ahlâkına kadar geniş bir çerçevede değerlendirmek daha doğru olsa gerektir. Nitekim, müstağni davranmak, başkalarına el açmamak, dilencilik yapmamak ve kimseye yüz suyu dökmemek de iffetin çok önemli derinliklerinden sayılmıştır.

Yüzleşme

S

oru: Herkesin kendi nefsinin karşısındaki bir kanepeye oturup, sonra da inşaf, hâzık ve rasyonel bir hekimin hastasını muayene etmesi gibi onu sorgulaması gerektiğinden bahsediliyor. Nefsi sorgularken inşaf, hâzık ve rasyonel olmayı nasıl anlamalıyız?

Cevap: Mü'minin, yapıp ettiklerini hemen her gün gözden geçirip hayırlı faaliyetlerini ve güzelliklerini şükürle karşılaması; inhişaf ve günahlarını da istiğfarla gidermeye çalışması; bu şekilde sürekli nefsiyle hesaplaşması, kendi kendini sorgulaması ve her zaman muhâsebe duygusuyla dopdolu yaşaması gerekir. Bazen "insanın kendisiyle yüzleşmesi", bazen "nefsin sorgulanması" ve bazen de "nefs muhâsebesi" olarak isimlendirdiğimiz bu amel, insanın arzularını, hırslarını ve davranışlarını denetlemesi, doğru veya yanlışlarını vicdanının süzgecinden geçirip bir değerlendirme şeklinde gerçekleşir.

Hakikî bir mü'min ömrünü nefsiyle mücadele ederek sürdürür. Kalbine uğrayan hâtıralara ve kafasından geçen düşüncelere bile parola sorar. Her işinde nefsanîliğini aşmaya çalışır; çok defa en güzel ve en mâkul davranışlarından dolayı bile kendi kendini sorgular. Her akşam eksik ve yanlışlarını bir kere daha gözden geçirir; her sabah hatalarını giderme, ahiret hesabına kaçırdığı fırsatları telafi

etme ve ötelere azık hazırlama azmiyle hayata açılır.

Tirmizî’de geçen bir hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz (aleyhi ekmelü’t-tehayâ) en büyük mahkemede hesaba çekilmeden önce dünyadayken sık sık nefsi sorgulamayı akıllılık ve mü’minlik emaresi olarak zikretmiş; Hazreti Ömer Efendimiz de Allah Rasûlü’nden işittiği bu hakikati farklı bir üslupla seslendirerek şöyle buyurmuştur: “Ahirette hesaba çekilmeden evvel kendinizi hesaba çekin. Ötede amelleriniz tartılmadan önce burada kendiniz tartın. En büyük arz ve mahkeme için şimdiden gerekli hazırlıklarınızı yapın. Bilin ki, o gün huzura alındığınızda size ait hiçbir şey gizli kalmayacak ve bütün sırlarınız bir bir sayılıp dökülecektir.”

Karşı Kanepedeki Nefis

Dolayısıyla, Allah’a ve ahiret gününe inanan bir insan, yanlışları ve doğruları, hataları ve isabetli tavırları, kaybettikleri ve kazandıkları zaviyesinden her gün bir kere daha nefsiyle yüzleşmeli ama bunu kötülük ve fenalıklarını deşeleyip kendini aşağılamak suretiyle yapmamalı; aksine, nefsinin karşısındaki bir kanepeye oturup, onu “rasyonel, insafı ve hâzık” bir hekimin hastasını muayene etmesi edasıyla sorgulamalıdır.

Evet, nefsiyle yüzleşen insan, evvela onu farklı bir varlık gibi görüp muhatap almalı, onun hakkındaki tenkitlerini, takdirlerini dile getirmeli ve onun cevaplarını dinlemelidir. Sonra da ortaya konan düşünceleri, tevcih edilen soruları, nefisten gelen itirazları veya kabulleri bir hakeme arz etmeli ve onun değerlendirmelerine kulak vermelidir. İşte o hakem, olsa olsa insanın en doğru söyleyen sistemi, yani vicdanı olabilir. Bundan dolayı, nefis muhâsesinde vicdanın sesini dinlemek, onun ölçülerini esas kabul etmek ve nihâi kararı ona tasdik ettirmek gerekir.

Nefsi ele alırken ve onu değerlendirirken akla uygun, ölçülü ve hesaplı davranarak onun mahiyetini de göz önünde bulundurmak icap eder. Nefis mekanizması, her türlü şehvî arzu, istek ve kaprislerden; bazı hikmetlerle belli gayeler için insana verilen kin, nefret, öfke, hiddet ve inat gibi duygulardan meydana gelmiştir. Bundan dolayı, dünden bugüne ruhun “terbiye”sinden ve kalbin “tasfiyesi”nden bahsedilirken nefis için de “tezkiye” ifadesi

kullanılmış; nefsin tabiatında bir kirlilik bulunduğu için onun saf-laştırılıp özüne döndürülmesi söz konusu edilmemiş ve “nefis tasfiyesi” denmemiştir. Nefis kendi konumunda değerlendirilerek, onun kirlerinden temizlenmesi ve ondaki şerre açık istidat ve temayül-lerin hayır hesabına kullanılır hale getirilmesi hedeflenmiş; bu da “nefis tezkiyesi” tabiriyle ifade edilmiştir.

Diğer taraftan, nefis; kibir, gurur, bencillik, haset, kin, öfke, düşmanlık gibi şeytanî hususiyetlerine rağmen, onu kalb ve ruhun arkadaşlığına yükseltebilecek önemli bir potansiyeli de özünde taşımaktadır. O, ciddi bir seyr u sülûkla şeytanî hususiyetlerinden birer birer sıyrılabilir; üzerindeki cismâniyete ait zulmetleri arka arkaya yırtıp emmârelikten kurtularak, levvâme, mülheme, mutmainne, râdiye, mardiyeye ve sâfiye gibi mertebelere sıçramak suretiyle müzekkâ (temizlenmiş) hale gelebilir. Ayrıca nefis, insandaki metafizik gerilimi tetikleyen çok önemli bir unsur sayılır. O, insanı sürekli uğraştırır; onun gaflete düşmesine asla fırsat vermez ve insandaki mücadele azmini bilir. Onun içindir ki, insanı sadece manâ yönüyle ele alıp terbiye etmek veya onu vicdan mekanizmasından ibaret kabul ederek yalnızca ruh terbiyesi ve kalb tasfiyesiyle meşgul olmak yeterli değildir. Aynı zamanda, nefsin tezkiyesi ve insana verilen negatif duyguların da hayır istikametine çevrilmesi gerekir.

Ne var ki, Bediüzzaman Hazretlerinin ifadesiyle, nefis-i emmâre, levvâmeye veya mutmainneye inkılâp etse bile onun tesiri hiçbir zaman bütün bütün yok olmaz. Çünkü o, silâhlarını ve cihâzâtını sınırlara, hassasiyetlere ve çeşitli mevzulardaki aşırı titizliğe devreder; onlar da onun vazifesini âhir ömre kadar sürdürürler. Nefis-i emmâre çoktan öldüğü halde, onun tesirleri yine görünür. Bu hususa dikkat çeken Üstad Hazretleri der ki, “Ben bir zaman enaniyetini bırakmış ve nefis-i emmaresi kalmamış büyük evliyanın da şiddetli bir surette nefis-i emmareden şikayet ettiğini gördüm, hayrette kaldım. Sonra kat’î bildim ki, âhir ömre kadar mücahede-i nefsiyenin sevabdar devamı için, nefis-i emmarenin ölmesi üzerine onun cihazatı damarlara ve hissiyata devredilir, mücahede devam eder. İşte o büyük evliyalardan, bu ikinci düşmandan ve nefsin vârisinden şikâyet ederler.”

Kur’ân-ı Kerim, Hazreti Yusuf’un kıssası münasebetiyle nefse itimat edilemeyeceğini açıkça dile getirir ve Zeliha’nın “Doğrusu,

ben nefsimi temize çıkarmam. Çünkü Rabbimin merhamet edip kordukları hariç, nefis daima fenalığı ister, kötülüğe sevkeder. Şüphesiz Rabbim gafurdur, rahimdir (affi ve merhameti boldur)” (Yusuf, 12/53) dediğini nakleder. Müfessirler arasında, bu ifadenin, Hazreti Yusuf’a ait olduğu kanaati daha yaygındır. Fakat, bu sözü, nefsinin tezkiye etmemeye matuf olarak Hazreti Yusuf’un söylediğini farz etmek uygun düşse bile, peygamberlerin doğuştan nefsi-i mutmainne sahibi oldukları ve Yusuf Nebi (aleyhisselam) için de nefsi-i emmareden bahsedilemeyeceği düşünülünce; ayrıca, ayetin siyakına bakılınca Zeliha’nın söylediğini kabul etmek daha doğru olsa gerektir. Zira söz konusu ayette, Zeliha’nın konuşmasından sonra başka bir kâil, yani sözü söyleyen açıkça belirtilmemiştir; bu da onun sözünün devam ettiğini gösterir. Haddizatında, bu söz kime ait olursa olsun, asıl üzerinde durulması gereken mesele, Kur’an’ın onu nazara vermiş ve nefsi-i emmareye itimad edilemeyeceğini bildirmiş olmasıdır.

Demek ki, bu mevzuuda sürekli teykkuzda olmak, hep titiz davranmak ve asla nefse güvenmemek lazımdır. Hazreti Bediüzzaman’ın ifadesiyle, “Tezkiyesiz nefsi-i emmâresi bulunmak şartıyla, kendi nefsinin beğenen ve seven adam başkasını sevmez. Eğer zâhirî sevse de samimî sevemez; belki ondaki menfaatini ve lezzetini sever. Daima kendini beğendirmeye ve sevdirmeye çalışır. Ve kusurunu nefsinin almaz, belki avukat gibi kendini müdafaa ve tebrîe eyler.” İşte, nefsi karşı koltuğa oturtup ona bazı sorular tevcih ederken, onu bu yapısı ve cibilliyetiyle ele almak gerekir. O, kendi cibilliyeti istikametinde tezkiye edilmez ve serbest bırakılırsa mütemerrid bir karaktere bürünür. Fakat, arz etmeye çalıştığımız hususiyetleri gözetilerek rasyonel bir şekilde ele alınıp tezkiyeye tâbî tutulursa, o zaman da, bir farklılaşma yaşar, hayvâniyet ve cismâniyet üstü bir mahiyete ulaşır; artık, ruha ve kalbe bütün bütün zıt olmaz.

Muhasebede de İnsafı Olmalı

Bir diğer husus; insan kendiyi yüzleşirken, nefsiyle hesaplaşırken ve bir manâda onu masaya yatırıp analitik bir mülâhazayla ona bakarken çok insafı olmalı; merhamet ve adâlet dâiresinde hareket etmeli; her hak sahibine hakkını vermesi gerektiği gibi nefsinin hakkına da riayatkâr davranmalıdır. Muhâsebede de hakkı gözetip

adâletten ayrılmama esastır. Her insan, kendi seviyesine göre nefsini sorgulamalı; ona yönelttiği isteklerinde kendi kemalât eşliğini ölçü edinmeli; ondan tabiat üstü beklentilere girmemelidir ki dini zorlaştırmış, omuzuna yüklediği ağırlıkların altında kalmış ve ümitsizliğe düşmüş olmasın.

Başka bir münasebetle arz ettiğim, Ebu'd-Derdâ ile Selman-ı Farisî efendilerimiz arasındaki konuşmada da aynı hususa işaret vardır. Hazreti Selman, sürekli oruç tutan, yatağa hiç girmeyen, neredeyse gecenin tamamını kıyamda geçiren Ebu'd-Derda Hazretlerine Peygamber Efendimizden işittiği şu nasihatı hatırlatır: “Senin üzerinde Rabbinin hakkı var, nefsinin hakkı var, ehlinin de hakkı var. Her hak sahibine hakkını ver.” Evet, İslâm'da ruhbanîyet yoktur; o insanı bütün mahiyetiyle değerlendirir. Yogiler gibi yemekten- içmekten tamamen uzak duranlara, aylarca aç-susuz kalanlara ve Allah'ın helal kıldığını yasaklayanlara, “Ey iman edenler! Allah'ın size helal kıldığı o güzel ve temiz nimetleri kendinize haram kılmayın, haddi aşmayın! Çünkü Allah, haddini aşanları asla sevmez. Allah'ın size rızık olmak üzere yarattığı şeylerden helal ve temiz olarak yeyin! Kendisine iman ettiğiniz Allah'a karşı gelmekten sakının!” (Mâide, 5/87-88) der; müntesiplerine denge, itidal ve istikamet telkin eder.

İmam-ı Birgivi'nin “*Tarikat-ı Muhammediye*” isimli kitabına “*Berika*” adıyla bir şerh yazmış olan İmam-ı Hadimî, ya kendi başından geçen veya başkasından naklettiği misali bir mahkeme hadisesini anlatır. Hadiseyi yaşayan insan her kimse, onu, “hakkında şikâyet var” diye mahkemeye çağırırlar. Mahkeme salonunda, bir köşeye büzülmüş, pusmuş, acayip kılıklı, tanımadığı birini görür. O tuhaf davacı, “Bu zat, benim hakkımı vermiyor; yemiyor, içmiyor, yatmıyor” diye şikâyetlerini sıralayınca, davalı, onun kendi nefsi olduğunu anlar. Mahkeme heyeti, “Bu senden şikâyet ediyor; tabiatını ve genel durumunu hiç hesaba katmadan, kendi kafana göre onu bazı şeylere zorluyormuşsun” manâsına gelen sözlerle dava konusunu açıklığa kavuşturur. O zat, “Fakat, beni Allah'ın yolundan alıkoymaya çalışsan, sürekli günahlara çağırın ve adeta helâkimi hazırlayan budur, nefsimdir” diyerek savunmasını yapar ve mahkemeyi kazanır. Gerçi, şikâyet etmek nefsin şiarıdır; onun heva ve heves yö-rüngeli şikâyetlerine kulak vermemek gerekir. Ne var ki, ona karşı muamelelerde de insafî elden bırakmamak esas olmalıdır.

Ayrıca, nefsi sorgularken, içinde yaşadığımız şartları da hesaba katmak icap eder. Evet, nefse yüz vermemek ve onu asla şımartmamak gerekir. Bu açıdan, içinde neş'et ettiğimiz iman ve İslâm atmosferi, Cenâb-ı Hak'ın bize bahşettiği dine ve imana hizmet etme zemini çok büyük bir avantaj olarak görülüp, bu büyük nimet karşısında nefislerimizin şikâyet etmeye kat'iyen hakkı olmadığı düşünülebilir. Fakat, dünyanın hâl-i hazırdaki durumu ve çok kötü olan şartların dini hassasiyetleri korumaya mani bulunduğu da mülahaza dairesine alınmalı; özellikle öğretmen, üniversite hocası, doktor, vs.. gibi hayat-ı içtimaiyede bir vazife gören, mecburen çarşı ve pazarın, cadde ve sokağın isine-pasına bulaşan insanların hali de kendi şartları içerisinde hesap edilmelidir. Bir insanın bu şartları gözetmeden nefsini hesaba çekmesi, bir yönüyle, ona tabiatının üstünde bir teklifte bulunması ve onu 'teklif-i mâlâyutak'a maruz bırakması manâsına gelebilir. İşte o durumda nefsin şikayet etmeye hakkı olabilir; hatta nefsine insafsızca yüklenen insanın davayı kaybetme ihtimali de vardır.

Dolayısıyla, insan, her mes'eledede olduğu gibi, muhâsebede de ölçülü ve dengeli davranmalıdır. Her şeyden önce, muhâsebenin yeis ağırlıklı olmamasına çok dikkat etmelidir. Allah Rasulü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem), "Bu din kolaylık üzere vaz' edilmiştir. Hiç kimse kaldıramayacağı mükellefiyetlerin altına girerek dini geçmeye çalışmasın; galibiyet mutlaka dinde kalır" şeklindeki beyanı da bu konuda bize önemli bir ölçü vermektedir. Öyleyse her fert, kendiyle yüzleşirken nefsinin levmetme çitasını sorumluluklarının altında ezilmeme ve yenik düşmeme sınırında tutmalıdır. Bu sınır, her insanın manevî hayatına ve Cenâb-ı Hak'la münasebetine göre çeşitlilik arz eder; onu da en doğru şekilde herkesin kendi vicdanı belirler.

Ey Gafil, Uyuma!

Nitekim, ebrâra sevap kazandıran öyle mes'eleler vardır ki, mukarrebîn için onlar günah sayılmaktadır. Bu itibarla da ebrâr kendi mesuliyet anlayışları açısından, mukarrebîn de onlara has muhâsebe enginliği zaviyesinden nefis sorgulamasında bulunmalıydılar. Meselâ, bir insanın gece yarısı kalkıp "Seven sevdiğinin yanına gitti; aşık maşukuyla buluştu; Rabbim, ben de Sana geldim"

diyerek sabaha kadar gözyaşları içinde namaz kılması takdire değer bir ameldir. Fakat bu amel mukarrebinden bir kula âitse, o bu amelinin muhâsesini kendine göre yapacak ve belki de şöyle diyecektir: “Gece boyunca manevî füyuzatla dolup taşım; gözyaşlarımınla yanaklarımı yıkadım. Fakat, acaba amelimdeki gaye ve hedef bu manevî füyuzâtı yakalamak mıydı? Yoksa, o tatlı dakikalarla alacağım her şeyi alıp ahiret azığımı tükettim mi?” İşte, bu da bir muhâsebe ve nefsi sorgulamadır; ama has dâirede ve bazı insanlara mahsus bir mülâhazadır. Henüz gece namazını hayatının çok önemli bir parçası haline getiremeyenler için böyle bir muhâsebe teklifi, ifrattır ve onların omuzuna altından kalkamayacakları bir ağırlığı yüklemektir. Belki ikincilerin muhâsesesi, gece namazına temâdî üzerinde dönecek; onlar yaz-kış, uzun geceler-kısa geceler ayırımı yapmadan teheccüd namazına devam etme hakkında nefislerini sorgulayacak; bu konudaki tembellik ve tenperverliklerini asla affetmeyip İbrahim Hakkı Hazretlerinin “Kalk ey gafil, uyuma” diye kendilerine seslendiğini duyar gibi olacaklardır. Ben, ne zaman onun şiirini okusam, sanki o heybetli sesini duyuyor gibi olur ve adeta “Uyuma!” diye inlediğini işitirim:

*Ey dâde nedir uyku, gel uyan gecelerde
Kevkeplerin et seyrini, seyrân gecelerde
Bak hey’et-i âlemde, bu hikmetleri seyret,
Bul Sâni’ini, ol âna mihman gecelerde
Çün gündüz olursun nice ağyar ile gafil
Ko gafleti dildârdan utan gecelerde*

...

*Dil, Beyt-i Hudâ’dır, âni pak eyle sivâdan
Kasna nüzul eyler o Sultan, gecelerde.*

Evet, kulluk devam ister; ibadetlerinde bir kesintinin olması, nurlu gecelerine bir fasılanın girmesi lâubâliliğe delalet eder. Ne kadar ara vereceğin mevzuunda hükmü kim söyleyecek? Kaç dinlenme faslı yaşayacağına kim karar verecek? Yoksa, bu meselede hakemlik nefse mi ait? Şayet, hakemliği nefse kaptırmışsan, artık onun elinden kurtulman ve yeniden toparlanman çok zor olacaktır. Öyleyse, “Gel uyan gecelerde”; evrâd u ezkârını ihmal etme, Allah’la münasebetini kavî tut! O’na yakın olmak için bazı vesileleri değerlendiriyorsun; namaz kılıyor, rükua gidiyor, secdeye varıyor ve el

açyorsun. Niçin bunları daha derin eda etmek için geceleri de değerlendirmeyi düşünmüyorsun? İşte, bütün bu mülahazalar da belli bir seviyenin insanları için muhâsebe solukları ve nefisle yüzleşme ifadeleridir.

Meselenin bir diğer yanı da, temâdî (sürüp gitme) ve sürekliliktir. Nefis tezkiyesi adına ne yaparsak, onu mütamadî yapmamız gerekir. Kalbimizi ve ruhumuzu sürekli beslememiz icap eder. Hayatımızda inkıtaya asla meydan vermeden, Bediüzzaman Hazretlerinin ifadesiyle, dua ve tevekkülle meyelân-ı hayrî güçlendirmemiz; istiğfar ve tevbe ile de meyelân-ı şerrin kökünü kesmemiz lazımdır. Günahlarımız karşısında sürekli tır tır titrememiz ve devamlı sevap iştiyakıyla gerilmemiz iktiza eder.

“Kulum, seni Affettim!”

Şahsen, bir insanın hata, kusur ve günahlarını yazıp kaydetmesine taraftar değilim. Onları herkes kendi zihnine yazmalı; başka kimseye açmamalı. Melekler bile bilmemeli hata ve günahları. Onları sadece gizli-açık her şeye nıgehban bulunan Allah bilmeli. O'nun rahmeti geniştir. Kim bilir, bir hadis-i şerifin işaret ettiği gibi, Cenâb-ı Hak kulunu karşısına alır, günahlarını itiraf ettirir: “Şunu, şunu yaptın ama bunları ketmettin, gizledin. Yani, açıktan açığa günah işleyen ve günahlarından hiç sıkılmayan fâsık u fâcir değildin, muvakkat isyanlarının hicabını yaşıyordun. O gün sen setrettin, Ben de bugün seni affediyorum” der. İşte, ahirette “Setrettin, setrettim; kulum, seni affettim” hakikatini duymak ve öyle bir avantajı kaçırmamak için, yazmak suretiyle hata ve günah listesi yapılmasını uygun bulmuyorum. Bununla beraber, bir insan, hayatın bir basamağında, yirmisinde, otuzunda ya da kırkında, bir gününü ayırıp çocukluğundan o güne kadar yapıp ettiklerini tek tek yazsa; bütün hayatını gözden geçirip nefisini hesaba çekerek onun kötülüklerini bir bir saysa; fakat, bunu hayatının sadece o gününde yapsa, bu davranışı nefis muhâsese adına yeterli değildir. Çünkü, biz belki her gün, aklımıza gelen bazı şeylerle içimizi Cenâb-ı Hakk'a dökmeli; günahlarımızı tasrih etmeden, onları açıktan açığa söylemeden, kayda geçmelerine ve o kayıtların bizi zor durumda bırakacak şekilde karşımıza çıkmasına fırsat vermeden istiğfar etmeli; tevbe, inâbe ve evbe kalelerine sığınmalıyız. Her gün bir kere daha kendimizle

yüzleşmeli, hayatımızın muhâsebesini yapmalı ve nefsimizle hesaplaşmadan yatağa girmemeliyiz.

Bu zaviyeden *el-Kulûbu'd-Dâria* gibi dua mecmualarına bakarsanız, Hak dostlarının evrâd u ezkârda mütemadî oldukları gibi, nefsi sorgulama ve istiğfarda da sürekliliği esas aldıklarını görürsünüz. Hazreti Ali (kerremallahu vechehû), Hazreti Üsâme (radiyallahu anh), Muhyiddin İbn Arabî, Hasan Şazilî ve İmam Cafer-i Sâdık gibi maneviyât âleminin sultanlarının “*Üsbûiyye*” adıyla andıkları ve haftanın her günü belli bir bölümünü okudukları hizibleri, virdleri, gece zikirleri, duaları, istiğfarları, istiâzeleri, tesbihleri, tehlilleri, salavât ve na'ları vardır.

Meselâ; Hasan Basrî Hazretleri, İstiğfar Üsbûiyyesini Cuma gününden başlatıp her gün bir bölüm okuyor. Bir hafta bitince tekrar başa dönüyor ve yine günlük hizbini sürdürüyor. Devamlı nefsi ni sorguluyor ve her gün defalarca istiğfar ediyor. Hizbine, Cenâb-ı Hakk karşısında aciz, fakir ve muhtaç bir kul tavrıyla istiğfar ederek başlıyor. Sonra salât u selam okuyor. O hazret, duanın kabulü için gerekli olan evsâfî hâiz bir münacâtta bulunuyor; öyle ki, onun her cümlesinde Hasan Basrî ufkunu görüyorsunuz. Nefsini en kötü bir adam gibi hesaba çekiyor; bir taraftan, hatanın en çirkinini yapmış ve günahın en büyüğünü işlemiş, böylece kalbî hayatını tamamen berbat etmiş ve ruh dünyasını bitirmiş bir insan gibi kendisine bakıyor ve çok içli sözlerle istiğfara yapıyor. Diğer taraftan da, en büyük şefaathçi olan, kendisiyle teyid edilen ve ona dayandırılan her duaya kabul mührü vurduran, ama kendisi payandasız kabule karin bulunan salât u selama sığınıyor; af beratı almak için Allah Rasulü'nü şefaathçi yapıyor. Öyle ki, istiğfarı salât u selam, onu da yeni bir istiğfar takip ediyor ve Hazret sanki her istiğfarda nefsi ni bir kere daha tokatlıyor. Çok samimi bir şekilde Cenâb-ı Hakk'a içi ni döktüğü aynı anda kendisiyle yüzleşiyor, nefsiyle hesaplaşıyor.

Ömür Boyu Gözyaşı Cezası

Bir başka hak dostu, günahlar sebebiyle adeta dilinin tutulduğunu, emr-i ilahîye itaatsizliğin utancından dolayı iki büklüm olduğunu ve ne diyeceğini bilemez hale geldiğini, kulluğun hakkını verememe gafletinin şiddetiyle sesinin kısıldığını ifade ettikten sonra, Cenâb-ı Hakk'a doğrudan ve vesilesiz seslenmeye yüzü

olmadığını, onun için de, efendisi ve istinadgâhı kabul ettiği Abdülkadir Geylânî Hazretlerinin Hak katında makbul ve kapıcı tarafından tanınan sesiyle rahmet kapısını çaldığını belirterek en samimi sözlerle içini döküyor. Öyle ki, münacaatının bir bölümünde, “Ey günah ve kusurlarla âlûde kullarını çokça bağışlayan Gaffâr ve ey günahkarların hata ve isyanlarını setreden Settâr! Benim günahlarımı da bağışla. Bütün çareleri tükenen, yolları daralan, yüzüne karşı kapılar kapanan, doğru yolda olanların izinde yürümek kendisine güçleşen, sayılı günleri geçip gitmekte olduğu halde nefisini gaflet meydanlarından, isyan vadilerinden, sefalet ve sefahet alanlarından bir türlü kurtaramayan şu aciz kuluna merhamet et” diyor ve adeta “Bittim” diye inliyor.

Onları tanımayan, ruh enginliklerine vakıf olmayan ve onların muhâsebe ufkunun nerelere vardığını bilemeyen nâdanlar, bu yakarıları işitince, “Bu adam ne günahlar işlemiş ki böyle; ben o günahlara girmediğime göre bu sözleri söyleyemem” diye düşünebilirler. Oysa, bu sözler mukarrebînin gönül ızdırabını ifade etmektedir. Onlar, bizim sevap vesilesi saydığımız ve fazilet olarak kabul ettiğimiz pek çok söz, fiil ve davranışı kendi ufukları itibarıyla günah saymaktadırlar. Biz şu toplum içinde hiçbir şey yapmasak, sadece bir kere sokağa çıkıp evimize girsek, onların günah sayıp ömür boyu ağladıklarının kat kat fazlası masiyete bulaşmış olabiliriz. Gelin görün ki, o hak dostlarının gözleri bir an masivaya kaysa, onlar ömür boyu gözyaşı döker; o hatadan dolayı ölüm döşeginde bile ızdırıp çeker ve nefislerini sürekli levmederler.

Nefsi sorgularken dikkat edilmesi gereken son bir husus da, sahasını gereği gibi öğrenip işinin ehli haline gelen, mâhir ve mütehasıs bir doktor tavrıyla ona muamelede bulunmaktır. Bağırıp çağırmadan, nefsi bütün bütün arsızlaştırmadan ve kırıp dağıtmadan, içine düştüğü vartadan kurtarma niyetiyle ona yaklaşmak tedavi adına çok önemli bir adımdır. Aslında, bedenî rahatsızlıklarda bir hekimin rehberliği istikametinde tedavi, perhiz ve diyet ne ise, hâzık bir hekim gibi nefis muhâsesinde bulunmak ve onun tezkiyesi adına gerekenleri yapmak da aynı şeydir. Bedene ait hastalıklarda, tabibin tavsiyeleri esas alınması gerektiği gibi mânevî rahatsızlıklarda da bir kâmil mürşidin öğütlerini tutmaya ihtiyaç vardır.

Hastaya Göre Tedavi

Doktorların “Hastalık yok hasta var” mülâhazasını nefis tezkiye sine de tatbik ederek, her insanın başı başına bir âlem olduğu ve dolayısıyla her ferdin manevî rahatsızlıklarının tedavisinin de kısmen bile olsa farklı yöntemler gerektirdiği söylenebilir. Meselâ; cismaniyet ve bedeninin baskısından kurtulamayan bir nefis için zühhd çok önemlidir; ona kesben olmasa da kalben dünyayı ve içindekileri terk etme dersi verilmeli ve sürekli “terk-i dünya” telkininde bulunulmalıdır. Bütün himmet ve gayretini uhrevî hazlara ve füyûzât hislerine bağlayan bir insana her an Hakikî Matlûb, Hakîki Maksûd hatırlatılmalıdır. Yediği-içtiği mevzuunda lâübâlî ve dikkatsiz davranan bir nefse, “Bu bir bardak çayı getirdiler ama burası bir vakıf binası; acaba bu çay nereden gelmişti, parasını kim vermişti? Ya bunu içmek benim hakkım değilse; ya bu başka birine ait bir paketten demlenmişse?” gibi sorular tevcih edilmeli ve nefis bu mevzuda sorgulanarak harama açık bir zeminden hemen uzaklaştırılmalıdır. Heva ve hevesine uymak için boş alanlar ve yalnız koyular arayan birinin önüne din-i mübin-i İslâm’a hizmet etme ve onunla dirilme imkanları koyulmalı ve onun hayırlı insanlar arasında hayırlı faaliyetlerle meşgul olması sağlanmalıdır. Bir başkası, devrilmeden ayakta kalabilmek için iyi bir refike ihtiyaç duyuyorsa, onu da salih bir arkadaşla tanıştırmalı; yalnız kalıp cismanî arzulara dalmasına, o suçuna ceza olarak da bir şeytanın musallat olmasına ve “Kim Rahmanın hikmetlerle dolu olarak gönderdiği Kur’ân’ı göz ardı ederse, Biz de ona bir şeytan sardırırız; artık o, ona arkadaş olur” (Zuhruf, 43/36) ayetinin tokatını yemesine fırsat verilmemelidir. Evet, nefse tedavi edici bir tavırla yaklaşmak ve öyle muamelede bulunmak lazımdır.

Eskiden şimdinin sağlık ocakları ve teşhis-tedavi merkezleri gibi manevî mualece merkezleri vardı. Oralarda hâzık hekimler bulunurdu. Onlar adeta birer insan sarrafıydı ve muhataplarını çehresinden okurlardı. Hemen herkesi durum, konum ve vaziyetinden, hatta kılık ve kıyafetinden, tavır ve davranışlarından bir bakışta teşhis eder, sonra da mâhir bir hekim gibi mualacede bulunur ve tedavi ederlerdi. Her insanı özel durumuna göre değerlendirir; onun arınması için ne türlü bir yoldan geçmesi lazımsa, öyle bir yoldan geçirir; tabiatına ve karakterine göre hususi bir tedavi usûlü

uygulamanın yanısıra ona belli sorumluluklar da yükleyerek insan-ı kâmil olma ufkunu gösterirlerdi.

Maalesef, bugün o merkezleri ve o mâhir hekimleri bulmak çok zor. Manevî rahatsızlıkları tedavi edecek sağlık ocakları hiç yok denecek kadar az. Hatta, bir insanın acil muayeneye ihtiyacı olsa, onu götürebileceğiniz bir manevî hastalıklar için acil servis bile yok. Dahası, acil servis ya da tedavi merkezi zannederek başvurduğunuz yerde hastanızı daha kötü bir hale sokmaları muhtemel. Öyle ki, ruhî depresyona girmiş, bir çeşit şizofreniye tutulmuş ve bir nevi paranoyaya yakalanmış bir insanı falan psikiyatri uzmanına gönderiyorsunuz; bakıyorsunuz ki, hastanız daha da fenalaşmış. Çünkü, hastanızı ona gönderirken seçici davrandığınız doktor bile, inançlı bir insan olmasına rağmen, Freud'çu mülâhazalarla yaklaşp hastanıza “Nefsinin gemini biraz serbest bırak, onun isteklerini yerine getir” diyebiliyor. Susuzluktan dudağı çatlayan hastaya deniz suyu içirerek onun ciğerlerini iyice kavurabiliyor; suya karşı ihtiyacını şahlandırabiliyor.

Bir Türk atasözünde; “Yarım hekim candan, yarım hoca da dinden eder” denir. Bu açıdan, nefsin sorgulanması, gemlenmesi, frenlenmesi ve “tezkiye” dediğimiz ameliyeden geçirilmesi için de hâzık bir hekime ihtiyaç vardır. O manevî tabib, farklı karakterlerin farklı tedavi usûlleri istediğini bilen, muhataplarını bütün husûsiyetleriyle tanıyan ve onları her zaman şefkatle kucaklayan bir sevgi ve müsamaha kahramanı olmalıdır. Zira, Niyazi Mısırî'nin hoş ifadeleriyle söyleyecek olursak:

*Mürşid gerektir bildire Hakkı sana hakka'l-yakîn
Mürşidi olmayanların bildikleri güman imiş
Her mürşide el verme ki yolunu sarpa uğratar,
Mürşidi kâmil olanın gayet yolu âsân imiş...*

Fâcirin Cesareti ve Müttakînin Zilleti

Soru: *Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem), "Allah'im fâcirin celâdetinden, müttakinin de aczinden sana sığınırım!" sözünü nasıl anlamalıyız? Özellikle, müttakînin aczinden Allah'a sığınma ne ifade etmektedir? Bu acz ile Bediüzzaman'ın seyr ü sülûkta bir esas kabul ettiği "acz" arasında nasıl bir fark vardır?*

Cevap: Rasûl-ü Ekrem Efendimiz (aleyhi ekmelü't-tehâyâ) insana sıkıntı ve keder verecek, onu dünya ve ahirette zillete düşürecek mevzularda Cenâb-ı Hakk'a sığınmış, ümmetine de her türlü musibete karşı Allah Teâlâ'nın hıfz ve inâyetine sığınmalarını tavsiye etmiştir. Bu şekilde, ilahî emir ve yasaklara uymanın yanı sıra, hem söz hem de amelle Allah'ın koruyup kollamasını ve bütün şerlerden muhafaza etmesini istemeye "istiâze" denmektedir.

Peygamber Efendimiz'in değişik hadis-i şeriflerine bakılırsa görülecektir ki, O, küfürden, fâsıklıktan, nifaktan, riyakârlıktan, kalbin kasvet ve gafletinden, acizlikten, tembellikten, yoksulluk ve borcun galebe çalmasından, zillet ve meskenetten, insî ve cinnî şeytanların şerlerinden, delilik ve cüzzam gibi hastalıklardan, bunaktan ve çok yaşlanıp başkalarının eline düşmekten, yangın ve

sel gibi felâketlerden, kabir azabından ve Cehennem'den... Cenâb-ı Allah'ın rahmetine, ilâhi riâyet ve inâyete iltica etmiş; aynı zamanda bize de, bu musibetlere karşı teyakuzda olmamızı irşad buyurarak, yönelmemiz lazım gelen sığınağı göstermiştir.

Soruda zikrettiğiniz beyan-ı nebevîde de kendisinden Allah Teâlâ'ya sığınılması icap eden iki husus belirtilmektedir: Bunların birincisi, "fâcirin celâdeti"; diğeri ise, "müttakînin aczi"dir.

Celâdet; yiğitlik, bahadırılık, atılganlık ve cesaretlilik demektir. Celâdetin zıddı ise, cebânet (korkaklık), zillet, miskinlik ve ürkekliktir. Bu ifade bazen fütüvvet, şecâat ve şehâmet kelimelerinin müteradifi olarak da kullanılır. Bunların hepsiyle anlatılmak istenen ortak manâ, aziz yaşama, haksızlığa ve haksızlara boyun eğme, saldırılar karşısında korkak olmama, ihtiyaç halinde kuvvete başvururken bile haktan ayrılmama, gücü yettiğinde bir haksızlığa haddinden fazla karşılık vererek müteceviz davranmama ve hatıta cezalandırmaktan daha ziyade afv ü safh yolunu tercih etme gibi hususlardır.

Mü'min, Azîz ve Yiğit İnsandır!

Celâdet ve şecâat, dinimizce takdir edilen ve her mü'minde bulunması gereken memduh bir sıfattır. İslâm ahlâkıyla alâkalı kitaplarda mutlaka bu mesele de ele alınmış; bu mevzu hakkında müstakil kitaplar yazılmış; Kur'ân-ı Kerim'de yer verilen konuların tasnif edildiği mu'cemlerde hiç olmazsa birkaç kelimeyle bu husus da nazara verilmiştir. Celâdet ve şecâatiyle tarihe geçen büyükler hep alkışlanmış, onlara dair destanlar yazılmış ve çok defa o destanlara müracaat edilerek günümüzün insanında da o ruh hâleti uyarılmaya çalışılmıştır.

Kur'ân-ı Kerim, Ashâb-ı Kirâmı anlatırken onların aziz ve yiğit insanlar olduklarına işaret etmiş; "Onlar kâfirlere karşı şiddetli, kendi aralarında ise çok şefkatlidirler" buyurmuştur. (Fetih, 48/29) Evet, Sahabe efendilerimiz kendi aralarında çok mütevazı, yüzleri yerde ve şefkatli kimselerdir. Fakat, küffâr, küfrünün gereğini yerine getirdiği zaman, mü'minin takınması gereken tavır celâdet tavrıdır. Dolayısıyla, onlar da kâfirlere karşı çok çetin, çok şiddetlidirler; onların hücumlarına karşı zayıflık ve yılgınlık göstermezler. Ashabın

kâfirlere karşı aziz olmaları, kaba ve katı davranışları mânâsına gelmemekte; saldırılar karşısında sinmemelerini, tehditlere boyun eğmemelerini, dünya menfaati için davalarını terk etmemelerini ve zalimlerin dişleri arasında öğütülebilecek kolay bir lokma olmamalarını ifade etmektedir.

Evet, Bediüzzaman'ın ifadesiyle, dünyaperest insan, bir lezzet için nihayetsiz zilleti kabul eder; hasis bir menfaat için şeytanın ayağını öper derecede alçaklık gösterir. O, herkese kul-köle olup, riyakârlık ve dalkavukluk ettiğinden dolayı, son derece zillet, meskenet ve aşıklık içindedir. Fakat, ehl-i iman, özellikle de tahkikî iman ile imanı inkişaf edenler, kavîdirler, muazzezdirler. Her mü'min aziz bir kuldur; çünkü o, Allah'a kul olmuş ve bir yönüyle kulluğunu O'na ipotek ettirmiştir. İnanan bir insan, sadece Kadîr-i Zülcelâl, Hakîm-i Zülkemmâl, Hâlık-ı Kâinat ve her şeye gücü yeten Rabbü's-Semâvâtî ve'l-Arz'a kulluk eder ve o kulluğuna karşı da hiçbir alternatif tanımaz. Öyleyse, miskinliğin, zilletin, başkaları karşısında serfûrû etmenin ve küçük bir menfaat için el-etek öpmenin zıddı olarak kullanılan celâdet bir mü'min sıfatıdır. Mü'min cesurdur, yiğittir; korku ve yılma bilmeyen bir kahramandır. Mehmet Akif bu hakikati ifade sadedinde şöyle demiştir:

*Şehâmet dîni, gayret dîni ancak Müslümanlık'tır;
Hakiki Müslümanlık en büyük bir kahramanlıktır.
Cebânet, meskenet, dünyâda, sığmaz rûh-i İslâm'a...
Kitâbullâh'ı işhâd eyledim –gördün ya– da'vâma.
Görürsün, hissedersin varsa vicdânınla imânın:
Ne müthiş bir hamâset çarpıyor göğsünde Kur'an'ın!*

Beşinci Boyut

Bizim tarihimiz, özellikle de itilâ (yükselme) dönemlerimiz bu celâdet ve şecâat ruhunun en mümtaz kahramanlarıyla doludur. Milletimizin çok cesur, korkusuz ve fütursuz yiğitleri, cebânet ve meskenetin Müslümanlıkla bağdaşmadığını hemen her fırsatta göstermiş; din, vatan ve millet uğruna ölüme bile hiç tereddüt etmeden seve seve gitmişlerdir. Hatta savaşa giderken, gazilikten daha çok şehitliği düşünmüş; şehadet şerbeti içmek için fırsat kollamışlardır. Samanyolu Televizyonu'nun "Beşinci Boyut" dizisinde gösterdiği

gibi, nazarlarını ebedî bir hayata diken her mukaddes ruh, köyünü, tarlasını, annesini, çocuk bekleyen eşini ve bütün hayallerini arkada bırakıp tereddütsüzce cepheye yürüyebilmiştir. Fakat, onların yürüdükleri yer aslında farklı bir âlemin kapısıdır; bambaşka bir buudun ve hayatı insan üstü bir seviyede sürdürme mertebesinin ilk basamağıdır.

Bundan dolaydır ki, Cenâb-ı Hak, “Allah yolunda öldürülenler hakkında “ölü” demeyin. Bilakis, onlar diridirler, fakat siz bunun farkında değilsiniz. (Bakara, 2/154) buyurmaktadır. Evet, Bediüzzaman Hazretlerinin de ifade ettiği gibi, hayat mertebeleri farklı farklıdır; Kur’ân’ın ve hadis-i şeriflerin işaretiyle sabittir ki, şühedânın tabaka-i hayatları sair kabir ehlinin durumunun üstündedir. Şehitler, hayatlarını Hak yolunda feda ettikleri için, Cenâb-ı Hak, dünya hayatına benzeyen, fakat kedersiz ve zahmetsiz olan bir hayatı âlem-i berzahta onlara ihsan etmektedir. Öyle ki, onlar öldüklerinin bile farkında değildirlere; kendilerinin daha iyi bir âleme gittiklerini bilmekte, ölümdaki firak acılığını hiç hissetmemekte ve tam bir sadetle mütelezziz olmaktadırlar.

Hazreti Üstad, şehit olan yeğeni Ubeyd hakkında, “Bir rüyayı sâdikada, yerin altında bir menzil suretindeki kabrine girmişim. Onu şühedâ tabaka-i hayatında gördüm. O beni ölmüş zannediyormuş; benim için çok ağladığını söyledi. Kendisini hayatta biliyor; fakat Rus’un istilâsından çekindiği için, yeraltında kendine güzel bir menzil yapmış” demiş; hadsiz vâkıâtla ve rivayetle, şehitlerin bu tarz bir hayata mazhariyetlerinin ve kendilerini sağ bildiklerinin sabit ve kat’î olduğunu belirtmiştir.

Evet, Seyyidü’ş-şühedâ olan Hazreti Hamza (radiyallahu anh) Efendimiz in, ruhaniyetiyle kendisine iltica eden insanların yardımına koştuğu çok vâkîdir. Cenâb-ı Allah, bazı durumlarda selef-i salihinin şehitlerini icraât-ı Sübhaniyesine perde yapmaktadır. Kimi insanların yardımına Hazreti Ali’yi, bazılarında Hazreti Mus’ab’ı ve bir kısmında da Bedir ashabını göndermektedir. Farklı bir buudda bulunan şehitler, çoğu zaman imdatlarına koştukları insanlara dünyadaki halleriyle görünmekte ve onların alışıık olup yadırgamadıkları misalî resimleriyle, berzahî fotoğraflarıyla ortaya çıkmaktadırlar. Yani, siz şühedâyı, dünya hayatında hangi elbise içinde ve nasıl bir halde görmüşseniz, Allah Teâlâ da onlara o türlü misalî elbiseler

giydirmekte, öyle karşınıza çıkarmakta ve dünyaya ait bazı umûru onlara icrâ ettirmektedir. Şu kadar var ki, onlar sizin yediğiniz türden şeyler yemezler; hayatınızı devam ettirebilmeniz için mukayyet bulunduğunuz yeme, içme, uyuma gibi bazı kayıtlar onlar için söz konusu değildir.

Şehâmet-i İmaniye

İşte, her mü'minde imandan kaynaklanan bir kahramanlık ve cesaret ruhu olması iktizâ eder ki biz buna şehâmet-i imaniye, izzet-i diniye ya da celâdet deriz. Bununla beraber, Bediüzzaman Hazretleri mü'minlerdeki şehâmeti anlatırken onu “şefkatle cihazlanmış şehâmet-i imaniye” şeklinde tavsif eder. Yani, mü'minler, zâlimler karşısında zillet göstermedikleri gibi mazlumları da zelil etmezler. Onlar, emri altındakilere hiçbir hak ve hürriyet tanımayan despotlara dalkavukluk yapmaz, kaba kuvvet temsilcilerine el açıp boyun bükmezler; bununla beraber, zayıf ve çaresiz kimselere karşı da tahakküm ve tekebbürde bulunmazlar.

İmanın kazandırdığı izzetle yaşayan insanlar, kahramanlık ve cesaretlerini haksızlıkta ve başkalarını ezmekte kullanmaz ve asla kaba kuvvete başvurmazlar. Onlar, güçlü oldukları yerde affeder; hiddet ü şiddet anında hilm ü silmle muamelede bulunur; ihtiyaç içinde kıvrandıkları durumlarda bile “isâr” ruhuyla hareket edip başkalarını düşünür ve düşmanları hakkında dahi hayırhahlıktan geri durmazlar. Savaş esnasında harbin kendi kurallarına göre davransalar da, hemen her zaman sulh yolu araştırır ve herkesin kendi hak ve hürriyetlerine göre yaşamasını temin etmeye çalışırlar.

Nitekim, Allah Rasûlü (aleyhi ekmelü't-tehâyâ) Medine-i Münevver'e teşrif buyurduğunda, “*Medine Vesikası*” adıyla bilinen mukaveleyi yapmış; sulh halinde, herkesin kendini emniyet ve güvende hissetmesi gerektiğini fiilen göstermişti. O anlaşmanın imzalandığı dönemde, Medine'de Hristiyanlar, Yahudiler, müşrikler, bir kabile dinine inananlar ve dinsizler de vardı. Fakat, Rasûl-ü Ekrem Efendimiz hiç ayırım yapmadan barış ve güven içinde yaşamaya razı olan herkesi anlaşmaya çağırmıştı. Yaptığı mukavelede, kabileleri teker teker saymış; Benû Avf, Benû Hâris, Benû Sâide, Benû Cuşem, Benû'n-Neccâr... diyerek her kabileyi zikrettikten sonra o kabilenin hak ve sorumluluklarını belirtmişti. Peygamber Efendimiz,

Mekke'nin fethi sırasında da, Müslümanlara senelerce düşmanlık yapan kimseleri bile affetmiş; kapısını çalanlara daima merhametle muamelede bulunmuş ve en güçlü olduğu dönemlerde dahi kuvvet ve celâdeti tahakküm sebebi olarak kullanmamıştı. Daha sonraki dönemlerde de özellikle Râşid Halifeler, Selçuklular ve Osmanlılar, emirleri altındaki toplulukları aynı emniyet ruhuyla yaşatmışlardı.

Diğer taraftan, celâdet ve şecâat duygusunu başkalarını ezme ve kendini ifade etme yolunda kullananlar da olabilir. Aslında, Cenâb-ı Allah insana, dışarıdan gelecek saldırılardan kendini koruması için “kuvve-i gadabiye” (öfke hissi) dediğimiz bir duygu vermiştir. Bu duygu, hariçten gelen hücumları önlemek için itici bir kuvvet ve tedbirli olmaya yarayan bir güçtür. Korkulacak şeyler karşısında temkinli davranma ve onları telâşa kapılmadan savmaya çalışma anlamındaki yiğitçe duruşun, yani “şecâat”in kaynağı olan bu duygu; bütün kin, nefret, hınç, hiddet, dargınlık ve kızgınlığın da menşei-dir. Bazıları, korkulmayacak şeylerden dahi korkar, sürekli vehimlerle oturup kalkar ve değişik paranoyalarla hayatı yaşanmaz hâle getirirler ki, bunların halini “cebânet” (korkaklık) kelimesi ifade eder. Fakat, bazı insanlar da vardır ki, onlar âkıbeti hiç düşünmeden, ölçüsüzce ve muhâkemesizce her işe girişir ve neticesi mutlak felâket olan tehlikelere bile korkusuzca atılırlar. Kuvve-i gadabiyenin bu ifrat hâline de “tehevür” (korkusuzluk ve saldırganlık) denir.

Fâcirin Cesareti

İşte, şecâat duygusu, dinin emrettiği ölçüler içerisinde ve izin verdiği şekilde değil de, kuvvet göstermek, başkalarını ezmek ve hak edilmeyen bir şeyi zorla almak için kullanılırsa, bunu yapan insanın celâdet ve şecâati, övülen ve takdir edilen bir vasıf olmaktan çıkar. Korkusuzluğu bâtil yollarda ve zorbalıkta kullanan bir insanın cesareti kendinden Allah'a sığınılması gereken bir şerre dönüşür. Hele bir de, o korkusuz insan fâcirse, onun celâdet ve şecâati daha büyük musibetlere sebebiyet verir.

Fâcir; İslâm'ın emirlerini çiğneyen, dinî ölçü ve prensiplere aykırı hareket eden, günahlarda ısrarcı davranan ve büyük günahları işlemekten bile utanmayan azgın kimse demektir. Kalbi ölmüş ve vicdanı tefessüh etmiş böyle birinden şefkat ve merhamet beklenmez; onun şecâat duygusu şefkat hissiyle dengelenmediği için, fâcir

adam hiç kimseye acımaz... O, zulüm ve zorbalıklarının âkıbetini hiç düşünmeden kan döker, can alır, yuva yıkar ve ocaklar söndürür. Bundan dolayı, her sözünde binlerce hikmet bulunan Allah Rasûlû, daha pek çok derin manânın yanında bu hususa da dikkat çekmiş; fâcirin celâdetinden Allah'a sığınmış ve öyle bir şer karşısında bizim de ilahî hıfz ve riayete yönelmemizi tavsiye buyurmuştur.

Müttakînin Tembellik ve Miskinliği

Sorunuzda, Peygamber Efendimiz'in (aleyhi efdalüssalavâti vetteslimât) istiâzede bulunduğu ikinci husus "müttakînin aczi" idi. Acz; güçsüzlük, kifâyetsizlik, beceriksizlik ve elinden iş gelme halidir. Bu hadis-i şerifte acz; tembellik, uyuşukluk, bitkinlik, ümitsizlik ve çaresizlik manâlarını da ifade edecek şekilde kullanılmıştır.

Tembellik, beceriksizlik ve çaresizlik anlamındaki acizlik, bir kâfir sıfatıdır. Mü'minin şe'ni, sa'y u gayret ve ümittir. Hususiyle de karamsarlıktan neş'et eden çaresizlik ve miskinlik duygusu, milletleri felç eden dehşetli bir hastalıktır ve ilerlemeye, gelişmeye, olgunlaşmaya manidir.

Acizlik her insan için kötü olsa da mü'minin beceriksiz, miskin ve bedbin olması çok daha kötüdür. Zira, mü'mindeki aciziyet, onun Cenâb-ı Hakk'a itimat etmeyişine de bir emaredir. Aciz bir insan, Allah Teâlâ hakkında hüsn-ü zanda bulunmuyor demektir ve dolayısıyla onun, "Kulum Beni nasıl tanırorsa, ona öyle muamele ederim" hadis-i şerifi gereğince ilahî inayetten istifadesi mümkün değildir.

Müttakî bir insanın beceriksizlik ve çaresizlik içine düşmesine gelince, o bütün bütün fena bir durumdur. Zira, müttakî bir kul, belli bir seviyenin insanıdır. O, Allah'ın emirlerine uyup yasaklarından kaçınmak suretiyle O'nun azabından korunma cehdinde bulunan bir insandır. Müttakî'yi, takvânın daha şümüllü ve umumi manâsına göre tarif edersek, o, dinin prensiplerini hassasiyetle görüp gözettiği gibi, şeriat-ı fitriye kanunlarına da riâyet eden; Müsebbübü'l-esbâba tam itimat etmekle beraber sebepleri de yerine getiren; Cehennemi netice veren davranışlardan sakınmanın yanı sıra kalbini de şirk işmâm eden şeylerden koruyup kollayan insan

demektir. Dolayısıyla da, şartlar ne olursa olsun, başına ne gelirse gelsin, bir müttakinin bedbinlik yaşaması ve acze düşmesi kabul edilemez. O bir taraftan sebepleri yerine getirme, diğer yandan da Cenâb-ı Allah'ın kudretine sığınma hususiyetleriyle maruf bir kul olmalıdır. Oysa acz, Müsebbibü'l-esbaba yönelme keyfiyetini belirleyememeyi ve sebepleri terk etmeyi netice verir. Böylece, o insan, hem tekvinî emirler mevzuunda, hem Müslümanca yaşama konusunda, hem de dinini dünyaya anlatma hususunda elinden bir şey gelmeyen bir âciz, bir miskin halini alır.

Takva'nın Bir Derinliği

Bir gün, Rasûl-ü Ekrem Efendimiz, Ebû Umametü'l-Bâhili Hazretlerini, Mescid-i Nebevî'de mahzun, mükedder, kalbi kırık ve boynunu bükük oturuyorken görmüş ve hemen o halinin sebebini sormuştu. Ebû Umame, “Ey Allah'ın Rasûlü, evde yiyecek bir şey yok ve fakr u zaruret had safhaya ulaştı. Peşimi bırakmayan bir sıkıntı ve bazı borçlarım sebebiyle böyle gamlıyım” cevabını vermişti. Bunun üzerine, Peygamber Efendimiz, ona sabah akşam şunları söylemesini tavsiye buyurmuştu: “Allah'ım tasadan, kederden, eli kolu bağlı miskin miskin oturmaktan, tembellikten, korkaklıktan, malımı ulvî bir gaye için verememe cimrilüğünden, borç altında ezilmekten ve düşmana mağlup olmaktan Sana sığınırım.”

Ebu Umame Hazretleri bu sözlerin manâsını anlamış; hem Cenâb-ı Hakk'a teveccüh edip niyazda bulunmuş hem de fiilî duayı da yerine getirme düşüncesiyle çalışmış, gayret göstermiş; tassa ve kederden kurtulduğu gibi borçlarını da ödemişti. “Acizlikten ve tembellikten Sana sığınırım” dedikten sonra, o, hâlâ bir kenarda oturup elalemin avucuna bakamazdı. Artık bu safhada ona düşen vazife, dua ettiği hususları fiiliyata dökmekten ibaretti.

Evet, teşriî emir ve nehiyleri gözetip dinin “yap” veya “yapma” dediği hususlarda emre imtisal etmenin yanı sıra, tekvinî emirlerle riayet etmek, yani, Allah'ın kainatta cârî sünnetine (kanunlarına) uygun hareket etmek de takvanın önemli bir buududur. Biz, millet olarak, takvanın çok önemli bir yanı olan “tekvinî emirleri gözetme” esasına gereken değeri vermeyince zenginliklerimizi bir kaybetmiş ve ezilmişiz. Daha sonra, bu hatamızı telafi etmeye çalışırken daha büyük bir hataya düşmüşüz: Batı'nın muvaffakiyetini

dünyayı çok iyi okumalarında ve onun üzerine yoğunlaşmalarında görmüş, “Biz de kevnî kanunları değerlendirerek onlara yetişeceğiz” demişiz; ama ne yazık ki, mukaddes değerlerimizi bir kenara atmakla işe başlamışız.

İşte, acz ve çaresizlik düşüncesi zatında kötü olsa da, sünnetullahı bilen ve hem teşriî hem de tekvinî emirlere uyması beklenen bir müttakînin acizlik ve meskenet hastalığına yakalanması çok daha kötü bir durumdur. Bu sebeple ve daha pek çok hikmete mebnî olarak Allah Rasûlü müttakînin aczinden Allah’a sığınmış; böyle bir bedbinliğe düşmememiz için de bizi uyarmıştır.

İlahî Yardıma Çağrı Olan Acz

Bediüzzaman Hazretlerinin, mesleğinin bir esası saydığı acz meselesi bedbinlik ve çaresizlikten çok farklıdır. Bu zaviyeden acz, miskinlik ve tembellikle eli-kolu bağı oturmak değildir; insanın, kendi üzerine düşen sa’y ü gayreti ortaya koyarak kulluk vazifesini yapmasının yanında, Allah karşısında acizliğini de idrak ve ilan etmesidir. “Ben acizim, Sen Muktedirsin; ben fakirim, Sen Ganîsin; ben muhtacım, Sen ise bütün ihtiyaçları gidermeye gücü yetersin” deyip Cenâb-ı Allah’ın kudretine dayanmasıdır. İnsanın, Cenâb-ı Hak karşısında kendini bir hiç bilmesi, her zaman kulluğunun farkında olarak hareket etmesi, umduğu Cennet meyvelerine mukabil ibadet ü tâatini çok yetersiz görmesi ve sadece ilahî rahmete itimad etmesidir. Acz u fakrının farkında olan bir kul sürekli, “Ben kendime yetmem Allah’ım, inayet ve kereminle destekle beni. Ben kendi işlerimin üstesinden gelemem ve kendi imkanlarımla Cennet’e gidemem Rabbim, rahmet ve inayetle te’yit buyur, Cennetine al şu âciz bendeni. Bütün imkanlarımla Cennet’i peylemeye çalışsam ve bütün ömrümü ona hasretsem de, benim cehd u gayretim Cenneti kazanmaya kâfi gelmez. Ona ancak, Senin merhametinle ulaşabilirim. Beni de ilahî rahmetinle yarlığa Allah’ım!” der durur. Kendi güç ve kuvvetiyle en küçük bir zaferi bile elde edemeyeceğine ama Allah’ın inayetiyle her işin altından kalkabileceğine inanır. Böylece, aczini Allah’ın kudret ve inayetine bir çağrı yapar; kendi küçüklüğüne rağmen O’nun sonsuz kudretine dayanır ve o kuvvet sayesinde her meselenin üstesinden gelebileceğine iman eder.

Evet, insan âciz, zayıf ve muhtaçtır; O ise, her şeye hükmeden

mutlak bir Hâkim'dir. Bu itibarladır ki, halis bir kul hemen her zaman, kendi küçüklüğünün şuurunda ve O'nun büyüklüğünü takdir hisleriyle iki büküm yaşar; isteyeceği her şeyi, kavli, fiili ve hâli talep çerçevesinde sadece ve sadece O'ndan ister ve O'na karşı müstağni davranmayı küstahça bir çalım sayar. O'nunla dua ve ibadet münasebetlerinde lâubalî olmayı ve gayr-ı ciddi bulunmayı da bir saygısızlık kabul eder. O'na teveccühünde her zaman bir yandan ümit, diğer taraftan da endişe mülâhazalarıyla dolar.

Aslında, hem dünyevî hem de uhrevî beklentilerimiz hesabına yaptığımız işler ile talip olduğumuz neticeler arasında bir münasebetsizlik var gibidir. Meselâ, binlerce yıldız ve gezegen emrine verilse, binlerce senelik bir ömür de bahşedilse, insan Cennet gibi bir ebedî menzili var edemez; Cennet hayatının bir gününe bile nâil olamaz. Fakat, Allah (celle celalühü) elli-altmış senelik bir kulluğa bedel ebedî saadeti va'd etmektedir. Dua etmekle ya da namaz kılmakla Cennet'e ulaşmak arasında zâhiren bir münasebet gözükmemektedir. Oysa, Cenâb-ı Hak, "Siz, üzerinize tevdi ettiğim şu vazifeyi yapın, Ben de ona mukabil şöyle bir mükafatta bulunacağım" demekte ve bizim nazarımızda çok küçük olan bazı amellere pek büyük bir kıymet takdir etmektedir. İşte, orada asıl tenasüp Allah'ın emrettiği o ameli yapmak ve O'nun değer biçtiği bir işi takdir ettiği o değere göre ele almaktır. Çünkü, Mevlâ-yı Müteâl, kullarının aczini bir merhamet çağırısı gibi kabul etmekte; halis bir niyetle ortaya konan çok küçük amellere sonsuz nimetler vererek mukabelede bulunmaktadır. Meselâ, namaz bazen bir saate sığdırılabilecek bir ibadettir ve insanın nazarında Cennet'in karşılığı olabilecek bir kıymette değildir. Zâhiren, beşerî hareket ve davranışlara sıkıştırılmış bir darlık içinde eda edilen ve bazen gaffletle biraz daha daraltılan o namazla Cennet alınmaz. Fakat, Cenâb-ı Allah, namaza öyle bir kıymet biçer, ona o denli bir vüs'at verir ve onu öyle değerler üstü değerlere ulaştırır ki, artık o namaz küçük ve değersiz bir şey değildir; bilakis, Cennet'i satın almaya yetebilecek bir sermayedir.

Demek ki, Cenâb-ı Allah size bir vazife tahmil ediyor. O vazife teklif-i mâlâyutak denebilecek cinsten güç yetiremeyeceğiniz bir iş de değil, herkesin az bir gayretle altundan kalkabileceği bir iş. Fakat, ona öyle bir kıymet biçiyor ki, onunla Cennet'i satın alabiliyorsunuz. Yani, elinizdeki değersiz bakır parçasına kendi mühürünü vuruyor ve o mangırı bir anda cihanları peyleyebilecek bir

para seviyesine yükseltiyor. Aynen öyle de, sizin imanınız da O'nun mührünü taşıyan çok değerli bir sermaye; ibadet ü tâatiniz ebedi sadeti satın alabilecek kıymette bir hazine... Âciz ve fakirsiniz; belki elinizden çok küçük bir iş geliyor ama o, Hak katında çok büyük sayılıyor ve ona mukabil sizin için Cennet kapıları açılıyor.

Tabii ki, böyle bir netice gönlünüzde bir teşekkür hissi ve minnettarlık duygusu hâsıl eder.. içinizde bir şükür hissi uyarır.. Birinizin bin olduğunu, kendi darlığınız içinde eda ettiğiniz bir ibadetin O'nun rahmetinin genişliğiyle değerler üstü değerlere ulaştığını görünce şevk ile gürlersiniz.. bu büyük nimetler sizi sürekli teffekkür, şükür ve şevk atmosferine çeker. Dahası, şahit olduğunuz ilahî rahmet ve inayet sizin gönlünüzde de şefkat hissini coşturur; mahlukâta merhametle bakan bir insan olursunuz.

İlâhî Teveccüh ve Sıfatlar

Hâsılı; Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) celâdet ve acz sıfatlarının yer değiştirmesine dikkat çekmiş; cesaretin fâcir bir insanda tehlikeli bir silah olduğuna ve aczin de müttakî bir kula hiç yakışmadığına işaret ederek bu iki sıfattan istiâzede bulunmuştur.

Bediüzzaman Hazretlerinin de ifade ettiği gibi, Cenâb-ı Hakk'ın teveccühü sıfatlara göredir. "Meselâ, sabrın mükâfatı zafer; atâletin mücazâtı sefalet; sa'y ve sebatın sevabı da servet ve galebedir." Öyleyse, sa'y ve gayrete sarılan, teşriî emirlerle beraber tekvinî emirleri okumasını da bilen kim olursa olsun, Cenâb-ı Allah onu muvaffak eder. Dolayısıyla, tekvinî emirlere itaat eden kimse, inançsız bir insan da olsa, kevnî hakikatleri görmezlikten gelen Müslümana galebe çalar.

Bir kâfirin her sıfatının küfründen neş'et etmesi lazım gelmediği gibi, bir Müslümanın, bazı sıfatları da dinî disiplinlere uygun olmayabilmektedir. Acizlik, yeis ve çaresizlik birer küfür sıfatı olmasına rağmen bunların bazı mü'minlerde bulunması da ihtimaldir. Celâdet, şecâat ve şehâmet de birer mü'minlik şîârı olduğu halde, bazen inançsız bir insan da bu sıfatlara sahip olabilmektedir.

Sayet, Allah Teâlâ sadece güzel sıfatlara değer veriyorsa, korkaklık, miskinlik, ümitsizlik ve çaresizliğe teveccüh etmiyor ve bu

çirkin vasıfları üzerinde barındıranlara merhamet nazarıyla bakmıyor demektir. Bir manâda, âciz ve miskin kimseler “kendi hallerine bırakılmış ve terk edilmiş” zavallılardır. Böyle bir “bırakılmışlık” ise, “Allah’ım beni göz açıp-kapayınca kadar dahi olsa nefsimle başbaşa bırakma!” diye dua etmesi, heva ve hevesinin insafsızlığına terk edilmemek için yakarıшта bulunması beklenen bir mü’mine yakışmayan bir sıfattır. Evet, mü’min ümitli, gayretli, azimli ve Cenâb-ı Allah hakkında hüsn-ü zanlı olmalıdır.

Sözlerimizi yine Mehmet Akif’in yanık nağmeleriyle bitirelim:

*Mâdem ki alçaklığı bir, ye’s ile şirkin;
Mâdem ki ondan daha mel’un daha çirkin
Bir seyyie yoktur sana; ey unsur-i îman,
Nevmîd olarak rahmet-i mev’ûd-i Hudâ’dan
Hüsrâna nżâ verme... Çalış... Azmi bırakma;
Kendin yanacaksan bile, evlâdını yakma!”*

Sıra Bize de Gelecek!..

Soru: Bazı sofilerin râbîta-ı mevt düşüncesi ile Hazreti Bediüzzaman'ın râbîta-ı mevt anlayışı arasında nasıl bir fark vardır? Dünyanın cazibedar güzellikleri karşısında aldanmama vesilelerinden biri olan ölümü ve ötesini tefekkür etme konusunda hangi hususlara dikkat edilmelidir?

Cevap: İslâm'ın koruyucu zırhı hükmünde olan ve dinin ayakta durabilmesi için insanlar arasında daima canlı tutulması gereken “müeyyidât” dediğimiz esaslar vardır. Bu esasların birincisi, “emr-i bi'lma'ruf nehy-i ani'lünker”dir; yani, sürekli iyiliği emretmek ve kötülükten alıkoymaktır. Başka bir ifade ile, emr-i bi'lma'ruf nehy-i ani'lünker, Kur'ân ve sünnete uygun düşen söz, amel ve davranışları öğütlemek; haram ve günahlardan, Allah'ın razı olmadığı ifade, fiil ve tavırlardan da sakındırmaktır.

Müeyyidâtın çok önemli diğer bir yanını da “rekâik” teşkil eder. İmanı kuvvetlendiren, güzel ahlâka teşvik eden, kalbde Allah sevgisini ve rikkati arttıran, gönlü yumuşatan ve gözün yaşarmasına vesile olan öldükten sonra dirilme, insanın Cenâb-ı Hak'la münasebeti ve zühd mülâhazası ile ilgili konulara “rekâik” denir.

Selef-i salihîn efendilerimiz rekâikle meşgul olmayı hayatlarının bir parçası haline getirmiş; “Kitab'uz-Zühd ve'r-Rekâik” adlı eserler yazmış; hadis mecmualarında ya da diğer kitaplarında “rikâk” başlığı altında ölüm ve ötesiyle alakalı mevzulara, Peygamber Efendimiz'in

(sallallahü aleyhi ve sellem), Ashâb-ı kirâmın ve Tâbiîn'in ibâdet, zühd, tevekkül, tevazu ve kanâata dâir söz ve tavsiyelerine yer vermişlerdir. İnsanın ölüm meleğiyle karşılaştığı andaki durumu, can verme sırasındaki hali, defnedilmesi, kabir azabı, berzah hayatı, mahşer, hesap, mizan, sırat, Cennet ve Cehennem gibi safhalar üzerinde uzun uzun durmuşlardır. Bununla beraber, rekâik arasında en fazla râbîta-ı mevt konusuna değinmiş ve ahiret için azık edinmenin lüzumuna dikkat çekmişlerdir.

Râbîta-ı Mevt

Râbîta; iki şey arasındaki bağ, bağlılık, irtibat, alâka ve münasebet manâlarına gelmektedir. Mevt ise, ölüm demektir. Öyleyse, “râbîta-i mevt” tabiri, ölümü sürekli hatırdâ tutmayı, bir ayağı öbür âleme atmışçasına ötelere irtibat halinde bulunmayı, bu dünyanın bir misafirhane olduğunu düşünerek ebedî saadeti kazanma gayretiyle yaşamayı ve tül-i emelden kurtularak büyük bir alâka ile ahiretin yamaçlarına yönelmeyi ifade etmektedir.

Kur’ân-ı Kerim hemen her münasebetle ölümü ve ölüm ötesini hatırlatmakta; “Her nefis ölümü tadıcıdır” (Âl-i İmrân, 3/185); “Senden önce hiçbir insana dünyada ebedî hayat nasip etmedik. Sanki sen ölsen, onlar ebedî mi kalacaklar! Hayır, her nefis bile-rek veya bilmeyerek ölümü tadıp-durmaktadır. Biz, sizi bazen şerle, bazen de hayırla imtihan ederiz. Sonunda Bizim huzurumuza getirilirsiniz.” (Enbiyâ, 21/34); “Yeryüzünde bulunan her varlık fânîdir” (Rahmân, 55/26). “Hiç şüphe yok ki sen de öleceksin, onlar da ölecekler. Sonra da büyük duruşmanın olacağı kıyamet gününde Rabbinizin huzurunda birbirinizle dâvalaşacaksınız” (Zümer, 39/30) gibi ayet-i kerimelerle dünyanın geçiciliğini, büyük bir mahkemenin insanları beklediğini ve ahiret hayatının ebedî oluşunu vurgulamaktadır.

Peygamber Efendimiz (aleyhi ekmelü't-tehâyâ) da “Ölümü ve öldükten sonra kemiklerin ve cesedin çürümesini hatırlayın. Ahiret hayatını isteyen dünya hayatının süsünü terk eder” buyurmuş; “Lezzetleri tahrip edip acılaştırılan ölümü çok anın” diyerek râbîta-ı mevt tavsiyesinde bulunmuştur.

Hak dostları, Cenâb-ı Hakk’a vasıl olmak ve dünyanın mânevî tehlikelerinden kurtularak ebedî saadeti temin etmek için, bir

taftan çilelerle ve riyazetlerle nefis tezkiyesine çalışmışlar; diğer taftan da, bu dünyada fâni birer misafir olduklarını düşünerek ahiret azığı edinmeye gayret göstermişlerdir. Her zaman insanlara ölüm hakikatini hatırlatmış ve sürekli râbîta-ı mevt dersi vermişlerdir. Öyle ki, kısa bir süreliğine de olsa onlarla oturup kalkan herkesin gönlüne ötelerin buğusu düşmüş; onları dinleyenler sık sık,

*Bindirirler cansız ata, indirirler zulmete;
Ne ana var, ne ata, örtüp pinhân ederler.
Ne kavim var, ne kardeş, ne eşin var, ne yoldaş,
Mezanna bir çift taş, diker nişan ederler.*

şeklinde Yunusça sözler duymuşlardır. O atmosferde hep berzah, haşır, mahşer ve mizan manzaraları dinlemiş; bazen rahmet-i ilahiyeye iltica duygusuyla, bazen de Cehennemün önüne kollarını gerip “Burası çıkmaz sokak” diyerek ümmetine el uzatan Rasûl-ü Ekrem’in şefaatine mazhar olma recasıyla soluklansalar bile, çok defa ötelere endişe ve korkularıyla ürpermiş ve o meclise rahat rahat yürüyerek girseler de oradan ayrılırken ayaklarının titrediğini hissetmişlerdir.

Evet, bazı sofiler, râbîta-ı mevte yürüdükleri yolun önemli bir rûknü kabul etmiş; tûl-i emelin menşei olan tevehhüm-ü ebediyeti (hiç ölmeyecekmiş gibi yaşama ve dünya hayatının sürüp gideceğine inanma kuruntusunu) o rabîta ile izale etmeye çalışmışlardır. Üstad’ın ifadesiyle, onlar farazî ve hayalî bir surette kendilerini ölmüş tasavvur ve tahayyül etmiş; yıkıyor ve kabre konuyor olduklarını farz etmiş; düşünme düşünme, nefis-i emmârenin o tahayyül ve tasavvurdan müteessir olacağına ve uzun emellerinden bir derece vazgeçeceğine inanmış ve râbîta-ı mevte bu şekliyle uygulamışlardır. Bu türlü bir uygulamada, âkıbeti düşünmek suretiyle hayalen gelecek zamanı hâle taşımak ve istikbalde vuku bulacak hadiselerin o anda cereyan ettiğini farz etmek esastır. Ölüm düşüncesinde yoğunlaşmak ve bu sayede nefis öleceğine ikna etmek, bunu sık sık tekrar ederek onu ölüm fikrine iyice alıştırmak tûl-i emelin önünü almak hedeflenmektedir.

Bediüzzaman’a Göre Rabîta-ı Mevt

Bediüzzaman Hazretleri de, ihlâsı kazanmanın ve muhafaza etmenin en müessir bir sebebinin, râbîta-ı mevt olduğunu belirtmiş;

onu “ölümünü düşünüp, dünyanın fâni olduğunu mülâhaza edip, nefsin desiselerinden kurtulmak” şeklinde tarif etmiş; riyâdan nefret ettiren ve ihlâsı kazandıran râbıta-ı mevt vesilesiyle Eski Said'in Yeni Said'e inkılap ettiğini söyleyerek başta *Haşır Risalesi* ve *İhtiyarlar Risalesi* olmak üzere eserlerinde o râbıtayı ve ölümün ehl-i iman hakkındaki nuranî, hayattar ve güzel hakikatini nazara vermiştir. Ayrıca, “Kırk sene ömrümde, otuz sene tahsilimde yalnız dört kelimeyle dört kelâm öğrendim” diyerek başladığı Katre risalesinde şerh ettiği kelimelerden biri de “El-mevtü Hakkun – Ölüm haktır” gerçeği olmuştur.

Râbıta-ı mevti kendine yoldaş ettiğini söyleyen Bediüzzaman Hazretleri, onu kısmen de olsa bir kısım sofilerden farklı anlamış ve farklı uygulamıştır. Ona göre, bu râbıta, farazî ve hayalî bir surette, âkıbeti düşünerek geleceği şimdiki zamana taşıma şeklinde yapılmamalı; belki ölüm hakikati iyi kavranarak içinde bulunulan andan fikren gelecek zamana yürümek suretinde olmalıdır. Çünkü, Sofilerin uygulamasında, “Gelecekte vukuu muhakkak olan hadiselerle olmuş gibi bakılır” esprisi vardır. Dolayısıyla, onlar bir gün mutlaka öleceklerini düşünüp ilerideki o ölümü olmadan önce olmuş gibi tahayyül ederek zaman-ı hâzıra taşımaktadırlar. Ne var ki, insan bir gün öleceğine inansa bile, nefis o ölüm gününü kendisine çok uzak görebilir. İnsan, hayalen geleceği hâzır zamana taşıyıp kendi ölümünü düşünse de, nefis daha ilk fırsatta “Kim bilir daha kaç sene yaşayacağım” diyerek gaflete düşebilir. Hastalar risalesinde de dendiği gibi, gençlik ve sıhhat gaflet verir, dünyayı hoş gösterir ve âhireti unutturur. Bundan dolayı, hayalî ve farazî bir suretteki râbıta-ı mevt, geçici olarak nazarları ahirete çevirse de ötelere mülâhazasını sürekli canlı tutamaz; çünkü, gençlik, sıhhat, imkanların genişliği ve içtimâî hayata karışma gibi sebeplerle o hayal çabucak delinir ve kalıcı bir tesir icra edemez.

Evet, Bediüzzaman Hazretlerinin râbıta-ı mevt anlayışında, “hakikat noktasında zaman-ı hâzırdan istikbale fikren gitmek” esastır. Hazreti Üstad, çok samimi bir kalbin en içli sesi ve hasbî bir gönlün muhasebe terennümü olan 12. Nota'da da, bu anlayışına dair ipuçları verir. Aslında, ölüm, dilini susturduğunda, diline bedel kitabıyla niyaz etmeyi dileyerek ve kabulünü rahmet-i ilâhiyeden reca ederek bir yakarış şeklinde yazdığı o bölümde, kalbinin tazarru ve münâcâtını dile getirdiği aynı anda râbıta-ı mevt

adına bir üslup da gösterir. Başkalarının “Bir gün ben de öleceğim, tabuta konacağım, dostlara veda edeceğim” diyerek hayal ettikleri ve düşüne düşüne o an vaki olmuş gibi duymaya çalıştıkları ölümü fikren geleceğe giderek tadar ve bunu “Kefenimi giydim, tabutuma bindim, dostlarıma veda eyledim. Kabrime teveccüh edip giderken, Senin dergâh-ı rahmetinde, cenazemin lisan-ı haliyle, ruhumun lisan-ı kâliyle bağırarak derim: El-aman, el-aman! Ya Hannân! Yâ Mennân! Beni günahlarımın hacâletinden kurtar!” sözleriyle ifade eder. Çünkü o, “Küllü âtin karîb – Her gelecek yakındır” sırrıyla ölümün geleceğini kendi varlığı kadar gerçek ve yakın olarak görmekte, içinde bulunduğu zamandan sıyrılıp fikren istikbalde yaşayarak kendi ölümünü müşahede etmektedir. O, ölümü hayal ve farz etmeye ihtiyaç duymayacak kadar kat’i ve yakın bilmekte ve bunu “Kat’î bir yakîn ile anladım ki, bağlandığım ve meftun olduğum şu dâr-ı dünya hâliktir (yok olmaya mahkumdur) gider ve fânidir ölür. Ve bilmüşahede, içindeki mevcudât dahi, birbiri arkasından kafil kafil göçüp gider, kaybolur” şeklinde seslendirerek râbîta-ı mevîti bir yakîn (sağlam, sarsılmayan, şüphe ve tereddüt bulunmayan îtikâd) meselesi olarak yorumlar. Bu zaviyeden, *İh-las Risalesi*’nde, râbîta-ı mevîttten hemen sonra iman-ı tahkikiyi ve marifet-i Sâni’i nazara vermesi çok manidardır.

Üstad’a göre, râbîta-ı mevîtte hayale ve farz etmeye ihtiyaç yoktur; çünkü, haddizatında insan hakikat noktasında her an ölümü tatmakta ve ölümlere şahit olmaktadır. O, her çeşit mahlûkatta bir nevi kıyametin ve bir çeşit haşrin tekrarlar vukua gelmekte olduğunu ve bunun büyük kıyametin vukuuna ve geleceğine işaret ettiğini söyler ve şöyle bir misal verir: Bir haftalık zamanı gösteren bir saate bakarsanız; o saatte saniyeleri, dakikaları, saatleri, günleri sayan ibreleri ve milleri görürsünüz. Dikkat ederseniz, saniyeleri sayan ibre, dakikaları sayan ibrenin hareketini ihbar etmektedir. Dakikaları sayan ibre, saatleri sayan ibrenin hareketini bildirmektedir. Saatleri sayan ibre de, günleri gösteren ibrenin hareketini husule getirmekte ve göstermektedir. İşte, birincinin hareketinin tamam olması, ikincisinin de hareketinin tamam olacağına ve ikincinin tamam-ı hareket etmesi, üçüncünün de itmam-ı hareket edeceğine işarettir. Şayet, bu saati insan ömrüne tatbik edersek; ayları, seneleri ve eceli gösteren ibreler olduğunu da düşünürüz. Biz herbirimiz bir manâda kendi ömür ibremizin üzerinde oturmaktayız.

Öyleyse, her saniye, her dakika, her saat, her gün, her hafta, her ay ve her yıl bitiminde o zaman dilimlerine ait ibreler “tık” dediğinde bizim ömür ibremizin de “tık” demesi muhtemeldir. O an için ecelimizin “tık” sesini duymasak da alttaki ibrelerin hareketi her an biraz daha sona yaklaştığımızı göstermekte ve hakikat noktasında ölüm her saniye hükmünü icra etmektedir. Her “tık” sesi birinin ömür ibresinin sona ulaştığını haber verdiği gibi, aynı zamanda sıranın bize geldiğini de ihbar etmektedir. Söz gelmişken, Gönenli Mehmet Efendi'nin biraz da esprili şu mısralarını hatırlatmakta fayda var:

*Saatin zinciri bitince eylemez tık tık
Vakt-i merhûnu gelince ruha derler çık çık!
Hakk'a kulluk eyle zira,
Ahirette dinlemezler hnk mnk...*

Ölüm Ansızın Gelir

Bediüzzaman Hazretleri bu mülâhazayı 23. Söz'de farklı bir üslupla seslendirir. Kendi ifadesiyle, bir vâkıa-i hayaliyede –siz hüsn-ü zannınızla o seyahati bir keşif olarak da değerlendirebilirsiniz– trenle bir tünelin içinde gitmektedir. Tünel ne zaman bitecek diye başını çıkarıp ileriye bakınca, tünel kapısı yerine pek çok delik görür. O uzun trenden, insanların birer birer o deliklere atıldıklarına şahit olur. Kendisi için ayrılan ve iki tarafında iki mezar taşı dikilmiş bulunan bir deliğe daha rastlar. Dikkat ve merakla bakınca, o mezar taşında, büyük harflerle “Said” ismi yazılmış olduğunu fark eder. Bu seyahatini tabir eden Üstad Hazretleri, o yolculuğun, âlem-i ervâhtan, rahm-ı mâderden, gençlikten, ihtiyarlıktan, kabirden, berzahtan, haşirden, köprüden geçen ve ebedü'l-âbâd tarafına uzanan bir yolculuk olduğunu; o trenin zamanı, her bir vagonun bir yılı ve o tünelin ise dünya hayatını temsil ettiğini söyler.

Demek ki, biz de hayat treninde yol alıyoruz. Tren istasyona varmadan bizim de bir çukura atılma ihtimalimiz var. Bizim için de bir durak belirlenmiş ve biz hızla o durağa doğru ilerliyoruz. Bize ne zaman “Sıra sende” deneceğini de bilmiyoruz. Buna rağmen çoğumuz ölümün bir gün gelip çatacağından habersiz yaşıyoruz. *Münebbihât*'ın başındaki nasihat de bu hakikati ifade etmektedir:

*Ya men bidünyâhu's-tegal / Kad garrahû tûlu'l-emel
Evelem yezel fî gafletin / Hattâ denâ minhu'l-ecel
El-mevtu ye'ti bağteten / Ve'l-kabru sundûku'l-amel.
Isbir alâ ehvâlihâ / Lâ mevte illâ bi'l-ecel.*

“Ey dünya meşgaleleriyle oyalanan zavallı! Upuzun bir ömür ümidiyle hep aldandın. Yetmez mi artık bunca gaflet ve umursamazlığın. Bak, yaklaştı ötelere yolculuk zamanın; unutmaya ölüm çıkıp gelir bir gün ansızın. Seni bekliyor kabir, o ki amel sandığın. Öyleyse, kov dünya endişelerini ve sabra sığın; ecelin dolup da yolculuk anın gelene dek hâlâ var bir fırsatın.” Evet, “El-mevtu ye'ti bağteten – Ölüm ansızın çıkıp gelir.” Ve herkes o yolculuğa ne hazırlamışsa kabrini onunla donatır. Bazıları çeyiz sandığı elinde şeb-i arusa gidiyor gibi ona doğru yol alır.. kimisi de elleri boş bir müflis gibi kabre varır ve onu hatalarının, kötülüklerinin ve günahlarının sandığı olarak bulur.

Evet, Hazreti Üstad'ın râbîta-i mevt anlayışına göre; insan hayâle ve farazî düşüncelere hiç lüzum kalmadan, bu kısa ömür ağacının başındaki tek meyvesi olan kendi cenazesine bakabilir. O nazarla kendi şahsının mevtini gördüğü gibi, bir parça öbür tarafa gitse asrının ölümünü de görür; daha bir parça öbür tarafa gitse dünyanın ölümünü de müşahede eder. “Her nefis ölümü tadıcıdır” (Âl-i İmrân, 3/185) mealindeki ayet münasebetiyle bu hakikate değinen Hazreti Bediüzzaman, “Nev-i insanî bir nefistir, dirilmek üzere ölecek. Küre-i Arz dahi bir nefistir, bâki bir surete girmek için o da ölecek. Dünya (hayatı) dahi bir nefistir, âhiret suretine girmek için o da ölecek!” der.

Kabir Ziyareti ve Katı Kalbler

Diğer taraftan, kabristanı ziyaret etmek ve oraya bir ibret mahallesi olarak bakmak râbîta-ı mevt düşüncesi açısından bizim için faydalı olabilir. Ne var ki, günümüzde hayat tutkusu ve günlük meşgaleler insanları öylesine kuşatmıştır ki, mezarlardan ibret alan kimselelere rastlamak pek zordur. Şahsen, kabristana çok gittim, sayısını bilemeyeceğim kadar cenaze teşyiine iştirak ettim; fakat, maalesef, kabirde sergüzeşt-i hayatımı düşünerek, yarınki hesaplarıyla hayatının seyri arasında bir irtibat kurarak, bugünden yarına bakarak, orada

baylısıya ağlayan bir insan gördüğümü hatırlamıyorum. Hazreti Osman, mezarlığa uğradığı zaman nefes alamayacak hale gelinceye kadar hıçkıra hıçkıra ağlamış. Vefat edenlerin aile fertlerini ve akrabasını ağlarken görmüşümdür; fakat, orada ahiret mülâhazasıyla Hazreti Osman gibi bayılacak kadar ağlayan bir mü'min gördüğümü söyleyemem. Demek ki, üzerimizde kalın bir gaflet perdesi var; o perde o esnada bizim de devrilebileceğimizi ve bir çukur da bizim için kazılabileceğini içimizde derince duymamıza mani oluyor.

Bundan dolayı, hayatın kadr u kıymetinin bilinmesi, bu dünyanın ölümlü olduğunun vicdanda duyulması ve insanların kabre doğru yol aldıklarının daha açık görülmesi açısından hastahanelerin daha tesirli olduğunu düşünüyorum. Kanaatimce, herkes zaman zaman bir hastahaneye gitmeli, hasta ziyaretinde bulunmalı, imkanı varsa onlara yardım etmeli; bu arada elinde idrar torbasıyla dolaşanların ya da arada bir dolaşma imkanı da bulamayarak hep bir makinaya bağlı kalan insanların haline ibret nazarıyla bakmalı; inleyen insanları dinlemeli, onların inlemelerinde ve ahiret endişelerinde ölümü duymaya çalışmalı.. ve bu sayede kendi içinde de o râbita-ı mevt mülâhazasını geliştirmeli.

Bu arada, sorunuzda yer alan, dünyanın cazibedar güzellikleri karşısında aldanmama meselesini sadece râbita-ı mevte bağlamamalı. Evet, râbita-ı mevt mevzuu Rekâik'te birinci fasıldır; fakat, onun ötesi de vardır. Ölümle beraber hatırlanan ve onunla beraber inanılması gerekli olan esaslar mevcuttur. Bediüzzaman Hazretlerinin ifadesiyle, ehl-i iman için ölüm, rahmet kapısıdır, vazife-i hayat külfetinden bir terhistir; öteki âleme gitmiş yüzde doksan dokuz ahbap ve akrabaya kavuşmak için bir vesile ve ebedî saadete girmeye bir vasıttadır. O, ehl-i dalâlet için ise zulümât-ı ebediye kuyusudur. Bundan dolayı, ölüm ve ötesi bütün enginliğiyle anlatılmalı, ölümden sonra başlayan hayatın ebedî saadete dönüşmesi için –fırsat varken– her mesele getirilip ölüme dayandırılmalı ve insanlar ona hazırlıklı hale getirilmeli; hatta ahiret semereleri nazara verilerek herkesin gönlünde ötelere karşı bir iştihak ve vuslat arzusu hasıl edilmeli. Sohbetler hep bu türlü mülâhazalar etrafında cereyan etmeli ve herkes “Ölümlüyüz; biz de öleceğiz; bu akşam son akşamımız, bu gece son gecemiz olabilir” mülâhazalarıyla nefes alıp vermeli.

Günah Deryasına Batmamak İçin

Fakat, unutulmamalıdır ki, sadece ölümü nazara vererek “Arka-
daşlar dünyaya meyletmeyelim, dünyanın câzibedar güzellikleri bi-
zi aldatmasın; başımız dönmesin” demek insanları dünyeviliklerden
uzaklaştırmaya yetmez. Bir münasebetle arz ettiğim gibi, Kur’ân-ı Ke-
rim insanın letâifinden hiçbirini ihmal etmeden hepsine birden ses-
lenir. Çünkü Kur’ân, insanı küllî bir nazarla ele alır; kuşatıcı bakışıy-
la onun bütün duygularına birden hitap eder. Akli doyururken kal-
be de muhtaç olduğu gıdayı verir. Onu bedeniyle değerlendirirken,
ruhunu da gözardı etmez. Aynen öyle de, insan bütün iman erkânını
birden benimserse, iman esaslarının hepsini hazmederse, ancak o za-
man dünyevî hiçbir güzellik onun bakışını bulandıramaz.

Yine Hazreti Üstad’ın sık sık vurguladığı üzere, ulûhiyet, risalet
ve ahiret gibi iman esasları arasında hakikatte telâzum vardır. Yani,
bunlardan birisinin vücut ve sübutu, ötekisinin de vücut ve sübu-
tunu gerektirir. Birisine iman, ötekisine de imanı icab ettirir. Dola-
yısıyla, sadece ölüm üzerinde durur ama uluhiyet mülâhazasını na-
zara vermezseniz; esmâ-yı ilâhiye ile müsemmâ ve sıfât-ı Sübhâniye
ile mevsuf Zât-ı Ecell-i Âlâ’yı kendine has mahiyet-i nefsi’l-
emriyesiyle bilme, bildirme ve marifete erme gayretinde olmazsa-
nız, ölümü de sağlam bir temele bina edemezsiniz. Nihayet ölüm
de, aklı, hissî ve vahye bağlı yanlarıyla O’nun esmâ-yı ilâhiyesine ve
sıfât-ı sübhâniyesine dayanmaktadır. Kaldı ki, O’nu bilmede bizim
ışık kaynaklarımız sayılan bütün isimler ve sıfatlar Zat-ı uluhiyeti
tam olarak kavramaya yeterli değildir. İnsan, esmâ-yı hüsnânın göl-
gesinde ancak yine O’nun dileyip murad ettiği kadar Zât-ı Sübhâni
hakkında bilgi ve mârifet sahibi olabilir.

Bundan dolayı, râbita-ı mevtle beraber, çok sağlam bir uluhi-
yet mülâhazası üzerinde de durulmalı, muhavere mevzuları sürekl-
li sohbet-i Cânan etrafında örgülenmelidir. Allah’ın insanın kalbine
bakmadığı bir an yoktur. Cenâb-ı Allah bütün insanların kalblerine
her an nazar etmektedir. O bütün varlığı her şeyiyle muhittir. Hiç-
bir mahluk, O’nun sıfatlarının ihatası dışında kalmaz. O her şeyden
haberdar olduğu gibi, bizi ve amellerimizi de görmektedir. İşte, gön-
ülleri bu mülâhazalarla doldurmazsanız, ölüme, haşre, mahşere,
hesaba, mizana, Cennete ve Cehenneme iman meselesini de sağlam
bir zemine oturtamazsınız. Aynı hususu, peygamberlere, kitaplara

ve meleklerle iman gibi imanın diğer rükünleri için de düşünebilirsiniz. Yani, rabîta-ı mevtin ve öldükten sonra dirilmeye imanın getireceği faydaları temin edebilmek için erkân-ı imaniyenin bir bütün olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Ölüm ve ölüm ötesini hatırdan çıkarmama böyle küllî ve tahkikî bir imana bağlıdır. Zaten, Bediüzzaman Hazretleri de, hakiki ihlâsa ulaşmak ve onu muhafaza etmek için râbita-ı mevtle beraber iman-ı tahkikînin hasıl ettiği kalb huzuru ve marifet-i Sâni'den kaynaklanan nurlar sayesinde Cenâb-ı Hak'la münasebet içinde bulunmak gerektiği üzerinde durur.

İşte, ancak diğer iman esaslarıyla takviye edilmiş bir râbita-ı mevt ve ahiret düşüncesi sayesinde dünyevî arzuların önünü kesmek mümkün olabilir. Meseleyi bu bütünlüğüyle ele almayanlar, içine girdikleri bataklıkta boğulabilirler. Geleceğin dünyası onların başını döndürebilir. Dolayısıyla, dünyevî güzellikler ve maddî imkanlar karşısında başımızın dönmemesi ve bakışlarımızın bulanmaması için Cenâb-ı Hak'a çok güçlü bir intisabla bağlanmalıyız. O'nunla münasebetimiz çok kavî olmalı, her şeyde O'nu görmeli, O'nu duymalı, hep O'nunla oturup kalkmalı ve hiçbir an O'nsuz olmadığımızı düşünmeliyiz. Farkına varmadığımız bir şekilde sürekli deşarjlar yaşadığımızı hatırdan çıkarmamalı; çarşı-pazarda, vazife yaptığımız okulda, cadde ve sokakta, hatta kendi evimizde metafizik gerilim açısından kırılmalara maruz kaldığımızı göz önünde bulundurmalı; muamelelerimizde haram-helal mevzuuna gereken hassasiyeti gösteremediğimizden ve bazen de yediğimiz, içtiğimiz, konuştuğumuz şeylere dikkat etmediğimizden dolayı kalbimizi, midemizi, ağızımızı ve gözümüzü kirlettiğimiz endişesiyle iki büklüm olmalı ve bütün bu menfilikleri izale etmek için hemen her fırsatta bir hayırhahın sözlerine kulak vermeli ya da bulunduğumuz yerleri hayırhahlar meclisi haline çevirmeli ve bizi marifet şualarıyla aydınlatacak konular etrafında sohbet etmeliyiz. Dünyaya ait bazı işleri müzakere ederken bile, öncelikle ilim ve irfanımızı artıracak, içimizde ihsan şuurunu canlı tutacak meseleler hakkında konuşmalı; diğerlerini birer istidrâdî mevzu haline getirmeli ve esrâr-ı uluhiyet paketine sarılı dolaylı konular olarak değerlendirmeliyiz. Bu şekilde davranıp sürekli Cenâb-ı Hak'a teveccüh ederek manevî yanımızı güçlendirirsek, bazı evliyânın denizde batmadan yürüdükleri gibi, Allah'ın izni ve inayetiyle, biz de zamanımızın günah deryalarına batmadan ahirete yürüeyebilir.

Karma İndeks

A

Abdullah b. Ömer 243
Abdurrahman b. Avf 75, 242,
331
Abdülkâdir Geylânî 257
Ahd-i Atik 222
Ahmediye 19, 37
Ahmet Hamdi Aksekili 36
Ahnef bin Kays 144
Albert Camus 127
Anton 202
Ashab-ı Suffe 337, 338
Atâ bin Yesar 243
Atâ ibni Ebî Rebah 243

B

Babanzade Ahmed 36
Babil 44, 45, 46
Bâkî 90
Bediüzzaman 23, 26, 28, 60, 66,
68, 69, 71, 78, 86, 90, 94,

100, 113, 120, 122, 123,
125, 138, 167, 177, 180,
210, 250, 256, 257, 263,
266, 267, 274, 276, 283,
289, 290, 300, 301, 312,
315, 327, 329, 336, 347,
348, 352, 357, 359, 360,
361, 365, 367, 369, 371,
372, 374, 375, 376, 378

Bergson 128

Berika 110, 349

Buhârî 47, 333

C

Cemil Meriç 36

Cevdet Paşa 36

D

Descartes 193

E

Ebu'd-Derdâ 140, 349

Ebu Hüreyre 338
 Ebû Katâde 334
 Ebu Musa el-Eşarî 144
 Ebû Umametü'l-Bâhili 364
 Elmalılı Hamdi Yazır 36, 251,
 331
 Enderûnî Vâsıf 143
 Ensar 82, 83, 331
 Esved b. Yezîd en-Nehâî 284
 Eyke 59

F

Fahrüddin Razi 36
 Fatih Sultan 207
 Fidel Kastro 196
 Firavun 44, 50, 86, 130, 221, 222,
 223, 224, 225, 226, 227,
 228, 229, 230, 232, 233
 Fuzulî 37

G

Gagarin 130
 Gandi 241, 243

H

Hacı Bayram Veli 37
 Hak Dini Kur'ân Dili 36
 Hakîm b. Hizam 338
 Harun Reşid 59, 207
 Hârut ve Mârut 45, 46
 Haşir Risalesi 28, 372
 Hazreti Abbas 82, 164
 Hazreti Ali 82, 140, 144, 164, 171,
 173, 242, 331, 353, 360

Hazreti Ebu Bekir 143, 144, 173,
 212, 283, 330
 Hazreti Hamza 360
 Hazreti Harun 221, 222, 224,
 225, 227
 Hazreti Hasan 241, 245
 Hazreti Hüseyin 241, 245
 Hazreti İbrahim 44, 54, 58, 59, 90,
 117, 118, 125, 240, 300
 Hazreti Meryem 336
 Hazreti Mevlânâ 64, 89, 181
 Hazreti Mikdad 82
 Hazreti Musa 58, 59, 221, 222,
 223, 224, 225, 226, 227,
 228, 229, 232, 233
 Hazreti Mus'ab 360
 Hazreti Osman 144, 145, 212,
 242, 376
 Hazreti Ömer 41, 70, 79, 144,
 183, 188, 242, 274, 334,
 341, 346
 Hazreti Sevban 338
 Hazreti Süleyman 45
 Hazreti Şuayb 59, 80
 Hazreti Ukkâşe 245, 246
 Hazreti Yusuf 104, 336, 347, 348
 Herbert Marcuse 127
 Hermes 45
 Hitler 139, 151, 191, 321, 360
 Huneyn Savaşı 82

İ

İbn Abbas 63
 İbn-i Hacer el-Askalânî 207

İbrahim Hakkı 143, 322, 351
 İmam Gazzali 284
 İmam-ı Birgivî 349
 İmam Mâlik 243
 İmam Mesruk 243
 İmam Nâfi 243
 İmam Rabbânî 284
 İmam Şazilî 257
 İsyân Ahlâkı 127, 128, 133
 İzmirli İsmail Hakkı 36

K

Kabalizm 44
 Keldânî 46

L

Lemeât 67
 Lenin 196, 204
 Leys ibn Sa'd 146
 Lincoln 191

M

Mao 196, 204
 Mehdî-i Abbasî 207
 Mehmet Akif 161, 196, 359,
 368
 Mehmet Feyzi 75
 M. Lütfi 218
 Muhammed Bahaüddin Nakşi-
 bend 284
 Muhammediye 37, 110, 329,
 349
 Mus'ab b. Umeyr 75
 Mussolini 151, 191
 Muvâfakât 195
 Müslim 47, 119, 333

N

Nurettin Topçu 128, 135

Ö

Ömer bin Abdülaziz 145, 207

P

Pisagor 45

R

Risale-i Nur 36, 71, 73
 Rousseau 128

S

Sâbit ibnu Kays 61
 Sa'd b. Muaz 61
 Sa'd ibn Ebî Vakkas 141
 Sadullah Nutku 75
 Sartre 127
 Schopenhauer 128
 Selman-ı Farisî 140, 349
 Seyyid Nigarî 37, 118
 Sezar 189, 202
 Sorbonne Üniversitesi 128
 Spartaküs 202
 Spinoza 128
 Stalin 204
 Stirner 128
 Süfyan-ı Sevri 147

Ş

Şah-ı Geylanî 284
 Şâtibî 195
 Şemsettin Günaltay 36

T

Tahirî Mutlu 75
Tâvûs b. Keysân 243
Tebûk Seferi 140, 265
Tefsir-i Kebir 36

U/Ü

Uhud Savaşı 82
Übeyy b. Ka'b 63

Y

Yaşar Tunagür 94
Yavuz Sultan Selim 207
Yunus Emre 37, 287

Z

Zübeyr Gündüzalp 69, 70, 73